Acta et commentationes ordinis philologorum
V. M. Universitatis

DARBAI IR DIENOS

LITERATŪROS SKYRIAUS ŽURNALAS

VII

Red. Prof. V. Krėvė Mickevičius

Humanitarinių Mokslų Fakulteto leidinys

Kaunas AKC. „SPINDULIO" B-VĖS SPAUSTUVĖ 1938 m.

Acta et commentationes ordinis philologorum
V. M. Universitatis

DARBAI IR DIENOS

LITERATŪROS SKYRIAUS ŽURNALAS

VII

Red. Prof. V. Krėvė Mickevičius

Humanitarinių Mokslų Fakulteto leidinys

Kaunas AKC. „SPINDULIO" B-VĖS SPAUSTUVĖ 1938 m.

PROF. VL. DUBAS

PROVANSO TRUBADŪRAI
IR JŲ KŪRYBA

I. Trubadūrų rolė, kalba, būklė. Šaltiniai.

Provanso poetas Mistral ir provansalistai apie trubadūrų poeziją. — „Provincijos" lotyniškoji literatūra.— Provansų kalba — viduramžių esperanto romaniškose šalyse. — Kas buvo trubadūrai ir jų padėjėjai „jogalarai" (žonglėriai)? — Pagrindiniai provansalistikos šaltiniai ir autoritetai.

I.

Garsusis Provanso atgimimo veikėjas naujaisiais laikais (XIX amž. antroj pusėj), talentingas poetas Mistral buvo, tarp kitko, taip poetiškai išsitaręs apie provansalų (trubadūrų) kultūros bei poezijos rolę:

„Kada iš Juodojo Miško barbariškumas ir tamsuma išplėtė savo bures lotynų pasauly, šešėliai, baimės ir vaiduoklių lydimi, padengė per amžius literatūros ir civilizacijos šviesą. Galima buvo pasakyti, kad žemės pavirto plačiomis kapinėmis, kur girdėjosi vien pražutingas ginklų darbas ir kančių vaitojimas.

Staiga tamsumoj iškilo skardus ir šviežias balsas, dainodamas ir kartodamas aušrinę, kuri prikelia. Ir visos tautos išgirdo jaunojo Provanso aušrinę. Jos atbudo iš savo gedulingo sapno ir pamatė ką tik gimusią dieną.

Provansas dainavo..., visos pietų šalys dainavo. Jos dainavo apie pavasarį, jos dainavo apie grožį, jos dainavo apie laimę gyventi, apie meilę, apie teisingumą, apie didžius dalykus. Jos dainavo apie Kryžiaus karą prieš saracėnus, apie didvyriškas kovas... Jos dainavo apie įžeidžiančios jėgos panieką...

Tasai trubadūrų amžius, tasai atgimimo amžius, entuziazmo..., elegantiškumo, šlovės... buvo, galima pasakyti, didysis pietų amžius.

Kaip užtemo šita saulės liepsna? Kaip išsisklaidė šitas saulės spindėjimas?.. Atsakymas to yra... liūdnoj istorijoj baisios ne-

laimės, jis parašytas tamsiomis raidėmis sudegintų bokštų ir sunaikintų pilių: Tulūzos, Béziers'o, Carcasonne'o ir Beaucaire'o

Pietų galva — tai yra trubadūrai, puikios kalbos ir idealo žmonės — pietų galva nukrito po geležimi ir nusirito romaniškoj dirvoj. Iš trijų šalių, kame ji atsimušė — Prancūzijos, Italijos, Ispanijos — ėmė mušti trys poetiškojo atgimimo (renesanso) šaltiniai..." [1]).

Teisingai pažymi provansalistai (trubadūrų kūrybos ir kalbos specialistai tyrinėtojai), kad viduramžių Provanso poezija su visu savo žanrų turtingumu yra spindintis romaniškosios civilizacijos momentas.

Toji poezija padarė pagrindinę savo temą — meilę — ypatingu žavingu žaidimu, skelbdama kartu riterišką išdidumą, narsumą, ištikimybę, kilnų elgesį, žodžiu sakant, kurtuaziją. Meilės taisyklės sutapo su garbės, takto, dvariškumo dėsniais. Meilė rodė taip pat moralinio tobulumo kelius, sudarydama visuomeninių ir individualinių dorovių pagrindą.

„Be to, kokia keista ir jaudinanti šios poezijos istorija! Josios gimimas yra slėpiningas: kaip gėlė, kurios nematė pražydimo, ji staiga pasirodė, ir negalima dar pasakyti (bent tiksliai), iš kur atėjo jinai. Josios gyvavimas buvo trumpas ir puikus... Josios galas buvo tragingas. Jinai išnyko dramoj. Jinai yra nužudyta Poezija..." [2]).

Be Provanso poezijos, be trubadūrų lyrikos, Europos civilizacija nėra įmanoma ir suprantama (apie tą galingą trubadūrų įtaką bus kalbama vėliau).

Reikia pažymėti, kad Provansas (pietų Gallija, romėnų „Provincia romana", dabartinė pietų Prancūzija), rodos, geografiškai turėjo viską vaidinti svarbiai civilizacijos rolei. Marseille, senovės graikų koloniją, buvo lyg pirma hellenizmo tvirtovė vakaruose. Vadinamos romėnų „Provincijos" romanizavimas (lotynizavimas), artima Italijos ir Romos kaimynystė, jūros uostai, ilga „romėniška taika" nuo Augusto iki Konstantino ir vėliau — visa tai, atrodytų, turėjo pagreitinti ir praplatinti tos šalies civilizacijos žydėjimą. Tuo tarpu iki V amž. mes nieko ypatingo nematom čionai — „Provincijos" rašytojai, poetai beveik nieko neįneša į lotynų (romėnų) literatūrą. Tik V amžiuj, kada Europos civilizaciją ištiko baisus smūgis, kada sugriuvo Romos imperija,

---

[1]) Véran. De Dante à Mistral. Paris, 1922, p. p. 6—8.

[2]) Id., ibid., p. 16.

ir barbarų bangos užliejo Europą — „Provincija“ tapo vieninteliu „minties židiniu, intelektualiniu centru“ [3]). Tai tikras, Bruno žodžiais, istorinis paradoksas, kad „šita Provincija (Provansas), kuri romėnų imperijai žydint neatsakė tuo, ko galima buvo laukti iš jos, atbudo kaip tik romėnų nykimo ir agonijos valandą“ [4]). Aiškus dalykas, kad „Provincijos“ literatūra anais laikais buvo religiška ir lotynų kalba.

Tąjį istorinį paradoksą daug kas istorikų yra linkęs aiškinti tuo, kad „Provincija“ buvo nelyginant savotiškas fokusas, dėl savo geografinio padėjimo, kame susieidavo religiški balsai iš Afrikos, Azijos, šiaurinės Europos. Geografiškas momentas turėjo dabar nemažos įtakos. Antra vertus, toji šalis, palyginti, mažiau už kitas nukentėjo nuo barbarų.

„Provincijos“ (Provanso) lotyniškosios literatūros žydėjimas buvo neilgas — V amžius ir VI amžiaus pirmoji pusė. Po to ėjo kultūros bei literatūros naktis, tiek charakteringa, bendrai imant, ankstybiesiems viduramžiams. Tik nuo XI amž., tikriau sakant, nuo XII amž., prasideda naujas negirdėtas Provanso literatūros, Provanso poezijos žydėjimas. Bet toji poezija, vad. vulgarine, žmonių kalba, provansalų kalba (ne lotynų), neturi, matyt, nieko bendra su „Provincijos“ lotyniška V ir VI amž. literatūra. Toji poezija, be abejo, kad ir sunku tai, kaip reikiant, apibrėžti, bus susijusi — bent iš dalies — su liaudies kūryba, su liaudiškomis dainomis. Kitaip iš kur ji atsirastų? Juk „ex nihilo nihil fit“!

2.

Trubadūrų poezija buvo kuriama provansalų kalba, vadinama kitaip kalba **d'oc**. Mat, buvusios Gallijos dialektai skiriami į dvi šeimas: šiauriniai dialektai sudarė vad. kalbos **d'oil** šakas, pietiniai gi dialektai vad. kalbos **d'oc** tarmės (iš žodžio „taip“ — šiaurėse „oil“, pietuose „oc“; oïl < hoc + ilud, oc < hoc).

Kalbos **d'oc** dialektai bei tarmės išaugo, kaip ir kitų romanų kalbų, iš vulgarinės (liaudiškos), šnekamosios lotynų kalbos. Gallijos pietūs („Provincija“) buvo ankstybai romanizuoti (lotynizuoti). „Provincijos“ vulgarinės kalbos seniausi pėdsakai raštuose sutinkami pradedant IX amžium. Pirmieji literatūros raštai kalba **d'oc** pasirodo maždaug apie 1000 metus.

---

[3] Brun. La littérature en langue latine en Provence au moyen âge. Marseille, 1924, p. 4.

[4]) Id., ibid., p. 4.

Reikia pažymėti, kad viduriniais amžiais, bendrai imant, visokias vulgarines romanų tarmes, šnekas, kalbas vadindavo žodžiu „roman", „romans", „romanų kalba", „romanų šneka". Tasai terminas r o m a n buvo statomas priešais l o t y n ų kalbai — bažnyčios, mokslo kalbai.

Viduriniais amžiais buvusios pietinės Gallijos, „Provincijos" kalba, kalba **d'oc** buvo dažniausiai vadinama žodžiu l e m o s i (nuo vieno pietinės srities — Limousin'o). Mat, trubadūrų daugumas buvo limuziniečiai, ir literatūros dialektas, kuriuo jie rašė, buvo daugiausia paremtas kaip tik limuziniška tarme.

Terminas p r o e n s a l imama vartoti nuo XIII amž. galo, ypač Italijoj. Aiškus dalykas, tasai terminas reiškia ne vien Provanso dialektą (t. y. tam tikros aprėžtos „Provincijos" dalies, vėliau pietų Prancūzijos dalies), bet bendrai kalbą **d'oc**, buvusios „Provincia romana" dialektus (viduriniais amžiais, ypač Kryžiaus karų epochoj, pietų Prancūzija, pakartosim, buvo vadinama žodžiu „Provincija" [5]).

Reikia pastebėti, kad viduramžiais kalba **d'oc** ne tik rašydavo, bet ir, tur būt, kalbėdavo ne vien dabartinėj pietų Prancūzijoj bet ir Ispanijos daly, Katalonijoj (katalonų tarmės labai artimos provansališkai kalbai — dėl politinių aplinkybių nuo VIII amž. kataloniškas dialektas atsiskyrė nuo provansalų).

Šiaurės itališkų dialektų grupė (vad. galliškai itališkų) taip pat artima provansalų kalbai. Prancūzų kalba irgi artima giminė provansalų, nors daug kuo ir skiriasi.

Sak., provansalų kalba paliko nepakeistus visus toniškus (kirčiuotus) lotyniškus balsius, o prancūzų kalboj jie (tie balsiai) žymiai pasikeitė laisvam padėjime (pav., **a** toniškas laisvas pracnūzų kalboj perėjo į **e** VIII amžiuj, o provansalų kalboj — ir kitose romanų kalbose — išliko: prancūziškas chanter, provansališkas cantar (iš lotyniško: cantare).

Tas pats laisvas toniškas **a** po palatališkų priebalsių perėjo prancūzų kalboj į **ie**: canem < chien; provansalų kalboj jis išliko: canem < can < ca. Kalbamasis fonetinis faktas yra labai reikš-

---

[5]) Garsusis mūsų laikų prancūzų provansalistas A. Jeanroy yra linkęs laikyti trubadūrų kalba dirbtine literatūrine kalba, susidariusia iš įvairių dialektų, savotiška „koiné", kurios bazės reikia ieškoti Provanso — plačia to žodžio prasme — centre, o ne periferijose.

A. Jeanroy. La poésie lyrique des troubadours. Toulouse - Paris, 1934, t. I, p. p. 44—57.

mingas — jis duoda galimumo nustatyti pereinamąją zoną tarp prancūzų ir provansalų kalbų, t. y. vadinamojo franko-provansališko dialekto zoną. Šitos zonos centras yra Lionas. Ji suima seną Savoją rytuose ir romanišką Šveicariją iki Neuchâtel'io. Šitoj zonoj laisvas toniškas a išliko, kaip provansalų kalboj, bet po palatališkų priebalsių perėjo į ie, kaip prancūzų kalboj.

Prancūzų kalba savo vokalizmu (balsių likimu) priklauso prie diftonginių romanų kalbų (kaip kad ispanų, italų); provansalų kalba tuo atžvilgiu yra nedigftonginė (kaip portugalų): pranc. coeur (iš cuer), miel; ital. cuore, miele; prov. cor, mel (iš lotynų cor, mel).

Šiaip ar taip, tasai provansalų kalbos artimumas, suprantamumas daug kur romaniškose šalyse turėjo prisidėti prie trubadūrų poezijos nepaprasto išplitimo. Jų kalba buvo nelyginant viduramžių esperanto, kosmopolitinė kalba, tikra „koinė", bent romanų kraštuose (Prancūzijoj, Italijoj, Ispanijoj, Portugalijoj).

3.

Kas buvo trubadūrai, kurie sukūrė tokią puikią poeziją, kurie paliko gilius pėdsakus „pasaulio literatūroj"?

Visų pirma pastaba dėl paties žodžio „trubadūrai", „trubadūras" — provansališkai „trobador" (galininkas „trobaire") reiškia „atradėjas", „išradėjas", „kūrėjas", „poetas"; veiksmažodis „trobar" reiškia „išradinėti", „kurti eiles, poezijas" (analogija seno prancūziško „trouveur" ir „trouver").

Trūbadūrų skaičius, kurių poezija pasiekė mūsų, yra labai didelis — apie 500 (tiksliau: su viršum 460). Iš daugelio tų poetų išliko vienas antras eilėraštis, iš kitų (nedaugelio), sak., tokių, kaip kad Veire Cardenal ar Guiraut Riquier, apie 70—90 eilėraščių.

Trubadūrų būta įvairių lyčių, luomų, tautybių ir išmokslinimo. Būta moterų poečių, vad. „trobairitz". Mums yra žinomi 24 trubadūrių vardai (jų garsiausia buvo grafienė Dia).

Labai daug buvo aristokratinės kilmės trubadūrių. Tarp aristokratų trubadūrų būta net 5 karalių: 2 ispanų karaliai (Alfonsas II ir Petras III Aragoniečiai), anglų karalius Ricardas Liūto Širdis ir k. Trubadūrų skaičiuje randame 10 ar daugiau grafų, 5 markyzus, 5 vikontus (jų tarpe garsųjį Bertran de Born'ą). Buvo net vienas popiežius trubadūras (Klemensas IV). Žinoma,

tai buvo mėgėjai. Aristokratinės kilmės trubadūrai buvo daugiausia iš nusmukusių ir neturtingų riterių[6]).

Nemaža trubadūrų buvo iš miestelėnų, iš buržuazinio luomo. Pav., vienas žinomiausių ir talentingiausių trubadūrų Peire Vidal buvo kailių pirklio sūnus. Buvo trubadūrų iš „nedakeptų" (ar „perkeptų"?) dvasininkų, sak. Peire Cardenal. Būta net vienuolių, teisybė, labai linksmų vienuolių (sak., Daude de Pradas).

Būta trubadūrų labai neaiškaus ir žemo kilimo. Tokie vad. pirmieji trubadūrai, kaip kad Cereamon ar Mareabrun, matyt, buvo kilę iš liaudies. Garsusis meilės dainius, didysis trubadūras Bernarts de Ventadorn, buvo tarno sūnus Ventadorn'o pilyje. Bet tai išimtis — vilainų luomas dėl socialinių apystovų negalėjo duoti poetų.

Trubadūrų būta įvairių tautybių. Žinoma, didesnė jų dalis buvo iš įvairių Provanso sričių: iš Poitou, Limousin'o Gascogne, Languedoc'o, Provanso siaura to žodžio prasme, etc. Bet buvo trubadūrų ispanų (sak., Aragono karaliai Alfonsas II ir Petras III). Buvo trubadūrų italų ir gan daug (ypač Genujoj). Žymiausias itališkos kilmės trubadūras bus Sordel (mantuetis). Buvo dar anglų kilmės trubadūrų (pav., Ričardas Liūto Širdis).

Trubadūrai buvo ne vienodo išsimokslinimo poetai. Be abejo, nemaža jų buvo išmokslinti žmonės, išėję savo laikų mokyklas, susipažinę nuodugniai su vad. „septyniais menais" (sak., Arnaut Daniel, Guiraut Riquieu ir kt.) Kai kas jų buvo išėjęs, matyt, „namų mokslą", t. y. buvo neperdidelio mokslo žmonės. Būta tarp trubadūrų ir tokių (tiesa, tur būt, nedaug), kurie net rašyti nemokėjo. Tokiais atvejais perrašytojai, jų sekretoriai, turėdavo užrašinėti kuriamas poezijas.

Trubadūrų literatūrinis bagažas, literaūrinės žinios (bent jų daugumo) buvo gan kuklios. Iš antikinių poetų kai kam jų buvo žinomi Homeras, Vergilijus, Horacijus, Ovidijus. Homeras buvo žinomas ti kiš girdų, iš vardo; romėnų poetai ir iš eilių, ypač Ovidijus (populiarus viduramžiais). Vis dėlto retai kada galima rasti trubadūrų poezijoj antikinių reminiscencijų. Galima pa-

---

[6]) Vad. „sirven ai", t. y. laisvi kariai, avantiūristiški riteriai didesnių ar mažesnių feodalų, pilių valdovų karo samdininkai, laikini „tarnautojai", keliaują iš vienos pilies į kitą, galimas daiktas, sudarė, bent trubadūrų poezijos pradžioje, tuos poetų kadrus, kurie ilgainiui išugdė visus tos poezijos ypatumus. Taip į „sirven'us" žiūri, sak., A. Jenroy (La poésie lyrique des troub., t. I, p. 94).

sakyti, kad antikiškumas neturėjo jokios (ar veik jokios) įtakos jų kūrybai.

Trubadūrai — ir tai nereikia išleisti iš akių — buvo ne tik poetai: jie buvo drauge ir muzikai, kompozitoriai. Kai kas iš moderniškų viduramžių muzikos istorikų (sak., Aubry), yra linkęs laikyti trubadūrus ne mažiau, jei ne daugiau, muzikais, nekaip poetais.

Trubadūrų dainos, eilėraščiai turėjo melodijas ir buvo dainuojami tam tikriems muzikaliniems instrumentams pritariant. Iš tikrųjų, vienam senoviškam rašte, vad. „Trubadūrų biografijos" (XIII amž.)[7]), yra nurodymų, kad toks, sak., trubadūras „kurdavo gražias eiles, bet silpnas melodijas", kitas vėl „sustatydavo ir gražias eiles, ir gražias melodijas", o buvo ir tokių, kurie patys sustatydavo eiles, melodijas ir atlikdavo savo kompozicijas, t. y. patys dainuodavo su muzikaliniu akompaniamentu savo dainas. Jie buvo kartu ir poetai, ir kompozitoriai, ir solistai.

Trubadūrai dažniausiai gyvendavo prie dvarų didelių anų laikų ponų, seniorų — visokių grafų, kunigaikščių, karalių. Kaipo dvaro poetai, jie eidavo, bent tam tikrą laiką, lyg oficialų poetų tarnybą ir gaudavo atlyginimą ar įvairios rūšies dovanas. Dažnai jie klajodavo iš vieno dvaro į kitą, iš vienos pilies į kitą. Paprastai prieš iškeliaudami iš dvaro ar pilies, jie prašydavo, kaipo dovanos, gero, gražaus žirgo kelionei.

Trabadūrų daugumo materialinė būklė buvo nekokia — toks jau poetų likimas visų tautų ir laikų. Daug kam iš trubadūrų tekdavo gyventi labai sunkiomis apystovomis — ne vienas jų leisdavo laiką tavernose, smuklėse, gerdamas (jei turėjo už ką) ir lošdamas vad. „dės" (kauliukais). Žinomas trubadūras Guilhém Figueira buvo kaip tik tokio vargingo valkatos tipo poetas.

Trubadūrai turėjo daug aukštų globėjų, ypač Provanse, jų poezijos žydėjimo metu. Būta jų globėjų ir kitur, sak., Ispanijoj (daugiausia žinomas jų protektorius — Kastilijos karalius Alfonsas X — antroj XIII amž. pusėj); Italijoj — markyzai d'Este, o ypatingai imperatorius Fridrichas II, gyvenęs Sicilijoj (pirmoj XIII amž. pusėj).

---

[7]) Tą raštą paskelbė prancūzų provansalistas Chabaneau: Les biographies des troubadours en langue provençale. Toulouse, 1885.

4.

Šalia trubadūrų, kaipo jų savotiški pagalbininkai, padėjėjai, o dažnai ir visai savarankiškai, veikė vad. „žogliarai“ ar žonglerai (provansališkai „joglar“ iš vulg. lot. „jocularis“ — „juokdarys“, „šposininkas, komedijantas“). Kai kurie iš trubadūrų (per 20 poetų) buvo ir žongleriai. Apie juos sakydavo: „Fo joglar e sap trop ben violar e trobar e centar“ („Buvo žongleris ir mokėjo labai gerai smuikuoti ir kurti eiles bei dainuoti“)[8]). Bet absoliutus trubadūrų daugumas stengėsi atskirti save griežtai nuo profesijos, kuri buvo laikoma žema, paniekinta. Kai kurie žongleriai padėdavo trubadūrams sustatyti melodijas jų eilėms. Paprastai gi žonglėriai, turėdami savo repertuare trubadūrų kūrinius, dainuodavo juos, pritardami sau muzikaliniu instrumentu. Jie keliaudavo visur, buvodavo miestuase, pilyse, visokiuose jomarkuose, bažnytinėse iškilmėse ir šiaip per šventes, kur susirinkdavo daugiau žmonių, kur, aišku, jie galėjo daugiau užsidirbti.

Žonglėrių akompaniamento muzikaliniai instrumentai buvo paprastai šie: „viole“ (pirmikštis, rudimentariškas smuikas) su „arson'u“ (prancūziškai „archet“ — „griežeklis“), „cidra“ (primityvi gitara), „arpa“ (mažosios arfos rūšis). Be tų pagrindinių instrumentų, jie turėjo dar pagelbinius: kastanietus, bugnus ir t.t.

Žongleriai ne tik dainavo trubadūrų poezijas ar šiaip visokias giesmes, jie buvo dažnai taip pat visokių cirkinių, mūsų supratimu šposų specialistai, t. y. buvo gimnastai, ekvilibristai, turėjo su savim visokių prijaukintų žvėrių ir paukščių.

Ilgainiui jie taip diskreditavo žonglerių amatą, jog vienas garsusis trubadūras, vad. paskutiniu didžiuoju trubadūru, Guiraut Riquier, gyvenęs kurį laiką prie dvaro Vokietijos karaliaus Alfonso X, kreipėsi 1274 m. į karalių su eiliuotu ilgu prašymu, norėdamas apsaugoti gerą trubadūrų vardą[9]). Riquier griežtai protestuoja prieš supainiojimą trubadūrų su žonglėriais, kas buvo, matyti, charakteringa jo laikais. Tarp kitko, jis nurodo, kad esama dviejų žonglerių rūšių: žemesnės ir aukštesnės. Žemesnės rūšies žongleriai — tai gatvės komediantai, gyveną nedorą gyvenimą. Jie vedžioja su savim dresuotas bezdžiones, šunis, ožius. Jie rodo marionetes ir pamėgdžioja paukščių balsus. Aukštesnė

---

[8]) Aubry. Trouvères et troubadours. Paris, s. d. (1908), p. 158).

[9]) Aiso es suplicatio que fe Gr. Riquier al rey de Castela per le nom dels joglars l'an MCCLXXIII. Žiūr. Anglade, Le troubadour Guiraut Riquier, Bordeaux-Paris, 1905, p. 122.

žonglerių rūšis, tikrų „joglars", verčiasi delikatesniu amatu, buvoja dvaruose, aukštoje visuomenėj, moka gražiai pasakoti apysakas („novas") ar dainuoti eiles bei dainas, poetų sukurtas. Jų pareiga — linksminti kilnią draugiją[10]).

Įdomūs yra patarimai, kuriuos duoda kitas trubadūras, Guiraut de Calanson, žongleriui Fadet'ui (XIII amž pabaigoje): „Mokėk, — rašo jis, tarp kitko, — sustatinėti eiles, šokinėti, gražiai kalbėti... mokėk veikti bugnu ir kastanietais... mokėk mėtyti ir gaudyti kelis obuolius su pora peilių... mokėk skambinti „cidra" (gitara)... ir šokinėti pro keturius ratus... Tu turi pririšti sau radoną barzdą... tu galėsi išgąsdinti beprotį... Priversk šokinėti šunį per lazdą ir stovėti dviejomis kojomis. Iš bezdžionių prijaukintojo amato ir priversk jas (bezdžiones) daryti grimasas žemo kilimo žmonėms..." [11]).

Čia mes labai aiškiai matom, ką tekdavo daryti žongleriui savo publikai pralinksminti.

Kai kurie žongleriai (žemesnės rūšies) klajodavo su šokėjomis („joglaresa"), kurios ne tik lengvai šokdavo, bet taip pat legvai mylėdavo kiekvieną vyrą už mažą pinigą ar kokią dovaną. Prijaukinti žonglerių gyvuliai kartais parodydavo tikrų sumanumo stebūklų. Sak., kartą aklas šuo sugebėjo publikos tarpe nurodyti ne tik nėščias moteris, bet ir moteris, pasižymėjusias savo ištvirkimu[12]).

Žongleriai turėjo du galingus priešus viduramžių visuomenėj: moteris ir dvasininkus. Moterys neapkęsdavo jų dėl žalingos įtakos vyrams, ypač aukštesnėj klasėj — dažnai koks entuziastingas klausytojas, sužavėtas žonglerių dainomis, apdovanodavo juos labai gausingai. Vestuvių metu, ypač turtingų, žongleriai susirinkdavo iš įvairių vietų, beveik reikalaudami sau gerų, brangių dovanų. Ir gaudavo jas (iš vyrų).

Be to, — kas buvo daug pavojingiau žmonoms — žongleriai nekartą savo dainomis, savo patarimais ir kitais būdais ragindavo vyrus pasinaudoti laisviau kai kuriais vad. gyvenimo džiaugsmais, nesilaikyti amžinai žmonų sijonų. Žongleriai neslėpdavo taip pat savo antipatijų moterims, namų šeimininkėms: „Dieve, — šaukia vienas jų, — žindytojas ir vaikai verčia mane mirti, o lygiai ir žmonos..." [13]).

---

[10]) Id., ibid., p. p. 147—148.

[11]) Anglade, Le troubadour Guiraut Riquier, p. 134.

[12]) Id., ibid., p. 131.

[13]) Aubry, Trouvères et troubadours, p. 172.

Kadangi žongleriai savo daugumoj bevelijo smuklę bažnyčiai, lošimą ir vyną — mišioms ir pamokslams, kadangi kartais jie platindavo paleistuvavimą (klajodami su šokėjomis) ir kenkdavo šeimos dorovei, šeimos pastovumui, kadangi jie dažnai neleistinai paliesdavo bažnyčią — bažnyčios žmonės žiūrėjo į juos šnairomis ir nesigailėjo jiems savo keikimų. Vis dėlto, apskritai imant, bažnyčia laikė žonglėrius neišvengiamu visuomeninio gyvenimo malum necessarium ir toleravo juos.

Visai teisingai provansalistai tinkamai įvertina žonglerių rolę viduramžių gyvenime, bent jų geresnių, aukštesnės rūšies, tikrų žonglerių, visokios poezijos platintojų. Jei turėti galvoje vidurinių amžių susisiekimo priemones, nepaprastą kelionių sunkumą, ne tik pavienių šalių, bet net paskirų, palyginti, netolimų vietų izoliavimą, jei neužmiršti, kokia menka buvo viduramžių žmonių kultūra, kad nebuvo visai knygų, žurnalų, laikraščių, žodžiu, spaudos — kas gi kitas palaikydavo literatišką ir muzikališką kultūrą, poetiškas tradicijas, jei ne žongleriai — tie ne tik lyriškosios poezijos platintojai, bet ir epiškosios kūrybos (epiškų poemų) ir novelistikos, kurtuazinių romanų niešiotojai.

Trubadūrų poezijos išplatinimas nebūtų buvęs galimas anais laikais be žonglerių, kaip mūsų laikais yra neįmanomas poetui dalykas supažindinti publika su savo poezija be spaudos — knygos ar žurnalų.

5.

Iš kur mes semiam žinias apie trubadūrų poeziją, apie pačius provansalų poetus? Kurie yra mūsų svarbiausi, pagrindiniai šaltiniai? Kurie yra įžymiausi provansalistikos autoritetai?

Trubadūrų poezija pasiekė mus rankraščiuose, kurie paprastai vadinami giesmynais. Tie giesminynai yra savotiškos antologijos — įvairių trubadūrų poezijos rinkiniai. Seniausi iš tų rankraščių yra XIII amž. vidurio; daugumas giesmynų yra XIV amžiaus. Apie 30 kalbamųjų giesmynų yra puikiam pergamine; daugumas — paprastam popieriuj. Svarbiausi rankraščiai randasi dabar Paryžiuj (Nacionalinėj bibliotekoj), Romoj (Vatikano bibliotekoj), Florencijoj, Milane, Barcelonoj ir kitur.

Nuo B a r t s c h'o, įžymaus vokiečių provansalisto laikų (XIX amž. vidurio), priprasta žymėti provansališkus giesmynus lotynų raidėmis: didžiomis — rankraščius pergamine, mažomis — rankraščius popieriuj.

Kai kurie giesmynai turi gražių miniatiūrų (sak., manuskriptai A, H Vatikano bibliotekaj, I, K, M, R Paryžiaus Nacionalinėj bibliotekoj). Tose miniatiūrose dažniausiai atvaizduoti trubadūrai, raiti ar pėsti, žinoma, stilizuoti, kaip buvo įprasta viduriniais amžiais. Paprastai trubadūrų atvaizdai yra įdėti į didelę pirmą teksto raidę, gražiai papuoštą (vyrauja mėlynos ir raudonos spalvos). Kai kurie giesmynai turi taip pat ir melodijų, kuriomis buvo dainuojami trubadūtų eilėraščiai. (Neužmirškim, kad trubadūrai buvo ne tik poetai, bet ir kompozitoriai). Originalių trubadūrų manuskriptų mes neturim — visi giesmynai yra nuorašai.

Naujausia bibliografija provansališkų giesmynų ir jų leidimų yra duota prancūzų prof. A. Jeanroy: Bibliographie sommaire des chansonniers provençaux (manuscrits et éditions), Paris, 1916.

Apie trubadūrus semiama žinių, paprastai labai bendro charakterio, kartais legendariško, o dažnai tiesiog paimtų iš trubadūrų poezijos (iš pasitaikančių joje autobiografiškų bruožų), vad. „Trubadūrų biografijose". Tų „Biografijų" kritiškas leidimas yra duotas XIX amž. gale žinomo provansalisto, Monpellier unversiteto prof. Chabaneau: Les Biographies des troubadours en langue provançale, 1885. Kalbamosios „Biografijos" eina dar iš viduramžių, iš XIII amžiaus[14]).

Pirmieji provansalistai (kritikai ir eruditai) buvo italai, Dantės ir Petrarkos komentatoriai. Mat, italų didžiųjų poetų „trečentistų" kūryba buvo labai glaudžiai susijusi su trubadūrų poezija — italų poetų komentavimas nebuvo galimas be ekskursų

---

[14]) „Biografijų" yra 111. Kad ir labai paprastu, dažnai net naiviu stilium parašytos, jos yra malonios skaityti. Kai kas provansalistų (Zanders, Jeanroy — žiūr. šio pastarojo „La poésie lyr. des troub., t. I, p. 103) yra linkę matyti tose „Trubadūrų biografijose" būsimus italų novelistikos — taigi ir moderniško romano — grūdus, tolimus bočius. Dėl novelistiško „Biografijų" charakterio — netenka abejoti, lygiai kaip ir dėl to, kad jų daugumas buvo suredaguotos Italijoj. Yra žinomi ir du iš kelių „Biografijų" autoriu: Uc de Saint-Circ ir Miquel de la Tor. Reikia pabrėžti, kad „Biografijų" autoriai, pasakodami apie meilingą trubadūrų gyvenimą, paprastai remiasi savo fantazija, laisvai, savo valia išugdydami atitinkamų poetų tekstus. Už tat, informacijos apie trubadūrų tėviškę, šeimą, visuomeninį padėjimą ir pan. pasižymi dažniausiai tikrumu, net tikslumu. Ta proga galima pažymėti, kad „Biografijos" yra pirmas bandymas viduarmžiais duoti kažką panašu į literatūros istoriją.

į Provanso poeziją. Iš tokių italų provansalistų XVI amž. ypač pasižymėjo Velutello ir Bembo.

XVI amž. antroj pusėj vienas antraeilis prancūzų rašytojas, kilimo iš Provanso, Jehan de Nostredame, išleido 1775 m. nedidelę knygą tokia antrašte: Vies des plus célèbres et anciens poètes provençaux, Lyon, 1575 (mūsų laikais tasai veikalas su ilga pratarme — 176 puslapių — ir komentarais yra išleistas Chabaneau ir Anglade'o, Paris 1913). Kalbamasis kūrinys, išverstas į italų kalbą 1575 m., turėjo didžiulės ir žalingos įtakos provensalistikai, t.y. mokslui apie trubadūrų kūrybą ir jųjų kalbą. Mat, Nostredame be galo daug primelavo tose vad. trubadūrų biografijose, išgalvojo nebūtų dalykų, prasimanė net niekuomet negyvenusių trubadūrų. Jo melagystės ir prasimanymai ėjo iš savotiško provansališko patriotizmo ir noro prisimeilinti kai kuriems Provanso didikams, jo amžininkams. Jis stengėsi surišti provansalistų aristokratų kilimą su Provanso trubadūrais. Reikia pažymėti, kad jis žut-būt norėjo sujungti beveik visus trubadūrus su Provanso kraštu. Tuo tarpu mes žinom, kad nemaža trubadūrų nebuvo Provanso žmonės.

Per kelis amžius Nostredame'o melaginga knyga buvo laikoma alfa ir omega provansalistų, nors XVIII amžiuj būta kritikų, kurie netikėjo ja. Vis dėlto net kai kas iš žymių provansalistų XIX amž. pirmos pusės kartais tikėdavo nebūtais dalykais, pasiremdamas Nostredame'u. (Sak., prof. Fauriel tikėjo dar vad. Toronet'o akademijos egzistavimu — tariamos trubadūrų poezijos akademijos viduramžiais[15]). Nostredame buvo galutinai nuvainikuotas Bartsch'o ir P. Meyer'io (XIX amž. antros pusės pradžioje).

Tik XIX amžiuj, romantizmo įtakoje, susirūpinta tinkamai sutvarkyti trubadūrų poezijos studijas. Visų pirma akad. Raynouard davė tarp 1816—1821 m. 6 tomus „Choix des poésies originales des troubadours". Paryžiaus universitete 1830 m. buvo įsteigta vad. Pietų literatūros (Littérature mériodinale) katedra, į kurią buvo pašauktas garsusis provansalistas Fauriel. Jis paliko kapitalinį veikalą: Histoire de la poésie provençale, Paris, 1847,3 vol.

„Pietų literatūros" katedros įsteigimas Collège de France 1874 m. ir Monpellier universitete 1878 m. žymiai prisidėjo prie

---

[15]) Jehan de Nostredame, Vies des célèbres et anciens poètes provençaux. Nouv. éd. par Chabaneau et Anglade, Paris, 1913, p. 171.

provansališkų studijų pagilinimo. Collège de France dėstė garsusis medievistas (ir provansalistas) Paul Meyer (autorius, tarp kitko, Les derniers troubadours de la Provence. Paris, 1871), Monpelier — Chabaneau, aukščiau minėtų „Trubadūrų Biografijų" kritiškas leidėjas. Nedidelių, bet vertingų provansalistikai studijų yra davęs garsusis medievistas Gaston Paris. Vėliau pasirodė provansalistikos katedros ir kituose prancūzų pietų universitetuose (sak., Tulūzoj).

Mūsų laikais įžymiausi prancūzų provansalistai bus visų pirma A. Jeanroy (Paryžiaus universiteto prof.), autorius pirmaeilių veikalų: Les Origines de la poésie lyrique en France au moyen âge. Paris 1889, 3-e éd. 1925), ir dviejų didelių tomų: La poésie lyrique des troubadours. Toulouse-Paris, 1934; kitas provansalistas Anglade (Chabaneau mokinys), Tulūzos universiteto prof., neseniai miręs, yra autorius kelių raštų: Les Troubadours. Paris, 1908; Histoire sommaire de la littérature méridionale au moyen âge. Paris, 1921, ir kt.[16]).

Vokiečių provansalistai, su ypatingu pamėgimu studijuodami trubadūrų poeziją, davė nemaža vertingų veikalų. Provansalistika nuo XIX amž. antros pusės užima garbingą vietą prie romanistikos katedrų vokiečių universitetuose. Iš senesnių vokiečių provansalistų pažymėtini: Diez, Mahn, ypač Diez (pirmoj XIX amž. pusėj)[17]). Antroj to amžiaus pusėj dirbo toks mokslo vyras, kaip kad Bartsch, autorius šių pagrindinių veikalų — Provenzalisches Lesebuch. Elberfeld, 1855 (yra naujų leidimų vokiškų ir prancūziškų, sak., Chrestomatie provençale, 6-e éd. Marburg, 1904); Grundriss zur Geschichte der provenzalischen Literatur. Elberfeld, 1872. Kitas žymus (mūsų laikų) vokiečių provansalistas Appel sustatė Provenzalische Chrestomatie mit Abriss der Formenlehre und Glossar. Leipzig, 1895 (6 Aufl. 1930) ir parašė kelias minografijas.

Nemaža naudingų studijų davė taip pat Levy, Stimming, Schultz-Gora, Stengel, Pillet,

Iš italų provansalistų pažymėtini: Monaci, Rajna, Bertoni, de Lolis, Restori, autorius puikios, nors trum-

---

[16]) Jeanroy yra mokytesnis, kritiškesnis ir originalesnis už Anglade'ą, be to dažnai nepalankus trubadūrų poezijos įvertintojas.

[17]) Prancūzas Raynouard ir vokietis Diez turi būti laikomi ne tik provansališkos, bet, bendrai imant, romaniškos filologijos įkūrėjais.

pos, provansalų literatūros istorijos, tiksliau, tos literatūros apžvalgos: Letteratūra provenzale. Milano, 1891.

Esama provansalistų ir kitose šalyse, sak., ispanų, portugalų, anglų ir t.t. (iš ispanų pažymėtinas Milà y Fontonals, Braga.

Reikia pridurti dar, kad prie provansalistikos studijų prisidėjo daug tokie žurnalai, romanistikai skirti, kaip kad: Revuė des langues romanes (įsteigtas 1870 m.); Romania (nuo 1872 m.); Zeitschrift für romanische Philologie (nuo 1877 m.) ir kiti.

II. Trubadūrų poezijos kilmė ir charakteris

Trubadūrų poezijos atsiradimo dalykas. — Kurtuazija. — Realizmo ir misogynizmo pėdsakai provansališkoj poezijoj. — Kame trubadūrų poezija yra giminiga liaudiškai? — Idealistinės meilės koncepcija. — Keturi meilės laipsniai. — Moralinė meilės reikšmė. — Idealios Damos tipas (išorė). — Mistiškas moters idealizavimas nykimo (dekadanso) laikais.

6.

Trubadūrai sukūrė labai turtingą ir labai originalią poeziją. Kaip jinai atsirado, toji poezija? Sunku kas tikra pasakyti dėl trubadūrų poezijos pradžios kilmės. Negalima vis dėlto abejoti, kad kalbamosios poezijos bent kai kurie žanrai, pav. „dramatinės dainos", turėjo išaugti iš liaudies poezijos. Mat, visur ir visada individualinė poezija, lyrika, atsiranda iš vad. liaudiškos poezijos, lyrikos, bent eina visuomet vėliau — poezija raštu eina po sakytinės poezijos.

Yra pagrindo manyti, kad „Provincijos" (Provanso) kraštuose, prieš trubadūrų poezijos pasirodymą, žydėjo liaudies poezija. Galimas dalykas, kad ji pražydo visų pirma Limousin'o ir Pointou srityse. Tos liaudiškos poezijos seniausios formos buvo šokių pavasario dainos.

„Trubadūrų poezija, — sako garsusis prancūzų medievistas Gaston Paris: — turi, kaipo savo šaltinį, šokių dainas ir ypačiai pavasario dainas"...[18]).

Gegužės šventės, vad. „calendas maias", buvo lydimos šokių ir atitinkamų dainų. Tose dainose buvo giriami pavasaris, džiaugsmas, jaunystė, gyvenimo maloni nuotaika. Pažymėtina,

---

[18]) Gaston Paris. Mélanges de littérature franç. du moyen âge, p. Goy ir S.

tarp kitko, kad vienas esmingiausių požymių sąryšio trubadūrų poezijos su gegužės šokių dainomis yra pavasario aprašymas kanconos, trubadūriškos meilingos dainos pradžioje. Tasai trubadūrų pavasario aprašymas, aiškus dalykas, daugely atvejų visiškai konvencionalus, sąlyginis, yra tradicinis štampas, apie kurio pradžią trubadūrai patys pamiršo.

Gegužės šventės, „Calendas maias", bus, tur būt, pagrindas kai kurių būsimųjų trubadūrų poezijos rūšių, sak., pastoralės[19]).

Reikia pažymėti, kad viduriniais amžiais (pradedant XI amž.), civilizacija rado palyginti geresnes sąlygas savo ūgiui Provanse, kur ilgainiui pasirodė vad. kurtuazinė kultūra, aristokratinė dvarų, riteriškoji kultūra, kame išsidirbo kurtuazijos (dvaro kultūros) idealas.

„Pietų Prancūzijoj, — sako akad. G. Paris: — ankstybais laikais susidarė puiki visuomenė, kur moteris užimdavo pirmą vietą, kur buvo kreipiamas ypatingas dėmesys į visuomeninio etiketo ir gražių manierų taisykles, ką vadindavo žodžiu kurtuazija; kurtuazijoj labai svarbią vietą buvo skiriama meilei, kurios, bendrai imant, nedorovingą charakterį buvo stengiamasi pakelti, suteikiant jai (meilei) dorovės, darančios žmogų prakilnesnį, o taip pat nustatant meilės priklausomybę nuo tvirtų ir rafinuotų taisyklių. Pagrindinis tos visuomenės organas buvo lyrikos poezija, kurios turinys buvo daugiausia pagrįstas tokios meilės supratimu"...[20]).

---

[19]) A. Jeanroy atmeta Paris'o teoriją, kuri jo nuomone, daugiausia galinti paaiškinti objektyvesnių trubadūrų poezijos rūšių atsiradimą, t. y. pastoralės, albos, romanso, etc. Šiaip tarp kurtuazinės poezijos ir liaudies lyrikos esanti bedugnė. Kadangi trubadūrų poezija buvo perdėm aristokratiška savo inspiracija, kadangi ji buvo kuriama aristokratiškai publikai, ji turėjusi nemaža paimti iš literatūrinių tradicijų. Mūsų dienų vienas provansalistas, Scheludko, stengėsi kaip tik išrodyti, kad net ankstyvesnių trubadūrų eilėraščiuose galima sutikti klasikinių reminiscencijų iš Vergilijaus, Ovidijaus, Katono etc. Bet tos reminiscencijos, reikia manyti, yra iš lotyniškų antologinių rinkinių, kurių nemaža buvo pasirodžiusių pradedant XII amž. pradžia.

Kai kas moderniškų provansalistų yra linkęs ieškoti trubadūrų poezijos pradžios lotyniškoj poezijoj, ėjusioj prieš kurtuazinės poezijos pasirodymą. Kadangi daugumas lotyniškų eilėraščių rinkinių kartoja vagantų ar goliardų, t. y. klajojančių viduramžių poetų („clerici vagantes") daineles — yra neįmanomas dalykas nustatyti jų (tų eilėraščių) net apytikrę chronologiją. Be tikslios chronologijos negalima, aišku, daryti jokių išvadų apie įtaką vienos poezijos kitai. A. Jeanroy, op. cit., t. I, p. p. 61—99.

[20]) Kadangi jau ankstybiausių trubadūrų poezija rodo glaudų kontaktą tarp palyginti išlavintos aukštų seniorų publikos ir profesionalų poetų, kurie sugebėjo tinkamai prisitaikinti prie senioralinės pinigingos

7.

Kai kas provansalistų mano, kad trubadūrų poezijos giminingumas su liaudiškomis dainomis, tarp kitko, išeina aikštėn tam tikruose realizmo brožuose, labai vulgaraus realizmo. Tasai realizmas pastebimas ne tik pirmųjų, mūsų pasiekusių, trubadūrų kūryboj, bet, apskritai imant, laikas nuo laiko trubadūrų poezijoj.

Pagrindinė trubadūrų poezijos tema yra meilė. Paprastai su trubadūro vardu jungiamas idealios meilės apdainavimas, platoniškosios meilės, kurtuazinės meilės, kame Dama yra visokių moralinių tobulumų įkūnijmas, kame ji yra tikras angelas. Bendrai imant, tai teisinga nuomonė, bet tos idealios, kurtuazinės meilės sąlyginė, konvencionali koncepcija (mano kai kas provansalistų) turėjusi išaugti iš kitos, iš realistiškos meilės nuovokos, iš vulgarios, vadinasi, kūniškos ar gašlios meilės.

Tikrai, realistiškos, kūniškos meilės suvokimo srovę (tiksliau sakant, bruožus) galime sutikti įvairių trubadūrų kūryboj, vienų daugiau, kitų mažiau, kas lyg sako apie kontaktą tos kūrybos, apie jos senus ryšius su liaudiška realistiška poezija.

Romanistas Véran surinko daug ištraukų, daug visokių citatų iš įvairių trubadūrų eilėraščių, rodančių visišką moters idealizacijos stoka, dažnai su apgrabaus erotizmo žymėmis (t. y. neva liaudiškos poezijos senomis žymėmis, remniscencijomis).

Štai, sak., vienas ankstyviausių trubadūrų, Cercamon, rašo vienam savo eilėraštyj: „Ar aš niekuomet nesulauksiu valandos, kada galėsiu atsigulti šalia jos? .. ir t.t.[21]).

Bernartz de Ventadorn, vienas žymiausių klasikinės trubadūrų poezijos epochos meilės dainių, sako vienoj vietoj: „Aš

---

auditorijos, reikia daleisti, kad tie profesionalai pradžioje savo daugumoj vad. „sirven'ai", t. y., avantiūristiški vargingi riteriai, klajoją iš pilies į pilį, kurį laiką pilių „tarnautojai", samdininkai, padėjo pagrindus kurtuazinei poezijai (žiūr. p. 7). „Sirven'ai galėjo savo užgimusiai poezijai išnaudoti kiek liaudišką lyriką (tarp kitko, kai ką iš tos lyrikos formos), šį tą paimti iš vagantiškos, goliardiškos lotyniškos kūrybos, kai ką net iš Ispanijos arabų, Andaluzijos arabų. Mat, lotyniškas antikiškumas nežinojo visai rifmos, o arabų poezija yra kaip tik rifmuota. Toji orientališkos įtakos hipotezė, atsiradusi daugiau kaip prieš 100 metų, paskutiniais laikais susilaukė naujų šalininkų provansalistų tarpe. Problema pasilieka vis dėlto ir toliau atvira, kaip ir bendrai, tikslus išsprendimas trubadūrų poezijos kilmės. Šiaip ar taip iki XII amž. vidurio toji poezija apsupta tirštomis miglomis. A. Jeanroy, op. cit., t. I, p. p. 68—75.

[21]) Véran. De Dante à Mistral, p. 24.

norėčiau labai rasti ją vieną, miegančią ar nuduodančią miegą, kad pavogčiau saldų bučinį, nes beprasmiškas dalykas prašyti jos to bučinio...“ [22]).

Trubadūras, kurį taip mėgdavo ir imituodavo net Dantė, Arnaut Daniel, kartais galėjo parašyti ir tokį meilės dalyką: „Ach! jei būčiau arti jos kūno, o ne jos dvasios, kad ji leistų man pasislėpti savo kambaryj...“ [23]).

Trubadūras Raimon Jordan yra retkarčiais tiesiog trivialus: „Aš ją myliu„ — sako jisai, — ir geidžiu jos taip, jog, jei mane ištiktų mirtis, neprašyčiau Dievo priimti mane į savo rojų, bet temaldaučiau jį duoti man laiko praleisti vieną naktį su ja“...[24]).

Toji realizmo nuovoka verčia trubadūrus kai kada labai pesimistiškai, labai misogyniškai vertinti moterį, gyvą gyvenimo moterį (taip pat liaudiškos poezijos įtaka, kai kurių provansalistų manymu). Sak., trubadūras Raimbaut d'Orange (kurį, tarp kitko, buvo pamylėjusi garsi trubadūrė grafienė Dia) rašo šitaip vienoj savo eilėraščių vietoj: „Jei norite turėti moteris, kurios jus gerbtų, pradėkite joms grasinti, kada jos duos jums piktą atsakymą; o jei jos dar pikčiau atsikirs, duokite joms kumščiu į nosies vidurį... Jūs nugalėsit geriausias moteris su blogais žodžiais ir piktomis dainelėmis, o taip pat išgirdami save...“ [25]).

Moterys veidmainingos ir melagės. Taip, sak., tvirtina trubadūras Raimon Vidol: „Moterys, kai jos to nori, yra pakankamai gudrios, kad melagystei duotų tiesos išvaizdą, o tiesai — melagystės...“ [26]).

Jos linkusios pardavinėti savo meilę. Pėire Cardenal sako: „Mūsų laikais galantiška meilė labai išsitobulino; galima mirti nieko negaunant iš moters..., bet atneškit pinigų — ir jūs visuomet turėsit gražuolę...“ [27]).

„Ponios, kurios myli už pinigus, — žodžiai trubadūro Peire Vidal'io, — ir kurios verčiasi savęs prekyba... aš norėčiau priversti pasirodyti gatvėse sudraskytais marškiniais...“ Ir t.t., ir t.t.

Jau iš duotų kelių citatų galima neabejoti dėl realizmo žymių trubadūrų poezijoj, nieko bendro su kurtuazija neturinčio. Kad

---

[22]) Id., ibid., p. 24.
[23]) Id., ibid., p. 24.
[24]) Id., ibid., p. p. 28—26.
[25]) Véran, op. cit., p. 30.
[26]) Id., ibid., p. 31.
[27]) Id., ibid., p. 31.

tasai realizmas esąs liaudiškos poezijos atspindys — dėl šito gal ir reikėtų paabejoti. Tikrai, ką rodo tasai realizmas (ir erotizmas)? Kad trubadūrai niekuomet nenustodavo tikrovės jausmo, net ir į padanges iškeldami savo idealią Damą, kad jie patys suprasdavo savo idealizuotos meilės koncepcijos sąlygumą, konvencionalumą. Ir tiek. Galima rasti nemaža misogyniškų raštų viduramžių literatūroj (sak., prancūzų literatūroj) su satyriška tendencija, nieko bendra neturinčių su liaudiška kūryba. Paimt, kad ir vieno prancūzų moralisto vad. Mahieu poemą, lotyniškomis eilėmis parašytą, vėliau išverstą prancūziškai: „Lamenta" ar „Les Lamentations de Mahieu" (XIII amž.). Tai tikra invektyva prieš viduramžių moterį. Ko tik čia nėra!

Saugokitės vyrai moterų, nes „jos visos bestijos!" Kaip žmogus (Mahieu) patenka į vedybinius spąstus? Štai kaip. Jį apsvaigina moters bučkiai, jos švelnūs žvilgsniai, jo gražūs žodžiai, jos kūno grožis.

Bet kuo pavirsta ji po daugelio metų? Susikuprinusi, šlykšti, pasenusi, žila, kurčia. Kur dingo jos kūno grožybės? Jos krūtis tapo juodu raukšlėtu maišeliu, nelyginant piemenų sena piniginė; jos akys raudonos, ašarojančios, be ugnies; jos skruostai be mėsos, ir t.t.

Tą kūno šlykštumą atitinka dvasios biaurumas. Ji pikta, ji visuomet pasirengusi bartis ar net peštis.

„Jei aš sakau „bo", ji turi atsakyti „beu"; mes esam, kaip šūva ir katė"... Vienas tik man nusiraminimas — visi vedę žmonės susilauks mano likimo".

Kiekviena ištekėjusi moteris yra nelyginant sienų laikrodis, kurs nesiliauna niekuomet daręs triukšmą ir skambinęs. Moteris turi tūkstantį būdų savo vyrui kankinti. Jau sena būdama, jis vis dar reikalauja iš vyro — ir su kokia energija! — vedusių pareigas atlikti; o jei vyras pasirodo neužlaikęs buvusių laikų šviežumo — ji ima rauti jam plaukus...

Moteris pirmiausia ir daugiausia yra amžina barnių mėgėja. Ir ar galima ją nugalėti barniuose? Niekuomet. Jai atsakinėti? Bet tai — gauti už vieną savo žodį tūkstantį... Moteris yra žiauri, ypač kai ji girta. Ir visada veidmainiavimas ją lydi — visokeriopas vaidmainiavimas.

„Jaunystėj, — prisipažįsta autorius, — dažnai mane apgaudavo paryžiečių kaklas, angeliški veidai, auksinių plaukų aureolė, padirbtų plaukų, vokiški šydai, atitinką galvą apdarai, malonūs žodeliai, mažos kojytės ir naivūs žvilgsniai. Visu tuo apgautas,

aš nusipirkau falsifikatą ir dabar turiu kankintis, atsimindamas savo paklydimą. . ." [28]).

Taigi, pakartosim, misogyniškai, realistiški bei erotiški akcentai, pasitaiką sporadiškai trubadūrų kūryboj, yra daugiau loca communa, negu primityvios liaudiškos poezijos atgarsiai[29]).

Užtat negalima abejoti dėl liaudiškos kilmės, kaip sakyta, pavasario apdainavimo, charakteringo trubadūrų kanconai. Ta proga galima pažymėti, kad ir saulės, ir gėlių, ir paukštelių yra paprastai daug tose eilėse.

Trubadūrai, beveik išimtinai, apdainuoja jaunatvę ir jaunystės džiaugsmą — „joven" ir „joia". Senių poezijai nėr vietos trubadūrų eilėraščiuose, lygiai kaip liaudies lyrikoj.

Paskum: trubadūrų poezijoj, kaip ir liaudiškoj, meilės objektas yra visuomet uždraustas vaisius — tai ištekėjusi moteris, kito žmona, bet tik ne poeto žmona.

Formos atžvilgiu, provansalistų išrodymais, priešklasikinė trubadūrų poezija rodo giminingumo bruožus su liaudiška eilėdara.

8.

Kaip buvo nurodyta, pagrindinė trubadūrų poezijos tema buvo meilė. Kokia buvo trubadūrų sudaryta idealistinės meilės koncepcija? Koks buvo jų sukurtas tobulos, idealios Damos tipas, viso gyvenimo prasmės? Kuo virto galiausiai toji kurtuazinės meilės ir tobulos Damos koncepcija?

---

[28]) Ch. Langlois, La Vie en France au moyen âge de la fin du XII au milieu du XIV siècle d'après des moralistes du temps, Paris, 1925, p. 270.

[29]) Kai kurie moderniški provansalistai, sak., vokiečių Appel (žiūr. jo monografijos „Bernart von Ventadorn" įvadą) ir prancūzų Jeanroy (La poésie lyrique des troub., t. II, p. p. 14—15) yra linkę pripažinti XII amžiuje buvimą dviejų poezijos mokyklų: realistiškos, su Marcabrun'u priešaky, ir idealistiškos, su Rudel'iu ir B. de Ventadorn'u, kaipo vyriausiais atstovais. Realistiškoji mokykla su triviališkais palinkimais išsireiškimuose, stiliuje, su nepaslėptu gašliu erotizmu, linkusi polemikai — statoma priešais (pagal minėtą hipotezę) idealistų mokyklą, pilną kilnių meilės koncepcijų. Realistiškai mokyklai atstovavę daugiausia zongleriai, idealistiškai — aukšti aristokratai. Hipotezė toji, reikia pripažinti, daugiau negu ginčytina. Sak., „idealistų" poezijoj (net tokių kaip Rudel, Ventadorn) pasitaiko „realistiškos mokyklos" bruožų (aukščiau minėtų), o „realistai" yra kartu prisisunkę kilniausios kurtuazijos. Skirtumas tuo būdu kalbamųjų „mokyklų" visai sąlyginis. Be to, Ventadorn buvo ne aristokratiškosios kilmės pats, o „realistai" drąsiai galėjo laikyti savo pirmataku Vilhelmą VII, t. y. galingą suvereninį valdovą, kuris rašydavo dažnai veik pornografiškas dainas.

Aukščiau buvo sakyta, kad svarbiausias organas rafinuotos, kurtuazinės visuomenės, susidariusios Provanse, kame moteris užėmė svarbią vietą, buvo lyrikos poezija. Toji poezija su jos pagrindine tema — meile, turėjo pasisavinti ir savotiškai perdirbti feodališkus, riteriškus idealus bei vertybes. Idealūs santykiai vasalo ir siuzereno pernešami į idealistinės meilės sritį. Trubadūrai yra vasalai savo Damos, gyvos ar pramanytos, išsvajotos. Jie yra dažnai ne tik vasalai — jie skelbia save jos, Damos, vergais, ir net... daiktais. Dama galinti juos parduoti ar atiduoti, kaip negyvą daiktą. Tasai neribotas perdėjimas dažnai yra be galo dirbtinis ir visuomet šaltokas.

„Trubadūrai, — sako prof. Anglade, — pastatė šventyklą idealizuotai moteriai; jie sukūrė kultą, įkvėptą riterystės idealų..." [39]).

Dažniausia trubadūrų Dama, kurią jie iškelia į padanges, yra aukšto kilimo moteris, kokio grafo ar šiaip senioro žmona ar giminaitė. (Tarp kitko, toji Dama, jei neapdovanoja poeto savo meile, gali kartais, ir net dažnai, parūpinti jam ilgą išlaikymą, „pansioną" pilyje — neužmirškim, kad trubadūrų daugumas gyveno klajūnų gyvenimą ir materialinė jų būklė buvo labai nepavydėtina). Trubadūras, savo aukštos kilmės Damos atžvilgiu, turi laikytis, kaip vasalas laikosi, santykiaudamas su siuzerenu. Jis ištikimai tarnauja jai, jo pareigos yra perdėtas pamėgdžiojimas vasalo pareigų.

Norėdamas pasiekti meilės, trubadūras turi parodyti visų pirma didžiausios kantrybės. Jis turi būti kantrus, kantrus ir dar kartą kantrus. Kantrybės ir ištikimybės padedamas per ilgą laiką jis gali imponuoti Damai, įsigyti jos malonės.

Kad įsimylėjėlis būtų Damos priimtas, kaipo jos ištikimas vasalas, reikia jam paprastai pereiti keturis meilės laipsnius. Pirmas laipsnis yra dūsaujančio, antras — maldaujančio, trečias — įsimylėjusio, ketvirtas — meilužio. Tąjį „meilužį" reikia suprasti labai sąlyginiai, ne taip, kaip įprasta: „meilužis" tikrumoj pasilieka pirmo meilės laipsnio padėjime — jis nuolat dūsauja, bet dabar jojo dūsavimus maloniai teikiasi priimti Dama. Kartais ketvirtas laipsnis yra Damos suteikiamas su tam tikromis ceremonijomis: trubadūras atsiklaupdamas duoda ištikimybės priesaiką, o Dama bučiuoja jį (ceremonija primena vasalo priesaiką siuzerenui ir siuzereno pabučiavimą).

---

[30]) Anglade. Hist. sommaire de la litt. mérisd..., p. 25.

Įsimylėjėlis ne tik turi būti kantrus savo meilėje — jis turi būti dar bailus. Ilgai jis negali drįsti ne tik kreipti savo žodžių į Damą, bet net žiūrėti į ją. Jis turi susilaikyti nuo bet kurių meilės pareiškimų. Vien, kas jam leista pradžioje — tai dūsauti ir nuolankiai laukti, kol Dama malonės paraginti jį būti drąsesniam. Įsimylėjėlis turi nuolat drebėti, bijoti dėl savo meilės: negalima mylėti be baimės (juk Dama kiekvienu laiku gali užpykti, gali nustoti teikusi savo malonių).

Įsimylėjėlis turi būti ne tik kantrus ir bailus. Jis turi būti taip pat diskretiškas, niekam neprasitarti apie tikrą Damos vardą. Trubadūrai visuomet apdainuoja savo Damą išgalvotais vardais, slapyvardėmis, pseudonimais, kaip jie vadina — senhal".

Sak., Bertran de Barn'o Damos „senhal" yra „Dailusis veidrodis", „Geresnioji už gėrybę"; Bernartz de Ventadarn'o — „Gražusis reginys"; Guiraut Riquier'o — „Gražusis džiaugsmas"; Peire Vidal'io — „Ištikimoji". Yra tokių „senhal'ių", kaip kad: „Grynasis džiaugsmas, „Daugiau kaip dangus", „Gražusis Rojus", „Mano geismas" ir t.t.

Trubadūras, dėl neatsargumo ar kitos priežasties, atidengęs kam tikrą savo Damos vardą (pavardę), nustoja jos malonės, yra jos atstumiamas.

Norėdamas geriau išlaikyti savo diskretiškumą, norėdamas geriau paslėpti nuo kitų tikrąjį savo Damos vardą, trubadūras neretai nuduoda mylįs kitą moterį — tuo būdu niekas negali įtarti, kas esąs tikrasis jo meilės objektas. Tokiam gudrumui Dama gali, aišku, tik pritarti.

Įsimylėjėlis turi būti ne tik kantrus, bailus, diskretiškas savo meilėje. Jo meilė turi būti dar skaisti. „Tikras įsimylėjėlis, — sakoma viename kurtuazinės meilės kodekse —„Breviari d'Amor": — neturi prašyti savo Damos nieko, kas galėtų sutepti jos garbę, jos vertę, jos reputaciją". Kūno, geismų, geidulių, gašlumo neturi būti toje meilėj. Kiekvienas trubadūras galėtų pakartoti žodžius Peire Rogier'o: „Aš esu geriausias iš įsimylėjėlių — aš nieko neprašau iš mano Damos..." [31]).

Trubadūras Jaufre Rudel įsimylėjo skaisčiausia meile Tolimą Princesę, apie kurią buvo daug ką gero ir žavingo girdėjęs. Jis stojo į kryžeivių eiles ją pamatyti. Nelaimei, jūrų kelionės metu jis apsirgo ir, vos išlipęs ant tolimo kranto, veikiai pasimirė. Bet jis buvo laimingas, jo meilė buvo patenkinta — prieš mirdamas jis

[31]) Véran, op. cit., p. 45.

valandėlę matė tą Tolimą Princesę, dėl kurios keliavo už jūrių marių, ir kuri skubiai atvyko pasveikinti mirštantį trubadūrą riterį. Štai pavyzdys idealaus meilės skaistumo (mes pasakytume dabar: nepaprasto meilės romaintiškumo).

Įsimylėjėlis savo meilėje turi būti ne tik kantrus, bailus, diskretiškas, skaistus. Jis turi būti dar nuosaikus. Jis turi visuomet, kaip reikiant, valdyti save, suturėti save. Tasai nuosaikumas, susilaikymas, susiturėjimas („retenemen") turi išeiti aikštėn visuose įsimylėjėlio aktuose, jojo jausmuose ir, aiškus dalykas, tų jausmų išreiškime — poezijoj. Visas jojo poezijos bagažas ar arsenalas ar politra privalo vengti perdėtų metaforų, vaizdų, alegorijų. Tame labai ryšku matyti kurtuaziškas, dvasiškas charakteris trubadūrų poezijos. Tai, tarp kitko, aukšto mandagumo, takto, tam tikro etiketumo, „gero tono" poezija.

9.

Meilė turi trubadūrams didžiausios moralinės, dvasinės reikšmės. „Meilė, — sako vienas trubadūras: — daro iš niekšų dorovingus žmones, duoda proto mulkiams, daro iš šykštuolių duosnius..., duoda išminties bepročiams, mokslą tamsuoliams ir švelnumą išdidiems..."[32])

„Meilė daro žmogų linksmą ir kurtuazišką, — tvirtina kitas trubadūras. — Tas, kuris yra jos vertas, darosi tūkstantį kartų geresnis kare ir prie dvaro... Štai dėl ko aš visą mano širdį atidaviau meilei..."[33])

„Meilė, — žodžiai didžiojo trubadūro Bernartz de Ventadorn'o: — pagerina geriausius, padidina didžiausius, daro kilnesnius kilniausius..."

Meilė yra ne tik kurtuazijos ir visokios dorovės šaltinis — ji yra taip pat ir poezijos įkvėpėja. Be meilės nebūtų poezijos. Tas pats Bernartz de Ventadorn sako taip: „Nėra stebuklo tame, kad aš dainuoju geriau už kiekvieną kitą dainių, nes mano širdis su didesne jėga pasikelia į Amūrą, ir geriau esu linkęs jojo (Amūro, meilės) įsakymui" —

„Non es meravelha s'eu chan
Mehls de nul autre chantador,
Par plus trais mos cors ves Amor
E melhs sui faitz a son coman".

[32]) Id., ibid., p. 46.
[33]) Véran, p. 46.

Nieko nuostabaus, kad simpatiškiausios abėcėlės raidės vienam trubadūrui (Cadenet'ui) yra: A. M. T. O. C. Kodėl? O todel, kad iš tų raidžių sudaromi žodžiai: „Am te" („myliu tave") ir „oc" („taip" meilės priėmimas, patvirtinimas iš Damos pusės). Kitam trubadūrui (Milon'ui) žodžio „Amor" sudėtis fatališka: mat, tasai žodis esąs iš dviejų žodelių — „a" („deja") ir „mor" („mirštu")...[34])

Aiškus dalykas, jei įsimylėjėlis turi tapti tobulu, kurtuazine prasme, žmogum, kad įsigytų savo Damos prielankumo ar meilės, jei meilė yra visokių dorovių, kilnumo ir poezijos šaltinis — pati Dama, pats tokios meilės objektas turi būti aukščiausio tobulumo įkūnijimas.

„Moterį puošia visokios malonės, bet ypačiai visokios dorybės, kurios yra žymiamos žodžiais, dažnai neišverčiamais: „pretz ir valor" (aukštos moralinės vertybės)[35]).

Mylima moteris yra trubadūrams daugiausia išminties ir grožio nešiotoja. Jos dvasinį, moralinį tobulumą atitinka tobulumas fizinis, kūno tobulumas. Koks yra bendras tos idealios Damos tipas?

Štai koks:

Ji yra blondinė, liekna. Jos oda primena leliją ir rožę, sniegą ar persiko gėlę". Jos nosis — tiesi. Jos akys — šviesios, „panašios į sakalo akis". Jos burna „maža ir raudona". Dantys blizga. Jos krūtys „mažos ir kietos". Šlaunys siauros. Veido oda tokia plona, jog „kada Dama geria, matosi raudonas vynas, tekąs per josios gerklę..."

Tokį kūno tobulumą, kūno graciją, atitinką, kaip buvo sakytą, dvasinis grožis. Damos pasikalbėjimas be galo malonus ir kilnus. Jos linksmumas „laisvas". Ji moka gražiai dainuoti. Ji aukšto proto ir išsilavinimo. Ji be galo išmintinga, nuosaki, maloni, švelni ir gera.

Tokia tai buvo toji Dama, kurią išgalvojo trubadūrai, sutraukę į idealią visumą įvairius išsklaidytus tikrovėj, Senioraliniam gyvenime, dvaro gyvenime, idealizuotus moters bruožus.

Po Albigiečių karų, kada, kaip žinoma, bažnyčia paskelbė Kryžiaus karą Provanso eretikams, kada buvo sunaikinta daug kurtuazinių centrų — dvarų, pilių (ir miestų), kada nemaža trubadūrų turėjo bėgti į kitas šalis, kada Provanso kultūrai bei po-

---

[34]) Anglade, Hist. Sommaire de la lit. mériod., p. 95.

[35]) Id., ibid., p. 22.

ezijai buvo suduotas baisus smūgis — prasideda trubadūrų poezijos nykimas. Tasai Provanso poezijos dekadansas (XIII amž. antroji pusė ir XIV amž.) turėjo pakeisti savo inspiraciją. Religinė reakcija, šv. Inkvizicijos veikimas, visokių katalikiškų vienuolių energingas darbas sudarė jau XIII amž. antroj pusėj labai ryškią katalikišką atmosferą Provanse. Nepaprastai išsiplatino Dievo motinos kultas. To viso įtakoje, išlikusi trubadūrų kurtuazinė poezija ilgainiui virto religine poezija. Damos idealizacija tos epochos trubadūrų kūryboj įgauna neabejotiną mistinį charakterį. Damos poezija tampa Dievo Motinos poezija. Damos kultas pasikeičia Madonos kultu. Tasai perėjimas buvo visai naturalus — sumistintas moters idealizavimas galėjo būti lengvai pritaikintas religinei koncepcijai.

III

III. Priešklasikinis periodas

Trubadūrų poezijos istorijos periodai ir epochos. — Vilhelmas VII, Poitier grafas. — Cercamon. — Marcabrun. — Jaufre Rudel — „tolimos meilės" dainius.

10.

Provansalistai tradiciniai trubadūrų poezijos istoriją dalina dviejais periodais: 1. iki Albigiečių karų (XIII amž. pradžioje); 2. po Abigiečių karų (iki XV amž.). Kai kas iš moderniškų provansališkos paezijos istorikų laiko tokį padalinimą apytikrį ir dirbtinį. Tikrumoj kiekvienas padalinimas bet kurios istorijos periodais yra labai reliatyvus, o taip pat dirbtinis, ir turi daugiausia metodologinių (klasifikacijos) ar pedagoginių „patogumų".

I periodas — pagal tradiciją — suima XII amžių ir XIII amž. pradžią (pirmą ketvirtadalį); II periodas — XIII amž. likusius tris ketvirtadalius (ir mažos reikšmės XIV amž.).

Mūsų laikų Tulūzos prof. Anglade (prieš porą metų miręs) pirmą periodą dalina dar dviejais laikotarpiais: a) pirmųjų trubadūrų laikotarpis (maždaug nuo 1100—1150 m.) ar priešklasikine epocha — tai epocha tokių trubadūrų, kaip kad: Guilhem VII de Poitiers, Cercamon, Marcabrun, Jaufre Rudel ir k.; b) klasikinė epocha (nuo 1150—1220 ar 1225 m.), vad. didžiųjų trubadūrų epocha: Bernartz de Ventadorn'o, Bertran de Born'o, Peire Vidal'io, Arnaud Daniel'io, etc.

Nykimo (dekadanso) periodas, ėjęs po klasikinės epochos, tarp daugelio trubadūrų, turėjo dar tokias žvaigždes, kaip kad: Peire Cardenal, Guilhem Figueira, Guiraut Riquier (val. „paskutinis didysis trubadūras").

Tuo būdu, trubadūrų poezijos istoriją chronologiškai galima suskirstyti trimis laikotarpiais: 1. priešklasikine epocha (XII amž. pirmoji pusė); 2. klasikinė epocha (XII amž.

antroji pusė ir XIII amž. pirmas ketvirtadalis); 3. poklasikinė epocha — nykimo, dekadanso (XIII amž. likę trys ketvirtadaliai ir „anemiškas" kūrybiniu atžvilgiu XIV amž.)[36]).

11.

Chronologiškai pirmas trubadūras, kurio eilėraščiai pasiekė mūsų, yra Guilhem VII de Poitiers ar Poiton (Vilhelmas VII, Poitiers grafas, ar Vilhelmas IX, Akvitanijos kunigaikštis). Jo gimimo ir mirties datos: 1071—1127 m. Tai buvo galingas anais laikais valdovas, kurs turėjo daugiau žemių už prancūzų karalių. Manoma, ne be pagrindo, kad ne tiek Poiton grafo — ir kartu Akvitanijos kunigaikščio — poezijos aukšta vertė, kiek autoriaus aukšta visuomeninė padėtis, prisidėjo prie jo kai kurių kūrinių išlikimo.

Grafas Vilhelmas buvo karingas žmogus, dalyvavęs žygyje į Šventąją Žemę su didele kariuomene (1101 m.). Jis pasižymėjo linksmu būdu, buvo „bet kurio skaistumo ir šventumo priešas", mėgdavo labai pasakoti ciniškus, nepadorius dalykus puotų metu.

Iš šio trubadūro poezijos išliko 11 eilėraščių. Iš šių 11 pjėsių yra 6 gan pikantiško charakterio su ryškiu realizmu, erotizmu, pasakysim, cinizmu. Tie eilėraščiai suadro I jo kūrybos grupę. Kalbamųjų pjėsių realizmas ir cinizmas — kai kurių provansalistų nuomone — esąs artimas liaudies poezijos inspiracijai ir rodąs, tarp kitko, glaudų sąryšį pirmųjų trubadūrų poezijos su liaudiška kūryba. Aukščiau mes buvom matę, koks elastiškas, bendras ir maža ką sakąs yra realizmo ir erotizmo požymys ar „reaktyvas", sprendžiant apie liaudiškos ir individuališkos poezijos giminingumą. Užtat formos, eilėdaros, ritmo atžvilgiu grafo Vilhelmo eilėraščiai turi liaudiškos poezijos žymių — dėl šito, tur būt, netenka abejoti.

4 grafo Poitiers eilėraščiai turi kurtuazinį charakterį (II jo poezijos grupė). Kalbamuose dalykėliuose iškįla aikštėn jau iš-

[36]) Prof. A. Jeanroy prisilaiko kitokios, žymia dalim žanrinės klasifikacijos (La poésie lyrique des trub., t. II): pirmoji poezijos generacija, — minties konfliktai ir formos ieškojimai; kancona, jos forma ir tūris; kanconos evoliucija nuo XII amž. galo iki XIII amž. galo; sirventos dialogiški žanrai (tensona, partimen, cobla); objektyvūs žanrai: pastoralė, alba, istorinė giesmė etc.; religinė poezija; paskutinė poezijos karta. Toji klasifikacija, kad ir organiškiau susijusi su trubadūrų poezijos ūgiu, nusileidžia duotai anksčiau (prof. Anglade'o) aiškumo ir ryškumo atžvilgiu.

dirbta kurtuazinės meilės koncepcija, tiesa, dar ne tokia rafinuota, subtili, kaip kad vėlybesnių trubadūrų poezijoj, bet jau gan delikatna ir švelni. III grupę sudaro vienintelis eilėraštis, tikras šedevras — melancholiškas atsisveikinimas su šiuo pasauliu ir jo tuštybėmis.

Yra pagrindo manyti, kad Vilhelmo VII laikais, t. y. pirmais XII amž. metais, priešklasikinės epochos pradžioje, būta dviejų poezijų centrų: vienas Limousin'e, antras — Poiton (Voitiers). Tie centrai turėjo, matyti, nuolatinių santykių ir įtakos vienas antram. Vėliau atsiras nemaža ir kitų centrų, iš kurių garsiausi bus Tulūzos, Langedoko, Narbonos, etc.

12.

Maža žinių teturim apie antrą (chronologiškai) trubadūrą Cercamon'ą. (Tą poetą A. Jenroy laiko atsiradusį tarp dviejų mokyklų: idealistų ir realistų). Žinoma yra, kad tai buvo nepaprastas klajūnas, keliauninkas (iš čia jo pavardė: „perėjūnas", „keliautojas" — iš veiksmažodžio „cercar", t.y. „perbėgti", „pervažiuoti", „pereiti"). Jis buvo ne tik trubadūras, bet ir žongleris („joglar"). Kilimo Cercamon buvo gaskonietis. Jo provansališkoj biografijoj sakoma, kad jis kurdavęs „eiles ir pastorales senovišku būdu". Štai toji jo biografija (labai lakoniška, kaip ir daugelio kitų trubadūrų):

„Cercamons si fo uns joglars de Gascoigna, e trobet vers e pastoretas a la usanza antiga. E cerquet tot lo mon lai on poc anar, e par so fer se dire Cercamons".

Kai kurie provansalistai mano, kad tasai Cercamon'o biografijoj nurodymas į „senoviško charakterio pastorales", kurias jis kurdavo (mūsų nepasiekė nei viena jo pastoralė), esąs išrodymas tos rūšies populiarumo priešklasikiniais laikais, jos (pastoralės) pirmenybės (chronologiškos) palyginus su kitais žanrais. Galimas daiktas, kad pastoralė yra seniausias trubadūrų poezijos žanras, artimesnis liaudies poezijai, bet, kaip pamatysim vėliau, jos kilmė ir evoliucija, ypač kilmė, yra labai miglota (užtat duoda geros progos provinsalistams gaminti visokių hipotezių).

Cercamon gyveno pirmoj XII amž. pusėj. Iš jo poezijų išliko 8 dalykėliai, su gan ryškiu juose realizmu, bet ne tokiu ciniškų, kaip kad grafo Vilhelmo VII dainose. Įdomu, kad kalbamojo poeto kūryboj pasitaiko jau idėjų ir vaizdų, kurie veikiai taps bend-

romis kurtuazinės retorikos vietomis, sak., meilė verčia jį nustoti žodžio ir žado, atima jam apetitą ir sapną, yra jam saldi įeinant, karti išeinant ir t.t.

13.

Daug individuališkesnis, „apčiuopiamesnis“, be to, piktas satyrikas yra tariamasis Cercamon'o mokinys ir papėdininkas Marcabru (ar Marcabrun). Provansališkoj jo biografijoj sakoma, kad trubadūras tasai buvęs rastas vaikas, nežinomų tėvų. Poezijos technikos jį išmokęs Cercamon. Nurodoma, kad už savo piktą liežuvį, piktą satyrą, jis buvęs nužudytas. Jo poezijos išliko gan daug — 42 eilėraščiai.

Senesnės kartos provansalistas Diez manė, kad Marcabrun'o kūrybinės veiklos periodas buvęs tarp 1140—1195 m. Mūsų laikų provansalistai, sak., Anglade, laiko, kad tasai trubadūras rašė ne vėliau 1150 m., o Jeanroy duoda tikslesnę datą: 1130—1148 m. Marcabrun'o poezijoj ryškiai krinta į akį, nežiūrint jo moterų neapykantos (misogynizmo), sensualinės meilės koncepcija, kurią jis tikriausiai bus paveldėjęs iš Cercamon'o, gal dar iš Vilhelmo VII ir kitų nežinomų mums ankstyvesnių trubadūrų.

Kaip paaiškinti jo misogynizmą? Ar reikia ieškoti asmeniškų priežasčių? Ar jis, kaipo rastas, nelegalaus gimimo vaikas, dėl savo žemo visuomenės padėjimo, negalėjo pasinaudoti meilės „laime“.

Galimas dalykas, kad toksai grynai subjektyvus momentas vaidino tam tikrą rolę kalbamajam klausime. Bet svarbesnių priežasčių teks ieškoti jo pastangose originaliai rašyti. Meilės koncepcija, sukurta didžiųjų trubadūrų (Limousin'o ir Poitou poetų) matyti, iki XII amž. vidurio dar nebuvo visų priimta, nebuvo įsigalėjusi, kanonizuota. Galimas daiktas, Marcabrun norėjo ūgdyti meilingas temas visai priešingoj dvasioj — ne filogyniškoj, bet misogyniškoj, ne tokioj, sak., kokioj rašė jo amžininkas trubadūras Jaufre Rudel.

Marcabrun'o meilės aforizmai, kaip sako, nereikalauja komentarų. Štai keli jų: „Badas, epidemija, karas nepridaro tiek pikto žemėje, kiek meilė“... „Meilė ten, kur nekandžioja — drasko, kaip katė“... „Kas turi reikalo su meile — su velniu susijungusia: nėr reikalo turėti kitos rykštės save plakti“...

Pasitaiko tačiau Marcabrun'o poezijoj ir kurtuazinės meilės apdainavimų, nežiūrint trubadūro priešingumo moterims ir mei-

lei. Pažymėtinos, tarp kitko, jo kiek melancholiškos eilės, kur poetas sakosi niekuomet nemylėjęs nei vienos moters ir nebuvęs nei vienos moters mylimas:

„Quez anc non amet neguna,
Ni d'autra non fo amatz".

Marcabrun buvo, kaip aukščiau minėta, labai griežtas ir piktas satyrikas — puldamas savo priešininkus jis nežino saiko, nežino ribų. Tai tikras pirmatakas tokių piktų satyrikų, tokių provansališkų Juvenalių, kaip kad Bertran de Born, o ypač Guilhelm Figueira.

Jo gražiausiais ir charakteringiausiais eilėraščiais laikomi dvi pastoralės (seniausios provansališkos pastoralės, mus pasiekusios): „A la fontana del vergier" ir „L'autrier jost' una sebissa".

Marcabrun yra pirmas mums žinomas trubadūras, kuris įnešė į savo poeziją tam tikrą kūrybinę manierą, vad. „trobar clus". „Trobar clus" yra neaiški, paini, mįslinga, galvasuktinė, kartais simbolinė (alegorinė) rašymo maniera. Autorius, prisilaikydamas „trobar clus", stengiasi paversti savo mintis tikrais uždaviniais, šaradomis, kurias išspręsti toli gražu nevisuomet gali skaitytojas. Marcabrun, įnešdamas į savo poeziją tąją manierą, prisipažįsta, kad kartais jis pats sunkiai tegalįs paaiškinti „tamsų (neaiškų) žodį", pavartotą savo eilėse. (Nereikia manyti, kad Marcabrun'o išgalvotas „trobar clus" rado vien vėlybesniuose trubadūruose imitatorių — visų laikų ir tautų poezijoj rasim pakankamai tos manieros[37]).

---

[37]) Vokiečių romanistas K. Vossler mano, kad Marcabrun bus išradęs „trobar clus", to „pats nežinodamas ir nenorėdamas". Appel yra nuomonės, kad tiek Marcabrun, tiek jo pasekėjai „trobar clus" manieroj tapę aukomis retų žodžių ir nepaprastų idėjų ieškojimo. Priešingai vokiečių provansalistams, Jeanroy tvirtina, kad „trobar clus" esanti visai sąmoninga, apgalvota rašymo maniera, parėjusi nuo viešpatavusios kurį laiką tam tikros kompozicinės mados. Toji mada turėjusi savo tikslu užintriguoti klausytoją ar skaitytoją, duodama jam savotišką mįslę išspręsti (eilėraščio forma). Šalia „trobar clus", Jeanroy pažymi dar dvi poetiškas manieras: „trobar ric" ir „trobar leu". „Trobar ric" yra keistas mišinys jausmo ir jumoro, kartais fantazijos (tipinga kūrybinė maniera tokių trubadūrų, kaip kad Raimbaut d'Orange, Peire Vidal etc.). „Trobar leu" yra nuoširdumo, naturalumo poetiška maniera (nesulyginamas maestro tos manieros buvo, sak., didžiausias trubadūras Bernartz de Ventadorn, aistringos meilės dainius). Jeanroy, La poésie lyrique des troub., t. II, p. p. 32—36; 41—51; 136 ct są.

Matyti, Marcabrun buvo vienas populiariausių trubadūrų savo amžininkų tarpe — jo vardas dažnai minimas kitų trobadūtų per 100 su viršum metų.

14.

Maža mums težinoma apie romantiškiausią (dabartine terminologija kalbant) priešklasikinės epochos trubadūrą Jaufre Rudel'į (jis vadinamas ir Jaufres Rudels). Tiesa, mes turim jo trumpą provansališką biografiją, bet, deja, toji biografija (kaip jų daugumas) yra sustatyta pasiremiant poeto eilėraščiais. Štai kalbamoji biografija, pasižyminti nepaprastai meiliu naivumu ir nuoširdumu:

„Jaufres Rudels iš Blajos (Blaia) buvo labai aukštos kilmės žmogus — Blajos kunigaikštis. Jis įsimylėjo Tripolio grafienę, jos nematydamas už tą gera, ką girdėjo apie ją iš piligrimų, atvykstančių iš Antiochijos. Jis sustatė apie ją (tą grafienę) nemaža eilių, gražiomis meliodijomis, neturtingais žodžiais. Norėdamas ją pamatyti, jis tapo kryžeiviu ir leidosi į jūres. Liga jį pagrobė laive. Jis buvo nugabentas į Tripolį, į vieną viešbutį, nelyginant numirėlis. Davė apie tai žinią grafienei, ir jinai atėjo pas jį, prie jo guolio, ir paėmė jį į savo glėbį. Ir jis patyrė, kad tai būta grafienės, ir atgavo klausą bei uoslę. Jis pagarbino Dievą ir padėkojo jam už gyvybės palaikymą iki laiko, kada ją pamatė. Taip mirė jisai jos glėbyje. Ir palaidojo jinai jį su didele garbe Tamplierių namuose. Paskum, tą pačią dieną, ji tapo vienuole dėl sielvarto (liūdesio) jam mirus".

Originalas yra toks: „Jaufres Rudels de Blaia si fo mout gentils om, princes de Blaia; et enamoret se de la comtessa de Tripol, ses vezer, per lo ben qu'el n'auzi dire als pelegrins que venguer d'Antiocha; e fer de lleis mais vers ab bons sons ab paubres motz. E por voluntat de lleis vezer el se crozet e mes se en mar; e presi o malautia en la nau e fo conudg a Tripol en un alberc per mort. E fo fait a sober a la comtessa, et ella venc ad el, al sieu leit, e pres lo entre sos bratz; et el saup qu'ella era la cimtessa, si recobret l'auzir e'l flairar; e lauzet Dieu e'l grazi que l'avia la vida sostenguda tro qu'el l'agues vista. Et enaissi el mori entre sos braz, et ella lo fez a gran honor sepellir en la maion del Temple. E pois en aquel dia ella se rendet morga per la dolor qu'ella ac de la mort de lui[38]).

[38]) Appel, Provenzalische Chrestomathie[5], Leipzig, 1920.

Toji legendarinė biografija remiasi trimis Rudel'io pjesėmis — II, V, VI, kur trubadūras apdainuoja savo „tolimą meilę" — „l'amor de lonh". Toji meilė pasižymi nepaprastu idealizmu. Sunku pasakyti, kiek trubadūro „tolima princesė" yra išsvajota, išgalvota, ir kiek ji yra tikrovės, realaus gyvenimo atgarsis[39]) Abejonės kyla daugiausia dėl to, kad kituose eilėraščiuose (iš viso išliko Rudel'io tik 6 eilėraščiai) poetas kalba apie kitonišką savo meilę, kuri turi labai realistiškų (erotiškų) žymių ir yra, tur būt, tikras jo gyvenimo epizodo aidas. Tiesa, nevisai aiški yra vieta IV eilėrašty (eil. 36—42), kame trubadūras sako, kaip jį vieną naktį, „nusirengusį ir įslidusį po antklode", užpuolė nuogą — reikia manyti, jo konkurentas ar konkurentai (kai kas provansalistų spėliojo, kad pati dama padariusi tokį šposą[40]) — „spėliojimas", reikia pripažinti, daugiau negu keistas, tikras „trobar clus" psichologiniu atžvilgiu).

Šiaip ar taip Rudel'io „tolimos princesės", „tolimos meilės" realumo klausimas yra neaiškus ir, tikriausiai, bus kurtuazinio tipo meilės puikus pavyzdys. Ta proga galima pažymėti, kad Rudel'io legenda, kad jojo idealios meilės tema buvo tiek romantiška ir vyliojanti, jog ją išnaudojo ne vienas poetas romantikas. Ją išnaudojo, sak., Heine vienam savo „Romancero" eilėrašty, italų poetas Carducci, prancūzų dramaturgas Rostand — „La princesse lointaine".

Yra įvairių Rudel'io įvertinimų. Štai ką, pav., sako apie tą trubadūrą prof. A. Jeanroy:

„Rudel'io stilius nemažiau naturalūs už jo eilėdarą. Galima nustatyti, kad jo neieškota jokio reto žodžio ar originalaus išsireiškimo... Žodynas jo neturtingas; tie patys žodžiai ir formulės pasikartoja kelis sykius... Neabejotina dėl tų formulių netobulumų daroma aliuzija Rudel'io biografijoj, kada sakoma, ne be paniekos (keista, kur rado tą panieką A. Jeanroy?) apie jojo „paubres motz" („vargingus žodžius"). Bet senoviškas poetas turi teigiamų bruožų, kurie mus jaudina daugiau už jojo trūkumus... aš noriu pasakyti apie paprastumą, apie tam tikrą jausmo šviežumą ir ekspresijos naivumą, kuriuos mes statom aukščiau už stilistinius žygius ir eilėdaros akrobatiškumus kokio nors Giraut de Bornelh'o ar Peire Vidal'io...[41]).

---

[39]) Žiūr. apie istorinius bruožus pas Jeanroy, La poésie lyrique des troub., t. I, p. p. 115—117.

[40]) Himming, Der Troubadour Jaufre, Rudel, p. 5.

Prof. Anglade nepaprastai giria ne tik Rudel'io poezijos inspiracijos charakterį, bet ir, priešingai Jeanroy, poeto formą, stilių, metriką:

„Jaufre Rudel, — sako tasai provansalistas: — yra vienas grakščiausių pirmo periodo (t. y. priešklasikinio) poetų; jojo kompozicijų prádžios yra meilūs pavasario aprašymai. Mintys yra subtilingos ir vykusiai apgalvotos... Stilius pasižymi elegantišku paprastumu. Metrikos forma taip pat paprasta. Ji yra dirbtinė V pjesėj dėl tam tikros stilistinės priemonės — dėl kartojimo („lonh" („tolimas") du kartu strofoje, kas sudaro tam tikrą refreną ar, tikriau, aidą..." [41]).

Taigi negalima abejoti, kad Jaufre Rudel yra vienas talentingiausių ir įdomiausių trubadūrų senesnio periodo, priešklasikinio periodo.

Kad ir nedaug turėdami priešklasikinio periodo poezijos liekanų, vis dėlto galim nustatyti, kad svarbiausi trubadūrų lyrikos žanrai jau buvo tuo laikotarpiu susidarę, susiformavę. Galim nustatyti taip pat, kad per tą periodą kurtuazinė meilė, kartais su kažkokio, mes pasakytum dabar, romantizmo žymėmis (pav., Rudeli'o poezijoj) yra charakteringa meilės dainų (kanconų) tema, bent tam tikros tos dainų rūšies. Bet formos atžvilgiu, ypač metrikos, priešklasikinio periodo poetai, bendrai imant, nėra pasiekę to tobulumo, virtuozingumo, eiliavimo perdėto virtuozingumo (ir dažnai dirbtinumo), kuriuo pasižymi klasikinio periodo trubadūrai.

---

[41]) A. Jeanroy, Les Chansons de Jaufré Rudel, p. p. XII—XIII.

IV

Klasikinis periodas

Bernartz de Ventadorn — meilės dainos karalius. — Arnaut de Mareuil. — Bertran de Born — didysis satyrikas, maištingas karo dainius. — Arnaut Daniel — „trobar clus" valdovas. — Giraut de Bornelh — moralinės poezijos atstovas. — Peire Vidal — didžiausias eilių virtuozas. — Grafienė Dia.

15.

Vienas iš pirmųjų klasikinio periodo trubadūrų, iš vad. didžiųjų trubadūrų, yra Bernartz de Ventadorn (prancūziškai: Bernart de Ventadour). Kai kurie provansalistai linkę laikyti to poeto kūrybos dalį (pradžią) priklausančią dar priešklasikiniam periodui, bet tai bus, rodos, vien pedantiškumas.

B. de Ventadorn gimė pirmoj XII amž. pusėj. Jis buvo žemos kilmės — vienos pilies duonkepio ar pečkurio sūnus. Pilies valdovas iš Ebles de Ventadorn'u šeimos, pasižymėjusios poezijos ūgdymu ir mecenatizmu, pasirūpino jo mokslu. Provansališkoj trubadūro biografijoj sakoma, kad jis mylėjęs savo senioro, savo pono Ebles III de Ventadorn'o žmoną Agnesą (poeto pavardė kilo iš seniorališkos pilies vardo). Pavydus vyras, sužinojęs apie tą meilę, vertė trubadūrą palikti pilį ir šalį. Bet tai, gal būt, tera legenda.

B. de Ventadorn paliko kraštą, matyti, neperdaugiausia nusiminęs (jei spręsti iš jo atitinkamos kanconos). Gal jis tikėjosi po kurio laiko suminkštinti savo senioro širdį ir sugrįžti prie tos, kurią jis buvo mylėjęs nuo vaikystės metų. Meilingas džiaugsmas jo poezijos pirmo periodo pilnas ypatingo entuziazmo. Ilgainiui jis gavo, dėja, įsitikinti, kad grįžti nebus galima — iš čia melancholijos, nusivylimo melodijos jo dainose.

---

[42]) Anglade, Hist. somm. de la litt. mériod., p. 58.

Po kurio laiko trubadūras atsirado Akvitanijoj, prie dvaro Eleonoros Akvitanietės. Prasidėjo antras jo gyvenimo periodas.

Eleonora buvo vad. pirmojo trubadūro (grafo Vilhelmo VII) anūkė. Ji buvo nepaprastai linksma, gyva, protinga, išmokslinta, mėgo poeziją, vyną, vyrus. Apie jos lengvabūdiškumą išliko nemaža legendų. Prie jos dvaro visuomet būta daug trubadūrų, kurie, aiškus dalykas, visaip apdainuodavo savo geradarę. Persiskyrus su prancūzų karalium Liudviku VII (1152 m.), ji ištekėjo už Henriko, Normandijos kunigaikščio, kuris po kelerių metų tapo Anglijos karalium (o ji Anglijos kaarliene).

Išgyvenęs kurį laiką prie dvaro tos aukštos trubadūrų mecenatės, B. de Ventadorn turėjo palikti dvarą. Sakoma, kad pikti liežuviai suvaidinę čia tam tikrą rolę. To antro B. de Ventadorn'o gyvenimo periodo eilės pasižymi kai kuriuo susilaikymu — matyt, jis pasidarė atsargesnis, be to, jo Damos padėjimas (toji Dama, tur būt, buvo pati karalienė) vertė jį griežčiau laikytis trubadūriško takto poezijoj.

Savo gyvenimo paskutinius (ilgus) metus trubadūras praleido prie dvaro Tulūzos grafo Raimondo V.

Raimondo V dvaras buvo XII amž. antroj pusėj vienas puikiausių Provanso dvarų. Grafas buvo galingas siuzerenas, jo žemės traukėsi iki Ronos. Jis buvo labai turtingas ir nešykštėjo pinigų ir dovanų nei savo vasalams, nei trubadūrams. Jis buvo vienas žymiausių (šalia Eleonoros ir Narbonos vikontesės Ermenhardės) trubadūrų globėjų. Apie jo pasakišką dosnumą metraštininkai pasakoja daug istorijų. Sykį, pav., per iškilmes, jis padovanojęs vienam baronui 100.000 auksinių, kuriuos tasai padalino tarp riterių. (Vienas senioras, paragintas tokiu dosnumu, įsakė kartą arti žemę ir sėti į ją aukso pinigus).

Nėra žinių apie poetišką B. de Ventadorn'o veiklą prie Tulūzos dvaro. Jis čia turėjo susipažinti ir susibičiuliauti su kai kuriais iš žinomiausių anais laikais trubadūrų (sak., su Veire Vidal'iu, su Folquet de Marseille'u ir kit.). Jis buvo pasiekęs savo šlovės viršūnių ir stovėja visų trubadūrų priešaky.

Tikriausiai, gyvendamas prie Tulūzos dvaro, jis sukūrė kelias kanconas Narbonos vikontesės Ermenhardės garbei.

Toji moteris, per 50 metų (1142—1193), valdė Narboną su nepaprastais, kaip sako, vyriškais gabumais. Ji puikiai nusimanydavo ne tik politikoj, ne tik pati dalyvaudavo karuose, bet buvo ir poezijos gera žinovė. Prie jos dvaro visuomet buvo nemaža tru-

badūrų (jie, žinoma, nesigailėjo panegirikų vikontesei). Suprantama tad, kodel, ne be pagrindo, nurodoma, kad svarbiausi XII amž. antros pusės trubadūrų poezijos centrai Provanse buvo Tulūza ir Narbona.

Mirus Raimondui V, B. de Ventadorn stojo į vienuolyną (Dalon). Kadangi Tulūzos grafas mirė 1194 m., mūsų trubadūras buvo jau tais laikais senas žmogus, bent 50 metų rašęs savo eiles. Tikra jo mirties data nėra žinoma, bet, tur būt, jis bus miręs ne vėliau XIII amž. pačios pradžios.

B. de Ventadorn'o poezijos liekanos gan gausingos — 50 eilėraščių, pasiekusių mūsų daugely rankraščių. Tasai manuskriptų skaičius rodo, tarp kitko, to trubadūro poezijos popularumą.

B. de Ventadorn yra vienas talentingiausių klasikinio periodo poetų. Tai pirmiausia ir daugiausia meilės dainius. Meilės tema jojo poezijoj yra ne tiek kurtuazinė tema, dvariškos, konvencionalios meilės tema, kiek tikrai pergyvento jausmo, idealizuoto ir sudvasinto, poetiškas atpasakojimas. Iš čia jojo meilingos poezijos intimiškumas, meilumas, nuoširdumas, emocionalumas, aistringumas, šviežumas.

Drauge šio trubadūro kūryba pasižymi elegantiškumu. „Jojo stilius, bendrai imant, aiškus, grakščiai lengvas; jis (tasai stilius) yra aukštinamas gracioziškomis ir poetiškomis metaforomis. Visa jojo kūryba pasižymi tobulu meniškumu, bet tokiu meniškumu, kurs neišvijo naturalumo“[43]).

B. de Ventadorn yra, nelyginant, tobulas Rudel'io brolis poezijoj. Naturalesnio, nuoširdesnio, aistringesnio meilės dainiaus provansalų lyrika neturėjo. Tai tikras meilės dainos, kanconos karalius, kuris galėjo visai teisėtai dalintis savo šlovės sostu su kitu meilingos dainos valdovu, su trubadūru Peire Vidal'iu. Jei P. Vidal praneša kartais B. de Ventadorn'ą savo technikos virtuozingumu, jis dažnai nusileidžia Bernartz'ui del savo poezijos šaltoko, nors ir puikaus retoriškumo[44]).

---

[43]) Anglade, Hist. somm. de la litt. mériod., p. 61.

[44]) A. Jeanroy laiko Ventadorn'ą vieninteliu tikrai didžiuoju poetu, vertu užimti vietą šalia garsiausių pasaulio lyrikų. L. Peire Vidal, ir Bertran de Born, ir Peire Cardenal, nakalbant jau apie aibes kitų mažesnio talento trubadūrų, negalį lygintis su juo. Jeanroy yra be galo rūstus, priekabus ir dažnai neteisingas daugelio trubadūrų įvertinime, bet Ventadorn'o akyvaizdoj, net tasai senas provansalistas negali nepareikšti savo susižavėjimo.

16.

Labai artimas Bernartz de Ventadorn'ui, jo inspiracijai, jo kūrybos charakteriui buvo Arnaut de Marevil[45]). Tai buvo žemos kilmės žmogus, išėjęs vis delto jaunystėj „septynių menų" mokslus. Anksti pradėjo jis keliauti po pasaulį kaipo trūbadūras. Jam pasisekė (pasakojama jo provansališkoj biografijoj) atsidurti prie dvaro grafienės de Burlatz, grafo Raimondo V dukters ir Béziers'o vikonto žmonos. Poetas buvo labai meilus ir malonus draugijoj žmogus. Jis mokėjo labai gražiai dainuoti. Be to, jis turėjo laimingą išorę. Taigi nieko nuostabaus nebuvo tame, kad grafienė, kaip sakoma poeto biografijoj, jį „labai garbino". Jis rašė jos garbei daug kanconų. Prisilaikydamas įprasto trubadūrams diskreditiškumo, jis net griebėsi nevisai paprasto būdo: poetas stengėsi įtikinti visus, kad ne jis esąs kanconų autorius. Sykį tiesa išėjo aikštėn— mat, pati grafienė, sužavėta jo dainomis, įsakė duoti trubadūrui puikius apdarus (apdarai ir arklys buvo maloniausia trubadūrams dovana) ir leido viešai save apdainuoti.

Pagal kitą versija, Marevil po kurio laiko rado galingą konkurentą, karaliaus Alfonso II Aragoniečio asmeny, taip pat trubadūro, kuris įsimylėjo grafienę. Karalius pastebėjo grafienės neabejingumą vargšui trūbadūrui. Alfonsas pasistengė išvyti Marevil'į iš dvaro. Nelaimingas poetas „liūdnas, netekęs vilties" (jo žodžiais betariant), apleido grafienės pilį ir nuvyko į Monpellier. Čia, tikriausiai, praėjo žymesnė jo gyvenimo dalis.

Marevil'io kūryba, pasiekusi mūsų, nėra gausinga — viso labo 25 eilėraščiai su nežymiomis autobiografiškomis aliuzijomis.

Jo meilės suvokimas, koncepcija, kaip buvo aukščiau pažymėta, primena B. de Ventadorn'o poeziją. Jis yra nuoširdus, kartais net naivus, beveik niekuomet ne dirbtinis ar retoriškas. Jis neturi gal tiek vaizduotės, kaip kad B. de Ventadorn, jam stinga kiek ir to koloritingumo, kurio tiek ir tiek yra meilingos dainos princo eilėse.

Manoma, kad Marevil į trubadūrų poeziją bus įnešęs naują žanrą — meilės laišką (teisybė, tasai žanras neprigijo, neturėjo pasisekimo vėliau).

Savo poezijoj tasai trubadūras daro dažnai pasiuntiniu savo širdį. Toji širdis nuolat primena poetui apie „aukštos Damos"

---

[45]) A. Jeanroy be reikalo nuvainikuoja A. De Marevil'į, tvirtindamas, kad kalbamasis trubadūras temokėdavęs su „ramiu ir harmoningu elegantiškumu reikšti visokius banalumus". (Lo poésie lyr. des troub., t. II, p. 147).

(grafienės) dorybes ir apie jos grožį. „Mano širdis yra jūsų (Damos) svečias ir ateina manęs pamatyti, kaip jūsų pasiuntinys, — sako jis, vienam poetiškam laiške. — Ji sako man, primena, ir piešia jūsų grakštaus kūno grožį..., jūsų šviesius plaukus, jūsų kaktą, baltesnę už leliją, jūsų žydrias ir besijuokiančias akis, jūsų tiesų, gražiai sudarytą nosį, šviežią jūsų balto veido spalvą, jūsų raudonesnę už gėlę mažą burnelę..." [46]).

Toksai Damos tipas veikiai taps konvencionalus ir būtinas trubadūrams. Dama, šitaip aprašyta, panaši, kaip sesuo, į tas miniatiūras, kurios puošia tam tikrus viduramžių rankraščius, pav., bretoniško ciklo romanus. Odos baltumas, šviežumas, dantų baltumas, pirštų trupumas, akių žydrumas ir linksmumas, taisyklinga nosis — vis tai pagrindiniai jų grožio elementai..." [47]).

Vienoj savo kanconoj Marevil duoda dar tokį savo Damos portertą: „Ji baltesnė už Eleną (graikų karalienę), ji gražesnė už ką tik gimusią gėlę ir kurtuazijos kupina. Iš jos baltų dantų teišeina nuoširdūs žodžiai. Jos širdis laisva nuo blogų minčių. Jos veido spalva šviežia, ir plaukai jos šviesus. Dievas tesaugoja, ją nes niekuomet nėsu matęs už ją gražesnės..." [48]). Ir poetas, tokio tobulumo akyvaizdoj, aiškus dalykas, turi tik dūsauti ir svajoti, svajoti ir dūsauti.

Marevil, apdainuodamas savo Damą, vienas iš pirmųjų trubadūrų (kartu su Bornelh'u) iškelia tarp kitų Damos ypatumų, jos vad. „žinojimą", „mokytumą" („connesenza"), bet tą „mokytumą" nereikia suprasti mūsų to žodžio prasme. „Connesenza", trubadūrų supratimu, bus visuma Damos proto ir širdies privalumų [49]).

Reikia pažymėti, kad Mareviľio poezijoj, kai kuriuose jo eilėraščiuose, galima rasti grūdų vad. moralinės poezijos, kuri vėliau turės tokio svorio, sak., Bornelh'o, Danel'io ir kitų trubadūrų kūryboj.

17.

Klasikiniam trubadūrų poezijos periodui priklauso didysis satyrikas ir karingos lyrikos atstovas Bertran de Born. Jis gimė pirmos XII amž. pusės gale (tarp 1135—1140 m.), o mirė

---

[46]) Lo premier jorn, domna, que'us vi... Bartsch, Chrest prov. 6-e éd. Marburg, 1904.

[47]) Anglade, Les Troubadours, Paris, 3-e éd. 1922, p. p. 126—127.

[48]) Id., ibid. p. 312.

[49]) Id., ibid., p. 129.

XIII amž. pradžioje (nėra jo mirties tikslios datos). Tai buvo aukštos kilmės žmogus, aristokratas, riteris, vikontas, pilies Hautefort valdovas. Tai buvo be galo neramus žmogus — politinė ir avantiūristinė natūra. Karas, karo intrigos, kovos — jo stichija. Jis negali suprasti taikos gėrybių — idealus žmogaus padėjimas jam — karas, karas ir karas.

B. de Born buvo Akvitanijos didikas. Jo siuzereno būta Anglijos karaliaus Henriko II Plantageneto. Mat, Henrikas II, apsivedęs (1152 m.) su Eleonora Akvitaniete („pirmojo trubadūro" grafo Vilhelmo VII anūke) tapo taip pat Akvitanijos kunigaikščiu.

Maištingas B. de Born su kitais akvitaniškais seniorais buvo nusistatęs prieš šitą siuzereną. Karalius įsakė apsupti barono pilį. Vikontas drąsiai gynėsi. Galiausiai jam pavyko garbingai susitaikinti su Henriku II. Jis net nuvyko į anglų karaliaus dvarą, į Normandiją, ir čia kurį laiką gyveno. Jis manė rasiąs čionai tą prabangą ir linksmumą, kurie viešpatavo Pravanse. Ne be reikalo, jis sakydavo: „Mes, limuziniečiai, statom visokias beprotystes aukščiau už išmintį. Mes esam linksmi. Mes mėgstam, kad mums dovanas davinėtų ir juoktųs. . ." [50]).

Kaip tik Normandijoj, prie anglų karaliaus dvaro, nebuvo nei „beprotyščių, nei dosnumo, nei juoko (puotų)". B. de Born mirtų čio nuo nuobodulio, jei juo nesusidomėtų karalaitė Matilda, Henriko II duktė, kuri mielai priimdavo trubadūro poetišką duoklę. Poetas jos garbei rašynėdavo kanconas (meilingas dainas), t. y., kultivavo, bendrai imant, necharakteringą jo kūrybai žanrą.

Karingo trubadūro laimei, veikiai prasidėjo karališkoj šeimoj nesusipratimai, ginčai, kurie pasibaigė tarpusaviu karu. Mat, vyresnysis karaliaus sūnus, Henrikas, pramintas „jaunuoju karaliumi" ar „jaunuoju Henriku", buvo nusistatęs (iš pavydo) prieš savo brolius, o ypač prieš Ričardą Liūto Širdį. B. de Born, savo karingos poezijos ugnimi, visokiais būdais stengėsi iššaukti, pagreitinti karą. Paskutiniu momentu „jaunasis Henrikas" ėmė svyruoti. Tada trubadūras rašo jam skirtą sirventą (t. y., satyriško charakterio giesmę, eilėraštį), kuriam pareiškia, tarp kitko, savo nepasitenkinimą ir net pasipiktinimą del Henriko nenoro pradėti karą.

„Jaunasis karalius" buvo labai jautrus trubadūro išmetinėjimams. Jis pasiryžo galiausiai, ne be įtakos B. de Born'o, imtis karo

---

[50]) Anglade, Les Troubadours, p. 140.

su tėvu (ir broliais). Aiškus dalykas, karingas trubadūras, ta džiaugsminga sau proga, entuziastiškai sveikino naujoj sirventoj jauną karžygį, nesigailėdamas jam visokių panegirikų.

B. de Born labai veikliai padėjo „jaunajam Henrikui". Bet, deja, karo pradžioje „jaunasis karalius" pasimirė (1183 m.). Trubadūras graudžiai ir nuoširdžiai apverkė tą, kurį pats sukurstė prieš tėvą.

Savo garsioj „planh", t. y., gedulo giesmėj, raudoj, B. de Born, tarp kitko, sako taip: „Skausmo prislėgti, liūdni ir verkią pasiliko kurtuaziški kariai, trubadūrai ir malonūs žongleriai. Jie rado Mirtyje per žiaurų riterį, pagrobusį jiems jaunąjį anglų karalių, šalia kurio dosniausi buvo šykštuoliai...

„Žiauri ir skaudi Mirtie, gali pasigirti paėmus iš šio pasaulio geriausią riterį iš kada nors buvusių, nes viskas, kas sudaro žmogaus vardą (reputaciją), buvo pas jauną anglų karalių...

„Prašykim gailesčio to, kurs teikėsi ateiti į mūsų pasaulį, kad atpirktų mus iš mūsų vargų..., prašykim jį, kaip malonų ir teisingą seniorą, kad jis dovanotų jaunam anglų karaliui..., kad jis padėtų karalių tarp savo kilnių palydovų ten, kame nėra ir nebus amžinai nei skausmo, nei liūdesio..." [51]).

Po „jaunojo Henriko" mirties B. de Born ištiko nelaimė — Henriko II parėdymu Ričardas Liūto Širdis apsupo barono pilį Hautefort'ą. Karalius norėjo žiauriai atkeršinti tam, kas tiek prisidėjo prie nelaimingo karo, kuris nuolat kurstė sūnų prieš tėvą. Hautefort'o pilis po kurio laiko turėjo pasiduoti. B. de Born, kaipo belaisvis, buvo nugabentas į Henriko II stovyklą.

Provansališkoj B. de Born'o biogarfijoj yra graži ir graudi scena, kurioj Henrikas II dovanoja belaisviam trubadūrui gyvybę del vikonto prieraišumo ir meilės „jaunajam karaliui":

„Bertrane, Bertrane (tarė karalius, kada įvedė belaisvį B. de Born'ą į karališką palapinę), jūs sakėte, kad niekuomet jums neprireiks nei pusės jūsų proto, bet žinokit: dabar jums bus reikalingas visas protas (išsigelbėti savo gyvybei) ..."

— Seniore, — atsakė į tai Bertranas: — dieną, kada narsusis jaunas karalius, jūsų sūnus, mirė, aš nustojau proto ir sąmonės...

„Karalius, išgirdęs, ką Bertranas pasakė jam verkdamas apie sūnų, su dideliu skausmu širdyje... ištarė ašarodamas: ...„Dėl meilės jam (sūnui) aš atiduodu jums laisvę ir jūsų pilį, grąžinu

---

[51]) Si tuit li dol e. lh plor e. lh marrimen... Stimming, Bertran de Born, Sein Leben und seine Werke, 3 Aufl. Halle, 1913.

jums savo meilę bei savo malonę ir duodu penkis šimtus markių sidabro...“

(„Bertrans, Bertrans, vos avetz dich que anc la meitatz de vostre sen nou's ac mestier nuils temps, mes sapchatz qu'ara vos a el be mestier totz...“ — „Senher, dis en Bertrans, lo jorn que'l valens ioves reis, vostre filhs, morit, ieu perdei lo sen e'l saber et la connoissenza. — E'l reis, quan aužit so qu'en Bertrans li dis en ploran del filh, venc li grans dolors al cor... e dis en ploran: ...Et ieu, per amor de lui, vos quit la persona e l'aver e'l vostre castel, e vos ren la mia amor e la mia gracia, o vos do cinc cens marcs d'argen...“)[52]).

Susitaikęs su Henriku II, B. de Born pasidarė jo ištikimas vasalas. Vis dėlto jis nelydėjo jo sūnaus, Ričardo Liūto Širdies, į šventąją žemę. Matyt, su Ričardu jis negalėjo susigyventi. Taigi maža gali ką įtikinti jo pasiaiškinimai vienam eilėrašty, kad viena „šviesaplaukė dama“ sulaikiusi jį nuo karingų žygių. Ne toks buvo žmogus B. de Born, kad galėtų karą paaukoti damai.

Jis gyveno ilgai ir baigė savo dienas vienuolyne, netoli nuo Hautefort'o (XIII amž. pačioj pradžioj, reikia manyti)[53]).

Dantė, savo „Dieviškoj Komedijoj“, įdėjo B. de Born'ą į pragarą už tai, kad trubadūras sukėlęs naminį karą, karą tarp sūnaus ir tėvo: „Aš pamačiau ir, rodos man, matau dar, einantį liemenį be galvos, kaip ėjo kiti iš liūdnos bandos; ir laikė jis savo atkirstą galvą už plaukų, nusvyrusią nuo jo rankos, nelyginant žibintuvą... „Žiūrėk baisų kankinimą (tarė jinai) tu, kuris gyvas apsilankai pas numirėlius, žiūrėkis, ar yra koks kankinimas, panašus į mano! Kad galėtum išgirsti iš manęs naujieną, sužinok — esu Bertran de Bornio, kuris buvo davęs blogų patarimų jaunajam karaliui...“ [54]).

Neramus, maištingas ir karingas buvo to riterio—trubadūro, dažnai plėšraus „condottiere'o gyvenimas. Tuo judriu ir koloritingu gyvenimu aiškina (visai teisingai) jo poezijos ypatingą gy-

---

[52]) Stimming, op. cit.

[53]) Inferno, XXVIII, 118 sq.

[54]) Reikia pažymėti, kad B. de Born'o biografijoj, lygiai kaip ir kitų trubadūrų, apie kuriuos mes turim kiek istorinių žinių, tiesa nuolat maišosi su legenda, išmįslu, iškreipimu. Sak., tikrumoj ne karalius Henrikas II buvo paėmęs Hautefort'ą, bet jo sūnus Ričardas Liūto Širdis. Taigi aukščiau cituotas dramatiškas pasikalbėjimas trubadūro ir Henriko II tėra legenda ar anekdotas, nors ir dažnai minimas, kaip autentiškas įvykis pas senesnės kartos Prancūzijos istorikus.

vumą, ryškumą. Jis pagimdė politinę satyrą, kurios jam buvo lemta būti tikru karalium. Niekuomet nei vienas trubadūras po jo nepasieks poiltinės satyros (politinės sirventos) srity to tobulumo, kuriuo pasižymėjo kalbamajam žanre B. de Born.

Ir ką tik jis nepuldavo savo sirventose! Ir „jaunąjį Henriką" (prieš jo karą su tėvu ir broliais), ir Ričardą Liūto Širdį, ir Aragonų karalių Alfonsą II, ir t. t. Trubadūras nežiūrėjo, kas buvo jo puolimų objektas — karūnotas ar ne.

Kai kas provansalistų (senesnės kartos) iš tos B. de Born'o drąsios ir lyg bešališkos satyros buvo linkęs laikyti tą satyrą idealistiškų motyvų pagimdytą. Bet tai nesusipratimas. Įdėmus ir blaivus susipažinimas su to trubadūro kūryba rodo ką kita. Sunku abejoti, kad vyriausias satyriškų B. de Born'o puolimų akstinas buvo asmeniškas poeto interesas. Jei jis, sak., savo kai kuriose sirventose stengiasi sukelti Akvitanijos baronus prieš Ričardą Liūto Širdį (jų siuzereną), tai jis daro visai ne del šalies gerovės, ne del Akvitanijos nepriklausomybės ar kitokių grynai politinių sumetimų. Ne. Jam rūpi sukelti karą, pasinaudoti karu, padidinti savo žemes ir gera proga atkeršyti Ričardui. Prasidėjus karui tarp Henriko II ir Pilypo Augusto (prancūzų karaliaus) jis neva entuziastiškai sveikina Pilypą, bet tasai entuziazmas taip pat turi savo pamatu materialinius motyvus, pasipelnymo akstinus.

Be to, pats trubadūras vienam savo politiniam eilėrašty, be jokių ceremonijų, prisipažįsta, kame dalykas: „Nemanykit, — sako jisai: — kad mano nuotaika nuolat karinga, jei aš noriu matyti valdovus kariaujančius tarp savęs. Mat, del karo vasalai ir seniorai gali turėti gražaus laiko, nes galingieji yra dosnesni, kilnesni, malonesni, kada jie veda karą, nekaip tada, kada gyvena taikingai".

Arba kitame eilėrašty galima rasti tokią, tiesiog akiplėšišką „deklaraciją": „Pavojus didelis, bet grobis dar didesnis... Mes veikiai išgirsim trimitus bei būgnus ir pamatysim vėliavas, vėliavėles ir žirgus, baltus ir juodus... Galima bus išplėšti iš verteivų jų turtus, ir pirkliai nebevaikščios keliais ramiai, ir miesčionys nebegyvens be baimės...; kiekvienas (riteris), kuris tik panorės pratęsti ranka, taps turtingas..." [55]). Ta proga daug kam gali kilti galvoj klausimas — kuo skyrėsi viduramžių riteris (bent jo tam tikras tipas) nuo plėšiko?

---

[55]) Anglade, Les Troubadours, p. p. 145—146.

B. de Born'o poetiškosios kūrybos dalis pasiekė mūsų daugely rankraščių, kas rodo trubadūro popularumą. Iš viso išliko 41 jo eilėraščių. Tų eilėraščių daugumas — politinė lyrika, satyrinė poezija, mažiau — meilinga lyrika (kaip tikras trubadūras, jis turėjo apdainuoti ir savo Damą). Daug jo politinių eilėraščių turi istorinės reikšmės.

B. de Born, kaipo karo poetas, yra nelyginant viduramžių Tirtėjas. Jis mėgsta karą visų pirmą, kaip buvo nurodyta, del materialinės naudos. Bet drauge tasai riteris plėšikas, tasai plėšrus ir godus pasipelnyti baronas be galo jautė karo poeziją (viduramžių karo, žinoma), nežiūrint to karo baisenybių.

B. de Born'o poezija, aplamai, nėra tipinga trubadūrų kūrybai. Tai veikiau išimtis iš trubadūrų poezijos, nes trubadūrai nemėgo karo, bevelydami malonaus senioralinio dvaro gyvenimo vertybes, gražių „šviesiaplaukių ir lieknų" damų meilę. B. de Born'o poezija, kaip sako, yra „vyriška", energijos poezija, dažnai apgrabi — tai trimitų, būgnų, kariškų maršų poezija. Ta prasme ji yra kontrastas, priešingybė išlepintos, žymia dalim „moteriškos", švelnios trubadūrų kūrybos.

Tur būt, nei apie vieną trubadūrą nėra tiek parašyta, kiek apie B. de Born'ą. To poeto originalumas ir jo biografijos davinių palyginti gausumas (nors kai kur legendariškų) davė galimumo provansalistams parašyti apie jį savo studijas. Ypač B. de Born'ą mėgo ir mėgsta vokiečių provansalistai su senesnės kartos „bornistu" priešaky — Stimming'u[56]).

18.

Bertran de Born'o amžininkas, taip pat žymus trubadūras, vad. „trobar clus" mikliausias ir nepergalėtas atstovas, t. y., neaiškaus, mįslingo, simboliško, alegoriško rašymo būdo, buvo Arnaut Daniel[57]).

Maža težinoma mums apie to didžiojo trubadūro gyvenimą. Jis buvo perigorietis, riteris. Iš pradžių Daniel labai uoliai studijavo mokslus, vėliau pasišventė poezijai. Kurį laiką jis apdainuodavo vieną Gaskonijos damą, nors toji meilė buvo, matyt, jam

---

[56]) Stimming, Bertran de Born, Sein Leben und seine Werke, Halle, 1879. 2 Aufl. 1891, 3 Aufl. 1913.

[57]) A. Jeanroy kaž kodėl laiko tą trubadūrą „trobar ric" korifėju. Tai tiesiog nesuprantama. Geriau čia prisilaikyti tradicijos, kuri riša A. Daniel'į su „trobar clus".

nesėkminga. Jis gyveno kelerius metus prie Ričardo Liūto širdies dvaro (taip pat trubadūro).

Pasakoja tokį charakteringą anekdotą iš poeto gyvenimo prie Ričardo dvaro: Sykį vienas trubadūras girėsi Ričardui galįs „rasti", sukurti („trobar") geresnias už Daniel'io poezijos rifmas. Daniel pareiškė labai abejojąs del to. Karalius įsakė tada uždaryti abu trubadūrus į paskirus kambarius, ir kiekvienas jų turėjo parašyti per nustatytą laiką naują eilėraštį. Daniel buvo tiek supykęs, įnirtęs prieš savo konkurentą, jog nieku būdu negalėjo gauti įkvėpimo, negalėjo net nieko parašyti. Tuo tarpu kitas trubadūras sustatė kanconą ir, porą dienų prieš nustatyto termino galą, dainavo ją linksmai. Daniel'iui pasisekė išgirsti iš savo kambario dainos melodiją ir žodžius. Jis tvirtai įdėjo sau į galvą tą tekstą, ypač rifmas, ir melodiją. Kada atėjo poetiško turnyro diena, Daniel paprašė pirmas padainuoti savo kūrinėlį. Gavęs leidimą, jis atliko savo konkurento dainą. Antras trubadūras tuoj pareiškė, kad Daniel pavogęs iš jo eiles. Daniel prisipažino. Ričardas labai juokėsi del šios istorijos ir grąžino trubadūrams jų arklius, kuriuos buvo paėmęs iš jų prieš rungtynes.

Anekdotas tasai duoda mums supratimo, kuo daugiausia pragarsėjo Daniel savo amžininkų tarpe. Tai visų pirma turtingų rifmų meisteris, „brangiųjų rifmų", jo žodžiais betariant. Jis ieškojo tarp rifmų pačių retų, dažnai neįprastų. Tasai rifmų ieškojimas ar meškėriojimas ir reikalas pastatyti juos eilučių gale, toli gražu nevisuomet galėjo būti suderintas su minties bei prasmės reikalavimais. Taigi viena pagrindinių priežasčių jo mįslingos, dažnai neaiškios „trobar clus" manieros buvo rifmų manija. Jis rifmuodavo žodžius ne tik vienos strofos ribose, bet dažnai įvairiose strofose. Iš čia tarp kitko, šeši „sekstinos" rifmai, kurie kartojasi ypatinga tvarka, visose šešiose strofose — rifmavimo tikras stebuklas.

Daug vietų jojo poezijoj lieka nesuprantoma provansalistams. Užtat Daniel buvo, be abejo, nesulyginamas formos, stiliaus, metrikos maestro — tai pirmos rūšies menininkas, artistas ta prasme. Iš jojo kūirnių išliko tik 18 eilėraščių. Tarp tų pjesių yra jo garsioji „sekstina", t. y., tam tikras lyrikos žanras, rodos (bent tai tvirtina Dantė), Daniel'io išrastas: „Lo ferm voler qu'el cor m'intra" („Stiprus noras, įėjęs mano širdin").

Daniel'io „trobar clus" parėjo ne tik, kaip buvo minėta, nuo ieškojimų retų, nepaprastų rifmų, ne tik nuo visokių eilėdaros be

galo dirbtinių prasimanymų, virtuozingumo, bet ir nuo žaidimo žodžiais, aliteracijomis ir t. t. Kad skaitytojas kuo sunkiau jį suprastų (tiksliau sakant, kad skaitytojas jo visai nesuprastų), Daniel iškreipdavo dažnai paprastą žodžių reikšmę, sukurdavo naujus žodžius (jam vienam suprantamus), naujus terminus. Maža to: jis palikdavo savo mintį, savo vaizdus išsirutulioti visai atsitiktinai — „Dievo valiai", etc. Bet visa ta tariamoji minties, vaizdų, išsireiškimų netvarka buvo iš kalno numatyta, apgalvota, turėjo paversti mįsle, rebusu žymią jo poezijos dalį.

Reikia pažymėti, kad Arnaut Daniel buvo mėgstamiausias Dantės (ir Petrarkos) trubadūras, tikriausiai del savo „trobar clus". Dantė, kaipo viduramžiškiausias iš viduramžių žmonių, be galo mėgo neaiškią, alegorišką, mįslingą (iš čia dažnai, jo supratimu, mistišką) protavimo ir rašymo manierą. Daniel'į Dantė daug kartų cituoja savo veikale „De vulgari eloquio" ir verčia trubadūrą skaistykloj deklamuoti provansališkai 8 eiles (tos provansališkos eilės yra Dantės paties parašytos — italų poetas, kaip jo išmokslinti amžininkai, puikiai mokėjo provansalų kalbą):

„Tan m'obelis vostre cortes deman
Qu'ieu no me puesc ni m'voill a vos cobrire.
Jeu sui Arnault que plor e vai cobrire.
Consiros vei la passada falor.

E vei jauzen lo joi qu'esper denan.
Ara us prec per aquella valor
Que us guida al som sens freich e sens calvia
Sovenhet us a temprar ma dolor[58]).

(„Man tiek patiko jūsų kurtuazinis prašymas, jog negaliu ir nenoriu pasislėpti nuo jūsų. Esu Arnault (Daniel), kurs verkia ir eina giedodamas. Liūdėdamas matau praeitą beprotystę, bet regiu (kartu) linksmas džiaugsmą, kurio laukiu ateity. Dabar prašau aš jūsų, tos dorovės vardan, kuri jus veda, be šalčio ir be karščio iki viršūnės, pasistengti sušvelninti manąjį skausmą").

Dantė, įsimylėjęs Daniel'į — reikia manyti, jojo „trobar clus", jojo eilėdaros virtuozingumą, komplikuotas retas rifmas, aliteracijas, nepaprastus žodelius ir išsireiškimus, originalius vaizdus — stato jį aukščiau už visus kitus trubadūrus, tarp kitko,

[58]) Purgatorio, XXVI giesmės galas.

aukščiau už „limuzinietį“, reikia suprasti, už didįjį trubadūrą Giraut de Bornelh'į (Borneil):

„Soverchio [A. Daniel] tutti, e lascia dir gli stolti
Che quel di Lemosi credon ch'avanzi“ [59]).

(„Jis [Daniel] pranešė visus ir leidžia laikyti mulkiais tuos, kurie mano, kad limuzinietis [Bornelh] stovįs aukščiau už jį“).

Tai dar ne viskas. Dantė išduoda jam tokią literatūrišką atestaciją: „A. Daniel buvo didžiausias menininkas savo gimtojoj kalboj (provansalų kalboj)“...

Toji Dantės nuomonė, be abejo, nemaža prisidėjo prie Daniel'io autoriteto trubadūrų poezijoj per ilgą laiką. Daniel, kad ir priklauso didžiųjų trubadūrų skaičiui, vis dėlto toli gražu neturėtų užimti tų trubadūrų poezijos viršūnių, kurias jis nelegališkai, taip sakant, užėmė, Dantei tarpininkaujant.

19.

Naujųjų laikų provansalistai (be kai kurių išimčių), kaip ir nemaža trubadūrų, Giraut de Bornelh'o amžininkų, yra visai kitokios nuomonės, nesutinka su Dante dėl „limoniziečio“ vertės. Nepaisydami to, kad „Dieviškosios Komedijos“ dainius griežtai palaikytų juos „gli stolti“ („durniais“), jie tvirtina, kad Giraut de Bornelh esąs didysis poetas, vertas užimti vietą šalia geriausių trubadūrų. Ne be reikalo, dar provansališkoj jo biografijoj sakoma, kad jis buvo „trubadūrų mokytojas“ [60]).

Tasai trubadūras bus rašęs XII amž. gale ir XIII amž. pradžioje. Yra žinių, kad jis dalyvavęs trečiame Kryžiaus kare (1189—1193 m.), drauge su Ričardu Liūto Širidmi, kad jį globojo Kastilijos ir Aragono karaliai. Jo kūrybinės veiklos periodas bus tarp 1175—1220 m.

Giraut de Bornelh'o paliktas poezijos turtas yra nemažas — 77 eilėraščiai. Čia esama politiškų bei morališkai didaktiškų eilių (satyrinio, sirventinio žanro), esama vad. tensonų (poetiškų dialogų ginčo charakterio), raudų (vad. „planh“), pastoralių. Yra

---

[59]) Id., XXVI, 119—120.

[60]) Žinoma, rūsčiam A. Jeanroy tasai įtakingas „trobar ric“ atstovas tėra panašus į „tenorą, tiek patenkintą savimi, kiek nepatenkinta publika, kuriai jis negali dovanoti, kad ji neparodo ekstazės klausant jo ruladų“. La poésie lyr. des troub. t. II, p. 58.

viena taipogi garsi „alba“ (meilės aušrinė, aušros meilės daina: „Reis glorios...“), bet daugiausia yra meilingų dainų, kanconų.

G. de Bornelh'o poetiškoji technika yra labai aukšta. „Jojo poezijos tonas — kilnus. Jis neturi grakštumo B. de Ventadorn'o, nei fantazijos Peire Vidal'io. Jis yra griežtas „trobar clus“ priešininkas...“[61]). Dėl to, tur būt, jo taip nemėgo Dantė. Poetui rūpi, kad jis visiems būtų prieinamas, suprantamas, lengvas skaityti. Jis turi daug originalių ir subtilingų minčių. Jojo aukščiau minėta alba („Reis glorios“) yra nesulyginamas to reto trubadūro poezijos žanro šedevras.

Bornelh'o poezijoj galima rasti charakteringą jo kūrybai bruožą: trubadūras mėgsta dažnai ūgdyti sovo poetiškas temas dialogo forma. Poetas lyg pasidalina pats į du asmenis, užduoda klausimus ir atsako. Monologas virsta dialogu ir įgauna dažnai dramatiško charakterio. Toji maniera, kaip sako, suteikia gyvumo, judrumo Bornelh'o eilėms. Bet šitam dialogui, teisingu provansalistų pabrėžimu, nemažas pavojus gresia iš konvenansų pusės. Dramatiškas lyriško dialekto efektas juk pareina nuo poeto aistringumo jėgos ir betarpiškumo. Tuo arpu Bornelh'o kalbamojo tipo eilėse perdaug jaučiamas protas, proto nurodymai. Dialogas tampa jam dažnai vien literatūriška priemone.

Bornelh buvo labai aukštos nuomonės apie poeto (ir savo) meną. Pavasario sugrįžimas negali jo įkvėpti (neužmirškim pavasario rolės meilės dainų pradžioje trubadūrų poezijoj, pavasario, virtusio veikiai literatūrišku sąlygumu) — tasai konvenansas jam jau įkyrus, perdaug nuvalkiotas. Jis ieško savo inspiracijai kitų šaltinių, kitų motyvų — intimiškesnių.

Bornelh, daug daugiau už Marevil'į, duoda vietos savo kūryboj moralinei poezijai. Jis yra vienas pirmųjų, vienas žymiausiųjų moralinės poezijos atstovų. Kai kas iš provansalistų mano, kad jo kūryba priklausanti dviem skirtingoms trubadūrų poezijos periodams. Neišleiskim iš akių, kad toji poezija yra pirmiausia ir daugiausia kurtuazinė, kad jos vyriausia inspiracija — riteriški jausmai. Mažiausi tikrovės pakeitimai, nežymūs socialiniai pakeitimai, papročių pav., turėjo, kaip tat visuomet ir visur būna, tinkamai atsisipindėti poezijoj. Bornelh kaip tik rašė klasikinio periodo gale, prasidedančio nykimo (dekadanso) pradžioje. Jis buvo amžininkas tos gyvenimo transformacijos, kuri ėjo prieš jo akis nuo XII maž. galo. Nemaža pasikeitė anų laikų Provanso

---

[61]) Anglade, Hist. Somm. de la litt. mériod., p. 65.

visuomenėj. Turtingi ir galingi seniorai pamažu atprato nuo savo mecenatizmo — storžieviški, karišķi palinkimai ėmė imti viršų. Vėl karai, užpuolimai, plėšimai pasidarė mėgstamiausi jų darbai[62]).

Pats Bornelh (pagal jo provansališką biografiją) nukentėjo nuo to senioralinio karingumo — vienas aukštas ponas sudegino poeto namą ir pagrobė jo biblioteką. Suprantamas dalykas, kaip turėjo nusistatyti trubadūras, bent savo kūrybos dalyje (su didaktiškais akcentais eilėraščiuose) tokios provansališkos tikrovės akivaizdoj.

20.

Provansališkos poezijos centras antroj XII amž. pusėj, ypač to amžiaus gale, randasi Languedoc'e, daugiausia Tulūzoj. Nemaža prie tokio poezijos žydėjimo tame laikotarpy toj Provanso šaly prisidėjo Tulūzos grafas Raimondas V, pats poetas ir didysis trubadūrų globėjas. Prie jo dvaro kurį laiką gyveno tokie trubadūrai, kaip kad B. de Ventadorn, G. de Bornelh ir k.

Raimondui V viešpataujant, pradėjo savo poetišką veiklą didysis trubadūras, karalius meilingos dainos, kanconos, Ventadorn'o tame poezijos žanre šlovingiausias konkurentas, tulūzietis P e i r e V i d a l. Su to trubadūro vardu yra susijus nemaža romantiškų legendų. Be abejo, tai buvo romantiškiausias iš visų trubadūrų, ne tik poezijoj, bet ir gyvenime.

Tai buvo, matyt, žmogus linkęs visokioms avantiūroms, nuotykiams, intrygoms. Tai buvo, reikia manyti, nenuilstamas keliauninkas ir donžuanas. Tasai trubadūras, sakoma, buvęs nepaprastas pagyruolis, fanfaronas, visokių fantastiškų šposų, kaprizų išradėjas. Apdovanotas gyva, galinga vaizduote, Vidal, matyti, dažnai nejausdavo ribų tarp poezijos ir tikrovės, tarp savo fantazijos žaidimų bei kaprizų ir gyvenimo faktų. „Tarp trubadūrų jis yra originališkiausias, ir jojo kūryba nepaseno“ [63]). Apie Vidal'į, kaip ir apie kitus trubadūrus, mes semiam žinias vien iš provansališkų biografijų ir iš poeto kūrinių. Galimas dalykas, kad biografijų autorius, taip pat dažnai būna tose biografijose, remia savo pasakojimą poeto autobiografiškais prisipažinimais, išsklaidytais eilėraščiuose.

---

[62]) Anglade, Les Troubadours, p. 134.

[63]) Les poésies de Peire Vidal éd. par Anglade, 2-e éd. Paris, 1923, p. III.

Vokiečių provansalistas Schopf dalina Vidal'io gyvenimą trimis periodais (to padalinimo prisilaiko ir moderniški „vidalistai" — trubadūro tyrinėtojai bei komentatoriai): I periodas — iki poeto susipykimo su jo globėju, Marseille'o vikontu Barral de Baux, ir ištrėmimo iš Marseille'o (t. y. iki 1187 m.); II periodas — iki vikonto Barral de Baux mirties (t. y. iki 1192 m.); III periodas — iki trubadūro mirties (tur būt, 1205 m.) [64]).

Peire (Petras) Vidal gimė Tulūzoj pirklio šeimoj. Jo tėvas prekiavo kailiais. Jaunu trubadūru susidomėjo ir pradėjo jį globoti Raimondas V. Matyti, jaunas būdamas apleido Vidal gimtąjį miestą ir ėmė klajokliškai gyventi.

Kurį laiką jis buvo prie dvaro Marseille'o vikonto Barral de Baux. Čia trubadūras, manoma, įsimylėjęs vikonto žmoną, gražiąją Azalais (tą ponią jau buvo apdainavęs vienas žinomas trubadūras, Vidal'io amžininkas, Folquet de Marseille). Vidal apdainavo, tur būt, Marseille'o vikontienę, pasinaudojęs slapyvarde „Ištikimoji".

Keliavęs kurį laiką Italijoj, Ispanijoj, jis grįžo į Provansą. Čia sykį jis įsimylėjo (yra pagrindo manyti, kad tai legenda) vieną aukštą ponią, kurią trubadūras vadina Loba de Pognautier. „Loba" provansališkai reiškia „vilkė". Vidal, norėdamas įtikti savo damai ir pasimatyti su ja, kartą persirengė į vilko kailį ir tokiu pavidalu atvyko į pilį, kur gyveno Loba. Pilies šunys vos nesudraskė trubadūro, palaikydami jį tikru vilku.

Vidal vėl atsidūrė prie Marseille'o dvaro, prie savo pirmos meilės objekto, Azalais. Čia poetas sykį susikompromitavo ir susipyko su vikontu dėl pastarojo gražios žmonelės. Trubadūras buvo ištremtas iš Marseille'o.

Žavingoji Azalais buvo kažkodėl nepalanki poetui — gal jis perdaug laisvai elgdavos su ja. (Sakoma, kad sykį, įėjęs rytą į jos miegamąjį, jis karštai pabučiavęs ją. Dama palaikė tai savo garbės įžeidimu ir pareikalavo iš vyro trubadūrą ištremti). Barral de Baux, kurs labai mėgo poetą, pro pirštus žiūrėdamas į visas jo „beprotystes", stengėsi suminkštinti žmonos pyktį — bet veltui.

Vidal iškeliavo iš Marseille'o, sustojęs ilgesnį laiką Genujoj. Sunkus jam buvo tasai ištrėmimas, bent vienam savo eilėrašty jis gana nuoširdžiai aprašo tėvynės ilgesį: „Nežino, — sako ji-

---

[64] Schopf, Beiträge zur Biographie des Troubadours Peire Vidal, Breslau, 1887, p.p. 35—40.

sai: — saldesnės vietos nuo Ronos krantų iki Vensos..., kame taurautų skaistesnis džiagugsmas (reikia suprasti, nekaip Marseille'y); tame kilniajame krašte aš palikau savo džiaugsmingąją širdį šalia tos, kuri duoda linksmybės nelaimingiesiems. Negalima būti nelaimingam dieną, kada galvojama apie ją, nes joje gimsta ir prasideda džiaugsmas; kad ir kaip ją girtų, kad ir ką gera apie ją sakytų — visa tai nėra melas, nes ji, be abejo, yra gražiausia ir maloniausia iš visų pasaulių moterų..." [65]).

Barral de Baux, netekęs savo mylimo trubadūro, nuobodžiavo. Galiausiai jam pasisekė gauti iš žmonos, iš pikčiurnos gražuolės, leidimą grįžti poetui į Marseille'į.

Džiaugsmingai grįžo Vidal, sustatydamas pakely gražią kanconą: „Kadangi sugrįžau į Provansą, — sako jis joj: — ir tasai sugrįžimas patinka mano damai, turiu sukurti linksmą dainelę bent iš dėkingumo... Kadangi visas pasiduodu jos galiai, ji negali mane atstumti. Esu visiškai jos valioj, be jokių sąlygų; ji gali mane parduoti ar padovanoti"... [66]).

Po to eina antras trubadūro gyvenimo periodas. Jis daug keliauja, atsidūria net Rytuose, gal Graikijoj ir Kipro saloj. Jis veda vieną graikę (legenda ar anekdotas). Paskiau grįžta į Provansą. Tasai jojo gyvenimo periodas yra produktingiausias. Tuo laiku jis parašo geriausius savo dalykus.

Paskutinis jo gyvenimo periodas taip pat pilnas kelionių. Kur tik jo nebūta! Veigrijoj, Ispanijoj, Italijoj. Kurį laiką jam tenka gyventi Tulūzoj, prie savo jaunystės globėjo Raimondo V dvaro. Mirus tam trubadūrų mecenatui, Vidal sustatė ne tik graudingą „planh" (raudą), bet — pagal legendą — įsakė nupjauti visiems savo arkliams uodegas ir ausis, tarnams — nuskusti galvas ir užleisti barzdas ir nagus (gedului). Jei tai viskas ir legenda, bet labai charakteringa poetui.

Paskutinius savo gyvenimo metus Vidal praleido Italijoj. Jo mirties data tiksliai nėra žinoma — trubadūras bus miręs tikriausiai apie 1205 m. (nors kai kurie provansalistai linkę tą datą nukelti net iki 1213 m., t. y. jau prasidėjusių Albigiečių karų pradžios).

---

[65]) Ab l'alen tir vas me l'aire... (Les poésies de P. Vidal, éd. par Anglade).

[66]) Pas tornatz sui en Proensa... (Les poésies de P. Vidal, éd. par Anglade).

Keliaudamas, gyvendamas įvairiose Europos šalyse, Vidal toli gražu nepasitenkindavo viešėjimu prie galingųjų dvarų. Jis veikliai dalyvaudavo, sak., Italijoj pilietinėse rietenose. Jis palaikydavo čia vieną savo globėjų pusę, čia kitą. Dažnai iš draugo jis tapdavo priešininku. Tat pareidavo nuo jo būklės prie vieno ar kito dvaro, o taip pat nuo jo nuotaikos nepastovumo, nuo jo smarkumo ir kerštingumo.

Iš legendų, susijusių su trubadūro vardu, be minėtų aukščiau (persirengimas į vilko kailį), pažymėtinos dar kelios. Kadangi Vidal dažnai jautė savyje herojaus karžygio sielą, nieko tad nuostabaus, kad sykį jis pasiryžo dalyvauti Kryžiaus kare. Jis prisidėjo prie Ričardo Liūto Širdies kariuomenės. Pakelyj į Palestiną jam teko sustoti Kipro saloj. Ir toji sala buvo fatališka jo tolimesniems žygiams. Jam nebuvo lemta pamatyti Šv. Žemės. Susipažinęs ir susimylėjęs su viena Kipro graike, jis vedė ją.

Vedęs graikę — pagal kitą legendą — trubadūras laikęs ją imperatoriškojo kraujo ir dėl to skelbęs save teisėtu įpėdiniu Konstantinopolio (Bizantijos) imperijos. Jis priiminėdavęs dažnai svečius sėdėdamas soste, kaipo būsimasis Bizantijos imperatorius, reikalaudavęs vadinti save ciesorium, o savo žmoną — ciesoriene.

Vidal laikęs save geriausiu riteriumi pasauly ir nesulyginamu damų širdžių nugalėtoju. Jis nuolat kartodamo, kad kiekviena moteris pasirengusi mirti dėl jo, kad jis esąs visų jų „drutz", t. y. numylėtinis („El se crezia drutz de totas e que cascuna moris per el...").

Jojo pasigyrimai buvo tokie, jog, pasak legendos, vienas jo amžininkas buvo parašęs ištisą veikalą tokia charakeringa antrašte: „Las vantarias de Peyre Vidal" („P. Vidal'io pasigyrimai"). Senatvėj trubadūras (vėl tur būt, legenda), matydamas, kaip yra negera davinėti perdaug laisvės savo liežuviui, buvo net parašęs traktatą: „La manyera de retirar sa lengua" („Priemonės sulaikyti savo liežuviui")[67]).

---

[67]) Nei vienoj trubadūru biografijoj nėra tiek prasimanymų, kaip kad P. Vidal'io. Matyt, labai tūriningas, labai avantiūringas buvo to viduramžių Don Žuano gyvenimas, labai populiari jo poezija („trobar ric" šedevras), jog susidarė tiek legendų ir anekdotų apie tą sąmojingiausią, ironiškiausią, kaprizingiausią ir linksmiausią provansališką poetą. Viduramžių biografas daug ką bus išgalvojęs, radęs sau vienokį ar kitokį, taip sakant, akstiną to trubadūro poezijoj. Iš čia persirengimo į vilko kailį „istorija", pretenzijų į Bizantijo sostą ir pan.

Mūsų pasiekė apie 50 Vidal'io eilėraščių — meilingos ir politinės lyrikos, kanconų ir sirvantų. Kaip buvo aukščiau pažymėta, Vidal yra meilės dainos valdovas, eilių nesulyginamas virtuozas, kokio kito nežino provansalų poezija. Jis yra originališkiausias, individuališkiausias poetas, kupinas fantazingumo, lengvos ironijos, sąmojo, „visokių romantškų meilių beprotysčių". Naturalumas (nors ir ne toks nuoširdus, kaip kad B. de Ventadorn'o), nepaprastas gyvumas, kartais net tam tikras trivialumas jungiasi jo meilės poezijoj su ypatingu kilnumu, meilumu, švelnumu.

„Kai dėl formos, ji yra puiki. Žodynas turtingas, rifma laiminga, eilės lengvos — tai tikro talento poetas. Jis priklauso, be to, klasikiniam provansalų literatūros periodui, jis yra amžininkas Arnaut Daniel'io, Bertran de Born'o, Giraut de Bornelh'o, Bernartz de Ventadarn'o... Jis yra jiems lygus, o dėl savo daugiau asmeniško poezijos charakterio, jis stovi dažnai aukščiau už kai kuriuos jųjų..." [68]). Vis dėlto pirmą vietą Vidal turi šiaip ar taip užleisti B. de Ventadorn'ui.

21.

Galima paminėti, ne tiek dėl jos reikšmės trubadūrų poezijai, kiek dėl pirmenybės tarp kitų poečių (tų su viršum 20 poečių, kurias mes žinom rašiusias tarp 1160—1250 m. Provanse), grafienę Beatrix de Dia. Tosios „trobairitz" (trubadūrės) poetiškasis palikimas labai nedidelis — vos 5 eilėraščiai. Bet tarp tų negausingų poezijų yra tikri šedevrai, pasižymį giliu, nuoširdžiu jausmu, „kur aistra išreiškiama su paprastumu ir dirbtinumo stoka" [69]). Tie meilingi eilėraščiai trubadūrės grafienės yra skiriami jos aistringos meilės objektui — taip pat trubadūrui Oranžo grafui Raimbaut, („trobar ric" pranokėjui).

Sunku pasakyti, kaip išaugo grafienės Dia meilė, kaip ji (toji meilė) plėtojosi. Yra pagrindo manyti, kad Oranžo grafas Raimbaut nebuvo pastovus įsimylėjėlis („drutz"). Be to, kartais jis būdavo apgrabus, sprendžiant iš jojo kūrybos (tai jis, tarp kitko, pataria naudotis retkarčiais kumščiu, turint reikalą su užsispyrėle dama). Jis buvo nemažas fanfaronas, pagyruolis, primindamas tuo atžvilgiu kiek Vidal'į. Net savo kurtuazinėj lyrikoj Raimbaut negali užmiršti savo pasigyrimų.

---

[68]) Anglade, Les poésies de P. Vidal, p. VI.

[69]) Id., Hist. somm. de la litt. mérivd., p. 80.

„Aš turiu teisę juoktis, — sako, pav., jis vienoj savo kanconoj: — ir aš juokiuos dažnai, net užmigdamas juokiuos. Mano Dama taip meiliai man juokiasi, jog rodos man, kad tai dieviškoji šypsena. Ir šita šypsena daro mane laimingesnį už 400 angelų juoką. Aš turiu savy tiek džiaugsmo, jog jo (to džiaugsmo) pakaktų prisotinti 1000 nelaimingųjų. Iš mano džiaugsmo galėtų linksmai gyventi nevalgant visi mano giminės..." [70]).

Taigi šitą linksmą ir lengvabūdišką poetą įsimylėjo Beatrix de Dia. Tiesa, iš pradžių (sprendžiant iš dviejų jos kanconų) trubadūrės meilė buvo laiminga — daug džiaugsmo, daug saulėtos nuotaikos yra tuose eilėraščiuose. Žinoma, tie eilėraščiai yra su visais kurtuazinės lyrikos ypatumais: meilė yra dorovės pagrindas; meilės objektas įkūnija savyje tobulumo idealą; kiekviena meilė, pagrįsta tuo pagrindu ir atitinkanti šitą idealą, yra kilni ir pati pavirsta dorove.

Galimas daiktas, kad pikti liežuviai nemaža prisidėjo prie grafienės romano nelaimingo galo. Bent viename jos eilėraščių yra nurodymų į tuos piktus pavyduolių liežuvius.

Dvi kanconos apdainuoja jau nelaimingą meilės fazę. Ypač nuoširdus yra vienas tų eilėraščių, kurs visai teisingai laikomas tikru meilingos lyrikos šedevru: „Aš dainuoju tai, ko nenorėčiau dainuoti" („A chantar m'er de so qu'eu no volria"). Tai sužeistos širdies skundas, be galo jautrios, delikatnos širdies, be galo švelnus skundas.

„Aš dainuoju tai, ko nenorėčiau dainuoti, tiek skundžiuos aš tuo, kurio draugė esu. Myliu jį daugiau už kiekvieną daiktą pasaulyj, bet šalia jo man negal padėti nei Pasigailėjimas, nei Kurtuazija, nei mano grožis, nei mano vertė, nei mano protas... Stebina mane, drauge mano, kad esat išdidus man, ir turiu pagrindą tuo skųstis... Atsiminkit mūsų meilės pradžią! Te Dievas neleis niekuomet, kad persiskirtum dėl mano kaltės!.. Siunčiu jums... šitą dainą, kuri eis mano pasiuntinės pareigas. Noriu žinoti, mano brangusis ir grakštusis drauge, kodėl jūs toks šiurkštus ir toks storžieviškas"...[71]).

Grafienė Dia primena savo eilėraščiais graikų Sapfo ar prancūzų renesanso poetą Labé, vad. „gražuolę Cordière", „dešimtąją

---

[70]) Anglade, Les Troubadours, p. 150.

[71]) Bartsch, Chrest. prov. 6-e éd. refondue par Koschwitz, Marburg, 1904.

mūzą". Jei Sapfo laikoma IX mūza, o Labé — X, gal Dia galima būtų pavadinti, be skriaudos visoms mūzoms, XI mūza.

Pažymėdami bendrais bruožais įžymiausius provansalų poezijos klasikinio periodo trubadūrus, mes turim pabrėžti, kad tasai periodas sukūrė nepaprastą lyriškų žanrų įvairumą, galutinai fiksavo poetiškus konvencionalumus, tiek inspiracijos, tiek formos atžvilgiu, davė visus galimus kurtuazinės meilės variantus.

Formos, eilėdaros virtuozingumas yra toks, jog toliau nėr kur eiti. Jei poetas poklasikinio nykimo, dekadanso periodo, išgalvodavo ką eiliavimo srity, eidamas, taip sakant, savo pareigas (mat, pagal tradiciją, kiekvienas trubadūras turėjo įnešti ką nauja į savo formą, į savo metriką) — tasai išgalvojimas buvo mažos vertės: tai buvo nežymus metrinių kombinacijų pakeitimas.

Ir čia, suprantamas dalykas, buvo natūralus, jei taip galima išsireikšti, pavojus trubadūrų poezijai, dėl jos konvencionalumo, dėl jos tvirtų tradicijų. Čia buvo „naturali" josios išsisigimimo (degeneracijos) priežastis, tikriau sakant, viena pagrindinių priežasčių. Kadangi trubadūrų daugumas buvo profesionalai, kadangi jų poezija buvo pirmiausia ir daugiausia jiems pragyvenimo šaltinis, aišku, tad, kiek toji kūryba turėjo pareiti nuo senioralinių dvarų, nuo provansališkos aristokratijos buklės, t. y. nuo politiškai sociališkų faktorių. Stambesni pasikeitimai aristokratijoj turėjo atitinkamai atsispindėti ir trubadūrų poezijoj, daugiau, negu kurioj kitoj poezijoj.

V. Nykimas

Provanso aristokratijos nykimo pradžia. — Albigiečių karai. — Tų karų dvasinės pasekmės. — Religinė poezija. — Nykimo (dekadanso) periodo laikotapiai. — Teire Cartenal. — Guilhem Figueira. — Guiant Riqueir — paskutinis didysis trubadūras. — Linksmingojo mokslo konsistorija.

22.

Sunku numatyti, kas būtų atsitikę su trubadūrų poezija, jei XIII amž. pradžioje neįvyktų Albigiečių karai. Tie karai turėjo visų pirma didžiulės įtakos politiniam bei socialiniam Provanso gyvenimui, o paskum, tarp kitko, kaip tat ir visuomet būna, ir literatūrai, poezijai (juo labiau, kad toji poezija, kaip ir aukščiau buvo nurodyta, žymia dalim buvo kuriama trubadūrų profesionalų, medžiagiškai pareinančių nuo senioralinių dvarų). Albigiečių karų rezultate trubadūrų poezija ima nykti, prasideda tos poezijos dekadansas, kurs suima didesnę XIII amž. dalį (ir poetiškai mirštantį XIV amž.).

Puikiausias, laimingiausias Provanso aristokratijos periodas buvo, be abejo, XII amž. antroji pusė. Kaip tik tuo periodu, kaip mes buvom matę, nepaprastai išaugo, pražydo trubadūrų poezija, pergyvendama savo klasikinį amžių. Didikų mecenatizmas, kokios Eleonoros Akvitanietės, Tulūzos grafo Raimondo, Narbonos vikontienės Ermangardės ir daugelio kitų aukšta globa, rodoma trubadūrams (su materialiniu poetų aprūpinimu), leisdavo tarnauti tai poezijai. Jei nebūtų buvę vaišingų dvarų bei pilių — ką darytų trubadūrų žymi dalis su savo dvariškos, aristokratiškos inspiracijos poezija?

Deja, jau XII amž. gale, matyti, aristokratiškoj (feodališkoj) Provanso visuomenėj įvyko kai kurios permainos. Bornelh ir kiti trubadūrai vis daugiau ima skųstis blogais laikais, didėjan-

čia netvarka, senioraliniais karais, plėšimais ir t.t. Pamažu keičiasi „laiko dvasia". Mažėja mecenatų skaičius, mažėja susidomėjimas poezija. Trubadūrų būklė darosi vargingesnė. Kodėl tai įvyksta?

Pagrindas čia (kaip visur ir visuomet) ekonomiškas. Provanso didikai ilgainiui medžiagiškai nusmuko, subiedniejo. O nusigyveno jie visų pirma dėl negirdėtos savo prabangos, dėl pasakingų išlaidų, eikvojimų pinigų šventėms, iškilmėms, visokioms puotoms, dėl perdaug liuksusinio gyvenimo. Auksas, nelabai gausingas viduramžiais, veikiai turėjo išsisemti.

Prie provanso aristokratijos, dvarų susmukimo, subiedniejimo prisidėjo, be negirdėtos prabangos, ištaigingo gyvenimo, dar ir „buržuaziškas" faktorius. Mat, XII amž. antroj pusėj, ypač to amžiaus gale, pakėlė galvą Provanso miestai, Provanso komunos (savotiškos mažos respublikos). Miestų komunų priešaky atsistojo konsulai (kaip ir Italijoj). Buržuazija pasiima į savo rankas politinę valdžią. (Kruazados čia suvaidino nemažą rolę, kaip žinoma). Kiek padidėjo buržuazijos socialinis svoris, tiek turėjo nusmukti aristokratijos (feodalų) reikšmė. Ypatingai buržuazija įsigali (jau XIII amž. pradžioje tai yra įvykęs faktas) tokiuose prekybos miestuose, kaip kad Marseille, Monpellier, Narbona, Avignon, Tulūza.

23.

Vis dėlto Provanso aristokratijos ekonominis, socialinis ir politinis nusigyvenimas neeitų taip sparčiai, jei šitą turtingą ir kultūringą kraštą nebūtų ištikęs XIII amž. pradžioje baisus smūgis — ilgametis karas, tiksliau sakant, karai, žinomi vardu Albigiečių karų. Tie karai su pertraukomis ėjo per 20 metų (1209—1229). Su tais karais yra glaudžiai susijęs kultūrinis Provanso dekadansas, nykimas.

Albigiečių karų pamate buvo neva religinis momentas — ne be reikalo jie buvo pavadinti Kryžiaus karais (juos dirigavo žymia dalimi Roma).

Jau XII amž. gale Provanse — įtakoje Kryžiaus karų Palestinoj ir santykiavimo su arabų kultūra, filosofija — atsirado eretiškų sektų. Tų erezijų lopšys buvo Albigiečių kraštas. Veikiai erezija paplito Languedoc'e, Beaucaire'e, Tulūzoj ir kitur. Albigiečių erezija buvo nauja forma senos manichejų erezijos, kuri pripažindavo dviejų metafiznių pradų, galybių, dievybių viešpatavimą pasauly — geros ir piktos. Tasai manichejiškas dualizmas

kaip tik buvo ir albigiečių moksle. Be albigiečių erezijos, Provanse buvo išsiplatinusi ir kita (Vaudois erezija), kuri taip pat turėjo nemaža pasekėjų. Provanso didikų tolerancija ir abejingumas religijos dalykams turėjo vis daugiau erzinti Romą. Laukta tik priekabių tinkamai nubausti „nusikaltėliams". Kada sykį Provanse buvo nužudytas kažkoks vienuolis — tasai menkas įvykis buvo palaikytas geru casus belli. Popiežius Inocentas III paskelbė Kryžiaus karą prieš piktus Provanso eretikus, prieš Provansą. Jis kreipėsi visų pirma į šiaurės baronus, į Prancūzijos baronus. Prancūzai mielu noru prisidėjo prie to karo. Karas jiems atrodė daug lengvesnis už palestiniškas kruazadas. Provansas buvo turtingas kraštas. Galima buvo greitai pralobti, užgrobti žemių, pilių, turtų etc. Tuo būdu, Prancūzija buvo užinteresuota pagrobti turtingas pietų žemes, išplėsti savo ribas. Religija ir politika čia ėjo iš vien.

Kryžeivių kariuomenė (daugumas kryžeivių buvo prancūzai), susikoncentravusi Lione, pradėjo iš čia savo žygį į Provansą. Jos svarbiausias uždavinys buvo sutriuškinti galingiausią iš Provanso valdovų — Tulūzos grafą. Kadangi daug Provanso seniorų stojo Tulūzos grafo pusėj, jie turėjo pernešti visas karo (karų) nelaimes ir pasekmes.

Kalbamoji kruazada pasižymėjo nepaprastu žiaurumu. Provansas buvo be gailesčio naikinamas kalaviju ir ugnim. Miestai, pilys buvo kryžeivių gaujų plėšiami. Apie jų žiaurumą gali duoti supratimo, kad ir toksai faktas. Per miesto Béziers'o paėmimą buvo iššudyta apie 10.000 žmonių. „Žudykit visus, — ragino kryžeivius karingas dvasiškis Arnoldas: — Dievas paskiau ras savuosius!" Dalis nelaimingų Béziers'o gyventojų — senių, moterų, vaikų — buvo pasislėpusi šv. Magdalenos bažnyčioj, manydama, kad žiaurūs kryžeiviai jiems dovanos gyvybę. Visi jie buvo be išimties išpiauti.

Didvyriškai, per kelerius metus, gynėsi Tulūza. Kryžeivių vadas, Simon de Montfort, kaip pasiutęs vilkas, naikino Provanso žemes (ypač Languedoc'o žemę). Bendrai imant, nežiūrint mažesnių nepasisekimų, kryžeiviams sekėsi. Vieno prancūzų metraštininko žodžiais (Vaux-Cernay), „su didžiausiu džiaugsmu mūsų (t. y. prancūzų) piligrimai (t. y. kryžeiviai) degino didelį eretikų skaičių" [72]). Kiekviena proga, paėmus miestą kryžeiviai sudegindavo gyvus eretikus „Dievo garbei".

---

[72]) Anglade, Les Troubadours, p. 176.

Svarbiausi to nežmoniško karo ar karų įvykiai (faktai) bus šie: 1. miestų Béziers'o ir Careassonne'o skerdynės (išpiauta ir sudeginta kelios dešimtys tūkstančių žmonių, be lyties ir amžiaus skirtumo — 1209 m.); 2. Tulūzos grafo Raimondo VI ekskomunikacija (1211 m.); 3. didelis mūšis prie Muret, kur Tulūzos grafas pralaimėjo ir kur žuvo jo sąjungininkas, kilnus Aragono karalius Petras (1213 m.); 4. Tulūzos apgulimas, kurs pasižymėjo ypatingu tulūziečių didvyriškumu, ir kryžeivių vado Simon de Monfort'o mirtis (1218 m.); 5. karų galas ir šv. Inkvizicijos įsteigimas (1229 m.)[73]). (Domininkonų ordenas kovai su erezija buvo įsteigtas šv. Domininko prieš pat Albigiečių karus, 1208 m.).

Kodėl pralaimėjo Provansas karuose? Mat, visų pirma nebuvo vienybės įvairių Provanso žemių. Paskum, nebuvo energingo ir talentingo vado, kurs sugebėtų suburti vienoj vietoj visas karo pajėgas. Bet, reikia tat pabrėžti, pavieniai karo epizodai davė daug provansaliečių karžygiškumo pavyzdžių.

Albigiečių karai, tarp kitko, davė medžiagos puikiai provansališkai poemai, vienintelei poemai, kurią mes turim iš tribadūrų: „Kruazados giesmei prieš albigiečius". (Giesmės antraštė duota žinomo XIX amž. antros pusės prancūzų romanisto ir provansalisto Paul Meyer'io, kurs kritiškai išleido kalbamąjį veikalą — „La Chanson de la Croisade contre les Albigeois"). Poema turi apie 10.000 eilių — 9578. Ji parašyta dviejų autorių, kurių vienas yra žinomas, o kitas ne.

Suprantamas dalykas, kad ne vienas trubadūras turėjo tinkamai reaguoti į baisias nelaimes, ištikusias Provansą. Štai, sak., kaip vienas jų (Sicard de Marvejols) satyriškai, ironiškai ir iškalbingai aprašo kryžeivius ir jų pagelbininkus:

„Aš negaliu aprašyti nei savo liūdesio nei skausmo. Matau visą pasaulį paskendusį didžiausioj netvarkoj, matau sumindžiotus įstatymus ir priesaikas. Per ištisą dieną tegaliu vien pykti, per ištisą naktį dūsauju, budėdamas ar miegodamas. Į kurią pusę nusikreipiu, visur girdžiu, kaip kilnūs žmonės (t. y. provansaliečiai) nusižeminę šaukia prancūzams: „Viešpačiai!" Prancūzai (kartais) parodo neva gailestingumo, jei mato grobį. Ach! Tulūza ir Provanse, Argence'o Béziers'o, Carcassonne'o žemės, kokias esu jus matęs ir kokias matau dabar!.. O kilni dvasiškija, kaip daug gero turiu apie tave pasakyti! Jei galėčiau, padidinčiau savo pagyrimus. Jūs (dvasiškiai) laikotės tiesaus kelio ir mums jį

[73]) Id., ibid.

(tą kelią) rodot. Geri vadovai gaus gražų atlyginimą... Jūs dosnūs, duodami išmaldą. Jūs nežinot ištaigingo gyvenimo, jūs gyvenat vargingai... Bet tebūnie Dievas su mumis, nes visa, ką pasakiau „yra melas"...[74]).

24.

Sunaikinus ereziją, išplėšus Provansą, nugalėtojai turėjo tinkamai sutvarkyti šalį. Bažnyčia, Albigiečių karų pradžioje, pasirūpino įsteigti Provanse vienuolynų. 1208 m. šv. Dominikas, kaip buvo sakyta, įsteigė dominikonų broliją. Ilgainiui ši kongregacija turėjo jau 43 vienualynus. Daugumas vienuolynų buvo eretiškiausiuose miestuose — Tulūzoj, Béziers'e ir k. Paskum buvo įsteigtas Tulūzoj šv. Inkvizicijos tribunolas.

Vienuolynai ir šv. Inkvizicija turėjo didžiulės įtakos katalikybės sutvirtinimui. Netrukus jie sudare Provanse „katalikišką atmosferą". Reikia pabrėžti, kad toj epochoj nepaprastai išsiplatina čionai Dievo motinos kultas.

Kai kurie provansalistai mano (pav., Anglade), kad šv. Inkvizicija nepersekiojusi formaliai trubadūrų poezijos, bet pakeitusi į religijos pusę visuomenės nuotaiką, visuomenės skonį. Iš čia, ypač pradedant XIII amž. antrąja puse, tik religinė poezija galėjusi atitikti dvasinius bei grožinius (meninius) visuomenės reikalavimus. Inkvizitoriai (tvirtina Anglade) ieškoję ir persekioję daugiausia religinių knygų vertimus į provansalų kalbą.

Bet kaip sutaikinti tokį tvirtinimą su tuo faktu (neabejotinu!), kad inkvizitoriai, kvosdami, sak., vieną tulūzietį, paklausė, ar nėr jam žinoma trubadūro Guilhem Figueira'os satyra (sirventą prieš Romą[75]). Manoma, kad tą istoriją galima esą paaiškinti tuo, kad Figueira buvo ekskomunikuotas[76]). Aiškinimas, reikia pasakyti, labai elatsiškas.

---

[74]) Anglade, Les Troubadours, p. 179.

[75]) 1274 m. gruodžio mėn. vienas Tulūzos miestietis, Bernard Raimon Baranbon, atsirado prieš šv. Inkvizicijos tribunolą. Kaltinamasis „interrogatus si habet, vel si unquam habuit, vel tenuit, vel vidit quemdam librum qui dicitur Biblia in romano, qui incipit: Roma trichairitz, dixit quod non, sed audivit quondam cantilenam, sive copias plures, quas fecit (et ipse testis audivit dici) quidam joculator qui vocabatur Figuera, quarum una incipit, sicut ipse credit, sic: D'un sirventes far... (t. y. kaip tik garsioji Figueira'os sirventa prieš Romą). A. Jeonroy, La poésie lyr. des troub., t. II, p. 225.

[76]) Anglade, Hist. Somm. de la litt. mériod., p. 89.

Bet, jei neišleistum iš akių kai kurių trubadūrų prisipažinimų, teks labai ir labai paabejoti dėl šv. Inkvizicijos (t. y. bažnyčios) nuolaidumo trubadūrams. Charakteringa, kad vad. paskutinis didysis trubadūras pats, tarp kita ko, religinės lyrikos atstovas, Guiraut Riquier, sako, kad į poeziją, į pasaulinę trubadūrų poeziją daugumas visuomenės žiūri, kaip į b e p r o č i ų d a r b ą. Dvasininkai laiką poeziją nuodėme ir smerkią poetus[77]).

Šiaip ar taip, bažnyčia daug prisidėjo prie pasaulinės trubadūrų poezijos išnykimo ir prie religinės lyrikos įsivyravimo antroj XIII amž. pusėj. Toji religinė lyrika buvo daugiausia skiriama Dievo motinos kultui. Aiškus dalykas, prie trubadūrų poezijos nykimo turėjo prisidėti ir toks pagrindinis faktorius, kaip kad Provanso didikų nusmukimas. Trubadūrų poezija neteko savo paspirties. Vis daugiau įsigalinti buržuazija maža globodavo trubadūrus, reikalaudama, be to, kitų temų: didaktiškų, morališkų. Suprantama tad, kodėl XIV amž. pradžioje vad. Tulūzos poetiškoj mokykloj taurauja religiškai didaktiškos temos. Mat, poetai ir skaitytojai anais laikais yra vien buržuazijos ir dvasiškijos žmonės.

25.

Poalbigeniškoj trubadūrų poezijos epochoj įsivyravo, kaip matėm, religinė poezija. Kaip tat atsitiko? Kaip pasaulinė, kurtuazinė poezija pavirto mistiška ir religiška?

Teisingai nurodoma, kad trubadūrų poezijos pagrindas yra pagoniškas, labai primena helleniską ir romėnišką pagrindą. Religinės temos nėra žinomos (su maža išimtimi) nei priešklasikinio, nei klasikinio amžiaus trubadūrams (XII amž.). (Kokio Rudel'io poezija yra vien romantiška). Ir Bernartz de Ventadorn, ir Bertran de Born, ir Arnaut Daniel, ir Peire Vidal, ir kiti — visi jie nėra parašę nei vienos religinio eilėraščio eilutės. (Senatvėj kai kas jų stodavo į vienuolyną, kas rodo, kad religinis jausmas nebuvo juose išnykęs).

Reikia manyti, kad anų laikų senioralinių dvarų visuomenėj religija nevaidino ypatingos rolės. Žinoma, prisilaikydavo religinių praktikų, bet tai buvo daugiau išviršinis, negu vidujinis reikalavimas. Meilės dalykai (rafinuotos, kurtuazinės) riteriškoj Provanso visuomenėj turėjo daugiau svorio ir kreipdavo savęsp daugiau dėmesio, nekaip religiški, teologiški klausimai. Yra pa-

---

[77]) Id., Le troubadour Guirant Riquier, p. 336.

grindo manyti, kad net Provanso dvasiškija (XII amž.) nebuvo tokia fanatiška, kaip vėliau, kad ji pro pirštus žiūrėjo į trubadūrų skelbiamus idealus, nors tie idealai neturėjo nieko bendra su asketišku viduramžių krikščioniškumu. Be abejo, trubadūrams šis žemiškas gyvenimas nebuvo niūrus ir blogas — veikiau tai buvo žydintis sodas, džiaugsmingas ir linksmas. Gyvenimo džiaugsmas, ypatingas optimizmas, nuolatinis ieškojimas gyvenimo laimės — viskas tai charakteringa jų poezijai. Ir Dievas trubadūrams nebuvo rūstus, baisus, hebrajiškas valdovas, bet malonus dangiškas senioras, nelyginant aukštas mecenatas, ypatingai palankus poetams (idealizuotas dangiškas senioralinio dvaro viešpats). Tarp trubadūrų — meilės dainių — ir Dievo buvo dažniausiai lyg draugiški santykiai. Taigi trubadūrų Dievas buvo palankus kurtuazinei meilei, padėdavo įsimylėjėliams, kada reikėjo, dabodavo juos, net jų nakties pasimatymuose (sak., garsioj Bornelh'o alboj). Jei meldžiasi Dievui, tai daugiausia tam, kad jis apsaugotų meilužius nuo netikėto vyro sugrįžimo ir pan. Trubadūrų dievybė, bendrai imant, yra nuolaidi žmogaus silpnybėms, ypač meilingoj srityj.

Aukščiau buvo nurodyta, kad dar prieš Albigiečių karus, laiks nuo laiko, kokio Bornelh'o kūryboj, jo vad. moralinėj poezijoj, pasitaiko religiškų temų: mirties būtinumas, turtų paniekinimo reikalas ir pan. dalykai kartais neduoda ramybės poetui (matyti, prasidėjusios visuomenės suirutės įtakoje). Tie grūdai duos puikų derlių (religinės poezijos derlių) tik XIII amž. (Peire Cardenal yra pirmas žymiausių tos poezijos atstovų, nors toj jo poezijoj daugiau pamokslo elemento, negu tikro religiškai mistiško jausmo. Charakteringa, kad jau Cardenal'io poezijoj pasitaiko kreipimųsi į Dievo motiną, bažnytinių himnų ar litanijų savotiška poetizacija, stilizacija).

Poalbigeniškas periodas sudarė naujas gyvenimo apystovas dvasios atmosferoj. Vienuolynų darbas turėjo tinkamai veikti provansaliečius, turėjo sutvirtinti katalikiškas dogmas. Pasirinkimas pasaulinių temų poezijoj tapo ilgainiui pavojingas dalykas (Tulūzos šv. Inkvizicijos tribunolo akivaizdoj). Religiška inspiracija įsivyrauja, ypač sąryšy su Madonos kultu. Pamažu įsigali poezija, dangaus karalienės garbei skirta. Tarp trubadūriškos Damos ir dangiškos Damos buvo nemaža panašumo. Rafinuotas, kurtuazinis Damos idealas galėjo pamažu pavirsti Dievo motinos idealu. Jei trubadūrų meilės idealai buvo susijami su dorybėmis, su žmo-

gaus moraliniu tobulėjimu — ar negalima buvo pritaikinti juos (tuos idealus) dangaus karalienei — idealiai Damai, maloniausiai, meiliausiai, gražiausiai iš moterų? Ar nebuvo galima skelbtis tos Damos amžinu įsimylėjėliu? (Reika pasakyti, kad italų trubadūrai prisidėjo prie tos rūšies poezijos, o vyriausias jos atstovas Provanse buvo paskutinis didysis trubadūras Guiraut Riquier).

Religinė poezija, Madonos poezija, par exellence, gyvuos dar XIV amž., kultivuojama vad. Tulūzos poetiškosios mokyklos. XIV amžiuje, vis atsitolindama nuo trubadūriškų (net formalių) tradicijų, religinė poezija turės su priešėjusia tik vieną, galima pasakyti, bendrą požymį: kalbą, provansališką kalbą.

27.

Trubadūrų poezijos nykimo (dekadanso) periodų galima suskirstyti (žinoma, apytikriai) keliais laikotarpiais: 1. Albigiečių karų laikotarpis (iki XII amž. vidurio); 2. XIII amž. antroji pusė — įsigalėjusios religinės reakcijos laikas; 3. XIV amžius.

Pirmu laikotarpiu trubadūrai rašo karštus filipikus prieš Provanso puolikus. Trubadūrų poezija pavirsta daugiausia politine ir religine satyra (sirventa). Tai ne tokie laikai, kad dainuotų apie meilę. Iš trubadūrų Albigiečių karų laikotarpio pažymėtini Peire Cardenal, Guilhelm Figueira; iš didikų trubadūrų ir drauge jų globėjų išsiskiria Blacatz.

Antru laikotarpiu, religinės lyrikos įsigalėjimo, pragarsėjo vad. paskutinis didysis trubadūras Guiraut Riquier.

Per trečią laikotarpį religinė poezija pamažu susmunka. Bergždžios yra pastangos kai kurių poetų atgaivinti mirusią trubadūrų lyriką. 1323 m. steigiama vad. Tulūzos poetiškoji mokykla, „Linksmojo mokslo konsistorija“, t. y. savotiška akademija. Tos akademijos veikla yra daugiau likvidacinio charakterio, o jos svarbiausias darbas yra išleidimas poezijos taisyklių ar dėsnių, pasiremiant trubadūrų kūryba, vad. „Meilės dėsnių“ („Les d'Amors“).

Reikia pažymėti vieną šedevrą, išlikusį iš nykimo periodo (be „Albigiečių kruazados giesmės“), savotišką romaną ar ilgą novelę (eiliuotą): „Flamenca“ (gal iš 1234 m.). Tai vienintelė išlikusi „nova“, žanras, kurs žydėjo, tur būt, XII amž. gale ir XIII amž. pradžioje.

27.

Peire Cardenal, žymiausias, kaip minėta, Albigeniško trubadūrų poezijos periodo atstovas, didysis prasidėjusio tos poezijos nykimo poetas, vienas nuoširdžiausių ir pikčiausių satyrikų, tikras provansališkas Juvenalis, gimė Languedoc'e, tur būt, XII amž. antroj pusėj. Jis buvo aukštos, riteriškos kilmės. Iš pradžių jis buvo paskirtas dvasiškio profesijai.

„Kada jis buvo jaunas, — sakoma jo trumoj provansališkoj biografijoj, — jo tėvas padėjo jam užimti klebono vietą Puy bažnyčioj. Jis susipažino čia su literatūra, išmoko gerai skaityti ir dainuoti" („et apres letras, e saup ben lezer et chanter"). Vėliau jis tiek buvo pagautas gyvenimo džiaugsmo, jog pasijuto esąs, biografo žodžiais, „linksmas, gražus ir jaunas". Tai yra kaip tik svarbiausi, pagrindingiausi trubadūriškos savijautos požymiai.

Užstojusi Albigiečių karų epocha turėjo atitinkamai nudažyti Cardenal'io kūrybą: jis nustojo rašęs kanconas ir pradėjo kurti „gražias ir geras sirventas, kur smerkė (ypač) blogus kunigus" (provans. biografijos žodžiais).

Jis klajodavo po įvairius karalių ir baronų dvarus. Visi jį labai gerbė. Tarp trubadūrų globėjų minimas ir Aragono karalius. Cardenal visuomet turėdavo su savim žonglerį, kurs dainuodavo jo sirventas („menan ab si Son ioglar, que cantava sos sirventes"). Jis mirė labai senas būdamas, turėdamas apie 100 metų amžiaus (prancūzų literatūros istorijos vienintelis 100-metis rašytojas buvo švietimo gadynės pranokėjas Fontenelle).

Peire Cardenal'io meilinga lyrika labai negausinga. Trubadūras, savo kūrybinio subrendimo metais, matyti, net buvo moterų priešas, misogynas (kaip kadaise, priešklasikiniam periode, Marcabrun). Ironiškai puola jis savo laikų moteris, jų perdaug „lengvą" meilę, jų palinkimą įvairiu būdu prekiauti savo meilė. Meilės gėrybės ateina vėlai, o piktybės kiekvieną dieną.

Tarp kitų Cardeanl'io sirventų yra viena, kame poetas pajuokia, ir tai piktai pajuokia, tradicinę meilingą trubadūrų retoriką: „Dabar galiu būti patenkintas meile, — pareiškia jis, tarp kitko toj misogyniškoj satyroj: — nes ji man nebekliūdo nei valgyti, nei miegoti, ji nebeverčia mane kęsti šaltį ir karštį; nebereikia man žiovauti ir dūsauti, nei klajoti nakty; nebėr man reikalo

---

[78]) Ar mi posc eu lauzar d'amor... Bartsch, Chrest. prov.[6], col. 192.

skelbti save užkariautu ir nugalėtu; meilė nebedaro manęs liūdną ir prislėgtą...; nesu jau apgautas... Turiu (užtat) geresnį malonumą — aš neprigaunu ir manęs neprigauna... Aš nesakau, kad mirštu dėl gražiausios moters, nei kad gražiausioji verčia mane ilgėtis; aš jos nieko neprašau ir nedievinu jos, aš jos negeidžiu, aš jos negarbinu. Aš neduodu savęs jos galiai..., ji neturi paimtos mano širdies, aš nesu jos belaisvis..." [78]).

Kaip buvo sakyta, Cardenal pasižymėjo įvairios satyros srity. Savo sirventose jis protestuoja griežtai prieš Provanso puolikus. Jo patetiškumas, įsakumas, jojo nuoširdumas ir jausmų kilnumas nepaprasti. Jis nesigaili spalvų, piešdamas savo satyrose anų laikų visuomenę, dvasiškiją, ypatingai vienuolius. „Jis lieka giliai religingas žmogus, būdamas antiklerikalu" [79]). Apie religinį Cardenal'io jausmą galima espręsti iš jo religinių poezijų.

Peire Cardenal io satyra, palyginus ją su Giraut de Bornelh'o, yra, teisingu provansalistų nurodymu, daug įvairesnė, platesnė, meniškesnė. Trubadūras tikrai juveneliškai puola dažnai sugedusią, jo nuomone, anų laikų provansalų visuomenę — įsivyravimą joje visokių ydų, visokių niekšybių, visokių žemų instinktų. Nieko nuostabaus! Tokie sunkūs laikai, religinių žiaurų karų laikai, Provanso nelaimės, turėjo žymia dalim demoralizuoti visuomenę, ypač aukštesnes klases, turėjo duoti daug dėkingos medžiagos satyrikui. Kerštingumas, klasta, parsidavimas, veidmainystė, neteisingumas, žiaurumas, net žvėriškumas, liguistas linksmybių ieškojimas ir t. t. — viso tai apsčiai buvo, kaip paprastai tokiomis epochomis, Provanso dvasinėj atmosferoj.

Ne be reikalo poetas vienoj savo sirventoj šaukia: „Jūs vaitojat, kada mirtis pagrobė jums sūnų, tėvą, draugą; bet aš daugiau gailiosiu gyvų, kurie lieka gyventi šiame pasauly..., nes jie tampa melagiais, vargšais, vagiliais, žmogžudžiais, niekšais..., kuriuos veda velnias, auklėdamas juos, kaipo savo vaikus...

„Man gaila, kai matau vagį, bet man dar nesmagiau, kada matau, kad jis perilgai naudojasi savo vagystėmis, ir kad jo nepakaria... Man negaila, kad tie žmonės miršta, bet man nesmagu, kad jie dar gyvena ir turės dar piktesnių paveldėtojų...

„Man gaila šio pasaulio, kur yra tiek sukčių. Žmonės klaidžioja tokiam paklydime ir klastingume, jog jie linkę laikyti ydas dorybėmis, piktybes gėrybėmis. Dori, drąsūs žmonės smerkiami,

---

[79]) Anglade, Hist. somm. de la litt. mériod., p. 87.

niekšai ir bailiai gerbiami, pikti laikomi gerais, nusikaltėliai naudojasi savo turtais, ir garbė tapo gėda..." [80]).

Reikšminga Cardenal'io satyra, sirventa, invektyva, nukreipta prieš Provanso puolikus, prieš nežmonišką kryžeivių elgesį Albigiečių karų metu. Trubadūras aštriai smerkia prancūzus (t. y. kryžeivių žymiausią dalį) už jų žiaurumą, barbariškumą, už jų nežmonišką malonumą žudyti nekaltuosius, už jų girtuokliavimą. Vis delto satyrikas atiduoda tinkamą duoklę parancūzų karo talentams, ypač jų (ir visų kryžeivių) vado Simon de Montfort'o negirdėtai drąsai, energijai, sumanumui.

Tipingiausia ir gausingiausia Cardenal'io kūrybos dalis (iš viso mūsų pasiekė 70 to trubadūro eilėraščių) skirta religiškai satyrai, tiksliau sakant, satyrai, nukreiptai prieš kunigus, vienuolius, jo „antiklerikališkai sirventai". (Tos sirventos pavyzdžiai bus duoti vėliau, kada bus iliustruojami įvairūs trubadūrų poezijos žanrai).

28.

Kitas žymus Albigiečių karų laikotarpio trubadūras (t. y. pirmos XIII amž. pusės) Guilhem Figueira, tulūzietis, turėjo žymią savo gyvenimo dalį gyventi Italijoj, slapstytis svetimoj šalyj (kaip ir dalis „radikališkesnių" Provanso trubadūrų). Figueira, kaip ir nemaža kitų trubadūrų, pabėgo kuo toliau nuo šv. Inkvizicijos tribunolo Tulūzoj. Poetas rašydavo satyras, nukreiptas prieš anų laikų dvasiškiją (dar smarkiau, negu Cardenal). Ne be reikalo, šv. Inkvizicijos tribunolas Provanse, kvosdamas vieną eretiką, paklausė, tarp kitko: ar nėra jis skaitęs Figueir'os poezijų?

Kurį laiką Figueira gyveno Sicilijoj, prie dvaro garsaus viduramžių mecenato ir bedievio imperatoriaus Fridricho II. Čionai, ne be ciesoriaus įtakos, tur būt, jis parašė savo žinomą invektyvą (sirventą) prieš Romą, prieš popiežiją: „D'un sirventes far..." Tasai dalykas yra 161 eilių, padalintų į 23 strofas (toliau bus duotas jo sutrumpintas vertimas). Tai savotiška, kaip sako, litanija, pasižyminti daugiau griežtumu ir pykčiu, negu meniškumu. Smarkesnio puolimo popiežiai nėra niekuomet sulaukę per visus vidurinius amžius, o gal ne tik per vidurinius.

---

[80]) Id., Les Troubadours, p.p. 184—185.

Reikia pažymėti, kad į šitą Figueira'os invektyvą atsakė veikiai viena poetė („trobairitz"), kilusi iš Monpellier (Gormonde). Ji stojo ginti popiežystės nuo eretiškų Tulūzos trubadūro užpuolimų. Į kiekvieną Figueira'os strofa, Monpellier trubadūrė atsako savąja. Ji keikia Tulūzą, pagimdžiusią tokią baidyklę, ji linki Tulūzai visokių pikčiausių nelaimių. Tų pat linkėjimų ji siunčia ir bedieviškam mecenatui Fridrichui II, prie kurio dvaro prisiglaudę pabėgę iš tėvynės trubadūrai. Ir baigia ji savo „antisirventą" labai charakteringa malda: „Roma, te šlovingas karalius (=Dievas), kurs dovanojo Magdalenai, pražudys pasiutusį pamišėlį (=Figueirą), platinantį tokius šmeižtus, ir numarins visus eretikus..." [81]). Dievobaiminga poetė, pavyzdinga popiežystės gynėja, kaip beveik visi anų laikų dievoti žmonės, pilna neapykantos, kerštо, ir mažiausiai jai suprantami meilės ir dovanojimo reikalavimai.

Charakteringas (dėl pakitėjusios laiko dvasios Provanse — XIII amž. vidury) tasai faktas: trubadūrė rašo religines poezijas, o ne meilės kanconas, kaip kokia grafienė Dia priešėjusios epochos. Kurtuaziškų dvarų sunykimas per Albigiečių karus (t. y., poezijos centrų), naujų vienuolynų veikla (dominikonų), Tulūzos šv. Inkvizicijos laužai — visa tai turėjo pakeisti ilgainiui trubadūrų poezijos inspiraciją — ji turėjo, kaip mes buvom matę aukščiau, pavirsti religine poezija. Tik retkarčiais šis tas iš kurtuazinės lyrikos, vieno kito trubadūro kūryboj, sporadiškai pasirodo — bet tai, žinoma, nesulaikys trubadūrų poezijos agonijos, visiško sunykimo.

Per Albigiečių karų periodą — reikia tai paminėti — pasižymėjo, kaipo trubadūrų dosnus globėjas (jau retas), pats trubadūras, turtingas didikas B l a c a t z. Jį pragarsino po mirties garsusis italų trubadūras S o r d e l, mantuetis, savo šedevre, savo raudoj („planh"): „Planher vueil En Blacatz..." Tarp kitko, tai tas pats Sordel, kurį Dantė įdėjo į savo skaistyklą[82]), vienas mėgiamiausių ir įtakingiausių poetų, turėjusių didžiulės reikšmės vad. Bolonijos poezijos mokyklai, o paskum ir mokyklai „naujo malonaus stiliaus" (dolce stil nuovo).

---

[81]) Anglades, Les Troubadours, p. 195.

29.

Paskutinis didysis trubadūras, antros XIII amž. pusės garsiausias poezijos atstovas buvo, kaip nekartą sakyta, Guiraut Riquier. Tai žymiausias įsigalėjusio dekadanso poetas. Jis atstovauja išsigimusiai trubadūrų poezijai, religinei poezijai.

G. Riquier buvo kilimu narbonietis. Reikia pasakyti, kad išliko visa to trubadūro kūryba (apie 10.000 eilių), kas turi ypatingos reikšmės literatūros istorikui — duoda pilną provansališko dekadanso paveikslą.

G. Riquier gyveno prie įvairių pietų didikų ir karalių dvarų. Per 10 metų gyveno jis Ispanuose prie dvaro Alfonso X. Čia, tarp kita ko, jis parašė savo žinomą poetišką prašymą, kame prašė karalių griežtai atskirti trubadūrų garbingą profesiją nuo žonglerių pažeminančio amato, ir suteikti ypatingai pasižymėjusiems trubadūrams tam tikrą titulą: „Don doctor de trobar" (t. y. poezijos daktaratą)[82]).

G. Riquier rašė ne tik religines giesmes (nors tai ir buvo jo vyraujantis žanras); jis rašė ir įvairius pasaulinės lyrikos dalykėlius, labai juos sudvasindamas, įnešdamas daug misticizmo.

Tarp kitko, jis yra išradėjas naujo žanro — vakarinės meilingos dainos, vad. „serena". Jis yra autorius labai gražių 6 pastoralių, kurios sudaro grakštų vienumą, miniatiūrinį poetišką romaną.

„Tasai įžymus poetas, — sako autorius storos monografijos, skirtos Riquier'ui, prof. Anglade: — atėjęs per vėlu į pasaulį, perdaug jau pasenusį, užlaikė klasikinio amžiaus trubadūrų visus ypatumus. Čia elegantiškas, subtilus ir paikus, čia nuoširdus ir susijaudinęs, jis primena geriausius provansališkos literatūros aukso amžiaus atstovus..." [84]). Sunku su tokia atestacija sutaikinti A. Jeanroy nuomonę apie Riquier'ą, kaipo apie „paskutinį dvaro poetą", darbštų ir banališką, nieku būdu ne didįjį poetą[85]).

30.

Iš XIV amžiaus provansališkos literatūros faktų, kada tikra trubadūrų poezija gulėjo kape, pažymėtinas Tulūzos poetiškosios

---

[82]) Purgatorio, VI, VII, VIII.

[83]) Anglade, Le troubadour G. Riquier, p. 149.

[84]) Hist., somm. de la litt. mériod., p. 110.

[85]) La poésie lyrique des troub., t. I, p.p. 290—297.

mokyklos įsteigimas, nelyginant akademijos, vad. „Linksmojo mokslo konsistorijos“ (Consistory del Gay Saber, 1323 m.).

Kalbamosios konsistorijos tikslus ir josios „jausmus“ yra išreiškęs aukštu stilium „Leys d'Amors“ autorius, t. y. provansališkos poetikos autorius, šiais žodžiais: „Praeities laikais buvo karališkajam ir kilniajam Tulūzos mieste septyni ponai, gero išauklėjimo, mokyti, subtilūs ir diskretiški, kurie turėjo gero noro ir didelio pamėgimo rasti tą kilnią, puikią, stebuklingą ir dorovingą Damą (reikia suprasti: Mokslą, Žiniją), kad jinai... suteiktų jiems linksmo mokėjimo rašyti eiles, kad mokėtų jie sudaryti gražias poemas romaniška (=provansališka) kalba, kurių (poemų) pagalba sugebėtų... duoti geras doktrinas ir gerus pamokinimus — Dievo, mūsų Viešpaties, pagyrimui ir pagarbinimui, ir jojo šlovingos Motinos, ir visų Rojaus Šventųjų, ir tamsuolių išlavinimui; kad sulaikytų beprotiškus ir kvailius įsimylėjėlius, kad gyventų džiaugsmingai ir linksmai... kad vengtų nuobodulio ir liūdesio, Linksmojo mokslo priešininkų...“ [86]).

Iš to matyti, kad 7 tulūziečiai buvo sumanę tą poezijos įstaigą, kad ji reguliuotų poetiškąją gamybą, aišku, religiškai didaktiško charakterio. Tie įsteigėjai buvo buržuazinės kilmės poezijos mėgėjai ir patys poetai (teisybė, labai menki).

Linksmojo mokslo konsistorija, toji literatūriška draugija, norėdama paraginti poetus, paskelbė, kad kiekvieną pavasarį, gegužės pradžioje, poetai turį susirinkti į poetišką turnyrą, į vad. „gėlių šventes“. Čia įvyksiąs poetiškas konkursas, ir geriausio dalyko autorius gausiąs, kaipo dovaną, „aukso žibuoklę“. Tuo būdu buvo nustatyti „gėlių švenčių“ konkursai.

Pirmas konkursas įvyko gegužės 1 d. 1324 m.: „Paskirtą dieną atvyko iš įvairių šalių daug trubadūrų, atnešdami savo poemas“. Juos labai garbingai priėmė Linksmojo mokslo konsistorijos steigėjai. Prieš didelį publikos susirinkimą, tarp kurios buvo daug daktarų ir licenciatų, įvyko poetiškos rungtynės. Antrą dieną „septynių tribunolas“ svarstė patiektus poezijos kūrinius. Trečią poetiškojo turnyro dieną (t. y. geguž. 3 d.) „aukso žibuoklė“ buvo suteikta poetui Arnaut Vidal'iui, kurs tais pat metais

---

[86]) Leys d'Amors, t. I., p. 8. Pagal Anglade'ą: Les Origines du Gai Savoir, Paris, 1920, p.p. 9—10.

dar gavo Linksmojo mokslo daktaro titulą (doctor della Gaya Sciensa) už vieną giesmę, parašytą Dievo motinos garbei[87]).

31.

Linksmojo mokslo konsistorija visų pirma turėjo parūpinti sau poezijos kodeksą, poetiką. Mat, reikėjo turėti tikslius kriteriumus tiek poetams, tiek jų teisėjams per poetiškus turnyrus. Kas tikrai yra vertas „aukso žibuoklės"? Reikėjo sustatyti poezijos taisykles, kurių prisilaikydami poetai galėjo tikėtis laimėsią gegužės konkurse, o konkurse tribunolas nesuklysiąs, skirdamas nugalėtojui aukštą pažymėjimą. Ir štai septyni Linksmojo mokslo draugijos steigėjai sumanė, kad poezijos taisyklės („dėsniai") būtų kuo veikiausiai sustatytos, ir kad toji poetika būtų pavadinta „Meilės dėsniai" („Leys d'Amors").

Tasai pavadinimas rodo, kad poetikos pavyzdžiais turėjo eiti trubadūrų poezijos kūriniai, trubadūrų lyrika, kurios pagrindinė tema buvo meilė — kurtuazinė, o paskum religiškai mistiška. „Leys d'Amors" turėjo būti savotiškas teoretiškai filosofiškas traktatas, išdava to, kas buvo nuveikta provansališkoj poezijoj, daugiausia dekadanso laikais (t. y. didesnėj XIII amž. daly).

Poetikos sudarymas buvo pavestas labai mokytam anais laikais vyrui, poezijos žinovui Guilhem Molinier'ui. Jis galėjo pasirinkti sau bendradarbių, pagalbininkų („coadjutors") ir visokių patarėjų („acosselhayres"). Tuo būdu, Molinier'ui teko būti lyg „Meilės dėsnių" vyriausiu redaktorium.

Poetikos kolektyvus rašymas, taisymas, redagavimas pareikalavo nemaža laiko. „Leys d'Amors" buvo rašomi per keliasdešimt metų. 1356 m. Molinier paskelbė ilgą eiliuotą laišką (nelyginant savotišką įvadą), kame rekomendavo publikos dėmesiui naują kūrinį „Leys d'Amors" ir gražų traktatą „Las Flors del Gay Saber" („Linksmojo mokslo gėles").

„Puikiems karaliams, — sakoma to laiško pradžioje, — princams, kunigaikščiams, markyzams, grafams..., vikontams, daktarams, profesoriams, riteriams, licenciatams, bakalaurams, baronams, aukštiems teisingumo nešiotojams, miestelėnams, linksmiems pirkliams..., ir visiems tiems, kas gaus ir pamatys šį laišką, kad tik jie būtų sujungti su mumis krikščionišku tikėjimu... visiems lygus pasveikinimas..."[88])

[87]) Les Origines du Gai Savoir par Anglade, p.p. 16—17.

[88]) Les Origines du Gai Savoir par Anglade, p. 48.

Naujoji poetika visiems rekomenduotina, laiško autoriaus nuomone, nes ji prieinama ir naudinga. „Visi tie, kas myli tobula meile, ta meile, kuri nustoja savo vardo ir išnyksta, kada nuodemė ją puola ir pagrobia..., visi tie, kieno protas kilnus, platus, linksmas ir subtilus, teateina gerti gyvo vandens iš šito malonaus šaltinio..." [89]). Laiškas baigiamas šitaip: „Šis laiškas buvo parašytas ir padiktuotas didelio kilnumo mieste, ištikimam ir lojaliam mieste, turtingoj ir darnioj Tulūzoj" —

„Foron escriutas e dictadas
Las prezens letras e donadas
En la ciutad de gran nobleza,

De fizeltat et leyaleza
Et abondan e graciosa
THO LO ZA" [90]).

Kyla klausimas, kodėl toji Tulūzos poetiškoji draugija, kodėl josios kodeksas, poetika „Leys d'Amors", sustatyta pasiremiant daugiausia trubadūriško dekadanso poezija, religinės inspiracijos poezija, vartoja taip dažnai tokius išsireiškimus: „linksmas mokslas", „linksmas žinojimas", „linksmo mokslo gėlės", ir t. t. („La Gaya Scienca", „Lo Gay Saber", „Los Flors del Gay Saber")? Juk, rodos, maža tegalėjo būti „linksmo" religinių ir moralinių temų traktavime poezijoj?

„Leys d'Amors" pradžioje yra savotiškas atsakymas į šitą klausimą: „Kaip sako filosofai, visi pasaulio žmonės nori turėti mokslo. Iš jo (mokslo) gimsta žinojimas; iš žinojimo — išmintingumas; iš išmintingumo — tinkamas suvokimas; iš tinkamo suvokimo — geri darbai; iš gerų darbų — vertybė (moralinė); iš vertybės — geras vardas; iš gero vardo — garbė; iš garbės — nuopelnai; iš nuopelnų — malonumas; iš malonumo — džiaugsmas ir linksmumas" [91]).

Tuo būdu, mokslas (reikia suprasti: poezijos mokslas), mokėjimas rašyti eiles iššaukia džiaugsmą ir linksmumą.

„Su džiaugsmu ir linksmumu kiekvienas žmogus, kada aplinkybės to reikalauja, perneša ir iškenčia visokias (gyvenimo) sunkenybes... Su tokiu džiaugsmu ir linksmumu žmogus darosi ge-

---

[89]) Les Origines du Gai Savoir par Anglade, p. 52.
[90]) Ibid., p. 58.
[91]) Ibid., p. 42.

resnis savo geruose veiksmuose, ir jo gyvenimas pasitaiso daugiau, nekaip su liūdesiu... Ar Dievas pats nenori, kad žmogus atliktų savo pareigą su džiaugsmu ir linksmumu širdyje..." [92]).

Štai kodel septyni Tulūzos dievobaimingi poetai pavadino savo draugiją „Linksmojo mokslo konsistorija" arba „Labai linksma septynių Tulūzos poetų draugija".

Tuo būdu, „linksmasis mokslas" yra poezijos mokslas, yra pirmiausia ir daugiausia mokėjimas rašyti eiles. Galima numatyti iš kalno, prie ko turėjo privesti tasai „mokslas", jei poetai rašydavo prisilaikydami — prie formos visiškos tironijos Be to, kaip tyčia, toji epocha nedavė nei vieno tikro poeto — visa kalbamojo laikotarpio „poezija" yra vien versifikatorių gamyba, prisisunkusių „linksmojo mokslo", bet, deja, teikiančių labai nelinksmų, labai liūdnų įspūdžių, ypač mūsų laikų skaitytojui.

Ta proga galima pažymėti, kad garsusis vokiečių filosofas ir rašytojas Fr. Nietzsche, „antžmogio" teorijos kūrėjas, gyvenimo džiaugsmo, linksmumo, optimizmo skelbėjas, nekartą vartoja savo raštuose išsireiškimą „gay saber", imdamas jį tikriausiai à la lettre. „Gay saber", kaip mes ką tik buvom matę, nėra gyvenimo optimizmas, gyvenimo džiaugsmas, paprasta, tiesiogine tų žodžių reikšme, nėra pasaulėtiško optimizmo skelbimas. Tasai išsireiškimas yra simboliškas ir visai scholastiškas, jis labai glaudžiai susijęs su religine pasaulėžiūra, su tuo katalikiškumu, kursai nieko bendra neturi su gyvenimo džiaugsmu, žemišku ir vieninteliu. Nietsche kaip tik visuomet turėjo galvoje tokį žemišką ir vieninteli džiaugsmą.

---

[92]) Les Origines du Gai Savoir par Anglade, p. 43.

VI. Trubadūrų žanrai ir metrika

„Vers." — Postoralė ir jos variantai. — Gimininigi tipai: dansa, balada, bal etc. — Kancona ir jos svarbiausios variacijos: alba, serena, sextina, canso rodonda, sonneto (sonetas). — Sirventa (ir planh.) — Tensona ir jos rūšys: descort, partimen. — Eilių metrika, rifmos — Iliustracijos. — Glaudus ryšis eilių ritmikos ir muzikos.

32.

Seniausios epochos trubadūrai, net klasikinio periodo pradžios, vadina savo poezijas, apskritai imant, žodžiu „vers" (t. y. „eilės"). Tais laikais nebuvo, matyti, dar žanrų griežto suskirstymo. Per klasikinį periodą (tiksliau: nuo XII amž. galo), imama vartoti žodį „canso" ar „chanso" eilėraščiui pažymėti, t. y. „daina", ne be sąryšio su muzikalinio elemento vis didėjančia role. Yra pagrindo manyti, kad „vers" metrikos ir melodijos (vad. „so") atžvilgiu, buvo daug prastesni už „canso", buvo daug artimesni liaudies metrikai ir melodijai (7 eilių strofos, 8 pėdų eilių vyravimas, o taip pat vyriškų rifmų, monotoniškų rifmų).

„Leys d'Amors" duoda, be kitų dalykų, poezijos žanrų apibrėžimą, tų žanrų, kurie buvo trubadūrų vartojami. Galima nustatyti 4 pagrindinius trubadūrų lyrikos žanrus: pastoralę, kanconą, sirventą, tensoną. Visi tie žanrai turėjo visokius smulkesnius variantus. Kalbamieji reikšmingiausi trubadūrų lyrikos žanrai vadinosi provansališkai: p a s t o r e t a, p a s t o r e l a; c a n s o, c h a n s o, c a n s o n; s i r v e n t e s, s i r v e n t e s c, s i r v e n t e s c a; t e n s o.

33.

Pastoralė buvo paprastai meilės ginčas, gamtos rėmeliuose, tarp riterio (poeto) ir piemenėlės. Piemenaitė visuomet turėjo būti stilizuota, padailinta visais atvejais. Dažnai nesunku pastebėti joje perrengtą ad hoc dvaro damą, kurtuazinės visuomenės mo-

terį. Kai kurie provansalistai, ne be pagrindo, linkę laikyti pastoralę vienu iš seniausių trubadūrų lyrikos žanrų — todėl ir pasižymi pasiekusios mūsų to tipo poezijos neabejotinu aristokratiškumu, kurtuazija.

Išliko 24 pastoralės — matyti, tasai žanras, bent klasikiniu trubadūrų poezijos periodu, turėjo nusileisti kitiems. Iš išlikusių pastoralių pažymėtinos ypač — ankstybiausios, priešklasikinio periodo, M a r c a b r u n'o, ir vėlybiausios, 6 dekadanso periodo pastoralės, G u i r a u t R i q u i e r'o.

Pastorales provansališkos poezijos nykimo gale vadindavo įvairiais vardais, pareinamai nuo to, kuriuos gyvulius ganė piemenėlė. Jei ji ganė ožkas, eilėraščiai vadindavosi c a b r i e r a s; jei karvės — v a q u e i r a s; jei kiaules — p o r q u e i r a s, etc. Jei ne piemenėlė, bet „sodininkė" atsirasdavo eilėrašty, toksai eilėraštis vadindavosi h o r t o l a n a.

Su pastorale, kaipo pagrindiniu senesnės poezijos žanru, tur būt, turėjo ryšių tokie neabejotinai liaudiškos kilmės lyrikos variantai, kaip kad d a n s a, b a l a d a, b a l ir k. Visi jie turi vad. refrenus — liaudies poezijos charakteringiausią požymį.

Seniausios d a n s o s (t. y. šokių dainos), pasiekusios mūsų, yra anonimiškos — kas, tarp kitko, rodo jų artimumą liaudiškoms šokių dainoms. Tą pat rodo ir jų vyraujanti tema — ištekėjusius moters nelaimės. Matyti, „dansa" neturėjo pasisekimo klasikiniu periodu ir tik dekadanso laikais laikinai, ir ne visai laimingai, buvo atgaivinta.

„Leys d'Amors" apibrėžia tą lyrikos rūšį, kaipo tokią, kurios eilės negali turėti daugiau už 8 skiemenis, kuri turi būti 3 strofų („coblas"), kur turi būti dainuojama apie meilę linksmai, linksma melodija („gai so"), šokiams. (Tiesą pasakius, „gai so" čionai ne labai suderinamas su temos charakteriu).

B a l a d a yra labai artima d a n s a i, tiek savo turiniu, tiek savo forma. Tai reta trubadūrų poezijos rūšis. Matyti, balada yra taip pat ankstybiausio periodo padaras.

B a l, artimas d a n s a i, skiriasi nuo pastarosios tik forma: „bal" gali turėti 10 ir daugiau strofų („dansa" tik 3)[93]).

---

[93]) Kai kurie provansalistai (sak., Jeanry) pastoralę ir net albą išskiria į vad. objektyvius žanrus, bet tai dirbtinis ir labai sąlyginis suklasifikavimas.

34.

K a n c o n a — antras pagrindinių trubadūrų žanrų — yra toks eilėraštis (sakoma „Leys d'Amors"), kurs privalo turėti nuo 5—7 strofų („coblas"), (Čia yra daug išimčių). Tokiame eilėrašty turi būt kalbama apie meilę ar pagyrimą gražiomis, maloniomis eilėmis. Kanconoj galima naudotis tik kilniu, kurtuaziniu žodynu — joks vulgarus žodis negal būt pavartotas, kadangi kiekvienas įsimylėjėlis „tur pasirodyti kurtuazišku ne tik savo elgesy, bet lygiai ir savo žodžiuose".

Kanconos svarbiausios variacijos bus: a l b a, s e r e n a, s e x t i n a, c a n s o r o d o n d a, S o n n e t t o.

A l b a yra aušros meilinga daina. Du įsimylėjėliai, beaušt ant (saulei betekant), turi persiskirti. Paprastai juos įspėja apie reikalą persiskirti tam tikro nakties dabotojo („gaita") šauksmas ar dainelė. Mūsųpasiekė 16 albių. Jų garsiausia yra aukščiau minėta Giraut de Bornelh'o: „Reis glorios..."

S e r e n a yra vakaro meilinga dainą. Įsimylėjėlis skundžiasi negalįs sulaukti dienos galo — mat, vakare jis turi susitikti su savo numylėtine. Išliko tik 1 serena Guirout Riquier'o — to labai reto žanro išradėjo.

S e x t i n a, Arnaut Daniel'io išgalvota (tikriausiai), yra eilėraštis 6 strofų, po 6 eiles kiekvienoj. Tie patys žodžiai — rifmos pasikartoja kiekvienoj strofoj, bet vis nauja tvarka. „Sextina" prasiplatino daugiausia Italuose — iš čia ir jos itališkas pavadinimas. Tai tikra metrikos virtuozingumo paroda.

C a n s o r o d o n d a yra lygiai nepaprasto metrinio painumo, tiksliau sakant, rifminio komplikuotumo eilėraštis. Šito eilėdaros tipo kūrėjas buvo G. Riquer. Tos pačios rifmos (ne žodžiai -rifmos, kaip kad sekstinoj), tam tikra griežta tvarka, kartojamos kiekvienoj strofoj.

S o n e t a s (mažybinis žodis nuo „Son" — „mažas garsas", „garselis", „melodijėlė"), tur būt, išgalvotas vieno italų trubadūrų XIII amž. (pavadinimas itališkas). Tam lyriškam žanrui, kaip žinoma, buvo lemta tapti populiariausiu pasaulinės lyrikos žanru po to, kai pragarsino Sonetą renesanso lyrikos karalius Petrarka. Sonetas yra 14 eilių eilėraštis, 4 strofų ($2\times4+2\times3$), kame rifmos eina tam tikra tvarka (sak., kad ir tokia: a b b a, a b b a, a b a, b a b).

Kanconas, mažiau ar daugiau, rašė kiekvienas trubadūras — tai buvo poeto „šventa pareiga". Bet tikri to žanro karaliai buvo, kaip savo laiku matėm, Bernartz de Ventadorn ir Peire Vidal.

35.

S i r v e n t o s terminas, kai kieno nuomone, esąs kilęs iš žodžio „sirven" („pilies tarnautojas"), nes to tipo eilėraščiai sustatomi buvę seniorų, didikų tarnautojų, „sirven'ų", daugiausia savo ponų reikalams ginti. Dažnai, matyti, sirventų autoriai, ypač politinių, aktualių, buvo gerai apmokami savo globėjų. Ši hipotezė, reikia manyti, bus artimesnė tiesai, negu tų provansalistų spėliojimas, pagal kurį sirventos pavadinimas esąs kilęs del tos poezijos rūšies siekimu kancona. Sirventa buvusi nelyginant kanconos tarnaitė, sekėja („tarnautoja") metrikos ir melodijos atžvilgiu. Sirventų išliko apie 200.

Sirventa yra pirmiausia ir daugiausia visokios satyros žanras — satyros politinės, socialinės, moralinės, religinės. Politinės satyros srity pasižymėjo, kaip buvo nurodyta, Bertran de Born, politinės ir socialinės — Peire Cardenal. Moralines sirventas rašydavo Girout de Bornelh. Religinė sirventa rado savo pilniausią išreiškimą pas P. Cardenal'į ir Guilhem Figueira (Figejrą) — garsi yra pastarojo sirventa prieš popiežiją.

Sirventos uždavinys — anot „Leys d'Amors" — „smerkti, nubausti bepročius ir piktus; bet galima joje kalbėti, jei norima, ir apie karą". Tai kaip tik daro karingiausias visų trubadūrų — Bertran de Born.

Su sirventa yra glaudžiai susijęs jos vairantas, vad. „planh" („rauda"). Toji raudos giesmė paprastai yra nelyginant gedulingas maršas mirus kuriam žymiam politikos veikėjui, ar šiaip įžymesniam visuomenėj žmogui. Klasišku tos poezijos rūšies pavyzdžiu gali eiti visų pirma „planh", parašytas B. de Born'o, mirus netikėtai jaunam anglų karaliui Henrikui, kurį trubadūras sukurstė pradėti karą su savo tėvu. Dar geresnis „planh" Sordel'io, italų trubadūro, skirtas paminėti trubadūrų globėjui, kilniajam Blacatz'ui.

36.

Iš trubadūrų lyrikos žanrų labai charakteringa Provansui bus taip pat t e n s o n a. Tasai terminas yra iš „tendere", tiksliau sakant, iš liaudiškai lotyniško žodžio „tentionem" — „ginčas". Tensona, tuo būdu, yra ginčų eilėraštis pirmiausia ir daugiausia.

Ir kiti trubadūrų lyrikos žanrai turi kartais ginčų charakterį (pastoralė — visuomet, kancona — kartais, užtat jos variantas — alba — visuomet, ir t. t.). Bet minėtų žanrų ginčai turi aprėžtus rėmelius, griežtą temą — meilės temą — ir nieko daugiau.

Tensona yra visai laisvas, nieku nseuvaržytas ginčas įvairių įvairiausiomis temomis — čia galima ginčytis ir del meilės dalykų, ir del politikos, ir del moralės klausimų, ir del mokslo, filosofijos problemų, ir t. t., ir t. t. Tensona yra nelyginant laisva visų kitų žanrų sintezė. Tensona galėjusi kilti iš žonglerių viešų ginčų, kurie paprastai pasižymėdavo satyrišku ir jumoristišku tonu. Seniausios tensonos kaip tik turi minėtų tonų žymių.

Paprastai tensonoj ginčijasi 2 asmenys, bet kartais gal jų būti daugiau — 3, rečiau — 4. Gali ginčytis ne tik žmonės, bet ir visokios būtybės — pramanytos, gyvos ir negyvos. Sak., viena iš besiginčijančių pusių gali būti — Dievas, arklys, apsiaustas.

Tensonose daug realizmo, o kartais pasitaiko ir nemaža cinizmo. Daug jose sumanumo, sąmojaus, sofizmų (scholastiškų žaidimų). Tensonos veikėjai nedaro jokių ceremonijų, begindami savo tezes. Ta prasme, realizmo prasme, tensonos yra, tarp kitko, gera iliustracija anų laikų dvasiai suprasti, anų laikų gyvenimo papročiams nuvokti.

Esama tensonų, kur ginčijamasi literatūros klausimais: sak., tensona Girout de Bornelh'o ir Raimbaut d'Orange'o del „trobar clus", t. y. neaiškaus, mįslingo stiliaus.

Tensona turi kelis variantus. Visų pirma descort (nesantaikos, disharmonijos eilėraštis), kurs turi pasižymėti regiama netvarka, rifmų, kalbos įvairumu. Jo tema — meilė ir pagyrimas. Poetas skundžiasi nesantaika, kuri yra tarp jo ir Damos jausmų. Sutrumpinta tensona epigramiško charakterio vadinasi cobla. „Deskortų" išliko 22.

Populiaresnis tensonos variantas yra kitas, vad. partimen (iš žodžio „partir" — „dalinti"). Kartais tas pats variantas vadinama terminu joc partit (padalinimo, pasidalinimo žaidimas). „Partimen" yra tensona, aprėžta savo tema: duodamos dvi alternatyvos, viena antrą neigiančios. Tas, kurs ima iniciatyvą dialogo pradžioje, duoda antram pasirinkti vieną iš dviejų alternatyvų ginimui. Pats gi pasiima gini likusią alternatyvą. Aiškus dalykas, kad tai yra daugiausia proto, sumanumo žaidimas. Tai dažnai savotiškas sofistinis turnyras, sofistinis žaidimas.

„Partimen" buvo mėgstamiausia Provanso kurtuazinės visuomenės pramoga, kad dažnai ir pasižymėdavo nepadorumu,

cinizmu, o gal kaip tik del to (amžinas reiškinys). Daugiausia „partimen'ų" yra meilės ir moters klausimais. Štai tuzinas to tensonos varianto temų:

1° Kas reikia bevelyti — ar aplankyti Damą dieną, pėsčias, ar per snieguotą naktį raitas?

2° Iš dviejų įsimylėjėlių kuris mažiau nelaimingas — ar tas, kuris nustojo rėgėjimo, ar tas, kurs nustojo klausos?[94])

3° Ar įsimylėjėlis ir mylimoji turi lygias teises viens kitos atžvilgiu?

4° Kas suteikia įsimylėjėliui daugiau skausmo: mylimos moters mirtis ar jos neištikimybė?

5° Ar meilė duoda savo ištikimiesiems daugiau džiaugsmų ar kančių?

6° Ar ištikimas įsimylėjėlis turi norėti mirti, mirus mylimai moteriai, ar ją pergyventi?

7° Kuris yra vertingesnis dalykas — mokslas ar meilė? (Riquier).

8° Kuris žmogus nelaimingesnis — ar tas, kurs skolingas ir negal užmokėti skolų, ar tas, kurs myli moterį be atgarsio iš jos pusės?

9° Ar geriau yra vesti našlę ar jauną merginą? (Riquier).

10° Vienas riteris mylėjosi su dama. Alternatyva tokia: kuriuo momentu jis turėjo didesnio malonumo — ar kada atsirado jos glėbyje, ar kada pasitraukė nuo jos?[95]) (Alternatyvos redakcija kiek pakeista padorumo tikslais).

11° Riteris, kurs ilgai ir veltui stengėsi iššaukti vienos damos meilę, atidavė savo širdį kitai. Pastaroji paskyrė jam sykį rendez-vous. Bet pirmoji ponia, sužinojus apie tai, savo ruožtu, paskyrė pasimatymą tos pat dienos, tą pat valandą. Į kuri rendez-vous nueis riteris?

12° Du įsimylėjėliai kelyje į savo mylimosios yra ištikti audros. Netoli nuo savo pilių jie susitinka su riteriais, prašančiais prieglaudos. Vienas įsimylėjėlių grįžta į savo pilį su netikėtais svečiais, o antras keliauja toliau. Kuris įsimylėjėlių pasielgė geriau?[96])

---

[94]) Aubry, Trouv. et troub. p.p. 105—106.

[95]) Anglade, Le troub. G. Riquier, p. 217.

[96]) Jeanry, La poésie lyrique des troub., t. II, p. 265.

37.

Trubadūrų lyrikos technika, t. y. eilėdara, metrika, turi tokius ypatumus:

Eilės, kaip aukščiau buvo nurodyta, vadinamos „vers", priešklasikiniu periodu — „mots". Rifmos gali būti lengvos, paprastos, — „rimas planas", ar retos, brangios — „rimas caras". Be to, rifmos būna moteriškos (dažniausiai) ir vyriškos rečiau (priešklasikiniu periodu dažnai).

Eilės gali būti įvairaus ilgumo, tačiau negali turėti daugiau kaip 12 skiemenų. Tik seniausioj grafo Vilhelmo VII poezijoj sutinkamos iki 15 skiemenų eilės. Tai bus, tikriausiai, liaudiškos poezijos liekana. Taip bent mano — ir ne be pagrindo — toks autoritetas, kaip kad prof. Jeanroy. Tuo būdu, tokios, sak., grafo Vilhelmo VII eilės gali eiti pavyzdžiu seniausios (labai artimos liaudies metrikai) eilėdaros:

Companho, non posc mudar || — qu'eu nom esfrei
de novellas qu'ai auzidas || — e que vei,
qu'una domna ses damada || — de ses guardadors a mei...[97])

Čionai I eilė turi 11, II — 11, III — 15 skiemenų. 11 skiemenų eilės išėjo naturalaus sutrumpinimo keliu iš 15 skiemenų[98]).

Kad ir labai komplikuota trubadūrų metrika, ji, kaip sakyta, atsiradusi tikriausiai iš liaudiškos eilėdaros tam tikros evoliucijos keliais. Eilėraščiai iš pradžių, reikia manyti, „turėjo strofas dviejų, paskum trijų, vėliau keturių ilgų eilių; jos (tos eilės), perskirtos vidutinės rifmos, pagimdė ilgainiui įvairias formas"[99]).

Eilės sudaro įvairaus ilgumo (skaičiaus) strofas („coblas"). „Coblas" turi visokiausių pavadinimų, pareinamai nuo eilių skaičiaus, nuo ritmikos ir rifmų ypatumų. Būta per 70 įvairių strofų. Strofa mažiausia gali turėti 5 eiles, daugiausia — 16 eilių (bet yra ir išimčių).

Eilėraštis dažnai baigiamas vad. „tornada", t. y. savotiška užgaida, kreipimuosi, kurio ilgumas turi sudaryti pjesės ilgumo pusę. Tornadoj trubadūras paprastai mini Damos slapyvardę, kuriai skiriamas eilėraštis. Tasai pseudonimas, kaip savo laiku

---

[97]) Les Origines de la poésie lyrique en France, 3-e éd. Paris, 1925, p. 343.

[98]) Id., ibid., p.p. 349—350.

[99]) Jeanry, Les Origines..., p. 382.

buvo pažymėta, vadinasi „senhal“ (pav. „Ištikimoji“ Peire Vidal'io Damos „senhal“; „Bel Deport“ — G. Riquier'o, etc.).

38.

Jau „tolimos princesės“ dainiaus, trubadūro Rudel'io kanconose, t. y. priešklasikinio periodo poeto, eilėdaros forma yra labai išdirbta, yra veik rafinuota. Jei paimsim kelias strofas vienos jo kanconos, tuoj krinta į akį technikos meistriškumas:

„Lanquan li jorn son lonc en may
M'es belhs dous chans d'auzelhs de lonh,
E quan mi suy partitz re lay,
Remembra'm d'un amor de lonh;
Vau de talan embroncx e clis
Si que chans ni flors d'albespis
N 'om platz plus que l'yverns gelatz.

**
*

...Be'm parra joys quam li querray,
Per amor Dieu, l'alberc de lonh,
E s'a lieys platz, alberguarai
Pres de lieys, si be'm suy de lonh:
Adonc parra 'l parlamens fis
Quan drutz lonhdas er tan vezis
Qu'ab bels digz jauzira solatz...“ [100])

**
*

Tokių strofų yra 7 po 7 eilutės + 3 eilutės (tornada). Kiekviena strofa susideda iš dviejų dalių, iš dviejų periodų: 4 ir 3 eilių. Visų strofų rifmos vienodos: pav., I ir III eilutė turi — m a y, l a y, q u e r a y, a l b e r g u a r a i ir t. t.; II ir IV eilutėj vartojomas žodis (ir rifma) l o n h („tolimas“ — viso eilėraščio leitmotyvas); V ir VI eilutėj taip pat vienodos rifmos: c l i s, a l b e s p i s, f i s, v e z i s etc.

Tas pats trubadūras (t. y. Rudel) — nereikia išleisti iš akių, kad tai dar priešklasikinės epochos galo poetas, atseit dar toli gražu ne tobuliausios eilėdaros atžvilgiu — moka jau baigti kiekvie-

[100]) Les chansons de Jaufré Rudel, éd. par Jeanroy, 2-e éd. Paris, 1924.

nuojami šie momentai: įvairūs darbai, socialinė būklė (liaudies luomai, klasės), valstybinė būklė (karai, kivirčai su kaimyninėmis tautomis), šventės, papročiai ir burtai. Tačiau šie epizodai tesudaro tik mažą „Latvju Dain'u" dalį ir iš 8 tomų teužima vos 2; iš maždaug 35080 dainų 27,895 dainos sutelpa žmogaus amžiaus schemoje. Ir užtat tas Kr. Barono pasirinktasis dainų sistematizavimo principas — žmogaus amžius — visiškai pajėgia sujungti darnion vienovėn keturius penktadalius viso rinkinio, padarydamas jį vieningu mokslo ir literatūros veikalu[16]).

Kr. Barono dainynas sutvarkytas taip, kad jis mums leidžia sekti nuolatinę dainose vaizduojamo gyvenimo eilgą. Ji teka dainyno puslapiuose lėtai, pamažu, plačiai išsiliejusi; mes jaučiam tvirtą, vieningą šios eigos sąsają, ir trumpos, daugiausia ketureilės, bet savarankiškos dainos čia susilieja į plačius poezijos vaizdus. Todėl T. Zeiferts teisingai sako, kad Kr. Barono dainynas yra „didžiulis poezijos kūrinys, tam tikra prasme turįs epiš-

---

[16]) Krišjanio Barono „Latvių Dainų" planas:

I tom. I. Apie dainas ir dainavimą. II. Žmogaus gyvenimo eiga, šeimos ir giminės tarpusavis gyvenimas: 1. Vaikystės dienos. Gimimas, krikštynos, auklėjimas ir mokymas. 2. Šeimos nariai ir jų tarpusavis gyvenimas. 3. Našlaičiai.

II tom. Žmogaus gyvenimo eiga, šeimos ir giminės tarpusavis gyvenimas: 4. Jaunystės metai. Bernai ir mergos, arba tautų bernai ir tautų mergos ir jų tarpusaviai santykiai.

III tom. 1 dalis. Piršlybų ir vestuvių dainos.

III tom. 2 dalis. Piršlybos ir vestuvės. Vestuvių dainos.

III tom. 3 dalis. 5. Piršlybos ir vestuvės. 6. Ištekėjusios dukters santykiai su tėvų namais. 7. Vedusių vyro ir moters gyvenimas. 8. Senatvė. 9. Liga, mirtis, laidotuvės.

IV tom. III. Žmogaus ūkiškieji darbai, įvairios darbo rūšys: 1. Žemdirbystė, 2. Gyvulininkystė. 3. Žirgelis. 4. Medžio darbai ir bitės. 5. Miškas kaip žmogaus darbo plotas ir įvairių gyvių, medžių, augalų etc. vieta. 6. Vandenys: upės, ežerai, jūra kaip žmogaus veikimo plotas. IV. Visuomeniškoji būklė ir žmonių luomai. V. Tarptautinė būklė, tėvų žemės apgynimas nuo laukųjų priešų.

V tom. VI. Metų šventės ir švenčiamos dienos. VII. Mitologinės dainos. Dangaus būtybės. Gamtos daiktų ir gamtos reiškinių personifikacija ir garbinimas. VIII. Papročiai ir prietarai. IX. Šis ir tas. Priedas ir papildymai.

VI tom. Nepadorios dainos (šis tomas skirtas tik moksliškiems tikslams).

kojo charakterio. Tatai yra latvių tautos epopeja, kuri buvo amžių amžiais išgyventa ir iškentėta, dalių dalelėmis sukurta, vienovėn sudėta ir parodyta pasauliui. Nematome joje atskirų didvyrių, kaip paprastai tautų epuose. Pagrindinis didvyris čia yra latvių tauta visu savo pilnumu ir įvairybe; tatai yra tie maži, nežymūs žmoneliai, kurie savo vargingo, pilko gyvenimo eigoje išgyvena ir perjaučia visus žmogiškosios buities etapus taip pat giliai, kaip ir tie, kurie sėdi sostuose arba vadovauja kariuomenės pulkams. Tatai yra tautos visuma, visas jos platumas, o ne tik jos vyriausybė ir vadai; tatai yra demokratizmas, kuris čia ryškiausiai pasireiškia. Ir tiktai demokratizmo laikais galėjo būti galutinai paruoštas ir išleistas dienos švieson toks kūrinys, kuris anksčiau, riterių ir didžiūnų gadynėje, buvo niekeno nepastebėtas“ [17]).

Bet Kr. Barono dainynas yra ir nemažiau žymus mokslo veikalas. Ruošdamas savo rinkinį, Kr. Barons visiškai neturėjo galvoj tik jo meniškosios pusės. Jis gyveno keliasdešimts metų vėliau už suomių „Kalevalos“ autorių Lönrotą ir estų „Kalevipoego“ sudarytoją Kreutzvaldą, o juk jau ir šie vyrai buvo ne tik poetai, bet tam tikra prasme ir mokslininkai. Kr. Barono akivaizdoj buvo latvių tautos dainų visuma. Surinkti juo gausiau tą visumą ir ją sistematizuoti — štai uždavinys, kurį jis vykdė. Ir toji dainų visuma Kr. Barono rankose išvirto meno kūriniu tik tiek, kiek ji pati turėjo savy meniškųjų elementų, kurie nuoseklios gyvenimo eigos, kaip sistematizacijos principo, buvo sujungti darnion vienovėn. Tačiau K. Baronas prie tos visumos jokiais meniškais sumetimais besivaduodamas nieko nepridėjo, nieko iš jos neišmetė ir nieko joje nepakeitė. Su didžiausiu sąžiningumu jis pateikė tą dainų visumą tokią, kokia ji yra. Kiekvieną dainą jis pažymėjo atskiru numeriu, nurodė jos užrašytoją, užrašymo vietą, datą, panaudotą šaltinį (rinkinį, rankraštį), pridėjo visus pasikartojimus ir varijantus, nors jie nuo originalo skyrėsi tiktai vienu žodžiu, skiemeniu ar net raide. Tokiu būdu jis, palyginti, labai schematiško, bet puikiai sistematizuoti registro pagalba išsemiamai nurodė visus dainų tarpusavinius santykius, jų laukują padėtį ir smulkiausias jų varijacijas.

Kr. Barono dainynas iš tikrųjų yra drauge literatūrinis ir mokslinis, lyrinis ir epinis veikalas. Ir tuo pačiu jis teisingai

---

[17]) Latviešu rakstniecibas vesture, I d. 123 p.

yra laikomas netik latvių folkloristikos, bet ir apskritai literatūros pasididžiavimu[18]).

Latvių dainų rinkimo ir tvarkymo darbas ir po Kr. Barono dainyno išleidimo dar tebėra nepasibaigęs. Jis tebevyksta ir šiandien. Yra įsteigta speciali dainų rinkimo komisija, vadinamoji Latviešu Folkloras Kratuve, kuri savo archyvuose šiuo metu jau turi surinkusi 435 000 dainų[18a]). Apskaičiuojama, kad norint visą šią dainų medžiagą išspausdinti, reiktų išleisti 40—45 tomų rinkinį. Nuo 1936 metų Latviešu Folkloras Kratuve pradėjo leisti iš savo surinktos medžiagos papildymus prie Kr. Barono dainyno, redaguojamus prof. P. Šmito. Nemažai naujų dainų rinkimo srity jau nuveikė ir Kr. Barono vardo Draugija. Naujų dainų daugiausia užtinkama Latgalijoj ir tolimesnėse Latvijos vietose. Randamoji medžiaga jau panaudojama naujai leidžiamiems dainynams.

Tokių, jau nepriklausomoj Latvijoj išleistų dainynų tarpe pirmąją vietą, be abejonės, užima monumentalus R. Klaustinio tvarkytas, o prof. J. Endzelino redaguotas 12 didžiulių tomų dainynas „Latvju tautas dain'as". Šį milžinišką dainų rinkinį, apkarūnuojantį visą latvių dainologiją, išleido „Literatūros" b-vės savininkai K. ir P. Rasiniai. Dainynas buvo pradėtas leisti 1928 met. ir baigtas 1932 met. Jo pagrindan, be mažų pakeitimų, padėtas Kr. Barono rinkinys, bet jis čia gausiai papildytas nauja medžiaga ir kas svarbiausia prie kiekvieno jo skyriaus pridėtos plačios, specialistų rašytos apžvalgos bei studijos, išsemiamai nušviečiančios svarbesniąsias latvių dainologijos problemas arba moksliškai sistematizuojančios dainų duomenis. Daugelis tų apžvalgų ir straipsnių yra gausiai iliustruoti atitinkamais brėžiniais bei piešiniais. Šis monumentalus leidinys, deja, ligi šiol lietuviškoj spaudoj ne tik kad nebuvo kiek plačiau apžvelgtas, bet net nepaminėtas, nors ištisoj eilėj jo puslapių minimas ir Lietuvos bei lietuvių vardas, nekalbant jau apie tai, kad daugelio jame įdėtų apžvalgų ir studijų svarstymai, sprendimai ir išvados sudaro lietuvių dainologui neišvengiamą susipažinimo objektą.

Duosime trumpą to monumentalaus dainyno apžvalgą.

I tomas prasideda Latvijos gamtą apdainuojančiomis dainomis. Tuo jis skiriasi nuo Kr. Barono dainyno pirmojo tomo, kuris

---

[18]) Trumpą latvių dainų rinkimo apžvalgą ligi Kr. Barono imtinai duoda prof. A. R. Niemi savo studijoj. Mūsų Tautosaka, VI t., 221—225 p.

[18a]) Žiūr. žurn. „Sejejs", 1937 m. Nr. 11, 1227 psl.

prasideda dainomis apie dainavimą ir pačias dainas. Bet užtat tokia naujojo dainyno pradžia daug geriau atitinka visą epiškąjį dainyno sutvarkymo metodą: duodamas fonas, gamtos aplinka, kurioje gimsta ir pradeda augti žmogus, nes I tomo antrojoj pusėj jau randame dainas apie gimimą ir vaiko dienas. I tome yra šie straipsniai: prof. N. Malta — „Miškas ir medžiai latvių dainose" (1—10 psl.), prof. P. Šmits — „Medžių vaidmuo mituose" (11—16 psl.), privatdoc. A. Zamelis — „Augalai latvių dainose" (65—116 psl.), Dr. phil. N. Transehe — „Gyviai latvių dainose" (193—216 psl.), P. Rizga — „Miško drevė dainose" (273—292 psl., straipsny 21 piešinys), kapitonas A. Malvers — „Senasis latvių laivas ir jūrininkas" (351—364 psl., 12 piešinių), V. Mansfelds — „Senasis dainų žvejys" (389—394 psl., 8 pieš.), prof. V. Sinaiskis — „Poetiški latvių gamtos stebėjimai" (449—464 psl., 9 pieš.), prof. P. Šmits — „Krikštynos" (481—496 psl.), prof. V. Maldonis — „Vaikų augimas" (621—640 psl., 2 pieš.). Tomas turi 899 psl., jame įdėta 4139 dainos ir jų varijantai, priede vietovardžių sąrašas ir 43 melodijų pavyzdžiai iš muziko Jurjanų Andrejaus rinkinio.

II tome įdėtos dainos apie sodybą, kiemą, namą ir jo gyventojus bei jų darbus. Šiame tome yra šios apžvalgos: doc. P. Kundzin'š — „Senosios latvių sodybos statiniai" (7—8 psl., arch. A. Tilmanis — „Apie sodybos vietą" (9—17 psl., straipsny 7 brėžiniai), K. Andermanis — „Senoji latvių pirkia" (18—35 psl., 26 pieš), Rob. Legzdin'š — „Senoji latvių klėtis, kūtė, pirktis ir jauja" (77—110 psl., 51 pieš.), P. Arends — „Maltuvė ir rankinės girnos" (137—148 psl., 10 pieš.), doc. agr. J. Varsbergs — „Mūsų senuolių žemės ūkis latvių dainose" (200a—200d psl.), doc. agr. J. Varsbargs — „Skynimas latvių dainose" (201—204 psl.), doc. P. Kreišmanis — „Žemdirbystė latvių dainose" (258—270 psl.), agr. Hugo Celmin'š — „Gyvulininkystė latvių tautos dainose" (340—347 psl.) privat. doc. K. Zalts — „Žirgelis latvių tautos dainose" (457—538 psl., 12 kartogramų), prof. P. Šmits — „Žmonių klasės arba luomai" (631—658 psl.). Tomas turi 782 psl. jame įdėta 3956 dainos ir daug jų varijantų. Priede vietovardžių sąrašas ir 34 melodijų pavyzdžiai.

III tome dainos apie rūbus, darželį, vakaravimą ir našlaičius. Šiame tome yra šie straipsniai: prof. P. Šmits — „Verpimas ir audimas tautos dainose" (1—24 psl., 25 pieš.), doc. J. Aušk aps — „Baltinimas ir dažymas latvių dainose" (25—40 psl., 9

pieš.), doc. agr. J. Varsbargs — „Linai ir kanapės latvių dainose“ (41—54 psl., 9 pieš.), prof. Rich. Zarrin'š — „Vilnonė skara“ (107—116, 5 pieš.), dail. A. Dzervitis — „Juostos ir prievitės“ (153—181 psl., 56 pieš.), P. Grunvalde — „Kaip senovės aukselė (mergelė) mezgė pirštines ir kojines“ (201—221 psl., 13 pieš.), Marta Ešė — „Kaip senovės laikuose jaunieji vakaravo“ (251—264 psl.), agr. J. Sudrabs — „Rožių darželis“ (421—423 psl., 1 pieš.), jo paties „Gėlių vainikas“ (425—428, 3 pieš.) ir „Obelių sodas“ (429—30 psl.), prof. V. Sinaiskis — „Našlaičių dainos“ (505—521 psl.). Tomas turi 774 psl., 4046 dainas ir daugybę jų varijantų, vietovardžių sąrašą ir 44 melodijų pavyzdžius.

IV tome prasideda jaunuomenės ir meilės dainos. Tome yra šie straipsniai: privat. doc. dr. med. J. Primanis — „Latvių kūno (kermen'a) konstrukcija (uzbūve) latvių dainose“ (1—46 psl., straipsny 4 žemėlapiai ir 7 iliustracijos), dr. med. F. Neureiters ir dr. J. Kocers — „Kūno konstrukcija ir charakteris latvių dainose“ (135—164 psl., 15 pieš.), dr. Klara Stakena — „Kaip dainų jaunieji rūpinosi gražumu“ (165—171 psl.), prof. P. Šmits — „Kaip seniau jaunieji kojas avėsi“ (409—424 psl.), dail. T. Krauss — „Kaip seniau siuvo, puošė ir devėjo kepures“ (425—438 psl., 12 pieš.), J. Niedre — „Sijonas“ (439—450 psl., 8 pieš. ir 16 spalvuotų pavyzdžių), Elza Jende — „Kaip seniau siuvo ir rašė (margino) marškinius“ (451—472 psl., 25 pieš. ir 11 spalvuotų pavyzdžių), F. Jakobsons — „Gintaras mūsų senovės daiktuose ir tautos dainose“ (473—484 psl., 20 pieš.). Tomas turi 796 psl., 4027 dainas ir jų varijantus, vietovardžių sąrašą ir 37 melodijų pavyzdžius.

V tome eina tąsa meilės dainų, piršlybos dainos, šeimos, giminės, bendro gyvenimo dainos. Tome yra šie straipsniai: prof. P. Šmits — „Senoji latvių giminė (dzimta)“ (5—27 psl.), Arveds Švabe — „Brolių didžioji giminė“ (171—191 psl.), dail. E. Veilands — „Senieji vyrų rūbai“ (237—307 psl., 37 pieš. ir 4 spalvuoti pavyzdžiai), prof. Fr. Balodis — „Metalas ir metaliniai papuošalai senovėje ir tautos dainų atmintyje“ (309—320 psl., 2 pieš.), privat. doc. K. Zalts — „Jojimas ir jojimo priemonės“ (321—346 psl., 16 pieš.), dail. A. Dzervitis — „Rogių, ratų ir arklių apklodės“ (347—360 psl., 15 pieš., 3 spalvoti pavyzdžiai), prof. P. Šmits — „Jaunųjų meilė tautos dainose“ (659—682 psl.). Tome 736 psl., jame įdėta 3608 dainos ir jų varijantai, vietovardžių sąrašas ir 42 melodijų pavyzdžiai.

VI tomas duoda meilės ir vedybų dainas. Jame yra šie straipsniai: Arvids Švabe — „Meilės simbolika“ (5—10 psl.), dail. A. Dzervitis — „Kaip latvių aukselė (mergelė) darė ir nešiojo vainiką“ (207—224 psl., 24 pieš. ir 11 spalvotų pavyzdžių), Edita Elksnite — „Žiedas“ (263—300 psl., 77 pieš. ir 3 žemėlapiai), prof. P. Šmits — „Piršlybos ir suderėjimas“ (343—353 psl.). Tomas turi 735 psl., 4073 dainas ir jų varijantus, vietovardžių sąrašą ir 29 melodijų pavyzdžius.

VII tomas duoda meilės ir vedybų dainas. Jame įdėti šie straipsniai: Arveds Švabe — „Tolimos ir artimos tautos [18b])“ (5—19 psl.), prof. P. Šmits — „Senovės latvių vedybos“ (163—173 psl.), doc. Arveds Švabe — „Tilto ir liepto simbolika“ (494—506, J. Bičolis — „Berneliai (Balin'i)“ (507—528 psl.), K. Andermanis — „Nuo skrynios (tines) ligi komodos“ (593—631 psl., 65 pieš., 4 spalvuoti pavyzdžiai). Tomas turi 741 psl., 3737 dainas ir jų varijantus, vietovardžių sąrašą ir 36 melodijų pavyzdžius.

VIII tomas duoda vestuvių dainas. Jame yra šie straipsniai: Prof. P. Šmits — „Senovės latvių vestuvės“ (5—16 psl.), prof. E. Zarin'š — „Mūsų senuolių maistas“ (17—29 psl.), archit. P. Arends — „Kaip seniau latviai apstatydavo ir apšviesdavo gryčias“ (21—101 psl., 121 pieš.), Kr. Pavulin'a — „Papuošalai ir papuošimai tautos tradicijose“ (103—145 psl., 22 pieš. ir 1 spalvuotas pavyzdys), dail. A. Dzervitis — „Moterų kepurės“ (327—344 psl., 28 pieš., 4 spalvuoti pavyzdžiai). Tomas turi 755 psl., 3720 dainų ir jų varijantų, vietovardžių sąrašą ir 36 melodijų pavyzdžius.

IX tome vestuvių dainų tęsinys ir dainos apie vedybinį gyvenimą. Tome įdėti šie straipsniai: prisiekusis adv. J. Sūna — „Dukterų ir sūnų paveldėjimas“ (5—10 psl.), dail. A. Dzervitis — „Kraičio dovanos, žiedai ir mezginiai“ (11—35 psl., 49 pieš., 29 spalvoti pavyzdžiai), dr. med. F. Neureiters ir dr. J. Kocers — „Girtuokliavimo žala dainose“ (401—412 psl.). Tomas turi 770 psl., 4312 dainas ir jų varijantus, vietovardžių sąrašą ir 26 melodijų pavyzdžius.

X tome dainos apie visuomenės luomus, tolimus ir artimus kaimynus, karus; čia sudėtos ir mitologinės dainos, Joninių dainos, dainos apie dainavimą ir vaikų dainos. Tome yra šie straips-

---

[18b]) Žodis „tautas“ latvių dainose reiškia ne tą patį, ką žodis „tauta“, „Tautas“ — tai giminė, kiemas, į kurį nuteka mergaitė.

niai: prof. J. Endzelins — „Mūsų tautos dainų kalba“ (5—9 psl.), doc. L. Berzin'š — „Latvių tautos dainų metrika“ (11—42 psl.), prof. P. Šmits — „Latvių mitologija“ (294—304 psl.), prof. P. Šmits — „Mirtis ir laidotuvės“ (769—788 psl.). Tomas turi 847 psl., 4702 dainas ir jų varijantus, vietovardžių sąrašą ir 21 melodijų pavyzdį.

XI tome sudėtos nepadoriosios, pornografinės dainos. Šis tomas išleistas tik moksliškiems tikslams ir knygynuose neparduodamas. Kiekvienam, kuris įsigyja šį tomą, draudžiama jį parduoti, duoti kitam asmeniui skaityti ir atpasakoti jo dainų turinį. Šių nuostatų nesilaikantiems gresia atitinkama teismo bausmė. Tome yra įdėti šie straipsniai: prof. dr. med. J. Alksnis — „Latvių tautos medicinos pagrindai“ (3—16 psl.), prof. dr. med. J. Alksnis — „Latvių tautos medicina ir tautos dainos“ (17—33 psl.), prof. P. Šmits — „Ėjimas pas mergas ir vulgarios dainos“ (89—94 psl.), K. Bregžis — „Kiek medžiagos apie senovės dorovę“ (95—100 psl.). Tomas turi 591 psl., 3676 dainas ir jų varijantus, vietovardžių sąrašą, be to, priedą: 174 nepadorias mįsles ir 78 nepadorius priežodžius bei patarles.

XII tome įdėtas dainų registeris, kurį sudarė stud. phil. Kr. Ancitis. Registeris turi apie 250 puslapių, yra paruoštas labai kropščiai, sistematingai ir įgalina skaitytoją milžiniškame dainyne jaustis, lyg namie. Sakysime, skaitytojui reikia žinoti, kuriose latvių dainose minimas žirgelis. Jis atsiverčia registerio 109 psl., kur yra pažymėtas žodis ‚kumelin'š“ (žirgelis), ir randa suregistruotus numerius visų tų dainų, kuriose bent vienu žodžiu paminėtas žirgelis. Taip suregistruoti visi dainų daiktavardžiai ir svarbesnieji veiksmažodžiai. Turint po ranka tokį registerį, nėra jokio reikalo pačiam skaitytojui iš eilės skaityti visas dainas ir ieškoti jose reikiamos medžiagos: registeris tučtuojau parodo, kur yra toji medžiaga. Belieka tik ja naudotis. Tiesa, toks smulkus registeris, gal būt, yra galimas tik prie latvių dainyno, nes latvių dainų trumpi ketureiliai yra labai patogūs panašiai registracijai. Atskiros latvių dainos tema ir žodynas yra labai siauras, mažas. Panaši lietuvių dainyno registracija vargu būtų įmanoma, nes keliolikos posmų lietuviškoji daina, dažnai apdainuojanti keletą motyvų, sunkiai būtų įspraudžiama į bet kokį griežtai sistematizuotą registerį. Prie XII tomo dar yra pridėti šie straipsniai: prof. J. Kupcis — „Tautos medicinos priemonės dainose“ (257—270 psl.), privatdoc. K. Zalts — „Saužemio susisiekimo priemo-

nės senojoj Latvijoj" (271—299 psl., 37 pieš.) ir dr. J. Jenss — „Prekyba ir laivininkystė latvių tautos gyvenime ir poezijoj" (301—331 psl.). Tomas turi 334 psl.

Jau ši trumpa kataloginė apžvalga rodo, koks monumentalus leidinys yra „Latvju tautas dain'as". Visi 12 rinkinio tomų sudaro 8860 puslapių. Visame dainyne yra įdėta 43996 pagrindinės dainos ir apie 300 000 varijantų. Tai iš tikrųjų milžiniškas tautos kūrybos lobis. Leidinys, be to, dar papuoštas įžymiųjų latvių dailininkų spalvuotais paveikslais ir daugybe medyje rėžtų meniškų užsklandų.

Šiam dainynui, gal būt, galima prikišti tik porą žymesnių redakcinių netobulumų. Nesuprantamas ištisinės viso dainyno dainų numeracijos pakeitimas atskirų tomų eilinę numeracija. Kr. Barono dainyne, kaip jau minėjom, visos dainos buvo sunumeruotos ištisai, o čia kiekvieno tomo pirmoji daina pažymėta Nr. 1. Toks numeravimas tuo nepatogus, kad, pavyzdžiui, cituojant dainą ir norint pažymėti jos šaltinį, šalia eilinio dainos numerio reikia dar žymėti ir tomą. Antras šio naujojo dainyno netobulumas yra tai, kad jame įdėtose studijose bei apžvalgose cituojamos dainos pažymėtos Kr. Barono rinkinio numeriais. Mat, autoriai, rašydami savo straipsnius, dar neturėjo viso naujojo dainyno ir galėjo naudotis tik Kr. Barono rinkiniu. Bet dabar tat žymiai pasunkina naudojimąsi šiuo dainynu mokslo reikalams. Norint patikrinti iš pirmųjų šaltinių kurio nors straipsnio sprendimų bei išvadų teisingumą, arba turėti prieš akis pilną dainos tekstą, jeigu autoriaus tepacituota tik dainos dalis, tenka griebtis senojo Kr. Barono rinkinio, nes naujame rinkiny surasti cituojamas dainas neįmanoma. Tat didokas naujojo dainyno minusas, kurį, aišku, bus lengva pašalinti tik leidžiant antrąjį leidimą.

Tačiau visumoje šie netobulumai yra labai nežymūs ir nemažina didžiulės rinkinio „Latvju tautas dain'as' vertės.

Be to, paskutiniuoju dešimtmečiu Latvijoj pasirodė labai daug įvairių dainų rinkinių — chrestomatijų, skirtų mokyklai, pramogoms arba šiaip platesnių visuomenės sluoksnių pasiskaitymui. Savaime aišku, kad šie rinkiniai neduoda nieko nauja, o tik populiarizuoja jau surinktąją dainų medžiagą.

Dainų senumas

Kurio meto, kurių amžių kūrinys yra toji didžiulė latvių dainija? Prof. L. Berzin'š teisingai sako, kad tautos dainos tam tikra prasme esančios taip pat senos, kaip ir jos kalba, nes juk jos yra ne kas kita, kaip kalbos pagalba išleikšti jausmai, o tai esąs senų seniausias fenomenas (Urphänomen). Tačiau jeigu vis dėlto keliamas dainų senumo klausimas, tai jis turįs būti suprastas tik ta prasme, jog norima nustatyti, ar dabar turimoji dainų plėtotės stadjia jau buvo ir seniau ar ne ir kokia tvarka (Zeitfolge) vykusi toji plėtotė[19]).

Šiuo atžvilgiu apie latvių dainas reiškiamos įvairios nuomonės.

Kr. Barons tuo reikalu rašė: „Mūsų tautos dainos didesniąja dalimi yra žilos, neatmenamos senovės paveldėjimas. Eidamos iš burnos į burną, iš kartos į kartą, jos išliko tautos atmintyje ligi šių dienų... Yra pagrindo manyti, kad sunkiose istorijos aplinkybėse, keičiantis tautos gyvenimui, įsigalint stabmeldiškos tikybos vietoj krikščionybei, daug senojo dainų turto dingo užmiršties jūroje... Naujose gyvenimo sąlygose didelė dainų dalis atrodė pasenusi... Vėlesniais laikais tautos dainas mes matome užmirštas, paniekintas. Tauta pati, tarytum gėdydamasi, ima jas laikyti tuščiavertėmis".

Latvių dainų kilimą dar iš senųjų stabmeldystės laiku teigia ir A. Bilenšteinas. Savo ižnomame veikale apie latvių medžio statinius ir įrankius jis rašo, jog latvių dainos „tik iš dalies yra atsiradusios naujesniaisiais laikais, šiaip jų didžiuma pridera ankstyvesniems amžiams ir seniesiems stabmeldžių laikams" [20]).

Tačiau šie tvirtinimai nėra paremti beveik jokia moksliška argumentacija, o padiktuoti daugiausia patriotiškų arba kitokių sumetimų. Kiek tvirtesne argumentacija latvių dainų žilą senumą

---

[19]) Rinkinys „Die Letten", I Bd., (Riga, 1930 m.). Doc. L. Berzin'š, „Über das lettische Volkslied", 286—87 p.

[20]) Die Holzbauten und Holzgeräte der Letten, I t. 4 p.

bandė paremti muzikas Jurjanu Andrejs savo straipsnyje „Jan'u dziesmu melodijas“ [21]), kuriame jis įrodinėja, jog Joninių arba vadinamosios „lygo“ dainos melodijų atžvilgiu yra tokios pat senos, kaip ir senovės graikų Apolono kulto giesmės. Daug senoviškumo elementų esama ir kitose latvių dainų melodijose. Tačiau jis neįrodo, kad dainos melodijos senumas būtinai sutampa su dainos teksto senumo, ir todėl šią teoriją tenka laikyti menkai įtikinančia, norint ja remiantis nustatyti dainų teksto senumą.

Savo metu buvo labai populiari ir beprigyjanti jau minėto J. Lautenabcho teorija, sudaryta, tiesa, stiprioje vokiečio Manhardto teigimų įtakoje. J. Lautenbachas savo veikale „Očerki iz istoriji litovsko - latyšskago narodnago tvorčestva“, lygindamas lietuvių ir latvių dainas bei patarles, mįsles, priežodžius ir kitą smulkesnįjį abiejų tautų folklorą, priėjo latvių dainų senumo atžvilgiu hipotezės, jog daugumas latvių mitologinių dainų, kurios kaip tik turi vadinamos „zingės“, o ne „dziesmos“ formą, turint galvoj jų bendrumą su kaikuriomis lietuvių dainomis, esančios atsiradusios tuo metu, kai latviai ir lietuviai dar tebesudarę vieną tautą. Nustatydamas tokį latvių dainų senumą, J. Lautenbachas rašo: „Kadangi jos (dainos) apskritai buvo bendra nuosavybė, pirmapradis lietuvių ir latvių turtas, kadangi jos neabejotinai nukelia mus į tuos laikus, kai lietuviai ir latviai tebesudarė dar vieningą nepersiskyrusią tautą, kurios visi nariai kalbėjo bendra, visiems suprantama kalba ir dar drauge tebekūrė ir tebesidalino savo dvasinius kūrinius, tai mes turime tuose gausiuose lygiagrečiuose tekstuose paminklus, kurie mus nuveda į daug ankstyvesnius laikus, negu tryliktasis amžius. Jeigu Bilenšteinas, kalbėdamas apie latvių mįsles, tvirtina, jog jos atitinka tą dvasinės raidos laipsnį, kuriame graikų tauta buvo prieš Homerą, tai aš galiu šių lygiagrečių tekstų atžvilgiu, o ypačiai mitologinių dainų (legendos apie Saulę) atžvilgiu pateikti hipotezę, kad jos sutinka maždaug su graikų tautos homerine gadyne“ [22]). Šią J. Lautenbacho - Mannhardto teoriją be kitų dar 1913 met. sukritikavo paties J. Lautenbacho mokinys prof. A. R. Niemi, kuris nors „taip pat (yra) tos nuomonės, kad dainą iš lietuvių-latvių bendro meto paveldėjo abi šeimos“, tačiau, kurio nesugriaunamai įrodyta, jog toji bendra poezija galėjo būti tiktai trumpi ketureiliai, o ne

[21]) Latvju tautas muzikas materiali, I. Riga, 1894.

[22]) J. Lautenbach, Očerki iz istorii litovsko-latyšskago narodnago tvorčestva, I. 219 p.

ną strofą liūdesio ar ilgesio garsais: a, a (visai simboliškai muzikališka priemonė):

„No sap chantar qui so non di,
Ni vers trobar qui motz non fa,
Ni canois de rima co's va
Si razo non enten en si.
Mas lo mieus chans comens'aissi
Com plus l'auzi retz, mais valra, a, a.

**
*

...Ben sai c'anc de lei no'm jauzi,
Ni ja de mi, no's jauzira,
Ni per son amic no'm tenra
Ni coven no'm fara de si,
Anc no'm dis ver ni no'm menti
E no sai si ja s'o fara, a, a..." [101])

**
*

Bet tai dar niekis, palyginus su metrikos painumu ir virtuozingumu kokio A. Daniel'io ar G. Riquier'o, paskutinio didžiojo trubadūro.

Štai, sak., rifmų mechanika garsioj A. Daniel'io sekstinoj, kuri vėliau tapo tikru kanonu kai kuriems „sekstinistams".

I str.	II	III	IV	V	VI
intra	cambra	arma	oncle	verga	ongla
ongla	intra	cambra	arma	oncle	verga
arma	oncle	verga	ongla	intra	cambra
verga	ongla	intra	cambra	arma	oncle
oncle	verga	ongla	intra	cambra	arma
cambra	arma	oncle	verga	ongla	intra

Tuo būdu, 6 nuolatiniai rifmos žodžiai kartojasi visose 6 strofose, pakeisdami vien savo vieta:

a	i	c	e	d	b
b	a	i	c	e	d
c	e	d	b	a	i
d	b	a	i	c	e
e	d	b	a	i	c
i	c	e	d	b	a

[101]) Ibid.

Pas Riquier'a sutinkami eilėraščiai, vad. „cansons rodondas", kurių mechanizmas yra visiškai „sumatematintas". 6 strofos turi po 12 eilių kiekviena. Viso, tuo būdu, 72 eilės. Pjesėj kartojasi 6 rifmos — i a, e l l a, i v a, a d a, e n s a, i d a. To pasikartojimo tvarka: I strofoj yra 3 šių rifmų — i a, e l l a, i v a; kiekvienoj iš 3 einančių po pirmos strofų, t. y. II, III, IV, prisideda viena nauja rifma, vieton vienos priešėjusios strofos rifmos (iš 6); nauja rifma pasirodo III eilutėj. Tuo būdu, gaunasi štai ką:

I strofa: i a, e l l a, i v a;
II „ e l l a, i v a, a d a (vieton I strofos rifmos i a);
III „ i v a, a d a, e n s a (vieton rifmos e l l a);
IV „ a d a, e n s a, i d a (vieton i v a);
V „ e n s a, i d a, i a;
VI „ i d a, i a, e l l a.

Kitaip sakant, kiekviena strofa prasideda priešeinančios strofos antros eilės rifma; III eilėj pasirodo nauja rifma, išskiriant V ir VI strofas, kur imamos I strofos rifmos. Schema tokia:

I strofa	II	III	IV	V	VI
1 eilė i a	e l l a	i v a	a d a	e n s a	i d a
2 „ e l l a	i v a	a d a	e n s a	i d a	i a
3 „ i v a	a d a	e n s a	i d a	i a	e l l a
4 „ ia	ella	iva	ada	ensa	ida
5 „ ella	iva	ada	ensa	ida	ia
6 „ iva	ada	ensa	ida	ia	ella
7 „ iva	ada	ensa	ida	ida	ella
8 „ ella	iva	ada	ensa	ia	ia
9 „ ella	iva	ada	ensa	ida	ia
10 „ iva	ada	ensa	ida	ia	ella
11 „ iva	ada	ensa	ida	ia	ella
12 „ e l l a	i v a	a d a	e n s a	i d a	i a

39.

Trubadūrų poezijos rifmų įvairumas, lengvumas, muzikalumas, dažnai sugeistingumas, pranešąs moderniškų simbolistų nuotaikų ritmiką (kokio Baudelaire'o ar Verlaine'o), yra nuostabūs. Visi klasikinio periodo trubadūrai (ir daug kas dekadanso) yra nepaprasti virtuozai šioj srity. Skaitant jų eilėraščius garsiai (ir tinkamai) galima lengvai įvertinti tą aukštą, nesulyginamą meną.

Ypatingu grakštumu, muzikalumu (ir įvairumu) pasižymi eilės tokių didžiųjų trubadūrų, kaip kad Bernartz de Ventandorn, Peire Vidal, Guiraut Riquier (pastoralės).

Štai, sak., pirmos strofos vienos garsios B. de Ventadorn'o kanconos, džiaugsmingos kanconos, kur poeto linksma nuotaika randa atitinkamą ekvivalentą ir ritmikoj:

„Tant ai mon cor ple de joya
Tot me desnatura.
Flor blancha, vermelh'e groya
Me par la frejura,
C'ab lo ve net ab la ploya
Me creis l'aventura
Per que mos pretz mont'e poya
E mon chans melhura.

Tan ai al cor d'amor
De joi e de doussor,
Per que'l gels me semble flor
E la neus verdura

**
*

Anac posc ses vestidura,
Nutz en ma chamiza,
Car fin' amors m'asegura
De la freja biza.
Mas es fols qui's desmezura,
E no's te de guiza,
Per qu'en ai pres de me cura,
Deis qu'agui enquiza.

La plus bella d'amor,
Don aten tan d'onor,
Car en loc de sa ricor
No volh aver Piza" [102])

**
*

[102]) Bernart von Ventadorn, Seine Lieder. Mit Einleitung und Glossar herausgegeben von Carl Appel, Halle, 1915.

Šios kanconos rifmų sistema (besikartojančių — ura, iza, ansa, onda, aire ir t.t., ir nuolatinių, aprėžtoj strofų vietoj — or, or, or) yra tokia:

	I str.	II	III	IV	V
a	via	ura	iza	ansa	onda
b	ura	iza	iza	ansa	onda
a	via	ura	iza	ansa	onda
b	ura	iza	iza	ansa	onda
a	via	ura	ansa	onda	aire
b	ura	iza	ansa	onda	aire
a	via	ura	ansa	onda	aire
b	ura	iza	ansa	onda	aire
c	or	or	or	or	or
c	or	or	or	or	or
c	or	or	or	or	or
d	ura	iza	ansa	onda	aire ir t. t

Toji rifmų sistema remiasi tuo, kad inicialinė rifma kiekvienos strofos pareina nuo galinės strofos rifmos (labai dažnas pas trubadūrus rifmų mechanizmas) ir, be to, fiksuotos rifmos pasirodo vienose vietose visose strofose.

Elegantiškas ritmikos lankstumas, nepaprastas lengvumas žymi P. Vidal'io eilėdarą. Paimti kad ir šias kelias strofas to trubadūro kanconos: „Car' amiga, douss' e franca..." —

„Car' amiga, douss' e franca,
Covinens, e bel' e bona,
Mos cors a vos s'abandona,
Si qu'ab autra no s'estanca.
Per que'us port amor certana
Ses orgolh e ses, ufana,
E mais dezir vostr'amansa
Que Lombardia ni Fransa.

**
*

Quar vos etz arbres e branca
On fruitz de gaug s'assazona:
Pero qui a vos s'adona
No tem folzer ni lavanca.
Quar vost' amors segurana

Garis e'm reven e'm Sana,
E'm tol enoi e pazansa
Ab gaug de fin' alegransa".[103])

**
*

Šioj kanconoj yra 7 strofos po 8 eiles. Kiekviena eilė 8 skiemenų (4 trochejinių pėdų). Rifmų tvarka kiekvienoj eilėj: a b b a c c d d (anca, ona, ona, anca, ona, ona, ansa, ansa). Rifmos moteriškos. Charakteringas aliteracijų vartojimas (sak., I strofos I eilėj aliteracija a, III eilėj o ir t. t.).

Koks skambus, energingas (rifmos vyriškos) metras to pat Vidal'io, sak., šioj kanconoj:

„Sabetz per que'lh port amor tan coral?
Car anc no vi tan bela ni gensor
Ni tan bona, don tenh qu'ai gran ricor,
Car sui amics de domna que tan val.
E si ja vei qu'ensems ab mi's s despolh,
Mehls m'estara qu'al senhor d'Eissidolh,
Que mante pretz, quant autre s'en recre,
E no sai plus, mas aitan n'a Jaufré" [104]).

Arba tiesiog eteriškas skridimas, kad ir šios kanconos ritmikoj:

„Assatz par que lonhar
Me vole de sa reyo,
Quan passar me fetz mar,
Per qu'eu la'n occaizo.
Mas non ai sospeisso,
Que'l Servi ab cor fi
Tan quan poc a banda,
E non aic gazardo,
Mas sol d'un pauc cordo.
Si aigui qu'un mati
Intrei dins sa mairo
E'lh baizei a lairo
La boca e'l mento".[105])

---

[103]) Les poésies de Peire Vidal, éd. par Anglade, 2 éd. Paris, 423.

[104]) Les poésies de P. Vidal éd. par Anglade: „Plus que'l paubres que jatz el ric ostal".

[105]) Ibid.: „Ajostar e lassar..."

Tokia pat eilėdaros rafinerija, gracija ir lankstumas G. Riquier'o poezijoj, ypač jo pastoralėse. Štai, pav., pirmos dvi strofos to trubadūro garsiausios pastoralės: „Goya pastorella" —

Goya pastorelha
Trobey l'autre dia,
En una ribeira,
Que par caut la belha
Sos anhels tenia
Desotz un' ombreira:
Un capelh fazia
De flors e sezia
Sus en la fresquiera.
Dissendey en via,
Que s'amor volia
En calque maneira.
Ylh fon prezenteira,
Sonet me primeira.

**
*

Dissi li: „Poiria
De vos solatz traire
Pus m'es agradiva?"
— Ylh dis que queria
Amic de bon aire,
Nueg e jorn pessiva.
— „Tora, ses cor vaire,
E senes estraire,
M'auretz tont quan viva".
— „Senher, be's pot faire,
Quar, a mon Vejaire,
Amor vo sabriva.
— „Toz.a, oc, esquiva".
— „Senher, be ys sobtiva[106]).

Šioj pastororalėj iš viso yra 5 strofos (vad. „coblas singulars"), po 14 eilių kiekvienoj. Kiekviena eilė 5 skiemenų. Eilėraščio gale dar tornada (8 eilių). Rifmų tvarka: a b c a b c b b c b b c c c. Kiekvienos strofos rifma yra vad. unisonine („rim.

[106]) Audiau, La Pastourelle dans la poésie occitane du moyen-âge, Paris, 1923.

unissonan"), toliau einančios strofos rifma a (dia — poiria, traire — II strofos — gaire — III str. ir t.t.).

Iš duotų kelių trubadūrų eilėdaros iliustracijų, aiškiai matyti, kurios reikšmės turėjo jiems ne tik ritmo dalykas, bet ir rifmos. Galima sakyti, rifmų mechanika sutraukdavo savęsp daugiausia jų dėmesį. Jei neišleisti iš akių, kad daugumoj trubadūrų eilėraščių turėjo kartotis pradinės strofos rifmos (kaip anksčiau buvo nurodyta), galima sau įsivaizduoti, kiek sunkumų turėjo nugalėti tie eilėdarinės formos virtuozai. Rifmų srity, aiškus dalykas, toliau eiti nėra kur. Trubadūrų technika pasakė čionai, tur būt, pirmą ir paskutinį žodį.

40.

Kadangi trubadūrų poezija, kaip nekartą minėta, buvo dainuojama su muzikaliniu akompaniamentu — eilių muzika, ritmika ypač glaudžiai buvo susijusi su muzikaliniais reikalavimais.

XII ir XIII amžių ritmistai, — sako vienas kompetentingiausių mūsų laikais viduramžių muzikos istorijos specialistas Aubry, — išlaikė svarbiausia trys metrikos antikiškus tipus: iambą..., kame trumpa pėda eina prieš ilgą, trocheją..., kur ilga pėda eina prieš trumpą ir, pagaliau, daktilį... — iš vienos ilgos ir dviejų trumpų pėdų. Visos trubadūrų melodijos yra sudarytos, pasiremiant šiomis trimis formulėmis. Iš tikrųjų, yra glaudus ryšis tarp eilių metro (ritmo), iš kurių susideda strofa, ir ritmiškos formulės melodijos, kuri ją (strofą) lydi. Tuo būdu, strofa iš dekasilabinių eilių beveik neišvengiamai reikalauja daktiliško ritmo..." [107]).

Mums nėra žinomos pilnai ir tiksliai trubadūrų poezijos melodijos. Vis dėlto, sprendžiant iš pasiekusių mūsų užrašytų (netobulai) melodijų (vad. „so" ar „sonet") su viršum 200 eilėraščių (dainų), galima pasakyti, kad tos melodijos, mūsų supratimu, buvo gan monotoniškos ir nuobodžios, artimos viduramžių bažnytinėms, vad. gregorioniškomis giesmėmis.

Bet tat mums nėra svarbu. Daug reikšmingiau yra nustatyti metrikos ir melodijos glaudų ryšį. Italų provansalistas Canello pažymi trubadūrų strofos ypatumus, pareinančius nuo melodijos šitaip:

---

[107]) Aubry, Les trouvères et troubadours, p. 11.

„Paprasta trubadūrų strofa yra visas kompleksas: taisyklingai ji dalinasi į dvi dalis, kurios skiriasi nuo viena antros ne tik savo metru (ritmu), bet ir melodija, jas lydinčia. Kiekviena tų dviejų dalių gali, savo ruožtu, dalintis dar į du ar kelis narius... Jei pirmoji strofos dalis yra tokiu būdu padalinta, kiekvienas jos narys vadinasi „pes". Antrasis narys kartoja tą pat muzikalinį motyvą, kurs buvo dainuojamas pirmame. Antroji strofos dalis vaidnasi „coda" ar „syrma" ir turi kitonišką muzikalinį motyvą".[108])

Dar trubadūras Folquet iš Marseille'o buvo taip vaizdžiai pasakęs apie provansališkos poetinės strofos ir muzikos glaudų ryšį: „Strofa be muzikos yra nelyginant malūnas be vandens".[109])

[108]) Canello, La vita e le opere d'Arnoldo Daniells, p. 22.
[109]) Aubry, Les trouv. et troub., p. 215.

VII. Pastoralė

Teorijos del pastoralės kilmės (G. Paris'o, A. Pillet'o, Foral'io, H. Brinkmann'o, A. Jeanroy, Aubry). — Paprasta pastoralės tema. — Pastoralės evoliucija. — Marcabrun'o pastoralė: „L'autrier jost'una sebissa..." — G. Riquier'o I ir III pastoralės. — Torquiera. — Piemeniškas žanras ir aristokratinė visuomenė.

41.

Kaip buvo savo vietoj pažymėta, svarbiausiais trubadūrų poezijos žanrais reika laikyti keturis: pastoralę[110]), kanconą, sirventą ir tensoną.

Pastoralė, tasai idiliškai lyriškas žanras, išsiplatino viduriniais amžiais, ypač romaniškose šalyse — kartais sunku dėl to nustatyti to žanro pasirodymo tikslią chronologiją kiekvienoj šalyj. Iš čia, kaip lengva dasiprotėti, sunkumai dėl problemos, kur tikrai pastoralė bus gimusi, kada ir kaip ji yra pasirodžiusi įvairiuose kraštuose (romanų).

Garsusis XIX amž. antros pusės prancūzų medievistas, akad. G. Paris, duoda tokia pastoralės kilmės teoriją[111]). Pastoralė gimusi iš vad. gegužės švenčių (calendas maias). Ne tik pastoralė, bet, aplamai, grožinė lyrika, ir tai ne tik provansališka, bet ir kitų romanų tautų, atsiradusi iš gegužės švenčių, per kurias liaudis surenkdavo pasilinksminimui šokius ir dainas. Pastoralės žanras, pasirodęs Poiton Limousine'o ir kitose Provanso žemėse. Seniausios pastoralės, Paris'o nuomone, tai — praplatintos, apdirbtos, pirmiau žongleriu, o paskiau trubadūrų (dvaro skonyje), mažos primityvios liaudiškos scenos su pantominomis, šokiais, dainomis. Tose seniausiose pastoralėse buvę trys veikėjai: riteris, piemenėlė ir jos įsimylėjėlis.

---

[110]) Kai kas provansalistų abejoja del pastoralės svorio trubadūrų poezijoj — bet kodel tasai žanras iššaukė tokia gausingą kritišką literatūrą provansolistikoj?

[111]) Mélanges de la litt. franç. du moyen âge, p.p. 539—615.

Vokiečių provansalistas A. Pillet[112]), prisilaikydamas bendrais bruožais Paris'o teorijos, nesutinka su ta jos vieta, kur sakoma apie personažus. Pillet'o nuomone, senoviška pastoralė buvusi tik meilės dialogas, kame nebūta riterio, bet paprasto vyliotojo.

Mūsų laikų prancūzų medievistas prof. Faral[113]) mano, kad pastoralė bus gimusi aristokratiškoj Provanso visuomenėj (teorija visai priešinga Paris'o ir Pillet'o tezėms). To žanro tikslai, intencija esą grynai komiški. Tai — kaimiečių gyvenimo karikatūros. Pastoralių technika, forma einanti iš imitavimo Vergilijaus „Bukolikų", o ypatingai iš taisyklių, kurias anų laikų teoretikai duodavo, pasiremdami Vergiliju.

Prof. Jeanroy[114]) griežtai neigia (reikia pasakyti visai teisingai) Faral'io teorijos antrąją pusę. Kas gal būti bendra tarp pastoralės ir „Bukolikų", tiek inspiracijos, tiek formos atžvilgiu! (Atsiminkim, be to, kiek trubadūrai, bendrai imant, buvo susipažinę su antikiškumu).

Vokiečių romanistas H. Brinkmann stengiasi nurodyti į viduramžių lotyniškąją poeziją, kaipo į šaltinį grožinės viduramžių lyrikos, tarp kitko, ir pastoralės. Pastoralės elementai, jo nuomone, esą lotyniškoj viduramžių poezijoj, goliardų ir vagantų poezijoj, tų vad. „Klerkų", visokių studentų ir eksstudentų, kurie klajodavo po Europą, pasižymėdami savo linksmumu, savo pamėgimu vyno ir moterų, savo lotyniškomis dainelėmis, dažnai labai epikūriško (jei ne ciniško) charakterio. Jie imituodavo daugiausia Ovidijų (tą vieną reikšmingiausių viduramžiais poetiškosios minties valdovų)[115]).

Brinkmann'o teorijos silpna pusė yra toji, kad lotyniškoj goliardų poezijoj negalima rasti to pavasario kadro, kurs yra būtinas kiekvienai pastoralei. Iš kur eina tos neišvengiamos pavasario dekoracijos, be kurių negal būti pastoralės, o dažnai ir kanconos? Galimas dalykas, kad vagantų poezija prisidėjo prie kai kurių pastoralės elementų, prie pastoralės evoliucijos, bet ji (toji poezija) nieku būdu nepaaiškina to žanro kilmės.

---

[112]) Studien zur Pastourelle, Breslau, 1892. (Žiūr. A. Jeanroy, Les Origines... 3-e éd. pį 516).

[113]) La Pastourelle, Romania, 1923. (Jeanroy, op. cit., p. 516).

[114]) Les Origines... ibid.

[115]) Geschichte der lateinischen Liebesdichtung, im Mittelalter, Halle, 1925, p.p. 77—88.

A. Jeanroy, žymiausias mūsų laikų, kaip žinoma, prancūzų medievistas ir provansalistas, del pastoralės problemos mano šitaip. Pastoralė buvusi viena pirmųjų trubadūrų poezijos rūšių. Vėliau ją nustumė į šalį kiti žanrai. Nykimo laikais pastoralė vėl atgijusi, matyti, prancūziškos pastoralės įtakoje. Jeanroy savo argumentacijoj deda ypatingos reikšmės tai trubadūro Marcabrun'o (t. y. vieno seniausių trubadūrų) biografijos (provansališkos) vietai, kur sakoma, kad poetas kurdavęs pastorales „a la uzanca antiga" („senovišku būdu"). Be to, ir kitas trubadūras XIII amž. pradžios (Raimon Vidal) sako: „La parladura francesca val mais et [es] plus avinenz a far romanz e pasturellas, mas cella de Lemosin val mais per far vers e cansons et sirventes". („Prancūziška kalba yra vertingesnė ir tinkamesnė romanams ir pastoralėms kurti, tuo tarpu kai lemuziniška (t. y. provansališka) yra geresnė eilėms, kanconoms, sirventoms rašyti")[116]).

Dar vienas prancūzų mokslo vyras Aubry šitaip spelioja del pastoralės kilmės: „Labai galimas dalykas, kad pastoralė savo pradžioje buvo monologinė daina piemenėlės, jaunos mergelės, norėjusios turėti draugą, jaunos moters, nelaimingai ištekėjusios, svajojančios apie meilužį. Antrame etape mes esam akivaizdoj piemenėlio ir piemenaitės dialogo. Paskum į šitą komišką sceną įsibrovė aristokratiškas elementas su galantiško riterio pasirodymu ir, galiausiai, trys pastoralės personažai susibūrė. Ne visuomet mes juos randam drauge, nes labai dažnai yra jų tik dvejetas: piemenėlė ir riteris. Pasikalbėjimas paprastai yra gyvas ir pikantiškas"...[117])

Kaip mes, galų gale, nusistatysim del pastoralės kilmės?

1) Pastoralės gimė Provanse.

2) Pastoralė kilo, reikia manyti, kaip ir visa trubadūrų poezija, iš liaudiškos poezijos.

3) Pastoralės ūgiui galėjo turėti įtakos lotyniškoji viduramžių poezija (goliardų ar vagantų dainos).

4) Pastoralės, pasiekusios mūsų, neabejotinai yra aristokratiškas žanras, kurtuazinės visuomenės padaras.

5) Pastoralė turėjo tam tikrą evoliuciją nuo Marcabrun'o iki Guiraut Riquier'o.

---

[116]) Jeanroy, Les Origines..., p. 24.

[117]) Les trouv. et troub., p.p. 78—79.

Tuo būdu, pastoralė, net senoviškiausia, kuri pasiekė mūsų (Marcabrun'o), yra, kaip sakyta, aristokratiškas žanras su išdirbtais konvencionalumais ir personažais.

42.

Paprasta pastoralės tema yra tokia, labai vykusiu Jeanroy formulavimu[118]): „Riteris, kurs yra poetas, klajoja po laukus ir miškus saulei tekant, kankinamas meilės rūpesnių ar meilės liūdesio. Kur pievoje ar takely jis susitinka jauną piemenėlę, kuri paprastai pina gėlių vainiką ar dainuoja kokią dainelę. Piemenėlės grožis sužavi riterį. Jis nušoka nuo arklio ir siūlo jai savo meilę, šiokiu ar tokiu diskretišku būdu. Čia visos pjesės panašios į vieną kitą..., bet toliau veiksmas gal turėti įvairių variantų. Dažnai — paprasčiausias variantas — piemenėlė verčia ilgai save prašyti: ji negalinti tikėti šita riterio aistra, taip staiga užgimusia ir išpasakota; ji nurodanti į savo būklės žemumą ir savo apdarų vargingumą; ji siunčianti vyliotoją į jo padėjimo (visuomeninio) moteris, arba rodanti savo tėvo buvimą, kurs dirba netoli nuo jos, arba savo draugo.

Bet galantiškas riteris moka į viską atsakyti. Jis pabrėžia savo meilės tikrumą, tiek karštos, kiek staigios. Jis išsilieja entuziastiškais pagyrimais piemenėlės grožio. Jis pasipiktinęs, kad ji gyvena sodžiuje. Jis prisiekia, kad ji verta apsigyventi rūmuose, kad karaliaus sūnus būtų laimingas ją turėti per draugę. Jis siūlo jai vykti su juo, pasidalyti su juo pilimi. Jis prižada apkrauti ją turtais.

Jei ji atsisako, jis sakosi pasirengęs paimti piemens lazdą, kad gyventų šalia jos. Dažnai nėra reikalo griebtis tokių klastingų prižadėjimų — brangenybės parodymas, kokio raudono apdaro, auksinio žiedo ir t. t., pakanka gražuolei būti daug nuolaidesnei...

Jei ji (kartais) atkakliai atsisako, riteris, nei kiek nesvyruodamas, ima jėga tai, ko negavo gudrumu. Gavęs, ką jam reikėjo, jis, suprantamas dalykas, užmiršta savo pažadėjimus, jis skuba sėsti ant arklio ir sveikas keliauja toliau...

Nevisuomet dalykai eina taip sklandžiai: mat, kartais draugas (piemenėlės) išeina iš artimo miškelio ir energingai gina jos dorybes. Kada riteris mato, kad turi reikalą su stipriais prieši-

[118]) Les Origines..., p.p. 2—3

ninkais, jis nesvyruodamas pasitraukia. Kartais jis bando pasipriešinti, bet pergalė nevisuomet yra jo pusėj — būna ir taip, kad jam tenka patirti (savo kaily) vieną kitą smūgį (kumščio, akmens, lazdos).

Teisybė, aukščiau duota schema yra tipinga prancūziškai pastoralei, bet, mutatis mutandis, ji gali būt pritaikinta ir provansališkai. Provansališka pastoralė yra, bendrai imant, kurtuazišKesnė už prancūzišką, nežiūri su tokia panieka į vilain'ą ir karikatūros elementas žymiai suminkštintas, sušvelnintas jumoru".

43.

24 pastoralės, kurios mūsų pasiekė, randasi Paryžiaus Nacionalinės bibliotekos giesminynuose[119]). Tik dviejų pastoralių autoriai mums nėra žinomi. Tarp 22 „pastoralistų" yra tokios garsenybės, kaip kad Marcabrun, Giraut de Bornelh, Guiraut Riquier. Jų (pastoralių) sukūrimo laikas: XII ir XIII amž. (daugiausia XIII amž. antroji pusė, t. y., nykimo periodas) — bent du trečdaliu pastoralių yra sukūrta po 1260 m.

Kaip aukščiau buvo minėta, „Leys d'Amors" duoda pastoralėms įvairius pavadinimus, pareinamai nuo to, kokius gyvulius gano piemenaitė: jei ji gano karves — tai bus „vaquiera", jei kiaules — „porquiera" ir t. t. Iš minėtų 24 pastoralių daugiausia yra „pastorellas" (22), 1 „vaquiera" ir 1 „porquiera" (kuri pasižymi kai kuriose vietose nepaprastu ciniškumu — ne be reikalo, piemenaitė gano kiaulės: ir pastoralė išeina kiauliška).

Paprastai, kaip žinoma, pastoralės siužetas yra meilingas ginčas poeto (riterio) ir tariamos (stilizuotos) piemenėlės. Dviejose iš 24 pastoralių mes turim (priešingai taisyklei) pasikalbėjimą poeto su piemeniu apie naudingumą pavyduolių meilės dalykuose ir apie reikalą įsimylėjėliams nekreipti jokio rimto dėmesio į piktus liežuvius.

Juo pastoralių sukūrimas yra artimesnis XIII amž. viduriui, juo daugiau jose moralizavimo (pamokslo) elementų. Guirant Riquier'o pastoralėse (XIII amž. antroji pusė) tojo pamokslo

---

[119]) Vienas mūsų laikų prancūzų provansalistų A u d i a u (neseniai mirusio prof. Anglade'o mokinys, prieš kelerius metus irgi miręs) išleido visas tas pastorales: La Pastourelle dans la poésie occitane du moyen-âge, Paris, 1923. A. Jeanroy priskaito net 29 pastoralės (La poésie lyr. des troub., t. III, p. 286).

tiek ir tiek (piemenaitės virsta tikrais pamokslininkais). Kada vienoj „vakieroj" (vaquiera) iš to periodo poetas - riteris meilingai sveikina piemenaitę, ji atsako jam... kryžiaus ženklu ir pataria tinkamai pasiruošti... mirti, nes tas, „kas miršta nuodemių apsunkintas, nustoja saldaus ir tobulo džiaugsmo danguje" [120]).

Negalima abejoti, kad nykimo periodo pastoralė yra, taip sakant, išsigimusi, yra toli nuo ypatingai gyvos ir realistiškos, sak., Marcabrun'o pastoralės ar grakščios ir kiek melancholingos Gui d'Ussel'io.

Net būdami laukuose, net turėdami reikalų su piemenaitėmis, trubadūrai pasilieka pirmiausia ir daugiausia dvaro poetai. Jiems daug mažiau rūpi atvaizduoti idilišką gamtą, nekaip išdėstyti savo meilės teorijos. Žinoma, ir jų piemenaitės (savo protu, sąmoju, išsilavinimu) primena daugiau dvaro damas, nekaip karvių, kiaulių ar kitų gyvulių ganytojas.

Tik Marcabrun, t. y., priešklasikinis trubadūras, matyti, laikosi arčiau tikrovės. Nors jo „vilana" (kaimietė) turi nemaža proto ir sąmojo (toli gražu ne kaimiško), bet jos kalba, jos išsireiškimai primena tikrą „vilaną". Galimas daiktas, Marcabrun'o eilėraščiai turi šį tą bendro su liaudiškomis dainomis, del kurių mes nieko tikro nežinom.

Su Giraut de Bornelh'u pastoralės žanras aristokratėja. Piemenaitės stilizuojamos. Jos samprotauja ne tik apie meilę, bet retkarčiais net apie poeziją. Tą pat daro ir piemenys (sukurtuazinti), nors ir pasitaiko gan retai.

Reikia pabrėžti nepaprastą pastoralių metrikos virtuozingumą. Trubadūrams tasai žanras buvo ne tik malonus pasilinksminimas, bet ir tikras eilėdaros pratimas.Beveik kiekviena iš mūsų pasiekusių pastoralių turi skirtingą (originalą) ritmiką.

44.

Kaip ne kartą buvo minėta, seniausios pastoralės yra Marcabrun'o: „L'autrier jost' una sebissa..." ir „A la fontana del vergier..." Štai pirmos pastoralės vertimas (kiek sutrumpintas):

„Aną dieną prie tvoros radau piemenėlę... pilną linksmumo ir sveiko proto. Ji buvo kaimietės dukte. Ji devėjo apsiaustą..., margus marškinius, batukus ir vilnones kojines...

[120]) Audiau, La Pastourelle...: „Ogan, ab freg que fazia..."

Prie jos atvykau lyguma: „Mergele, — tariau jai, — būtybe — burtininke, man labai skaudu, kad vėjas taršo tave". — „Pone, — atsakė kaimietė, — ačiu Dievui ir mano maitintojo dėka, maža man darbo, kad vėjas išardė mano plaukus, nes esu linksma ir sveika..."

„Mergele, — pasakiau jai tada, — žavingas daikte, pasukiau nuo kelio, norėdamas sudaryti tau kompaniją, nes jauna kaimietė, tokia kaip tu, negal pasilikti be rinktinio draugo..."

„Pone, — tarė jinai, — kad ir kokios būtų mano vertybės, aš moku atskirti sveiką protą nuo beprotystės. Palikite savo gerą pažintį... toms, kam tinka..."

„Kilnaus kilimo jaunoji mergele, koks nors riteris buvo tavo tėvas. Motina, pagimdžiusi tave, turėjo būti kurtuazinė kaimietė: kuo daugiau žiūriu į tave, tuo gražesnė atrodai man, o tavo linksmumas apakina mane. Kad tik panorėtum būti kiek žmoniškesnė mano atžvilgiu!.."

„Pone, visus savo gimines matau grįžtant prie kastuvo ir arklo..."

„Mergele, kiekvienas sutverimas grįžta į savo prigimimą. Mes turim sudaryti rinktinę porą, aš ir tu, kaimiete, šitų krūmų prieglaudoj, kadangi (ten krūmuose) tu galėsi saugiau daryti malonų (saldų) dalyką" („per far ile cauza doussana")...

„Pone..., pagal sveiką protą, pamišėlis ieško beprotystės, o riteris kurtuazinio (meilingo) nuotykio. Te kaimietė pasilieka su kaimiečiu. Ten, kur nedaboja saiko, trūksta išmintingumo — taip sako seni žmonės".

„Jaunoji mergele, nėsu matęs veido daugiau apgavikiško ir proto daugiau pašiepiančio..."

Matyti, toji Marcabrun'o „vilana" — išmokslinta, sąmojinga, ne tik gudri. Tiek ironijos, kiek turi jinai, gali turėti, aišku, tik dvaro dama, aristokratė.

Trubadūras ir sodžiuje visuomet lieka, kaip sakyta, dvaro žmogus, dvaro poetas su visais įprastais dvaro konvenansais, tradicijomis, kalba, manieromis. Štai viena iš charakteringų ta prasme temų pastoralėj: poetas - riteris, kankinamas savo Damos žiaurumu, šaltumu, susitinka netikėtai gražią piemenėlę, kuri kaip tik yra nusiminusi del meilės nelaimės: ją paliko nedėkingas draugas. Jei ji ir nepasiduoda tuojau riteriui, vis delto priima jo meilingus avansus labai prielankiai. Abu meilės nuskriaustieji

ima paguosti viens antrą, ir poetas (riteris) užmiršta veikiai šalia piemenėlės dvaro ponios šaltumą.

Kartais — tiesa, rečiau — piemenėlė pirma daro meilingą deklaraciją riteriui (poetui). Bet riteris, ištikimas savo Damai, nepriima siūlomos meilės, tuo parodydamas, kad jokios pagundos negal suvylioti jo. Tuo būdu, Jeanroy teisingu pastebėjimu, „provansališki poetai užlaiko savo damų atsiminimą net tarp piemenų, ar rodydami joms (damoms) savo nusilenkimą, ar keršindami joms“ [121]).

Pastoralės pagalba trubadūras dažnai sukiršina savo Damos savimylą — pastoralė įgauna tada lyg tam tikros meilingos strategijos reikšmės (juk paprastai meilė turi savo strategiją — tokia fiksuota strategija pasižymėjo kurtuazinės meilės reikalavimai).

Iš viso pasakyto jau aiškiai matyti, kiek provansališka pastoralė yra painesnė ir įvairesnė už prancūzišką savo temų niuansais.

Seniausio tipo pastoralėj, sak., Marcabrun'o, krinta į akį kur-ne-kur trivialumas, net ciniškumas („per far la cauza doussana“). Reikia manyti, kad toji priešklasikinė pastoralė yra artimesnė liaudies šaltiniams. Teisybė, riteris dažnai (ir kitose pastoralėse) siūlo gražiai piemenėlei nueiti su juo kur į krūmus ar miškelį „far la cauza doussana“. Bet čia, gal būt, yra jau išdirbta konvencionali formulė.

45.

Klasikinės epochos trubadūrų pastoralėj, kada ji atgijo, sak., Guiraut de Bornelh'o, Gui d'Ussel'io, Cadenet'o ir k., daugiau konvenansų, rafinerijos, daugiau kurtuazinės meilės teorijos variantų (tarp kitko, pastoralė beveik visuomet prasideda: „aną dieną“ — „l'autrier“).

Nykimo epochoj paskutinis didysis trubadūras (antroj XIII amž. pusėj) įneša kai ką naujo į pastoralę — tikrą salonišką dvasią, vieton teoretiškų meilės samprotavimų sodžiaus rėmuose.

G. Riquier'o 6 garsios pastoralės sudaro nelyginant vieną miniatiūrinį romaną. Poetas susitinka 6 kart savo gyvenime vieną tą pat piemenėlę. Jis rodo ją mums kaipo jauną mergelę, žmoną

---

[121]) Les Origines..., p. 34.

(kito), motiną, našlę — „bet visuomet jinai pasilieka nepaprastai protinga, sąmojinga ir dorovinga“ [122]). Tos Riquier'o pastoralės pasižymi meilumu, gyvumu, nežiūrint visos jų rafinerijos ir stiliaus bei eilėdaros virtuozingumo. Pakanka nurodyti, kad piemenėlės replikos visuomet atitinka visus partnerio ritmikos ypatumus. Štai fragmentai iš tų garsių pastoralių.

Iš I pastoralės (1260 m.): „Aną dieną (ir čia pradžia, žinoma, tradicinė) ėjau išilgai vieno upelio, džiaugdamasis patsai vienas, nes meilė vedė mane ir skatino dainuoti. Aš pamačiau linksmą piemenėlę, gražią ir malonią, kuri ganė savo avinėlius. Pasukau į ją. Ji prielankiai sutiko mano pirmą klausimą“.

„O paklausiau jos štai ką: „Jaunoji mergele, ar buvai įsimylėjusi ir ar moki mylėti?“ Ji man atsakė tuoj: „Pone, tikrai esu jau pažadėta“. — „Jaunoji mergele, kadangi sutikau tave, būčiau laimingas, jei galėčiau tau patikti“. — „Jūs mane labai jieškojote pone? Jei būčiau beprotė, galėčiau tuo patikėti“. — „Tai tau nepatinka? — „Na, pone, ir netur patikti“.

„Maloni jaunoji mergele, jei nori mano meilės, aš noriu tave“. — „Nieko iš to nebus, pone: jūs turite draugę, o aš mylimąjį“. — „Kad ir kas būtų, aš myliu tave; rodos, ir tu turėtum mane pamylėti“. — „Pone, kreipkitės kitur — turėsit ten didesnio pasisekimo...“ — „Aš nenoriu geresnio...“ — „Pone, darot beprotystę...“

„Aš nesu pamišėlis, meilė leidžia man tave prašyti — tu taip man patinki“. — „Pone, man rodos, laikas nutraukti šį pasikalbėjimą...“ — Dėl mano gyvybės, perdaug esi išdidi; prašau tave nusižeminęs“. — „Pone, aš neužmirštu, kad nustočiau garbės, jei lengvai patikėčiau jumis...“ — „Jaunoji mergele, kad ir ką sakytų, nesibijok, kad nuplėšiu tavo garbę“. — „Pone, esu jūsų draugė, nes išmintingumas jus suturi“. — „Kada esu pasirengęs nusidėti, norėdamas susilakyti pamanau apie Belh Deport...“ („Gražusis Džiaugsmas“ — poeto Damos senhal“)[123]).

Po kelerių metų poetas vėl susitinka tą pat piemenaitę, ir štai III pastoralės (1264 m.) tema[124]).

---

[122]) Jeanry, Les Origines..., p. 36.

[123]) Audiau, La Pastourelle...: „L'autre jorn, m'anava“ (Riquier).

[124]) Id., ibid.: „Gaya pastorelha“ (Riquier).

„Aną dieną radau linksmą piemenėlę upelio krantuose. Kadangi buvo karšta, gražuolė laikė savo avinėlius pavėsy. Ji pynė gėlių skrybėlę ir buvo atsisėdusi aukštesnėje vietoj. Nušokau nuo arklio, rodydamas, kad norėčiau šiokiu ar tokiu būdu jos meilės. Ji buvo palanki man ir pirma pašaukė.

„Tariau jai: „Ar galėčiau gauti iš tavęs kurio nors džiaugsmo, nes esi man palanki?“ — „Aš ieškau, — pasakė jinai, — dieną naktį kilnaus draugo!“ — „Ar būsi man artima ir ištikima per visą mano gyvenimą?“ — „Tai gal atsitikti, pone, kadangi, rodos man, Amūras turi jus savo valdžioje...“

„Jaunoji mergele, jei greit man nepadėsi, meilė, kurią turiu tau, užmuš mane“. — „Pone, žmogus, kurs kenčia, gauna pagalbos: turėkite vilties!“ — „Aš tiek tave myliu ir taip kankinuos, jog man reikia tučtuojau tavo meilės“. — „Pone, aš padaryčiau niekšingą klaidą...“

„Jaunoji mergele, meilė ima mane kankinti taip galingai, jog man reikalinga tavo pagalba“. — „Pone, jūs mane geidėte per 4 metus...“ — „Nepriešinkis dabar būti man numylėtine“. — „Pone, ar nepažinote mane?“ — „Ar beprotė esi?“ — „Nei kiek...“

„Jaunoji mergele, turiu reikalą, kurs verčia mane vykti toliau: sudiev!“ — „Pone, linkiu jums negauti jokios piniginės pabaudos: štai jūsų kelias“. — „Ar pyksti?“ — „Taip, dėl jūsų išvykimo...“

46.

Nereikia tačiau manyti, kad vėlybo dekadanso epochoj, XIII amž. gale, pastoralė pavirto vien suidealizuotu žanru. Kartais ir tais laikais pasitaiko eilėraščių, kurie labai primena senovišką pastoralę à la Marcabrun.

Sak., vienas „pastoralistas“ (Serveri de Gerona) duoda tokią sceną (jo pastoralė yra „porquiera“, ir joje veikia 3 personažai: poetas, piemuo ir piemenėlė). Poetas sykį pastebi du įsimylėjėlius, „gulinčius tarp lelijos gėlių ir glamonėjančius (bučiuojančius) viens antrą jaunoj žolėj“. Tuo tarpu kažkoks kaimietis nuvaro piemenėlės gyvulius (kiaules). Poetas, pamatęs tai, pavaro kaimietį ir uždaro gyvulių bandą vienoj užtvaroj. Piemenėlė, atsipeikėjusi iš aistringo svaigulio, mato, kad nėra kiaulių. Ji ima verkti.

„Ką man duosi, — klausia poetas, kreipdamasis į piemenėlę, — jei parodysiu, kur tavo banda?“ — „Aš būsiu jūsų numylitinė (atsako jinai)“ [125]).

Kada gudrioji piemenėlė atranda savo kiaules, ji duoda poetui, vieton meilės, ironiškų patarimų.

Tos pastoralės tąsoje[126]), piemenėlė maloniai kalbasi su poetu — mat, jos pirmas meilužis, piemuo, su kuriuo ji mylėjosi aną kartą tarp lelijų, primušė ją, pamatęs ją bekalbant su trubadūru. Jinai baisiai užpyko už tai ir pasiryžusi dabar nesigailėti savo meilės poetui. Bet poetas nenori tokios meilės, kilusios iš kerštо kitam.

Pilno nykimo laikais (apie XIII amž. galą) pastoralė vis daugiau pavirsta (kaip ir kiti žanrai) morališku ir religišku pamokslu — visa mirštanti trubadūrų poezija turi vis apsčiau laistyti save „pašvęstu vandeniu“.

47.

Vienas dar klausimas iškyla, turint reikalą su pastorale — kaip galėjo gyvuoti per ilgą laiką piemeniškas žanras (nors ir stilizuotas) elegantiškoj, kurtuaziškoj Provanso visuomenėj?

Vad. piemeniškas žanras, visokių idilijų ir pastoralių žanras, sutinkamas įvairiais laikotarpiais įvairiose tautose. Pastebėta, kad visuomenė, daugiausia atsitolinusi nuo gamtos, sodžiaus, visuomenė daugiausia civilizuota ir net rafinuota, mėgsta savo mene, savo literatūroj, savo poezijoj piemenėlių temas, mėgsta persirengimą ad hoc į piemenėlius, mėgsta idiliškus žaidimus, quasi — kaimiškus žaidimus. Toks menas, tokia literatūra (dailioji), tokia poezija, paimta iš quasi - sodietiško gyvenimo, tiksliau sakant, quasi - sodietiškoj aplinkoj, dekoracijose — yra be galo stilizuoti. Gal tai vad. nekalto, aukso amžiaus ilgesys. Gal tai — kas bus tikriausia — ramumo, paguodos ieškojimas tų, kuriems tasai ramumas yra būtinai reikalingas: nuvargusiems nuo visokio ištvirkimo, nuo perdidelio gyvenimo ir prabangos išnaudojimo — aristokratams.

Provanso (ir Prancūzijos) viduramžių pastoralės analogijas galime rasti ir antikiniais laikais, ir naujaisiais. Teokrito idilijos

---

[125]) Audiau, La Pastourelle...: „Entre Lerid'e Belvis“ (Serveri de Gerona).

[126]) Id., Ibid.: „Entre Caldes e Penedes“.

— Sicilijos tiranų išlepinto, ištvirkusio dvaro „atbulas“ atspindys — ar nėra panašios savo inspiracija, savo motyvais, savo dekoracijomis į trubadūrų pastorales? Ar Vergilijaus „Bukolikos“, Augusto dvaro visuomenės „atbulas“ atspindys, nėra tos pat rūšies? Ar ponios Rambouillet salono žaidimai į piemenėlius (XVII amž.) nėra savotiškas atkartojimas to idiliško troškimo? Ar idiliški XVIII amž. Gessner'o dalykai, Watteau paveikslai ir k. (vienas svarbiausių taip pat sentimentalizmo srovės elementų) nėra tos rūšies reiškinys? Ir t. t.

Štai dėl ko Provanso pastoralė, kilusi, tur būt, iš liaudies poezijos, galėjo rasti savo plėtotei atitinkamą dirvą ir aristokratinėj visuomenėj, patenkinti savotišku būdu kurtuazinius reikalavimus.

VIII. Kancona

Kanconos žanras ir jos formulės. — Cercamon'o kancona: „Quant l'aura doussa s'amarzis". — Rudel io kancona: „Lanquan li jorn son lonc en may". — Ventadorn o Kanconos: „Lo tems vai e ven e vire"; „Non es meravelha s'ieu chan"; Tant ai mo cor ple de joya" — Vidal'io kancone: „Una chanso ai faita mortamen" — Kitų jo kanconų fragmentai. — Riquier'o kancona. — Alba ir jos kilmės teorijos (Stengel, Bartsch, Jeanrvy). — Alba „En un vergier" ir Bornelh'o: „Reis glorios".

48.

Trubadūrų poezijos populiariausias žanras buvo kancona. Tai meilės dainos tipas par exellence. Kanconoj daugiausia ir pilniausia išeina aikštėn idealistinė, platoninė trubadūrų meilės koncepcija. Čia jie yra visų pirma kurtuazinės meilės dainiai.

„Leys d'Amors" nusako kanconą, kaipo eilėrašti, kurs turi nuo 5 iki 7 strofų („coblas"), kur turi būt, „kalbama apie meilę ar pagyrimą gražiomis maloniomis eilėmis". Kanconoj galima naudotis tik kilniu, kurtuaziniu žodynu, — joks vulgarus žodis negali būti čia pavartotas, nes kiekvienas įsimylėjėlis „turi pasirodyti kurtuaziškas ne tik savo elgesyje, bet taip pat ir savo žodžiuose". Tokia turi būti kancona, pagal dekadanso epochos poetiką. Tikrumoj esama išimčių iš minėtų taisyklių, ypač formos srityje.

Kaip buvo aukščiau nurodyta, seniausios pasiekusios mūsų kanconos jau yra, šiaip ar taip, nusistovėjęs žanras, tiek savo inspiracija, tiek savo forma. Matyti, kancona turėjo anksčiau prieš-klasikinio periodo tam tikrą evoliuciją, dėl kurios mes nieko tikra negalim pasakyti, be spėliojimų.

Vis dėlto pirmųjų mūsų pasiekusių trubadūrų kancona (Guilhem'o VII, Cercamon'o ir k.), kad ir būdama susikristalizavusiu žanru, dar nėra tiek tobula, kiek, sak., klasikinių trubadūrų Bernartz de Ventadorn'o, Peire Vidal'io ir k. Teisybė, Jaufre Rudel'io kancona yra jau tobulesnė, bet tasai trubadūras bus arti-

mesnis klasikiniam periodui. Mes žinom — prisiminsim ta proga, — kad seniausio iš mums žinomų trubadūrų — Guilhelm'o VII — kanconа pasižymi kartais gašlumu ir net ciniškumu, o taip pat formos tam tikru sunkumu, kas rodo jos artimumą liaudiškai poezijai.

Nemaža provansalistų, o jų tarpe ypač A. Jeanroy, kaltina trubadūrų lyriką, poeziją, taigi visų pirma kanconą, turinio monotoniškumu. Tie pat jausmai, tie pat vaizdai, tos pačios situacijos kartojasi — tvirtina jie — visoj poezijoj, visose kanconose, kurios yra tiesiog sukaustytos rusčiausiu formalizmu. Meilės tema niekur ir niekados nebuvusi tokia įkyri ir despotiška, kaip kad pas trubadūrus. Tarp kitko tasai garsus jų „joi" („džiaugsmas") tėra kilni meilinga egzaltacija, kuri pagimdo aukštas inspiracijas ir kaip šešėlis lydi visas švelnias deklaracijas.

Pasikartojimai, sak., situacijų dažniausiai virsta formulėmis, štampais, kurie naudojami piktam kanconoj. Jei, pav., įsimylėjėlis yra atsitolinęs kurį laiką nuo savo damos, jį būtinai turi slėgti gilus liūdesys, jis būtinai turi nustoti apetito, nemiegoti, jo veidas būtinai turi būti išblyškęs, jo akys būtinai yra pilnos ašarų, jis būtinai turi dūsauti ir galvoti melancholiškai apie savo įsimylėjėlės grožybes ir vertybes ir t.t., ir t.t. Taigi tasai liūdesys, apetito stoka, nemigas, išblyškęs veidas, ašaros, dūsavimai, melancholiški galvojimai apie damą — visa tai yra bendros situacinės formulės, štampai.

Kanconа — personažų atžvilgiu — remiasi irgi suakmenėjusia ilgainiui kurtuazine trilogija: poetas, dama ir „lauzengier" („meilikautojas"), kuriame reikia matyti poeto konkurentą, rivalį, besistengiantį visokiais būdais pakenkti tobulam įsimylėjėliui ir tikriausiai užimti jo vietą kilnios — dažnai ir dosnios — damos širdyje.

A. Jeanroy prikiša kanconai ir kompozicinius trūkumus, sak., abstrakcijų gausumą, logiškus prieštaravimus, be to, dar stiliaus įmantrumą, gamtos jausmo stoką ir t.t.[127])

Kai kurie minėtų priekaištų neišlaiko kritikos, sak., vad. logiški prieštaravimai meilingoj psichologijoj, lyriškai išreikštoj. Visokių poetiškų štampų gausumas, be abejo, yra charakteringas kanconai (ir, bendrai, visai trubadurų poezijai). Bet tai buvo neišvengiama, tiesiog fatališka pasekmė aristokratiškos meilingos lyrikos kultivavimo per veik porą amžių ir tai ne vieno šimto

[127]) La poésie lyr. des troub., t. II, p.p. 102—134.

poetų. Jei mes paimtume moderniškąją mūsų dienų meilingąją lyriką, kiek joje rastume visokių tradicinių konvenansų bei formulių!

49.

Svarbiausius kanconos etapus, t. y. priešklasikinės, klasikinės ir nykimo periodų kanconos, geriausia charakterizuoja Cercamon'o meilės dainos (priešklasikinis periodas), Jaufre Rudel'io (priešklasikinio ir klasikinio laikotarpio rubežius), Bernartz de Ventadorn'o ir Peire Vidal'io (klasikinis periodas), Guirant Riquier'o (nykimo laikotarpis).

Štai Cercamon'o garsioji kancona — Quant l'aura doussa s'amarzis: „Kada švelnus vėjėlis tampa nemalonus (kartus) ir lapai krinta nuo šakų, kada paukščiai pakeičiai savo kalbą — čionai dūsauju aš ir apdainuoju Meilę (Amūrą), kuri laiko mane savo ežeruose, belaisvėj, tuo tarpu kai aš niekuomet nesu turėjęs jos savo galioje.

„Deja! Iš Meilės (Amūro) užkariavau aš vien kankinimus ir ilgesį, nes nieko negaunam taip sunkiai, kaip kad tai, ko geidžiama labiausiai, ir joks daiktas nesukiršina labiau mano norų, kaip kad tas, kurio aš negaliu turėti.

„Dėl vieno perlo atrandu aš savo džiaugsmą, jis toks puikus, jog niekuomet nei viena būtybė nebuvo tiek mano mylima. Kada esu su ja, lieku nejudomas; kada atitolstu, nustoju visišikai proto ir sąmonės.

„Gražiausioji, kas nors kada yra matęs... Kada visas pasaulis apsiniaukia, aš matau spindinčią vietą, kur randasi jinai. Aš prašysiu Dievą, kad vieną dieną galėčiau paliesti ją ar pamatyti, kaip ji eina gulti lovon.

„Visas drebu aš ir nerimauju... dėl meilės jai, miegodamas ir būdėdamas...

‚Nei mirštu, nei gyvenu, nei sveikas esu. Aš nejaučiu savo ligos, tuo tarpu ji (liga) sunki... Nežinau aš, ar pasinaudosiu jos meile, nei to, kada tai bus — nes joje yra visa malonė, kuri gali mane pakelti ar nuveikti.

„Patinka man, kad daro ji mane bepročiu ir verčia gaišinti laiką ir žioplauti. Patinka man, kad įžeidžia ji mane ar pajuokia, iš priešokio iš užpakalio, nes po blogybės ateina gėrybė, ir tai bus greit, jei tokia bus jos malonė.

Cercamon sako: „sunku būti kurtuaziniam tam, kursai nusivilia Meile (Amūru)"...[128])

Kai kurie išsireiškimai toje kanconoj (o ji yra, kaip sakyta, iš seniausių kanconų), kame kalbama apie lovą, apie drebėjimą (aistringą), apie pasinaudojimą meile etc., rodo, kad kurtuazinės meilės koncepcija (įprasta trubadūrams) reikalauja kai kada rezervų. Formos atžvilgiu provansalistai irgi šį tą prikiša kalbamajai kanconai: rifmos joje monotoniškos ir neturtingos; ritmas (metras) taip pat monatoniškas ir sunkokas.

50.

Nepalyginti tobulesnė už Cercamon'o ir, apskritai imant, už visas priešklasikinio periodo trubadūrų poezijas, yra Jaufre Rudel'io kancona. Rudelio poezija, „tolimos princesės" dainiaus, pasižymi, kaip buvo savo vietoj nurodyta, nuoširdumu, intimiškumu, šviežumu. Formos atžvilgiu ji yra tobulesnė už priešėjusių trubadūrų eilėraščius, bet vis dėlto joje nėra dar visiško klasikinių trubadūrų, didžiųjų trubadūrų tobulumo ir virtuozingumo. Tarp kitko, Rudel'io pjesėse viršija vyriškos rifmos (kaip ir kitų archainių trubadūrų), gan nerūpestingai parinktos. Kai kurių provansalistų nuomone, tai kaip tik suteikia Rudel'io poezijos formai „žavingo natūralumo".

„L'amor de lonh" (tolima meilė) yra apdainuojama 3 eilėraščiuose (iš 6, kurie mus pasiekė): II, V, VI.

Štai V Rudel'io kancona: „Lanquan li jorn son lonc en may" (kelios originalios strofos buvo duotos aukščiau, kada buvo analizuojama trubadūrų metrika) —

„Ilgomis gegužės dienomis man patinka klausyti malonaus paukščių tolimo čiulbėjimo; atsitolinęs aš atsimenu tolimą meilę. Einu tuomet nuliūdęs, nuleista galva; ir čiulbėjimas, ir erškėčių žiedas daro man ne daugiau malonumo, kaipo ledo žiema.

„Savo tikruoju Viešpačiu laikau aš tą, kurs leis man matyti tolimą meilę; bet už gėrybę, kurią iš jos (meilės) gaunu, jaučiu dvi nelaimės, nes ji taip toli! Ach, kad būčiau piligrimas ten toli, kad mano lazdą... galėtų pamatyti ji savo gražiomis akimis!

„Aš gerai pažinsiu džiaugsmą, kada aš jos (savo meilės objekto), dėl Dievo meilės, paprašysiu tolimos prieglaudos (nakvynės), ir jei ji panorės, aš įsitaisysiu arti jos, kad ir būdamas šian-

[128]) Les poésies de Cercamon, éd. par A. Jeanroy, Paris, 1922.

dien jai tolimas. Ach, malonūs pasikalbėjimai, kada tolima meilė bus tokia artima, jog galės gerėtis maloniomis bei švelniomis kalbomis.

„Nuliūdęs ir džiaugsmingas aš persiskirsiu su ja, jei ją pamatysiu kada, tolimąją meilę; bet nežinau, kada ją pamatysiu, nes mūsų kraštai nuo vienas antro labai toli: tiek yra kelių ir takų, kad nedrįstu pranašauti... Bet visa teesie taip, kaip Dievas panorės!..

‚Niekuomet nepasidžiaugsiu aš meile, nei nepasidžiaugsiu šita tolima meile, nes grakštesnės, geresnės moters nepažinojau aš nei arti, nei toli...

‚Dievas, kuris sutvėrė viską, kas yra ir bus, ir kurs sukūrė tą tolimą meilę, gal išgelbės mane, ko trokšta manoji širdis, gal leis pamatyti tą tolimą meilę tikrumoj, tose gražiose vietose, kame kambarys ir sodas atrodys man visada, kaip rūmai (puikūs)...[129]).

VI savo kanconoj „Nemoka dainuoti tas, kas neatlieka melodijos“ tos pat temos („tolimos meilės“), Rudel duoda lengvesnį ir originalesnį metrą, baigdamas kiekvieną strofą liūdėsio ar ilgesio garsais: a, a (trubadūrų metrikos skyriuj yra tos kanconos kelios „coblas“[130]).

51.

Klasikinio periodo kancona pasiekia tobulumo visais atvejais, kaip kurtuazinės meilės daina. Ypač tokie didieji trubadūrai, kaip kad Bernartz de Ventadorn ir Peire Vidal, duoda puikiausius to žanro pavyzdžius.

Štai kelios kanconos B. de Ventadorno, to meilės princo, kurio giesmės lieka, teisingais prof. Jeanroy žodžiais, „gražiausiomis meilės kantikomis pasaulinėj poezijoj“.

„Laikas eina, grįžta, apsisuka, nešdamas savo bėgyje dienas, mėnesius, metus. Kai dėl manęs, deja, nežinau, ką pasakyti! Mano valia (noras) lieka ta pati, visados ta pati..., nes vis geidžiu tos, kurios nuolat norėjau ir iš kurios neturėjau jokio džiaugsmo.

„Ji nestojo gardžiai juokusi, ir dėl to man be galo liūdna, be galo skaudu... Meilė, jaučiama tik vienos pusės (vieno žmogaus), yra be reikšmės iki dienos, kada atsiras harmonija (ir kitos pusės jausmas).

---

[129]) Les Chansons de Jaufré Rudel, éd. par A. Jeanroy, 2-e éd. Paris, 1924.

[130]) Ibid.: „No sap chantar qui so non di“.

„Ne be pagrindo turėčiau peikti save, nes niekuomet žmogus, moters pagimdytas, nenorėjo tiek tarnauti savo Damai be atlyginimo, kaip aš. Jei ji pati mane neišgydys (iš meilės), mano beprotystė tik augs, kadangi pamišėlis tik tada ima bijotis, kada jaučia smūgius.

„Niekuomet nebedainuosiu aš. Atsisakau nuo Eble'io mokslo — nes nėra man jokios naudos iš mano eilių, iš mano melodijų (muzikos); nes iš to viso, ką galiu padaryti ar pasakyti, man nieko nereikalinga, ir nematau jokio vaisto savo negalavimui.

„Jei turiu linksmą veidą, liūdesys yra mano širdies gilumoj. Ar buvo kada matyta, kad kas darytų atgailą prieš nusidėdamas? Kuo daugiau aš jos prašau, tuo žiauresnė ji man. Jei jinai veikiai nesušvelnės, reikės ją apleisti.

„Bet ne! Gera, kad ji triumfuoja ir daro iš manęs visa, ką nori. Nes, nežiūrint jos kaltės ar pasivėlavimo, ji tuoj bus gailestinga: šv. raštas ar nesako tai?...

„Niekuomet, kiek turėsiu gyvybės alsavimo ir proto, aš jos neapleisiu. Nes grūdas, uždarytas varpoj, turi ilgai būti vėjo siubojamas. Kad ir nerado jinai skubotumo — aš niekuomet jos nekeiksiu, kad tik jinai parodytų man nors kiek paguodos.

‚Deja! Kilni meile..., grakštusis kūne, švelnus ir malonus veide šviežios spalvos, jūs, kurią Dievas sukūrė savo rankomis, aš jūsų visuomet geidžiu: jokia kita (moteris) man nepatiko...

„Maloni būtybe žaidžiančių manierų, te tas, kurs jus sutvėrė tokią gražią, duos man vieną dieną džiaugsmo, kurio laukiu iš jūsų!..." [131]).

Antra kancona[132]): „Nieko nuostabaus nėra tame, kad aš dainuoju geriau už kiekvieną kitą dainių. Daugiau kaip kiti (dainiai) aš pasidaviau meilei ir klausau jos įsakymų. Širdį ir kūną, galvą ir pojūčius, galvą ir jėgą, aš viską atidaviau jai (meilei). Toks yra galingas jausmas, kurs traukia mane jos link, jog nieko man nerūpi pasauly.

„Yra tikrai miręs tas, kurs nejaučia savo širdyje nors kiek švelnaus meilės skonio. Kam reikalinga būtybė be meilės, jei ne tam, kad trukdytų kitiems? Te Dievas neužpyks, jei aš paprašysiu jį užlaikyti mano gyvybę tik mėnesiui, dienai, jei man teks tapti tokiu nenaudėliu (žmogumi be meilės), jei man nerūpės meilė.

---

[131]) Appel, Bernart von Ventadorn, Seine Lieder, Halle, 1915: „Lo tems vai e ven e vire".

[132]) Id., ibid.: „Non es meravelha s'ieu chan".

„Ištikimai... myliu gražiausiąją ir geriausiąją. Mano širdis dūsauja, mano akys verkia, nes myliu aš perdaug, ir tai sudaro mano nelaimę. Bet ar galiu tam pasipriešinti, jei Amūras užvaldė kalėjimą, į kurį jis mane įdėjo? Galima atidaryti jį (tą kalėjimą) tik vienu raktu — Padėkos pagalba, bet jos (tos Padėkos) aš nerandu mažiausio pėdsako (mano Damoj).

„Ši meilė parbloškė mano širdį taip maloniai, jog šimtą kartų per dieną mirštu iš skausmo, ir šimtą kartų džiaugsmas mane sužadina. Ši liga yra tokia saldi, jog man vertingesnė jinai už kiekvieną gėrybę...

„Ach, Dieve! Kodėl taip sunku atskirti nuoširdžius įsimylėjėlius nuo neištikimų dūsautojų? Ach! jei jie galėtų nešioti vidury kaktos ragą, tie visi meilikautojai, tie kliaidingi įsimylėjėliai! Visą pasaulio sidabrą, visą auksą atiduočiau, jei turėčiau, kad tik mano ponia sužinotų, kaip ją ištikimai myliu.

„Kada aš ją matau — mano akys, mano balzganas veidas tai rodo: baimė verčia mane drebėti, kaip lapą, vėjo paliestą, ir teturiu tada tiek proto, kiek vaikas — štai kaip mane pavergė Meilė. Ach! Moteris turėtų pasigailėti taip Meilės nuskriausto žmogaus!

„Kilmingoji Dama", aš jūsų nieko neprašau, be vieno: paimkite mane už savo tarną. Aš jums tarnausiu, kaip geram seniorui, kad ir koks būtų paskiau už tai atlyginimas. Štai aš jūsų tarnas, nusižeminęs ir ištikimas, linksmas ir dvariškas. Juk jūs ne meška, nei liūtė, kad mane nužudytum už mano norą jums tarnauti!...

Trečia kancona[133]): „Tiek mano širdis yra džiaugsmo kupina, jog pakeičia man visą pasaulį. Ledas atrodo gėle balta, raudona, geltona, ir laimė mano didėja su vėju ir lietum. Štai kodėl auga ir kyla mano vertė ir gerėja mano daina. Aš tiek turiu meilės širdyje, tiek džiaugsmo ir tiek švelnumo, jog ledas tampa man gėle, o žalumynu — sniegas.

„Galiu eiti be drabužių, nuogas, tik marškiniais, nes mano ištikima meilė apsaugoja mane nuo šalto vėjo. Pamišėlis tas, kas neparenka tiesaus kelio. Aš pasistengiau gražiai elgtis nuo dienos, kada prašiau meilės pas gražiausiąją, pas tą, kuriai jaučiu tiek pagarbos, kurią bevelyčiau turėti, nekaip tapti Pizos valdovu!

„Ji laiko mane atskirtą nuo savo draugystės! Bet esu įsitikinęs: ji teiksis bent mane gražiai priimti. Gavau iš jos, savo noru, tiek laimės, jog negaliu liūdnas būti dieną, kada pamatysiu aš ją.

---

[133]) Appel, op. cit.: „Tant ai mo cor ple de joya".

Tiek mano širdis meilės pilna, jog protas mano bėga ten toli, bet kūnas mano čion, toli nuo jos, Prancūzijoj.

„Aš turiu gražią viltį, bet maža man iš to paguodos, nes neramus esu, kaip laivas ant vilnių. Nežinau, kur pasislėpti; kiekvieną naktį apsisuku ir šokinėju po antklode. Kenčiu meilės kančias daug žiauresnes už įsimylėjėlį Tristaną, kuris tiek kankinosi dėl Izoldos šviesiaplaukės.

„Deja, mano Dieve! Kodėl aš ne kregždė, kodėl negaliu, skrisdamas per orą, nakties gilumoj, nuvykti į jos namus? Kilnioji, grakščioji ponia, jūsų įsimylėjėlis miršta! Bijau, kad neplyštų mano širdis, jei nelaimė užsitrauks ilgai. Ponia, sudėtom rankom maldauju jūsų meilės, aš dievinu jus! Kilmingoji būtybe šviežių spalvų, kaip žiauriai verti mane kentėti!

„Nėr nieko pasauly, apie ką aš tiek manyčiau, ir jei girdžių kalbant apie ją, negaliu susilaikyti nenukreipęs savo širdies jos link, o mano veidas spindi, kad ir ką kalbėčiau... Aš myliu tokia didele meile mano ponią, jog dažnai verkiu, nes dūsavimas turi man meilumo daugiau.

„Pasiuntini, eik, bėg ir pasakyk, vieton manęs, gražiausiai (Damai) apie tą skausmą, liūdesį, kankinimąsi, kuriuos kenčiu dėl jos!“

52.

Peire Vidal'io kancona pasižymi ypatingu grakštumu, elegantiškumu, „švelnia beprotyste“ (trubadūro žodžiais betariant), be galo skambiomis ir virtuozingomis eilėmis.

Štai, sak., jo kancona: „Una chanso ai faita mortamen“[134]). „Aš sukūriau dainą taip liūdnai, jog nežinau, kaip esu ją sudėjęs. Nes niekuomet, nei naktį, nei dieną, nei vakarą, nei rytą, nesu savo širdies ir nei vienos savo minties valdovas...

„Kodėl gi manoji Dama laiko mane tokiam neramume? Nei viena būtybė nebuvo man tiek brangi. Nuo tos valandos, kada ją pamačiau, nebegaliu atitraukti nei savo širdies, nei savo meilės, nei savo proto. Jei ji yra mano nelaimės priežastis, jinai daro labai didelę klaidą. Bet, jei ji parodytų man kiek bičiulystės ir gailesčio, ji negalėtų padaryti pasauly didesnės malonės...

„Bet man neatrodo, kad ji turėtų tam gero noro, kad ir man kalba jinai, ir šypsosi, ir pasižadėjimų duoda. Vis dėlto jos gra-

---

[134]) Les poésies de Peire Vidal, éd. par Anglade.

žūs žodžiai mane džiūgina, ir jei sakytų tiesą — būčiau laimingesnis, nekaip turėčiau visą Prancūziją...

„Niekuomet žmogus nebuvo taip beprotiškai įsimylėjęs... Ji mane iš lėto užmuša, toji, kuri moka tai daryti tiek kurtuaziškai. Nes ji mane duria ne peiliu, ne ietim, bet savo gražiais žodžiais ir geru priėmimu. Štai ginklai, kuriais ji nuveikia mane be paliovos nuo to laiko, kai aš ją pamačiau...

„(Tarp kitų jos ginklų) yra jos grožis, kurį Dievas davė jai visą, niekuomet nieko iš jos (grožio) neimdamas, ir jos linksmumas... ir jos protas atviras ir tobulas...

„Vis dėlto, ponia, jei jūs atsimintum apie turtuolį, kurs leido mirti prieš save Lozorių, ir apie atlyginimą, gautą tuojau, gal būt, jūs paieškotum būdo išgelbėti mane iš mano didelio liūdesio, nes kitaip negaliu pažinti laimės..."

Kitos kanconos fragmentas: „Aš mėgstu žiemą ir vasarą, šaltį ir šilimą, aš mėgstu sniegą, ir beveliju mirusį karžygį gyvam niekšui: taip laiko mane linksmu Jaunystė ir Meilė. Kadangi naują Damą myliu, malonesnę ir gražesnę už kiekvieną kitą, — matau rožes ledų glėbyje ir šviesų orą tamsiam danguje...

„Jos tobula vertė („pretz") tiek išaugo dėl jos didžiausios ir nesulyginamosios reikšmės („valors"), jog pagyrimas negal pakelti naštos tos tobulos vertės. Jos priešai — vargšai, jos draugai — garbingi ir kilmingi žmonės. Jos akys, kakta, nosis, lūpos ir smakras, jos baltoji krūtinė su kietomis krūtimis — tai balandėlė be piktumo...

„Manoji širdis niauri... Manasis džiaugsmas tik tada auga, kada prisiartinu prie jos kilnaus kūno. Nelyginant drugio krečiamas, jaučiu pakaitomis šaltį ir karštį. Kadangi ji linksma, džiaugsminga ir be ydų, aš ją myliu daugiau, priesiekiu šv. Rapolu, nekaip Jokūbas mylėjo Rachelę..."[135]).

Trečios kanconos fragmentas: „Car'amiga, douss'e franca" (aukščiau buvo patiektos pirmos tos kanconos strofos, kaipo trubadūrų eilėdaros pavyzdys) —

„Brangioji drauguže, švelni ir nuoširdi, miela, graži ir gera, mano širdis jums pasiduoda ir nesustoja nei prie vienos kitos. Tuo būdu jums nešu tikrą meilę (myliu jus tikra meile) be tuštumo ir be išdidumo, ir daugiau geidžiu jūsų meilės, nekaip Lombardijos ir Prancūzijos.

---

[135]) Les poésies de Peire Vidal, éd. par Anglade: „Be'm pas d'ivern e d'estiu".

„Nes jūs esate medis ir šaka, kur sirpsta džiaugsmo vaisiai. Tas, kurs pasiduoda jums, nebijo nei žaibo, nei ledų. Jūsų nuoširdi meilė išgydė mane ir grąžino man sveikatą, atimdama mano liūdesį bei sielvartą ir teikdama tobulos laimės džiaugsmą.

„Tobulas grožis... padarė jus tam, kad nešiotum vainiką karališkajam soste. Jūs esate tokia maloni ir tokia žmoniška, jog visi žiūri į jūs, kaipo į džiaugsmo ir tobulumo, vertės ir garbės valdovę.

„Ji negali pasiskųsti nei koja, nei šlaunimi, gražioji ponia Guilhelmona (bet ji negali susilyginti su jumis). Niekuomet dar nėra gimusi tokia kilni ir tokia maloni miestietė..., kurios padedama Jaunystė šokinėja ir šoka...

„Visame, kas supa dangų, nėra nei vienos blondinės, nei šatenės tokios simpatiškos (kaip jūs), nėra nei vienos krikščionės, žydės, pagonės — nes jūsų grožis iškyla aukščiau už visų kitų moterų (grožį)..." [136])

Reikia pasakyti, kad kartais į Vidal'io poezija, kad ir yra ji, bendrai imant, kurtuazinės meilės pavyzdys, įsibrauna aistringi momentai priešklasikinio periodo tipo (kur poetas apdainuoja vad. Ištkimąją). Sak., kanconoj „Ne daugiau už vargšą, kurs gyvena turtinguose namuose" yra tokia vieta („cobla"):

...„Ar žinot jūs, kodėl jaučiu jai tokią gilią meilę? Tai todėl, kad niekuomet nesu matęs tokios gražios, tokios kilnios ir taip pat tokios geros (moters). Tuo būdu aš garbinu tą didelį turtą, kurį turiu, būdamas draugu tokios vertybės Damos. O jei aš kada nors pamatyčiau, kaip ji nusirengia mano akyse, aš būčiau laimingesnis už Eissidolh'o seniorą (Ričardą Liūto Širdį)..." [137])

Bet Ištikimoji (Damos „senhal", Marseille'o vikontienės, kuriai daugiausia skirtos Vidal'io kanconos), žiauri poetui, kaip matyti kad ir iš šios pjesės pradžios: „Ajostar e lassar" [138]).

„Rodos ji norėjo mane pašalinti iš šito krašto, kada privertė mane perplaukti jūras, ir aš prikaišioju jai tat. Bet man nėr sąžinės graužimų, nes tarnavau jai tobula širdimi, kiek galėdamas... ir teturėdamas, kaipo atlyginimą, vien mažą šniūrelį (atsiminimui?). Tiesa, aš gavau ir kitą dalyką: vieną rytą buvau įėjęs į jos kambarį ir pagriebiau vieną bučinį iš jos lūpų ir smakro..."

---

[136]) Ibid.: „Car amiga, douss'e franca".

[137]) Les poésies de P. Vidal, éd. par Anglade: „Plus que'l paubres que jutz el ric ostal" (VI cohla).

[138]) Ibid.

Vis dėlto trubadūras turi vilties ją permaldauti, gal ji bus geresnė jo atžvilgiu:

„Kadangi esu sugrįžęs į Provansą[139]), — sako jisai, — ir tasai sugrįžimas patinka mano Damai, turiu sudėti linksmą dainelę, bent iš dėkingumo — kas tarnauja ir gerbia gerą seniorą, gauna iš jo dovanų..., jei moka jam, kaip reikaint, patikti — štai kodėl ir aš turiu pasisteingti dainuoti...

„Kadangi aš visas pasiduodu jos (Ištikimosios) galiai, ji negal man atsakyti: aš visas priklausau jai, be jokio rezervo. Ji gal mane parduoti ar padovanoti. Tas, kas sako, kad apsigyvenčiau kitur, daro didžiulę beprotystę — aš beveliju nepasisekimą šalia jos, nekaip laimė su kita..."

53.

Dekadanso periodu kancona tapo žymiai platoniškesnė, o kartais net mistiška. Tokia, sak., yra kancona paskutinio didžiojo trubadūro Guiraut Riquier'o. Kalbamo trubadūro meilės dainos yra skiriamos daugiausia vienai aukštai poniai, kurią jis vadina „Behl Deport" („Gražusis Džiaugsmas"). Toji poeto apdainuota Dama bus Narbonos vikontienė, žmona to didiko, prie kurio dvaro G. Riquier kurį laiką gyveno.

„Belh Deport" yra visokių dorybių ir visokių grožybių įkūnijimas. Ji yra meiliausioji ir gražiausioji pasaulyj moteris. Nėra žmogaus, kurs negirtų jos aukštų privalumų. Trubadūras ją myli, neturėdamas vilties būti jos mylimuoju. Jis ją myli nuoširdžiai, be jokio veidmainiavimo: „am ses felsura" [140]). Jis ją myli ištikimai ir mylės iki mirties: „remanrai aman tro la mort" [141]). Jis lieka diskretiškas visuomet. Jis nieko nenori iš savo Damos, be malonaus žvilgsnio: „qu'ab sol un plazent esgar" [142]).

Deja, jojo Dama, „Gražusis Džiaugsmas", per 20 metų nedavė, matyti, poetui jokios kompensacijos. Iš čia skundų motyvai, liūdesio motyvai jo lyrikoj. Jam Dama vis lieka žiauri („quar mi dons m'es dura"). Kartais jis prašo pasigailimas („et apres merce pren"). Jam rodos dažnai, kad jos nuolatinis šaltumas, jo meilės

---

[139]) Ibid.: „Pos tornatz sui en Proensa".
[140]) Anglade, Le troub. G. Riquier, p. 243.
[141]) Id., ibid., p. 243.
[142]) Id., ibid., p. 244.

paniekinimas, versiąs jį mirti. Bet jis nebijo mirti dėl meilės: liūdesys, kurs kįla jam iš meilės, malonus, ir jis mirsiąs džiaugsmingai. Vienas dalykas tik jį neramina: jei jis mirs, jis nustos svajojęs apie Damą. Geriau todėl pasilikti gyvam ir „ilgėtis noru".

Jis nustojęs laisvės, dėl savo meilės, visam amžiui. Jis yra žmogaus padėty, kurs visiškai priklauso savo seniorui. Poetas — tikras Amūro belaisvis. Jis tokiuose santykiuose su Amūru, kaip vasalas su senioru.

„Gražusis Džiaugsmas" laiko jį kalėjime. Jis nedrįsta nieko sakyti prieš tokią savo būklę. Jis panašus tuo atveju į vaiką: „Don sembli efans, quar ai sufert tans ans" [143]).

Trubadūras nepeikia savo Damos, kad ir matydamas iš jos pusės vien šaltumą. Mat „Gražusis Džiaugsmas" turi būt jo laiminamas, kadangi be tos ponios jis nebūtų buvęs tas, kas jis yra — poetas, trubadūras, aukštų ponų mylimas žmogus. Jei ideali meilė vertė jį daug kentėti, ji davė jam ir gerybių — ji patenkino jo išdidumą, jo garbės, šlovės troškimą, ji padarė poetą garsų.

„Gražusis Džiaugsmas" padarė jį ne tik poetą, bet ir daug geresnį žmogų. Toji meilė apsaugojo jį nuo piktų minčių ir darbų. Jam pakanka dažnai atsiminti savo Damą, kad nusiramintų jame pagundos ir blogi norai.

Savo IX kanconoj, parašytoj Ispanijoj, G. Requier duoda tobulo įsimylėjėlio atvaizdą, ragindamas save prisiartinti prie to idealo. Iš tokio idealaus įsimylėjėlio (ir savęs) trubadūras reikalauja, kaipo svarbiausių dalykų — bailumo, nusižeminimo, diskretiškumo. Jis turi slėpti savo meilę, kad ir per ištisus metus, kantriai, nesiskųsdamas ilgu laukimu. Geriau laukti, tikėtis meilės, nekaip pasiekti ją. Joks kilnus žmogus negal būti tikrai kilnus be meilės, nepatyręs idealios meilės.

Visi idealaus įsimylėjėlio kilnūs bruožai sudaro drauge lyg sintezę, idealią sintezę, kuri vadinasi „la conoyssensa („pažinimas", „išmintingumas"). Tas, kas gali įsigyti „la conoyssensa", turi būt ištikimas tobulai meilei:

„E donc qui vol esser vers conoysens,
A fin amors sia obediens..." [144]).

---

[143]) Anglade, Le troub. G. Riquier, p. 246.
[144]) Id., ibid., p. 248.

Visokia vertybė, tiek moralinė, tiek poetinė, eina, kaip buvo pažymėta aukščiau, iš to pat šaltinio. Meilė moko „gražiai kalbėti ir gražiai kurti eiles“ („quar gen parlar essenha e belh trobar“).

Vienu žodžiu, „meilė padaro visus (žmogaus) veiksmus padorius ir duoda gerų savybių, kurios lydi garbę. Vadinasi, meilė yra vertybės mokslas; nėr žmogaus, kad ir kaip paniekinto, kurį meilė ne privestų prie gero uosto, kad tik jis mylėtų“:

„Amors fa far totz bos faitz benestans
E donc'ls ayps, qu'a pretz son valedor;
Doncs amors es doctrina de valor;
Que non es hom tan pecx, sol ben ames,
Que no'l menes amors a valent port“ [145]).

54.

Iš kanconos variantų charakteringiausias bus a l b a. Kai kurie provansalistai laiko albą atskiru žanru, bet dėl to galima ginčytis. „Leys d'Amors“ neduoda to žanro formulavimo — matyti, trubadūrų poezijoj jis buvo laikomas kanconos rūšimi. Galiausiai tai netaip svarbu.

Kas yra esmėje toji „aušrinė“? „Alboj, — sako prof. Jeanroy, — dalykas yra persiskyrime, dienos pradžioje, dviejų įsimylėjėlių, kurie praleido drauge naktį, ir kuriuos saulės tekėjimas, pranešamas paprastai nakties budėtojo šauksmu, įspėja apie reikalą apleisti viens antrą. Tie trys personažai yra lyg stereotipiški; jų buvimas yra charakteringas žanro bruožas. Pjesė (eilėraštis) yra pripildytas ar budėtojo įspėjimais, ar skundais, gailėjimais, pažadais įsimylėjėlių“ [146]).

Reikia pasakyti, kad albos veikėja — moteris — dažniausiai nėra matoma: ji yra pasislėpusi pilies kambary, ji yra kažkur už lango, ji mato viską, bet jos pačios nematyti.

Tasai meilės lyrikos tipas, virtęs galiausiai, dekadanso periodu, kaip ir daugumas kitų trubadūrų poezijos rūšių, religiniu žanru, buvo, matyti, ilgai kultivuojamas Provanse, kad ir nedaug tų eilėraščių išliko. Neabejotinu pasisekimu, popularumu naudojosi alba minnezingerių poezijoj, t. y. vokiškų poetų, trubadūrų imitatorių (minnezingerių albų išliko apie 100).

---

[145]) Anglade, Le troub. G. Riquier, p.p. 248—249.

[146]) Jeanroy, Les Origines..., p.p. 61—62.

Koks yra paprastas albos turinys? O štai koks. Naktis. Du įsimylėjėliai yra drauge, pasislėpę pilies kambary (Damos kambary). Jie yra taip įsivarę į savo meile, jog užmiršta viską pasaulyje. Meilės ekstazė pagauna juos galingai, ir didelis pavojus grėsia jiems švintant, saulei betekant. Nuo meilės svaigulio juos turi atvaduoti, bent grąžinti tikrovės jausmą, rytmečio paukščių čiulbėjimas, ištikimo draugo šauksmas, arba tam tikro nakties dabotojo įspėjimas. Albai, tuo būdu, labai charakteringas tasai budėtojas, kurio ženklas, daina, ar kas kita, turi įspėti apsvaigusius savo glamonėmis įsimylėjėlius. Kalbamas budėtojas, kaip žinoma, vadinasi „gaita".

Kam reikalingas „gaitos" įspėjimas, beaušant, saulei betekant? Mat, įsimylėjėliai yra dideliam pavojuj — jų meilė yra uždraustas vaisius. Dama paprastai yra kokio senioro žmona. Kas bus, jei ją su meilužiu sugaus vyras ar vyro šnipai? Ar ne patogiau įsimylėjėliui, beaušant, išsprukti paslaptingai iš savo Damos glėbio, žinoma, pro langą.

Tasai „gaita", tasai ištikimas įsimylėjėlių įspėjas, be abejo, yra senioralinio gyvenimo, feodalinio gyvenimo atgarsis. Juk anais laikais, feodalizmo laikais, kiekviena pilis turėjo dabotoją, sargą, kurs paprastai stovėjo aukštam bokšte, pranešdamas garsiai nakties valandas ir saulės tekėjimą. Tur būt, jis įspėdavo taip pat apie visokį pavojų, gręsiantį piliai.

Toksai pilies sargas galėjo tapti alboj „gaita", Damos ištikimu konfidentu. Teisybė, nevisuomet jo dienos įspėjimai turi pasisekimo — įsimylėjėliai dažnai nenori tikėti, kad naktis pasibaigė, kad metas persiskirti. Jie nenori tikėti, kad rytmečio paukštis, dažniausiai vieversys, skelbia savo čiulbėjimu dieną.

55.

Kaip išaugo ir susijungė įvairūs albos elementai? Kuria chronologiška tvarka pasirodė charakteringi albos personažai? Vienu žodžiu, kokia yra albos kilimo istorija?

Šiuo klausimu yra įvairių provansalistų nuomonių, teorijų. Galutinai dalykas nėra išspręstas iki mūsų dienų. Pažymėsim, bendrais bruožais, vieną kitą teoriją.

Vokiečių provansalistas Stengel[147]) mano, kad alba turėjusi pereiti 3 fazės. I fazė: nakties dabotojas, „gaita", vaidino alboj

[147]) Apud Jeanroy, Les Origines..., p. 63.

vyraujančią rolę; II fazė: visas eilėraštis buvo įdedamas į jo lūpas; III fazė: iš dabotojo dainos išėjo įsimylėjėlių skundas dėl pergreito dienos, ryto pasirodymo. Alba, Stengel'io nuomone, esanti monologas, prieš kurį eina savotiškas epiškas įvadas. Kas sako tąjį monologą? Pirmiau „gaita", paskiau — vienas iš įsimylėjėlių.

Bet — sutiksim su prof. Jeanroy — Stengel neįrodo, kuriuo būdu „gaitos" monologas virto vieno įsimylėjėlių monologu. Antra vertus, nėra jokių absoliučiai davinių, kad pirmiausia būta monologo. (Stengel'io mokinys, Roemer, kaip tik tvirtina, kad pradžioje alba buvusi dialogas — mat, iš žinomų mums albų — 16 — tikromis albomis galima laikyti 7, o iš jų 4 yra dialogo forma).

Bartsch, senesnis vokiečių provansalistas, vienas iš provansalistikos tėvų, tvirtina, kad „gaita" pradžioje buvęs svetimas pagrindinės albos grupei. Primityviose albose „gaita", matyti, vaidinęs labai kuklią rolę — jis skelbdavęs rytą, visai neturėdamas galvoje įsimylėjėlių reikalo. Jo rolė buvusi lygi kokio paukščio rolei, sak., vieversio. Paskiau poetiškai jam buvusi pavesta įsimylėjėlių saugotojo rolė (ar dėl simpatijos, ar dėl kurio atlyginimo, net materialinio).

Tąją teoriją priima, mutatis mutandis, Jeanroy, pažymėdamas, kad reikia atsisakyti nuo bet kurios chronologiškos klasifikacijos išlikusių pjesių ir tikslaus atsakymo į pagrindinius albos evoliucijos momentus.

Reikia pažymėti, kad alboj, apskritai imant, yra dviejų „pagrindinių" elementų: „gaitos", saugotojo dainos, ir įsimylėjėlių atsisveikinimo giesmės. Iš tų elementų esmingiausias antras. Pirmas elementas, tikriausiai vėlybesnis, yra senioralinės epochos, senioralinių konvenansų atgarsis. Liaudies lyrikoj negalėjo būti jokių „gaitos" pėdsakų. Seniausi tekstai nežino „gaitos": juose diena skelbiama paukščių čiulbėjimu.

Kada tie du albos elementai („gaitos" daina ir persiskiriančių įsimylėjėlių giesmė) glaudžiai susijo, sudarė tobulą albos žanrą? Tuo klausimu sunku, žinoma, kas tikra pasakyti. Vieni provansalistai mano, kad tai įvyko XII amž. gale (Bartsch), kiti — kad anksčiau, XI amž. (Jeanroy), kartu su Provanso kurtuazinės visuomenės atsiradimu XI amžiuj.

56.

Štai dviejų albų pavyzdžiai. Viena jų yra anonimiška: „En un vergier“ („Vienam sode“), kita — garsioji trubadūro G. de Bornelh'o alba: „Reis glorios“ („Šlovingas karaliau...“).

„Ten sode, — taip prasideda pirmoji alba, — po žydinčiais erškėčiais, Dama laiko prisiglaudusį prie jos širdies įsimylėjėlį ir dreba, laukdama dabotojo („gaitos“) ženklo: deja, deja, peranksti ateini, aušra!

„Dieve, jei panorėtum to, aušra neateitų! Visam laikui mano saldus draugužis mano glėbyje liktų: dabotojau, užmerk akis prieš dieną, kuri ten gimsta! Deja, deja, peranksti ateini, aušra!

„Dar, malonus drauguži, prispausk mane prie savęs, kol paukšteliai čiulba apilnk mūsų. Kaip gera mylėti, pavyduoliui įpykinti! Deja, deja, peranksti ateini, aušra!

„Dar paskutinį sykį pakartokim mūsų žaidimus, paukščiams čiulbant, gojėlių tamsumoj, iki „gaitos“ šauksmo, įsimylėjėlių saugotojo. Deja, deja, peranksti ateini, aušra!

„Ryto vėjelis glosto mūsų guolį. Aš geriu tavo alsavimą, drauguži, vėjelyj, kurs tave paliečia. Kaip medus — toks saldus jis mano lūpose. Deja, deja, peranksti ateini, aušra!

„Dama yra darni, maloni ir tokia graži, jog dažnai ją pamatyti sustoja (žmonės), praeiną šalia jos. Jos širdyje gyvena ištikima meilė. Deja, deja, peranksti ateini, aušra!“

O dabar Bornelh'o šedevras „Reis glorios“:

„Šlovingas karaliau, visokios šviesos karaliau, visagalis Dieve, Viešpatie, jei tau patiks, maldauju gerumo tavo! Duok tikros pagalbos mano draugui. Vakar iš vakaro apleido jis mane (dėl jos), ir matau aš sušvitusią aušrą.

„Gražusis drauge („bel companho“), jūs miegat perilgai, atbuskite, drauguži, laukiu aš jus, nes pastebėjau augančią rytmečio žvaigždę rytuose: aš ją gerai pažinau, ir matau aš sušvitusią aušrą.

„Gražusis drauge, kurį šaukiu dainuodamas. Gana miegoti — štai girdisi jau paukštelis, ieškąs dienos gojely, ir bijau pavyduolio pasiutimo jūsų atžvilgiu, nes matau aš sušvitusią aušrą.

„Gražusis drauge, saulė pabaltino jūsų langą ir šaukia jus taip pat. Jūs matot tai — tikras mano pranašavimas. Bijau nelaimės jums, nes matau aš sušvitusią aušrą.

„Gražusis drauge, budėjau ištisą naktį toli nuo jūsų ir, klupodamas, karštai meldžiausi šv. Marijos sūnui, kad vėl pažvelgčiau į jus beaušt ant, ir matau aš sušvitusią aušrą.

„Gražusis drauge, jūs, kurs sakėt man tiek kartų (įeinant į pilį), kad budėčiau be poilsio — štai jūs užmiršote tą, kurs jus myli, niekinat mano dainą ir mane patį, o matau aš sušvitusią aušrą".

Paskutinėj strofoj galiausiai atsako iš pilies įsimylėjėlis:

‚Man taip gera, drauguži, jog norėčiau, kad saulė niekuomet netekėtų. Gražiausias kūnas, kuris kada nors buvo gimęs iš motinos, yra mano glėbyje, ir man nerūpi nei pavyduolis (vyras), nei aušra..." [148]).

[148]) Bartsch, Chrest. provençale, 6-e. éd. refondue par Koschwitz, col. 109.

IX. Sirventa

Sirventos žanras. — Bertran de Born'o sirventos: „Be'm platz lo gais temps de pascor" ir „Mei sirventes volh far dels reis amdos". — Peire Cardenal'io socialinė (moralinė) sirventa. — „Li clerc si far pastor" ir „Un estribot ferai". — Guilhem Figueira'os (Figejros) smarkiausia iš viduramžių invektyvų prieš Romą: „D'un sirventes far".

57.

Trečias iš charakteringiausių ir labiausiai išsiplatinusių trubadūrų poezijos žanrų, kaip žinoma, yra sirventa. Kaip buvo savo vietoj pažymėta, sirventos („sirventes", „sirventesc", „sirventesca") terminas kilęs ar iš žodžio „sirven" („tarnautojas", kadangi tasai poezijos žanras buvęs sustatomas seniorų „sirven'ų"), ar kalbamasis pavadinimas einąs iš to, kad sirventa imitavusi kanconą, buvusi kanconos „tarnaitė" metrikos ir melodijos atžvilgiu. Pirma hipotezė bus, tur būt, įtikinamesnė.

Sirventa yra satyros žanras, visokios satyros — politinės, socialinės, moralinės, religinės. Tasai žanras bus kilęs vėliau už meilės dainos tipus. Bet jau priešklasikinio periodo trubadūrų poezijoj galima rasti labai ryškiai ir pilnai išreikštą satyrą. Sak., Marcabrun, kaip žinoma, buvo griežtas ir piktas satyrikas. Puldamas savo priešus, jis nežinojo jokio saiko. Tai pirmas (mums žinomas) provansališkas satyrikas.

Sirventos kilimo ir evoliucijos momentai mums nėra aiškūs. Viena tik tikra — vėlybesnių periodų trubadūrų sirventa (klasikinio ir nykimo) yra daug tobulesnė visais atvejais už Marcabrun'o satyrą, bet tai galima pasakyti apie visus provansališkus žanrus. (Reikia ta proga pažymėti, kad kilimo ieškojimui griežtai diferencijuotų žanrų kliūdo žanrų mišinys, žanrų neaiškumas, elastiškumas, savotiškas sinkretizmas jų gimimo ir kūdikystės metu).

Trubadūrai, kaip nurodyta, kultivavo įvairaus tipo satyrą. Politinė sirventa rodo savo pilniausią išreiškimą Bertran de Born'o kūryboj; socialinė (moralinė) — Girout de Bornelh'o ir Peire Cardenal'io; religinė — Peire Cardenal'io ir Guilhem Figueira'os. Ryškiausiai ir aštriausi iš tų sirventistų, tikri Provanso Juvenaliai bus: Bertran de Born, Peire Cardenal ir Guilhem Figueira (ypač pastarasis).

58.

Bertran de Born, karingas trubadūras ir plėšrus senioras, pastūmė, kaip buvo savo vietoj sakyta, vyresnįjį Anglijos karaliaus sūnų (Henriką) sukilti prieš tėvą ir brolį (Ričardą Liūto Širdį). Poetas kiršino jaunąjį Henriką ypatingomis sirventomis, kariškai politiškomis, kame nesigailėjo spalvų ir burnojimų. Kada karalaitis, prieš pradėdamas karą su tėvu, kurį laiką svyravo, B. de Born parašė nukreiptą į jį sirventą, kur, tarp kitko, sako taip:

„Jaunasis karalius (taip trūbadūras vadino Henriką) ... paima atgal prašymą, skirtą jo tėvui. Kadangi jis neturi jokios žemės, tebūna jis bailių karalium!.."

Kada jaunasis Henrikas pradėjo galiausiai karą, B. de Born savo sirventomis palaiko nuotaiką, entuziazmą, išaukština savo partiją, žemina, diskrediauoja, puola priešininkus.

Kalbant apie B. de Born'o kūrybą ar duodant jo charakteringus dalykus (chrestomatijose, antologijose) paprastai nurodo jo garsią sirventą „Be'm platz lo gais temps de pascor". Tiesą pasakius, tai nėra sirventa tikra to žodžio prasme, tai nėra satyra, tai tėra karo panegirikas, karo šlovinimas, tai yra karingos lyrikos pavyzdys, tai yra viduramžių provansališko Tirtėjo savotiška marselietė. Bet yra sąryšis tarp karingos giesmės ir sirventos paprasto tipo — sirventa juk savo pagrindu yra taip pat karinga daina specialiu tikslu, konkrečiu tikslu (pažeminti, diskredituoti priešus ar tam tikrus gyvenimo reiškinius). „Be'm platz lo gais temps de pascor" yra nelyginant savotiška sintezė sirventos karingos nuotaikos.

„Man labai patinka gražus Velykų laikas, — taip prasideda tasai dalykas: — kurs verčia gimti lapus ir gėles. Aš mėgstu klausyti paukščių džiaugsmo, kurie pripildo savo čiulbėjimu gojelius, bet man patinka taip pat matyti tarp laukų palapines bei iškeltus šetrus, ir linksma man labai, kada stebiu laukuose tvarkingas eiles ginkluotų karių ir arklių...

„Mėgstu matyti priešakinę kariuomenės dalį, vejančią žmones, kurie neša savo turtus; mėgstu matyti atvykstančią užpakaly jų (bėgančių žmonių) didelę masę karių; mėgstu matyti apsiaustas galingas pilis, sulaužytas bei sunaikintas tvirtoves ir kariuomenę upės krante...

„Mes pamatysim mūšio pradžioje kalavijus, įvairiaspalvius šalmus ir šarvus. Mes pamatysim daug vasalų, kritusių drauge, nukautų ir sužeistų, arklius, klajojančius nežinia kur. Te puolimo minute kiekvienas riteris mąsto tik apie sutriuškinimą rankų ir galvų, nes geriau mirti, nekaip likti nuveiktam...

„Užtikrinu jus, kad nei valgis, nei gerimas, nei sapnas man nepatinka tiek, kaip kad kariškas šauksmas: „Pulkim juos!“ ir žvengimas, miškų pavėsy, arklių, nustojusių savo raitelių. Nieks taip man nepatinka, kaip išgirsti šauksmą: „Pagalbos, pagalbos!“ matyti krintančius vadus ir karius ant žoles ar į griovį, ir žiūrėti į mirusius, kurie dar turi savo kūne iečių galus su jų ugnimi...“ [149]).

Kita tipinga B. de Born'o karo sirventa yra: „Mei sirventes volh far dels reis amdos“.

„Noriu sustatyti pussirvente apie du karalius, ir mes tuoj pamatysim, kas turės daugiau riterių — drąsus Kastilijos karalius Alfonsas (nes, manau, jis norės karių), ar Ričardas. Ričardas sėja auksą ir sidabrą. Jis žiūri, kaip į laimę, eikvoti ir davinėti — jis nenori taikos; jis bevelija karą, nelyginant vanagas.

„Jei du karaliai yra karžygiai, mes tuoj pamatysim laukus, išklotus šalmais, skydais, kalavijais, ietimis, (mes pamatysim) žmones su perdurta krūtine, mes pamatysim klajojančius arklius ir daug iečių, riogsančių šonuose, ir džiaugsmą, ir verksmą, ir gedulą, ir linksmumą. Nuostoliai bus dideli, bet grobis bus dar didesnis.

„Mes pamatysim veikiai trimitus ir bugnus, vėliavas ir vėliavėles, baltus ir juodus žirgus. Pasaulis taps geras, nes galima bus atimti iš verteivų jų turtą. Keliais nei vienas gyvulys negalės eiti ramiai. Joks miesčionis nebus be baimės, ir nei vienas pirklys, kurs vyksta iš Prancūzijos. Tas, kas panorės plėšti — pralobs...“

Tai, vadinasi, atvirai apdainuoti plėšikavimą, vieną esmingiausių darbų anų laikų feodalų karo metu.

---

[149]) Stimming, Bertran von Born², Halle, 1913, p. 139.

59.

Peire Cardenal, Albigiečių karų epochos trubadūras, pasižymėjo socialinės (moralinės) ir religinės (tiksliau sakant, antiklerikalinės) satyros srity. Jo sirventose, ypač moralinio tipo, yra daug bendrų vietų, pasitaikančių įvairių tautų ir laikų satyrikų raštuose.

„Aš gailiuos, — sako, pav., P. Cardenal vienoj savo socialinėj siventoj: — kad žmogus yra vagis, bet aš daug daugiau gailiuos, kad jis perilgai išnaudoja savo vagystes, ir kad jo iki šiol nepakorė... Man negaila, kad tie žmonės miršta — man gaila, kad jie gyvena ir kad turės paveldėtojų, blogesnių už juos...

„Aš skundžiuos pasauliu, kur tiek apgavikų. Žmonės jame yra taip suklydę ir sugedę, jog žiūri į ydas, kaip į dorybes, į piktybę, kaip į gėrybę. Karžygiai yra smerkiami, bailiai — garbinami, pikti eina gerų vardan, nusikaltimai — geradarybės, ir gėda — garbės..."

Religinė (antiklerikalinė) sirventa, kaip aukščiau nurodyta, ypač pražydėjo XIII amž. pirmoj pusėj, Albigiečių karų ir vėlesnių karų laikais. Peire Cardenal nesigaili spalvų, puldamas to tipo sirventoj kunigus ir vienuolius, jų nepaprastą ištvirkimą, jų žalingus visuomenei darbus.

„Kunigai, — sako jis sirventoj „Li clerc si fan pastor": — tapo ganytojais ir atrodo šventais, bet tai nusikaltėliai. Kada matau juos kunigiškais apdarais, man ateina galvon Isengrinas (vilkas iš „Lapės romano"), kurs vieną dieną norėjo įsiskverbti į avydę, bet, bijodamas šunų, apsirėdė avino kailiu, o paskum suėdė visus tuos, kuriuos norėjo...

„Karaliai, imperatoriai, kunigaikščiai, grafai ir riteriai paprastai valdo pasaulį; mūsų laikais tik kunigai turi galios, jie ją (galią) užkariavo vogdami ar išdavikiškais būdais, veidmainiavimu, pamokslais ir jėga..., aš kalbu apie melagingus kunigus, kurie visuomet buvo didžiausi Dievo priešai..." [150]).

Tie pat motyvai kartojasi, kad ir tokioj sirventoj: „Un estribot ferai" —

„Aš sustatau satyrą mistiškai, naujais žodžiais, kaip to reikalauja meno ir teologijos taisyklės — nes tikiu Dievu, kurs gimė iš motinos, šventos Mergelės, ir atpirko pasaulį... Tikiu, kad jis numetė nuo dangaus nusikaltėlius angelus. Ir dar tikiu,

---

[150]) Appel, Provenz. Chrest.[5], p. 113.

kad šv. Jonas jį turėjo savo glėbyje ir pakrikštijo upės vandeny...

„Bet visu tuo netiki apgavikai kunigai. Jie yra duosnūs, kada ima pinigus iš kitų, bet šykštūs gražiu elgesiu. Jie gražaus veido, bet pilni nuodėmių. Jie uždraudžia kitiems tai, kuo jie patys naudojasi apsčiai. Užuot giedoję šventas giesmes iš ryto, jie išgalvojo kelis ordinus (vienuoliškus), kur miega su moterimis iki saulės tekėjimo, o prieš tai jie dainuoja baladas ir kitas palaidas eiles. Greičiau Kaifas ar Pilotas įžengs į dangaus karalystę, negu jie. Vienuoliai paprastai likdavo uždaryti savo vienuolynuose, kur jie garbino Dievą, dieviškų paveikslų akivaizdoj. Bet, kai jie (dabar) pateko į miestą, kur yra jų galia, jei jūs vedęs žmogus ir turit gražią žmoną — jie ją pagrobs — ar patiks tai jums, ar ne... Iš čia eina eretikai, kurie šmeižia Dievą ir lošia kauliukais („dotz"). Štai, ką daro juodi vienuoliai, užuot rodę gailestingumo aktus..." [151]).

60.

Daug smarkesnė, piktesnė, negailestingesnė yra Guilhem Figueira'os (Figejros) garsioji antiklerikališka sirventa, t. y. to trubadūro, kurs turėjo slapstytis Italijoj nuo Tulūzos šv. Inkvizicijos tribunolo. Kalbamoj sirventoj: „D'un sirventes far..." [152]), trubadūras drebia savo filipikas prieš bažnyčią, prieš Romą, prieš popiežius. Jis tiesiog su įnirtimu puola Romą ir popiežius. Kodėl? O todel (reikia manyti), kad bažnyčia, Roma, popiežius sukėlė kryžiaus karą prieš albigiečius, prieš Provansą — ir tasai baisusis karas pražūdė puikų, turtingą provansališką kraštą, suduodamas nepataisomą smūgį drauge gražiajai trubadūrų poezijai. Gal ir imperatorius Fridrichas II paskatino Figejrą pulti Romą.

Figejros sirventa yra ilgoka — 161 eilių, padalinta į 23 „coblas"; kiekvienoj strofoj 7 eilės, ir kartojasi kelis kart žodis „Roma" (efektui sustiprinti). Tai primena savotišką litaniją.

„Kad sustatyčiau sirventą, — prasideda toji invektyva: — su atitinkama man melodija, aš netrukdysiu ir neleisiu daug laukti. Žinau taip pat, kad ji (sirventa) iššauks, be abejo, pyktį, nes sustatau ją prieš niekšingus Romos apgavikus — Romos, visokio nykimo galvos, kur viskas gera pavirsta niekais.

---

[151]) Anglade, Anthol. des troub., p.p. 162—164.

[152]) Bartsch, Chrest. prov.[6], p. 219.

„Aš nebesistebiu, Roma, jei pasaulis save apgauna, nes visą amžių pavertei tu kančia ir karu. Karžygiškumas ir gailestis miršta dėl tavo kaltės ir laidojamas. Apgavikiška Roma, vadove, viršūnie ir šaknys visų piktybių!..

„Roma, apgavike, godumas tave apakina. Savo avinams tu perdaug kerpi vilnų. Te šv. Dvasia, kuri įsikūnijo žmoniškam kūne, išklausys mano maldos ir sutriuškins tavo snapą. Roma, negal būti taikos su manim, nes tu melaginga esi ir klastinga mūsų atžvilgiu ir graikų. —

„Roma, silpnos dvasios žmonėms tu palieki kaulus ir vedi aklus su savim į duobę. Tu naudoji piktam Dievo įsakymus. O toks nežmoniškas yra tavo gobšumas, jog tu parduodi net nuodemių atleidimą. Roma, apsikrovei tu perdaug sunkia našta, piktybės našta.

„Roma, tavo niekšiškas pirkliavimas, tavo beprotystė pražudė Dabiatą (Egipto miestą, dėl popiežiaus legato įsikišimo). Bloga valanda viešpatauji, Roma. Te Dievas tave nubaus, nes valdai tu perdaug veidmainiškai, Roma, pinigų pagalba, niekšinga, melaginga rase (dvasiškių).

„Roma, žinau aš, be jokio abejo, kad... nukankinai tu prancūzų baronus, kad nužudei tu gerąjį karalių Liudviką, suviliojusi jį iš Paryžiaus savo apgavikiškais pranašavimais...

„Roma, saracenams maža skriaudos tu darai, bet graikus ir lotynus paskyrei žudynėms. Pragaro liepsnoj, Roma, yra tau parinktoji vieta. Te Dievas niekuomet neprivers mane dalyvauti neva gailestingumo aktuose ar tavo suruoštoj Avinione piligrimystėj...

„Roma, lengva matyti tą pikta, kurį prikergia tau, nes iš krikščionių tu padarei kankinius. Bet kur, kurioj knygoj pasakyta, Roma, kad reikia žudyti krikščionis?..

„Roma, neabejotina tiesa, kad tu buvai labai užinteresuota veidmainiškais kryžiaus karais, nukreiptais prieš Tulūzą (Provansą). Tu pridėjai čia savo ranką, kaip pasiutėlė, o žiauri Roma! Bet, jei karžygiškas grafas (Raimondas VI) būtų gyvenęs dar dvejus metus, Prancūzija tinkamai būtų nubausta už tavo klastą.

„Roma, tu užmiršai visai Dievą ir jo šventuosius. Tu viešpatauji taip piktai, jog tavyje dingsta kiekvienas pasaulėtiškas džiaugsmas...

„Roma, Dievas atėjo Raimondui pagalbos ir davė jam galios ir paiėgų, grafui, kurs žudo prancūzus ir pjauna juos, kurs daro iš jų lavonų tiltus, kada susiduria su jais...

„Roma, mane ramina mintis, kad netrukus tu baigsi blogai, jei kilnus imperatorius (Fridrichas II) pasirūpins tavo likimu ir padarys tai, ką jis turi padaryti. Roma, tiesą tau sakau, mes pamatysim tavo galios galą. Roma, te tikras Išgelbėtojas neleis mums tai ilgai laukti.

„Roma, del pinigo darai tu kiekvieną niekšybę, kiekvieną biaurų dalyką, kiekvieną apgavimą. Tu nori tiek valdyti pasaulį, jog nebijai nieko — nei Dievo, nei jo draudimų. Priešingai, aš matau tave darančią daugiau pikto, nekaip tai galima išpasakoti, bent dešimtį kartų daugiau.

„Roma, tu moki taip suspausti savo nagus, jog tas, kas patenka į juos, sunkiai gal iš jų išsprukti. Jei veikiai tu nenustosi savo galios — pasaulis pateks į piktus spąstus, jis mirs, kiekviena dorybė žus. Roma, štai stebuklai, kuriuos daro tavo popiežius...

„Roma, tavo kardinolų asmeny, yra kuo tave apkaltinti dėl jų kriminalinių nusikaltimų, kuriuos jie daro ir apie ką visi kalba, nes jiems terūpi, kuriomis priemonėmis galima vėl parduoti Dievą ir draugus...

„Roma, te šlovės Dievas... duos tau blogą likimą, nes visuomet tu nori turėti pilną piniginę. Roma niekšingų papročių, visą tavo širdį traukia savęsp auksas. Štai kodėl tu žengi į amžiną liepsną.

„Roma, iš tavo gerklės sunkiasi sunka, dėl kurios miršta pasaulis ir uždūsta su malonumu širdyje. Štai kodėl išmintingas žmogus dreba, kada gauna pažinti ir pamatyti mirtingus nuodus...

„Roma, dažnai tekdavo išgirsti, kad dėl galvos tuštumo tu dažnai ją skutai. Aš manau ir tikiu, kad tau būtų pravartu, Roma, išimti smegenis, nes blogą nešioji kepuraitę, tu ir Cistel, jūs, kurie padarėt tokias baisias skerdynes Béziers'e[153]).

„Roma, su savo padirbtais saldžiais kąsneliais, statai tu žabangas. Tu prariji visa, nežiūrint tavo aukų kentėjimų, nes turi malonų avinėlio veidą, būdama savo gilumoj godi vilkė, karūnota gyvatė, viperos pagimdyta — štai kodėl velnias vadina tave savo artima drauguže".

---

[153]) Aliuzija į Cistel'į, Inocento III legatą, kurs prisidėjo prie baisių skerdynių vienoj Béziers'o bažnyčioj, kame buvo išpiauta apie 10.000 žmonių, be lyties ir amžiaus skirtumo (vad. eretikų).

X. Tensona

Tensonos žanras. — Giraut de Bornelh'o ir Rimbaut d'Orange'o tensona: Ar poezija turi būti lengvai supran tama? — Gui d'Ussel'io ir Elias'o tensona: Ar geriau būti mylimos Damos vyru ar meilužiu? — „Joc partit" tarp Savaric'o, Jaucelin Faidit'o ir Uc de la Bachelerie: Iš trijų dūsautojų, kuris turės pranašumą pas Damą?

61.

Prie vyraujančių trubadūrų poezijos žanrų priklauso dar tensona („tenso"). Tai — ginčų, diskusijų eilėraštis tarp kelių, daugiausia tarp dviejų personažų. Tensonos ginčai gali būti įvairių įvairiausių temų. Čia galima ginčytis, kaip savo vietoj buvo pažymėta, ir dėl meilės dalykų, ir dėl politikos, ir dėl moralės klausimų, ir dėl filosofijos problemų, ir dėl poetikos, etc. Tonas toli gražu neturi būti rimtas: sutinkamas ir jumoristiškas, ir ironiškas, bet daugiausia lengvo žaidimo (mes pasakytum dabar: sportiškas tonas). Dažniausiai tensona virsta savotišku sofistišku žaidimu žodžiais ir sąvokomis, o neretai tikra galimatija.

Tensonos žymiausi variantai, kaip žinoma, yra „descort" (nesantaikos, disharmonijos eilėraštis, daugiausia meilės ginčas), „partimen" (joc partit") — ginčas, diskusija dėl dviejų alternatyvų, vieną antrą neigiančių. Tai yra daugiausia sofistinis turnyras. Ir galiausiai „cobla" — sutrumpinta epigramiška tensona.

Tensona yra palyginti vėlybesnis trubadūrų kūrybos žanras, kurs išnaudoja savo inspiracijai ir savo formai tai, kas buvo padaryta per ilgus metus kituose žanruose. (Bet ir priešklasikiniame periode mes aptinkame primityvių tensonų). Prie to žanro pasirodymo, o paskiau išbujojimo, galėjo daug prisidėti paprastas psichologiškas faktorius.

„Dažnai pasitaiko, — teisingai pažymi A. Jeanroy: — kad pasikalbėjime kiekvienas stengiasi palaikyti savo nuomonę, ir ginčas (diskusija) traukiasi iki vienas diskutuojančių, nustojęs jėgų, argumentų ar kantrybės, atsisako nuo kovos. Tos rūšies

pasikalbėjimas yra tikras ginčas (tensona)... Įsivaizduokite, kad diskutuojantieji, vieton ginčytis balsiai, raštu apsimaino juokavimais ir barniais: rezultatas bus tas pats... Galima padaryti iš jo (tokio ginčo) tik žaidimą, išanksto nusakyti pjesės ribas, fiksuoti rifmas, pasidalinti roles: štai literatūriška tensona“ [154]).

Dar ir reklamos faktorius galėjo kiek sverti tensonos išbujojime. Juk yra žinoma, kad kartais žongleriai, norėdami pritraukti prie savęs publlikos dėmesį, pradėdavo viens kitą nepaprastai kolioti ir pasikeisdavo smarkiomis replikomis (tyčia).

Suprantamas dalykas, kad tensona, kuri turi dažnai griežtą, agresyvų charakterį, artima yra sirventai. Kartais net sunku yra nustatyti tiksliai žanrą. Tensona, tuo būdu, kartais gali išeiti iš sirventos, tikriau, iš kelių sirventų. Taip būdavo neretai Provanse. Sak., trubadūras Ričardas Liūto Širdis ir kitas aukštos kilmės poetas (Dauphin d'Auvergne) rašydavo viens antram eilėraščius vienodo ritmo, kame ginčas nevisuomet pasižymėdavo kurtuaziškumu. Seniausio tipo tensonoj du besiginčiją personažai paeiliui ima žodį, neprisilaikydami dar metrikos reikalavimų. (Cercamon'o tensona su kažkokiu Guilhalmi: „Car vei fenir a tot dia“). Toj tensonoj forma dar netobula, nesutvakryta — diskutuojantieji asmenys neatsako viens antram ištisomis strofomis (kaip išdirbtoj tensonoj), bet kartais keliomis eilėmis.

Tensonų mus pasiekė 65[155]).

62.

Paimsim kelis klasikinės tensonos pavyzdžius. Štai, sak., Girout de Bornelh'o ir Rimbaut d'Orange'o tensona: Ar poezija turi būti lengvai suprantama, prieinama visiems?[156]).

— Šiandien man būtų malonu sužinoti, Giraut de Bornelh, kodėl jūs peikiat „trobar clus“ (neaiškų, mįslingą stilių poezijoj) ir dėl ko tai darote. Pasakykite man, ar garbinat tai, kas yra bendra visiems poetams, nes tada jie visi būtų lygūs.

— Aukštasis pone Linhaure (Rimbaut), aš visai nesiskundžiu, kad kiekvienas rašo pagal savo skonį, bet aš noriu teisti save pats pagal šitą principą: daina yra meilesnė ir daugiau ger-

---

[154]) Jeanroy, Les Origines..., p. 48.

[155]) J. Jones, La tenson provençale..., Paris, 1934.

[156]) Kolsen, Giraut de Bornelh, Sämtliche Lieder des Troubadors, Halle, 1910, p. 374.

biama, jei ji lengvai suprantama ir išsilaiko galvoje. Ar nesutiksit su ta mano nuomone?

— Giraut, aš nenorėčiau, kad mano poezija būtų tokia, kad ją mylėtų už jos gerumus ir blogumus, už didžius ir mažus dalykus. Niekuomet mulkiai jos nepagirs, nes jie jos nežino, ir maža jiems terūpi, kas yra joje (toj mano poezijoj) vertingiausio ir daugiausia turinčio reikšmės.

— Linhaure (Rimbaut), jei aš senstu ir einu iš proto, rodos, nerimauju dėl pagyrimų. Kam jūs rašote eiles, jei jums visai nesvarbu, kad kas jas pažintų (suprastų)? Poezija jūk neduoda kito atlyginimo.

— Giraut, kad tik aš sugebėčiau surinkti gražiausias mintis, kad tik aš jas išreikščiau ir tinkamai parodyčiau — maža man rūpės, ar mano kūrinys išsiplatins, nes puikus valgis negal tapti vulgarišku patiekalu. Štai kodėl daugiau vertinu auksą už druską, tas pat galima pritaikinti ir poezijai.

— Linhaure (Rimbaut), gerų patarimų duoda besiginčydamas tobulas draugas. Tuo būdu, jei mano kilnių gaidų melodija man buvo sunki sustatyti — te neišmanėlis sako apie ją bloga: maža tai gal man rūpėti.

— Giraut, dangaus vardan..., dienos vardan, kuri spindi, aš nežinau, apie ką mes kalbam, nei kur esu gimęs — tiek nustojau aš lygsvaros. Tobulas ir naturalus džiaugsmas tiek mane suėmė, jog kada manau apie kitą dalyką, jis nebelaikosi ilgiau manyje...

63.

Antra tensona — Gui d'Ussel'io ir jo pusbrolio Elias'o: Ar geriau būti mylimos Damos vyru ar meilužiu?[157]).

— Pasakykit man savo nuomonę, Elias, apie ištikimą įsimylėjėlį, kurio širdis nežino apgavystės ir kurs yra nuoširdžiai mylimas. Ko jis nori daugiau, pagal teisingą meilės reikalą, ką jis parinktų: būti savo Damos meilužiu („drutz") ar vyru („maritz")?

— Pusbroli, aš turiu ištikimo įsimylėjėlio širdį, o ne apsukraus apgaviko, štai dėl ko laikau didesne garbe turėti gražią Damą visą laiką, nekaip vienerius metus. Aš beveliju būti galantišku vyru, kurs gali visuomet pasilikti šalia savo Damos...

---

[157]) Andiau, Les poésies des quatre troubadours d'Ussel, Paris, 1922, p.p. 69—72.

— Elias, aš laikau geresniu tai, kas didina vertę, ir blogesniu tai, kas mažina ją (tą vertę) kiekvieną dieną. Dama padidina nuopelnus to, kurį ji myli, žmona žemina jo vardą, nes giria tą, kurs sukasi palei Damą, bet pajuokia tą, kurs sukasi palei savo žmoną.

— Pusbroli, jei jūs mylėtum nors trupučiuką, jūs pasakytum didelę kvailystę, nes maža tegal rūpėti veidmainiui apleisti Damą, gavus iš jos prielankumo ženklus. Bet aš noriu pasilikti su savo Dama, kurią myliu ir dievinu, noriu besikeisti bučiniais...

— Elias, jei atsisakau vesti savo Damą, visai nenuplėšiu jai garbės, nes jei ją palieku, darau tai dėl baimės ir didžiosios pagarbos, kurias jai turiu. Tikrai, jei ją vesčiau ir pradėčiau suktis palei ją — negalėčiau padaryti didesnės klaidos. Būdamas apgrabus, storžieviškas jos atžvilgiu, turėčiau nusikalsti meilei ir padaryti galą meilingai tarnybai.

— Pusbroli, laikykit mane niekšu, jei galėdamas turėti be sargo, be kito savininko ir be pono tą, kurią daugiausia geidžiu, norėčiau kito dalyko. Vyras gauna savo malonumą be jokio vargo, tuo tarpu meilužio malonumas visuomet susijęs su skausmu. Taigi aš beveliju, kad ir ką sakytų vieša opinija, būti džiaugsmingu vyru, o ne liūdinčiu meilužiu.

— Elias, aš turėsiu kreiptis į ponią Margaritą, kaipo į geriausią Damą, kad išspręstų šį ginčą, ir te bus man gėda, jei nemyliu savo damos daugiau, nekaip jos vyras.

— Pusbroli, žinau, kad ji yra tiek aukštos vertės ponia, jog sugebės išspręsti įvairius meilės dalykus. Bet, kadangi ji yra tokia tobula ir tokia rafinuota (būtybė), aš žinau, kad ji tau pasakys, jog čia (šiame klausime) esi suklydęs.

64.

Trečia tensona („joc partit") — Savaric de Mauleon'o, Jaucelm Faidit'o ir Uc de la Bachelerie (trys personažai): Iš trijų dūsautojų, kuris turės pranašumą pas Damą?[158]).

— Jaucelm, duodu jums tris meilės klausimus, jums ir Uc'ui. Išrinkite sau atitinkamesnį, o man palikite tą, kurį panorėsit. Viena Dama turi tris dūsautojus. Jų meilė tiek ją neramina, kada jie visi trys atsiranda jos akivaizdoj, jog ji rodo kiekvienam neva jį mylinti. Ji žiūri meilingai į vieną, švelniai

---

[158]) Bartsch, Chrest. prov.[6], c. 169.

glosto ranką antram, o trečiam, besijuokdama, spaudžia koją. Pasakykit, kuriam iš trijų, tuo būdu besielgdama, ji parodo daugiau meilės?

—Seniore Savaria, būkit tikras, kad maloniausią meilės įrodymą bus gavęs tas įsimylėjėlis, į kurį švelnios Damos akutės pažvelgė laisvai, be apgavystės. Tasai akių švelnumas eina iš širdies, o dėl šios priežasties jis (įsimylėjėlis) gavęs šimtą kartų didesnį prielankumo įrodymą, nekaip jo konkurentai. Kai dėl rankos glostymo, aš manau, kad tai nereiškia nei neprielankumo, nei prielankumo, nes ponios paprastai daro tą malonumą, gražiai priimdamos vyriškį. Taip pat man neatrodo, kad Dama parodytų kiek meilės tam, kuriam ji paspaudė koją — tasai judesys nieku būdu negali būti paimtas, kaipo meilės įrodymas.

— Jaucelm, sakykit sau, kas jums patinka, bet jūsų nuomonė yra be pagrindo. Aš nematau Damos žvilgsnyj jokios gėrybės įsimylėjėliui, kurį jūs ginat — būtų tikra beprotybė rasti čia kažkokios meilės pirmenybės, nes akys žiūrėjo į jį — taip (akys žiūrėjo), bet matė ir kitus (dusautojus). Tokia jau jų galia!.. Bet, kada balta rankutė (be pirštinės) glosto maloniai savo draugo ranką — meilė iškart ateina ir iš širdies, ir iš proto (galvos). Palikim dabar Savaric'ui, kurs taip gražiai sustato „joc partit" (tensonas), ginti kurtuazišką kojos spaudimą, nes ne mano dalykas jį (tokį spaudimą) ginti.

— Uc, kadangi jūs man palikot tai, kas yra geriausia, neatsisakau visai ginti to dalyko. Aš tvirtinu, kad tasai kojos spaudimas yra nuoširdžios meilės įrodymas, paslėptos nuo piktų liežuvių. Kadangi Dama griebėsi šios gudrybės — paspaudė, besijuokdama, savo draugo koją — matos man, jos meilė čionai yra be jokios apgavystės. Tas, kuris laiko rankos glostymą didžiausios meilės įrodymu, palaiko nesąmonę (beprasmišką dalyką). Kai dėl Jaucelm'o, nemanau, kad jis dėtų tiek svorio Damos žvilgsniui, jei jis taip nusimanytų meilės moksle, kaip apie tai pasisako.

— Seniore, tamsta peikdamas žvilgsnius ir jų malonius būdus, ar nežinai, kad akių žvilgsniai yra širdies pasiuntiniai[159]). Širdis mums siunčia juos, ir jie parneša įsimylėjėliams tuos prisipažinimus, kuriuos dėl baimės palieka širdyje. Štai kodėl visi meilės malonumai eina iš jų (žvilgsnių), tuo tarpu, dažnai, besi-

---

[159]) Atsiminkim ta proga imitacijas Petrarkos, petrarkistų (Italijoj) ir salonišką įmantrumo žargoną (préciosité) Prancūzijoj XVII amž.

juokiant, ar šiaip išdykaujant, Dama gal paspausti koją daug kam iš vyriškių ir neįdėti į tą judesį jokios intencijos. Kai dėl Uc'o, jis gina aiškią klaidą, nes rankos glostymas nieko nereiškia. Nemanau, kad Amūras įkvėptų kada nors padaryti tokį judėsį.

— Jaucelm, jūs ir senioras Uc, tamstos kalbat priešingai Amūrui. Rodos, po šios tensonos, kad nuomonės, kurias jūs parinkot ir kurioms suteikėt tiek svorio, apgavo visus Damos pretendentus. Toji apgavikiškos širdies Dama spaudė man koją per visus metus, ir vis dėlto mano širdis nebuvo laiminga. Priešingai, neginčytinas dalykas yra, kad rankos glostymas šimtą kartų daugiau reiškia — nes jei meilė riteriui neturėtų vietos jos širdyje, ji nebūtų pratiesusi jam rankos.

— Jaucelm, Uc ir jūs abu esat nugalėti šiame ginče, be jokio abejo. Aš norėčiau, kad sprendimas (galutinis) būtų atiduotas „Garda - Cors" („Širdies saugotojai"), kuri mane užkariavo, ir poniai Marijai (de Ventadorn), kuri taip pat yra aukštos vertės.

— Seniore, aš visai nesu nugalėtas — tai išeis aikštėn teisme (Damų). Aš norėčiau todėl, kad teisme (sprendime) dalyvautų ir ponia Guillelma de Benauges, gražių kurtuazinių žodžių (Dama).

— Jaucelm, mano nuomonė yra tiek tvirta, jog nugalėsiu abudu ir pasipriešinsiu jums. Ir aš pažįstu grakščią ir malonią Damą, kuriai galėsiu pavesti ginčo sprendimą. Bet mums nereikia trijų Damų: pakaks dviejų.

Trubadūrų biografijose (provansališkose) kalbamoji tensona („joc partit") komentuojama šitaip: sykį pas vikontienę Guillelmą de Benauges drauge atvyko trys jos dūstautojai (įsimylėjėliai), trys draugai trubadūrai — Jaufre Rudel („tolimos princesės dainius), Elias Rudel ir Savaric. Į vieną (Jaufre Rudel'į) žavinga vikontienė melingai pažvelgė, antram (Elias Rudel'iui) suspaudė ranką, o trečiam (Savaric'ui), atsidūsdama, paspaudė koją. Nei vienas draugų nepastebėjo meilingų ženklų, rodomų kitiems — kiekvienas buvo įsitikinęs tuo momentu, kad jis vienas laimingas meilėje. Reikia manyti, kad tai tik legenda.

XI. Flamenka

„Flamenkos“ („Flamenca“) rankraštis, jos autorius, tos pavydo „novos“ ar romano reikšmė. — „Novos“ užuomazga: senioras Archambaut veda grafaitę Flamenką. — Kaip kyla jame pavydas? — Kuo tampa pavyduolis? — Pavyduolio psichologija — Gražus ir turtingas jaunas riteris Vilhelmas Neverietis vyksta į Archambaut žemes. — Riterio gudrumas. — Kelių mėnesių trumpas dialogas bažnyčioj. — „Novos“ išsprendimas: Vilhelmas ir Flamenka tampa laimingais įsimylėjėliais, o Archimbaut išsigydo galiausiai iš savo liguisto pavyduliavimo. — Paskutinės romano peripetijos nebaigtos (stinga „novos“ galo).

65.

Iš žanro, kurs žydėjo, reikia manyti, XII amž. gale ir XIII amž. pradžioje (t. y. žymia dalim klasikinėj epochoj) ir kurs vadinosi „nova“ (eiliuota ilgesnė novelė ar romanas), išliko, deja, tik vienas šedevras „Flamenka“ („Flamenca“). Toji „nova“, tasai savotiškas provansališkas romanas būtų amžinai mums dingęs, jei atsitiktinai nebūtų rastas vienoj Carcassonne'o (Provanse) bibliotekoj to romano didesnės dalies (galo stinga) rankraštis (XIII amž.). Mūsų pasiekė 8087 eilės (8 skiemenų). Jis nėra cituojamas ir minimas viduramžių kūriniuose — gal maža tebuvo skaitomas? Sunku, kas tikra dėl šito pasakyti.

Rankraščio analizė pirmą kartą buvo duota 1838 m. P. Meyer, garsusis prancūzų provansalistas (romanistas), išleido „Flamenką“ su paaiškinimais ir vertimu į prancūzų kalbą 1865 m.: **Le roman de Flamenca, publié d'après le manuscrit unique de Carcassonne, Paris, 1865.** Vėliau tasai eruditas buvo davęs ir II leidimą. Pirmas to II leidimo tomas (tekstas ir žodynėlis) išėjo 1901 m. Prakalboj į tą leidimą, Meyer, tarp kitko, rašo: „Aš esu laimingas, kad po 35 metų galiu vėl išleisti svarbiausią mano jaunystės darbą, ir turiu vilties, kad tasai leidimas (II)... bus vertesnis viduramžių šedevro...“

Meyer 1865 m. buvo manęs, kad kalbamoji „nova“ parašyta tarp 1220—1250 m. Kadangi romano autorius (nežinomas

mums) stengiasi pažymėti, pagal liturgišką kalendorių, visas Flamenkos istorijos datas, mūsų laikais išskaičiuota, kad „novos" įvykiai galėjo atsitikti (ir būti aprašyti) ar 1139 m., ar 1223 m., ar 1234 m. Pirmoji data netinka dėl daugelio priežasčių (visų pirma, priešklasikiniais laikais „novos žanras" jokiu būdu negalėjęs dar gyvuoti). Antroji data irgi atmestina, nes autorius pažymi, kad sekantieji metai, ėję po Vilhelmo ir Flamenkos meilės, turėjo ankstybas Velykas (o 1224 m. kaip tik turėjo vėlybas Velykas). Pasilieka trečioji data: 1234 m. Taigi reikia priimti tuos metus, kaipo „novos" parašymo datą.

Autorius, kaip minėta, nėra mums žinomas, nebent bus rasti kokie nauji manuskriptai ar pilnas „Flamenkos" tekstas. Bet yra kai kurių nurodymų į autoriaus asmenybę pačiame romane. Jis buvo, be abejo, išmokslintas žmogus, puikiai susipažinęs su Ovidijum ir kitais romėnų rašytojais (žinomais viduramžiais), sak., su Horacijum, Seneka, etc. Gerai jis pažįsta ir provansališką literatūrą, ir prancūzų romanus. Be to, jis puikiai nusimano bažnyčios (liturgijos, švenčių) dalykuose, nors neatrodo buvęs ne tik dievotas žmogus, bet ir „vidutiniškas" krikščionis. Jo pasaulėtiška erudicija, jo tiesiog irreligingumas kur - ne - kur leidžia manyti, kad čia būta aukštesnės markės žonglerio, ar, tiksliau, trubadūro.

Kad ir kas buvo „Flamenkos" autorius, jis buvo labai talentingas rašytojas. Jo kūrinys, romanistų nuomone, praneša savo meniškumu viską, ką turime iš anos epochos grožinės literatūros (praneša kurtuazinę anų laikų prancūzų beletristiką). Tikrai, kiek rasime viduramžių literatūroj ilgesnių grožinių veikalų, kurie pasižymėtų šviežumu, sąmojingumu, gyvumu, o ypač naturalumu? Tik keliose vietose, atiduodamas duoklę anų laikų (pirmos XIII amž. pusės) literatūrai, autorius verčia savo vyriausią veikėją kalbėti apie Amūro metafiziką ir psichologiją. Laimei, tokių retoriškų ir scholastiškų samprotavimų yra nedaug, o likusi (didesnė) romano dalis pasižymi ypatingu paprastumu, nuoširdumu, naturalumu.

Jei mes atsižvelgsim į tai, kad „Flamenka" yra vienintelis išlikęs pavyzdys „novos" (žydėjusios, kaip sakyta, Provanso žemėse XII amž. gale ir XIII amž. pradžioje), reikia pripažinti, kad anais laikais būta nemaža protingų ir talentingų žmonių, kurių raštai išnyko, tuo tarpu kai kūriniai tiekos durnių, asilų išliko. Bet tai tokia jau yra likimo ironija visose šalyse ir visais laikais.

Kaipo veidrodis XIII amž. pradžios (pirmos pusės) papročių ir jausmų „Flamenka“ yra nepaprastos vertės šaltinis, retas kultūros dokumentas. Reikia pažymėti kartu, kad savo fabuline ir psichologine ašimi tai pirmiausia ir daugiausia pavydo romanas.

66.

Vieną dieną (prasideda toji „nova“) grafas Gui de Nemours pasakė savo patarėjams: „Senai aš norėjau sąjungos su messiru Archambaut de Bourbon'u, ir štai jis pareiškia man, atsiųsdams žiedą, norįs vesti mano dukterį Flamenką, jei aš to panorėsiu. Antra vertus sklavonų (slavų) karalius prašo to paties. Bet aš beveliju, kad Flamenka būtų pilies valdovė ir kad ją, laiks nuo laiko, matyčiau, nekaip kad ji taptų karaliene ir amžinai su manim persisikirtų...“

Gui de Nemours'o vasalai pritaria jam, nes „siras Archambaut jums bus naudingesnis, reikalui esant, už sklavonų ar vengrų karalių“. Ir grafienė de Nemours sutiko su tuo. Archambaut pasiūlymas buvo priimtas.

Sužinojęs apie tai jaunikis tuoj nusprendė keliauti, artimiausią sekmadienį, su 100 riterių ir 400 ginklanešių.

Daugybė svečių susirinko dalyvauti iškilmėse. Gražus buvo grafo (Flamenkos tėvo) dvaras — „turtingas ir pilnas“. Niekuomet niekam neteko matyti tiekos aukso ir šilko. Ir ištisa žonglerių minia buvo čionai. Jie gaudavo viską, ką norėdavo, — geriau mokėjo gyventi tada, negu dabar.

Sekmadienį, ankstybą rytą, Archambaut buvo jau apsirengęs ir apsiavęs, kada grafas įėjo į jo kambarį, sveikindamas jį Flamenkos vardu. Paėmęs po ranką svečią, de Nemours nusivedė jį pas save.

— Sire Archambaut, — tarė grafas, — štai jūsų žmona. Jei norit, imkit ją.

— Jei ji nepasipriešins, — atsakė Archambaut: — niekuomet nesų ėmęs ko nors taip noriai.

Mergelė nusišypsojo ir atsikreipė į tėvą.

— Monseniore, — pasakė jinai, — aišku visiems, kad priklausau jums, nes jūs taip lengvai mane atiduodat. Bet, kadangi jums to norisi — aš sutinku.

Šitie žodžiai „aš sutinku“ taip patiko Archambaut, jog jis negalėjo susilaikyti nepaspaudęs rankos, kuri buvo jam pratiesta.

Vestuvės buvo iškeltos. Vedybinės mišios ir puota, kuri ėjo

po jų, ilgai truko Archambaut nekantriaujant. Šitą naktį jis padarė Flamenką „nauja dama“, nes buvo laikomas dideliu žinovu šioj srityj.

Po 8 iškilmių (švenčių) dienų dvaras išsiskirstė. Archambaut veikiai atsirado savajam Bourbon'e, dar ištaigingesniam. Buvo iškeltos naujos puotos. Buvo ruošiamas milžiniškas maistas: kurapkos, gulbės, žąsys, antys, gaidžiai, vištos, povai, zuikiai, stirnos, šernai, lokiai ir t.t. Visokių specijų (užtaisų) kvapas toli buvo jaučiamas už Bourbon'o pilies ir miestelio. Tas kvapas buvo toks geras, koks jis būna Monpellier, kada vaistininkai ruošia savo vaistus apie Kalėdas.

Prancūzijos karalius ir karalienė teikėsi atsilankyti į šitas iškilmes. Išėjęs iš bažnyčios, karalius lydėjo Flamenką iki rūmų, kame buvo paruošta puota. Milžiniška salė buvo pilna riterių, damų, panelių, jaunuolių, tarnų, žonglerių. Kada kiekvienas išmazgojo ir nušlostė rankas labai plonos drobės rankšloščiais, visi susėdo. Visų pirma ponios, ne ant suolų, bet ant minkštų priegalvių.

Visos ponios žavėjosi nauja Bourbon'o valdove. O kada moterys stebisi dėl rivalės grožio, jūs galit tikėti, kad ji yra graži: jei jos galėtų ką Flamenkai prikišti, jos neatsisakytų nuo tokio malonumo. Baigę valgyti, visi vėl numazgojo ir nušlostė rankas. Paskum, einant papročiais, buvo apyvarton paleistas vynas prieš tai, kai staltiesės buvo nuimtos. Po to žongleriai atsikėlė ir pradėjo rodyti savo amatą. Vieni jų skambino arfa, kiti griežė smuiku, vėl kiti pūtė fleita ir t. t. Būta čia ir visokių komedijantų ar marionieèių rodytojų, visokių šposininkų ir akrobatų.

Pasakotojai rodydavo savo repertuarą. Vienas jų pasakojo apie Priamą, o kitas apie Piramą ir Tisbę. Vėl kiti pasakojo apie gražiąją Eleną, apie Ulisą, apie Hektorą, apie Achillą, apie Enėją, apie liūstančią Didoną, apie Laviniją, apie Poliniką ir Eteoklį, apie Orfėjų, apie Dedalą ir Ikarą, apie Goliatą ir Dovydą, apie Samsoną ir Dalilą, apie Julijų Cezarį (kurs „vienų vienas perėjo per jūrą, nešaukdamas mūsų Išganytojo ir be baimės“), apie Apvalų Stalą ir Karolį Didįjį, apie Olivierą, apie Tristaną, apie Persevalį, apie Ereką ir Enidą, apie Lanselotą ir t. t. Būta ir tokio žonglerio, kurs atlikdavo Marcabrun'o dainelę. Visa tai sudarė didelį triukšmą salėj.

Vėliau buvo surengtas turnyras, į kurį žiūrėjo karalienė ir damos. Karalienei pasirodė, kad karalius prie savo ieties buvo pririšęs Flamenkos skarelę. Ji buvo tuo labai įžeista — jai pasi-

rodė, kad karalius buvęs neabejingas Flamenkai. Karalienė veikiai pasidalino savo įtarimais su Archambaut. Nors ir neparodė savo pavydo Flamenkos vyras, tikrumoj jis buvo labai paveiktas karalienės žodžiais. Nebėr nuo tos valandėlės jam ramybės. Archambaut pateko į tos piktybės valdžią (pavydo), iš kurios jis niekuomet neišspruks, del kurios jis nuolat kentės.

(Čia autorius prieštarauja sau — vėliau Archambaut vis delto išsigydys iš savo liguisto pavyduliavimo — matyt, rašytojas rašė savo „novą" su žymiomis pertraukomis, ar kiek išsiblaškęs, taigi ir užmiršo romano pradžios smulkmenas ir pastabas).

67.

Nelaimingasis nuo tos fatališkos dienos buvo be paliovos pavydo kankinamas. Jo draugai klausdavo jį, ar jis nustojęs galvos. Jis laužė sau rankas. Maža tetrūko, kad jis apsiverktų. Jis turėjo didelį norą primušti savo žmoną, bet perdaug damų buvo šalia jos. Jis išsitiesdavo suole, lyg jam skaudėtų šonas. Jis pasiliktų taip, nejudėdamas, visą dieną, jei nesibijotų aukštos draugijos pasmerkimo. Tikrai, jis buvo blogoj būklėj: jis negalėjo nieko užbaigti, ką pradėdavo. Jis įeidavo, jis išeidavo. Jis negalėdavo nieko suprasti. Dažnai jis sukalbėdavo bezdžionišką pater noster, t. y. pajuokdavo dalykus, kurių nieks negalėjo suprasti. Jis keikdavos. Jis nenorėdavo nieko matyti. Jei atvykdavo į pilį svetimšalis — šeimininkas buvo visiškai išgąsdintas žmogus. Jis sukdavo savo diržą ir tyliai niuniuodavo „tullururutau". Jis šnairavo į žmoną. Kad svečias greičiau paliktų jį, jis įsakydavo tarnams atnešti vandens (rankoms), kas nurodydavo į pietų artimumą. Galiausiai, neiškentęs, jis tardavo svečiui: „Gražusis pone, ar pietausit su mumis?.." Po to jis šuniškai susiraukdavo, parodydamas savo dantis be juoko.

Jis sakydavo sau: „Kaip ji (Flamenka) mėgsta draugiją! Kaip jinai vyrams meili! Aiškiai matytis, kad ji nepriklauso man! Deja, nelaimingasis, kam esu gimęs blogą valandą!..[160]). Karalienė gerai žinojo, kada pranašavo man mano pavydą. Tikrai esu pavydus, kaip joks pasaulio žmogus niekuomet nėr buvęs. Aš pra-

---

[160]) Įdomu sugretinti tos rūšies išsireiškimus („gimęs blogą valandą") su analogiškais išsireiškimais ispanų „Sido" poemoj (XII amž. vidurio).

nešu visus pavyduolius ir, be abejo, man pastatys ragus. Ką sakau aš „pastatys“ — jau man pastatė juos, aš gerai žinau...“ —

„Las, caitiu, c'a mala fui natz!
Li reina ben e sabia
Quan mi di dis gelos seria...
Car veramenz sui en gelos
Plus de null ome ques anc fos
Les autres n'ai eu vencutz totz.
Et par bon dreg serai cogotz.
Mais ja nom cal dire: „serai“,
Qu'ades o sui, que ben o sai...“

Jis rauna sau plaukus ir barzdą, jis kandžioja savo lūpas, jis griežia dantimis, dreba, dega, daro baisias akis Flamenkai. Jis grąsina jai nukirpti plaukus.

„Deja, nelaimingasis, štai tu eini iš proto dėl pavydo, tau išaugo barzda. Tavo plaukai tapo šėriais. Jie atrodo Flamenkai, kaip laukinių erškėčių krūmai. Tu neapkenti savęs ir savo giminių. Visa tai man nesvarbu; aš beveliju mirti..., aš beveliju prisipažinti pavyduoliu, nekaip juokingų ragų nešiotoju.. .“

Veikiai pasklydo gandai apie Archambaut pavydą. Visam krašte sustatydavo daineles, sirventas ir visokius kupletus apie tą pavydą. O jis (Archambaut) visiems, kas duodavo jam patarimų, atsakydavo, kad turįs tik vieną priemonę ramybei įsigyti: daboti savo žmoną tuo būdu, kad niekas negalėtų su ja pasikalbėti kitaip, negu jo akivaizdoj, net pats jos tėvas grafas, net jos motina, jos sesuo ar brolis. Mušti ją? Ne, nes mušimas nedaro žmones išmintingesniais. Bet štai galima ją uždaryti bokšte su viena ar dviejomis tarnaitėmis. „Te mane pakars, jei ji išeis iš to bokšto!“

Blogybė vis ėjo didyn. Archambaut jau nesiprausė. Jo barzda buvo panaši į blogų avižų pluoštą. Jis dažnai išraudavo iš jos plaukus ir dėdavo juos į burną, tarytum, tai būtų pasiutęs šuva. Kas yra pavydus, nėra sveikas žmogus.

Flamenkos gyvenimas, nuolat įtariamas ir grąsinamas, tapo žiaurus. Ji buvo tikrai uždaryta bokšte su dviem jaunomis tarnaitėmis — Alise ir Margarite. Pavyduolis klajodavo aplinkui ir sekdavo jas (žmoną ir tarnaites) pro skylę, padarytą bokšto virtuvės sienoj. Maistą uždarytoms moterims duodavo pro langą. Jos teišeidavo iš bokšto tik į bažnyčią — sekmadieniais bei švен-

tadieniais. Bet ir čia Archambaut privertė jas būti tamsiam kampe, už užtvaros. Toji užtvara slėpdavo jas nuo visų akių iki smakro. Kada skaitydavo evangeliją, jos atsistodavo, ir tada, jei buvo geras oras, galima buvo jas pastebėti. Archambaut vertė kunigą artintis prie jų, kada buvo reikalas. Jis niekuomet neleisdavo Flamenkai nuimti šydo ar pirštinaičių — taigi net pats kunigas negalėjo jos matyti. Tik vienas mažas klerikas galėtų pamatyti, jei panorėtų, kada duodavo pabučiuoti „patėną". Po „Ite, missa est" pavyduolis įsakydavo žmonai kuo greičiausiai grįžti namo. Taip praėjo dveji metai.

68.

Tais laikais buvo Bourbon'e namai, kur visi tenykščiai žmonės ir svetimšaliai galėjo labai patogiai imti tynes. Parašas, prikabintas prie kiekvienos tynės, duodavo reikalingų nurodymų. Nebuvo tokių šlubų, neregių, kurie nebūtų grįžę iš tų maudyklių pagiję. Kiekviena vonia buvo uždara, nelyginant mažas namelis. Ten galėjai rasti ramų kambarėlį poilsiui.

Turtingiausią ir gražiausią iš šitų maudyklių buvo kaip tik Archambaut rūmų (pilies) kaimynystėj. Ji priklause Petrui Gui, vienam Bourbon'o valdovo draugui, dvariškų įpročių žmogui. Pas tą poną Archambaut nusivesdavo žmoną, kada norėjo ją kiek palinksminti. Kada žmona imdavo vonią, vyras, kaip sargybinis, stovėjo prie durų (prieš tai akyliai apžiūrėjęs visus tynių kampus). Pats jis nesimaudė nuo pat savo vestuvių, patenkintas savo baisia barzda ir dar baisesniais ūsais, kurie darė jį panašų į graiką ar į slavą: jis manė, kad tokie ūsai galėsią daugiau išgąsdinti meilingus kavalerius.

Vienas tobulas riteris gyveno tais laikais Burgundijoj. Jis buvo gražus: šviesaplaukis, garbanuotas; kakta aukšta ir plati; antakiai juodi, ilgi ir tankūs; didelės akys, juodos ir besijuokiančios; nosis tiesi, taisyklinga, kaip arbaleto stiebas; veidas pilnas ir gyvos spalvos; ausys stačios, didelės ir raudonos lūpos plonos ir meilingos; smakras kiek smailus; kaklas status; pečiai platūs; raumenys galingi; keliai be susilenkimo, ir t. t. (Štai, tarp kitko, trubadūriško vyro, riterio grožio idealas).

Jis buvo išėjęs savo mokslus Prancūzijoj (Paryžiuj), kur tiek išmoko septynių mokslų, jog galėjo bent kur pats atidaryti mokyklą. Jei reikėjo skaityti ar giedoti bažnyčioj, jis galėjo tai atlikti geriau už kiekvieną kleriką.

Jo dėdė, Burgundijos kunigaikštis, pakėlė jį riteriu, kada jam suėjo 17 metų ir 1 diena. Jis turėjo geras pajamas, nes gaudavo pinigų ir iš Anglijos karaliaus, savo giminaičio, ir iš imperatoriaus, ir iš Burgundijos kunigaikščio, ir iš kitų. Jis vadinosi Vilhelmas Neverietis (Guilhem de Nevers). Jo palinkimai ir skonis buvo bajoriški. Jis labai mėgo turnyrus, šokius, moteris, lošimus, šunis ir paukščius, žirgus, galiausiai, visus malonumus, kurie tinka išmintingam žmogui.

Jam dar neteko, kaip reikiant, mylėtis, bet jis buvo skaitęs gerų autorių ir žinojo dėlto, kad jam veikiai teks tapti įsimylėjėliu. Jis girdėjo kalbant apie Flamenką, apie jos grožį ir apie jos nelaimes. Amūras patarė jam išrinkti ją savo Dama. Ir Vilhelmas iškeliavo į Bourbon'ą, pilnas saldžiausių vilčių.

Kada jis atvyko į miestelį, jam nurodė, kaipo geriausią viešbutį, Petro Gui namus. Čionai jis apsistojo. Buvo antvelykio šeštadienis, laikas, kada lakštingalos savo dainomis prikiša tiems, kurie nesirūpina mylėti. Vilhelmas savo kambary galvojo: „Įsimylėjėlis privalo turėti geležinę širdį. . ." ir pradėjo svajoti apie Flamenką.

Paskiau jis nuėjo su šeimininku (Gui) į bažnyčią. Riteris atsiklaupė prieš šv. Klemenso altorių ir dievotai meldėsi Dievui, Dievo motinai, šv. Mykolui ir visiems šventiesiems. Jis pakartojo kelis kartus „Tėve mūsų" ir trumpą maldą, kurios jį buvo išmokęs vienas šventas atsiskyrėlis: 72 Dievo vardai, kaip jie tariami hebrajiškai, graikiškai ir lotyniškai, nes tos maldos reikšmė buvo ypatinga.

Riteriui pirmą kartą teko pamatyti bažnyčioj Flamenką. Kada kunigas su pašventintu vandeniu prisiartino prie ponios, ji, norėdama daugiau gauti to vandens, atidengė kiek savo šydą. Ji pasidarė tada be galo maloni, balta ir švelni, su savo plaukais, spindinčiais saulėje. To reginio pagautas Vilhelmas, kurs giedojo šventas giesmes, taip gražiai užtraukė „Signum salutis", jog visiems labai patiko — jis turėjo skaidrų balsą. Po to riteris gavo dar pamatyti jos nuogą ranką ir pajuto savyje tai, „ką jaučia žmogus, pasinėręs į labai šaltą vandenį, kurs sutraukia pilvą. Jis tebegalėjo šaukti: „Oi, oi!"

Kada Flamenka pabučiavo paduotą jai brevijorių, Vilhelmas pastebėjo jos burną ir pasveikino save, kad taip greit atvyko čionai. Kada klerikas su knyga grįžo, riteris pasakė jam: „Drauguži, ar nėra šioj knygoj kalendoriaus — norėčiau sužinoti, kurią dieną buvo Dievo dangun ėmimas". Klerikas davė jam knygą, ir

Vilhelmas, sužinojęs, kurioj vietoj ji (knyga) būčiuojama, pabučiavo tą puslapį daug daugiau kaip tūkstantį kartų (nes čia prisilietė Flamenkos lūpos). Jis buvo gilaus svajojimo pagautas iki „Ite, missa est".

Riteris pasistengė susipažinti ir susidraugauti su kunigu ir kleriku. Kada, kitą šventadienį, atėjo bažnyčioj momentas bučiuoti brevijorių, jis pasakė klerikui: „Drauguži, noriu jums parodyti gražią vietą, kuri tiktų pabučiuoti — tai bus eilutė: „Fiat pax in virtute. . ." — po to jūs man atnešit knygą". Kada Flamenka pasilenkė, bučiuodama knygą, ji pastebėjo, kad tas, kurs atnešdavo brevijorių, galėtų pasakyti jai (nekieno nepastebėtas) kelis žodžius.

69.

Vilhelmas, nesigailėdamas gausių dovanų savo šeimininkui, kunigui ir kitiems naujiems pažįstamiems, padarė juos visus sau labai palankius. Jam nebuvo sunku sykį įtikinti juos, kad jis pats esąs dvasiškis. Vilhelmas patarė kunigui išsiųsti savo padėjėją kuriam laikui į Paryžių dar pasimokyti, o kleriko pareigas pavesti jam. Kadangi patarimas ėjo drauge su dovanomis, aišku, klebonas sutiko.

Artimiausią šventadienį naujas „klerikas", gavęs po mišių brevijorių, tuoj nunešė jį Flamenkai pabučiuoti. Atsiradęs jos akivaizdoj, jis taip sumišo, jog tegalėjo ištart vieną žodį: „Hai las!" („Deja!"). Štai, kokioj būklėj yra žmogus, kurs myli!

Flamenka išgirdo žodį ir ilgai galvojo, ką jis galėtų reikšti. Ji pasidalino savo mintimis su savo ištikimomis tarnaitėmis. Jos patarė šiaip ar taip atsakyti gražiajam, bajoriškos išorės klerikui.

Po to prasidėjo savotiškas dialogas tarp Flamenkos ir Vilhelmo. Jie tegalėjo pasakyti vienas antram vieną žodį ar du kiekvieną šventadienį bažnyčioj per brevijoriaus bučiavimą — bet to jiems pakako. Vilhelmas buvo pradėjęs pasikalbėjimą, pasakęs „Hai las!" („Deja!"). Flamenka po 7 dienų pramurmėjo: „Que plans?" („Kuo skundžiatės?"). Tasai „Que plans?" panerė Vilhelmą neapsakytam svajingume, kurs išėjo aikštėn nemige. Tai leido jam sustatinėti įvairius dialogus tarp savo akių, ausų, lūpų ir širdies.

Sekantį sekmadienį Vilhelmas pasakė: „Mor mi" („Mirštu"). Tą dieną Flamenka, besiskųsdama neva galvos skaudėjimu, nusiuntė pietų metu Archambaut pasivaikščiuoti. Pavyduolis pradėjo baubti, kaip bulius, ir nėjo.

Tuo tarpu Vilhelmas, pasisamdęs darbininkų, padarė požeminį urvą (koridorių), kurs sujungė jo butą su maudymosi kambarėliu Gui namuose, į kurį kartais atvykdavo, vyro lydima, Flamenka.

Tolimesnį sekmadienį ji tarė jam (bažnyčioj): „De que?“ („Del ko?“), t. y. „Del ko jūs mirštat?“

Kadangi Dangun ėmimo diena buvo ketvirtadienis, paprastas laiko tarpas (nuo sekmadienio iki sekmadienio) buvo sutrumpintas. Vilhelmas, per tą šventę duodamas pabučiuoti brevijorių, pasakė Flamenkai: „D'amor“ („Iš meilės“).

Sekmadienį jis išgirdo tokius žodžius: „Per cui?“ („Kam?“).

Artimiausios šventės metu Vilhelmas pasakė: „Per vos“ („Jums“). Į tai jis gavo po savaitės atsakymą: „Qu'en puesc?“ („Kuo galiu čia padėti?“).

„Kokia ji protinga“, pamanė Vilhelmas. „Gerasis Viešpatie, — kreipėsi jis į Dievą, — aš atiduosiu bažnyčioms visus savo turtus..., jei atiduosi man mano Damą, ir atsisakau nuo savo vietos rojuje...“

Šv. Barnabo dieną jis pasakė jai (bažnyčioj, kaip visuomet): „Garir“ („Išgydyti“).

Šeštadienį, šv. Jono dieną, ji atsakė: „Consi?“ („Kaip?“) ir, imdama brevijorių, pirmą kartą palietė jo pirštus.

Sekmadienį, kitą dieną po šv. Jono, jis tarė: „Per gain“ („Požemiu“).

Birželio 29 d., apaštalų Petro ir Povilo dieną, Flamenka pažvelgė Vilhelmui tiesiog į veidą ir pasakė: „Imkis jo“ (t. y. to gudrumo).

Pirmą šventadienį Vilhelmas, švelniai pažiūrėjęs į Flamenką, pratarė: „Aš jį pasiėmiau“.

„Ar galimas daiktas (tarė sau Flamenka), kad jis taip greit išgalvotų būdą, kuriuo aš galėčiau jį išgydyti! Ach, koks jis sumanus! Mano krašto riteriai per dvejus metus leido man kankintis, tuo tarpu jis...“

Dar reikėjo viso mėnesio, kad įsimylėjėliai galėtų pasikeisti šiais žodžiais: „Ir kuris (eis)?“ — „Jūs eisit“ (atsakė ji). — „O kur?“ — „Į maudykles“. — „Kada?“ — „Greitai“.

Flamenka vis dėlto svyravo. Galiausiai ji nusileido Amūrui: „Amūras (galvojo jinai) turi savo neabejotinas teises damų atžvilgiu; jis ima reikšti tas teises jau pradedant nuo 13 metų amžiaus, ir jei moteris užmiršta iki 16 metų užmokėti jam duoklę, ji

nustoja fiefo, jei nėra gavusi iš Amūro prailginimo; jei ji pasiekė 21 metų amžiaus, neišsimokėjus Amūrui bent 1/4 — ji amžinai nustoja fiefo..." [161]).

Flamenka įtikino savo pavyduolį vyrą, kad jai būtinai reikalingos artimiausią trečiadienį vonios, nes ji negaluojanti, o veikiai kaip tik būsiąs naujas mėnulis. Vyras nuvyko pas Guĩ ir užsakė vonias. Vilhelmas tai lengvai sužinojo.

Trečiadienį, ankstybą rytą, viskas buvo paruošta vonioms. Senioras Archambaut pats nusivedė už rankos Flamenką į tynes. Maudyklėj jis atidžiai apžiūrėjo visus kampus (kaip paprastai tai darė) ir, nieko įtartino nepastebėjęs, išėjo ir pasiliko prie durų. Tarnaitės uždarė gerai duris jam išėjus. „Aš nenusirengsiu", — pasakė Flamenka joms, — „nes neatėjau čionai maudytis".

Tą pat valandėlę Vilhelmas, pakėlęs akmenį, kurs vedė į jo paruoštą požemį, pasirodė su žvake rankoje. Jo marškiniai buvo brangios Reims'o drobės. Jis dėvėjo gražius apdarus, ir diržas labai gerai jam tiko. Jo kelnės buvo šilkinės, išsiutos gėlėmis. Jos taip gražiai buvo uždėtos, jog atrodė, kad jis buvo gimęs su jomis (su kelnėmis). Ant galvos jis turėjo plačią skrybelę.

Vilhelmas pasveikino Flamenką. Dabar senioras Archambaut gali, jei nori, šokinėti po durimis— ne, dėl jo Flamenka neapleis progos įsigyti draugo. Riteris paprašė Damą ir jos tarnaites nueiti požemiu į jo kambarius.

Kada jie visi atsirado pas Vilhelmą, Flamenka ir riteris atsisėdo arti viens kito, ant žemos lovos. Tarnaitės užėmė vietas prie jų kojų ant pogalvių. Tada pradėjo jis linksniuoti jos vardą ir papasakojo, kaip buvo atvykęs ir kuriuo tikslu į Bourbon'ą. Šį kartą jis nedrįso daugiau ką daryti, pasitenkindamas įprastu įžanginiu žaidimu, kurį rodo Amūras tikriems įsimylėjėliams. „Ach, tai buvo tikri įsimylėjėliai — nebėr tokių; tačiau autorius pažino vieną, kurs būtų toksai, jei rastų partnerę".

Atsisveikindamas, riteris nepamiršo tarnaičių: jis davė joms raikščių, karolių, žiedų, kvepalų dėžučių. Buvo susitarta, kad Flamenka vaikščiuos nuo šio laiko į maudykles neva savo sveikatos reikalu. Ji, žinoma, eis čion didesniu noru, negu į bažnyčią. Atsisveikindami visi dūsavo, veik verkdami iš susijaudinimo. — Moterys vėl sugrįžo požemiu į maudyklę. Tarnaitės davė ženklą skambučiu. Pavyduolis atbėgo greitai.

---

[161]) Madnų anais laikais scholastiškų „galimatijų" pavyzdys. Tai madai, kaip sakyta, retkarčiais negalėjo atsispirti net „Flamentos" autorius.

— Žinot ką, pone, — tarė vyrui Flamenka, — jaučiu, kad vonia yra man be galo naudinga. Bet, kaip sako, vieną kartą — tai taip, kaip ir nieko; kad tynės daugiau padėtų, reikės jas imti kuo dažniausiai.

— Na, tai ir imkit, — atsakė vyras: — nors kiekvieną rytą, jei tai jums taip patinka.

70.

— Būtų apgaulė ir niekšingumas, — sakė po piet Flamenka savo ištikimoms tarnaitėms: — jei aš atsisakyčiau duoti mano draugui tai, ko jis daugiausia geidžia. Yra tokių moterų, kurios verčia įsimylėjėlius kankintis, sakydamos: „Ne", ir dėl šito jas vadina doromis ir skaisčiomis. Fi, tokia ponia, kuri atsisako duoti burna tai, ką įsako jai padaryti širdis! Ovidijus buvo teisingai pasakęs: „Ateis laikas, kada ta, kuri paniekino savo draugą, bus viena ir šalta ir sena; o toji, kuriai atnešdavo naktį rožių ant jos slenksčio, kad pasidžiaugtų jomis rytą, neberas nei vieno žmogaus, kurs galėtų jai ką prikišti..."

Per antrą pasimatymą Vilhelmas atsivedė su savim dar savo du tolimu giminaičiu (jis turėjo nemaža palydovų), kurie tapo tarnaičių (ne prastos kilmės) kavalieriais. Flamenka ir riteris galėjo pasilikti vieni. „Jie galėjo pažaisti (dabar), kaip tinkami, bet, man rodos, nevisai čia būtų patogu pasakoti apie tuos linksmus dalykus, kuriuos kiekvienas jų darė..."

Per ištisus 4 mėnesius 6 įsimylėjėliai gardžiavosi savo tobula laime, iki šv. Andriaus, lapkričio mėn. Tada, ačiu Dievui, Flamenka tapo tokia linksma ir tiek pasitikinti savimi, jog jai visai nerūpėjo Archambaut, ir ji net neatsistodavo, kada jis įeidavo į kambarį[162]). Sykį ji griežtai pasikalbėjo su juo ir padarė tokį pasiūlymą: ji turinti atgauti savo laisvę ir būsianti jam ištikima, kaip buvusi iki šiol...

(Šioj vietoj stinga vieno rankraščio lapo — matyti Archambaut turėjo sutikti su žmonos reikalavimais. Reikia pažymėti, kad psichologinė motyvacija Archambaut pasveikimo labai neaiški, paviršutiniška — gal ji buvo nuodugnesnė, įtikimesnė kaip tik stingančiam manuskripto lape?).

[162]) Anais laikais moteris, net žmona, turėdavo atsistoti, kada įeidavo į kambarį baronas, jos vyras. Maža, bet labai charakteringa feodalinio gyvenimo žymė.

Pradedant ta diena Archambaut numazgojo sau galvą, atsisakydamas nuo sargo ir šnipo pareigų, tapdamas vėl aukštos visuomenės žmogum, koks buvo kitados. Flamenka vėl buvo apsupta damų ir riterių.

Su dideliu sunkumu pavykdavo jai dabar imti vonias. 7 damos būtinai norėdavo ją lydėti. Įsimylėjėliai pasiryžo kuriam laikui persiskirti — iki Velykų. Vilhelmas nuvyko dalyvauti garsiuose turnyruose. Per vieną turnyrą su juo susipažino Archambaut ir pasikvietė į savo pilį. (Čia vėl truksta kelių rankraščių lapų).

Vilhelmas atvyksta į Bourbon'ą, kame eina pasiruošimas turnyrui. Riteriui pasiseka nakties metu slapta pasimatyti su mylimąja Flamenka, kuri nenustojo jo mylėjus. Kitą dieną įvyksta turnyras...

Turnyro aprašymo galo, o kartu ir visos „novos" galo, stinga. Šioj vietoj, tuo būdu, dėl manuskripto galo stokos „Flamenkos" „nova" baigiasi.

XII. Trubadūrų poezijos įtaka

Žymi trubadūrų poezijos įtaka Prancūzijai, truveriams. — nemaža provansališkos poezijos įtaka vokiečių minnesingeriams. — Kai kuri trubadūrų įtaka anglų poetams. — Reikšminga įtaka Iberijos pusiasaly. — Galinga įtaka Italijai.

Pastangos prikelti provansalų poetiškąją (literatūros) kūrybą („félibrige'o" sąjūdis) XIX ir XX amž.

71.

Trubadūrų poezija turėjo nepaprastos reikšmės vakarų Europos poezijai, lyrikai. Trubadūrų kūrybos įtaka išeina aikštėn ir Prancūzijoj, ir Ispanijoj, ir Italijoj, ir Vokietijoj, ir kitur. Vienur toji įtaka buvo mažesnė, kitur didesnė. (Iki mūsų laikų ne viskas dar išaiškinta dėl kalbamos įtakos įvairioms šalims). Šiaip ar taip negalima sau įsivaizduoti lyrikos tolimesnio ūgio be provansališkos poezijos, o kai kur (sak., Italijoj), kaip pamatysim vėliau, Provanso poezija tiesiog pagimdė grožinę literatūrą.

Suprantama, kodėl visi provansalistai (nuo XIX amž. vidurio) tinkamai įvertina trubadūrų poezijos įtaką kitų tautų literatūroms. Apie tai sako, pradedant Wachernagel'iu ir Diez'u, ir G. Paris, ir Jeanroy, ir Anglade, ir kt.

„Trubadūrų poezija, — akad. Paris'o žodžiai, — turi istorinės reikšmės. Grožinė (meniškoji) Italijos, Portugalijos, Ispanijos, Vokietijos poezija eina iš jos (trubadūrų kūrybos)..." [163]).

Kad ir ne tokia galinga, kaip Italuose, buvo trubadūrų įtaka prancūzams — prancūzų poezija buvo jau kiek išaugusi, kada pasirodė žavinga Provanso lyrika — vis dėlto truveriai tapo ilgam priklausomi nuo Provanso, Provansas uždėjo savo neišdildomas žymes jų kūrybai.

„Provansališkos įtakos centras šiaurės Prancūzijai, rodos, buvo dvaras Eleonoros iš Poitiers (Akvitanietės), kuri tapo žmo-

[163]) Paris, Esquisse hist. de la litt. franç. au moyen-âge, § 125.

na Henriko II, anglų karaliaus, o ypač dvaras jos dukters Marijos Šampanietės. (Anais laikais, XII amž. antroj pusėj, būta glaudų ryšių tarp Prancūzijos ir Anglijos, nes anglų karaliai turėjo savo žemių Prancūzuose ir buvo susigiminiavę su prancūzų karaliais). Čionai (prie prancūzų dvaro) ima platintis meilės idėjos, kurios sudaro provansališkos poezijos pagrindą, ir dedama pastangų sudaryti, puikiuose riterių ir damų susirinkimuose, tam tikrą kurtuazinės meilės kodeksą. Patys garsieji trubadūrai, tokie kaip kad Bertran de Born ir Bernartz de Ventadorn, gyvena prie Eleonoros dvaro, tuo tarpu kai vėliau, Marijai Šampanietei globojant, Chrestien de Troves įnešė į bretoniškus romanus meilės teoriją, kurią šios aukštos kilmės damos padarė madną... Šampanija su Pikardija, Flandrija ir Artois liko per XIII amž. beveik išimtinai šios (kurtuazinės, ėjusios iš trubadūrų) poezijos būveine..." [164]).

XII amž. gale ir XIII amž. pradžioje, prancūzų poezija, be abejo, yra trubadūrų lyrikos įtakoje. Toji įtaka traukiasi per visą XIII amž. Poetai, dažnai aukštos kilmės žmonės, palaiko kurtuazinius idealus, imituodami visame kame Provanso poeziją. Poetiškoji mokykla, vad. „provençalisante", įsigalėjusi aukščiau minėtuose Prancūzijos centruose XII amž. antroj pusėj, pražydo XIII amž.

Kaip, kuriuo būdu provansališkoji poezija įsiskverbė į Prancūziją? Tasai įsiskverbimas įvyko ilgainiui įvairiais keliais. Nurodoma, kad Marcabrun, vienas seniausių trubadūrų, galėjęs kurį laiką gyventi prie dvaro anglų karaliaus Henriko II (karalius valdė Normandiją ir pietų vakarų žemes Provanse). Yra žinių, kad trubadūras Bernartz de Ventadorn apie 1150 m. buvęs prie dvaro Eleonoros Akvitanietės (t. y. anūkės seniausio trubadūro Guilhem'o VII, Henriko II žmonos, o prieš tai prancūzų karaliaus Liudviko VII žmonos). Jungtuvės provansalietės Eleonoros iš Akvitanijos su Liudviku VII, o paskiau su Henriku II, turėjo ypatingos reikšmės įsiskverbimui trubadūrų poezijos į Prancūziją. Daug žonglerių, drauge su karaliene, atvyko į Prancūziją, platindami čionai trubadūrų poeziją. Jie labai padėjo, kaipo savotiški populiarizatoriai, atsirasti ypatingai madai, provansališkai madai, aukštos visuomenės tarpe.

„Prie dvaro Marijos Šampanietės (Eleonoros dukters) susidarė pirmareikšmis literatūros istorijoj poezijos centras, kame

---

[164]) G. Paris, La litt. franç. au moyen-âge, p.p. 201—202.

įvyko kontaktas tarp Chrestien de Troyes mokyklos (prancūziškos) ir pietų poezijos (trubadūrų). Iš čia išėjo susiamalgavę (susijungę)... diegai, kurie turėjo pražydėti Reino ir Dunojaus krantuose“[165]).

Ta proga galima pažymėti, kad kai kas iš trubadūrų buvo bandęs rašyti prancūzų kalba: sak., yra žinomas eilėraštis ta kalba trubadūro Ričardo Liūto Širdies, trubadūro Petro II (Aragono karaliaus) ir t. t.

72.

Nemažos įtakos turėjo Provanso poezija vokiečių lyrikai. Vokiečių literatūros istorikai skiria seniausią vokiečių lyriką, tiksliau sakant, lyriškus vokiečių poetus, vad. minnesingerius, į dvi grupes, į dvi mokyklas: austro-bavarišką, pražydusią Bavarijoj ir Austrijoj (Dunojaus krantuose), ir Reino — vėlybesnę mokyklą. Pirmoji mokykla laikoma ne tiek dar meniška, kaip antroji. Pirmoji, manoma, dar glaudžiai susijusi su liaudies kūryba; antroji — jau grynai grožinė, meninė, atitolusi nuo liaudies šaltinių.

Kad ir būdama arti liaudies šaltinių, austro-bavariškoji mokykla turi savyj neabejotinų žymių provansališkos įtakos. Dar ryškiau toji įtaka matytis Reino mokykloj. Teisybė, ji (kalbamoji įtaka) eina čion ne betarpiškai iš Provanso, bet iš Prancūzijos, iš kalbos d'oïl. Truverių poezija tarpininkauja tarp trubadūrų ir minnesingerių poezijų. Be to, tarp 1170—1190 m. nusistato betarpiškas kontaktas tarp trubadūrų ir minnesingerių dėl nuolatinio santykiavimo anais laikais pietų Vokietijos ir šiaurės Italijos.

Vienas mūsų laikų vokiečių medievistų ir provansalistų, Luderitz[166]), įrodo labai aiškiai ir įtikinamai provansališką įtaką minnesingeriams. Tasai eruditas skiria visus minnesingerius į dvi grupes: pirmai grupei priklauso uolūs trubadūrų imitatoriai, vad. poetai „Minnesangs Frühling“; antrą grupę sudaro labai talentingi, žymia dalim originalūs poetai, mažiau pareiną nuo trubadūrų. Jiems kiek daugiau įtakos turėjo prancūzų truveriai — prancūzų ne tik lyriškoji, bet ir epiškoji poezija. Žymiausi ir cha-

---

[165]) Anglade, Hist. somm. de la litt. mériod..., p. 125.

[166]) Die Liebestheorien der Provenzalen bei den Minnesingern der Staufenzeit, Berlin, 1902.

rakteringiausi antrosios grupės minnesingeriai bus: Walter von der Vogelweide, Hartmann von Aue, alzasietis Reinmar ir kt.

Vienas iš Vogelweide's pasekėjų, minnesingeris Ulrich von Lichtenstein, sustatė net minnesingerių poetiką: „Vrouwen dienst" („Damoms tarnavimas"), kuri tapo daugeliui minnesingerių tikru koranu (žinoma, toji poetika buvo sukurta provansališkoj įtakoj).

Reikia pažymėti, kad buvo ir kiti minnesingerių ir trubadūrų kontakto keliai. Dunojaus lyguma, kur pasirodė pirmi minnesingeriai, buvo nuo ankstybų viduramžių vienas iš žinomiausių Europos kelių, tai buvo ypač žinomas kelias, tikra arterija Kryžiaus karų laikais. Antras begalinės svarbos kelias ėjo iš Venecijos į Vieną, Vengriją, Bohemiją, (Čechiją). Taigi minnesingeriai galėjo pasiekti šiaurės Italiją. Pasakojama, kad aukščiau minėtas minnesingeris Ulrich von Lichtenstein sykį sugalvojo tikrai karnavališką pramogą. Su minia savo palydovų jis iškeliavo iš Bohemijos į Veneciją, šaukdamas dvikovon kiekvieną, kas drįstų nepripažinti jo damos pirma pasaulio gražuole.

Negalima abejoti, kad kontaktas tarp minnesingerių ir trubadūrų davė apčiuopiamų vaisių XII amž. gale. Nuo to laiko vokiečių lyrika tikrai ima „provansalizuotis", imituoti trubadūrų poeziją, bent tai pastebima gausingų poetų kūryboj.

Minnesingeriai kiek pakeitė trubadūrų kurtuazinės meilės koncepciją, įnešdami į ją daugiau abstrakcijos, apdainuodami, bendrai imant, Damą (savo „aukštoj meilėj" — „hohe minne"), o ne konkrečią kurią ponią (kaip tai darydavo trubadūrai). Antra vertus, dėl palyginti didesnio viduramžių vokiečių visuomenės palaidumo minnesingeriai įnešė į savo poeziją ir nemaža realizmo, net cinizmo (į savo vad. „žemąją meilę" — „niedere minne").

„Aukštosios meilės" dainose minnesingeriai kalba paprastai apie tam tikrą „Damos prižiūrėtoją" (jos dorovės).. Tokių prižiūrėtojų nežino trubadūrai (nors, rodos, dviejų seniausių trubadūrų poezijoj — Vilhelmo VII ir Marcabrun'o — yra kai kas panašaus į šitokį Damos „doros" kontrolierį sargybinį, — bet tai išimtis).

Trubadūrų kurtuazinė lyrika, kaip žinoma, reikalauja iš įsimylėjėlių, tarp kitų dalykų, diskretiškumo, mokėjimo laikyti savo liežuvį, niekam neprasitarti apie tikrą Damos vardą, neduoti niekam mažiausio pagrindo, mažiausios medžiagos apjuokinti Damą. Tąjį diskretiškumą minnesingeriai noriai šlovina savo „hohe min-

ne“ — jie vadina tą dorybę „tougen minne“. Matyti, vokiečių aristokratinėj visuomenėj „tougen minne“ buvo kur kas svarbesnė, negu Provanse. Nieko nuostabaus: jei Dama buvo net prižiūrima tam tikro budėtojo (sargybinio), suprantama, kaip ji turėjo apsisaugoti nuo piktų liežuvių, nuo visokių pavojingų jai galimumų, jei įsimylėjėlis pradėtų plepėti. Mūsų akimis žiūrint, sunku dažnai suderinti (psichologiškai) abstraktiškos Damos konvenansą su „tougen minne“ realizmu.

Ideali meilė, kuri tobulina dvasiškai žmogų, kartojama minnesingerių poezijoj, bet filosofiškiau, tiksliau sakant, mistiškiau (primena daugiau trubadūrų dekadanso lyriką).

Taip pat ir „meilinga vasalystė“ atsiranda pas minnesingerius, įgaudama daugiau formališkumo, nes vokiečių poetai dažnai naudoja piktam feodališkai vasališkus terminus. Iš čia nepaprastas dirbtinumas, konvencionalumas tų eilių, kur išeina aikštėn tasai „meilingos vasalystės“ (trubadūriško išradimo) formališkumas.

Žinoma, trubadūrų įtaka pasireiškia daugiausia poetiškoj technikoj. Iš trubadūrų žanrų minnesingeriai ypač noriai vartojo „alba“, t. y. aušros, ryto meilės dainą, kurią jie vadino „tageliet“. Kiek tasai žanras („tageliet“) buvo populiarus viduramžių vokiečių lyrikoj, galima spręsti kad ir iš to, jog to tipo meilingų dainų išliko apie 100 (tuo tarpu „albų“ mes turim vos 16).

73.

Kai kurios įtakos trubadūrų poezija turėjo Anglijai. Kaip žinoma, anglų karaliai viduramžiais turėjo savo žemių Prancūzuose ir Provanse. Tarp tų karalių buvo ypatingas trubadūrų globėjas Ričardas Liūto Širdis, pats trubadūras.

Kodėl provansališka lyrika buvo ne tokia reikšminga anglams, kaip kitur? Mat, anglų poezija, dėl tam tikrų aplinkybių, pasirodė palyginti vėlai, antroj XIII amž. pusėj, kada Provanso lyrikos saulė geso, kada ji nebeturėjo tos galingos įtakos, kaip kad XII amž. gale ir XIII amž. pradžioj.

Jei mes nedaug ką tikro galime pasakyti dėl trubadūrų poezijos įtakos Anglijai, tai pareina ne tiek dėl tos įtakos silpnumo, kiek dėl tikslių žinių trūkumo. Mat, iki mūsų laikų, maža kas provansalistų tyrinėjo kalbamąją problemą. Rodos, tik vienas talentingas jaunas prancūzų provansalistas Audiau (prieš kelerius me-

tus miręs) bandė nors kiek nušviesti šią problemą[167]). To erudito išrodinėjimais, trubadūrų įtaka buvusi esminga ir svarbi grožinės anglų poezijos pradžiai.

Trubadūrai turėjo lemiamos įtakos — tvirtina Audiau — pirmiesiems anglų meilingos poezijos atstovams, tarp jų tokiems žymiems poetams, kaip kad Gower ir Chaucer. Toji įtaka Anglijoj pasireiškia vėliau, negu kitose vakarų Europos šalyse, dėl anglų gyvenimo savumų. Mat, anglų viduramžių aplinka, anglų storžieviškumas (barbariškumas ir religingumas) sudarė nepalankias sąlygas kurtuazijai, kurtuaziniams palinkimams, kurtuazinei meilei. Anglų viduramžių lyrikai (gan reti) bevelija apdainuoti Dangaus karalienę, dvasinį antgamtinį religijos (įkvėptą) tobulumą.

Antra vertus, daugumas anglų viduramžių poetų buvo įsitikinę, kad vien ilgos kariškos ir religiškos poemos vertos amžinybės — taigi jie priprato laikyti kurtuazinės lyrikos eilėraščius mažmožiais, efemeringais mažmožiais — ne daugiau. Toks Gower, puikių baladžių autorius (kur, tarp kitko, išeina aikštėn trubadūrų įtaka) skiria žymią savo kūrybos dalį rimtiems lotyniškiems raštams. Taip pat ir Chaucer atsisako nuo savos meilingos lyrikos ir rašo „Kenterberinius pasakojimus".

Štai faktoriai (bent svarbiausi), kurie nedavė galimumo kurtuazinei anglų lyrikai tinkamai išaugti, pražydėti, kaip tai atsitiko kituose kraštuose. Tuo būdu, trubadūrų inspiracija sunyko Angluose, nedavusi gražių vaisių.

74.

Jei trubadūrų poezija turėjo žymios įtakos prancūzų truveriams, nemažos — vokiečių minnesingeriams, tam tikros įtakos anglų poetams — ji buvo reikšminga ispanų bei portugalų poetiškai kūrybai, o ypač italų lyrikai. Galima būtų nustatyti tokią progresyvinę gradaciją, sulig provansališkos įtakos galios laipsniu: Anglija, Vokietija, Prancūzija, Ispanija bei Portugalija, Italija. Didesnė įtaka romantiškoms šalims suprantama — ji pagrįsta geografiniais, lingvistiniais ir politiniais faktoriais (artimumu, kaimyniškumu, giminingumu).

---

[167]) Les troubadours et l'Angleterre, 2-e éd. Paris, 1927. Nedidelė, bet labai turininga knygelė.

Paimsim kad ir Iberijos pusiasalį (Ispaniją bei Portugaliją). Rytų Ispanija, Katalonija, yra gretima su Provanso žemėmis. Kataloniškas dialektas esmėje yra vienas provansalų kalbos dialektų, atsiskyręs (dėl politinių priežasčių) nuo kitų provansališkų dialektų VIII amž. Suprantamas dalykas, tasai kalbos giminingumas galėjo daug prisidėti prie trubadūrų poezijos išsiplatinimo Katalonijoj. Jau XII amž. vidury (t. y. priešklasikiniu Provanso poezijos periodu) Katalonijoj atsiranda savųjų trubadūrų, Provanso trubadūrų mokinių.

Politiniai faktoriai suvaidino čia taip pat labai ryškią rolę. Anais laikais (XII amž. ir vėliau) Katalonija priklausė Aragono karaliui, kurs turėjo savo žemių Provanse (Roussillon'ą ir Monpellier). Be to, iki XIII amž. vidurio (1245 m.), Barcelonos grafai, Aragono karaliai, buvo kartu ir Provanso grafai.

Būta ir kitų ryšių. Sak., Norbonos (Provanso dalies) valdovai buvo ispanų kilmės; Tulūzos grafai buvo susigiminiavę su Aragono karaliais, etc.

Suprantama tad, kodėl Aragono karalių dvaras buvo ilgą laiką Ispanijoj vienas iš žymiausių trubadūrų poezijos centrų. Kai kurie Aragono karaliai buvo patys trubadūrai (Alfonsas II, Petras II; Alfonsas II buvo, tarp kitko, Peire Vidal'io bičiulis).

Kastilijos dvarui trubadūrai taip pat turėjo įtakos, nors ir ne tokios, kaip kad Aragonui. Yra žinomas garsus trubadūrų globėjas Kastilijos karalius Alfonsas X, pasižymėjęs savo mokytumu.

Esama žinių, kad vienas seniausių Provanso trubadūrų, Marcabrun, buvęs Ispanijoj, atsilankęs Alfonso VII dvare, pirmos XII amž. pusės gale.

Būta ir daugiau Kastilijos karalių mecenatų, sak., Alfonsas VIII, kurio žygius apdainavo ne vienas trubadūras. (Trubadūrai paprastai apdainuodavo savo globėjus, pasiremdami amžinu principu: do ut des). Štai kodėl nusipelnė trubadūrų poezijoj pagyrimų, panegirikų ir Alfonsas X (Išmintingasis) antroj XIII amž. pusėj. Prie jo dvaro per ištisus metus gyveno nykimo epochos trubadūrai. Vad. paskutinis didysis trubadūras, Guiraut Riquier, buvo mėgiamiausias Alfonso X poetas. Tasai trubadūras per 10 metų kuo gražiausiai gyveno prie Kastilijos dvaro.

Labai ryški buvo įtaka trubadūrų poezijos portugališkai ar galisiškai grožinei literatūrai. Galisijos dialektas (vienas svarbiausių portugalų dialektų) artimas taip pat provansalų kalbai.

Pražydusi portugališkoji ar galisiškoji lyrika XIII ir XIV amž. yra provansališkos poezijos uoli, paklusni mokinė. Ne be reikalo literatūros istorikai vadina tąjį portugalų poezijos periodą „provansališku periodu". Milžiniška tos poezijos gamyba nuostabi: išliko apie 2.000 eilėraščių įvairių lyrikos žanrų. Čia yra ir kanconų (apie 600 pjesių), ir vad. „burnojimo dainų", t. y. sirventų, ir „descort'ų", ir pastoralių, ir „albų", ir t. t. Aiškus dalykas, tų eilių technika yra vergiškas trubadūrų poezijos metrikos sekimas.

Prie Kastilijos ir Leono dvarų, kur dažnai viešėdavo trubadūrai iš Galisijos (Portugalijos) riteriai-poetai, XIII amž. pradžioje užsimezgė tie ryšiai, kurie paskiau turėjo tokių laimingų Galisijos poezijai padarinių. Jau XIII amž. antroj pusėj Galisijos poetai tiek ištobulino portugalų poetiškąją kalbą, imituodami trubadūrus, provansalų kalbos menišką tobulumą, jog Galisijos kalba ilgam tapo poezijos kalba par excellence visoj Ispanijoj, kada Provanso kalba nužengė nuo poezijos sosto. Ta proga galima pažymėti, kad jau Alfonsas X, garsusis trubadūrų globėjas, buvo vienas žymiausių ispanų poetų, rašusių Galisijos kalba, o ne Kastilijos, kuri rodėsi per daug apgrabi, permaža apdirbta švelniai kurtuazinei poezijai[168]).

75.

Galingiausia, tiesiog triumfalinė trubadūrų poezijos įtaka išeina aikštėn Italijoj. Žinoma, ir čia, kaip kitur, kurtuazinės poezijos ilkimas nemaža parėjo nuo moterų, nuo senioralinių damų. Italų poezijos bei literatūros kilimas ir ūgis yra glaudžiai susijęs su provansališka žodžio kūryba. Daugiau už Ispaniją, Portugaliją ar Vokietiją, italų viduramžių literatūrai (poezijai) buvo lemta turėti visuotinės, pasaulinės reikšmės, šalia Provanso ir Prancūzijos. (Provansas „eksportavo" pirmiausia ir daugiausia savo lyriką, Prancūziją — savo epiką).

Kodėl trūbadūrų kūryba pagimdė, galima pasakyti, italų poeziją, italų dailiąją literatūrą?

---

[168]) Esama provansalistų (sak., Michaëlis de Vasconcellos, Jeanroy), kurie yra linkę atiduoti pirmenybės palme Galisijos poezijai bei portugalų poetams, kaipo trubadūrų seniausiems imitatoriams. Tuo atveju nuo galisiškos poezijos pirmavimo Iberijos pusiausaly pareitų ir kastiliška kurtuaziška lyrika.

Visų pirma čia reikšminga buvo artima Lombardijos kaimynystė. Toliau, nereikia išleisti iš akių ryškaus giminingumo šiaurės Italijos tarmių su kalba d'oc. Provanso „joglar'ai" (žongleriai) galėjo, kaip ir Katalonijoj, lengvai platinti trubadūrų kūrybą — provansalų kalba buvo suprantama, prieinama.

Nemaža trubadūrų, dar nuo XII amž. galo, buvo labai mielai priimami įvairių italų kunigaikščių dvaruose ir gyveno dažnai tuose dvaruose, kiek norėjo. Juk — nereikia tai užmiršti — jau nuo XI amž. nusistatė glaudūs ryšiai tarp Provanso ir Italijos. Laisvi Provanso ir Italijos miestai turėjo anais laikais daug prekybinių sutarčių. Tarp abiejų šalių buvo labai gyvi prekybininkų, pirklių, jūreivių santykiai. Tiek Genujoj, tiek Marseille'y ar Norbonoj, provansalai ir italai buvo kaip namie. Kadangi tarp Provanso bei Tulūzos ir pavienių Italijos dvarų būta taip pat gausingų santykių — provansališki trubadūrai atsilankydavo į italų dvarus, sak., d'Este, Veronos, Turino, ir t. t. Nurodoma, kad daugiau kaip 20 Provanso trubadūrų viešėjo ilgesnį laiką Italijoj, tarp jų tokios garsenybės, kaip kad Peire Vidal ir Guilhem Figueira.

Iš šiaurės Italijos trubadūrų centrų pažymėtinas Montferrato dvaras. Čia gyveno kurį laiką įžymūs trubadūrai. Ilgamečiu to dvaro dainium buvo Raimbaut de Vaqueyras. Tasai vargingo provansališko riterio sūnus rado prie Montferrato dvaro ir savo Damą — markyzo, savo globėjo seserį — Beatricę. Beprotiškai mylėdamas ją, Vaqueyras nedrįso jai pasisakyti. Sykį (pasakojama jo provansališkoj biografijoj), negalėdamas ilgiau tylėti, jis prisipažino Beatričei mylįs vieną aukštų dorybių Damą, kuriai bijojąs pareikšti savo meilę. Jis prašė jos patarimų: „Ar aš turiu, — klausė jis: — atidengti jai savo širdį, ar mirti, slėpdamas savo meilę?" — „Raimbaut, — atsakė markyzė: — reikalinga, kad kiekvienas tobulas įsimylėjėlis, kurs myli kilnią ponią, bijotų pareikšti jai savo jausmus. Bet duosiu jums tokį patarimą: prieš nusižudydamas, teprisipažins jis savo meilėje ir paprašys jos (savo Damos) priimti jį, kaipo savo tarnautoją ir draugą. Esu tikra, kad jei ji yra išmintinga ir kurtuazinga, ji nepriims blogai tokio pareiškimo; priešingai, ji dar daugiau jį garbins..." [169]).

Ar neaišku, kad ir iš šios citatos, kad šiaurės Italijos aristokratiškoj visuomenėj kurtuazinės meilės koncepcija buvo visai

[169]) Anglade, Les torub., p.p. 226—227.

ta pati, ką ir Provanse. Įsimylėjėlis turi būti bailus, diskretiškas. Tobula meilė daro žmogų geresnį, kilnesnį, ir t. t. Vis tai bendros, kaip žinoma, kurtuazinio kodekso vietos.

1214 m. Trevise (šiaurėj Italijoj) įvyko toks charakteringas karnavalinis epizodas (apie tai pasakoja rimti metraštininkai[170]). Buvo pastatyta medinė tvirtovė (pilis). Pilies įgula buvo visa iš 200 ponių, gražiausių apylinkės moterų. Vieton šalmų, jos turėjo brangius vainikus, vieton šarvų — gražias sukneles. Jauni riteriai puldavo pilį, bet jų ginklai buvo vien vaisiai, gėlės ir kvepalų bonkutės.

Tasai epizodas rodo, kiek šiaurės Italijos dvarų visuomenė mėgo provansališko tipo pasilinksminimus, kiek viešpatavo joje kurtuaziški idealai ir palinkimai.

Trubadūrų kūryba, daugely rankraščių, buvo visose italų bibliotekose — kiekvienas išmokslintas italas turėjo gerai su ta poezija susipažinti. Kiek trubadūrai ir jų poezija buvo populiarūs Italijoj XIII amž., galima spręsti kad ir iš to, jog buvo sustatyta italų didikams provansališka gramatika.

Be Montferrato, Treviso, garsūs buvo šiaurės Italijoj ir kiti trubadūrų poezijos centrai, sak., Genua, Venecija. Iš šiaurės itališkų trubadūrų (italų kilmės) žinomiausias buvo Sordel (Sordello), mantujietis, t. y., gimęs Vergilijaus tėviškėj, XIII amž. pradžioj. Tai buvo nepaprastai avantiūristiškų palinkimų žmogus (kaip Peire Vidal). Vienas iš pirmųjų jo žygių buvo toks skandalas. Gyvendamas grafo San-Bonifaco dvare, poetas labai pamylėjo jo žmoną, grafienę Kunicą (Cunizza). Neilgai galvodamas, trubadūras pagrobė Kunicą (tur būt, ne be jos sutikimo) ir pabėgo. Grafas prisiekė nedovanoti tokio įžeidimo. Poeto gyvybė buvo dideliam pavojuj. Jis pradėjo keliauti po Provansą, Ispaniją, Portugaliją (prisidėdamas, tarp kitko, prie portugalų poezijos išaugimo). Po kurio laiko jis pametė Kunicą.

Apsigyvenęs Provanse, jis tapo artimas žmogus Marseille'o vikonto, paskiau kitų didikų. Galiausiai jis atsirado Sicilijoj. Kada jam vėl teko grįžti į šiaurės Italiją, daug kas joje pasikeitė — daugumas jo globėjų ir priešų buvo jau mirę (tarp kitko, dar gyva buvo Kunica, kurią trubadūras prieš daugelį metų buvo pametęs, ir kuri turėjo dar 3 vyrus). Manoma, kad mirė Sordel apie 1269 m. ne savo mirtimi, t. y., buvo nužudytas.

---

[170]) Id., ibid., p. 229.

Tasai garsus trubadūras kūrė sirventas (politines, moralines), bet daugiausia kanconas. Pragarsėjo jisai ypaš viena rauda, „planh", skirta trubadūrų mecenatui Blacatz'ui.

Jo kanconos rodo, koks meilus ir koks Amūrui ištikimas buvo jis trubadūras. Kad ir avantiūristas būdamas, jis nemėgo karo. „Jūs giriat karo gėrybes, — kreipiasi jis vienoj savo tensonoj į kitą trubadūrą, — bet tuo metu, kai gulėsit nukritę nuo arklio, aš sėdėsiu šalia savo Damos; net jei jūs taptum Prancūzijos didvyriu — aš vis dėlto manau, kad saldus bučinys daug vertingesnis už ieties smūgį..." [171]).

Kaip daug kas dekadanso periodo trubadūrų, Sordel savo kanconose sueterina Damą, daro ją beveik nežemiška būtybe, be kūno, daro savotišką iš jos abstrakciją, simbolį. Toji koncepcija, kaip buvo savo laiku pažymėta, prisidėjo prie pasirodymo mistiškai religiškos poezijos Provanse, o Italijoj ji paruoš dirvą vad. Bolonijos mokyklai su mistiškos meilės apdainavimu.

Dantė, savo „Dieviškoj Komedijoj" suamžino, savo ruožtu, Sordel'į. Jis įdėjo italų trubadūrą į skaistyklą. Sordel'io vėlė, atsitolinusi nuo kitų, „išdidi ir paniekinanti" klajoja. Dantė jį idealizuoja, o dar daugiau jo meilužę Kunicą, kurios vėlę poetas įdėjo net į rojų (į Veneros dangų).

76.

Paskutinė trubadūrų prieglauda Italijoj, XIII amž. pirmos pusės gale, buvo Sicilijos dvaras, Palermo dvaras, garsaus viduramžių bedievio, mecenato, mokslininko ir poeto, imperatoriaus Fridricho II.

Sicilijoj, tame antikinės Graikijos kampely, kur po hellėniškos kultūros kurį laiką viešpatavo arabų ir normanų civilizacijos, XIII amžiuj, XIII amž. vidury, užgimė italų poezija. Imperatoriaus Fridricho II dvaras tapo poezijos centru. Pirmieji italų poezijos paminklai rodo visišką jų priklausomybę nuo trubadūrų kūrybos. „Siciliečių poezija tėra trubadūrų poezijos atspindis..., kurs yra labai tolimas nuo savo modelio įvairumo ir reljefingumo. Net stilius, vaizdai ir eilėdaros priemonės, viskas pasiskolinta iš trubadūrų" [172]).

Prie Sicilijos poetų mokyklos, tarp kitų, priklausė pats Frid-

---

[171]) Apud Anglade, Les troub., p. 238.

[172]) Hauvette, Littérature italienne, 5-e éd. Paris, 1921, p. 49

richas II ir jo sūnus Enzo[173]). Kurtuazinė, riteriška meilė viešpatavo Sicilijos mokyklos poezijoj su visais tais sąlygumais (konvenansais), kurie ilgainiui atsirado trubadūrų lyrikoj.

Meilė — Sicilijos mokyklos poetų koncepcijoj — esanti maldaujantis Damos dievinimas. Įsimylėjėlis pirmiausia ir daugiausia turįs būti Amūro vasalas, turįs būti absoliučiai paklusnus Damai (kuri dažnai esanti išdidi, šalta, nepermaldaujama) etc. Visa tai, žinoma, provansališkos poezijos bruožai.

Be to, viena pagrindinių trubadūriškos koncepcijos tezių skelbdavo, kad meilė esanti dvasinio tobulumo ar tobulėjimo vyriausias principas. Ir tai kartojasi tiesiog vergiškai Sicilijos mokykloj. Tik stinga tai pietų Italijos kūrybai gyvos inspiracijos, poetiškos liepsnos. Ji, toji poezija, šaltoka ir be galo dirbtinė. Be to — reikia tai pabrėžti, — Sicilijos mokyklos poetai (bent jų dalis), t. y. pradinės italų poezijos mokyklos, pradėdami italų poeziją, drauge baigia kitą poeziją, yra ne tik pranokėjai, bet ir epigonai. Jie yra italų poezijos pranokėjai, bet kartu provansalų poezijos, mirštančios trubadūrų poezijos epigonai (paskutinieji dainiai, pasislėpę iš Provanso). Daug kas iš siciliškų trubadūrų kartoja savo raštuose, tiesiog žaisdami, bendras kurtuazinės lyrikos vietas.

Anų laikų Sicilijos visuomenė kai kuo skyrėsi nuo Provanso. Be abejo, Sicilijoj XIII amžiuj buvo galingas ir karingas feodalizmas, bet jį, tąjį feodalizmą, labai pridabodavo Fridrichas II ir jo vietininkai. Feodalizmas buvo suvaržytas, pavienių dvarų nebuvo, viskas koncentravosi aplink Palermo dravą, aplink imperatoriaus dvarą — čia rado prieglaudą ir mokslas, ir menas, ir literatūra, ir poezija.

Sicilijoj gyveno daug trubadūrų, nukentėjusių nuo Albigiečių karų, ar pabėgusių nuo Tulūzos šv. Inkvizicijos tribunolo. Tarp jų buvo garsusis „sirvenistas", popiežių didžiausias priešas, Guilhem Figueira.

77.

Sicilijos poezijos mokykla veikiai pagimdė kontinente vad. Toskanijos mokyklą, kurios centras buvo Bolonijoj, paskiau Florencijoj (jos žymiausias atstovas Guittone d'Arezzo). Tolimesnis Toskanijos mokyklos pražydėjimas davė naują srovę ar

[173]) Gaspary, Geschichte d. ital. Literatur, I Band. Strassburg, 1885, p. 60.

mokyklą, vad. „malonaus naujo stiliaus“ („dolce stil nuovo“) .Tos mokyklos garsiausi atstovai buvo Guido Guinicelli, Guido Cavalcanti ir viduramžių poezijos saulė — pats didysis Dantė[174]).

Iš kur tasai pavadinimas atsirado: „dolce stil nuovo“? Mat, naujos poezijos mokyklos veikėjai pasiryžo „išreikšti italų kalba naujas mintis“, jų žodžiais betariant. Tiesą pasakius, tos jų vad. „naujos mintys“ buvo paimtos iš trubadūrų, pasižymėdamos tik didesniu platoniškumu, mistiškumu meilės koncepcijoj. Jei kalbėti apie originalų „dolce stil nuovo“ mokyklos bruožą — reikia pažymėti tos mokyklos neretą lyrišką nuoširdumą, intimiškumą, gyvumą. Daug eilėraščių vis dėlto pasižymi nepaprastu dirbtinumu — tai poetiškai abstraktiškos schemos, meilingos kazuistikos ar retorikos dalykai.

Visa toji meilės metafizika (kad ir ką sakytų kai kurie ultrakritiški mūsų laikų provansalistai), yra, mutatis mutandis, neesmingas perdirbimas trubadūrų kurtuazinės meilės koncepcijos, ypačiai vėlybesnių trubadūrų, sak., tokių, kaip Arnaut Daniel.

Kaip buvo pažymėta aukščiau, pats Dantė išėjo iš „dolce stil nuovo“ mokyklos, pats rašydavo kanconas atitinkamos dvasios ir ne tik dvasios. Jo raštuose yra kancona, parašyta trimis kalbomis: lotyniškai, itališkai ir provansališkai. „Dieviškoj Komedijoj“ Dantė verčia trubadūrą A. Daniel'į sakyti provansališkas eiles (tai rodo, tarp kitko, kaip poetas puikiai mokėjo provansališkai) [175]).

Taigi, negalima abejoti, kad Dantės poetiškasis genijus susiformavo trubadūrų poezijos mokykloj, kad jojo kūryba yra, tarp kitko, ypatinga trubadūrų poezijos dvasios (nykimo periodo) apoteozė. O jo Beatričė? Ar tai nėra tolimas kondensuotas sumistintas atgaivinimas trubadūrų Damos, kupinos „pretz“ ir „valor“!

---

[174]) Reikia pažymėti, kad sąryšis Sicilijos mokyklos su šiaurės Italijos yra kai kuriems literatūros istorikams neaiškus ir neįrodytas (tarp kitko, italas Bertoni skeptiškai žiūri į kalbamų mokyklų artimą kilmės giminingumą). Be abejo, būta XIII amž. Italijoj, prieš „dolce stil nuovo“ pasirodymą, dviejų imituojančių trubadūrų poeziją („provansalizuojančių“) mokyklų: viena šiaurėj — lombardiškai - venecijoniška, kita pietuose — sicilišką. Bet jos, tos mokyklos, atrodo lyg visai nepriklausomos nuo viena kitos. Tiesa pasakius, kalbamoji problema gali daugiau rūpėti italų literatūros istorikams, negu provansalistams.

[175]) Tos eilės buvo cituotos knygos pradžioje, kada buvo pasakojama apie A. Daniel'į (IV skyriuj).

Antras didysis italų poetas, lyrikos karalius Petrarka, buvo puikiai susipažinęs su trubadūrų poezija, buvo taip pat išėjęs nuodugniai jų mokyklą. Jo poezijoj visur matoma trubadūrų įtaka. Ne be reikalo poetas giria daug trubadūrų savo „Trionfi d'Amore" (IV). (Jam didžiausi trubadūrai yra A. Daniel, P. Vidal, J. Rudel ir kt.).

Nesigilindami į Petrarkos lyrikos motyvų analizę, pabrėžkim vis dėlto, kad jojo meilinga poezija (Lauros apdainavimas) kanconose ir sonetuose yra tolimas „dolce stil nuovo" atgarsis, ir tuo pačiu susijęs su trubadūrų kurtuazinės meilės inspiracija.

78.

Trubadūrų lyrika, galinga ir šlovinga per porą amžių vakarų Europos poezijos sosto valdovė, dingo laiko ūkanose jau prieš 6 šimtmečius. Ir literatūrinė provansalų kalba, toji poezijos kalba par excellence XII ir XIII amž., tokia išdirbta, tokia rafinuota, buvo išstumta viduramžių gale ne tik iš savo pirmavimo kitų romanų kalbų tarpe, bet visai iš raštijos (nelyginant lietuvių kalba per XIX amž. antrą pusę). Prancūzų kalba suvaidino čia, kaip žinoma, žiauraus fatumo rolę.

Kaipo gyvoji kalba, provansalų kalba, jos skaitlingos tarmės išliko ir buvo plačiai vartojamos Provanse ne tik liaudyje, bet ir miesčionijoj iki prancūzų Revoliucijos. Liaudis nemokėjo susikalbėti prancūziškai[176]). Kova, pradėta nuo Revoliucijos laikų prieš visokį separatizmą, prieš visokius lingvistiškus skirtumus Prancūzijos teritorijoj, taigi ir prieš provansalų tarmes, traukėsi per XIX amž. ir, deja, traukiasi iki mūsų dienų (senasis režimas buvo čia kur kas pasyvesnis). Oficiali prancūzų kalba yra daug ką nuveikusi šioj srity, spaudos, mokyklos, kariuomenės tarnybos padedama. Bet prancūzų kalbos galutiniam triumfui, ypač nuo XIX amž. vidurio, kliudo provansališkas renesansas, provansališkų patriotų sąjūdis, pirmiausia ir daugiausia literatūrinis, vad. félibrige. Jo priešaky atsistojo, XIX amž. antroj pusėj, talentingas ir nepaprastai karingas poetas Mistral, sulaukęs nemaža pasekėjų.

Tvirtos provansališkų tarmių šaknys dar prieš 100 metų suvaidino kalbos atsparume didelę rolę. Susidomėjimas provansalų kalba ir poezija romantizmo gadynėj (juk romantizmas, tarp

[176]) Ripert, Le Félibrige, Paris, 1924, p. 17.

kitko, taip mėgo, taip idealizavo viduramžius) pagimdė gausingą erudicinę literatūrą apie trubadūrus, jų kūrybą, jų kalbą. Tasai provansalistikos pražydimas taip pat labai prisidėjo (tarp kitų faktorių) prie „félibrige'o" pasirodymo, prie provansališko renesanso.

„Félibrige", kurs remiasi daugiausia liaudies kūryba, kurs renka ir sistematizuoja provansališką tautosaką, nemaža jau yra nuveikęs šioj srity. „Félibrige'o" literatūros skaitytojų ratas yra gan platus nūdien Provanse. Tasai demokratiškas palikuonis tolimos aristokratiškos trubadūrų kūrybos (besinaudojąs tik ta pat kalba), žinoma, nepretenduoja atstatyti senovišką trubadūrų šlovę, tapti pasauliniu faktorium literatūroj, poezijoj. Tai tik vietinis, provincionalinis ar regionalinis reiškinys. Kitaip ir negali būti. Trubadūrų poezijos saulėtas spindėjimas užgeso amžinai, kaip amžinai dingo tą poeziją pagimdžiusios kurtuazinės visuomenės apystovos.

BIBLIOGRAFIJA

I. Provansalistikos bibliografija

1. Naujausia ir pilniausia trubadūrų poezijos tekstų ir literatūros apie trubadūrus bibliografija yra duota P i l l e t'o, vokiečių romanisto, (mirusio 1928 m.), papildyta C a r s t e n s'o: Bibliographie der Troubadours, Halle, 1933. Tasai storas veikalas, su viršum 500 pusl. (XLIV + 518), yra paskutinis provansališkos bibliografijos žodis.

2. Nemažiau reikšminga yra trubadūrų bio-bibliografija, įdėta į I tomą A. J e a n r o y kapitalinio veikalo: La poésie lyrique des troubadours, 2 t., Toulouse. Paris, 1934.

3. Provansališkų giesmynų bibliografiją galima rasti ką tik minėto prancūzų provansalisto J e a n r o y knygelėj: Bibliographie sommaire des chansonniers provençaux (manuscrits et éditions), Paris, 1916. Nuodugnesnė tų giesmynų bibliografija yra duota dar 1877 m. vokiečių romanisto G r ö b e r'io: Die Liedersammlungen der Troubadours, Rom. Stud., 2.

4. Smulkesnių bibliografinių žinių apie provansalistikos literatūrą mūsų laikais teikia, be Pillet ir Jeanroy, prancūzų provansalistas A n g l o d e savo dviejose knygose: Histoire sommaire de la littérature méridionale au moyen-âge, Paris, 1921 (knygos apačioj, išnašose) ir Les Troubadours, 3-e éd. Paris, 1922 (knygos gale).

II. Tekstai

5. Trubadūrų poezija pasiekė mūsų (kaip buvo nurodyta knygos pradžioje) rankraščiuose, kurie paprastai vadinami giesmynais. Tie giesmynai yra eilėraščių antologijos. Seniausi iš manuskriptų yra XIII amž. vidurio; daugumas jų yra XIV amž. Apie 3 giesmynų yra pergamente; didesnė dalis — popieriuj. Svarbiausi rankraščiai randasi mūsų laikais Paryžiuj (Nacionalinėj bibliotekoj), Romoj (Vatikano bibliotekoj), Florencijoj. Nuo XIX amž. vidurio, nuo Bartsch'o laikų, priprasta žymėti provansališkus giesmynus lotynų raidėmis: didžiomis — rankraščius pergamente, mažomis — manuskriptus popieriuj.

6. Pirmą monumentalų provansališkų tekstų rinkinį davė prancūzų eruditas Raynouard: Choix des poésies originales des Troubadours, 6 vol., Paris, 1816—1821.

7. Vėlybesni tekstų rinkiniai remiasi daugiausia Raynouard'u, sak., vokiečių provansalisto Mahn'o: Die Werke der Troubadours, 4 B., Berlin, 1846—1853; Die Gedichte der Troubadours, 4 B., Berlin, 1856—1873. Pažymėtinas J. Beck'o 2 tomų tekstų rinkinys: Les Chansonniers des Troubadours et des Trouvères. Coll. Corpus Cantilenarum Medii Aevi, 1927.

8. Iš provansališkų chrestomatijų daugiausia žinomos yra dvi — Bartsch'o: Provenzalisches Lesebuch, Elberfeld, 1855 (yra naujų papildytų leidimų, iš kurių geriausias bus Koschwitz'o perdirbime: Chrestomathie provençale, 6-e éd. Marburg, 1903—1904);

Appel'io: Provenzalische Chrestomathie, Leipzig, 1895; 5 Aufl. 1920.

9. Pažymėtinas, del įdėtų muzikalinių komentarų, Lommatzsch'o trubadūrų poezijos rinkinys: Provenzalisches Liederbuch, Berlin, 1917.

10. Iš antologijų geriausios yra prancūzų provansalistų — Anglade'o: Anthologie des troubadours, Paris, 1927 (59 eilėraščiai).

Jeanroy: Anthologie des troubadours, Paris, 1927;

Audiau: Nouvelle anthologie des troubadours, Paris, 1928 (80 eilėraščių).

11. Iš provansalų kalbos gramatikų pažymėtinos:

Schultz-Gora: Altprovenzalisches Elementarbuch, Heidelberg, 1906 (yra du nauji leidimai — 1911 ir 1915 m.);

Anglade: Grammaire de l'ancien provençal ou ancienne langue d'oc, Paris, 1920.

12. Pilniausias provansališkas žodynas yra Raynouard'o (6 tomai), papildytas Levy. Mažas, labai naudingas leksikonas yra to pat Levy: Petit dictionnaire provençal-français, Heidelberg, 1909.

III. Literatūra apie provansališką kūrybą

13. Pagrindinis veikalas apie provansališką literatūrą yra Bartsch'o: Grundriss zur Geschichte der provenzalischen Literatur, 1872.

14. Iš naujesnių provansališkos literatūros istorijų pažymėtinos šios trys:

Restori, Letteratura provenzale, Milano, 1891 (prancūziškas vertimas (nepilnas): Histoire de la littérature provençale depuis les temps les plus reculés jusqu'a nos jours, Monpellier, 1895);

Anglade, Histoire sommaire de la littérature méridionale au moyen-âge, Paris, 1921 (aukščiau minėtas dėl savo gausingos bibliografijos).

Jeanroy, La poésie lyrique des troubadours, 2 t., Toulouse - Paris, 1934. Ultra kritiškas ir eruditiškas veikalas, dažnai nepalankus trubadūrams (taip pat aukščiau minėtas dėl turtingos trubadūrų bibliografijos).

15. Smulkesnių žinių apie trubadūrus galima rasti pas šiuos provansalistus:

Anglade, Les Troubadours, Paris, 1908, 3-e éd. 1922;

Aubry, Trouvères et Troubadours, Paris, 1910;

Chaytor, The troubadours, Cambridge, 1912.

Visi trys veikalai yra daugiausia populiariškai moksliško charakterio.

16. Apie trubadūrų žanrų kilmę ir evoliciją daug duoda labai vertingos medžiagos Jeanroy savo monumentaliame veikale: Les Origines de la poésie lyrique en France au moyen-âge, Paris, 1889, 3-e éd. 1925.

Pastoralės žanrui (su visų 24 pastoralių tekstais) skiria savo knygą Audiau: La Pastourelle dans la poésie occitane du moyen - âge, Paris, 1923.

Apie tensoną specialią knygą yra parašęs J. Jones: La tenson provençale, étude d'un genre poétique..., Paris, 1934.

17. Apie trubadūrus svetur (ir jų įtaką) galima rasti įdomių žinių pas: Bertoni, I trovatori d'Italia, Modena, 1915, ir Audiau: Les Troubadours et l'Angleterre, Paris, 1920, 2-e éd. 1927, ir A. Jeanroy, La poésie lyrique des troub., Toulouse - Paris, 1934, t. I, chap. IV—VI.

IV. Monografinė literatūra apie trubadūrus

18. Iš daugelio specialių studijų, skirtų paskiriems trubadūrams (didesnė tų studijų dalis išleista su poezijų tekstais ir komentarais), pažymėtinos šios (apie įžymiausius trubadūrus):

Jeanroy, Les Chansons de Guillaume IX, duc d'Aquitaine, Paris, 1913;

Id., Les Poésies de Cercamon, Paris, 1922;

Id., Les Chansons de Joufré Rudel, Paris, 2-e éd. 1924.

19. Appel, Bernart von Ventadorn, seine Lieder, Halle, 1915.

20. Anglade, Les Poésies de Peire Vidal, 2-e éd. Paris, 1924.

21. Stimming, Bertran von Born, Halle, 1913.

22. Kolsen, Giraut de Bornelh, sämtliche Lieder des Troubadors, Halle, 1910.

23. Lavaud, Les Poésies d'Arnaut Daniel, Toulouse, 1910; Canello, La vita e le opere del trovatore Arnaldo Daniello, Halle, 1883.

24. Levy, Guilhem Figueira, ein provenzalischer Troubadour, Berlin, 1880.

25. Lollis, Vita e poesie di Sordello di Goito, Halle, 1896.

26. Anglade, Le Troubadour Guiraut Riquier, Bordeaux - Paris, 1905.

(Įdomu, kad toks trubadūras, kaip kad Peire Cardenal, iki šiol nesusilaukė savo kūrinių atskiro leidimo su atitinkamais komentarais ir studija).

27. Galima pažymėti dar šiuos specialius veikalus:

Meyer, Le roman de Flamenca, Paris, 1865; nouv. éd. 1901;

Lewent, Flamenca. Bruchstücke des provenzalischen Versromans, Halle, 1926.

28. Anglade, Les Origines du Gai Savoir, Paris, 1920.

29. Audiau, La Chanson de la croisade contre les Albigeois, Paris, 1924 (nepilnas vertimas).

30. Ripert, Le Félibrige, Paris, 1924 (apie Provanso literatūros renesansą XIX amž.).

31. Su politine Provanso istorija viduramžiais nuodugniai supažindina veikalas Bourilly et Busquet: La Provence au moyen - âge, 1112—1481. Paris, 1924.

32. Įdomių kultūros smulkmenų iš Provanso aristokratijos gyvenimo XII amž. galima rasti knygoj Vital-Mareille'o: La Vie ardente d'Éléonore d'Aquitaine, Paris, 1931.

K. KORSAKAS RADŽVILAS

LATVIŲ LIAUDIES DAINOS

Įžangos žodis

Latvių tautos dainų apžvalgą, gal būt, geriausia pradėti G. F. Büttnerio pilnais nuoširdumo žodžiais, pasakytais apie jas ko ne prieš šimtą metų. „Kaip rasa apvelka mišką šventadieniniu drabužiu ir gali papuošti ir visai nudžiuvusias šakas, — rašė G. Büttneris, — taip daina suteikia latvio gyvenimui tokio iškilnumo, tokio šventiškumo, kokio, kiek žinau, tokiu platumu dabartinė liaudis visai nebegali parodyti. Ji ne tik nušviečia ir idealizuoja meilės atskirus laipsnius: jos pirmutinį nubudimą, galią ir tvirtumą, kuklumą, laimę, ilgesį, išdidumą, pasidavimą, bet taip pat kančia ir nuliūdimas girdėti gausingose našlaičių, vedybų, mirties ir atsiskyrimo dainose... Tas latvių poezijos visapusiškumas ypač pasirodo žymus, jei palyginti ją su tokia neturtinga pačios Latvijos gamta".

Su apgailestavimu tenka pastebėti, kad mes labai mažai tepažįstame tas puikiąsias latvių tautos dainas.

Tiesa, tam tikras panašumas ar net sutapimas tarp kai kurių lietuvių ir latvių dainų jau seniai atkreipė tyrinėtojų dėmesį. Iš lietuvių pusės tatai pirmasis pastebėjo L. Rėza, kuris savo rinkiny (312, 317 p.) jau davė porą tokių sutampančių dainų. Deja, lietuvių pusėj jis buvo ir liko pirmasis ir vienintelis tokio palyginamojo darbo pionierius ilgiems dešimtmečiams. Latvių ir lietuvių dainų lyginamąjį tyrinėjimą ėmėsi tęsti kitataučiai, pirmoj eilėj vokiečiai. Latvijos vokietis dr. A. Bilenšteinas, daug nusipelnęs latvių kalbos, folkloro ir etnografijos tyrimais, jau 1858 m. nurodė, kad lietuvių daina „Laima šaukė, Laima verkė" yra užtinkama ir latviuose. Toliau W. Mannhardtas savo žinomoj, dabar jau gerokai pasenusioj studijoj „Die lettischen Sonnenmythen[1]), taip pat nurodė keletą lietuvių latvių dainų sutapimų. Žinomasis mokslininkas lituanistas prof. A. Bezzenbergeris savuose „Litauische Forschungen" (10—11 p.) davė keletą lietuvių latvių dainų

[1]) Zeitschrift für Ethnologie, 1875, 73 p.

bei mįslių paralelių ir pareiškė pageidavimą, jog ateity reiktų platesniu mąstu tą palyginamąjį darbą atlikti. Šį A. Bezzenbergerio pageidavimą pasišovė įvykdyti latvis, vėliau Tartu universiteto docentas ir profesorius J. Lautenbachas savo dviejų dalių plačiame darbe „Očerki iz istoriji litovsko - latyšskago narodnago tvorčestva" (Pirmoji dalis apie dainas išėjo 1896 m., antroji — apie mįsles. patarles ir kit. — 1915 m. Pirmoji šio darbo dalis buvo disertacija mokslo laipsniui įgyti). J. Lautenbachas savame tyrinėjime peržiūrėjo visą tuo metu jam prieinamą medžiagą, būtent apie 6000 lietuviškų ir apie 18000 latviškų dainų — ir surado 37 paraleles abiejų pusių dainas, pasikartojančias 500-uose varijantų. Antroj savo darbo daly jis susekė 200 bendrų lietuvių-latvių priežodžių bei patarlių ir 136 bendras mįsles. Be J. Lautenbacho latviuose paralelių tarp latvių ir lietuvių dainų dar bandė ieškoti Tehrauda Janis savo straipsny „Kursemes tautas dzeesmu sakars ar leischu, baltkreevu, polu un citam dzeesmam".[2])

Po J. Lautenbacho šiame lietuvių latvių dainų lyginamajame tyrinėjime atskirą etapą sudaro suomių prof. A. R. Niemi darbai. Savo studijoj „Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai"[3]) prof. A. R. Niemi nors ir nesistengė surasti naujų paralelių tekstų lietuvių latvių dainose, tačiau jis davė meistrišką lietuvių ir latvių tautos dainų plėtojimosi istoriją palyginimo šviesoje. Šis palyginimas juo pilnesnis ir įdomesnis, kad A. R. Niemi daugelyje savo studijos vietų, o ypačiai prie tos studijos lietuviško vertimo pridėtoj savo paskaitoj, dažnai pateikia gausių paralelių iš suomių bei estų tautų poezijos. Prof. A. R. Niemi studijos išvertimas į lietuvių kalbą yra dvigubas laimėjimas mūsų tautotyros literatūrai, nes V-ame savo Tyrinėjimų skyriuje — „Lietuvių ir latvių dainų santykiai" — jis duoda konspektyvų J. Lautenbacho veikalo I dalies turinio atpasakojimą, kritiškai įvertindamas J. Lautenbacho teigimus ir pridėdamas analogiškų palyginimų iš suomių bei estų folkloro. Tuo būdu Prof. A. R. Niemi studijos vertime mes galime bent iš dalies susipažinti ir su J. Lautenbacho tyrimais, kurie vargu ar bus kada išversti lietuviškai. Prof. A. R. Niemi Tyrinėjimų išvertimas nors šiek tiek, pagaliau, atperka didžiulį mūsų tuo reikalu apsileidimą ir neveiklumą, nes po L. Rėzos pirmųjų palyginimų ligi

---

[2]) Balls, 1898 m. Nr. 5-8.

[3]) Veltimas lietuvių kalbon Adolfo Sabaliausko, Mūsų tautosaka, VI t. 1932 m. 1-318 p. p.

šiol lietuvių pusėje lietuvių latvių dainų palyginamųjų tyrinėjimų srity tėra pasirodęs vos vienas mums žinomas darbas, tai T. Brazio raštas „Kaikurie lietuvių ir latvių dainų melodijų giminystės bruožai“ [4]). Daugiau mūsuose toj srityje nieko ligi šiol nenuveikta, ir užtat ne tik visiškai teisingas, bet gal kiek ir per nuolaidus yra to paties prof. A. R. Niemi dar prieš 20 metų padarytas pastebėjimas, kad „iš lietuvių pusės tik labai retai yra pakilta pažvelgti pav., į kitą pusę sienos, į pusę giminaičių latvių“ [5]).

Dar skurdesnė mūsų literatūra apie latvių dainas. Ligi šiol mes neturime jokios platesnės latvių dainų apžvalgos, jokios pagrindingesnės informacijos apie jas. Prof. A. R. Niemi studijos išvertimas taip pat neužkiša šios spragos. Nors brangintinoj jo studijoj galima užtikti apie latvių dainas tokių vertingų pastebėjimų, kokių sunku surasti net pačioj latvių dainotyros literatūroj, tačiau specifiškas požvilgis, kurio laikėsi autorius, rašydamas savo studiją, neleido jam pilnutinai apimti visos latvių dainijos, ir užtat jis pasitenkino atkreipęs tik ypatingą savo dėmesį į latvių dainos dainavimo būdą ir konstrukciją“ [5a]). Tačiau pilnesniam latvių dainų pažinimui tik šių dviejų ypatybių tegul ir talentingai atliktas nušvietimas vis dėlto yra aiškiai per mažas. Prof. A. R. Niemi studija šiandien negali pilnai užkišti minėtosios spragos dar ir todėl, kad ji yra jau šiek tiek senstelėjusi arba, tiksliau sakant, šiek tiek atsilikusi. Parašyta 1913 metais, prof. A. R. Niemi studija nebeapima tų naujesniųjų latvių dainotyros laimėjimų, svarstymų bei tyrimų, kurių per paskutinius dešimtmečius būta gana daug ir kurie davė ne vieną naują daugelio dainologijos problemų išsprendimą arba ir visiškai kitokia linkme pasuko patį tyrimo darbą bei tyriamojo objekto nušvietimą. Tačiau, žinoma, ir tokia, kokia ji yra, prof. A. R. Niemi studija sudaro brangų indėlį į lietuviškąją letticą.

Reikia pastebėti, kad latviai apie mūsų liaudies dainas yra daug geriau informuoti. Nebekalbant apie daugelį palaidų bei atsitiktinių žinių, kurių galima užtikti apie lietuvių dainas atskirose studijose ir straipsnuose, latviai jau nuo seniai turi darbų, skirtų specialiai lietuvių dainoms. Dar praeito amžiaus gale žurnale „Austrums“ pasirodė vertingos Bideru Jur'io (Biders Jurs — Leischu tautas dzeesmas, 1889 m. 463, 1015, 1065 p. p. ir Leischu

[4]) Tauta ir Žodis, V t. 215—231 p.

[5]) Mūsų Tautosaka, VI t. 153 p.

[5a]) Mūsų Tautosaka, VI t. 221 p.

dainos, 1892 m. 121, 181, 189 p. p.; 1895 m. 553, 701 p. p.; 1897 m. 769 p.) ir Paberžio (Pabehrsis — Leischi un win'u dzeesmas. Leischu dain'as jeb tautu dzeesmas, 1892 m. 49—57 p.) apžvalgos. Vėliau ne kartą tos apžvalgos naujų autorių buvo papildomos, o 1923 met. vienas žymiausių latvių poetų, Plūdonis, išleido lietuvių liaudies dainų vertimų rinkinį, (Leišu dain'as, Riga, 1923 m.), kuris ne tik mūsų recenzentų ar kritikų, bet net ir bibliografų liko nepastebėtas[6]).

Tiesioginių latvių liaudies dainų vertimų lietuvių kalbon ligi šiol taip pat nebūta. Jeigu ir buvo verstos latvių dainos, tai tik citatų arba pavyzdžių pavidalu. Bet ir tokių atsitikimų tegali būti nurodyta vos keletas. „Tautos ir Žodžio" II-me tome yra yra įdėti du prof. P. Šmito straipsniai[7]), kuriuose citatų pavidalu duota 59 pilnų dziesmų vertimai ir 32 fragmentų vertimai. Prof. A. R. Niemi studijoj pavyzdžių pavydalu duota 34 dziesmų ir 8 „zingių" vertimai. Tai beveik ir viskas, ką mes turime išsivertę iš gausiosios latvių dainijos. Netenka įrodinėti, jog tai mažiau negu maža[7a]).

Dėl kokių gi priežasčių mes ligi šiol taip mažai tesidomėjome ir tesidomime mums gimininges tautos dainomis? Nejaugi tik dėl savo nerangumo? Atrodo, jog čia turėtų būti ir kiek kitoniško pobūdžio priežasčių. Vieną tokių ir norėtųsi iškelti.

Matėme, jog praeito amžiaus pabaigoje ir šio amžiaus pradžioje buvo kilstelėjusi lietuvių latvių dainų palyginamoji tyrinėjimo banga. Entuziastiški, šiek tiek tautiškuoju romantizmu atmiešti, bet užtat gerokai prasilenkią su objektyvia istorine ir moksline tiesa, tvirtinimai, kad tarp lietuvių ir latvių dainų esą nepaprastai daug bendra, kad jos net sutampančios, neišvengiamai turėjo sugestionuoti abiejų tautų visuomenę ir abiejų pusių jaunesniosios kartos tyrinėtojus nusigręžti nuo perdėm sutampančių objektų palyginimo, kadangi buvo tarta, jog tas palyginimas nebegalįs duoti nieko nauja, nebegalįs atskleisti jokių naujų akiračių ir iškelti jokių naujų problemų, o gresiąs išvirsti į bergždžią perpilstinėjimą iš vienos vietos kiton. Rodosi, jog bent lietuvių visuomenėje yra vyraujanti pažiūra, kad latvių tautos dai-

---

[6]) Palyg. prof. Vac. Biržiškos lietuvių liaudies dainų bibliografiją „Mūsų tautosakoj" III t.

[7]) „Senovės latvių žirgas", 60 p.; „Latvių, dainos lietuviai", 111 p.

[7a]) 1934 m. „Kultūros" žurnalo Nr. 11 (622—624 p. p.) šios apžvalgos autorius dar išspausdino 41 latvių dainos vertimą.

nos panašios į lietuvių liaudies dainas kaip du vandens lašai. Gal būt tik ta ankstyvesniųjų lietuvių latvių dainų palyginamųjų tyrinėjimų sudaryta sugestija, ypač po to, kai daugelis tu tyrinėjimų vėliau nebeišlaikė objektyvios moksliškos kritikos, taigi, gal būt, tik ta sugestija bei noru išvengti ankstybesniųjų klaidų ir galima išaiškinti faktą, kodėl vėlybesniųjų laikų, ypačiai paskutiniojo dešimtmečio abiejų pusių dainotyroj mes matome didelį atsiskyrimą, užsisklendimą savuose kampuose, atsisakymą nuo palyginamųjų tyrimų metodo, kuriuo, nors ir klystant, bet vis dėlto ir daug ką laimėjant, dar taip neseniai buvo pradėta naudotis. Jeigu paimsime tokius naujesniuosius mūsų dainų tyrinėjimui paskirtus darbus, kaip prof. M. Biržiškos „Lietuvių dainų literatūros istoriją" (Vilnius, 1919 m.), jo paties „Dainų atsiminimus iš Lietuvos istorijos" (Vilnius, 1920 m.) arba prof. B. Sruogos „Dainų poetikos etiudus" (Kaunas, 1927 m.), nerasime čia jokių ekskursų į latvių dainiją, nors tatai būtų daugelį tose studijose svarstomų problemų daug pilniau arba ir visiškai kitaip nušvietę. Jeigu čia ir neatsisakoma palyginamojo metodo, tai palyginamoji medžiaga daugiausia imama iš slavų (rusų, lenkų, gudų) ar germanų dainų. Latvių kalbos, taip lengvai lietuviams išmokstamos, nemokėjimu, rodosi, nebūtų galima šio reiškinio išaiškinti, juo labiau, kad ir latvų pusėje matome maždaug panašų vaizdą. Naujesniuose prof. P. Šmito, dr. A. Švabes, prof. L. Berzinio ir kitų tyrimuose beužtinkame daug mažiau pažvelgimų į lietuvių pusę, negu jų būta, sakysim, dr. A. Bilenšteino ar prof. J. Lautenbacho darbuose.

Netenka aiškinti, koks nuostolingas dainotyros mokslui yra šis paskutiniųjų laikų lietivių latvių dainologijos persiskyrimas ir abipusis atšalimas.

Reikia brėžte pabrėžti, kad nors ir esama gausių sutapimų tarp lietuvių latvių dainų, sutapimų, sudariusių, atrodo, sugestyvią nuomonę apie visišką abiejų tautų dainų panašumą, — yra tačiau ir dideliausio skirtumo tarp jų, tokio didelio skirtumo, kad — apskritai imant, galima sakyti, jog latvių tautos dainos yra labai mažai panašios į lietuvių liaudie dainas. Tai pastebėjo jau prof. A. R. Niemi, sakydamas, kad „reta liaudies poezija taip yra stovėjusi visai nuošaliai nuo viena kitos, kaip lietuvių ir latvių" [8]), nors jis, kaip matėme, buvo entuziastiškas lietuvių latvių dainų

[8]) Mūsų Tautosaka, VI t. 308 p.

palyginamojo tyrimo šalininkas, išplėtęs tą tyrimą net ligi palyginimo su suomių estų liaudies poezija.

Savaime suprantama, kad ilgas, trukęs kelius amžius, latvių atsiskyrimas nuo lietuvių ir gyvenimas visiškai skirtingose sąlygose negalėjo nepaveikti tiek jų medžiaginės, tiek dvasinės kultūros. Dr. A. Švabe šį latvių ir lietuvių skirtumą pabrėžia dar griežčiau, negu prof. A. R. Niemi. Savo studijoj apie karo dainas jis rašo: „Išlaikydami savo tautybę, latviai pasikeitė rasiniu atžvilgiu. Antropologiški stebėjimai rodo, kad istorijos bėgyje mes stipriai nutolome nuo lietuvių ir rasės atžvilgiu. Latviuose yra įmaišyta daug švedų ir vokiečių kraujo, tuo tarpu lietuviuosna įsisunkė lenkų ir gudų somatiški elementai. Ne be reikalo daugelis antropologų Pabaltiją priskiria tai pačiai rasinei juostai kaip ir Skandinaviją, o kiti griežtai pabrėžia lietuvių ir latvių priklausymą prie atskirų antropologiškų grupių (žiūr. Ežegodnik Russk. Antropolog. O-a pri SPB Universitete, II, 9 p., 1988 g.). Lietuviai per šiuos 700 metų išvirto grynais brachicefaliais (trumpagalviais), o mes (t. y. latviai — K. K.) esame mezocefaliai (apvaliagalviai) su tendencija į ilgagalvius. Todėl latvius tenka išskirti į savaimingą antropologišką grupę, kaip tai daro Ivanovskis (A. Ivanovskij, Ob antropologičeskom sostavie naselenija Rossiji, 197 ir 201 p., Moskva, 1904), arba prijungti prie tos šiaurės vakarų juostos, kuri jau nuo 5—6 amžiaus buvo veikiama germanų rasės. Tačiau ne tik rasės atžvilgiu mes (t. y. latviai) esame priartėję prie estų ir suomių: taip pat bendra liuteroniška civilizacija ir bendra materialinė kultūra jungia mus labiau su jais, negu su lietuviais“ [9]). Galima būtų rasti argumentų šiek tiek sušvelninti šį dr. A. Švabes pabrėžiamą didžiulį ne tik kultūrinį, bet ir rasinį lietuvių latvių sikrtumą, kuris taip skaudžiai graso sukirsti paskutiniais dešimtmečiais primygtinai populiarizuojamą lietuvių latvių vienybės idėją, tačau tegul jis būna kirtis į tą niekuo nepagrįstą, sugestyvią, bet, rodosi, plačiai paplitusią nuomonę apie visišką lietuvių latvių dainų panašumą ir tegul jis taip pat būna paskatinimas susidomėti latvių dainomis net ir tiems, kurie, nesiekdami kokių nors mokslišku palyginamųjų tikslų, tiesiog norėtų arčiau susipažinti su kaimynės tautos dvasine kūryba, turinčia tiek daug savaimingumo ir grožio, kokio negalima rasti ne tik mūsų, bet ir daugelio kitų tautų dainose.

---

[9]) Raksti par latvju folkloru, 24—25 p.

Šiaip ar taip, paskutiniuoju metu nutrūkęs kontaktas tarp lietuvių ir latvių dainotyros vėl turėtų būti atnaujintas[9a]). Kokiais pagrindais, kokiu metodu, kokiems tikslams ir kokia kryptimi — tai jau ateities dalykas. Tegu ši užsitęsusi pertrauka, tikėkimės, būna tik trumpas poilsis, išvaląs sąmonę nuo visokių antraeilių, nemokslišku, dar iš tautinio atgimimo periodo romantikos kylančių tendencijų, kuriomis pasižymėjo ankstyvesnieji šios srities darbai.

Čia duodama latvių tautos dainų apžvalga norėtų būti pirmoji kukli pastanga vėl sumegzti tas betrūkstančias gijas. Prieš pradėsiant kokį nors naują tyrimo ar lyginimo darbą, rodosi, reiktų kiek geriau pažinti patį tyriamąjį objektą. Štai kodėl čia teikiamos žinios apie latvių dainas nėra naujų palyginimų bandymai, o tik konspektyvi informacija, kuri bent mums, lietuviams, pirmoje eilėje reikalinga. Jau prof. A. R. Niemi sakė: „Latvių liaudies daina tiek įsišakojęs reiškinys, jog jis tyrinėjimo rėmuose neįmanomas dalykas nušviesti vispusiškai“ [10]) Tatai, kas buvo per sunku didžiam suomių mokslininkui, juo labiau yra neįveikiama mūsų pajėgoms. Užtat šioj apžvalgoj, nepretenduodami į visapusišką latvių dainijos nušvietimą, stengėmės duoti bent pačių pagrindinių jos bruožų charakteristiką.

[9a]) Malonu pažymėti jau bespausdinant šią apžvalgą pastebėtas ir latvių pusėje pastangas atnaujinti kontaktą tarp lietuvių latvių dainotyros. Akademinio rinkinio „Cel'i“ VIII tome (328—352 p. p.) išspausdintas stud. Mirtos Ozols referatas „Daži verojumi, salidzinot leišu un latviešu tautas dziesmas“. Referate duota vertingų pastebėjimų apie lietuvių latvių dainų skirtumus ir panašumus. Tenka nuoširdžiai apgailestauti, kad šio taip simpatiškai pasireiškusio darbo tolimesnį tęsimą negailestingai nutraukė ankstyva autorės mirtis: Mirta Ozola, gimusi 1916 m., mirė 1937 m. gegužės mėn. 27 d. Jos vardą lietuvių dainologams tenka minėti su užuojauta ir pagarba.

[10]) Mūsų Tautosaka, VI t. 221 p.

Dainų rinkimas ir tvarkymas

Didysis latvių Krišjanio Barono dainynas turi 35 000 savaimingų dainų. 1932 met. baigtas leisti prof. J. Endzelino redaguotas naujas 12 tomų latvių dainų rinkinys turi dar bent keliais tūkstančiais daugiau. Toks didžiulis latvių dainų turtas buvo ne iš karto surinktas ir ne iš karto sutvarkytas bei įvertintas.

Pirmoji užrašyta latvių daina, kiek ligi šiol žinoma, buvo išspausdinta Tartų universiteto prof. Fredericijaus Menijo istoriškųjų dokumentų rinkiny (Syntagma de origine Livonorum), kuris pasirodė 1632 m. Tas didžiulės latvių dainijos pirmasis ketureilis, Menijo pateiktas drauge su melodija, skamba šitaip:

Manne Balte Mamelyt,
Dod mann wene Katkenyt,
Mann pelyte peejukus
Py ta sweste bundeling.

Lietuviškai pažodžiui bus:

Mano balta motinėle,
Duok man vieną katinėlį;
Man pelytė prijunko
Prie tos sviesto vogonės.

Ši, erotiniu požvilgiu dviprasmiška, bet motinos arba nešiotės lūpose visiškai padori dainelė beveik po trijų šimtų metų buvo vėl užrašyta visiškai nepakitusi keliose Latvijos vietose, ir Kr. Barono „Latvių Dainų" rinkiny ją galima rasti su daugeliu formos bei turinio varijantų VI-tame, vadinamame nepadoriųjų dainų tome, pažymėtą Nr. 34368. Tatai rodo, kaip patvariai laikosi daina tautos atmintyje ir lūpose.

Toliau latvių dainų pavyzdžių randame J. Višmanio poetikoj (Der undeutsche Opitz, 1697 m.), Senojo Stenderio gramatikos (Lettische Grammatik, 1783 m.) antroje laidoje, keliautojo

Weberio, Hanoverio rezidento prie Petro Didžiojo dvaro, veikale „Das veränderte Russland" (1721 m.) ir dar poroj trejetoj vietų.

Tačiau kad latvių jau ir senovėje turėta dainų, kad jų jau ir seniau dainuota, apie tai yra žinių iš daug ankstyvesnių laikų.

Jau seniausiame Latvijos istorijos dokumente — „Livonijos kronikoj" (Origines Livoniae), kurios autoriu yra laikomas Latvių Indrikis (Henricus de Lettis) ir kuri parašyta 1211 m., užtinkame žinių, kad latviai, eidami į mūšį „stiprino savo vyrų širdis muzikos instrumentais ir dainomis". Vadinamoj „Rimuotojoj Kronikoj", kuri buvo parašyta tarp 1290-96 m., sakoma:

„Girdėjo žemgalius rėkiant
Ir dainuojant tas pačias raudų dainas,
Kaip Dobelėj ir Raktuvėj" [11]).

Tačiau ir vėliau kronikose pasitaikančios žinios apie latvių dainas nėra joms palankios. Pavyzdžiui, žinomas kronikininkas Paulius Einhornas, gyvenęs XVII amž. pirmoje pusėje (1621—56 m.), apie latvių dainas sako: „Valgydami ir gerdami (latviai) dainuoja tokias negražias, begėdiškas ir nepadorias dainas dieną ir naktį be perstojo, kad pats velnias negalėtų jas negražiau ir begėdiškiau sugalvoti ir padainuoti[12]). Ne geriau apie latvių dainas atsiliepia ir kronikininkas Kelchs 1695 m. savo „Livl. Historia", arba jau minėtasis Weberis, kuris latvių dainavimą vadina negražiu bliovimu ir šūkavimu. Net ir Senasai Stenderis, daugeliu atžvilgių savo metu buvęs labai modernus žmogus, net ir tas latvių dainas laiko vertas išnaikinimo, nes jos esančios stabmeldybės liekanos. Jis net specialiai rašė daineles, vadinamas „zinges", kurias norėjo įpiršti liaudžiai vietoj jos dainuojamų dainų.

Bet jau Senojo Stenderio metu Vakarų Europoj liaudies kūrybos vertinimo atžvilgiu ima reikštis nauja kryptis ir naujos pažiūros. Įvairių tautų liaudies dainomis susidomi didžiausi to meto rašytojai. Anglų poetas Percy 1765 m. išleidžia senosios anglų ir škotų liaudies poezijos rinkinį, kuris susilaukia didelio dėmesio ne tik Anglijoj, bet ir Kontinente. Pagaliau pasirodo ir garsieji Her-

---

[11]) Man horte die semegallen clagen
Und singen ouch den iamer sanc,
Den doblen und racken sanc.

[12]) Platesnę P. Einhorno žodžių apie latvių dainas citatą lietuviškai žiūr. prof. A. R. Niemi studijoj, Mūsų Tautosaka, VI t. 211 p. išnaša.

derio „Stimmen der Völker in Liedern“ (1778 m.), kur tarp kitų tautų dainų buvo duoti ir keletas latvių dainų vertimų vokiečių kalba. Be to, prie tų vertimų buvo pridėtos dar kelios labai palankios latvių dainų charakteristikos (Haman'io, Hippel'io ir kit.), paimtos iš mokslišku leidinių. Kai XIX amė. pradžioj pasirodė pirmieji latvių dainų rinkiniai, įvairiuose anglų žurnaluose jie susilaukė taip pat labai palankaus įvertinimo, ir vieną tokių palankių įvertinimų parašė garsusis romanistas Walter Scott'as.

Visa tai, be abejo, turėjo sukelti tam tikro atgarsio ir Latvijoj. Toks didelis ir palankus svetimųjų susidomėjimas latvių dainomis neišvengiamai turėjo padidinti susidomėjimą jomis ir pačioj Latvijoj, o ligi tol čia vyravusi jų atžvilgiu neigiama pažiūra ėmė skubiai nykti.

Kiek pagrindingiau domėtis latvių dainomis, jas rinkti, tvarkyti ir nagrinėti šiuo metu ėmėsi čionykščiai vokiečiai, daugiausia pastoriai, kurie buvo beveik vienintelis intelektuališkai prapruseęs krašto elementas, pajėgęs sekti Vakarų Europos pažiūrų plėtotę.

Pirmieji latvių dainų rinkiniai pasirodė 1807 met. Vieną jų paruošė pastorius G. v. Bergmanis (Erste Sammlung lettischer Sinngedichte, 238 dainos), antrą — taip pat pastorius Wahrs (Palcmaniešu dziesmu Krajums, 411 dainų). Po metų Bergmanis išleido dar ir antrą savo rinkinio dalį, kurioj buvo įdėtos 252 dainos. Kai 1824 metais įsisteigė garsioji Latvių Literatūriškoji Draugija arba kitaip dar vadinama Latvių Bičiulių Draugija (Latviešu Literariska [Latviešu Draugu] Biedriba) [13]), visas ne tik latvių dainų, bet ir apskritai folkloro rinkimas bei tvarkymas ėmė koncentruotis tos draugijos žinioje. Tos draugijos, kurią sudarė beveik išimtinai vokiečių pastoriai, pradėtame leisti metraštyje „Magazin der Lettisch - Literärischen Gesellschaft“ 1835 metų tome (V Bd., II St.) pasirodė pirmoji studija apie latvių dainas. Studijos autorius pastorius dr. H. E. Katterfeldas rašė: „Tegu nė vienas išdidžiai nesišypso iš to pasitenkinimo, kurį suteikia latvių dainos. Jos yra paprastos, neapsišvietusios tautos kūriniai, ir kaipo tokie visur užtinkami. Tačiau tie nedirbtini žodžiai mums atveria širdį, kuri pilna gilių, karštų jausmų, jie dvelkia mums

[13]) Šios naujojoj latvių istorijoj itin reikšmingos d-jos 100 m. darbų apžvalgą žiūr.: Aronu Matiss — Latviešu Literariska (Latviešu Draugu) Biedriba sava simts gadu darba. Ainas no vaciešu un latviešu attiecibu vestures. Riga. 1929 m.

nuoširdžiausiu liūdesiu, jukina mus nepaprastu humoru ir satyra, kurios aštrios rykštės plaka net savo pačių ydas". Netrukus latvių dainomis susidomi tokie aukšti krašto žmonės, kaip pastorius Ulmanis, vėliau tapęs profesoriu ir vyskupu. Jo surinktas dainas sunaudoja pastorius G. F. Büttneris, kuris 1844 met. išleidžia pirmą didelį latvių dainyną iš 2854 dainų.

Latvių Literatūrinės Draugijos dainų rinkimo ir spausdinimo darbą tęsia ilgametis jos pirmininkas, žymus mokslininkas ir folkloristas dr. A. Bilenšteinas. Iš esamos D-jos archyve medžiagos jis suprojektuoja išleisti 4 rinkinius, kuriuose tilptų maždaug 10000 latvių dainų. Dr. A. Bilenšteinas teišleido tik du rinkiniu (1874 ir 1875 m.), kuriuose išspausdino 4793 dainas.

Tačiau dar ir šiuo metu į latvių dainas tebežiūrima tam tikru, ne visiškai objektyviu ir visapusišku požvilgiu. Net toks akylus mokslininkas, kaip dr. A. Bilenšteinas, pripažindamas didelę latvių dainų vertę etnografišku, kultūriškai istorišku ir lingvistišku atžvilgiu, griežtai neigė bet kokią jų estetiškąją vertę. Anot jo: „Visa latvių istorija, jų dvasinis ir dorovinis išprusimas yra tokio lygio, kad jų dainų estetiškoji vertė turinio, idėjos ir formos atžvilgiu jokiu būdu negali būti didelė" [14]).

Visapusiško įvertinimo ir pripažinimo latvių dainos susilaukė tiktai tada, kai jomis domėtis, jas rinkti ir nagrinėti ėmė nebe svetimtaučiai, o patys latviai, iš liaudies kilusioji latvių inteligentija, aktingai stojusi XIX amž. antroje pusėje prasidėjusio nacionalinio sąjūdžio pryšakyje.

Žymiausias latvių nacionalinio atgimimo perijodo poetas Juris Alunans savo 1860 m. pasirodžiusioj chrestomatijoj („Seta, daba, pasaule") paskiria didelę vietą latvių dainoms ir jų apžvalgai. Pirmame grynai tautiškame latvių laikrašty „Peterburgas Avizes" pasirodo raginimai (Kr. Valdemaro) rinkti dainas. Tačiau pirmieji pačių latvių sudaryti dainų rinkiniai buvo išleisti rusų raidėmis ir rusų pinigais. Kovodami dėl savo tautinės nepriklausomybės prieš Pabaltijo vokiečius, latviai ir šiuo, kaip ir daugeliu kitų atvejų, turėjo remtis rusais[14a]). Pirmą tokį rinkinį pa-

---

[14]) „Über lettische Volkspoesie", Magazin der Lettisch-Litterarischen Gesellschaft, X Bd, 3. 1855 m.

[14a]) Apie rusų raides latvių rašliavoj žiūr.: Doc. J. Berzin'š, „Meginajums ievest krievu burtus leišu un latviešu rakstos", 1930 m. ir šio rašinio atreferavimą: K. Korsakas, „Mėginimas įvesti rusų raides į lietuvių ir latvių raštus", XXVII Knygos Mėgėjų Metraštis, I t. 51—72 psl. 1933 m.

ruošė J. Spruogis, kuris išėjo 1868 m. ir turėjo 1857 dainas. Antrą tokį rinkinį su dainų vertimais rusų kalbon ir su rusišku įvadu paruošė Fr. Brivzemnieks-Treulands. Rinkinį su 1118 dainų išleido 1873 met. Maskvos Gamtos Mokslų, Antropologijos ir Etnografijos Draugija. Bet tai buvo tik didelio darbo pradžia. Tai pačiai draugijai pasišovus iš pagrindų ištirti latvių folklorą ir tą darbą pavedus Fr. Brivzemniekui, šis karštai ėmėsi pavestojo uždavinio ir į visus Latvijos kampus išsiuntinėjo kvietimus rinkti dainas, vedė tuo reikalu propagandą laikraščiuose, ragino šimtais laiškų ir pats apkeliavo kone visą Latviją, rinkdamas folklorą. Visoj Latvijoj prasidėjo dar nematytas dainų rinkimo darbas, Rygoj, Mintaujoj ir kituose didesniuose miestuose įsisteigė folkloro rinkmo centrai. Pagaliau, 1883 met. Aronu Matiss išleido trečiosios latvių dainų šventės proga didelį, jau grynai pačių latvių jėgomis paruoštą ir jiems naudotis skirtą, rinkinį „Mūsu tautas dziesmas" (2067 dainos). Į ligi šiol dar nepastebėtas latgaliečių dainas atkreipė dėmesį E. Volteris, ir 1890 m. rusų Geofrafinė Draugija išleido jo surinktų Latgalijoj (tuo metu Vitebsko gub.) dainų rinkinį.

Darbas augo. Medžiaga gausėjo. Būtinai buvo reikalingas žmogus, kuris atsistotų to darbo pryšaky ir nenuilstama energija imtųsi dainų tvarkymo. Kr. Valdemaro ir paties Fr. Brivzemnieko raginamas, tą uždavinį atlikti pasišovė Krišjanis Barons, kurio asmenyje latvių dainos pagaliau susilaukė ne tik didžiausio savo prietelio, nenuilstamo jų rinkėjo, bet ir nuostabiai talentingo sistematizatorius[14b]).

Ištisus 25 metus dieną iš dienos Kr. Barons rinko ir tvarkė dainas. Šis darbas virto jo gyvenimo prasme ir tikslu. Kr. Barons savo dainynui sunaudojo visus ligi tol išėjusius dainų rinkinius, rankraščiuose tebesančią medžiagą ir gausybę iš visos Latvijos kampų gaunamų užrašų. Dainas užrašinėti jam padėto 900 su viršum rinkėjų. Iš viso Kr. Barons surinko 218 000 dainų, iš kurių 35 789 yra savaimingos, vadinamosios „pamatdziesmos" o likusios — pakartojimai arba varijantai. Visos tos dainos buvo suskirstytos į 6 dalis 8 tomuose, kurie drauge sudaro 6 000 puslapių. Pirmasis tomas pasirodė 1894 met., paskutinysis — 1915 met. Pirmąjį tomą išleido žinomas latvių turtuolis H. Visendorfs; pradedant antruoju tomu, dainyno leidimą perėmė Petrapilio Mokslo

---

[14b]) Apie Kr. Baroną žiūr. plačiausią jo biografiją: A. Baumanis, „Kr. Barons. Dzive un darbi", 1935 m.

Akademija. 1923 met. Valters un Rapa leidykla išleido antrąją to dainyno laidą.

Kr. Barono dainynas iš tikrųjų yra vertas nuostabos ir pasididžiavimo rinkinys. „Tai ištiesų didingas tautos lyrikos monumentas" — taip jį pavadino kritikas J. Jansons. Kr. Barons, žinomojo literatūros istorijo T. Zeiferto žodžiais tariant, „ne tik surinko tautos dainas vienan rinkinin, bet ir sukūrė iš tos palaidos medžiagos darnų, monumentalų literatūros kūrinį: Latvių Dainas" (taip pavadintas Kr. Barono dainynas) [15]).

Kr. Barono dainyno originalumas visų pirma yra jo sutvarkyme, jo plane. Nors Kr. Barono panaudotasis dainų sistematizavimo principas yra toks paprastas, kad atrodo savaime suprantamas, tačiau, matyt, kaip tik dėl to savo paprastumo jis ir nebuvo ankstyvesniųjų rinkėjų panaudotas.

Latvių dainų taip daug ir jos tokios smulkios, kad be griežtos sistemos ir plano iš tikrųjų labai lengva jose paklysti. Ankstyvesnieji dainynų rengėjai taip pat jau naudojosi tam tikrais planais. Pavyzdžiui, J. Spruogis savo rinkinio dainas surūšiavo šia tvarka: negyvoji gamta, augmenija, gyvių pasaulis, žmogus, mitologinės būtynės. A. Bilenšteino dainynas sutvarkytas šitaip: namų ir giminės gyvenimas, džiaugsmai ir bėdos, metų šventės, gamtos dainos, mitologija ir istorija. Pagrindinė visų ankstyvesniųjų sistemų yda buvo toji, jog jos aiškiai neatskirdavo vienos dainų rūšies nuo kitos. Vieno skyriaus dainos maišydavosi ir sutapdavo su kito skyriaus dainomis. Kr. Barons savo milžiniškojo dainyno tvarkymo pagrindu padėjo žmogaus amžių, t. y. — žmogaus gyvenimo eigą: žmogus gimsta, jį pakrikštija, jis auga, praleidžia jaunystės metus, veda, gyvena vedybinį gyvenimą, pasensta, miršta ir būna palaidotas. Tai yra neišvengiama, paties gyvenimo nustatyta tvarka. Ta tvarka seka ir liaudies dainos, apdainuojančios kiekvieną smulkiausią žmogaus buities reiškinį, kiekvieną jo amžiaus žingsnį. Ta tvarka Kr. Barons ir sutvarkė savo dainyną. Tiesa, kai kurias dainas jis buvo priverstas išskirti iš šitos sistemos į šalį dėl to, kad žmogus gyvena ne tik savo fizinį ir individualų gyvenimą, bet ir kolektyvų socialinį gyvenimą, kurio svarbesnieji momentai taip pat yra užfiksuoti liaudies dainose. Atskirai buvo sugrupuotos dainos, kuriose apdai-

---

[15]) T. Zeiferts. Latviešu rakstniecibas vesture, I d., 2 leid. 118 p. 1927 m.

ilgosios pasakojamojo bei mitologiškojo turinio dainos-baladės, kurių palyginimais remdamasis J. Lautenbachas ir darė savo toli siekiančius sprendimus[23]). J. Lautenbacho pirmatakas Mannhardtas nuo savo pasekėjo skiriasi tuo, kad jis lietuvių latvių mitologines saulės dainas laikė senumo atžvilgiu prilygstančias primityviausiems vedų himnams, o trumpus latvių ketureilius tipingomis dainomis, kurias tačiau, jo manymu, sukūrė tauta, anksčiau turėjusi ilgesnes dainas, tik jas vėliau dėl kažkokių priežasčių paliovusi dainuoti.

Visos šios dar nacionalinio atgimimo gadynėje sudarytos teorijos savo kategorišku linkimu į žiląja senovę vėliau susilaukė griežtai priešingų tvirtinimų. Pavyzdžiui, rusų mokslininkas Pogodinas įrodinėja, kad visos latvių dainos atsiradusios XVII—XIX amžiuose. Istorikas Landers mano, kad seniausios latvių dainos yra kilusios iš XVIII amž., o šiaip jų daugumas esančios XIX amž. pradžios palikimas.

Pastaruoju metu dainų senumo problemą visapusiškai išnagrinėti bandė tokie latvių folkloristai, kaip prof. L. Berzin'š, prof. P. Šmits, dr. A. Švabe. Prof. L. Berzin'š, yra tos nuomonės, kal latvių dainų amžius siekia gana gilios senovės. Beveik prieš tris amžius Menijo užrašyta pirma latvių daina tautos atmintyje išliko nė kiek nepakitusi ligi naujųjų laikų. Keliauninko J. A. Brando pateikti poros dainelių pavyzdžiai, nors ir labai darkyta kalba užrašyti jam keliaujant per Kuršą 1673 met.[24]), įgalina, kaip sako prof. L. Berzin'š, svarstant latvių dainų formos klausimus kalbėti apie tų dainų didelį senumą ir nepaprastą pastovumą (Stabilität) [25]) Didelį latvių dainų senumą tam tikru atžvilgiu rodo ne tiek jų turinys, daugelyje jų apdainuojami tokie buities reiškiniai ir tokios pažiūros, kurios paskutiniaisiais amžiais, kiek žinoma, realiame gyvenime jau buvo nebeužtinkamos, bet taip pat tą senumą patvirtina ir jų forma, tiksliau sakant, jų konstrukcija (Versbau) — trumpas ketureilis, kuris gali būti tik senų laikų savarankiškas padarinys, nes naujesniųjų laikų dainos, vadinamosios „zingės", atsiradusios stiprioje vokiškųjų romansų įtakoje, aiškiai skiriasi iš visos latvių dainijos ne tik savo turiniu, bet ir forma. Pagaliau, prof. L. Berzin'š mano, kad už „reliatiškai di-

[23]) Mūsų Tautosaka, VI t. 284 p.

[24]) „Reyzen durch die Mark Brandenburg, Preussen etc." Wesel, 1702.

[25]) Doc. L. Berzin'š, „Über das lettische Volkslied". Letten, I. Bd. 289—90 p.

delį dainų senumą kalba ir toji aplinkybė, jog daugumas jų yra žinomos visose Latvijos dalyse, nors įvairios Latvijos provincijos istorijos eigoje buvo daug kartų viena nuo kitos politiškai atskirtos“ [26]).

Iš pagrindų latvių dainų senumo problemą išspręsti bando prof. P. Šmits visoj eilėj savo raštų[27]). Straipsnyje „Apie latvių dainų senumą“, svarstydamas nagrinėjamąjį klausimą, jis pirmiausia gausiais faktais įrodo, kad dabartinės latvių dainos jokiu būdu negali būti kilusios iš žilų, dar priešistorinių laikų, kaip anksčiau kaikeno manyta. „Didžioji dainų dalis yra taip glaudžiai susijusi su krikščionių tikybos idėjomis, vokiečių žodžiais ir paskutiniųjų septynių amžių kultūra, kad be šių dalykų dainos yra tiesiog neįmanomos“, — sako prof. P. Šmits[28]). Mitologinės dainos, paviršutiniškai žiūrint apdainuojančios gilios senovės laikus, atidžiau patyrinėtos pasirodo neperšokančios krikščionybės pradžios Pabaltyje arba, geriausiu atveju, yra ne kas daugiau, kaip tautos atmintyje išlikusių senoviškų mitų perdainavimas krikščioniškų aspektu „visiškai naujose dainose“ [29]). Prof. P. Šmito manymu mitologinės dainos senumo atžvilgiu jokiu būdu negali būti traktuojamos atskirai nuo kitų ketureilių, ir kalbėti apie jų gilų senoviškumą nesą jokio pagrindo[30]). Tačiau, prof. P. Šmits visiškai nepritaria ir toms kraštutinėms teorijoms, latvių dainų kilmę atkeliančioms į naujuosius laikus. Remdamasis jau kronikose randamomis žiniomis, turėdamas galvoj pirmųjų latvių dainų užrašymo datas ir patį dainų turinį, jis mano, kad dabar užrašytų dainų tarpe jau esama tokių dainų, kurios apdainuoja XIII amžiaus įvykius. Tačiau apie buvimą dar senesnių dainų, maždaug iš stabmeldybės laikų, iš X—XII amž. — jis stipriai abejoja. Pagal vokiečių dainologo Otto Böckel[31]) tvirtinimus, kad liaudies poezija galinti klestėti tik tada, kai tauta esanti palyginti laisva, ne per

---

[26]) Ibid. 291 p.

[27]) Žiūr. P. Šmito: 1) „Par mūsų tautas dziesmu vecumu“. Etnografisku rakstu krajums. II d. 3—25 p. 2) „Latviešu tautas dziesmas ka vestures avuoti“. Etnogr. rak. krajums, I d. 73—5 p. 3) „Das lettische Volslied“. Letten, I Bd. 310—21 p. 4) „Dažadi laikmeti tautas dziesmas“. Latvieši. II t., 7—14 p.

[28]) Etnografisku rakstu krajums, II d. 6 p.

[29]) Letten, I Bd. 315 p.

[30]) Ibid. 315 p. ir Etnografisku rakstu krajum, II d. 24 p.

[31]) Otto Böckel, Psychologie der Volksdiechtung, 391—94 p.

daug susiskaldžiusi į griežtus luomus, ir kad daugelio Vakarų Europos tautų, ypač vokiečių liaudies poezijos suklestėjimo perijodas baigėsi XVI am., prof. P. Šmits mano, jog XVI amžių tenka laikyti taip pat ir latvių dainų suklestėjimo pabaiga[32]). Tą tvirtinimą jis daro dar ir dėl šių sumetimų: 1. Latvija ilgą laiką buvo glaudžiai susijusi su Vokietija, ir jos žmonių būklė daug kuo panašėjo į vokiečių tautos būklę. Todėl ir dainų raidos etapai galėjo abiejose šalyse būti maždaug vienodi. 2. XVI amž. pabaigoje Latvijoj griežtai pasikeičia socialinė būklė, įsigali aštri baudžiava, paryškėja luomų nelygybė, o visa tatai užkerta kelią tolimesniam dainų augimui. Be to, tuo metu siaučia žiaurūs lenkų, rusų ir švedų karai, kurie smarkiai nuterioja Latviją. 3. Latvių dainose nerandame apdainuotų daugelio tokių dalykų, kurie pridera paskutiniesiems trims amžiams (XVI—XIX amž.). XVI amž. Latvijoj galutinai įsigali protestantizmas, bet latvių dainų religiniai elementai yra aiškiai katalikiško pobūdžio. Latvių dainose mes neužtinkame nei Liuterio vardo, nei biblijos, nei vandens malūnų, nei daugelio kultūrinių augalų, atsiradusių Pabaltyje XVII—XIX amžių perijode, pagaliau nei daugelio žiaurių baudžiavos gadynės faktų. Tais ir dar visa eile argumentų remdamasis, prof. P. Šmits tvirtina įrodęs, kad daugumas latvių dainų yra atsiradusios tarp XIII ir XVI amžių, t. y., kad jos priklauso vadinamiesiems seniesiems katalikų laikams (veciem katol'u laikiem) Pabaltyje[33]). XIX amž., prof. P. Šmito tvirtinimu, atsiradusios tik ilgosios latvių dainos, vadinamosios „zinges" ir rekrutų dainuškos, kurias dainuodavo rusų kariuomenėn mobilizuojami vyrai[34]). Bet iš antros pusės, pasak prof. P. Šmito, „nėra jokių ypatingų dainų, kurios charakterizuotų maždaug XVIII amž. laikotarpį" [35]).

Prof. P. Šmito teorijos kritiką, kaikuriuos jos papildymus ir visą eilę naujų įrodinėjimų pateikia dr. A. Švabe savo straipsnyje „Latvju dain'u vecums" [36]). A. Švabe mano, kad nėra jokio pagrindo XIII amžių laikyti latvių dainų senumo riba. Žmonų vogi-

---

[32]) Letten, I Bd. 316 p. ir Etnografisku rakstu krajums, II d. 7—14 ir 16—24 p.

[33]) Etnografisku rakstu krajums, II d. 19—20 p. ir Letten, I Bd. 317 p.

[34]) Etnografisku rakstu krajums, II d. 17 p.

[35]) Ibid. 23 p.

[36]) Žiūr.: Latvju Gramata, 1923 m. Nr. 9—10, 13—19 p. ir 1924 m. Nr. 2, 117—122 p.

mas ir vadinamieji plėšikavimo (laupitaju jeb sirotaju) karai, kurie apdainuojami dainose ir kuriuos prof. P. Šmits priskiria XIII amžiui, pagal A. Švabes įrodinėjimus buvę ne tik XIII amžiuje, bet tęsėsi nuo X ligi XIV ar net XVI amžių. Todėl tuos istorijos faktus apdainuojančios dainos „galėjo lygiai atsirasti tiek X amž., dar prieš vokiečių įsibrovimą, tiek ir katalikų gadynės pabaigoje — XVI amž." [37]). Dr. A. Švabe taip pat nesutinka ir su tuo prof. Pr. Šmito teigimu, kad latvių dainų klestėjimo perijodas pasibaigęs XVI amž. Jo manymu, prof. P. Šmits šiuo atžvilgiu per daug vergiškai laikąsis jau šiek tiek pasenusios O. Böckelio teorijos, kad baudžiavos gadynė nebuvusi palanki liaudies dainų gausesniam atsiradimui. A. Švabe nurodo daug dainų, kurios galėjo atsirasti tik baudžiavos metu ir kuriose vargų spaudžiama liaudis ieškojo sau nusiraminimo[38]). Be to, A. Švabes manymu XVII amž. pabaigai ir XVIII amž. pradžiai priklauso visos tos dainos, kuriose minima degtinė, tabakas ir bulvės, nes visi tie dalykai Latvijoj atsirado ir įsigalėjo maždaug tik tuo metu[39]). O tokių dainų yra nemaža.

Šalia šitų pažiūrų apie latvių dainų senumą, dar reiškiamos nuomonės, kad tautos dainų amžius iš viso nėra galima tiksliai nustatyti. Būdinga, kad šios nuomonės daugiausia laikosi latvių istorikai, pav. J. Krodzieks, prof. A. Tentelis, doc. J. Berzin'š. J. Krodznieks tuo klausimu rašo: „Tautos dainos ir visi kiti tautos dvasios kūriniai yra, taip sakant, tam tikras aruodas, į kurį kasmet naujai įberiamas derlius. Tokiu būdu senieji rinkiniai nuolat maišosi su naujais, ir prieš mus iškyla sunkus uždavinys, kaip atskirti naujuosius įbėrimus nuo senesniais laikais įpiltų grūdų" [39a]). Prof. A. Tentelis net visiškai atvirai sako, kad latvių tautos dainas „datuoti, priskirti griežtai apibrėžtam laikotarpiui... mes dar negalime". Dainų pagalba esą galima tik iliustruoti, paaiškinti istorinių šaltinių datas, tačiau įrodomosios chronologinės vertės dainos neturinčio. Todėl, prof. A. Tentelio manymu, dainos daugiau tinkančios ne istoriniems faktams įrodyti, o tautos psichologijai aiškinti.[39b]).

---

[37]) Latvju Gramata, 1924 m. 2 Nr. 121 p.

[38]) Latvju Gramata, 1923 m. Nr. 9—10, 17 p.

[39]) Ibid. 18—19 p.

[39a]) J. Krodznieks, Latvijas vesture, I d. 28 p.; taip pat jo paties Iz Baltijas vestures, I d. 22 p.

[39b]) Žiūr. Rigas Latviešu biedrības zinibu komisijas Rakstu krajums, XVIII t. 43 p.

Naujausias latvių dainų chronologijos problemai skirtas darbas yra J. Bičolio studija „Latvių tautos dainų chronologijos problema“ [39c]). Čia autorius plačiai apžvelgia pačią problemos istoriją, atpasakodamas visas svarbesniąsias latvių dainų chronologijos aiškinimo teorijas bei hipotezes ir duoda jų kritiką. Neprisidėdamas prie jokios iš aukščiau susidariusių šiuo klausimu nuomonių, J. Bičolis didesniąją savo studijos dalį paveda problemos metodikai. Autorius ypač pabrėžia šios problemos išsprendimo sunkumą tiek dėl duomenų stokos, tiek dėl griežto metodo nebuvimo. Todėl jis savo darbe, svarbiausia, ir siekia pateikti tokio naujo metodo metmenis.

Pasak jo, dainų chronologijos tyrimą sudaro kelios problemos. Nustatant kurios dainos senumą, tenka kreipti dėmesys ne vien į jos tekstą, bet ir į teksto atskirus elementus, kurių svarbiausieji yra medžiaga (Stoff), forma (Gestalt), ir turinys (Gehalt). Esą, senesnieji dainų chronologijos problemos tyrėjai į tai neatkreipę pakankamo dėmesio, todėl kai kurie jų sprendimai ir išvados šiuo klausimu dažnai neišlaikančios mokslinės kritikos. Jie sprendžia apie dainų senumą iš konkretaus dainų teksto. Tuo tarpu visiškai teisingas esąs doc. J. Berzinio nurodymas, jog į dainos tekstą reikią žiūrėti labai kritiškai: „Tautos dainų tekstas nėra vieno karto kūrinys. Jame yra dalių, kurios atsirado įvairiuose laikotarpiuose. Besikeičiančioje tekmėje šios dalys yra įvairiai sumišusios tokiu būdu, kad šalia liekanų iš senovės laikų, mes randame visiškai naujus elementus“ [39d]).

J. Bičolis toliau savo studijoj ir išdėsto to naujo, pasakytumėm, analitiinio, dainų chronologijos tyrimo pagrindinius principus. Pirmoj vietoj statomas kritiškas dainos t e k s t o įvertinimas, toliau jos m e d ž i a g o s (Stoff) išanalizavimas pagal r e a l i j a s, s i u ž e t ą ir m o t y v u s, pagal jos f o r m ą (Gestalt), m e t r ą. ir s t i l i a u s p r i e m o n e s ir, pagaliau, pagal jos t u r i n į (Gehalt), t. y. nustatymas dainos emocianalinio, idėjinio ir voluntarinio kompleksų chronologinės tvarkos. Šis paskutinysis momentas dainų chronologijos tyrime esąs vienas svarbiausių. Kas, pav., latviška, iš esmės nacionališka tiek XIII-tame, tiek XIX-tame amžiuje, kas yra sikrtinga estetiniuose, etiniuose ir

---

[39c]) J. Bičolis, „Latviešu tautas dziesmu chronologijas problema“. Cel'i, 1936 m. VII t., 171—212 p.p.

[39d]) Doc. J. Berzin'š, „Par musu tautas dziesmu ka vestures avotu izlietošanu“. Izglitibas ministerijas menešrakste, 1925 m., Nr. 6, 591 p.

religiniuose latvių buities kompleksuose atskirų dešimtmečių ir šimtmečių tarpe? Latvių būdas, latvio idealai? Visa tai gali paaiškėti, sako J. Bičolis, tiktai tada, jeigu dainos bus ištirtos chronologiniu aspektu. Ir nors chronologiškai dainas tiriant nuolat reikia remtis dainų medžiagos ir formos nagrinėjimais, tačiau dainų turinys taip pat yra viena svarbiausių priemonių nustatyti dainos amžiui, ypač tais atvejais, kai visos kitos priemonės pasirodo nepajėgiančios išspręsti klausimo.

J. Bičolio iškelti metodiniai principai, pritaikinti konkrečiai medžiagai, be abejonės, galės daug ką išaiškinti ir naujaip nušviesti latvių dainų chronologijos problemoje. Tiktai ligi šiol, deja, dar nespėjo pasirodyti ta nauja metodika paremtų nagrinėjimų, ir visas šis klausimas dar tebestovi grynai teorinėje plotmėje. plotmėje.

Tokios yra svarbesniosios teorijos apie latvių dainų senumą. Nors nė viena jų ligi šiol nepajėgė galutinai išaiškinti šios latvių dainologijos problemos, tačiau bendri latvių dainų amžiaus kontūrai, jų plėtotės etapai ir dainų kilmės santykis su istorijos gadynėmis yra maždaug jau paaiškėję.

Dainų kūrėjai ir dainuotojai

Dainas dainuoja, kaip pastebi T. Zeiferts, visa latvių tauta[40]). Viena mergaitė jas dainuoja Rygoj, kita Valmieroj, ir abi dainuoja vieną dainą. Ištisus šimtus metų atskirtoje nuo Baltijos latvių Latgalijoje buvo dainuojamos, be nedidelių skirtumų, tos pačios dainos kaip Vidžemėje ir Kuržemėje. Ilgą laiką dainų tapatumas buvo vienintelė jungtis, jungusi bendran kūnan latvių tautą, politišku atžvilgiu išdalytą tarp kelių valstybių.

Bet ar visa tauta dainas kuria? Atsakant į šį klausimą, pasak prof. L. Berzinio, pirmiausia tenka išspręsti: kaip gimsta daina — individuališkai ar kolektyviškai? Anksčiau buvo manoma, kad latvių liaudies dainos perdėm kolektyviškas gaminys. Šį manymą rėmė istorikų ir metraštininkų (Menijaus, Hippelio etc.) tvirtinimai bei pastebėjimai, kad latviai savo dainas improvizuoją. Šiandien nuo šio manymo atsisakoma, nes pastebėta, kad dainavimo procese nėra jokios improvizacijos. Daugių daugiausia čia gali būti kalbama, prof. L. Berzinio žodžiais tariant, „apie reprodukciją, o ne produkciją". Visa eilė nenuginčijamų faktų rodo dainą turint pastovų tekstą. Pati liaudis savais žodžiais tai patvirtina:

Dziesma mana padziedata, (Daina mano padainuota,
Neba mana darinata. Nebe mano sugalvota.) —

sakoma vienoj latvių dainelėj. Prof. L. Berzin'š, darydamas šiuo klausimu moderniojoje latvių dainologijoje vyraujančių pažiūrų santrauką, sako: „Tuo būdu latvių liaudies dainos, kaip ir modernioji poezija, yra ne masinis produktas, o pavienių talentingų individų kūrinys. Be abejo, daina, platindamasi iš lūpų į lūpas,

---

*) Spaustuvei neturint atitinkamo šrifto, šioje ir visoje tolimesnėse latvių dainų citatose balsių ilgumas nežymimas. Tepažymetas tik priebalsiu minkštumas ženkleliu '.

Taip pat citatų vertimuose žiūrėta daugiau teksto tikslumo, ne ritmikos, todėl dainų vertimai ne visur atitinka trochejišką ar daktilišką metrą.

40) T. Zeiferts, Latviešu rakstniecibas vesture, I d. 81 p.

pereidama per įvairių dainininkų subjektyvią nuotaiką ir įvairias aplinkybes, stipriai pakinta, todėl ji niekuomet neturi absoliučiai pastovaus pavidalo (Gestalt), o yra nuolatinėj modifikacijoj“ [41]). Ar latviai yra turėję specialius daininkus, mūsų, lietuvių, liaudies dainose minimus „špilmanėlius“, — trūksta aiškių žinių. 1879 m. ėjusiame laikrašty „Baltijas Zemkopis“ minimas kažkoks garsus daininkas ir pasakų sekėjas Manulis, tačiau ar jis pats dainas kurdavęs, ar tik jas, kitų sukurtas, dainuodavęs, ten apie tai nieko nepasakyta.

Įdomu, kaip pati latvių liaudis aiškina savo dainų atsiradimą. Dainų mokomasi dažniausiai iš močiutės ir, apskritai, iš senų žmonių.

Jau aukščiau cituotoj dainelėj sakoma:

Diesma mana padziedata,	(Daina mano padainuota,
Neba mana darinata;	Nebe mano suposmuota;
Vecu laužu darinata,	Senų žmonių suposmuota,
Manis jauna padziedata.	Mano jauno padainuota.)

Naujų dainų parneša ir brolelis, grįždamas iš tolimų kraštų, kuriuose jis karo ar kitais reikalais buvojo. —

Saki dziesmas, balelin,	(Padainuok dainų, broleli,
Jaunakam masin'am,	Jaunuosiom seselėm.
Tu staigaji talu zemi,	Tu vaikščiojai tolioj žemėj,
Tu dziesmin'u daudz dzirdeji.	Daug dainų tu ten girdėjai.)

Todėl neretai galima užtikti Latvijoj dainuojant „pagal“ lietuvišką, estišką, vokišką ar rusišką:

Pec leitiša es dziedaju,	(Dėl lietuvio aš dainuoju,
Pec leitiša gavileju,	Dėl lietuvio klykauju,
Pec leiša es nesaju	Dėl lietuvio aš nešioju
Savu zil'u vain'adzin'u.	Savo gylių vainikėlį.)
Arba:	
Igauniski strazdin'š dzied	(Čiulba estiškai strazdelis
Rigas torn'a galin'a;	Rygos bokšto viršūnėj;
Es ar' gribu macities	Aš taip pat noriu išmokt
Igauniski gavilet.	Estiškai klykaut.)

[41]) „Über das lettische Volkslied“. Die Letten, I Bd. 293 p. Kaikurios latvių dainos turi ligi 50 varijantų. Tokia įvairi ta modifikacija.

O vienos dainos varijante net sakoma:

Dzied paruski, tatariski,
Dzied poliski, tatariski,
Dzied poliski, dzied vaciski.
(Dainuok rusiškai, totoriškai,
Dainuok lenkiškai, totoriškai,
Dainuok lenkiškai, dainuok vokiškai.)

Čia turime reikalo su faktu, kai vienos tautos dainos pareina kiton tauton. Kaikurie latvių dainologai mano, jog ilgosios latvių dainos, vadinamosios „zinges", yra daugumoje iš svetur Latvijon atklydusios, ir pirmon galvon iš Lietuvos bei per Lietuvą iš Vokietijos[42]).

Tačiau dainų pradžios liaudis ieško giliau. Gebėjimą kurti dainas liaudis apsupa slaptingumu; jos manymu tatai ne žmonių privalumas, o antgamtinių būtybių. Dainas žmonėms dažniausiai pasakanti Laimė, Marija arba Miškinė (Meža mate), kuri jų išmokstanti iš lakštingalos:

Teic diezmin'u, meža mate,
Tu dziemin'u daudz zinaji:
Tev stastija lakstigala
Krumin'a sededama.

(Sakyk, dainelę, Miškine,
Tu dainų daug žinai:
Tau pasakė lakštingala
Krūmelyje tupėdama.)

Visais šiais atvejais į dainą žiūrima kaip į kažką slaptinga, kas žmonėms duota, o ne jų pačių išgalvota. Net ir tais atvejais, kai sakoma, jog „dainelė mano išgalvota", vis dėlto primenama, kad „kalbelė Dievo duota":

Smejat, l'audis, dziemin'ai,
Nesmejat valodai:
Dziesmin' mana izdomata,
Valodin'a Dieva dota

(Tyčiokitės, žmonės, iš dainelės,
Nesityčiokit iš kalbos:
Dainelė mano išgalvota,
Kalelė Dievo duota.)

Dainų dainavime, o gal būt ir kūryboje, pirmenybė priklauso moterims. Jau garsusis vokiečių dainologas K. Bücher iš jam prieinamos medžiagos nustatė, kad 61,3% latvių dainų priklauso moterims, 22,3% — vyrams, o 16,4% — neaišku kam[43]). Moters pirmavimas šioje srityje pastebimas ne tik pas vienus latvius, bet

[42]) A. Švabe, Raksti par latvju folkloru, 22 p.
[43]) E. Bücher, Arbeit und Rhytmus, 1909, 410 p.

ir pas lietuvius, ir pas estus, ir kitose tautose; tuo tarpu epiškojo pobūdžio liaudies kūryba — pasakos, legendos, padavimai — visur yra daugiau vyrų privalumas. Tarp dainų mokytojų, — sako T. Zeiferts, — visiškai nerandame tėvo. Tuo tarpu močiutė turi dainų kamuolėlį, iš kurio ji ritina daineles[44]). Prof. L. Berzin'š pastebi, kad daugumas latvių dainų, ypačiai senesniųjų, turinčių sąryšio su kultu, būdavo dainuojamos išimtinai moterų choro. Tatai, žinoma, visiškai nereiškia, kad tos kulto dainos buvo būtinai moterų, o ne vyrų sukurtos[45]).

Kuo išaiškintį šį moters pirmavimą? Yra įvairių teorijų, tačiau aišku, kad šis klausimas turi būti sprendžiamas plačiu kultūriškai sociologišku požiūriu. T. Zeiferts tatai bando paaiškinti šitaip: „Moterį šitokion būklėn pastato jos prigimtis, jos aplinka, jos darbai. Moters jautresni jausmai daro dainų pasaulį jai prieinamesnį... Tėvas yra šeimos galva, o motina — šeimos širdis. Tėvas dirba daugiausia anapus namų; motina lieka namie, tvarko ūkį, šeimininkauja, augina, moko vaikus. Jeigu trūksta motinos, trūksta daugiau negu saulės. Taip pat ir brolius medžiagiški rūpesčiai bei sunkūs darbai užima labiau kaip seseris. Broliams pridera tėvo žemė; jie vaidijasi ją besidalydami. Seserys tuo laiku padainuoja: joms nėra jokios priežasties tarpusavy būti priešininkėms... Didelė dalis moters darbų yra lengvi, monotoniški, pavyzdžiui: verpimas, siūvimas, malimas; tokius darbus dirbant protas gali atsitraukti ir laisvai kurti“ [46]).

Asmuo, kurio vardu dainuojama latvių daina, sociologišku atžvilgiu dažniausiai priklauso viduriniajam ūkininkų luomui. Ligi galutinai įsigalint baudžiavai, Latvijoje buvo šie visuomenės luomai: ponai (kungi), bajorai (labieši), ūkininkai (saimnieki) ir samdininkai bernai (kalpi) [47]). „Saimnieks“ — štai vyriausias latvių dainų personažas. Dainoj reiškiamos jo mintys, pažiūros, sentencijos, jausmai, dainoj atspindi visa jo gyvenimo aplinka. Ponai, bajorai ir samdininkai bernai dainoje dažniausiai minimi ūkininko lūpomis. Tik labai mažas nuošimtis latvių dainų priklauso kitiems visuomenės sluoksniams. Todėl kaikurie literatū-

---

[44]) Latv. rakst. vesture, I t. 82 p.

[45]) Die Letten, I Bd. 293 p.

[46]) Latv. rakst. vesture, I d. 83—4 p.

[47]) Apie Latvijos luomus latvių dainose žiūr. įdomius prof. P. Šmito str. „Labieši jeb bajari“ ir „Kalpi jeb bandinieki“. Etnografisku rakstu krajums, II d.

ros istorikai (K. Dzilleja) mano, kad daugumą latvių dainų sukūrė ūkininkija geriausiame savo gyvenimo laikotarpy, kuris, prof. P. Šmito tvirtinimu, buvęs tarp XIII—XVI amžių.

Ypatingoje vietoje stovi vadinamosios našlaičių dainos, kurios yra visų gražiausios latvių dainų tarpe. Našlaičiai, ypačiai našlaitėlė, neturinti nei tėvo, nei močiutės, vienintelį nusiraminimą sau rasdavo tiktai dainoje. Latvių našlaičių dainose yra daug graudaus lyrizmo, daug užuojautos bei nuoširdumo ir daug nepaprastai žavėtino poezijos vaizdingumo. Anksčiau buvo manoma, kad našlaičiais vadinosi ištisas visuomenės luomas, kuris teisių ir socialinės būklės atžvilgiu prilygo vergams. Tokiu būdu našlaičių dainos būtų buvusios atskiro luomo dainos. Prof. P. Šmits dar 1911 met. savo straipsnyje „Apie mūsų dainų našlaičius“ [48]) gausia medžiaga pasirėmęs įrodė, kad našlaičiai jokiu būdu negalėjo būti identifikuojami su vergais, kad sąvoka „našlaitis“ yra šeimyninis, o ne socialinis terminas, ir kad dainos apie našlaičius Latvijoj galėjusios atsirasti maždaug tiktai kartu su bažnytinių vedybų atsiradimu. Našlaičių dainos baudžiavos metu virto visos latvių tautos likimo reiškėjomis. Sunkios baudžiavos slėgiama visa latvių tauta prilygo našlaičiams, neturintiems nei savo prieglaudėlės, nei savo paramėlės. Dar ir dabar tokios našlaičių dainos, kaip „Maža buvau, nemačiau“, „Kas tie tokie, kur giedojo...“ „Bėk, saulytė, bėkdama“ tebėra visų populiariausios Latvijoj.

[48]) Etnografisku rakstu krajums, I d. 118—139 p.

Dainų dainavimo vieta, laikas ir būdas

Kada dainos dainuojamos? Į tai atsakoma vienoj dainelėj:

Dziedot dzimu, dziedot augu,
Dziedot mūžu nodzivoju,
Dziedot navi ieraudziju
Paradizes darzin'a.
(Dainuodama gimiau, dainuodama augau,
Dainuodama amžių nugyvenau,
Dainuodama mirtį pamačiau
Rojaus sodely.)

Taigi, dainuojama nuolatos, visą amžių. Dainuodama mergelė užauga, dainuodama viską dirba, mezga pirštines, laukia bernelio; dainuodami ją išleidžia už vyro: tegul dainuoja, tegul ūlioja visą amžių. Pagaliau dainuodami nulydi ją į smilčių kalnelį. Ir čia, pro šalį gydami, piemenys dainuoja. Taip pat bedainuojant praeina ir visa diena: dainuojama anksti rytą, vėlai vakarą; dainuojama dieną ir naktį. Jokie gyvenimo vargai ir rūpesčai neatitraukia nuo dainos. Latvis didžiuojasi, kad jo niekas negali užkalbėti, latvė — kad jos uždainuoti. Tačiau kaip ne visiems tautos nariams dainavimo talentas yra vienodai duotas, taip ir ne kiekvenas gyvenimo momentas vienodu gausumu yra dainomis apipintas.

Gausiausias dainų laikas yra žmogaus jaunystė. Tatai visiškai suprantama ir natūralu. Su jaunystės pabaiga, su jaunų žmonių įžengimu naujan, tai yra vedybinin gyveniman, yra susijusi gausybė dainų, kurios apdainuoja vestuvių aktą. Iš visų užrašytų dainų, vestuvinės dainos sudaro daugiau akip trečdalį. Iš 8 „Latvju Dain'u" tomų, 3 tomai paskirti vestuvinėms dainoms, iš beveik 35 000 dainų tuose 3 tomuose yra daugiau kaip 13 000

dainų. Suprantama, ne visos tos dainos yra vestuvinės siaura to žodžio prasme, tačiau daugiau ar mažiau jos visos yra susijusios su vestuvinėmis apeigomis ir papročiais, kurie latviuose seniau buvo labai gausūs — jiems aprašyti Kr. Barons savo rinkinio III-me tome paskyrė daugiau kaip 100 psl. Tose visose dainose ne tik užfiksuoti smulkiausi latvių vestuvinės dramos veiksmai, bet čia taip pat atsispindi jaunavedžių luominė būklė, jų turtingumas, jų laukujė ir vidujė fizionomija, pagaliau, atskirų istorijos gadynių papročiai bei pažiūros. Vestuvinės dainos, apdainuodamos gyvenimo momentą, kuris turi aiškius kontūrus, aiškią pradžią ir galą, kuriame tvyro tam tikras dramatiškas elementas ir kuris įvyksta pagal tam tikrą, amžiais susiformavusį ir nusistovėjusį tradicinį ritualą, savaime susilieja į vieningą kompleksą, turintį aiškų epišką ir dramatišką charakterį. Todėl jau seniai kai kurie latvių dainologai (J. Lautenbachas, J. A. Jansons) vestuvinėse dainose bandė ieškoti latvių dramos pradžios. Dramatinį elementą latvių vestuvėse ir vestuvinėse dainose konstatuoja ir prof. L. Berzin'š savo naujausiame darbe, plačiausioj ir moderniškiausioj latvių dainijos apžvalgoj — „Latviešu tautas dziesmas"[48a]). Apžvelgęs vestuvinės dramos atskirus elementus bei joje pasireiškiančius personažus, jis pastebi: „Dėl savo įdomaus, koncentruoto ir gana įvairaus veiksmingumo, vestuvės galėtų būti ir primityvi tautos drama, kuri pasidaro dar platesnė, jei prie jos prijungiame piršlybas jaunosios namuose, o taip pat sugrįžtuves. Tačiau ir pats vestuvių branduolys yra pilnas dramatiškumo. Ir vis dėlto visiškai rimtai kalbėti čia apie dramą negalime, nes drama (pjesės prasme — K. K.) ir gyvenimas dar nėra atskirti. Betgi daugelis tautos dainų tiktai šioje vestuvinėje dramoje įgyja savo tikrąją reikšmę... Tai duoda mums teisės kalbėti apie tautos dainas su dramatišku atspalviu. Ypačiai vestuvių apeigose"[49]).

Latvių vestuvinės dainos, būdamos tokios skaitlingos, iškelia tiek svarbių geonomijos problemų, turi savyje tiek daug viso-

---

[48a]) Latviešu literatūras vesture, red. prof. L. Berzin'š. I t. 133 — 324 p. p. 1935.

[49]) Latviešu literatūras vesture, I t. 232 p. Čia prof. L. Berzin'š iškelia įdomų latvių vestuvinių apeigų faktą — vestuves vestuvėse, panašiai kaip Šekspyro „Hamleto" pjesė rodoma dar kita pjes. Vestuvės vestuvėse — tai tam tikri vestuvinių apeigų epizodai, kuriuos dažniausiai atlikdavo nekviestieji svečiai. Tose „vestuvėse" būdavo atliekamos juokinga forma rimtosios vestuvių apeigos.

kiausios etnologinės ir etnografinės medžiagos, kad jos jau seniai virto specialių studijų objektu[49a]).

Be vestuvinių dainų, yra dar ištisas, tačiau nepalyginti mažesnis, gimtuvių ir krikštynų dainų ciklas, kuriame taip pat ryškiai atspindi daugelis latvių tautos papročių ir apeigų. Iš senųjų pakasynų arba laidotuvių papročių dainose mažai kas beišliko. Jų vietoj, matyt, įsivyravo krikščioniškosios laidotuvių ceremonijos. „Rimuotojoj kronikoj" (1296 m.) minimų latvių raudų šiandien visiškai nebeužtinkame. Jas pakeitė bažnytinės giesmės.

Gimtuvės, krikštynos ir laidotuvės — latvių tautos gyvenimo aktai, kuriuos palydi atitinkamos dainos.

Prof. A. R. Niemi vienas pirmųjų iškėlė, kad „latviai dainavo savo dainas iš dalies pagal m e t ų l a i k ą, jie pradėdavo ankstyvu pavasariu, traukė dainas pavasario ir vasaros vakarais, kolei vidurvasary per Jonines pakeldavo savo l i g o šauksmus saulelei. Ką tai rodo? Nėra abejojimo, kad metų laiko įvairumas anais senais laikais, žmonijos kūdikystėje, labai stipriai yra veikęs gyvenimą" [50]).

Turtingiausias dainomis metų laikas Latvijoj yra pavasaris. Ir dainoje sakoma:

Pavasario vakarėlį
Žalion pakalnėlėn
Pirmą kartą ėjau dainuoti,
Savo balsą vedžioti.

Vos tiktai nutirpsta sniegas, tuoj prasideda g a v i l i a v i m a s (gavilešana) arba, kaip A. Sabaliauskas prof. A. R. Niemi „Lietuvių dainų tyrinėjimų" vertime tą dainavimo būdą vadina, l'i a l i a v i m a s. Gaviliavimo dainos yra solo dainos, ir tuo jos išsiskiria iš daugumos latvių dainų, kurios yra dainuojamos išimtinai choro. Tokiu būdu gaviliavimo dainos primena pirmojo pavasario giesmininko, vieversio, čyrenimą. Nors dainuoti pradeda vienas žmogus, tačiau jam greitai tuoj atsiliepia iš kažkur antras, tarytum aidas. Balsai pamažu artėja, kol galų gale susilieja vie-

---

[49a]) Apie latvių vestuves plačiau: 1) vestuvių apeigų aprašymai Kr. Barono „Latvju Dain'u" III daly; 2) Petersono str. Zin. Komisijas Rakstu krajums, XVI; 3) J. A. Jansons, „Latvju skatulugas sakumi kazas un rotal'as", Zin. Kom. Rakstu krajums, XVIII, 13—118 p.

[50]) Mūsų tautosaka, VI t. 190 p.

non sutartinėn. Gaviliuoja piemens, beganydami bandą; sesuo susišaukia su seserim, bernas su mergele: jis dirvoj ardamas, ji brolio sodyboj rožes ravėdama — susišaukia dieną, tardamiesi kada susitiks vakare.

Kai sužaliuoja žolės ir sulapoja medžiai, prasideda r u o t a v i m a s (rotašana), kuris tęsiasi ligi žiedų meto. Ruotuoti susirenka visos sodžiaus mergaitės vakare kur nors ant kalnelio, išrenka iš savo tarpo dvi geriausias dainininkes, kurios dainuoja dainos žodžius, viena plonai, antra storai, o visos kitos pritaria niūniavimu be žodžių. Ruotavimas yra choro dainavimas keliais balsais; tai gražiausias latvių dainavimo būdas. Savo pavadinimą rotavimas, Jurjan'u Andrejaus tvirtinimu, įgijo nuo žodžio „ruota" (rota), kuriuo paprastai baigdavosi ruotavimo dainų posmai.

Pražydus visoms vasaros gėlėms, prasideda l y g a v i m a s (ligošana), kuris paprastai trunka nuo šv. Jono ligi šv. Petro. Aukščiausios savo pakopos lygavimas pasiekia Joninių vakare. Seniau, kai lygavimas buvo labai paplitęs, Joninių vakarą visa Latvija virsdavo ištisa dainų jūra, kurioje žiburiuodavo Joninių ugnys. Jeigu gaviliuoja po vieną, jeigu ruotuoja būrelyje, tai lyguojant ir švenčiant Jonines dalyvauja visa giminė, visi kiemai, visi sodžiai, visa tauta. Joninių metu ne tik dainuojama, bet atliekamos ir tam tikros apeigos, tam tikri veiksmai, kurie yra griežtai paskirstyti. Moterys raško žoles ir pina vainikus, vyrai kerta berželius, kuriais papuošia vartus, dega Joninių ugnis, senesnieji — tėvai ir motinos — pasitinka jonvaikius, juos priima ir vaišina. Kiekvienas žino savo pareigas tiek kieme, tiek lauke, tiek tvarte, tiek klėtyje. Ir kiekvienas žingsnis yra lydimas atitinkamos dainos, lygavimo, kuriame taip pat pirmauja moterys. Lyguotojų būrys paprastai turi savo vedėją, kuri pati padainuoja pirmąją dainos eilutę, kurią paskui visas pulkas atkartoja ir pritaria refrenu „lygo, lygo". Pavyzdžiui:

Teicėja: Litin'š lija zal'u dienu, ligo! ligo!
Visi: Litin'š lija zal'u dienu, ligo! ligo!
Litin'š Jan'u vakara, ligo!
Litin'š Jan'u vakara, ligo!

(Rinkėja: Lietus lijo žolių dieną, lygo, lygo!
Visi: Lietus lijo žolių dieną, lygo, lygo!
Lietus Jono vakare, lygo!
Lietus Jono vakare, lygo!)

Ką reiškia šis refrenas „lygo? Seniau buvo manoma, kad tai senovės latvių meilės ir šviesos dievo Lygo, Lygajo arba Lyguonio vardas. Tokį latvių ir net lietuvių dievą mini savo raštuose Strijkovskis, Kromeris, Senasai Stenderis ir kit. Šiandien išaiškinta, kad nei latviai, nei lietuviai tokio dievo ar deivės nėra turėję[51]), ir kad žodis „lygo“ reiškią ką kitą. Tačiau ir to „kito“ atžvilgiu dar neprieita vienodos nuomonės. Prof. E. Volteris, dr. A. Bilenšteinas, o po jų L. v. Schröderis įrodinėjo, kad „lygo“ reiškia ne ką kita, kaip lietuvišką žodį „linguoti“, šokti, drebėti, tikriau, tų žodžių liepiamosios nuosakos lytį. Mat, Joninių dainos dažniausiai dainuojamos šokant, o, be to, manoma, kad latvių tikėta, jog Joninių vakare saulė šokanti. Tokiu atveju, kaip šią nuomonę reziumuoja prof. A. R. Niemi, „lygo“ „buvo paprastu priedainiu, refrenu, ir mes nė minutės neabejojame, į kurią kategoriją jį priskirti: čia tipinga giesmė iš šiaurės rytų Lietuvos. Tik reikia lygo vieton padėti, pav., lingo, čiuto, rūto, tūto, ir skirtumas bus sunku pastebėti[52]). Tačiau jau E. C. v. Trautvetteris, o po jo kalbinkas Mülleris (Zarin'u Karlis) įrodinėjo, kad žodis „lygo“ yra giminingas su sankskrito žodžiu „linggam“, kuris reiškiąs falusą. Dr. A. Švabe, plačiai nagrinėjęs Joninių dainas, ypačiai jų ciklą apie ąžuolą ir liepą, ir ieškojęs Joninių dainų simbolikoje faluso kulto žymių, bando tarytum duoti aukščiau pateiktų dviejų priešingų aiškinimų sintezę. Jis rašo: „Joninių naktis yra „vytimo naktis“, kai mergaitėms nuvysta gėlių vainikėlis, pražūna žiedelis, ir bernioko dvasia spindi, žiburiuoja (zvero) jaunų merginų būrelyje. Tada nulyguoja mergelė pas bernelį, ir bakhantiškasis „lygo!“ visiškai nereiškia saulės lingavimo, nes tatai galėjo atsitikti tik rytą, bet ne Joninių naktį, o liepos lygavimą (šokimą) su ąžuolu ekstaziškuose faluso kulto šokiuose bei žaidimuose. Šūksnys „lygo!“ turėjo pagreitinti šokėjų žingsnius ir sujungti juos erotiškojo jausmo ritme“ [53]).

Šokio momentas akcentuojamas ir visoj eilėj Joninių dainų[53a]):

---

[51]) Prof. P. Šmits, Latvieš mitologija, 66—68 p.

[52]) Mūsų tautosaka, VI t. 241—42 p.

[53]) Raksti par latvju folkloru, 58 p.

[53a]) Prie kiekvienos Joninių dainų eilutės dainuojant paprastai pridedamas refrenas „lygo! lygo!“ Citatose jis praleistas.

Janits danci dancinaja
Liela meža malin'a;
Sien, mamin'a, man jostin'u,
Lai es teku pulcin'a.

(Jonelis šokį šoko
Didžio miško pakrašty;
Rišk, močiute, man juostelę,
Kad ir aš būrelin bėgčiau.)

Arba:

Jan'a diena, Jan'a diena,
Šis pats Jan'a vakarin'š;
Pats Janitis danci veda
Apkart kuplu ozolin'u.

(Jono diena, Jono diena,
Šis pats Jono vakarėlis;
Pats Jonelis šokį veda
Apie kuplų ąžuolėlį.)

Lygavimas, apskritai, yra labai įvairūs, beveik kiekvienoje Latvijos provincijoje savotiškas. Kadangi, kaip matom, Joninių šventėje tvyro tam tikras religinio kulto pradas, tai vadinamos „lygo" dainos neretai turi stipraus mitologinio atspalvio. Joninių šventės „buvo susijusios su saulės ir faluso kultu, — sako prof. P. Šmits,[54]) — ir jų pirmasis uždavinys buvo kovoti su piktosiomis dvasiomis, burtais bei raganomis, kurios galėtų pakenkti derliui. Tuo tikslu buvo dainuojamos dainos, deginamos ugnys, o ties gyvulių tvartais primetama erškėčių bei dagių. Žmonės savo galvas puošdavo gėlių vainikais, o namus ir vartus apkaišydavo medžių šakomis". Visa tai simbolizavo būsimąjį derlių, kuris netrukus turėjo prasidėti.

Kai kuriose Joninių dainose Jonelis tiesiog prašyte prašomas globoti ir pagerinti darlių:

Nem, Janiti, melnu zirgu,
Apjaj manu tirumin'us,
Izmin usnes, izmin zales,
Lai aug tira labibin'a.

(Imk, Joneli, juodą žirgą,
Ir apjoki mano laukus,
Mindyk usnis, mindyk žoles,
Tegul auga grynas javas.)

Kitoj dainelėj jau raginama vaišinti Jonelį už gerą derlių:

Dar, balin', miežu alu,
Dod Jan'am padzerties;
Šogad mieži trekni aug,
Alus rūga putodams.

(Daryk, broleli, miežių alų,
Duok Joneliui pasigerti;
Šiemet sodrūs miežiai auga,
Alus rūgo putodamas.)

---

[54]) Prof. P. Šmidts, „Latviešu mitologija", Latvieši, I d. 177 p.

Joninių šventė, Jonelio atėjimas laukiamas ne tik artojų dėl geresnio dirvų derliaus, bet ir piemenų, ir visos bandos:

Gaida gani, gaida govis
Jan'a dienu atnakam;
Gani gaida siera, piena,
Govis berza vainadzin'a.

(Laukia piemens, laukia karvės
Jono dieną ateinant;
Piemens laukia pieno, sūrio,
Karvės beržų vainikėlio.)

Tas pats motyvas kitoj dainelėj dar vaizdingiau išreikštas:

Janits sed kalnin'a
Zal'u nasta mugura;
Nas, Janiti, lejin'a,
Dod mana telitem.

(Jonelis sėdi ant kalnelio,
Žolių našta ant pečių;
Eikš, Joneli, į pakalnę,
Duok mano karvytėm.)

Šitos Jonelio žolės turėjo suteikti karvėms veislingumo, didesnio pieningumo, sveikatos. Todėl piemens buvo patys aktingieji, patys pirmieji Joninių šventės „iniciatoriai", pradedą tos šventės išvakares garsiais lygavimais, gydami namo bandas, apkaišytas žolynais:

Kas Janiti ieligoja
Visu pirmis vakarai?
Pirmie gani ieligoja,
Tad araji, acetaji,
Tad tas pašas saimnieces,
Pie sierin'a gabalin'a,
Tad tie paši saimnieki
Pie jerin'a kazlenin'a,
Visu peci jaunas meitas
Iet ziedin'us lasidamas.

(Kas Jonelį įlygavo
Visų pirmas vakare?
Piemens pirmi įlygavo,
Tad artojai, akėtojai,
Tad tos pačios šeimininkės
Prie sūrelio gabalėlio,
Tad tie patys šeimininkai
Prie ėriuko, prie ožiuko,
O paskiausiai jaunos mergos
Eina rinkdamos žiedus.)

Kad pagal dainą mergaitės paskutinės įsiterpia į Joninių šventę, tai yra giliai prasminga ir atitinka tos šventės svarbiausįjį uždavinį senovėje — mergaitėms ir moterims visų magiškiausį šventės aktą tekdavo atlikti jau nakties sūtemoj.

Joninių dainose taip dažnai minimi ąžuolas ir liepa — vyro ir moters simboliai, — ir ąžuolo šakų bei vainikų ypatingas, šiandien jau mažai besuprantamas vartojimas Joninių vakare kadaise yra turėjęs gilios kulto prasmės.

Anot tos dainos:

Jan'u nakti nepazinu,	(Joninių naktį nepažinau
Kur'a sieva, kur'a meita:	kuri žmona, kuri merga:
I sievam, i meitam	Ir žmonai, ir mergai
Zal'š ozola vain'adzin'š.	Žalias ąžuolo vainikėlis.)

Dr. A Švabe jau minėtoj savo studijoj apie liepą ir ąžuolą latvių religijoje[55]) rašo: „Jeigu liepos lygavimas su ąžuolu, t. y. lytiški santykiai tarp nevedusių jaunuolių buvo laikomi nepadorūs kasdieniškoje buity, tai kartą per metus — kaip ir pas daugelį kitų tautų — senovės latviai šiuos laisvus lytinius santykius iškeldavo ligi religinio kulto, kurio uždavinys buvo pagerinti augalų derlingumą ir pagreitinti jų brandumą. Šioji vaisingumo šventė kadaise buvo stabmeldiška lygo šventė, vėliau išvirtusi į krikščioniškąsias Jonines. Šitieji laisvi lytiniai santykiai tačiau nedera laikyti pasismaginimo orgijomis, o rimta religiška pareiga, kuri būdavo atliekama didžiosios žemės deivės garbei visose Vidužemio pajūrio zonos šalyse, kad padidintų žemės ir gamtos kūrybines jėgas tada, kai jos visų reikalingiausios naujam darbui, būtent, — žiedėjimo metu". Tą patį iš dalies įrodinėja ir prof. P. Šmits savo „Latvių mitologijoj"[56]). Joninių dainose minimas šv. Jono naktį žydįs papartis, arba „Jono žolė", kuri yra visokiausios laimės ir jėgos šaltinis ją atradusiam žmogui, dr. A. Švabes tvirtinimu reiškia ne ką kitą, kaip vyro falusą. Šiandien, aišku, daugelis Joninių šventės apeigų ir papročių beturi tik simboliškos, netiesioginės ir mažai besuprantamos alegorinės prasmės, tačiau senovėje visa tatai turėjo didžiausios reikšmės ir visa tai paliko pėdsakų dainose. (Joninių dainų yra užrašyta per 1000).

Latvių Joninių dainos yra ne tik glaudžiai susijusios su saulės ir faluso kultu, bet, kaip teisingai pastebi prof. L. Berzin'š, taip pat ir su žaidimais bei šokiais[58]). Tatai davė pagrindo kaikuriems latvių dainologams, ypač prof. Lautenbachui ir J. A. Jansonui Joninių dainose ieškoti dramatiškų pradų. Išaugdama iš jau vėlių kulte užtinkamos dramatiškos šaknies, plėtodamasi toliau žiemos meto šventėse bei kaukių žaidimuose, — Joninėse tautos

---

[55]) Raksti par latvju folkloru, 47—81 p.

[56]) Latviešu mitologija, 89—90 p.

[57]) Ibid. 55 p.

[58]) „Über das lettische Volkslieder". Letten, I Bd. 294 j.

tragedija, minėtų mokslininkų teigimu, pasiekia aukščiausio savo plėtotės punkto. Joninių tragedijoje pastebimi šie momentai: Jono (dievybės) atėjimas, jo aktyvus dalyvavimas šventėje, dalyvių kaukės (vainikai, papuošalai), eisenos (po laukus, po sodus ir kit.), kvietimas garbinti Joną (Joninių ugnys), aukavimas ir aukos (alus, sūris), apvaisinimas (žolės karvėms, kad jos neliktų bergždžios; žiloje senovėje — laisvas žmonių coitus; Jonelis veda žmoną), nusivalymas (Jonelis plaunasi, taip pat ir šventės dalyviai), Jono išlydėjimas. Savo metu prof. J. Lautenbachas net mėgino iš Joninių dainų sudaryti tikra to žodžio prasme dramatinį kūrinį, nors ta jo pastanga neturėjo ddiesnio pasisekimo[59]).

Prof. L. Berzin'š naujojoj savo studijoj neigia galimumą iš Joninių dainų bei apeigų sukurti kokią nors konkretesnę dramatišką vienovę: „Nors ir yra daug dainų, kurios dainuojamos per Jonines ir kurias tik sąryšy su Joninių aktais bei procesijomis galima teisingai suprasti, tačiau sutelkti jas visas krūvon vieningos dramos forma, man atrodo, yra neįveikiamas uždavinys"[59a]). Tą uždavinį realizuoti kliudančių priežasčių tarpe prof. L. Berzin'š ypač pabrėžia faktą, kad nors Jonas (Jonelis) Joninių apeigose bei dainose yra centrinė figūra, nors jis čia nuolat minimas, apkalbamas, laukiamas, sutinkamas, palydimas, vaišinamas ir net pajuokiamas, tačiau jis niekur neveikia kaip konkreti asmenybė, jo vaidmuo (rolė) nėra atliekama jokio asmens. Net seniausiuose Joninių apeigų aprašymuose (pav., Mancelio Postilėj, I, 44) neužtinka Jono, kaip asmens. Joninėse Jonas nėra konkretizuotas, o tik aprašomas, apie jį tik pasakojama ir dainuojama, jis čia dalyvauja tik frazeologiškai. Kai tik bandoma Jonelis konkretizuoti, jis tuoj virsta kalendoriniu šventuoju. Todėl prof. L. Berzin'š Joninių apeigose daug labiau pabrėžta krikščionybės elementą: „Atrodo, visų pirma Joninėse atsispindi viduramžio krikščioniškosios tradicijos, ir daug didesniu mastu, negu mes tai spėjame". Prof. L. Berzin'š, remdamasis Veselovskio „Poetikos" duomenimis, iš viso linkęs mažinti Joninių nacionalinį pobūdį, sakydamas, kad, „Joninių dainose yra stipriai sumišę įvairių tradicijų sluoksniai. Ir Vakarų Europoj Joninės švenčia-

[59]) J. Lautenbachs, „Ligo-svetki", Ligo II, 153—192 p. 1889 m.
[59a]) Latviešu literatūras vesture, I t. 223 p.

mos su ugnimis, vaišėmis ir panašiomis priemonėmis“ [60]). Tą Joninių visuotinumą gražiai išreiškęs Goethe:

Johannisfeuer sei unverwehrt,
Die Freude nie verloren!
Besen werden immer stumpf gekehrt
Und Jungen immer geboren.

Didžiajam poetui pritaria ir latvių daina:

Vai, Janiti, Dieva dels,
Tavu platu cepuriti!
Visa plata pasaulite
Apakš tavas cepurites.

(Vai, Joneli, Dievo vaike,
Tavo plati kepurėlė!
Visas platus pasaulėlis
Po ta tavo kepurėle.)

Latvių Joninių dainos ir Joninių šventės apeigos Latvijoj jau seniai susilaukė specialaus dėmesio ir specialių tyrinėjimų, toli prašokančių trumpos apžvalgos rėmus[60a]).

Po Joninių dainos Latvijoj šiek tiek aptilsta. Prasideda sunkieji laukų darbai, kurie, nors ir palydimi dainų, tačiau ne taip gausiai. Tiktai atėjus rudenio ilgiesiems vakarams vėl suskamba dainos. Tai daugiausia girtavimo, talkų ir įvairių švenčių, minėjimų dainos. Rudens metu kaip tiktai dažniausiai keliamos vestuvės. Rudenį, kai jau viskas laukuose nupiauta, Latvijoj švenčiamos vėlinės, vėlių dienos, kurios seniau trukdavo ištisą mėnesį. Tai po Joninių didžiausioji latvių šventė. Ji taip pat palydima atitinkamomis, gana mitologiško pobūdžio dainomis. Rudens ir žiemos ilgaisiais vakarais vakaruojama ir drauge, iš kelių kiemų vienon gryčion susirinkus, bendrai dainuojamos vakaravimo dainos.

Antai ir dainoje kviečiama vakaroti:

Nakat, meitas, pie manim
Vakarin'u vakarot:
Silta mana istabin'a
Liepas malku kurinata.

(Ateikit, mergos, pas mane
Vakarėlio vakarot:
Šilta mano pirkaitė
Liepos malkom kurenta.)

---

[60]) Ibid. 225 p.

[60a]) Žiūr.: 11 A. Bilenštein, „Das Johannisfest der Letten“, Baltische Monatschrift, XXIII, 1874 m. Čia A. Bilenšteinas be kit ko prieina išvados, kad Joninės pradžioj buvusios piemenų šventė. 2) J. Lautenbach, „Ligo svetki“, Rota, 1886. 3) J. A. Jansons, „Uz ka pamatojas mūsų tragedijas sakumi Jan'os un Dievaines?“ Filologu Biedribas Raksti, VI t. 143—163 p. 1926 m.

Iš seniau puotose dainuotų ir tebedainuojamų dainų ypač pažymėtinos vadinamosios vyrų stalo dainos. Jas dainuodavę 9 ar 12 vyrų, susėdę apie stalą prie alaus ąsočio. Kiekvienas vyrų turėdavęs padainuoti 12 dainų sutartąja tema, pavyzdžiui, apie ąžuolą. Pabaigęs dainuoti, dainininkas išgerdavęs alaus. Tada dainuodavęs iš eilės sekantis taip pat 12 dainų apie tą patį dalyką, tiktai naujų. Jeigu kuris negalėdavęs padainuoti 12 dainų, arba bedainuodamas pakartodavęs jau dainuotą dainą, tą išmesdavę iš būrio ir pavarydavę šalin nuo stalo. Kai baigdavę visi 12 vyrų dainuoti apie ąžuolą, pradėdavę vėl iš pradžios tokiu pat būdu dainuoti apie žirgelį, mergelę ir t.t. Labai puikiai šitąjį latvių vyrų dainavimą vaizduoja žymusis poetas J. Rainis savo poemoj „Daugava“ [61]).

---

[61]) Prof. A. R. Niemi klysta tvirtindamas, kad stalo dainose „tik apie ąžuolą tegalima dainuoti“ (Mūsų tautosaka, VI t. 232 p.).

(mūsų pabraukta)

J. Rainis savo poemoj „Daugava“ šitaip vaizduoja šį dainavimo būdą:

Devin' viri sasedas —
Ozol galda galin'a —
Zara kanna salda alus
Paša galda vidin'a.
Ko mes pirmo dziedasim?
Ozoliti, zemzariti.
Sak nuo rindas dziesmas laist;
Katris dzied ozolin'u.
Kas devin'as izdziedaja,
Tas no kannas nodzeras;
Kas devin'as nezinaja,
Tam no rindas atkapties!
K a d o z o l u i z d z i e d a j a,
T a d i e s a k a k u m e l i n ' u —
Tad atnesa jaunas meitas
Jaunu kannu saldu alus.

(Daugava, III leidimas, 27—28 p.)

Vertimas proza: „Devyni vyrai susėdo ąžuolinio stalo gale. Mediniame ąsotyje saldus alus pačiame stalo vidury. Ką mes visų pirma dainuosime? Ąžuolėlį žemašakį. Ėme iš eilės dainas leisti, kiekvienas dainuoja ąžuolėlį. Kas devynias padainavo, tas iš ąsočio atsigėrė. Kas devynių nežinojo, tas iš eilės turi pasitraukti. K a i ą ž u o l ą p a d a i n a v o, t a d a p r a d ė j o ž i r g e l į — tada atnešė jaunos mergos naują saldaus alaus ąsotį“.

Modernieji latvių dainologai šį J. Rainio poetišką „stalo dainavimo“ atvaizdavimą laiko esant visiškai teisingą.

Ypatinga latvių dainų rūšis, neabejotinai pasižyminti tam tikrais dramatiškumo elementais, yra k e k a t ų dainos, susijusios su komiškais žaidimais, išdaigomis, apsikaukavimu. Kr. Barons savo Dainų V t. (165 p.) šitaip charakterizuoja tuos komiškus papročius:

„Seniau buvo plačiai žinomas paprotys tam tikromis metų dienomis ir švenčių metu visaip persivilkti, užsidėti kaukes ir eiti per kaimynų kiemus svečiuosna. Šitokios dienas buvo, žiūrint kuriose apylinkėse, — Nauji Metai, užgavėnės, Martyno, Katrės diena ir ypač Kalėdos. Apsikaukavę svečiai buvo vadinami „budeliais", kekatomis, čigonais. Kieman atėję, jie dainuodavo ypatingas „budelių" (kekatų, čigonų) dainas ir bedainuodami visaip išdykaudavo".

Kekatų komiškuose žygiuose ir dainose prof. L. Berzin'š yra linkęs matyti net daugiau dramatinių elementų, negu Joninėse, tiktai čia tie dramatiniai elementai esą komiško pobūdžio: „Kaip graikų komedija esanti kilusi ir net savo vardą gavusi nuo ėjimo per kiemus (katà komas), taip ir mes neturime jokio pagrindo abejoti, kad latviams šiuo keliu užsimezgė juokingo pobūdžio dramatinis menas"[61a]). Kekatų dainos dainuojamos choru, ir čia labai svarbus vaidmuo priklauso choro vedėjui. Šitų dainų turinys — juokingo, pašiepiamo, gana laisvo, nesivaržančio, dažnai pasižyminčio seksuališku atspalviu pobūdžio. Ir nenuostabu: užsidėjus kaukes galima daug laisviau ir atviriau viską traktuoti. Prof. L. Berzin'š, be to, dar pabrėžia keketų dainų ir žaidimų sinkretiškąjį pobūdį. Kekatų žygius labai vaizdingai yra aprašiusi latvių rašytoja Anna Brigadere savo trilogijos „Dievs, daba, darbs" I dalyje (žiūr. apsakymą „Kekatas nak!").

Darbo dainų tarpe pažymėtinos talkos ir malimo dainos. Apskritai, latvių darbo dainos yra kiek savotiškos. Jos jau spėjo atitrūkti nuo darbo proceso ir virsti savarankiškomis. Latviai neturi dainų, kurios būtų dainuojamos specialiai kurį nors darbą dirbant, kaip pav.: pas suomius — rąstus velkant, pas norvegus — graníto akmenis ritinant, pas rusus — sielius plukdant (garsioji „Dubinuška") ir kit. Būryje, talkose dainuojamos latvių dainos turi daugiau bendrą pobūdį; jas dainuoja į darbą arba iš darbo eidami, darbo pertraukomis arba ir dirbdami, bet dainos teksto tiesiog su darbu nejungia. Be to, latvių darbo dainose neužtinkame interjekcijų, o tai rodo, kad jos jau yra išgyvenusios savo pir-

mykštę stadiją, nors, apskritai, darbo ir malimo dainos yra vienos seniausių latvių dainijoje. Malimo dainos taip pat savo turiniu mažai tesusietos su pačiu darbo procesu. Jose dažnai minimas Dievas, Laimė arba vėlesnių laikų varijantuose Marija. Pasak T. Zeiferto[62]), tatai rodo tų dainų žilą senumą. Tų dainų didelio senumo neginčija ir K. Bücheris savo klasiškame veikale „Arbeit und Rhytmus", kuriame jis paskiria nemažai vietos latvių malimo dainoms.

Štai keletas latvių malimo dainų pavyzdžių:

Dzirnavin'as priecajas,
Kad ierauga malejin'u:
Ak, tu Dievs, nu gulešu
Baltu miltu kupena.

(Girnelės džiaugėsi,
Kai išvydo malėjėlę:
Ak, tu Dieve, dabar gulėsiu
Baltų miltų pusnyje.)

Nac, Dievin', man palidzi
Rita malu ritinat,
Tev specin'š, tev varite,
Tev gudrais padomin'š.

(Ateik, Dievuli, man padėt
Rytą girneles traukti,
Tau galvelė, tau jėgelė,
Tau gudrus protelis.)

Apskatas mil'a Mara
Maltuve iegajuse:
Atradusi dzirnavin'as
Pret sauliti ritinot.

(Apsidairė miela Marė
Maltuvėn įėjusi:
Atrado girneles
Prieš saulelę sukamas.)

Dodiet man tirus rudzus,
Izkaliet dzirnavin'as,
Tad sakiet manu vainu,
Ja smalki nesamalu.

(Duokit man grynus rugius,
Iškalkit girneles,
Tada man prikaišiokit,
Kad smulkiai nemaliau.)

Saka gr'ūti arajam,
Kumelin'is arklu vilka;
Malejai, tai bij gr'ūti,
Pati vilka dzirnavin'as.

(Sako, sunku artojui,
Žirgelis arklą vilko;
Malėjėlei, tai buvo sunku,
Pati traukė girneles.)

Pilnutinė ir tikroji dainos prasmė, visas jos gražumas, jos tikslumas ar sąmojus neretai gali būti pastebėti tiktai turint galvoje tą vietą, kurioje daina dainuojama. Atitinkamos gyvenimo aplinkybės, sąlygos, kuriose dainuojama, suteikia kiekvienai dainai tikrąjį jos veidą. Jeigu, pavyzdžiui, daina mini kokius nors

[62]) Latv. rakst. vesture, I d. 78 p.

gamtos reiškinius, tai dažnai dainoje norima ne tuos reiškinius charakterizuoti, o per juos tam tikrą žmogaus gyvenimo momentą apdainuoti. Pavyzdžiui, latvių dainose labai dažnai minimi ąžuolas ir liepa, bet apie juos dainuojant turima galvoje vyras ir moteris. Ir tiktai atsimenant šią simboliką, pilnai paaiškėja dainos prasmė, o patys gamtos reiškiniai ar objektai, einą dainoje simbolių pareigas, iškyla daug gilesnėje, poetiškesnėje šviesoje. Bet tiksliam dainos supratimui svarbu žinoti dainavimo aplinkybes ir vietą net tada, kai dainoje tiesiog apdainuojami konkretūs buities reiškiniai. Pavyzdžiui, vestuvinėse dainose neretai marčios ir anytos santykiai vaizduojami nepaprastai tamsia šviesa. Jeigu priimtumėm šių dainų turinį tiesiogine prasme ir iš jų spręstumėm apie šeimos narių tarpusavinius santykius, tai labai suklystumėm, nes tos dainos, paprastai. yra dainuojamos vestuvių metu, kai labai daug kas perdedama, pašiepiama, šaržuojama, kai viena pusė (jaunikio) stengiasi visaip pajuokti antrąją pusę (jaunosios) ir atvirkščiai. Tik tai turint galvoje paaiškėja tikroji dainos prasmė[63]). Užtat daugelis dainų dainuojamos tiktai tam tikroje vietoje ir tam tikru laiku. Dar daugiau. Daugumas dainų ir gimsta tik tam tikrose vietose ir tam tikrais gyvenimo momentais. T. Zeiferts sako: „Yra ypatingos vietos, kur dainas sukuria ir saugoja. Šios vietos atsispindi jose sukurtų dainų pobūdyje. Patekus į tas vietas ir veikiant atitinkamiems įspūdžiams, atsimenamos ir čia gimusios dainos. Jos čia būna suvyniotos kamuolin, iš kurio jas galima po vieną ritinti, arba sudėtos krepšelin ar kraičio skrynelėn, iš kur jos paimamos ir po viena išdalinamos. Apynių daržely trys skrynios dainelių; galima dainuoti trejus metus nė dangčio neuždengiant. Toji dainų gausybė, kuri slėpiasi seniau kiekvieno latvio sodyboj užtinkamame apynyne, galėjo turėti sąryšio su apyniais todėl, kad jie vartojami darant alų. Obelių sode penkios skrynios dainų... Taip pat tose vietose, kur atliekami tam tikri darbai, gimsta ir tvyro dainos. Pavasarį ganyklose vynioja dainas kamuolin. Vasarą žirgeliui

---

[63]) Gal būt ir aukščiau minėtas kronikininkas Povilas Einhornas, taip žiauriai pasmerkęs latvių vestuvines dainas, tai padarė ne tik dėl savo prietaringai neigiamos pažiūros į tas dainas, bet ir todėl, kad jis kaip tik nesuprato vestuvinių dainų, tiesa, gana šiurkštaus sąmojo, arba — tikriau — nemokėjo jungti dainos turinio su dainuojamąja vieta bei aplinkybėmis.

dainų skara ant nugaros. Rytais į maltuvę einant galima ritinti dainas iš krepšelio, kuris stovi pagirnėje“ [64]).

Visa tai vaizdžiai matyti iš pačių dainų:

Dainuok, dainuok, močiute,
Tau dainų kamuolėlis.
Ligi vakaro jį ritinėji
Ant savo kelių.

Aš turėjau dainų krepšelį,
Pagirnėj slepiamą;
Kai aš ėjau į maltuvę,
Po vieną ritinau.

Man dainelių penki pūrai
Dobilėlių daržinėj.
Kai dainelę padainuoju,
Suvyniojau kamuolin.

Man dainelių trys skrynelės
Brolio apynių sodely;
Kai aš jauna ištekėsiu,
Ten po vieną išdainuosiu.

Jeigu dainas kurti geriausia vienumoje, tai dainų mokytis patogiausia būryje. Tam tikslui geriausiai tiko ilgieji žiemos vakarai, vakaravimai. Todėl daugelis dainų būdavo dainuojamos šeimynos gryčioje, dirbant įvairius ūkio darbus būryje. Tačiau kaikuriose Latvijos provincijose yra paprotis, kad šeštadienio vakarais mergaitės renkasi į pirtis, čia dirba įvairius darbus ir dainuoja. Seniau, XIX amž. pradžioje, dar tebesant baudžiavai, vokiečių rašytojo dr. Bertramo tvirtinimu (Baltische Skizzen), dvaruose būdavusios tam tikros verpiamosios gryčios, kuriose susirinkusios tarnaitės verpdavusios ir dainuodavusios. Kiek vėliau latvių, daugiausia vyrų, susirinkimo vieta pasidarė aludės — kruogai. Čia taip pat dainuodavo ir mokydavosi dainuoti.

Tačiau daugiausia dainų gimsta gamtos prieglobstyje. Dažniausiai jos čia ir dainuojamos. Kiekvienoje latvių sodyboje yra tam tikra vieta, kur mergaitės susirinkusios dainuoja. Dainuojama paupiuose, paežerėse, ties senais ąžuolais, bet visų mėgiamiausioji dainininkų vieta yra „žalioji pakalnėlė“.

Kadangi daugumas latvių dainų yra trumpučiai ketureiliai, tai jas dainuoja ne atskirai po vieną, bet tam tikrai ciklais. Čia mes susiduriame su latvių dainose dažnai minima „dainų skrynele“, „dainų kamuolėliu“. Kr. Barons tatai paaiškina šitaip: „Dainų turinys buvo įvairių įvairiausias, todėl, kad galėtų lengviau atsiminti, stengėsi jas kaip nors susieti, ypačiai pagalba kokio nors reikšmingesnio žodžio dainoje. Jeigu padainuotoj dainoj, pavyzdžiui, buvo žodis „ąžuolas“, tai po jos sekė daugiau

[64]) Latv. rakst. vesture, I d. 93 p.

ąžuolo dainų. Jei kurioj nors dainoj pasitaikė žodis „liepa“, tai toji buvo įvadas į tolimesnę dainų apie liepą virtinę. Taip pat žodžiai vainikėlis, žirgelis, mergužėlė, žmonių apkalbėlės ir kit. buvo jungtis tolimesnėms dainelėms. Tokiu būdu dainas „dėjo skrynelėn“, tokiu būdu dainas „vyniojo kamuolėlin“. Tačiau kiekviena dainelė, nors tokiu būdu ir prijungta prie kitų, vis dėlto liko visai savaiminga ir ją buvo galima bet kuriuo metu atskirti ir savaip panaudoti.

Ypatingais atvejais iš šios dainų skrynelės atitinkamas dainas išrinkti, arba iš dainų kamuolio teisingai išvynioti taip pat buvo savotiška tvarka bei būdas; to galima buvo išmokti tik iš garsių dainininkų“.

Pravers dar pasakyti keletą žodžių ir apie patį latvių dainų dainavimo būdą bei melodiją. Ne visi stebėtojai vienodai dainų dainavimo būdą vaizduoja, tačiau kad ir skirdamiesi detalėse, jie visi maždaug sutaria bendru atžvilgiu. Pirmiausia pažymėtina, kad yra esminio skirtumo tarp „dziesmos“ — giesmės ir „zinges“ — dainos dainavimo. Ketureilę dziesmą dažniausiai dainuoja viena dainuotoja, kuri vadinasi „teiceja“ — rinkėja arba tarytoja — ir choras. Senasai Stenderis savo latvių kalbos gramatikoje rašo, kad dalis choro dalyvių gieda dainos tekstą, o dalis tik pritaria, lyg bosu, nuolatiniu garsu „o-o-o“. Katterfeldas, pirmas plačiau aprašęs savo studijoj „Über das lettische Volkslied“ (1835 m.) latvių dainavimo būdą, sako, kad „dziesma choro atliekama taip, jog viena dainininkė dainuoja tekstą arba, tikriau sakant, taria dainuojamu balsu, kuriam kiti pabaigoje pritaria, vienu balsu monotoniškai „e-e“ tęsdami“. Büttneris savo dainų rinkinio įvade pateikia dar kitonišką dainavimo būdą: tarytoja pirma taria dvi dainos eilutes chorui, kuris paskui jas monotoniškai gieda. Ir tiktai Fr. Brivzemnieks savo rusiškai rašytame straipsnyje „Apie latvių liaudies poeziją“ iškelia du atskirus dainavimo būdus. Vienas būdas toks: ketureilę dziesmą pradeda aukštu balsu tarytoja ir kai pagieda jos pusę, vadinasi dvi eilutes, tada choras prisijungia prie dainos, monotoniškai traukdamas „e-e-e“, o tarytoja tuo metu dar kartą kartoja padainuotus žodžius, juos moduliuodama. Antru būdu dainuojant, choras kartoja tarytojos žodžius, truputį juos moduliuodamas, o paskutinę dziesmos eilutę ilgai nutęsdamas, kad tuo metu tarytoja galėtų sugalvoti ką toliau dainuoti.

O žymiausias latvių dainų melodijų tyrinėtojas Jurjanų Andrejs šitaip aprašo chorinį dainavimą (apdziedašanu): „Dainą

pradėdavo tarytoja (teiceja) ir, daugiau sakydama negu dainuodama, ištardavo pirmąją dainos pusę, dvi eilutes, po ko prisijungdavo lankstytojos (locitajas) ir vilkėjos (vilcejas), pirmosios atkartodamos tarytojos žodžius, antrosios tęsdamos (vilkdamos) vieną toną ligi galo. Kad tarytojos vaidmuo buvo dainavime labai svarbus, tai matyti iš įvairių jos pavadinimų... (čia išskaičiuojami tie pavadinimai; mes jų čia necituojame). Vienoje dainoje dar minima atvilkeja (atvilceja), kuri, kai daina jau pabaigta, viena pati dar kartą lėtai atkartodavo paskutiniąją jos eilutę. Kaikuriose melodijose lenkėjos yra vadinamos sijotojomis. Apdainavimas buvo palydimas ypatingai padirbtu žvangančiu mušamu muzikos įrankiu, kurį vadino eglyte, puškainiu, puigainiu, erkuliu, trydeksniu — kaip kurioje apylinkėje“ [64a]).

Iš šitų visų aprašymų matome, kad latvių dziesmų dainavimo būdas pirmiausia yra rečitatyvinio pobūdžio. Tatai rodo neginčijamai žemą tų dainų išsivystymo laipsnį melodijos atžvilgiu. Pasak prof. A. R. Niemi, „rečitatyviškas dainavimas priklauso prie primityviško aisčių dainavimo būdo“. „Lietuvoje, dėl kokių priežasčių, mums nežinoma, liaudies daina yra padariusi melodijos išsirutuliojimą, ko latvių nesugebėjo padaryti. Dėl tos priežasties latvių daina pasiliko rečitatyvo laipsnyje, ir jos ūgis yra sustojęs“. Užtat latvių dainos dainavimo būde „yra bruožų, dėl kurių jis galima lyginti su (lietuvių. giesmės dainavimu“ [65]).

Antras charakteringas latvių dziesmų dainavimo bruožas yra tai, kad jos dainuojamos choro. Iš to, žinoma, visiškai neseka, kad dziesmos negali būti dainuojamos solo. Kaip jau matėme, visos gaviliavimo arba lialiavimo dainos dainuojamos solo. Vieno žmogaus dainos dažnai dainuojamos dar ir kitais atvejais, kaip tai rodo daugelis pačiose dainose minimų atsitikimų[66]).

Visiškai skirtingas yra ilgųjų latvių dainų, vadinamųjų „zingių“, dainavimas. Katterfeldas apie jas sako šitaip: „Zingė, savo kilme tas pats, kaip ir vokiečių Singen arba Sang, vadinasi iš ke-

---

[64a]) Latviešu literatūras vesture, I t. 351 p.

[65]) Mūsų tautosaka, VI, 243—44 p.

[66]) Daugelį tuo reikalų pavyzdžių pateikia prof. A. R. Niemi toj savo studijos daly, kur jis kalba apie latvių dainų dainavimą (Mūsų tautosaka, VI, 233—39 p.). Mes čia jų nekartojame ir, apskritai, plačiau to klausimo nesvarstome, o pasitenkiname šios studijos rekomendacija; ten besidomintis tuo reikalu ras gausios medžiagos, nes prof. Niemi, kaip pats sakosi, savo palyginimuose ypačiai kreipęs dėmesio į latvių „dainavimo būdą ir konstrukciją“ (221 p.).

leto ketureilių posmų sudėta daina, ir ji skiriasi nuo dziesmos, be savo turinio, kuris eina per keletą posmų, labiausiai savo dainavimu, tuo, kad ją galima dainuoti atskira gaida vienabalsiškai ar daugiabalsiškai be tęsimo jos monotoniškai visu choru e-e". Vadinasi, zingė yra daugiau solo daina, ji dainuojama ne rečitatyvo būdu ir turi savo atskirą melodiją. Tuo ji, pagal teisinga prof. A. R. Niemi nuomone, prilygsta lietuvių dainai.

Kalbant apie latvių dainų melodijas, pirmiausia pastebėtina, kad melodijų yra žymiai mažiau negu dainų. Komp. J. Graubin'š savo išsamiame straipsnyje „Latvių tautos dainų muzika"[66a]) to priežastį paaiškina šitaip: „Natūralu, kad melodijų daug mažiau negu tekstų, nes tauta paprastai daugybę tekstų dainuoja pagal vieną melodiją, pav.: apdainavimo, Joninių, krikštynų, vestuvių ir kitų darbų dainas. Kiekviena apylinkė (valsčius, parapija) turi tik keletą melodijų, pagal kurias joje dainuoja, pavyzdžiui, visas Joninių dainas, tiktai pagal vieną ar kelias melodijas visas malimo dainas, taip pat visas piemenų, girtavimo ir kit. vadinamąsias sakytines (rečitatyvines) dainas arba „dziesmas" siauresne prasme. Šventėse dainuojant vienos apylinkės žmonėms skambėjo tiktai viena melodija, nors buvo padainuojama šimtai ketureilių. Tiktai susitinkant kelių apylinkių žmonėms, kaip tai atsitikdavo vestuvėse, kur jaunikis ir jaunoji kiekvienas būdavo iš kito krašto, galėjo „kovoti" dvi melodijos — palydovų ir vedėjų".

Maždaug tą patį sako ir prof. L. Beržin'š, pabrėždamas „dziesmos" ir „zingės" melodijos skirtumą. „Kiekviena zingė turi savo ypatingą melodiją, tuo tarpu neribotas kiekis dziesmų (siauresne prasme) yra dainuojamos pagal vieną melodiją, kuri yra pritaikinta tam tikrai dziesmų grupei. Pavyzdžiui, Joninių dziesmos dainuojamos visos pagal vieną melodiją, laidotuvių dziesmos vėl pagal kitą. Bet jeigu laidotuvėse dainuotų (tikriau — giedotų) nors ir kiaurą naktį, melodija vis vien liktų ta pati"[66b]). Tačiau komp. J. Graubin'š pažymi, kad šito melodijų stabiliškumo nereikia priimti kaip absoliutaus. Absoliutaus stabiliškumo neturinti nė viena tautos dainų melodija. Net vienas ir tas pats dainininkas, pakartodamas melodiją kitais žodžiais, jau ją tam tikru laipsniu varijuoja. Tiktai „zingių" melodijos yra daug stabiliškesnės, nes pagal jas nedainuojami kiti tekstai, arba jei ir dainuojami, tai tik

---

[66a]) Latviešu literatūras vesture, I t. 324—360 p. p.

[66b]) Ibid. 262 p.

nedaugelis, todėl melodijos varijavimo nereikalauja nei ilgos ir vienodos melodijos kartojimas, nei naujo teksto ypatybės[66c]).

Toliau J. Graubin'š sutinka, kad daugumas latvių dainų melodijų yra labai seno kilimo. Tai matyti iš tų melodijų panašumo net su laukinių tautų dainų melodijomis Afrikoje, Amerikoje ir vidurinėje Azijoje, nes muzikos raida visose tautose vykstanti maždaug vienu ir tuo pačiu keliu.

Daugumo latvių dainų (dziesmų) melodijos turi glaudaus sąryšio su pagrindiniais latvių dainų metrikos tipais — trochejišku ir daktilišku. Normalė, ypač trojechišką metrą turinčių dainų melodija esanti, J. Graubinio tvirtinimu, 8 taktų. Jis net sako, kad šis melodijos pastovumas daug prisidėjęs prie latvių dainų metrikos pastovumo: „Melodijoms priklauso didžiulis vaidmuo dainuojamų tekstų metrikos ir ritmikos nustatyme: kiekvienas naujai išgalvotas tekstas nori nenori teko sueiliuoti pagal melodijai atitinkantį ritmą. Kartą užgimusi ir stabilizavusis, melodija jungė aplink save šimtus vienodų dainų. Ji buvo patikima metrikos globotoja ir saugotoja. Jeigu milžiniškas latvių dainų daugumas nebūtų buvęs tautos dainininkų dainuotas ir improvizuotas jau pagal esančias melodijas, ar melodijų formules, bet visiškai laisvai, tai, kas žino, ar dainų metrikoje galiotų tas griežtas vienodumas, kurį dabar čia pastebime".[67])

Tiktai ilgųjų dainų, „zingių", melodijos garsų atžvilgiu yra daug platesnės apimties, metriškai ir ritmiškai žymiai komplikuotesnės, negu „dziesmos".

Latvių dainų melodijoms dažnai prikišamas liūdnumas. Esą, šiam priekaištui susidaryti davusios pagrindo kelios labai populiarios ir visoje Latvijoje plačiai dainuojamos liūdno turinio dainelės. Šiaip gi daugumas latvių dainų melodijų pasižymį vyrišku, džiugiu, net gi linksmiu ir nerūpestingu dūro pobūdžio[67a]).

Latvių dainų dainavimo tempas dažniausiai buvęs lėtas, atitinkąs šnekamosios kalbos tempą, bet galėjęs kisti priklausomai nuo dainuotojų temperamento, įkarščio. Pav., vestuvėse ar kur kitur daina, prasidėjusi palyginti lėtu tempu, dainuotojams „kovoje" vis labiau įkaistant, savo tempą pamažu greitino. Tokiu būdu galų gale galėjo išsivystyti gana greitas dainavimo tempas. Tačiau „zingėse" dominuoja ramus, vidutinis tempas.

[66c]) Ibid. 328 p.

[67]) Latviešu literatūras vesture, I t. 326 p.

[67a]) Ibid 352 p.

Dainų tematika

Ar gali būti bent glaustai atpasakotas tokios gausios ir tokios didelės latvių dainijos turinys? Ar galima keliolika sakinių perteikti visa tai, kas poezijos perlais yra išbarstyta storuose latvių dainų rinkiniuose? Juo labiau sunku tatai padaryti, kad latvių dainų turinys daugiausia yra imtas tiesiog iš realiojo gyvenimo, iš realiosios aplinkos ir glaudžiai susietas su žmogaus buities svarbesniaisiais momentais. Latvių dainose neužtinkama jokių pasakiškų vaizdų apie visokius stebuklus, apie pilis, statybas iš brangiųjų akmenų, apie laivus, pilnus aukso, sidabro, deimanto, apie pasakiškus malūnus šalia srovenančių upių, žodžių, visų tų lakios fantazijos vaizdų, kurių taip gausu kitų tautų, ypačiai romanų (prancūzų, italų, jaunųjų graikų) liaudies dainose. Jei šiokių tokių panašios fantazijos nuotrupų latvių dainose kartais ir užtinkame, tai jos greičiausiai čia yra patekusios iš svetur. Šiaip, latvių dainos liečia pačius konkrečiausius gyvenimo reiškinius, jos sukasi pilkame kasdieniškos buities rate. Net ilgosios latvių dainos, vadinamosios „zinges", kurios pasižymi kiek lakesne fantazija ir tam tikru epiškuoju atspalviu, net ir jos daugiausia yra susiję su kokiu nors realiu gyvenimo momentų — vestuvėmis, piršlybomis, brolelio išjojimu karan ir t. t.

„Paprastosios latvių dainos, — sako T. Zeiferts, — ima atskirus gyvenimo momentus, sugriebia kiekvieną menkiausią vertybę ir ją atvaizduoja, lyg gintaro grūdelį. Jos negali būti ilgos. Gyvenimas eina nuolatos į priekį, veda nuo vieno momento prie kito, kurio tokia pat vertė. Stebėtojai, vaizduotojai tuos momentus seka su džiaugsmu ir susijaudinimu. Kiekviena valandėlė turi savo sąskambį ir atspalvį, savo turinį ir savo vertę. Be to, kiekvienas momentas tuo pačiu laiku dėl vietos ir veiksmo įvairumo turi šimtus varijacijų. Vienas vaizduotojas niekuomet nepajėgs visus juos pastebėti ir atvaizduoti. Bet čia yra šimtai ir tūkstančiai vaizduotojų, kurie jungiasi vienan būrin iš įvairių vietų, iš daugelio sodybų ir apylinkių, iš visos Latvijos, jungiasi

per laikų laikus, per metus, dešimtmečius, jungiasi per visą tautos amžių. Galima tokiu būdu suprasti, kad latvių tautos dainose yra atvaizduotas latvių gyvenimas visų savo platumu ir visose smulkmenose“[67b]).

Vadinasi, latvių dainų turinys yra visas latvių tautos gyvenimas.

„Bet kas yra latvių gyvenimas? — klausia toliau tas pats T. Zeiferts. — Jis nėra tiktai vieno žmogaus gyvenimas. O juk ir tas yra neišmatuojamai turtingas. Ko tik neatsitinka žmogaus vidujame ir laukujame gyvenime kasdieną! Kokių tik atskambių nesukelia jo dvasioje saulėtekis ir saulėlydis, vidudienio kaitra, nakties ramumas, dienos darbų pradžia, vyksmas ir pabaiga, susitikimas su artimaisiais, draugais, priešininkais, santykiai su arkliu ir žalmarge, su briedžiu ir lokiu miške, su obelim ir apyniu sode, su smilga pakelėje, su tūkstančiais gyvių ir daiktų, kurie apsupa žmogų ir daro jam įspūdžio! Ir taip diena iš dienos per ilgą metų eilę vaikystėje, jaunystėje, jėgos ir nusilpimo metais ligi žilos senatvės. Visi šie nesuskaitomi žmogaus gyvenimo akimirksniai prasiveržia latvių dainose. Bet žmonių yra daug, ir kiekvienas jų turi savo amžių, savo išgyvenimus, savo likimą. Čia yra bajoras, kuriam jojant šilko danga žeme velkasi; čia yra vargšas, kuris nuplyšęs pagriovyje žagarus renka. Čia yra mergaitė, kuri užauga pas močiutę baltas kojines muvėdama; čia yra našlaitėlė, kurią pamotė pasitinka su rykščių sauja pažastyje. Čia yra artojai, jūrininkai, bitininkai, kareiviai. Jeigu visuomeniškoji būklė ir gyvenimo aplinkybės yra tos pačios, tai net ir tada kiekvienas žmogus turįs būdą. Čia yra šnekusis, kuris ryte ryja žodžius; čia yra niūriai tylusis, iš kurio žodžio neištrauksi. Čia yra taikusis, gerasis, kurį visos kiemo mergaitės vadina berneliu; čia yra vaidų kėlėjas, kuriam visi priešininkai. Čia yra darbštusis, dorasis, kuriam rugių laukas guli, lyg platūs vandenys; čia yra palaiduolis girtuoklis, kuris smuklės stalo gale prageria rugių pūrą po vieną grūdelį. Ir tokiu būdu šimtai charakterių atsispindi latvių dainose. Iš čia mes šiek tiek galime pažinti tą latvių gyvenimą, iš kurio dainos sau medžiagą semia“[68]).

„Didžioji latvių dainų gausybė su beveik nesuskaitomais varijantais, — sako prof. P. Šmits, — apdainuoja visą žmogaus gy-

---

[67b]) Latv. rakst. vesture, I d. 96 p.

[68]) Ibid. 96—7 p.

venimą nuo gimimo ligi mirimo ir vaizduoja tokius senus papročius, apeigas ir gyvenimo sąlygas, kurios jau seniai išnyko ir apie kurias istorija tik labai nedaug ką pasakyti tegali".[69])

Latvių dainose mes, pavyzdžiui, užtinkam minint žaliuosius kardelius — „zal'ie zobentin'i" ir spyruoklės pavidalo žiedus — „griezti gredzeni". Gali būti visaip aiškinami šie dainų faktai, tačiau jų didelis senumas neabejotinas. Gal būt, tatai ir nėra priešistorinės bronzos gadynės palaikai latvių dainose, kaip tai keno manoma, tačiau tatai visiškai gali turėti sąryšio su žalvario gadyne.[70])

Latvių dainose taip pat dažnai minimas žmonų vogimas arba pirkimas. Nors, anot dr. A. Švabes[71]), šie reiškiniai visiškai nėra jau tokie nepaprastai seni, kaip atrodo, tačiau jie nepriklauso ir naujiesiems istorijos laikams. Dainose dažnai minimos brolio vedybos su seserimi, greičiausiai, gali būti išaiškintos tuo, kad čia turima galvoje ne tikras brolis ir sesuo, o tik vienos gimės nariai. Tačiau ir tokia vidujė giminės (dzimtos) santvarka taip pat jau senesniųjų istorijos laikų reiškinys.

Latvių dainose užtinkame visą ciklą dainų apie žiaurius plėšikavimo karus tiek tarpusavyje, tiek su kaimynais, ypačiai su lietuviais. Brolis išeina karan parsinešti „lietuvių mergos vainikėlio". Latvis mato savo sesutę pas lietuvius vergaujant, ir broliai renka pinigus seseriai išpirkti[71]). Lietuvis būna čia draugas, čia priešas. Latvis išleidžia savo seserį už ruso, o pats veda lietuvaitę. Apie lietuvaites latvių dainose, apskritai atsiliepiama labai palankiai:

Jem, braliti, leišu meitu,
Ta darbin'a nekaveja:
Tupedama goves slauca,
Pa kamiesi bernu zida.

(Imk, broleli, lietuvių mergą,
Ji darbelio negaišino:
Tupėdama karves milžo,
Per petį kūdikį žindė.)

Nem, bralini, leišu meitu,
Leišu meita jo bagata:
Leišu meita plani verpa,
Gar'us auda audeklin'us.

(Imk, broleli, lietuvių mergą,
Lietuvių merga labai turtinga:
Lietuvių merga plonai verpė,
Ilgus audė audėklėlius.)

---

[69]) Die Letten, I Bd. 321 p.

[70]) Žiūr. Prof. P. Šmidts, „Zal'i zobentin'i", Etnografisku rakstu krajums, II d. 26—9 p. p.

[71]) „Latvju dainu vecums", Latvju gramata, 2 Nr. 119—20 p. p. 1924 m.

[71a]) Plačiau žiūr. P. Šmidts, „Latvių dainos lietuviai", Tauta ir Žodis, II tom. 60 p.

Tačiau su prūsais nėra jokių kivirčių. Prūsų žemė dainose vaizduojama kaip viliojanti šalis. Ten mergelės žydi, lyg gėlės ir baltos rožės, ten jos vaikščioja deimanto kurpaitėmis, veria gintaro karolius ir nešioja raudonų rožių vainiką. „Dansko" (lenkų Gdanske ir vokiečių Dancige) mieste latvis perka pilkus rūbus ir kiaunių kepurėlę. Užklysta latvis ir pas kuršių mergeles, kurias atranda bemiegančias.

Senosios Latvijos bendras vaizdas, kuris iškyla prieš mūsų akis iš gausios latvių dainijos, pagal prof. P. Šmito rekonstrukciją, yra buvęs šitoks: —

Senaisiais laikais visas Pabaltijis buvęs lyg vienas ištisas milžiniškas miškas. Tiktai slėnesnės vietos, ypačiai paupiai, buvę išariami ir apsėjami. Dar ir dabar latvių kalboje žodis miškas — „mežs" yra vieninga sąvoka, o laukas — „lauki" suprantamas kaip daugelis aikščių bekraščiame miške. Latvis sako: miškan važiuoti — „meža braukt", o — laukuose gyventi — „uz laukiem dzivot". Dainose neretai apdainuojami ąžuolų, liepų ir obelių miškai, kurie dabar Latvijoj nebeužtinkami.[72]) Dažnai minimos upės, upių slenksčiai ir užtvankos, nes upės seniau buvo svarbiausi susisiekimo keliai miškais. Gyvenamieji trobesiai todėl dažniausiai stovėjo paupiuose ir paežerėse,[73]) vasarą buvo susisiekiama luotais, žiemą — rogėmis. Dainose minimi įvairūs miško gyvūnai: stumbrai, bebrai, šernai, kiaunės, lūšiai, kurie šiandien Latvijos miškuose jau beveik nebeužtinkami. Iš medžių dainose labiausiai minimi ąžuolas ir liepa.

Be žemės darbo, kiek galima spręsti iš dainų, latviai vertėsi bitininkyste. Daugiausia buvo sėjami rugiai ir miežiai, bet sėjo ir kviečius, avižas, grikius, pupas ir kanapes. Iš šakniavaisių svarbiausi augalai: ropės, ridikai, kopūstai; daug mažiau teauginta runkelių, svogūnų, kolių, arbūzų. Visiškai nebuvo bulvių. Dobilai augo tiktai pievose, ir dirvoje jų niekas nesėjo. Visiškai nežinomos kriaušės, skiepytos obelys, vyšnios, slyvos, agrastai ir serbentai.

Gyventa pirkiose, vadinamose „istabose", kurios buvo labai paprastos, statytos iš apvalių rąstų, su mažomis užkemšamomis skylėmis langų vietoj. Kaminai (aišku, mediniai) visai retai teuž-

---

[72]) Žiūr. prof. N. Malta, „Mežs un koki latvju dain'as", Latvju tautas dain'as, I t. 1—10 p. p.

[73]) Apie latvių senovės sodybą žiūr. P. Kundzin'š „Senas latvju sėtas celtne", Latv. tautas dain'as, II t. 7—136 p. p.

tinkami. Tiktai turtingieji galėjo didžiuotis lentų lūbomis ar grindimis. Apsišvietimui vartojo balanas, o turtingieji vaško žvakes. Stalai buvo išpiaustyti, „išrašyti“, neretai nublizginti vašku ir uždengti staltiesėmis. Pirtyse ir iš žagarų pintose pašiūrėse latviai ėmė gyventi tik baudžiavos metu. Pirkiose prie sienų stovėjo ilgi suolai, ant kurių miegodavo. Grūdus maldavo rankinėmis girnomis. Svarbesnieji dainose minimi muzikos instrumentai: kanklės, stebulės, ragai ir bugnai; smuikas minimas labai retai, o armonika beveik visiškai neminima.

Latvio išeiginiai drabužiai susidėjo iš „kiaunių kepurėlės“, „pilkų švarkų“ ir batų su pentinais. Turtingieji nešiojo „lūšių kailinėlius“. Arkliais buvo daugiausia jojama, o ne važiuojama. Jeigu važiuodavo, tai rogėmis, bet ne ratais. Vyrų prie šono būdavo nešiojamas kardas.

Moterys vilkėjo ilgus švarkus su juosta per juosmenį ir su skara per pečius. Kojas avė juodomis ar geltonomis kurpėmis. Ant galvos nešiojo įvairių gėlių arba vario vainikėlius. Turtingesniųjų vainikai buvo papuošti auksu ir sidabru. Ant krūtinės segė sidabrines sagas. Visų neturtingiausios, ir tos turėdavo bent po sagą.[74]) Tačiau šeima buvo griežtai patriarchališko pobūdžio, moters vieta joje stovėjo žemai. Žmona ar sesuo turėjo iš kelionės bei darbo grįžusį vyrą ar brolį pasitikti, jį paguldyti ir nuauti jam kojas. Taip pat jos pareiga buvo prižiūrėti ir šerti žirgą, vadinamąjį „kumelinį“ (žirgelį), be kurio senovės latvis buvo tiesiog neįmanomas.[75]) Moters pareigoms priklausė taip pat malimas, drabužių paruošimas ir net alaus darymas.[76])

Ūkininko, „saimnieko“ duktė, kuri dainose dažniausiai minima, laikė didžiule laime ištekėti už bajoro ir su panieka žiūrėjo į samdininką berną, kuris stovėjo paskutinėje socialinės sistemos pakopoje, nors dažnai buvo itin pasiturintis. Tikrieji žemės valdytojai buvo vokiečiai ponai (kungi), kurie šalinosi latvių.

---

[74]) Apie latvių senovės drabužius plačiau žiūr. K. Straubergs, „Latviešu terps un vin'a raksta ornamentika“, Latvieši, I t. 322—53 p. Tas pats vokiškai „Lettische Trachten“, Die Letten, I Bd. 407—46 p.

[75]) Pagrindinis rašinys apie latvių dainų žirgą yra privatdoc. K. Zalt'o studija „Kumelin'š latviešu tautas dziesmas“, Latvju tautas dain'as, II t. 457—538 p. Lietuviškai žiūr. prof. P. Šmidts, „Senovės latvių žirgas“, Tauta ir Žodis, II t. 60 p.; tas pats latv. Etnografisku rakstu krajums, III d. 123 p.

[76]) Žiūr. prof. P. Šmidts, „Mūsų tautas dziesmu sievetes“, Etnogr. rakst. krajums, II d. 64 p.

Toks maždaug yra bendras, pasak prof. P. Šmito, Latvijos buities vaizdas, užtinkamas dainose. Šitaip Latvija galėjo atrodyti tarp XIII ir XVI amžių, vadinamais „senaisiais katalikų laikais".

Tačiau jau XV amž. pabaigoje latvių tautos socialiniame gyvenime prasideda tam tikros pakaitos. Ligi tol latviai buvo laisvi vokiečių ponų darbininkai, bet XV amž. pabaigoje jie virsta baudžiauninkais. Magistras Voldemaras Brügenas atiduoda latvius neribotai dvarininkų valdžiai, o magistras Hermanis Brügenas panaikina baudžiauninkų teisę slėptis nuo ponų miestuose. Bajorai, ūkininkai ir samdininkai bernai susilieja į vieną lygiateisę baudžiauninkų masę. Tuo metu uždraudžiama latviams nešioti kardus, nes ligi tol latvis niekur nesirodydavo be kardo. Visos tos pakaitos ryškiai atsispindi dainose. Jose pasigirsta nusiskundimų baudžiavos vargais, sunkiais darbais dvare, kaip tai matyti iš šių pavyzdžių:

Nakti kulu kunga rijas,
Tumsa gaju setin'a,
Tumsa verpu, tumsa audu,
Tumsa gauži noraudaju.

(Naktį kūliau pono jaujoj,
Tamsoj grįžau į kiemelį,
Tamsoj verpiau, tamsoj audžiau,
Tamsoj gailiai verkiau.)

Kundzin'š mani drizinaja
Es drizinaju kumelin'u.
Kumel'ami sviedri bira,
Man birst gaužas asarin'as.

(Ponelis mane ragino,
Aš raginau žirgelį.
Byra prakaitas žirgeliui,
Byra man graudžios ašarėlės.)

Kur skriesiet, melni kraukl'i,
Bez saulites vakara?
Tie nebija melni kraukl'i,
Tie bija kunga darbinieki,
Tie bija kunga darbinieki
Mellajiem kreklin'iem.

(Kur skrisit, juodi varnai,
Be saulytės vakare?
Tai nebuvo juodi varnai,
Tai tik pono darbininkai,
Tai tik pono darbininkai
Juodais marškinėliais.)

Balta muiža kalnin'a,
Kas to baltu balinaja?
Darbinieku sura vara,
Starastin'a kliegumin'š.

(Ant kalnelio baltas dvaras,
Kas jį baltai išbaldė?
Darbininkų sunkus darbas,
Seniūnėlio rūstus riksmas.)

Ei, saulite, driz pie Dieva,
Dod man svetu vakarin'u;
Bargi kungi darbu deva,
Nedod sveta vakarin'a.

(Eik, saulyte, greičiau pas Dievą,
Duok man šventą vakarėlį;
Rūstus ponai darbo davė,
Neduoda švento vakarėlio.)

Darbs ira, darbs ira,
Kad tikšu gala?
Nesvetu svetvakara,
Ne svetdienin'as.

— Kad gaitu beigsi,
Ej, meitin, maja,
Ne kungam darbs truka,
Ne elle mokas.

— Tumšs ira, tumšs ira,
Ka tikšu maja?
Nespid zvaigznites,
Ne menestin'is.

Bedas vien, bedas vien,
Kur n'emšu prieku!
Vel Dievin'š baras
Aiz muižas rijas.

Šk'il, perkoniti,
Dod uguntin'u,
Lai tieku majas
Caur priedulin'u.

(Yra darbo, yra darbo,
Kada jį pabaigsiu?
Nešvenčiu subatvakarėlio,
Nei nedėlėlės.

— Kai eilę baigsi,
Eik, mergyt, namo;
Ponui darbo netrūksta,
O pragare kančių.

— Vai, tamsu, vai, tamsu,
Kaip namo pareisiu?
Nespindi žvaigždelės,
Nei mėnesėlis.

Bėdos vien, bėdos vien
Kuo pasidžiaugsiu!
Dar ir Dievulis baras
Už dvaro jaujos.

Trenk, perkūnėli,
Duoki ugnelės,
Kad pareičiau namolia
Per pušynėlį.)

Dainose, be to, dabar labai dažnai drėbtelėjamas piktas pagiežos žodis ponams, jų ūkvedžiams ir, apskritai, visokiems dvaro prievaizdoms — vagoriams, kurie dažniausiai būdavo vokiečių tautybės. Rygoje sėdį krašto valdovai feodalai sukelia pragaištingus karus, nuo kurių kenčia visa Latvija, o jie patys pabėga Vokietijon:

Saule, gaisu sajaukuse,
Ielien pate debešos.
Kungi, kar'u saceluši,
Aiziet paši Vaczeme.

(Saulė, giedrą suderglojus,
Pati lenda debesin;
Ponai, karą sukėlusieji,
Patys bėga Vokios žemėn.)

Seselei dabar nebėra jokios prasmės, kaip ji tai darė anksčiau, raginti brolelį į karą. Ji dainuoja: „Eik, poneli, pats į karą, aš neleisiu brolelio". Ji maldauja Dievą nubausti Rygos ponus, kurie atima iš jos karan bernužėlius, duonos davėjėlius. Latvis virsta liudininku kaip jo žemėje šeimininkauja svetimšaliai. Rusas, maskvietis (Jonas Žiaurusis) išmuša bernužėlius, ir rugių laukai

lieka nepiauti. Lenkai, lietuviai skaito pinigus Juglos tilto gale, norėdami nupirkti Vidžemę su visu auksu. Lietuviai jau nebėra artima brolių tauta, su kuria čia kivirčijamasi, čia vėl broliaujamasi. Ji susidėjo draugėn su lenkais ir įsiveržė „Šventon Marijos žemėn", todėl reikia šauktis Perkūno, kad šis sudaužytų tiltą per Dauguvą:

Rūci, rūci, perkoniti,
Skaldi tiltu Daugava,
Lai nenaca Pol'i, Leiši
Mana teva zemite.

(Griausk, griausk, perkūnėli,
Skaldyk tiltą Dauguvoj,
Tegu neina lenkai, lietuviai
Mano tėvo žemelėn.)

Giminės (dzimta) institutas taip pat netenka pirmykštės savo reikšmės. Tėvas nebėra vienintelė vyriausia šeimos galva, nes už jį aukštesnis ponas feodalas. Šeimoje didesnę galią įgija motina. Vaikai myli motiną labiau kaip tėvą. Tėvo rauda trejus metus, motinos — visą amželį. Tėvui mirus — vaikas lieka tik pusiau našlaitis, motinai mirus — visiškas našlaitis. Todėl spėjama, kad didžioji našlaičių dainų dalis kaip tik atsirado šiuo metu.

Paskutinieji amžiai, kaip jau minėta, taip pat atsispindi dainose. Latvių kareivis daugiau nebetarnauja ponams, o karaliui.

Ko, kundzin'i, tu domaji,
Uz zobena atspiedies?
— Ka nebija man domat,
Nav man zemes arajin'u,
Visi mani puisenin'i
K'eizaram kar'a viri.

(Ką, ponuli, tu dūmoji,
Pasirėmęs ant to kardo?
— Kaip man nedūmoti,
Nėr man dirvos artojėlių,
Visi mano pusberniokai
Karaliaus karo vyrai.)

Kariuomenėj gyvenimas malonesnis, negu pas poną dvare.

Kas kait, kas kait,
Man kar'a viram!
Zabaki kaja
Sudraba piešiem,
Cepure galva
Ar pieci pušk'i,
Zobentin'š sanos
Ar zelta ragiem,
Kumelin'is kuti
Baltami kajam

(Ko trūksta, ko trūksta,
Man, karo vyrui!
Batai ant kojų
Sidabro pentinais,
Kepurė ant galvos
Su penkiom puokštėm,
Kardelis prie šono
Auksine rankena,
Žirgelis tvarte
Baltom kojelėm.)

„Karaliaus gryna duona, dvarininko — su pelais“, — sakoma dainoj. Kareivis didžiuojasi naujomis savo pareigomis ir nenori sukti iš kelio ponams.

Rusų valdymo laikais latvis yra verčiamas eiti į karą prieš turkus, prancūzus. Atsiranda vadinamosios rekrutų dainos. Kinta ne tik dainos turinys, bet ir forma. Įsigali ilgosios dainos, vadinamos „zingės“. Bent vienos jų pavyzdys parodys, kaip labai jos skiriasi nuo trumųjų ketureilių „dziesmų“:

Aiz kalnin'a kupla liepa,
Apakš liepas avotin'is.
Tur sauca jaunas meitas
Velet zida vezdaudzin'us;
Tur sagaja kar'a viri
Dzirdit savus kumelin'us.
— Velejati jus, metin'as,
No zaldata nebegat.
Zaldatam iss mužin'is
Ka uden'a burbulin'š;
Zaldatami iss laicin'is,
Šodien te, ritu tur.
To vietin'u gan zinaja,
Kur mamin'a kajas ava,
To vietin'u nezinaja,
Kur mužin'u nodzivoja,
Vai Pol'osi, vai Leišosi,
Vai Kurzemes robežas.

(Ant kalnelio kupli liepa,
Po ta liepa šaltinėlis.
Ten susrinko jaunos mergos
Velėt šilko nosinėles.
Ten susrinko kareiviai
Girdyt savo žirgelius.
— Tai velėkit, jūs, mergaitės,
Nuo kareivio nepabėkit.
Kareivio trumpas amžius,
Lyg vandens burbulėlis:
Kareiviui trumpas laikas,
Šiandien čia, rytoj ten.
Tą vietelę tai žinojo,
Kur močiutė kojas avė,
Tos vietelės nežinojo,
Kur amželį nugyveno,
Ar Lenkuos, ar Lietuviuos,
Ar Kuržemės žemėj.)

Tauta net ima gėdytis senųjų dainų. Su dideliu pasisekimu dainuojamos keliaujančios dainos — tarptautiniai romansai. Tačiau jau nebetoli nacionalinio atgimimo gadynė.

Toks maždaug latvių dainų turinys realiame istorijos aspekte. Nors jis glaudžiai susijęs su konkrečiais istorijos faktais, tačiau yra perdėm lyriškas ir butoviškas. Tasai latvių dainų lyriškumas, ir dar daugiau — butoviškumas, buvo jau seniai pastebėtas. Jau vokietis Hippel, gyvenęs XVIII amžiuje Karaliaučiuje, bet turėjęs artimų ryšių ir su Kuržeme, savo memuaruose „Lebensläng e“ (Leipzig, 1878 m.) latvių dainas charakterizavo kaip perdėm butoviškas ir lyriškas, neturinčias epiškojo pobūdžio bei elementų. Jis perduoda savo tėvo, gyvenusio Latvijoj, būdingą tuo atžvilgiu posakį: „Šios tautos (t. y. latvių) kalbos genijus, šios na-

cijos genijus yra piemenų genijus. Jeigu jį reiktų vainikuoti, tai vainikas, kuris jam derėtų, būtų iš žolių ar varpų". Latvių dainų lyriškai butovišką pobūdį pabrėžė ir žymusis latvių rašytojas J. Poruks. Savo „Laiške mūsų (t. y. latvių) rašytojams" J. Poruks pastebi, kad didžioji latvių dainų masė nepasižymi įvairiapusiškumu: daugumas dainų yra varijacijos apie vestuvių džiaugsmus, laidotuves, krikštynas, mergelę, bernelį, ėjimą karan. Dainose nesą dramatiško motyvo, didvyriškų kovų bei žygių apdainavimo, latvių „dainos visa tai nori apeiti didele užuolanka, linkdamos į pasyviškumą, vaizduodamos daugiausia ramaus gyvenimo džiaugsmus ir bėdas... Iš jų (t. y. iš tautos dainų) mes galime mokytis tobulinti tiktai lyriką, arba tas vietas dramoje ir epikoje, kur lyrikos labiausiai reikalinga". Panašiai latvių dainų butovišką pobūdį apibrėžia ir R. Klaustin'š: „Tautos dainos apdainuoja tiktai tėvą, motiną, sodybą, namus, tokiu būdu iš eilės visos giminės ir kiekvieno atskiro asmens gyvenimą. Daug kartų buvo reiškiamos nuomonės, kad mūsų dabartinės dainos kadaise sudariusios didžiulį tautinį epą, kažką panašaus į graikų Ilijadą ir Odisėją. Tai yra labai klaidingos ir nepagrįstos nuomonės. Latvių tautos dainos yra lyriškos ketureilės dainelės, sentimentališkos, jausmingos, tarpusavy nesusijusios sentencijos, protavimai arba pastebėjimai apie dvasią. Tautos dainų turinys apima šeimą, kurioje pirma vieta priklauso tėvui, motinai ir tikriesiems broleliams"[76a]). Prof. Speke taip pat neigia latvių dainijos epiškumą: „Latviai neturi istorinės dvasios, — pasakęs kažkoks užsienietis. Jeigu tokia dvasia būtų, tai būtų ir epiška tradicija. Tuo tarpu latviai daugiausia siekia abstrakčių morališkos sentencijos vertybių". Todėl reziumuodamas šias nuomones, prof. L. Berzin'š ir sako, kad „daugumas autorių, kurie domėjosi latvių tautos poezija, joje matė švelnią, tylią mūzą, idilišką, taip pat nuoširdžią, linksmą arba giliai rimtą, bet nerado čia herojiškumo ar dramatiškumo" [77]).

Šiandien jau nebeginčijamas faktas, kad latviai, kaip ir lietuviai, neturi tikrai epinių dainų, nors anksčiau buvo daug pastangų įrodyti latvius turėjus savo epą. Šis faktas visaip aiškinamas, nes, sakysim, estai, kurie išgyveno keletą amžių maždaug tokiose pat sąlygose kaip ir latviai, išlaikė savo dainijoj tiek epiš-

---

[76a] R. Klaustin'š „Mernieku laiki" ka sadzives romans", 112 psl. 1926 m.

[77]) Latviešu literatūras vesture, I t. 237 p.

kų elementų, jog iš jų vėliau buvo galima sudaryti ištisą epą — „Kalevipoegą“ [76b]). Dr. A. Švabe epinių dainų trūkumą latvių dainijoje aiškina tuo, kad „epas yra kareivių ir riterių menas. Jo pas mus nėra, nes kareivių gadynė pas mus truko labai trumpai. Bet jeigu mes neturime epo, apdainavų, o tiktai lyriką, tiktai daineles, tai tat visiškai nereiškia kokią nors latvių nacionalinę ypatybę, o tiktai šios ypatybės sužalojimą ir paneigimą žiauriose istorijos aplinkybėse“ [77a]).

Latvių dainų turinį sudaro ne tik įvairiausi žmonių gyvenimo faktai istorijos vyksme, bet taip pat ir laukujai gamtos reiškiniai, pati gamta. Tiesa, daugumas gamtos reiškinių dainose pateikami arba alegorine prasme, arba kaip tam tikri simboliai — užtat pirmuoju atveju apie juos geriau dera kalbėti liečiant mitologinius elementus dainose, o antruoju atveju — kalbant apie latvių dainų simboliką. Tačiau yra ir tiesioginių gamtos vaizdų. Dainose jie duodami labai ryškiai ir poetiškai. Tai parodys jau šie keli pavyzdžiai:

Vaiji, vaiji, syla pride,
Tavu greutu dzeivošanu:
Smilktis tavys kojų grauze,
Vejin'š luka verseun'eiti.

(Vaiji, vaiji, šilo pušie,
Kaip sunku tau čia gyventi:
Smiltys tavo kojas graužia,
Vėjas lenkia viršūnėlę.)

[76b]) Įdomu čia iškelti naują pažiūrą apie estų dainų epiškumą ir „Kalevipoegą“. Prof. Anderson suomių dainų rinkinio I-me tome šiuo klausimu rašo: „Tačiau estai neturi didvyrių dainų (kaip suomiai ir rusai), kur koks nors dainų ciklas grupuotųsi apie vieną ir tą patį aiškiai charakterizuotą didvyrį; vadinamose estų epinėse dainose dažnai nėra net savaimingai įdomaus pasakojimo branduolio, kuris ir prozine forma galėtų iš lūpų į lūpas toliau plisti. Estų epinėje dainoje pirmauja forma, nuotaika, poetiškasis vaizdas, o pasakojimo turinys yra visiškai pašalinis dalykas: lyg kokia fantastiška svajonė, jis dažniausiai praslenka skaitytojui pro šalį ir visiškai suyra (išsisklaido), jeigu jį perkeli į prozos formą. Epiškomis šias dainas galima vadinti tiktai lyginant jas su grynai lyrinėmis dainomis, kurios apskritai neturi jokio pasakojamojo centro“. Cituota iš Latviešu literatūras vesture, I t. 241 p.

[77a]) Nacionalinę ambiciją patenkinti tautinio atgimimo metu buvo bandyta, sekant latvių dainų formą ir naudojantis padavimų bei legendų medžiaga, parašyti dirbtinį latvių epą. Tokių bandymų buvo dvejetas — J. Lautenbacho-Jusminio „Niedrišiu Vidvuds“ ir Pumpuro „Lačplešis“. Tačiau tie bandymai neturėjo kiek didesnio pasisekimo. „Nei Lačplešis, nei Niedrišu Vidvuds nėra tautos epas“, — sako prof. L. Berzin'š (Latviešu literatūras vesture, I t. 241 p.).

Kalna zied abelite
Ar sudraba ziedin'iem;
Sudrabin'a ziedi zied,
Bus sarkani abolin'i.

(Kalne žydi obelaitė
Sidabro žiedeliais;
Sidabrelio žiedai žydi,
Bur raudoni obuolėliai.)

Ai, kaimin'i, naburdzin'i,
Kad upiti izsmelsim?
Udrits upes dibena,
Zelta kurpes kajin'a.

(Ai kaimyne, kaimynėli,
Kada upę iššvejosim?
Udrelis upės dugne,
Aukso kurpės ant kojelių.)

Dzenits gaja knipu knapu,
Raibi svarki mugura;
I es ietu knipu knapu,
Ka man tadus šudinatu.

(Genelis ėjo knipu knapu,
Margas švarkas ant kupros;
Ir aš eičiau knipu knapu,
Jeigu tokį man pasiūtų.)

Lakstigala kroni pina
Mana rožu darzin'a.
Ne man miega, ne darbin'a,
Lakstigalu klausoties.

(Lakštingalėle pynė vainiką
Mano rožių daržely.
Nei man miego, nei man darbo
Lakštingalos beklausant.)

Skan mežin'is rita agri,
Skanej velu vakara,
Dienas vidu neskaneja,
Tad bitite abula.

(Skamba miškas anksti rytą,
Skamba vėlai vakare,
Tik dienuvidy neskambėjo,
Tad skambėjo bitelė dobiluos.)

Dainose randame Latvijos laukus, pievas, miškus su jų kvepėjimu, Latvijos upes, ežerus, jūrą su jų vandens blizgesiu. Net visų menkiausi daiktai, pradedant pajūrio smėlynų žvirgždeliu ir baigiant avižų varpa lauke, dainose apvelkami meniška forma. Ir kokiu nepaprastu pastabumu, kokiu menišku pilnumu visa tai daroma. Imkime tik vieną pavyzdį.

Ūdens gaja ar akmini
Svetu ritu kapaties:
Ūdens cirta akmenim,
Akmins galvu purinaja.

(Vanduo ėjo su akmeniu
Šventės rytą pasiristi.
Vanduo kirto akmeniui,
Akmuo galvą purtė).

Jau dainelės pradžia kokia savotiška! Vandens kova su akmeniu įvyksta šventadienio ryto tylumoje, nes tik tuo metu valstietis, ūkininkas, laisvas nuo kasdieninių darbų, gali laisvai stebėti gamtos reiškinius. Šiokią dieną jis neturėtų laiko gaišti tokiam reikalui. Tatai labai aiškiai rodo, kokio visuomeninio luomo žmogus sukūrė šią dainelę. Ir tatai, ką jis ryto tylumoje pas-

tebi, jame glūdįs gilus gamtos simpatijos jausmas suformuoja į dvi priešingas jėgas, taip artimas paties stebėtojo gyvenime vykstantiems reiškiniams. Upelio srovėje plūstąs vanduo puola dugne gulintį akmenį. Bet ką reiškia akmeniui vandens kirčiai! Jis tik papurto galvą — ir tiek. Nesate matę, kaip akmuo purto galvą? Pažiūrėkite, kaip plūstant upelio srovei širma akmens galva purto ant jos augančias samanas ir vandens vijokšlius. Dainoje sukurtas gamtos vaizdas yra nepaprastai teisingas. Tačiau ne vien teisingas. Tatai būtų tik labai plokščias realizmas, o ne gili poezija, jeigu tautos dainininkas, įsigyvenęs į gamtos reiškinius, nebūtų pastebėjęs gilesnės, simboliškosios jų prasmės, taip artimos žmonių gyvenimui. Čia kovoja du elementai: plūstantis silpnas ir kietasis stiprus. Kietajam, stipriajam kirčiai atrodo nieko nereiškią, bet iš silpnojo, iš skystojo jie reikalauja daug pastangų. Kas žino, kuris laimės? Atsakymo nėra, bet jis ir nebūtinas. Svarbu tai, kad čia, tokiuose siauruose rėmuose, duotas toks tikslus, toks egzaktiškas gamtos reiškinio pastebėjimas, sujungtas su tokiu giliu simbolizmu ir tokia plačia fantazija[78]).

O kiek daug meilės gamtai išreikšta šioje piemens dainelėje:

Edat, govis, zal'u zali,
Neminat kajiniam:
Zal'a zale gauži raud,
Kajin'am saminama.

(Ėskit, karvės, žalią žolę,
Tik nemindykit kojelėm.
Žalia žolė graudžiai verkia,
Mindoma kojelių).

Vargu begalima rasti kur nors didesnį humaniškumą ir nuoširdumą. Todėl prof. L. Berzin'š ir sako, kad latvių dainos yra tokios lengvai prieinamos ir mielos, jog net vaikas jas gali suprasti ir pasisavinti, tačiau iš antros pusės jos yra simboliškai tokios gilios, kad net išminčiui čia yra ko galvą palaužyti[78a]).

---

[78]) Prof. L. Berzin'š, kuriam priklauso šios dainelės čia duotoji interpretacija (žiūr. Latvieši, I t. 236 p.), kitoje vietoje (Latviešu literatūras vesture, I t. 139 p.) dar kiek pakeičia ir papildo savo mintį, sakydamas, kad dainelėj „simbolizuojama jėgų kova, kur jaunajam, silpnajam užpuolikui priešais stovintis senasis akmuo tik paniekinančiai purto galvą, kai tuo tarpu užpuolikas sutykšta. Tačiau iš antros pusės iniciatyva priklauso šiai naujai jėgai, nes „ristis" eina jauni pavasario vandenys, ir akmuo, sustingęs senatvės elementas, yra tik objektas, į kurį naujieji siekimai išmėgina savo ranką".

[78a]) Doc. L. Berzin'š, „Tautas dzejas nozime latviešu tautas dzive". Latvieši, I t. 236 p.

Miestai ir Latvijos vietovės įsispaudžia dainon, lyg vaškan. Jaunavedys Jersikoj įsisėda laivan ir plaukia pavandeniu Dauguva. Serpilėje loja šunes, Serenėj gieda gaidžiai, Rygoj aušta aušra; čia jis perka žirgą, kurį kausto Mintaujoje ir nujoja ligi Kandavos. Bernas joja per Mintaują pas Olainės mergas. Kitas nujoja į Cesį, ten veda mergelę, Raunoje siuva kurpes, karčiamoje už Cesio geria vestuves, ties Burtniekų ežeru sumaino žiedus. Kiekvienas Latvijos valsčius, kiekviena apylinkė, jei tik joje skambėjo dainuotojų sutartinės, paliko savo vardą dainose. Kiekvienas Latvijoje augantis medis, krūmokšnis, kiekviena čia žydinti gėlelė, įvairiausi gyvulėliai, tiek naminiai, tiek laukiniai, vabzdžiai ir paukščiai, žodžiu, visa Latvijos fauna ir flora pateko į dainos posmus. „Latvių tautos dainos yra ištisa moksliška gamtos encikloperija", — sako prof. L. Berzin'š.

Latvių dainų turinį, kaip jau minėjome, sudaro ne tik įvairiausi žmonių gyvenimo faktai istorijos vyksme bei jų buitis, ne tik laukujai gamtos reiškiniai, bet taip pat ir tų gamtos reiškinių sudvasinimas (animizmas), daugelio laukujės gamtos objektų supersonifikavimas, toli gražu prašokąs paprastosios poetinės simbolikos ribas ir visiškai pereinąs į antropomorfizmą; taip pat dainų turinio sudėtin įeina ir kitokios mitologinės būtybės bei mitologiškieji elementai. Savaime aišku, kad ne šio darbo uždavinys plačiau apžvelgti latvių dainų mitologiją. Ją paliesime trumpai ir tik tiek, kiek ji yra būtina paliesti, kaip vienas reikšmingiausių latvių dainų turinio elementų[79]).

Pirmoji vieta latvių dainų mitologijoje atitenka įvairiems dangaus kūnams: saulei, mėnuliui, žvaigždėms. Ir, be to, reikia prof. V. Sinaiskio žodžiais pastebėti, „kad latvių kosmiškoji daina didesne dalim yra saulės daina. Saulės dainų bus iš viso apie 2327, mėnulio dainų apie 270, o žvaigždės yra minimos tik 61 dainoj" [80]). Ką reiškia šie skaičiai? Atsimenant, kad juo senesnė

---

[79]) Plačiau žiūr. Prof. P. Šmits, Latviešu mitologija, Riga, 1926 m. Be to, jo paties str. „Latviešu mitologija", Latviešu literatūras vesture, I t. 119—132 p. p. Kai kurių žinių apie latvių mitologiją galima rasti d-ro J. Šliūpo knygoj „Lietuvių, latvių ei prūsų arba baltų ir jų prosenių mitologija", Šiauliai, 1932 m. Tačiau čia teikiamomis žiniomis tenka naudotis labai atsargiai, nes autorius daugeliu atvėjų laikosi visai pasenusių ir sukritikuotų teorijų, arba remiasi nekritiškais šaltiniais, pav. E. Vechenstedtu.

[80]) Prof. V. Sinaiskis, „Latviešu poetiskie dabas verojumi". Latvju tauutas dain'as, I tom. 450 p.

mitologija, juo didesnę reikšmę joje turi mėnulis ir žvaigždės, atsimenant, kad mėnulio ir žvaigždžių kultas yra charakteringas klajoklių piemenų ir karių visuomenei, o saulės kultas pridera sėsliems žemdirbiams, galima tvirtinti, jog latvių dainų mitologiniai motyvai yra susiję daugiau su žemdirbiais latviais, nors žvaigždžių ir mėnulio dainos rodo, kad Latvijoj kadaise būta ir piemenų. Tačiau jų būta daug seniau ir todėl daugelis jų sukurtų dainų nebeišliko ligi mūsų laikų[81]).

Kaip vaizduojama latvių dainose saulė?

Daugelis Azijos ir Amerikos natūrtaučiu saulę vaizduoja vyriškos, o mėnulį moteriškos lyties. Tatai aiškintina, gal būt, tuo, kad tose tropikų šalyse, kur saulės spinduliai išdegina pasėlius laukuose, kur jie užtroškina žmones ir gyvulius, saulė iš tikrųjų primena žiaurų karo vyrą, o mėnulis savo malonia šviesa yra panašus į švelnią moteriškę. Tačiau „baltų tautų saulė, taip pat kaip suomių ir estų, yra pernelyg švelni ir maloni, kad ją vaizduotų vyro pavidalu“ [83]). Latvių saulė yra moteriškos lyties ir dažnai identifikuojama su motinos, motušės, močiutės dukrelės arba tiesiog mergos sąvokomis. —

Kas to teica, kas redzeja,
Kad saulite meita bija?
Menestin'is, tas redzeja,
Tas non'ema vain'adzin'u.

(Kas tai sakė, kas tai matė,
Kad saulytė merga buvo?
Mėnesėlis, tasai matė,
Tas nuėmė vainikėlį.)

Tačiau latvių dainų saulė prilygsta latvių mergiotei ne tik savo vardu, o ir savo veidu, savo plaukais, savo išvaizda. Balta yra latvių dainų mergaitė. Baltu ji velkasi, baltu ji segasi. Saulė taip pat balta dangaus viduryje, ir ji joja ant žirgelio, lyg balta panelė, balta nusileidžia vakare. Antras pagrindinis latvių dainų mergaitės epitetas yra „aukselytė“ (zeltene); tai primena jos geltonas kasas. Taip pat ir saulės plaukai dainose yra auksiniai. „Tokiu būdu, — sako dr. A. Švabe, — latvių saulė yra moteriškė su baltu veidu ir geltonais plaukais, tokia pat, kokia buvo saulės apdainuotoja — latvaitė“ [83a]).

Saulė vilki baltais šilko marškiniais, kurie kai pasidaro juodi, įmetami jūron, kur juos jūros mergos išplauna. Saulė pati plau-

---

[81]) Ibid. 451 p.

[82]) A. Švabe, „Latvjų Saule“, Raksti par latvju folkloru, 82 p.

[83]) Ibid. 82 p.

nasi upelyje už karklų, arba brenda jūra taip giliai, kad jos vos plaukų galai bematyti. Todėl latvių dainose saulė dažnai vadinama bridėjėle (bridalin'a). Saulė nakvoja vidury jūros ant akmens, žalios nendrės viršūnėlėje. Arba ji plaukia per jūrą auksiniu laiveliu, kad rytą pasirodytų priešingoje pusėje negu nusileido vakare. Ji neturi laiko kada miegoti naktį ir amžinai brenda. Prof. V. Sinaiskis čia mato primityvios tautos sąmonės pastangas išaiškinti dienos ir nakties paslaptį[84]).

Saulė ant galvos nešioja savo pintą vainikėlį. Jis kartais būna iš aukso arba iš raudonų rožių. Ant pečių turi užsigobusi savo pačios austas skaras, kurių skaičius siekia ligi 200. Skaros baltos arba sidabruotos. Ji segasi auksiniais kvaldais sijoną, juosiasi auksine juosta. Brenda per lauką pasikėlusi mašasistinį sijoną. Kartais turi prisisegusi prykaištę. Kojos apmautos šilkinėmis kojinėmis ir apautos aukso, vaško arba žalio vario kurpėmis. Rankų pirštai apmaustyti aukso žiedais arba šilkinėmis pirštinėmis. Prof. P. Šmits sako, kad „saulės apsirengimas mums vėl primena tautietės drabužius bei tautos dainų papuošalus, tačiau labai seni yra tie mitai, pagal kurios saulė plaukia jūra laivu, pagal kuriuos ji viską žino, kas vyksta pasaulyje" [85]).

Saulės žmogiškoji ir valstietiškoji prigimtis žymu ne tik jos drabužiuose, bet ir darbuose. Saulė keliasi anksti rytą ir drauge su kitomis mergaitėmis plauna baltą liepinį stalą, nes rytą Dievo sūneliai atjos į piršlius. Kai pragysta gaidys, saulės mergaitė eina malti, o paskui neša Dievo sūneliui pusryčius. Ji šluoja taką, sėja rožes daržely arba sidabrą kalnuotame atžalyne. Eina grėbti šieno aukso grėbleliu. Ji perka žirgą auksiniais karčiais, plukdo jį jūroje, balnoja ir, lyg tikra senovės laikų latvė, joja juo naktigonėn. Saulė karšia vilnas ledo kalno viršūnėje, meta audeklą, audžia aukso skietu, vario nytėmis, mezga kojines, pirštines, kraunа sau kraitį.

Šeštadienio vakarą saulė kūrena pirtį Dievo sūnelio laukdama ir paskui drauge su juo vanojasi[86]). Dienvidurį ji drauge su kitais šeimynos nariais guli paežerėje. Velėja savo marškinius

---

[84]) Ibid. 451—453 p.

[85]) Prof. P. Šmidts, Latviešų mitologija, 20 p.

[86]) Dar ir dabar yra išlikęs kai kuriose Latvijos vietose paprotys, kad pirtyse kartu plaunasi abiejų lyčių žmonės.

Pirties motyvas plačiai pasireiškia ištisoj eilėj mitologinių dainų. Štai būdingas tos rūšies pavyzdys:

aukso ir sidabro kultuve. Vakare saulė įsisėda aukso laivelin ir persikelia per Dauguvą, palieka laivą siūbuoti vandenyje tarp nendrių, o pati važiuoja iš lokio kaulų padarytose rogėse dviems arba trims aukso žirgais apie aukštą dangaus kalną. Tas saulės iškeliavimas vakare kai kuriose dainose labai poetiškai atvaizduotas:

Noiet saule vakara
Tricedama, mirdzedama,
Noiet zeltu sijadama,
Sudrabin'u vetidama.

(Nueina saulė vakare
Drebėdama, mirgėdama,
Nueina auksą sijodama,
Sidabrėlį vėtydama.)

Tačiau ne visada latvių dainų saulė yra „meili ir balta". Kartais ji būna rūsti, pikta, žėruojanti. Tai būna tada, kad ji susibara su Dievo močiute ar su savo tinginėmis mergomis, arba tada, kai Dievo sūneliai nuskriaudžia jos dukrą:

Sargaties, Dieva deli,
Šorit saule barga leca,
Kam vakar nomaucat
Saules meites grezdenin'u.

(Saugokitės, Dievo sūnūs,
Šįryt saulė rūsti kėlės,
Kam vakar numovėt
Saulės dukros žiedelį.)

Balta ir meili saulė spindi danguje, šoka gėlių daržely, rūsti ir pikta saulė verkia obelių sode, verkia pakalnėje ties savo namais iš gailesčio ir šykštumo, kad Vokietijon išleistai dukteriai reikia atiduoti auksu kaltą kraičio skrynią su brangiomis sidabro dovanomis. Bet ar ne taip pat gailestauja ir šykšti šeimininkė?

„Latvių saulė, — sako dr. A. Švabe, — pagal savo socialią būklę priklauso valstiečių ūkininkų luomui".

Divi dienas meža gaju,
It neka neredzeju;
Kad es gaju treša diena,
Ieraug' zelta ozolin'.
Pie ta zelta ozolin'a
Sudrabin'a upe tek;
Tas upites malin'a
Dieva deli pirti taisa.
Tur saulite perties gaja
Ar visam jumpravam.
Dieva deli garu leja
Zabakos stavedami.

(Dvi dienas per mišką ėjau,
Nieko, nieko nemačiau;
Kai aš ėjau trečią dieną,
Pastebėjau aukso ąžuolytį.
Prie to aukso ąžuolyčio
Sidabrėlio upė teka;
Tos upytės pakrantėj
Dievo sūnūs pirtį kūria.
Ten Saulytė pertis eina
Su vismo panelėm.
Dievo sūnūs garą duoda
Batais apsimovę.)

[87]) Ibid. 84 p.

Saulė turi net savo ūkį. Dainose minima saulės sodyba, saulės sodas, saulės apluokas, saulės namas, pirtis ir langas. Saulė veža į Rygą baudžiavos mokesčius, ji turi savo bernus, tarnus, tarnaites, kurios kartais ją net pavaduoja:

Vakar bija spoža saule,
Šodien tada makulain'a:
Vakar spida pati saule,
Šodien saules kalponite.

(Vakar buvo skaisti saulė,
Šiandien tokia apsiniaukus:
Vakar švietė pati saulė,
Šiandien saulės tarnaitėlė.)

Dainose vaizduojama saulę atliekant tikrą šeimininkės vaidmenį, prižiūri ir bara savo mergas:

Saule savas meitas raja,
Vidu gaisa stavedama:
Viena planu neslaucija,
Otra galdu nemazgaja,
Ta treša, ta mudiga,
Ta lodzin'us nomazgaja.

(Saulė savo mergas barė
Vidur oro stovėdama:
Viena aslos neišvalė,
Antra stalo nemazgojo,
Ta trečioji, tai vikrutė,
Ta langelius numazgojo.).

Kitoje dainelėje saulės ir mėnulio tarnai yra bendri, o jų darbai daug poetiškiau aptariami:

Saule, saule, menestin',
Ko tie jusu kalpi dara?
Zida pl'avas nenopl'autas,
Zelta kalni neeceti.

(Saule, saule, mėnesėli,
Ką tie jūsų tarnai daro?
Šilko pievos nenupiautos,
Aukso kalnai neakėti.)

Saulės priklausimą ūkininkų luomui rodo ir jos turtingumas: ji turi dvi statines pinigų, ne tik pati puošiasi sidabru, bet ir savo mergas juo apkabina. Ant saulės krūtinės tiek daug sidabro, kad nuo jo sunkumo ji net paeiti nebegali. Saulė nešioja užsikišusi už juostos šeimininkės simbolį — raktus ir su penkiais bėrais žirgais važiuoja Rygon į bažnyčią.

Mėnulis latvių dainose yra saulės antipodas. Jis vaizduojamas vyro pavidalo. Jam pridera naktis ir žvaigždės, saulei — diena ir žmonės. Mėnulis dainose — karo vyras, karvedys, o žvaigždės — jo kareiviai, dangiškos kariuomenės pulkai. —

Kur tu teci, menestin'i,
Ar to žvaigžn'u puduriti?
— Kar'a eimu, kar'a teku
Jaunu puišu paliga.

(Kur tu bėgi, mėnesėli,
Su tuo žvaigždžių apsiaustėliu?
— Karan einu, karan bėgu,
Jauniem bernam į pagalbą.)

Kitoje dainoje dar aiškiau išreiškiamas mėnulio „kariškumas“:

Menestin'š, kar'a virs,	(Mėnesėlis, karo vyras,
Dienu nakti laivin'a;	Dieną naktį laively;
Saules meita pastarite	Saulės dukra mažulytė
Zeg'elišu audejin'a.	Būrelių audėjėlė.)

Iš žvaigždžių pirmoje vietoje latvių mitologinėse dainose stovi planeta Venera. Suprantama, kad ji dainose turi dvejopą „asmenybę“ — yra laikoma Aušrine ir Vakarine. Be to, ji ne visada dainose būna moteriškos lyties. Auseklis — tai tretysis jos vardas, vyriškos giminės, ir tatai įneša to latvių mitologinių dainų ciklo tematikon didelio įvairumo.

Labai įdomu, kaip dainose vaizduojami šių gamtos kūnų tarpusaviniai santykiai. Senoji legenda apie saulės ir mėnulio vedybas latvių dainose yra išlikusi daug plačiau, negu pas mus. L. Rėzos[88]) pateikiamoje dainelėje randame, kad saulė pykstasi su savo neištikimuoju vyru mėnuliu, kuris pamylėjo Aušrinę. Latvių dainose, šis motyvas turi daug įvairiausių varijantų. Saulė, dainų tvirtinimu, seniau buvusi mergaitė arba panelė, ir mėnulis „nuėmęs jai vainikėlį“. Kitur randame pasakyta, kad saulė bėga nuo mėnulio, o šis ją vejasi. Saulė audžia audeklėlį, bet mėnulis bebėgdamas jį sumaigo. Tačiau mėnuliui tenka daugiau nukentėti nuo saulės, nes toji stipresnė. Saulė bara mėnulį, kam šis klaidžioja naktimis. Šis atsako, kad „tau dienelė, o man naktelė“. Saulė muša mėnesį sidabro botagėliu arba perkerta jį kardu už tai, kad „jis šviesiai nespindėjo tamsiąją naktelę“, ar už tai, kad jis „paviliojo iš Auseklio suderėtą mergužėlę“, arba dar už tai, kad „saulė sėjo rožių daržėlį, o mėnesėlis jas nušaldė“. Tačiau iš kitų dainų turinio atrodo, kad ir saulė nėra perdaug ištikima žmona. Dainose, be to, dažnai minimos saulės dukrų ir Dievo sūnų vedybos. Saulės dukroms be kitų peršasi dar Auseklis, mėnulis, Perkūnas, vėjas, pats Dievulis ir kit. Šis „dangiškųjų“ piršlybų, „dangiškosios erotikos“ ciklas yra labai įdomus savo

---

[88]) Šiandien vis labiau pradedama manyti, jog ši garsioji L. Rėzos rinkinio dainelė yra latviškos kilmės. Prof. A. R. Niemi sako: „Kadangi lietuviuose daina užrašyta tik Rėzos, reikia manyti, kad ji iš latvių į lietuvius pateko“. (Mūsų tautosaka, VI t. 259 p.). O prof. M. Biržiška, remdamasis Rėzos rinkinio rankraščio tyrinėjimu, taip pat, berods, abejoja Rėzos teksto lietuviškuoju originalumu.

motyvais ir vaizdais. Jame užfiksuoti net smulkiausieji mitologiškojo „flirto“ momentai:

Saules meita sukajas
Zelta lazdu krumin'a;
Dieva deli lukojas
Caur magon'u lapin'am.

(Saulės dukra šukavosi
Aukso lazdynuose;
Dievo sūnūs žiūrėjo
Pro aguonų lapelius.)

Atkakliausias pretendentas į Saulės dukrą yra Auseklis, tačiau dainoje Saulė kažkodėl raginama savo dukros jam neduoti:

Auseklitis agri leca,
Saules meitas gribedams;
Lec, saulite, pate agri,
Nedod meitas Ausekl'am.

(Auseklėlis anksti kėlės,
Saulės dukros norėdamas;
Kelk, saulyte, pati anksti,
Neduok Ausekliui dukros.)

Daug dažniau saulė išleidžia savo dukrą už Perkūno sūnelio. Tada mėnulis jaunavedžiams šviečia kelią:

Visu nakti sveces deg,
Sudrabin'a luktur'os:
Menestin'š cel'u rada
Saules meitu vedejiem.

(Visą naktį žvakės dega
Sidabrėlio žvakidėse;
Mėnesėlis kelią rodo
Saulės dukros vedliams.)

Tačiau yra visa eilė dainų, kuriose pats mėnulis veda saulės dukrą, suruošdamas iškilmingas vestuves, į kurias kviečia net naktigonius:

Migla, migla, liela rasa,
Pazud manis kumelin'š.
Nokrit migla, nokrit rasa,
Atrod' savu kumelin'u
Atrod, savu kumelin'u
Pie menesa nama durvu,
Menešs nema saules meitu,
Ludza mani vedibas.
Ka es iešu vedibas,
Nav zeglota kumelin'a.
Saule deva zelta seglus,
Menešs sudrab' iemanktin'us.
Nu vareju droši jat
Dieva delu pulcin'a.

(Migla, migla, didi rasa,
Dingo mans žirgelis.
Krinta migla, krinta rasa,
Randu savąjį žirgelį,
Randu savąjį žirgelį
Prie mėnulio namo durų.
Mėnuo vedė saulės dukrą,
Kviečia mane į palydus.
Kaip aš eisiu į palydus,
Mans žirgelis nebalnotas.
Saulė davė aukso balną,
Mėnuo sidabro pentinus,
Tada galėjau drąsiai joti
Dievo sūnų pulkelyj.)

Prof. V. Sinaiskis, vaduodamasis astrologiniais sumetimais, šiuos dainose vaizduojamus dangaus kūnų — saulės, mėnulio ir Auseklio — erotinius santykius ir ypačiai jų tarpusavinę nesantaiką, nuolatinę jų kovą bando aiškinti primityvios tautos sąmonės simbolika, kurios pagalba norima atvaizduoti ir suprasti metų laikų pakaitos. „Saulė kūlė mėnesėlį sidabro botagėliu, kam iš Auseklio jis atėmė suderėtą mergužėlę". Kad suprastumėm šią kovą dėl vakarinės žvaigždės, turime atsiminti, jog saulė su mėnuliu kovoja du kartu per metus: pavasarį (kai diena būna vienokio ilgumo su naktimi) ir rudenį. Rudenį nugali mėnulis ir atima iš saulės Venerą; tačiau kai nugalėta saulė grįžta atgal pavasarį, ji žiauriai baudžia mėnulį už šį nusikaltimą. Žemdirbių tautos tradicijoms, aišku, yra meilesnė saulė, todėl jai ir suteikiama šitokia mėnulio pamokytojos garbė. Bet žemdirbis žino, kad saulės galybė tęsiasi tik ligi rudens, ir todėl maldauja mėnulį šviesos, kada nėra tikrosios ugnies davėjos — saulės" [89]).

Kiek šis aiškinimas teisingas — tai jau specialistų reikalas.

Latvių mitologinėse ir šiaip dainose dažnai užtinkame minint ne tik dangaus kūnus, bet ir kitas antgamtines būtybes. Pirmoje vietoje čia eina Dievas, Dievulis, dangaus tėvas. Jo sąvoką aptaria prof. P. Šmits, sakydamas, kad „latvių tautos tradicijose Dievas yra tiktai tikrinis vardas, o jokiu būdu ne giminės pavadinimas, štai kodėl kitos dievybės niekuomet nevadinamos dievais" [90]). Dievo vardą prof. P. Šmits kildina, remdamasis Walde (Vergleichendes Wörterbuch, I, 772—4) ir kitais palyginamaisiais kalbotyros šaltiniais, iš šaknies d e i — spindėti. „Baltų žodis Dievas, seniau Deivas, senovės laikais pateko net suomių kalbon, kur jis taip pat reiškia dangų. Iš šaknies d e i yra kilę daugelis žodžių, kurie paprastai žymi šviesą, dangų ir dieną. Esant šitokiems faktams, galima tvirtinti, kad baltų Dievas turėjos neginčijamos sąsajos su dangumi..." [90a]). Šiai nuomonei visiškai pritaria ir prof. L. Berzin'š, kuris sakosi drįstąs teigti, kad jau ir priešKrikščionybės laikais latviai kreipęsis į savo „Dievą" su maldomis [91]).

Latvių dainose šis Dievas ar Dievulis atvaizduojamas labai smulkmeniškai. Jis turi platų švarką, dažniausiai pilkos spalvos,

---

[89]) Ibid. 457 p.

[90]) Latviešų mitologija, 15 p.

[90a]) Latviešu literatūras vesture, I t. 123 p.

[91]) Ibid., 166—67 p. p.

bet kartais taip pat žalio šilko arba pasidabruotą. Jis juosėja juostą su kardu. Vienoje dainoje jis vadinamas mažu vyreliu:

Dievinč bija mazs virinis,	(Dievulis buvo mažas vyrutis,
Gudris vin'a padominis,	Didelis jo protelis,
Vin'š vareja priedi verpt,	Jis galėjo pušį verpti,
Ozolin'u šketeret.	Ąžuolėlį vyti.)

Dievulis paprastai mėgsta joti ristu žirgu, bet neretai važiuoja rogutėmis arba ratais. Jis didelis žirgų globėjas ir mėgėjas. Jo žirgai yra įvairių spalvų, bet jie neretai išvirsta juodais šunimis arba juodais veršiais su baltais ragais. Dievo žirgeliui ant nugaros retkarčiais užtiestas žvaigždžių apsiaustas. Apskritai, Dievo žirgelius nesunku pažinti:

No talienes jau pazinu	(Iš tolo jau pažinau
Dieva jatus kumelin'us:	Dievo jotus žirgelius:
Zelta segi mugura,	Aukso balnais pabalnoti,
Sudrabin'a iemauktin'i;	Sidabrinėm kilpelėm.
Pie segliem saule leca,	Prie balno saulė tekėjo,
Iemauktin'os mestin'š,	Kilpelėse mėnesėlis,
Pavadin'as galin'a	Pavadėlio gale
Zelta zvaigzne ritinaja.	Aukso žvaigždė riedėjo.)

Dievulis ne tik prilygsta žmogui savo išvaizda, bet jis dirba žmogiškus darbus ir neretai lindi jo pirkioje. Dievulis eina sėti, joja naktigonės, turi savo svirną, jo diendaržiuose mėžiamas mėšlas, o piemenys gano jo ožius; jis geria vestuvėse drauge su žmonėmis, raško apynius savo sode ir daro alų. Dievulis pagelbi žmonėms visokiuose reikaluose bei darbuose, eina tarnauti už berną ir yra vyriausias vyrų patronas — globėjas. Tačiau yra ir visa eilė tokių dainų, kur pats Dievulis priklauso žmonių; pav., vienoj dainoj klausiama:

Kur, Dievin, tu paliksi,	(Kur, Dievuli, pasidėsi,
Kad mes visi nomirsim?	Kai išmirsim mes visi?
Ne tev sievas, ne tev bernu,	Nei tau žmonos, nei vaikų,
Kas tev vecam maizes dos?	Kas tau seniui duoną duos?)

Dažnai Dievas eina teisingumo principo saugotojo, teisingojo teisėjo, baudžiančio nedorėlius, pareigas. Jis barasi su saule, Laime, Marija. Šių vaidų priežastys įvairios. Saulė, pavyz-

džiui, perlaužė Dievo sūnelio kardą — ir dėl to tenka bartis. Arba ji metė į mėnulį sidabro akmenėliu — tatai taip pat nepatinka Dievuliui. Tačiau dažniausiai yra kalti paties Dievo sūneliai: tai jie „numovė saulės dukros žiedužėlį", tai jie „sulaužė saulės dukros vainikėlį", tai, pagaliau, jie „apvertė saulės dukros važelį". Dievulio kivirčai su Laime kyla besprendžiant žmonių likimą. Su Perkūnu Dievulis sugyvena gerai: su juo jis šoka ir ūlioja:

Ligo Dievs ar Perkoni,
Es ar savu balelin'u.
Tev, Dievin', visa zeme,
Man tas viens balelin'š.

(Šoko Dievas su Perkūnu,
Aš su savo berneliu.
Tau, Dievuli, visa žemė,
Man tas vienas bernužėlis.)

Tautos mergaitė taip pat geriau bevelija tekėti už Dievo sūnelio, negu už mėnulio:

Mate, mani audzedama,
Sola Dieva delin'am;
Kad uzaugu, tad nedeva,
Tad iedava menesim.
Ko, mamin'a, es darišu
Pie meneša aizgajusi?
Menestin'is grozijasi
Brižam jaunis, brižam vecs.

(Močia mane kai augino,
Siūlė Dievo sūneliui;
Kai užaugau, tai neleido,
Tai atidavė mėnuliui.
Ką, mamyte, aš darysiu,
Kai nueisiu pas mėnulį.
Mėnesėlis dažnai keičias,
Būna jaunas, būna senas.

„Šis tautos dainų Dievo aprėdas ir darbai, — sako prof. P. Šmits, — labai primena paties tautiečio aprėdą ir ūkį, tuo tarpu Dievo ypatingi žirgai ir jo santykiai su saule bei Perkūnu atrodo bus atsiminimai iš tolimesnės senovės[91a]). O istorikas R. Klaustin'š tiesiog sako, kad latvių dainų dangus, kuriame gyvena Dievas, yra idealizuotas bajoro ūkis[91b]).

[91a]) Latviešu mitologija, 16 p.

[91b]) Tai aiškiai rodanti pavyzdžiui, ir ši daina:

Es ieseju lielu pupu
Balta rožu darzin'a.
Ta izauga tieva gara
Lidz pašami debesim.
Es uzkapu debesis
Pa tiem pupas zarin'iem.
Es redzeju Dieva delu

(Aš pasėjau didžią pupą
Baltų rožių darželyj.
Ji išaugo tęva, ilga
Ligi pat dangaus.
Užkopiau ašai į dangų
Per tas pupos šakeles.
Pamačiau aš Dievo sūnų

Tačiau prof. L. Berzin'š yra linkęs Dieve matyti daugiau religinių kulto požymių. Dainose į Dievą dažnai kreipiamasi su įvairiais prašymais bei maldavimais, taigi Dievas laikomas galinčiu tuos prašymus patenkinti, prašomąjį dalyką duoti. Senasis Stenderis savo gramatikoje net aiškino, kad žodis „Dievas" yra kilęs iš latvių žodžio „davėjs" — davėjas. Žinoma, tai klaidinga nuomonė, bet tat rodo, kaip neatsikiriamai latvių tautos fantazijoje „Dievas" yra susijęs su davimo sąvoka:

Op, op, mil'š Dievin'š,
Tu augša, es leja;
Tu man devi miežus, rudzus,
Tu beros kumelin'us.

(Op, op, mielas Dievuli,
Tu aukštai, aš žemai;
Tu davei man miežius, rugius,
Tu bėrus žirgelius.)

Dainose Dievas duoda protingus patarimus, vėją, lietų, jis ir kalnus, ir girias išaugina. Jis domisi žmonių reikalais. „Tokiu būdu „Dievas" pasirodo kaip rūpestingas pasaulio administratorius. Šalia to, jis yra teisingosios santvarkos gynėjas". Jis jau esąs, prof. L. Berzinio nuomone, stipriai etiškai sąlygotas[92]).

Dievas latvių dainose stovi vienas atskirai ir neturi, prof. P. Šmito tvirtinimu, jokių genealoginių ryšių su kitmis dievybėmis. Šį teigimą palaiko ir prof. L. Berzin'š, remdamasis daugiau lingvistiniais dainų duomenimis[92a]). Iš dalies tatai galima, esą, išaiškinti paties Dievo prigimties charakteriu, o iš dalies krikš-

---

Siekem bites merojat.
Pavaicaju Dieva delu,
Ko dar manis tevs, mamin'a;
Vai tie kula Dieva rijas,
Vai mež Dieva laidarin'u.
Tie nekula, tie nemeža,
Vieglu darbu vien darija
Augstos saules kalnin'os:
Tevis puta aža ragu,
Ganot Dieva kumelin'us;
Mate kara vilnainites,
Zeltabelu zarin'os.
Cik pakara vilnainites,
Nokrit zelta abolits;
Es gribeju vienu n'emti,
Nebij laika, nevareju.

Siekais bites saikuojant.
Aš paklausiau Dievo sūnų,
Kągi daro mano tėvs, mamaitė:
Ar jie kulia Dievo kluonuos,
Ar jie mėžia diendaržiuos?
Nei jie kulia, nei jie mėžia,
Lengvą darbą tik tedirba.
Aukštuos saulės kalneliuos:
Tėvas pučia ožio ragą,
Beganydams Dievo žirgus;
Močia džiausto vilnų skaras
Aukso obelių šakose.
Vos padžiovė skareles,
Nukrito aukso obuolytis;
Aš norėjau vieną paimt,
Trūko laiko, negalėjau.)

[92]) Latviešu literatūras vesture, I t. 170 p.

[92a]) Latviešu literatūras vesture, I t. 171—175 p.

čionybės įtaka[92b]). Tiesa, priešais Dievą, kaip tam tikras antipodas, dainose kai kada statoma vadinamoji „Zemes mate", lietuviškai tariant Žeminė, kuri, W. Mannhardto tvirtinimu, seniau buvusi laikoma augalų ir žvėrių gimdytoja. Bet prof. P. Šmits sako, „jog Žemės močios vaidmuo apskritai yra labai menkas ir apie kokius nors artimesnius jos ryšius su Dangaus tėvu nėra likę jokių platesnių žinių" [93]). Užtat daug dažniau latvių dainose minimi vadinamieji „Dievo sūneliai" — „Dieva deli". Šalia jų minimos „saulės dukros", o kartais ir „mėnulio sūneliai", „Perkūno sūneliai" arba „Aukselio sūneliai". Kiek būta iš viso tų Dievo sūnelių ir saulės dukrų — neaišku. Vienur sakoma, kad Dievas turįs du, kitur, kad keturius sūnelius. Vienoje dainelėje sakoma saulę turint vieną, o kitoje tris dukreles. Dievo sūneliai, kaip jau iš aukščiau cituotų dainų pavyzdžių matėme, joja piršliuosna pas saulės dukreles ir neretai numauna jų žiedelius arba nuima vainikėlius. Tiek Dievo sūnelių, tiek saulės dukrų išvaizda yra labai žmogiška, ir jie visi dainose dirba žmonių darbus, o daugeliu atvejų elgiasi pagal žmonių papročius. Tačiau kai kuriose dainose Dievo sūneliai ir saulės dukros pasižymi ir žmonėms negalimomis ypatybėmis, pav.:

Kas vareja grožus vit
No srauja udentin'a?
Kas vareja vilnu cirpt
No peleka akmintin'a?
Dieva deli grožus vija
No strauja udentin'a;
Saules meites vilnu cirpa
No peleka akmintin'a.

(Kas galėja kraites pinti
Iš sraunojo vandenėlio?
Kas galėjo vilną kirpti
Nuo pilkojo akmenėlio?
Dievo sūnūs kraites pynė
Iš sraunojo vandenėlio;
Saulės dukros vilną kirpo
Nuo pilkojo akmenėlio.)

Dievo sūneliai ir saulės dukros nėra vienlatvių mitologiniai personažai. Lietuvių liaudies dainose taip pat užtinkame minint Dievo sūnelius. Senovės graikai turėjo tokius Dievo sūnelius, kurie vadinosi Dioskurai, o pas senovės indus buvo lygiai panašios būtybės, vadinamos Ašvinavais. Latvių dainų saulės dukra yra tas pat, kas indų mitologinėse giesmėse minima Sūro duhita, kuriai peršasi Ašvinavai. Taip pat ir senovės graikų Heladės ne daug kuo skiriasi nuo latviškųjų saulės dukrų.

[92b]) Latvišu mitologija, 16 p.
[93]) Ibid. 18 p.

Jau seniai buvo norima išaiškinti šių latvių dainų mitologiškų būtybių prigimtį arba bent jų simboliką. W. Mannhardt[94]) įrodinėjo, kad Dievo sūneliai reiškia ne ką kitą, kaip Aušrinę ir Vakarinę žvaigždes, o A. Bilenšteinas manė juos esant debesų dievus. Dar Senasai Stenderis tvirtino, kad saulės dukros reiškiančios žvaigždes, o vėliau kaikurie mokslininkai animizmo, tikriau manizmo, teorijos poveikyje saulės dukras laikė mirusiųjų vėlėmis. W. Mannhardto ir A. Bilenšteino natūristinės teorijos kurį laiką, rodosi, buvo atmestos ir net jau pamirštos, bet štai prof. V. Sinaiskis rinkinio „Latvju tautas dain'as" I tomo paaiškinimuose vėl bando šias teorijas prikelti. Jis sako: „Saulės dukros yra planetos, kurių viena yra Venera. Dievo sūnūs yra žvaigždės arba, tiksliau sakant, Zodiako žvaigždynai" [95]). Ir toliau: „Rudens pradžioje Dievo sūnūs — rudens zodiako ženklai — nuplėšia Veneros žiedą arba vainiką, ir saulė nepajėgia išsaugoti savo dukters. Antru atveju, kai prasideda pavasaris, nugali saulė, ir jos duktė sulaužo mėnulio sūnaus kardą" [96]). Kiek šis aiškinimas teisingas — tai atskiras klausimas. Prof. P. Šmits savo „Latvių mitologijoje" yra linkęs drauge su prof. L. Berziniu manyti, kad Dievo sūneliai ir saulės dukros greičiau simbolizuoja saulės spindulius, apskritai saulės šviesą. Prof. Berzin'š tatai aiškina šitaip: „Jeigu dangaus visuma personifikuojama su „Dievu", tai paskiri dangaus reiškiniai gerai tinka pavadinti „Dievo sūnumis". . . Šiems įvairiems Dievo sūnums bendra būtų tik tai, kad jie visi turi sąryšio su šviesiuoju dangumi. Tokiu atveju jie būtų naujas įrodymas, kad Dievas anksčiau buvo identifikuojamas su dangaus visuma.

Mitologiškai tai būtų galima aiškinti maždaug šitaip:

Kai tik dangus buvo personifikuotas su Dievu, jam tuojau reikėjo suteikti kokius nors konkrečius priedėlius pagal analogiją iš žmonių gyvenimo: jeigu dangus buvo įsivaizduotas vyriškos giminės, tai jam reikėjo priskirti ir sūnų, nes juk ne be reikalo tautos daina mini „tėvo sūnelius". Tačiau ši analogija galėjo daugiau tikti tiktai žaismui, o ne rimtam tikėjimui. Todėl Dievo sūnus (išskyrus Jonelį, apie kurį jau minėjau, kad čia, matyt, sumaišytos įvairios pažiūros) niekur nemaldauja, niekur

---

[94]) Žiūr. jo studiją „Die lettischen Sonnenmythen", Zeitschrift für Ethnologie, 1875 m.

[95]) Latvju tautas dain'as, I t. 459 p.

[96]) Ibid. 463 p.

jiems neaukoja, bet nuolat juos jungia su saule, mėnuliu ir saulės dukromis, kurios niekada nėra rimtai laikomos dievybėmis, bet tėra tiktai fantazijos priemonė žmonių santykius iškelti ryškesnėn dangaus švieson. „Dievo sūnūs", „saulės dukra" ar „duktė" yra tiktai „tėvo sūnaus" ir „motinos dukters" atspindys. Tiesa, sūnūs turi ir motiną, o dukterys — tėvą, tačiau fantazija negali pedantiškai apibrėžti visų šeimos santykių. Visų pirma, tautos dainų pasisakymuose apie saulę ir jos dukteris ar tarnaites, taip pat ir apie Dievo sūnus niekada griežtai nesilaikoma žodžio; jie keičiasi visiškai pagal tai, kokius žmonių santykius tuo ar kitu atveju atspindi. Tokiu būdu Dievo sūnūs yra priskirti Dievui, kaip tesikeičianti ir neapibrėžta dekoracija; jų nuolatinis, nesikeičiantis požymis būtų nebent jų narsumas, nes jiems perkeltos tėvo sūnaus idealiosios ypatybės"[97]).

Perkūnui taip pat yra paskirta ne viena latvių dainelė. Tiktai latvių dainose Perkūnas visiškai neatrodo toks visagalintis dievas, kaip jis vaizduojamas kaikurių metraštininkų ir istorikų. „Perkūnui tautos fantazija neleidžia perdaug atsitolinti nuo perkūno gyvojoje gamtoje" [97a]). Perkūnas latvių dainose turi dažnai penkius arba devynius sūnelius, o taip pat vieną arba tris dukteris. Devyni Perkūno sūnūs šitaip eina savo pareigas: „trys spiria, trys griaudžia, o trys žaibuoja". Gi Perkūno dukros iš paskos eina ir „smulkų lietų sijoja". Kai mėnuo veda saulės dukrą, Perkūnas joja palyduosna. Neretai Perkūnas dainose identifikuojamas su Dievu, arba vadinamas kalviu, kuris kala danguje, o anglys byra Dauguvon.

Kalejs kala debesis,
Oglis bira Daugava.
Es paklaju villainiti,
Man piebira sudrabin'š.

(Kalvis kala danguje,
Anglys byra Dauguvon.
Aš paklojau skarelę,
Man pribiro sidabrėlio.)

Arba kitoje dainelėje:

Kalejs kala debesis,
Ogles bira Daugava:
Dieva delis saules meitai
Zelta juostu kaldinaja.

(Kalvis kala danguje,
Anglys byra Dauguvon:
Dieva vaikis saulės dukrai
Aukso juostą kala ten.)

---

[97]) Latviešu literatūras vesture, I t. 177—78 p.

[97a]) Latviešu rakstniecibas vesture, I t. 182 p.

Iš kitų gamtos dievybių dainose minima dar Vėjo močia (veja mate), Ugnies močia (uguns mate), Vandens močia (udens mate) ir kit.

Ypačiai plačiai minima dainose likimo deivė Laimė arba Laima. Kartais ji dar turi ir kitus vardus: Dėkla, Karta, nors prof. P. Šmits įrodinėja, kad šie vardai visiškai nėra tik Laimės vardo sinonimai, o reiškia atskiras, savaimingas likimo dievybes.[97b]) Tačiau jeigu būtų ir taip, kaip įrodinėja prof. P. Šmits, tai Dėklos ir Kartos pareigos vis dėlto tik labai menkai tesiskirtų nuo Laimės. Šių dviejų likimo deivių vardų etimologiškosios kilmės bei prasmės aiškinimas — filogiškas uždavinys,[98]) todėl mes čia nesileisime į šią įdomią latvių kalbotyros problemą.

Daugelyje dainų Laimė yra pakeista Marija (Mar'a); tatai labai aiškiai rodo krikščionybės įtaką latvių dainoms. Laimė — likimo deivė, todėl ji nulemia žmonių gyvenimą. Net pats Dievas, spręsdamas žmogaus buities kelius, tariasi su ja. Ji stovi prie lopšio žmogui ką tik gimus, ji mergaitei išrenka vienokį ar kitokį jaunikį, o bernui — vienokią ar kitokią merginą, ji, pagaliau, nutraukia ir žmogaus gyvenimo siūlą. Iš kai kurių dainų turinio aiškėja, kad Laimė ne tik likimo deivė, bet taip pat ir moterų bei mergaičių globėja. Šioje variacijoje ji dar labiau sutampa su krikščioniškąja Marija, taip pat laikoma moterų patrone. Laimės arba Marijos išvaizda latvių dainose yra perdėm žmogiška, kaip ir visų latvių mitologinių būtybių. Laimė vaizduojama moteriškės pavidalo, dažnai bėga keliu basa, prašosi pavežama, vanojasi pirtyje, arba eina į bažnyčią, kur stovi ties altoriumi. Laimė arba Marija taip pat turi savo namus, savo „istabą". Jeigu Dievas dažniausiai gyvena aukštumose, tai Laimė kaip tik gyvena slėniuose, neretai net prie vandens arba tiesiog vandeny. Tatai savo metu buvo davę pagrindo susidaryti teorijai, kuri aiškino, kad Laimės antrasis vardas „Mar'a" dainose atsiradęs visiškai ne nuo krikščioniškosios Marijos, bet nuo žodžio marė. Tačiau ši teorija šiandien jau atmesta.

Laima, o kartais ir Marija, kaip jau minėjome, dainose dažnai gretinamos su Dievu. Vienoje dainelėje tiesiog ir sakoma:

[97b]) Latviešu mitologija, 26—35 p.

[98]) Žiūr. prof. J. Endzelino aiškinimą Latviešu valodas vardnica, II t. 201 p. ir prof. J. Lautenbacho Očerki iz istoriji lit.-lat. narodnogo tvorčestva, 149—155 p. p.

„Dievulis tėvas, Laima motina“. Tuo lyg sudaromas lygiagretumo įspūdis tarp Dievo ir Laimos bei Marijos. Tačiau giliau patirinėjus tas dainas, kuriose šis lygiagretumas lyg ir pasireiškia, šis įspūdis netenka savo pagrindo. Todėl prof. L. Berzin'š ir sako: „Žemiau Dievo stovi mažesnės dvasios, kurios Dievo jėgos pilnybei visiškai neprilygsta. Fantazija Dievui nors ir priskiria sūnus, bet pati nuo jų tuoj atsisako, kai tik iš jų tenka laukti ko nors konkretesnio. Glaudžiausiai Dievas susijęs su Laima, bet ir Laima nestovi šalia jo kaip savarankiška būtybė. Ji tiktai padeda pasireikšti toms Dievo ypatybėms, kurios yra nukreiptos į moters prigimtį.

Tačiau kaip moteris, Laima yra laikoma žemiau vyro, Dievo, visagališkumo, arba visiškoje priklausomybėje nuo Dievo, kaip šeimos galvos. Tokiu būdu vieno Dievo visagališkumas nėra griaunamas“ [98a]).

Latvių mitologinių dainų turinys būtų nepakankamai pilnai atpasakotas, jeigu bent keliais žodžiais nepaminėtumėme tų žemdirbystės ir gyvulininkystės dievybių, kurios neretai minimos dainose. Visos šios dievybės dažniausiai yra vadinamos močiomis, pav.: laukų močia (lauka mate), žiedų močia (ziedu mate), miško močia (meža mate ir t.t.[99]) Tačiau kai kurios jų turi atskirus, ypatingus vardus. Sakysime, svarbiausias dainose minimas žemdirbystės dievas yra Jumis, nors, tiesa, šalia jo stovi ir Jumio močia. Jumis reiškia dvilypę varpą, laimės ir turtingumo simbolį. Šitokia simbolika yra charakteringa ne tik latviams. Dvilypę varpą, kaip turtingumo bei laimės simbolį, žino lietuvių, gudų ir kitų tautų tautosaka. Kaikurie kalbininkai žodį „Jumis“ net išveda iš sanskritų kalbos žodžio „jama“ — dvynis. Jumis būna visoks: rugių, miežių, avižų, linų ir kitų augalų Jumis. Jis važiuoja juodais, bėrais arba širmais žirgais, jo kojos apautos pentinuotais batais. Žiemoja Jumis klėtyje, lauke po „pilku akmeniu“, arba po „žalia velėna“.

Svarbiausios gyvulininkystės dievybės yra labai nuosekliai išvardytos vienoje dainelėje. Štai tas jų „katalogas“:

[98a]) Latviešu literatūras vesture, I t. 182 p.

[99]) Dėl tos aplinkybės manoma latvius turėjus matronų kultą. Žiūr. P. Šmidts, Latviešu Mitologija, 86—88 p.

Zirgu Ūsin'š,	(Žirgų Ūsinis,
Govu Marašvin'a	Karvių Marašvinia,
Kazu Barbin'a	Oškų Barbinia,
Cūku Teniss,	Kiaulių Tenys,
Aitu Annite,	Ančių Anyte,
Tel'u Urbans,	Veršių Urbanas,
Sargat manus kustonišus	Saugokite mano gyvulėlius
No sergam, nuo vilkiem.	Nuo ligų, nuo vilkų.)

Kitose dainelėse karvių deive dar laikoma Mar'a arba Laimė. Žirgų patronais be Ūšinio dainose užtinkam dar minint Jurgį arba Jūrį, Mikelį arba Mykolą ir ypačiai Martiną. Visų šių dievų ir deivių pareiga — globoti jiems pavestus gyvulius, rūpintis jų sveikata ir sergėti juos nuo plėšriųjų žvėrių bei nuo „piktų akių".

Tokie yra svarbesnieji latvių dainijos turinio bei tematikos elementai. Jau šis trumpas, konspektyvus atpasakojimas rodo, kokia plati, kokia įvairi, nors ir turinti tam tikrą kolorito vieningumą bei būtoviškumo pobūdį, yra latvių dainų tematika. Nuo paprasčiausių kasdieniškos buities faktų ligi sudėtingiausių gamtos reiškinių, nuo blaivaus realizmo ligi daugiau ar mažiau mistiškos mitologijos, nuo ekzakčių gamtos pasaulio pastebėjimų ligi giliausios simbolikos ir fantazijos, nuo siauriausio individualaus psichologizmo ligi plačių socialinių problemų, nuo graudaus, širdingo lyrizmo ligi aštrios pašaipos ir satyros — tokia yra latvių dainų turinio amplitudė.

Dainų simbolika, estetika ir idealas

Latvių dainų simbolika, berods, nėra tokia gausi ir įvairi, kaip mūsų, lietuvių. Iš visos eilės latvių dainų simbolių pirmiausia akysna krinta vainikėlio, žirgelio ir įvairių medžių, prof. B. Sruogos terminu[100]) tariant, šeimos. Ypač gausi medžių šeima. Eglės, pušys, kadugiai dainose laikomi gyvybės medžiais, kurie žaliuoja vasarą ir žiemą, todėl jie vartojami apsiginti nuo piktų dvasių. Ąžuolas simbolizuoja jauną tvirtą vyrą. Iš visų redžių, išskyrus gal tik liepą, dainose jis dažniausiai yra minimas. Jo šakos, kaip jėgos simboliai, vartojamos apsiginti nuo nelemtų dvasių, o jei tikėti dr. A. Švabe,[101]) tai ąžuolo šaka turėjusi taip pat simboliškos apvaisinimo galios. Štai kodėl ąžuolas taip dažnai minimas Joninių dainose, nes ši šventė seniau yra turėjusi faluso kulto atspalvių.

Mergaitės simbolis latvių dainose yra liepa, iš kurios dirbdino visokius moterų vartojamus reikmenis ir įnagius.

Dainoje pati latvių mergaitė sako:

Es nelauzu liepas zaru,
Es jau pati liepa biju;
Ozolin'u zaru lauzu,
Man vajaga arajin'a.

(Aš nelaužiau liepos šakos,
Aš pati liepa buvau;
Ąžuolėlio šaką laužiau,
Reikia man artojėlio.)

Bites seniau kopinėjo tiktai vyrai, todėl avilius dėdavo tik į ąžuolus, o ne į liepas, nors šios tam reikalui geriau būtų tikusios. Senos moters, ypačiai močiutės, simbolis — balta obelis, o ištekėjusi moteriškė dažnai lyginama su ieva.

Uosis ir klevas taip pat vyrų simboliai, tačiau jau vedusių vyrų. Uosis dainose laikomas aklu medžiu, todėl daugiausia iš jo buvo dirbami laivai, kurie tokiu būdu negalėję plaukti savu

---

[100]) B. Sruoga, Dainų poetika. Skyrius „Simbolika".

[101]) „Ozols un liepa latvju religija". Raksti par latvju folkloru, 55 p.

keliu, kur norėdami. Beržas buvo tarpininkas piršlybose, todėl mergaitės, laužydamos jo šakas šluotoms arba vantoms rišti, saugojosi nenulaušti viršūnės, kad paskui, ištekėjus, neatsitiktų kokio nors nelaimė. —

Jauna metin'i būdama
Nelauz berza virsaunites:
Lauzis berza virsauniti,
Būs' atraitn'a ligavin'a.

(Jauna merga būdama
Nelaušk beržo viršūnėlės:
Lauši beržo viršūnėlę,
Būsi našlio mergužėlė.)

Lazdynas laikomas teisybės medžiu, todėl keleiviai iš jo taisėsi sau lazdas. Obelis ne tik močiutės, bet ir Dievo medis, tuo tarpu epušė — velnio medis. Ypatingoje paniekoje dainose yra laikomas alksnis, tačiau jo paniekinimas yra susijęs daugiausia su krikščioniškais mitais, nes, pasak vienos legendos, Kristaus kryžius buvęs iš alksnio, o dar ir dabar balandžio mėnesį, kai buvo nukryžuotas Kristus, alksniui tekąs kraujas.

Vainikėlis latvių dainose taip pat reiškia mergaitės nekaltybę, tiktai čia jį daug rečiau užkrenta raselė ar sutrypia žirgelis, kaip mūsų dainose. Be to, latvių mergaičių vainikėlis ne iš rūtų, kaip mūsiškių, o iš rožių arba ąžuolo gylių; kaikuriose dainose iš aukso, sidabro:

Es meitin'a ka liepin'a,
Dzelten' samta matin'iem,
Sarkan rožu vainadzin'u
Devin'am lapin'am.

(Aš mergelė, lyg liepelė,
Geltono aksomo plaukeliais,
Raudonų rožių vainikėliu
Devyniais lapeliais.)

Melni samta man matin'i,
Zal'a zida matpiniši;
Vel jo skaisti piedereja
Sarkans zil'u vainadzin'š.

(Juodo aksomo man kaselės,
Žalio šilko kasnykėliai;
Dar gražiau man tiko
Raudonas gylių veinikėlis.)

Aija, manu vainadzin',
Ka es tevi darinaju!
Dvi puški zelta liku,
Trešo sika sudrabin'a.

(Aija, mano vainikėli,
Kaip aš tave pyniau!
Dvi šakeles aukso dėjau,
Trečią smulkaus sidabrėlio.)

Es noviju vain'adzin'u
No zemen'u lapin'am;
Kad uzliku galvin'a,
Atspid visa pasaulite.
Sanakuši ciema puiši

(Aš nupyniau vainikėlį
Žemuogių lapelių.
Kai uždėjau ant galvelės,
Spindi visas pasaulėlis.
Susirinko kiemo bernai

Vainadzin'a lukoties.
Pirkt gribeja, nezinaja,
Cik maksaja vainadzin'š.
Divi saujas tira zelta,
Trešo tira sudrabin'a.

Vainikėlio pažiūrėt.
Pirkt norėjo, nežinojo,
Kiek gi moka vainikėlis.
Dvi saujelės gryno aukso,
Trečia gryno sidabrėlio.)

Rūta latvių dainose visiškai nepažįstama, ir latvaitės ravi ne rūtų, o rožių darželius. Jų vainikėlius užkrenta ne raselė, o piktų žmonių apkalbėlės (l'aunu l'aužu valodin'as[102]):

Steidzu, beidzu, rožu darzu
Bez rasin'as izravet,
Ka varetu vainadzin'u
Bez valodu iznesat.

(Skubu, baigiu rožių sodą
Be raselės išravėt,
Kad galėčiau vainikėlį
Be kalbelių išnešiot.)

Tiktai ilgosiose latvių dainose — zingėse vainikėlio simbolika yra panaši į lietuvaičių vainikėlio apdainavimą. Žiedų sumainymas latvių dainose taip pat reiškia susižiedavimą ar ištekėjimą, o žiedo numovimas dažnai reiškia mergelės „vainikėlio", nekaltybės netekimą:

Ne tas mans arajin'š,
Kas nomauca gredzentn'u;
Tas bij mans arajin'š,
Kas nopircis, man iedeva.

(Ne tas mano artojėlis,
Kurs numovė žiedužėlį,
Tas buvo mano artojėlis,
Kuris nupirkęs man užmovė.)

Vai, tautiet, tav nav kauna
Dot man var'a gredzentin'u?
Ne es aru, ne eceju,
Es tev devu sudrabin'a.

(Ar, tautieti, tau ne gėda
Duoti vario man žiedelį?
Nei aš ariu, nei akėju,
Aš tau daviau sidabrėlio.)

Paga, paga, tautu dels,
Pasacišu mamin'ai:
As'nis tek pirkstin'a,
Kur nomauci gredzentin'u.

(Palauk, palauk, berne,
Pasakysiu motinėlei:
Kraujas teka per pirštelį,
Kur numovei žiedelį.)

Žirgas latvių dainose yra daug realesnė figūra, negu mūsiškėse. Čia jis labai retai teeina tokio simbolio pareigas, kaip lietuvių liaudies dainose. Bet užtat jis turi daug didesnio sąryšio su mitologiniais latvių dainų motyvais. Štai, pavyzdžiui, nuostabiai

[102]) Žiūr. įdomų prof. P. Šmidto str. „L'aunu l'aužu valodin'as", Etnograf. rakst. krajums, III d. 100—122 p.

graži daina apie du žirgelius, kurioje aiškiai matyti mitologiniai elementai:

Divi sirmi kumelin'i
Par Daugavu parpeldeja;
Vienam bija zelta segli,
Otram zvaigžn'u iemauktini.
Kam tie zelta segli bija,
Tam es kapu mugura;
Kam tie zvaigžn'u iemauktini,
To pie rokas dancinaju.
Tie neieda pura zali,
Nedzer pura udentin'u,
Tie gribeja tiru auzu,
Saule p'lautu abolin'a.
Eita, meitas, atnesiet
Saule pl'auta abolin'a.
Saule pl'autu abolin'u,
Tir' avota udentin'u.

(Du širgi žirgeliai
Perplaukė Dauguvą;
Viens turėjo aukso balną,
Antras žvaigždžių kamanėles.
Kurs turėjo aukso balną,
Sėdaus aš ant to.
Kurs su žvaigždžių kamanėlėm,
Tą prie rankos šokdinau.
Jie neėdė raisto žolės,
Jie negėrė liūno vandenėlio.
Jie norėjo grynų avižų,
Saulėj piauto dobilėlio.
Eikit, mergos ir atneškit
Saulėj piauto dobilėlio,
Saulėj piauto dobilėlio,
Tyro versmės vandenėlio.)

Kalbant apie latvių dainų estetiką, tikriau apie dainose užtinkamus estetikos „kanonus", apie tai, kas jose laikoma gražu, o kas ne, pirmiausia pabrėžtinas gilus latvių tautos estetinis jausmas apskritai. Tas jausmas, anot prof. L. Berzinio, kyląs, atsirandąs atsiribojant nuo siauro kasdieninio praktiškumo, utilitarizmo ir nukreipiant žvilgsnį į estetiškąjį pasaulio įvairumą, daugiapusiškumą. Daina atnešanti mums platumą ir laisvę, nes dainininkas nesiteiraująs, kiek žydinti pieva duos žolės galvijams, o džiaugiasi tuo grožiu, kurį mato pievoje, nors ji ir žadėtų menką piūtį. „Tokia plati dainų apimtis. Nepalyginamai turtingesnė negu mūsų kasdieninė buitis. Jeigu tautos daina yra tokios plačios apimties, tai visiškai galima, kad ir mūsų senolių gyvenime estetiniai interesai ir grožio pajautimas buvę labai svarbūs veiksniai. Lautenbachas savo rašte apie senovės latvių religiją net visą senovės latvių dorovę norėjo kildinti iš grožio kulto. Gal būt, šią pažiūrą, kaip per daug vienapusišką, tektų atmesti, tačiau bet kuriuo atveju tenka pripažinti tai, kad estetinis principas, kuris, be to, pasireiškia ir dailiuose audiniuose bei raštuose, o taip pat namų ir sodybų išgražinime, kad šis dailės principas ypačiai ryškią vietą užima mūsų tautos poezijoje" — sako prof. L. Berzin'š, charak-

terizuodamas latvių dainų estetiką.[103]) Toji estetika išvedanti latvį iš individualios, kasdieninės izoliacijos, verčianti jį bendrauti su kitais žmonėmis, verčianti pajusti pasaulio kosmiškumą ir jo grožį. „Tokiu būdu iš dailių gamtos objektų išauga ir skatinimas gamtos grožį respektuoti bei didinti".

Iš spalvų dainose pirmauja balta spalva. Ji dailiausia. Dailiausi ne tik balti daiktai, bet dainose kalbama ir apie baltąją močiutę, baltus bernužėlius, baltas dieneles. Balta ieva ant kalnelio, dar baltesnė mergelė pakalnėlėje. Mergelės baltos skaros, dar baltesnės kraičio skrynelėje. Iš kitų spalvų vyrauja: raudona, geltona, žalia. „Tačiau mėlyna jau retesnė, — sako dr. A. Švabe[105a]), o juoda spalva yra visiškai svetima senovės latviams. Kokia priežastis tokio spalvų pasirinkimo? — Iš dalies čia kalta etnologija, iš dalies — erotika", o iš dalies, gal būt, ir sociologija, nes, kaip kitoje vietoje tas pats dr. A. Švabe įrodo, pavyzdžiui, „baltumas buvo ūkininkų luomo estetiškoji privilegija, kurios neturėjo bernai ir prastuoliai".[104])

Tos spalvos savaip derinamos ir maišomos. Sūnus prašo tėvą, kad jam nupirktų širmą žirgą ir pilką švarką, kad jis galėtų skristi, lyg pilkasis vanagėlis. Mergaitė aunasi kojas baltomis kojinėmis, gobiasi raudonai išrašyta skara. Kai mergelė mezga savo berniokui pirštines, ji būtinai išrašo jas geltonai ir raudonai.

Sidabras ir auksas mirgėte mirga latvių dainose. Žirgo aptiesalas iš šilko, balnas iš aukso, o kamanos iš sidabro; jo tvarto durys auksinės, grindys varinės, o ėdžios sidabrinės. Kiaunė turi penkius aukso žiedus, ūdras movėja auksines pirštines, lakštingalos sparneliai paauksuoti. Už upės stovi balti beržai sidabro lapeliais. Saulė, saulės dukros, Dievo sūneliai, mėnulis ir Auseklis tiesiog skęste skęsta aukse ir sidabre. Saulytė nueina auksą sijodama, sidabrėlį vėtydama; arba ji audžia audeklą Dauguvos pakraštyje: aukso skietas, vario nytis, sidabrėlio šaudyklytė.[105])

Kiekviena tauta pasižymi tam tikromis antropologiškomis ypatybėmis, kuriomis ji skiriasi nuo kitų tautų. Tos ypatybės dažnai yra bendras tautos gražumo idealas. Dainose latvių mergaitei patinka toks berniokas, kurio „mėlynos akys, raudoni skruostai, gelsvi plaukų galeliai". Juodi plaukai sukelia visišką

---

[103]) Latviešu literatūras vesture, I t. 137 p.

[103a]) Raksti par latvju folkloru, 16 p.

[104]) Ibid. 85 p.

[105]) T. Zeiferts, Latviešu rakstniecibas vesture, I d. 100 p.

antipatiją. Geltonplaukis ir geltonplaukė — viso gero teikėjai, juodaplaukis — „ašarėlių gėrėjas“, juodaplaukė „nesantaikos kėlėja“.

Latvių mergaitė dainoje tiesiog ir sako:

Ai, Dievin', es negribu
Melnu galvu arajin'u;
Dzelteniem matin'iem,
Sarkaniem vaidzin'iem.

(Ai, Dievuli, aš nenoriu
Artojėlio juodaplaukio;
Geltonais plaukeliais,
Raudonais veideliais.)

Gražumo atžvilgiu idealus žmogaus figūros tipas latvių dainose yra kresnas, tuklus, apvalus. Vienoje dainelėje tiesiog taip ir sakoma:

Apal'š puika es izaugu,
Apal'š mans kumelin'š,
Apal' mana tevu zeme
Ka viens vaska ritulits.

(Apvalus užaugau vaikis,
Apvalus mano žirgužėlis,
Apvali man tėvų žemė,
Lyg vaškinis rutulėlis.)

O latvė mergaitė atvirai giriasi savo kresnumu:

Labak augu zema resna,
Ne ka augu tieva gar'a:
Tievu, gar'u vejin'š loka
Pa pagalmu staigajot.

(Geriau augau žema stora,
Negu augau tęva, aukšta:
Tęvą, aukštą vėjas lanksto
Po kiemelį vaikščiojant.)

Augu liepas kuplumin'u,
Magonišu dailumin'u,
Tad vareju tautas delu
Simtu judzu kaitinat.

(Augau, lyg kupli liepelė,
Lyg daili aguonėlė,
Tad galėjau bernužėlį
Ir už šimto mylių priviliot.)

Bet kokia kūno forma didele dalimi priklauso nuo darbo ir gyvenimo sąlygų. Net dainoje sakoma, kad vokietis vedė aukštą, laibą, o ūkininkas — žemą, kresną.

Sunkus valstiečio, ypačiai baudžiauninko darbas taip pat neleido ištįsti, išaugti. Sunkių darbų darbininkai dažniausiai esti žemaūgiai, kresno stuomens. Ir dainoje tai pastebima:

Aiz ko sikas, aiz ko mazas
Suntalnieku dzeltainites?
Dienu kunga tiruma,
Nakti kunga piedarba.

(Ko taip smulkios, ko taip mažos
Santalniekų auksaplaukės?
Dieną pono laukuose,
Naktį pono klojime.)

Jeigu kūno disproporcija virsta kurio nors visuomenės sluoksnio charakteringu bruožu, tai šis tą bruožą stengiasi pabrėžti ir padidinti dirbtinėmis priemonėmis. Tai ryškiai galime matyti pas kinietes, kurios „kultivuoja mažas kojas", arba pas prancūzes, kurių idealas, rusišku posakiu tariant, — „talija v riumočku". O japonai savo paveiksluose dar labiau pabrėžia savo akių žvairumą. Christiansenas savo „Meno filosofijoje" teisingai sako, kad „nuo grožio idealo supratimo priklauso pagrindinis drabužių tipas, kurių uždavinys, ypačiai pas moteris, iškelti ir pabrėžti jų fizinį gražumą". Latvių dainos aiškiai rodo, kad senovės latvių moterų drabužiai buvo kaip tiktai pritaikinti jų figūros kresnumui, storumui pabrėžti. Tačiau šiame dainų latvaitės nore „pasipūsti" glūdi dar ir kitas, jau grynai socialinis motyvas: turtingesnės močios dukters drabužiai taip pat yra turtingesni. O rūbus galima pabranginti arba medžiagos gerumu, arba jos gausumu. Istorija, sako dr. A. Švabe, ėjo abiejais keliais, gi mados idealas buvo imamas iš aukštesniojo luomo — bajorų[105a]).

Batuotas bajoraitis stovėjo praktiškos ūkininkaitės valstietės svajonių centre. Apie jį sukosi visos jos mintys, kaip aiškiai rodo daugelis senesniųjų dainų. Tuo tarpų samdininkas bernas tiesiog paspiriamas koja, kaip menkas jaunikis. Tiktai vėliau, baudžiavos gadynėje, kai ūkininkai daugeliu atžvilgių prisilygino samdininkams, tiktai tada ūkininkaitė nebesigėdi samdininko, kadangi šiam nereikia nei mokesčių ponui mokėti, nei sunkių girnų kas rytas traukti. Nuo tų laikų prasideda latvių dainose darbo, žemės darbo, net pačios žemės ir artojėlio poetizacija. Kaikuriose dainose toji poetizacija nepaprastai gražiai išreikšta:

Arajin', balelin',
Visas tavas kajas zied:
No kajam ziedi bira,
No rocin'as sudrabin'š.

(Artojėli bernužėli,
Visos tavo kojos žydi
Nuo kojelių žiedai biro,
Nuo rankelės sidabrėlis.)

Ka man tika miežu druva
Dzeltenam varpin'am,
Ta man tika arajin'š
Dubl'ain'am kajin'am.

(Kaip man tiko miežių laukas
Geltonojom varpelėm,
Taip man tiko artojėlis
Purvinom kojelėm.)

[105a]) Apie grožio idealą latvių dainose žiūr. dar įdomią prof. P. Šmito studiją „Par milestibu, precibam un skaistumu tautas dziesmas". Filologu Biedribas Raksti, II t.; tas pat perspausdinta prof. P. Šmito knygoje „Vesturiski un etnografiski raksti", 124—164 p. p.

Tačiau norėdama ištekėti už bajoraičio, senovės latvių mergaitė ir puošėsi, lyg bajoraitė. Ji vilkosi daugybe rūbų, nes tuo galėjo parodyti savo luomo turtingumą. Važiuodamaį vaišes ar į bažnyčią, latvių mergaitė gobėsi po 5 ar net 7 skaras ir segėsi kuo ne po tiek pat sijonų. Skaros būdavo gobiamos tokiu būdu, kad jų kraštai matytųsi vienos pro kitą.[106]) Be to, papuošaluose buvo vartojama labai daug sidabro, ir dainose dažnai sakoma: „pilna krūtinė sidabro", „sidabro ligi juostos", sidabro vainikas ant galvos. Ypač daug sidabro buvo sunaudojama sagoms, kuriomis susegdavo rūbus ir skaras. Kai kurios sagos, M. Silimo tvirtinimu, svėrusios daugiau kaip svarą. Dainose net nusiskundžiama sidabro papuošalų sunkumu.

„Tokiu būdu, — reziumuodamas sako dr. A. Švabe savo straipsnyje „Latvių dainų estetinės tradicijos",[107]) — natūralių kūno formos ypatybių pabrėžime drabužių pagalba pasirodo gražumo idealo socialinė pusė, ir mados estetikos nustatytojas yra valdantysis luomas — bajorai. Vėliau, kai vokiečių jungas stipriai deklasuoja mūsų tautą, ir bajorai susilieja su kitais pavergtaisiais, tada estetikos dėsnių nustatytoju pasidaro dvaras".[108]) Tada neturtinga latvaitė, norėdama pasipuošimo atžvilgiu susilyginti su turtingosiomis dvaro mergomis, turi net savo kūnu pelnytis papuošalus.[109]) Tačiau tatai dainose nepagiriama, ir teisingu to paties dr. A. Švabes pastebėjimu — „per visas dainas eina instinktyvus nujautimas, kad bajorų grožis nėra suderinamas su ūkininkų luomo darbo morale".

A. Vitolis straipsnyje „Latvių dorovinio supratimo charakteringasis elementas"[110]) priėjo išvados, kad dorovingumas, padorumas latvių dainose reiškia beveik tą pat, kaip ir darbštumas, palinkimas prie darbo. Tinginys yra nepadorus, netikęs. Padori mergaitė iškūlusi eina malti, sumalusi — eina dirvon dirbti; sėdėdama mezga, vaikščiodama ado, išgydama ir pargydama galvijus pina vyžas. Bernas, jodamas pas mergelę, žiūri ne tiek jos gražumo, kiek darbštumo. Ant žirgo sėdėdamas, jis apžiūri, ar

---

[106]) Žiūr. Rigas L. B. Zin. Kom. Rakstu Krajums, VII t. 37 p.

[107]) Dr. A. Švabe, Raksti par latvju folkloru, 3—17 p. p.

[108]) Raksti par latvju folkloru, 11 p.

[109]) Žiūr. Kr. Barono „Latvju Dain'u" šiuos numerius: 5716, 12541, 12534, 11988, 12500, 12733, 12498.

[110]) Žiūr. Izglitibas Min. Menešraksts. 1925 m. Nr. 2, 113—127 p.

švarus kiemelis, ar iššluotos pasuolės. Vienoje dainelėje taip ir sakoma:

Kas no liepas kuplumin'a,
Kupla liepa neziedeja;
Kas no meitas skaistumin'a:
Skaista meita netikusi.

(Kas iš liepos kuplumėlio,
Kupli liepa nežydėjo;
Kas iš mergos gražumelio:
Graži merga yr netikus.)

Mergaitė taip pat žiūri ne tiek berno stuomens, kiek jo darbštumo, žiūri ar berno laukuose gryna duona auga, ar jo žirgelis gerai pašertas. Savaime suprantama, kad vaduojantis tokiais sumetimais, jaunų žmonių meilė latvių dainose įgyja labai realaus pobūdžio, joje belieka labai mažai romantiškųjų bruožų.

Šitą realistiškąjį požiūrį matome abiejų lyčių meilės dainose:

Es neiešu pie bajara,
Ne pie visa nabadzin'a:
Bajaram daudz darbin'a,
Nabagam maz maizites.
Ieš pie tada viduveja,
Bus darbin'š, bus maizite.

(Netekėsiu už bajoro,
Nei už visai vargšo:
Bajorui daug darbelio,
Vargšui mažai duonelės.
Tekėsiu aš už vidutinio,
Bus darbelio, bus duonelės.)

Labak gaju pie araja,
Ne pie liela amatnieka:
Amatnieka ligavin'a
Pa pasauli vazajas.
Nen'emiet tas metitin'as,
Tas nav darba daritajas:
Baltas rokas, baltas kajas,
Melna govu slaucenite.

(Geriau tekėjau už artojo,
Ne už didžio amatninko:
Amatninko žmonelė
Po pasaulį valkiojasi.)
(Neveskit tų mergelių,
Jos nėra darbininkės:
Baltos rankos, baltos kojos,
Juoda karvių milžtuvėlė.)

Taigi viską nulemia materialiniai, ekonominiai, socialiniai, etiniai motyvai, o ne estetiniai ar erotiniai sumetimai. Prof. P. Šmits tiesiog ir sako, kad tie meiliškieji jaunų žmonių pašnekėsiai, kuriuos užtinkame latvių dainose, „yra tik tarpusavinis kibinimasis (Neckereien), labai tolimas romantiškajai meilei, o pagaliau ir pats žodis meilė — „milestiba" dainose didelė retenybė".[111]) Žodis „mylėti" čia dažniausiai vartojamas konstrukcijoje „man mil" — tai reiškia tą pat, kaip ir „man patinka". „Meilė" dainose suprantama kaip „imimas", „vedimas". Dainos nepripažįsta tokios

[111]) „Über das lettische Volkslied", Die Letten, I Bd. 318 p.

meilės, kuri nerealizuojama, t. y. nepripažįsta vadinamos eteriškosios, platoniškosios meilės, nesibaigiančios vedybomis.

Daug romantiškesnė, poetiškesnė yra latvių dainose motinos meilė. Diena ilga, kai nematyti saulės, dar ilgesnė, kai nematyti močiutės. Dega balanos, dega žvakės — pirkioje vis tamsu; įeina močiutė — pirkioje tuoj pasidaro šviesu. Motinos meilė neišsenka ligi karsto lentos. Našlaitėlė išrankioja smilčių kalnelį po vieną žvirgždą, beieškodama savo mirusios močiutės. Pagaliau jį ją pamato mėlynajame danguje ir prašo Dievą, kad tas padarytų aukso laiptus, kuriais ji galėtų užlipti močiutės atlankyti. Neretai saulė, Laima, Marija užvaduoja motiną. „Taip toli siekia motinos kultas" — pastebi T. Zeiferts.[112])

Apskritai, latvių dainose stipresnis altruistinės, o ne erotinės meilės elementas. Tą latvių dainų ypatybę ypač pabrėžia tiek prof. L. Berzin'š, tiek kiti. Tiesa, erotinei meilei paskirtų dainų kiekis yra nepaprastai didelis, tačiau jose mažiau kalbama apie meilės jausmus, o daugiau apie tą gyvenimo kevalą, kuris apima meilės perlą. Todėl latvių dainose ypač stiprus h u m a n i š k u m o jausmas, užuojautos jausmas silpniesiems, pagarba seniesiems, tiesiog savotiškas kosminis pamaldumas, pagarba gamtai ir jos tvariniams. Įdomiai vienoje dainelėje motyvuojama pareiga gerbti senuosius: „Pasijuokiau iš vaiko, bet ne iš seno žmogaus: vaikų nebepaliksiu, o nuo senatvės neišbėgsiu". Su nuostabiu poetiškumu ir švelniu humoru dainose traktuojami gyvuliai, paukščiai, žuvys ir net vabalėliai. Jie visi čia yra įsigyję pilietinių teisių, jie visi yra žmogaus draugai ir bičiuliai, kuriuos verta stebėti ir apdainuoti tiesiog mikroskopišku tikslumu.

Liūdesio, skausmo, paniekinimo jausmai ryškiausiai pasireiškia našlaičių dainose, kuriose kondensuojasi baudžiavos laikų nuotaika. Tačiau ir toje sunkioje būklėje latvių dainos nepaskęsta visiškoje apatijoje, galutiname beviltiškume. Latvis randa sau nusiraminimo mėlyname dangaus skliaute, kuriame šviečia skaidri saulė. Toji dalina savo brangiausias dovanas visiems be jokio skirtumo. Ir ten yra motina, kuri viską duoda, kuri pas save kviečia ir priima. Niekas negali galutinai pražūti, nė vienas žmogus nėra visiškas našlaitis. Todėl T. Zeiferts ir sako, kad „latvių dainų idealusis turinys pasiekia aukščiausio taško pasaulėžiūroje, kuri iškyla viršum realybės" [112a]).

---

[112]) Latv. rakstniecibas vesture, I d., 102 p.

[112a]) Ibid. 104 p.

Dar aukščiau už darbštumą ir kitas ypatybes latvių dainose statomas išmintingumas — „gudrs padoms". Vienoje dainelėje taip ir sakoma: „Visa didelė rugių klėtis išmintingo vyro galvelėje" [112b]).

Mergaitės brangiausioji ypatybė — jos geras vardas, jos nekaltybė, jos nepaprastas vainikėlis[112c]).

Tam mergaitės geram vardui, jos vainikėliui, kaip jau buvo aukščiau sakyta, didžiausias pavojus gresia iš žmonių apkalbų:

No vain'aga es pazinu,
Novainota ta meitin'a:
No vain'aga ziles bira,
No acim asarin'as.

(Iš vaíniko aš pažinau,
Apkalbėta ta mergelė:
Iš vainiko gylės biro,
Iš akių ašarėlės.)

Man' galvin'a nepanesa
Triju rindu vainadzin'u:
Div' rindin'as siku zil'u,
Trešu l'aužu valodin'u.

(Man galvelė nepakėlė
Trijų eilių vainikėlių:
Dvi eilutės smulkių gylių,
Trečia žmonių apkalbėlių.)

Tačiau dainose apkalbų motyvas beveik niekada neišvirsta tragišku elementu. Žmonių apkalbėta latvių mergaitė dainose niekada neieško sau tragiško galo ir perdaug nesielvartauja, nes jos jausmus šiuo atveju normuoja gana realistiška pažiūra:

Kura priede, kura egle
Bez zariem izauguse?
Kura meitin'i izauga
Bez tam l'aužu valodam?

(Kuri pušis, kuri eglė
Be šakų išaugusi?
Kuri mergelė išauga
Be tų žmonių apkalbų?)

Sužieduotuvės ir pagaliau vedybos yra tas aukščiausias tikslas, kuris išsprendžia visus konfliktus ir sutvarko nuo moralinės normos nukrypusius erotinius santykius:

Tu, puisiti, es, metin'a,
Abi l'aužu valodas.
Mitosim gredzenin'us,
Šk'irsim l'aužu valodin'as.

(Tu, bernyti, aš, mergytė,
Abu žmonių apkalbėti.
Mainysim žiedelius,
Skirsim žmonių kalbeles.)

[112b]) Apie išmintingumą latvių dainose ir apskritai tautosakoje žiūr. P. Bikerto „Ievads latvju tautas pratnieciba", 282—304 p. p. (skyrius „Gudribas etiska vertiba").

[112c]) Apie mergaitės gerą vardą (godu) žiūr. P. Birkerto „Latvju tautas dzives gudriba", I t., 1 d. 241—246 p.).

Šalia pozityvių, teigiamųjų idealų, latvių dainose plačiai minimos ir negatyvės, nesimpatiškosios gyvenimo pusės, kurios čia visaip pajuokiamos, pašiepiamos. Šia proga gauna pasireikšti toks būdingas latvių dainijos ir iš viso latvių tautos bruožas, kaip pašaipumas (zobgal'iba), humoras. Šią latvių tautos ir dainų ypatybę pastebėjo jau senieji kronikininkai bei svetimšaliai rašytojai, rašę apie latvių dainas, vestuves ir papročius — Dionizijus Fabricijus (Scriptores rerum Livonicarum, , 442) ar Einhornas savo „Historia Lettica". Ir prof. L. Berzin'š sutinka, kad „latviai yra pašaipininkų tauta".[113]) Todėl satyrinio bei humoristinio pobūdžio dainos sudaro didelį skaičių, ir jose pasireiškia išvirkščia teigiamojo idealo pusė, arba demaskuojamas gyvuliškasis pradas žmogaus prigimtyje, žmogaus veidas parodomas kreivame veidrodyje, o tat sukelia juoką ir linksmumą. Daugiausia satyrinių, pašiepiamųjų dainų dainuojama per vestuves, nes vestuvių tradicijos suteikia geriausias sąlygas joms kultivuoti. „Tarp pašiepiamųjų dainų, kurių tikslas žadinti linksmumą, didžioji dauguma yra erotiško pobūdžio, liečianti daugiau ar mažiau seksualinę sferą" [113a]). Dėl šitokio šių satyrinių dainų pobūdžio ankstybesnieji istorikai ir metraštininkai kaip tik daugiausia ir smerkė latvių liaudies poeziją apskritai, laikydami ją nepadoria, nedorovinga. Tai buvo klaidinga nuomonė, nes čia dominuoja ne moralinis ar etinis momentas, o estetinis. Ir kitų tautų poeziją tyrinėjant yra pastebėta, kad seksualinis žmonių instinktas, seksualinių pomėgių siekimas yra lyg ir patenkinamas, viešai minint, kalbant apie seksualinius dalykus (žiūr. H. Werner, Die Ursprünge der Lyrik ir kt.). Pasak H. Werner'io, „lyčių tarpusavėje kovoje pašiepimai turi tokį didelį vaidmenį, kad neretai primityviųjų tautų dainų rinkiniuose tat sudaro svarbiausįjį turinio elementą". Panašų dalyką matome iš dalies ir latvių tautos dainose, ypač jų vestuviniame ir nepadoriųjų dainų cikluose, kur vyrai visaip negražiai ir ciniškai pašiepia moteris, o šios vyrus, nors abi lytys geidžia viena antros. Vienoje dainelėje sakoma:

Kazas iedama	(Į vestuves eidama
Bezgode biju;	Begėdė buvau;
Pariešu maja,	Pareisiu namo,
Turešu godu,	Turėsiu gėdą,
Turešu godu,	Turėsiu gėdą,
Ka citas meitas.	Kaip kitos mergos.)

[113]) Latviešu literatūras vesture. I t. 158 p. [113a]) Ibid. 195 p.

Pasak prof. L. Berzinio, tai nereiškia, kad vestuvėse buvo nepadoriai elgiamasi, ištvirkaujama ir apie tai su pasigėrėjimu dainuojama. „Tautos dainų kūrimosi metu jau vyrauja nuovoka, kad reikia „turėti gėdą", tačiau seksualiniai palinkimai atitinkamais momentais prasiveržia aikštėn, nors tai darant dažnai ir nuvokiama, kad taip elgtis nepriderėtų. Vestuvinių dainų visumą jokiu būdu negalime drauge su Bilenšteinu kildinti iš etinių pagrindų. Tai seni, žmogaus prigimtyje įsišakniję palinkimai, į kuriuos žmogus yra priverstas, taip sakant, reaguoti. Kiek mažai čia turi bendra etika, rodo gyvenimo pavyzdžiai, kai vestuvėse didžiausioji dainininkė pati įspraudžia savo galvą į lovos apklodus, kad neraudonuodama galėtų padainuoti begėdiškesnius dainų posmus".[113]) Tačiau šis dainų cinizmas bei šiurkštumas dažnai yra sušvelninamas tradicijos ir dviprasmiškumo.

Visų pirma, jau A. Bilenšteinas teisingai buvo pastebėjęs, kad pašiepimai vestuvėse yra atliekami pareigos tvarka: pagal tradiciją būtinai reikia apdainuoti ir pašiepti „svetelius", svotus, pamerges, jaunuosius. Ši pareiga, remdamasi sankcionuota senąja tradicija, dainų pašiepimus sušvelnina ir paverčia juos savotišku sąmojaus turnyru, nors smūgiai, tiesa, skauda ir turnyre.

Antra vertus, satyrinių ir pašiepiamųjų dainų šiurkštumą, atvirą įžeidžiantį brutalumą slopina ir toji aplinkybė, kad jos dažniausiai dainuojamos choru dviejose pusėse, ir abu dainininkų būriai stengiasi ne tik nurungti vienas antrą savo dainų sąmojaus bei pašaipos aštrumu, bet ir dainavimo garsumu. Šiame chaotiškame triukšme dažnai visiškai negalima dainuojamus pašiepimus išgirsti ir suprasti, o jei kuris ir nugirstamas, tai kolektyvinėje aplinkumoje, netaikomas atskiram asmeniui, yra mažiau skaudus.

Tačiau labiausia satyrinių ir ciniškųjų dainų šiurkštumą mažina jų dažnas dviprasmiškumas. To dviprasmiškumo pagrindas greičiausiai būsiąs taip pat seksualinėje sferoje, nes ji esanti tbu (t. y., nepaliečiama). Bet jeigu jau apie ją vis dėlto kalbama, tai bent stengiamasi vengti aiškios šviesos, stengiamasi pasislėpti tokioje išsireiškimo formoje, kurią būtų galima suprasti ir kitokia prasme, o nežinantis galėtų kartais ir visiškai nieko nesuprasti, rasdamas žodžiuose be paslėptos prasmės dar ir kurį kitą tiesioginį turinį[113c]). Šiuo atveju dainos įgyja tam tikrą simboliką. Dviprasmiškumas joms sutekia formos žaismingumo, kuris jau turi

---

[113b]) Ibid. 196 p.

[113c]) Ibid. 207 p.

savaimingos vertės, žavėdamas klausytojus savo sąmojingumu, nes klausytojas, atspėjęs šią paslėptą kombinaciją, patyria tam tikrą malonumą, ir šį malonumą jam suteikia ne tiek pats seksualinio pobūdžio dainos turinys, kiek jo apvalkalas. Čia jau aiškiai dominuoja estetinis momentas. Šiam reikalui dažnai dainose naudojami žodžiai, turį dvejopos prasmės, arba puszodžiai, neaiškios, dviprasmiškos sąvokos. Pašiepimo atveju tat labai naudinga, nes šis dviprasmiškumas neleidžia pašieptajam tuojau reaguoti, o verčia jį pirma dar gerai pagalvoti ir iššifruoti tikrąją dainos prasmę. Tam pačiam reikalui dažnai griebiamasi ir dialogo formos, kuria daugiausia „naudojasi" gyvijos pasaulio atstovai — užmaskuotos ir lengvai atpažįstamos žmonių personifikacijos. Ironija ir aiškus perdėjimas, hiperbolizmas taip pat yra vienos dažniausiai vartojamų satyrinių bei pašiepiamųjų dainų priemonių.

Prof. L. Berzin'š ypač iškelia s a v o p r a n a š u m o (panakums) reikšmę satyrinėse dainose. Nors šiaip tuščias išdidumas dainose griežtai smerkiamas, tačiau satyrinėje plotmėje jis įgyja kitokio atspalvio — vienas dainininkas ar dainininkų grupė tyčia pabrėžia savo pranašumą, norėdami labiau pašiepti, suniekinti kitą, sau priešingą dainininkų grupę. Tai ypač ryškiai matyti vestuvėse svetimųjų žmonių traktavimo atžvilgiu ir lyčių santykiuose, pavyzdžiui, bernai ir mergos stengiasi kaip begalėdami vieni antrus apdainuoti. Nors jie gal ir norėtų vieni antrus įgyti, bet kol tai dar nėra įvykę, jie tarpusavyje tebėra lyg kokioje karo būklėje ir stengiasi vieni antrus įvertinti, charakterizuoti, išpeikti, nustebinti savo pranašumu. Bernai apdainuoja, visaip išpeikdami, mergaičių prigimties defektus, tingumą, snaudulingumą ir t. t. Mergaitės jiems atsilygina ne kuo geresniu. Tą pat matome ir vestuvėse: jaunosios giminės yra tarpusavyje artimi; nuvykę, kaip palydovai, į jaunikio namus, jie čia susitinka su jaunikio giminėmis, kurie jiems kol kas tebėra svetimi. Abi pusės į vieni antrus žiūri piktai, su nepasitikėjimu bei pašaipa, ir pakelia aštrų tarpusavinį dainų karą. Tačiau tokiose aplinkybėse dainuojamų dainų vertinimo kriterijus, būtent tai, kas jose peikiama ir kas giriama, tenka priimti sąlyginiai, satyrine, o ne tiesiogine prasme. Kitaip gautumėme visiškai iškreiptą žmonių tarpusavinių santykių, jų tradicijų, jų estetikos ir net etikos vaizdą.

Tačiau būtų klaidinga manyti, kad latvių dainose nėra ir tiesioginių neigimų, tiesioginės, agresyvės kritikos. Neigiamo įvertinimo dainose susilaukia tinginystė, išdidumas, girtuokliavimas

ir kitos neigiamos žmonių ypatybės. — Bernas guli pagriovyje neprausta burna: jei tik Dievas duos saulutę, bus musėms darbo, — sakoma dainoje. Arba vėl: bernas snaudžia galuvagėje; kai jam sako: „Padėk, Dieve", — jis klausia: „Ką tu sakai?" Išdidusis tautietis dažnai teturi tik vieną švarką: tas pats tėvui, tas pats sūnui. Ne visi ponai, kurie ponų žirgais joja. Ypačiai daug satyros ir nepasitenkinimo yra dainose nukreipta prieš ponus, dvarininkus, turtuolius, prievaizdas — vagorius. Turtingieji vargšus mindo tiesiog kojomis, gyvus kasa žemėn. Vargšas kreipiasi į Dievą, prašo saulę, kad toji riedėdama sulygintų žemę. Brolelis prieš ponų pajėgą pastato savo išmintingumą. Kai einama pas poną, stengiamasi tam tikromis priemonėmis apsisaugoti nuo jo piktumo: veja miglą į kamuolį, kad ponų piktumas išnyktų, lyg migla; velkasi mažo vaiko marškinius, kad pono protas būtų, lyg mažo vaiko. Kai dieną naktį dirbdami nebegali pasotinti ponų, kviečiasi pagalbon Vėlinę. Ponų vardu net nusikeikiama. Ponui, kuris dar be dienos varo dirbti, linkėjama, kad jis ėstų juodos gyvatės jūros viduryje maltus miltus. Sarkazmo pilnas klausimas, kai einant pro šalį dvare nebegirdėti vaitojimų: „Ar pritrūko žmonių kankinimui, ar pačių kankintojų?" Ponui keliu važiuojant šaukiama iš paskos: „Važiuok, poneli, kur važiuodamas, tik negrįšk atgal". Įvairių piktų pasityčiojimų bei puolimų dainose ypačiai tenka dvarų prižiūrėtojams, ūkvedžiams, seniūnams:

Vagurite Dievu ludza,	(Vagorėlis Dievą meldė
Elle kajas karajas;	Pragare karodamas;
Kadu Dievu tad tu ludzi,	Kokį Dievą tu meldei,
Kad tu kuli darbiniekus?	Kai mušai darbininkus?)

Arba štai ironijos, nukreiptos prieš dvaro prievaizdas, pavyzdys:

Dievs pats deva mus' kungam	(Pats Dievulis mūsų ponui
Klibu kaju vagariti,	Davė klibą vagorėlį:
Nevareja gravjus lekt,	Negalėjo grioviais šokti,
Ne panakt darbiniekus.	Nei pavyti darbininkų.)

Daug švelnesnis yra latvių dainų humoras. Pasak prof. L. Berzinio, priešingybė tarp idealo ir tikrovės nuveda mus satyron; tokiu būdu satyra yra kelias nuo didelio mažan, menkan. Jeigu eisime antru keliu, nuo mažo didelin, tai pateksime humoro karalijon.[114]) Žinoma, šių dviejų požvilgiu negalima griežtai atskirti

[114]) Latviešu literatūras vesture, I t. 211 p.

vienas nuo antro, nes į tą patį reiškinį galima pažiūrėti ir iš vienos, ir iš antros pusės.

Humoras yra nepaprasta priemonė, padedanti žmogui nugalėti gyvenimo aplinkumos slėgimą. Humoras yra lyg tas Goethės poetas, kuris „milžinu padaro tą, kuris mums atrodė mažas; kas kitų garbinama, jam yra tik niekis". Latvių dainose tai ryškiai matyti. Vargšui valstiečiui humoras čia padeda pasikelti viršum ponų ir prievaizdų, viršum gyvenimo neprieteklių ir savo paties ydų. Humoras ypač dominuoja v a i k ų dainose. Vaikų dainos jumoristiškam požvilgiui labai tinka, nes vaikai paprastai nesielgia pagal nustatytą konvenienciją, o suvereniška valia skirsto savo simpatijas ir antipatijas. Žinoma, vaikų dainas kuria ir dažniausiai dainuoja ne jie patys, o auklės bei nešiotės, tačiau jos vaduojasi vaikų psichologija ir pasaulėžiūra. Visų pirma, šiose humoristinėse dainose vaizduojama labai siaura aplinkuma, kuri, nenušviesta poezijos šviesa, galėtų atrodyti menkavertė ir smulkmeniška. Tačiau kaip tik šioje smulkmeniškoje aplinkumoje ir tvyro humoro šaknys. Humoristiniame požvilgyje mikrokosmas virsta makrokosmu. Čia taip pat apdainuojamos vestuvės, kur šarka nori ištekėti už vanago, o vilkas nori vesti ožka. Arba vėl: svirplys su blusa kelia puošnias vestuves, prisigėrę vestuvninkai susipeša ir eina skųstis teisman. Taigi, šitame smulkmeniškame mikrokosme atsispindi didysis realusis gyvenimas: čia yra ir sava visuomenė, kurioje viešpatauja vilkas, ir savi „tėvų žemės" rūpesčiai, ir sava kariuomenė, kuriai vadovauja katinas, ir savi luomai: —

Kak'its bija liela rada,
Bez palaga neguleja.

(Katinėlis buvo aukšto luomo,
Be paklodės negulėjo.)

Apibendrindamas latvių satyrinių ir humoristinių dainų pobūdį, prof. L. Berzin'š sako: „Pašiepiamose dainose susipažįstame su tautos satyra, nešiočių, auklių dainose mirga daug humoro. Tačiau tiek vienoje, tiek antroje grupėje nei satyra, nei humoras ryškiai neiškyla iš bendro komiško fono, arba, kitais žodžiais sakant, komiškose dainose neakcentuojamos etinės vertybės. Todėl šiose dainose, jeigu jos satyriško pobūdžio, yra daugiau geraširdiškos šypsenos negu pamokslinisko peikimo, o jeigu jos turi humoristišką pobūdį, tai jose yra daugiau žaismingumo negu filosofiškos sistemos".[114a])

[114a]) Ibid. 214 p.

Dainų kalba

Kalba yra pagrindinė išreiškimo priemonė tiek visoje žodinėje tautos kūryboje, tiek ir dainose. Šalia muzikos, ritmo ji yra pagrindinė medžiaga, kurioje tauta įkūnija savo jausmus ir mintis. Todėl prieš duodant latvių dainų formalinių ypatybių charakteristiką, tenka dar pažvelgti į jų kalbą.

Daugelio latvių dainų, kurių amžius neretai siekia keletą amžių, kalba neišliko ligi mūsų dienų pirmykščiu savo pavidalu, o istorijos procese smarkiai pakito. Seniau vartotos kalbos formos, išnykusios iš kasdieniškojo leksikono, buvo išmestos ir iš daugelio dainų, galūnės sutrumpintos, o vėliau nebesuprantami senovės žodžiai, arba sudarkyti, arba pakeisti kitoniškais, naujadarais. Dainų kalboje ypač yra jaučiamas vokiečių kalbos poveikis. To poveikio įtakoj daugelyje latvių dainų latviški žodžiai išvirto vokiškais, pav.: jaunikis (tautu dels, precenieks) pakeistas žodžiu brutgans, jaunoji (ligava) pakeista brute, mergaitė (tautu meita, zeltene) — jumprava, vainikas (vain'ags) — kruonis, džiaugsmas (prieks) — luste ir t. t.

Tačiau senosios latvių kalbos formos dainose išliko daug geriau, negu kitose folkloro šakose. Svarbiausia to priežastis — dainų ritmas, dainų kalbos ritmingumas, kuris neleidžia bet kaip kaitalioti žodžius, juos trumpinti ar išmesti. Todėl daugelis tokių žodžių, skiemenų arba garsų, kurie jau seniai išnyko iš šnekamosios kalbos, dar atkakliai tebesilaiko dainose. Neretai galima užtikti latvių dainose tokių žodžių, kurių prasmė patiems dabarties dainininkams yra nebežinoma. Daugelis žodžių turi dainose tokias galūnes, kurių jie jau seniai nebeturi šnekamoje kalboje. Dainose, pavyzdžiui, dar užtinkame supinum galūnę **u**, nors šiaip šiandien latvių kalboje ji jau nebevartojama. Dabar jau sutrumpėjusi infinitivo galūnė dainose dar neretai tebevartojama pilna lytimi su balse **i** (setin'a — sodyboj, kiemely; dainose — setin'**ai**). Latvių dainų kalboje yra daug tokių sakinio konstrukcijų, daug tokių „latviškumų", kurie šiandieninėje kalboje visiškai nebeuž-

tinkami. Čia dažnai sakinyje nevartojami tokie žodžiai, kurie šiandieninėje kalboj yra neišvengiami, pav. jungtukas „un“ (ir), kilęs iš vokiško „und“. Todėl T. Zeiferts teisingai sako, kad latvių dainų kalba yra savotiškai latviška.

Ypatinga latvių dainų išsireiškimo forma yra veiksmažodžių vartojimas būtajame laike ten, kur jie turėtų būti pavartoti esamajame laike. Pav.: „Kas tie tadi, kas dziedaja“ (Kas tie tokie kur dainavo); „Teic dziesmin'u, serdienīte, tu dziesmin'u daudz zinaji“ (Pasakyk dainelę, našlaitėle, tu dainelių daug žinojai). Net būsimojo laiko vietoje kai kada dainose vartojamas būtasis laikas.

Ši ypatinga latvių dainų išsireiškimo forma — būtojo laiko vartojimas vietoje esamojo — iš dalies galėjo įsivyrauti todėl, kad, kaip filologas J. Zubaty dar 1895 met. nurodė,[114b]) veiksmažodžio esamojo laiko tretysis asmuo, atkritus jo paprastajai galūnei a, visiškai sutampa su būtojo laiko to pat asmens forma. Tačiau T. Zeiferts mano, kad čia būta ne vien filologiškosios priežasties. Pasak jo: „būtojo laiko forma suteikia veiksmui daugiau rimties, tai yra epo forma. Tokiu būdu latvių dainos galėjo remtis šiuo dainų epiškuoju pobūdžiu. Ten, kur šis pobūdis ryškiau pasireiškia, ten veiksmas įgyja didesnį platumą ir rimtį, ten būtojo laiko forma suteikia dainai atitinkamą atspalvį“ [115]).

Kitų latvių dainų kalbos ypatybė — nuolatinis vartojimas mažybinių daiktavardžių. Tatai stipriai susiję su tuo nuoširdumu, kuriuo senovės latvis žiūrėjo į aplinkos daiktus. Mažybinę formą jis taiko ne tiktai kam nors mažam, meiliam, glaudžiam pažymėti, pav., pelytei, sesytei, akytei, bet taip pat ir ypačiai dideliems, stiprіems, galingiems daiktams pabrėžti. Stipriausias, didžiausias medis dainų latviui būtinai turi būti ąžuolėlis (ozolin'š), galingiausia, baisiausia jėga, kuri norėdama priešams kelią pastoti, suskaldo tiltą Dauguvoje, yra Perkūnėlis (Perkonitis). Net ir vilkas, kuris papiovė žirgą, net ir tas dainose vadinamas vilkelių (vilcin'š).

Iš paskirų senovės žodžių, tikriau terminų, nuolat minimų latvių dainose, ypatingu istorišku bei etnologišku svarbumu išsiskiria žodžiai: „balelin'š“ arba „balin'š“, „balin'i“ ir „tautas“. Apie juos rašomos atskiros studijos (J. Plakio, A. Švabes etc.) ir jų išaiškinimui sukurta ištisa literatūra. Pažymėsime trumpai,

---

[115]) Latv. rakstniecibas vesture, I d. 105 p.

kad žodis „tautas“, kuris dainose niekuomet nevartojamas vienaskaitos forma, reiškia tam tikrą etnografinį vienetą (kaip vokiečių — Volk, rusų — čud', prūsų — tauta ir ne visiškai tą patį, kaip dabartine prasme lietuvių — tauta), prasidedantį už gimtosios (dzimta) ribų. Dr. A. Švabe sako, kad „tautomis buvo vadinamos svetimos giminės“, o „baliniais buvo vadinamos taip pat giminės, tiktai ne svetimos, o savos, t. y., tos giminės, kurių nariu buvo dainininkas“.[116]) Todėl latvių dainose jaunikis yra vadinamas „tautu dels“, mergaitė ištekėdama mueina į „tautas“, kariaujama su „tautom“; bernas veda „tautu meita“, mergelė ligi ištekėdama gyvena „balin'os“. Žodis „balin'š“ arba „balelin'š“ lietuviškai galima išversti žodžiu bernelis. Kaikuriose dainose jis identifikuojamas su borelliu. Kadangi „balelin'š“ labai dažnai peršasi „meitai“, tai kaikurie latvių mokslininkai (dr. A. Bilenšteinas, J. Kruodznieks), laikydami „balelin'i“ identišką su „brališu“, manė pas senovės latvius buvus poligamiškai poliandrišką šeimą arba komūnose gyvenančių šeimynų narių tarpusavias vedybas. Tačiau kalbininkas J. Plakis[117]) nustatė, kad žodis „balelin'š“ yra kilęs visiškai iš kitos indoeuropiečių prokalbės šaknies, negu žodis „bralis“ — brolis. Pasak J. Plakio, žodis „balin'š“ pradžioje reiškęs tik mažą vaiką — berniuką, mergytę, ir tiktai vėliau jis virtęs jauno vyro, berno, bernelio sinonimu. Tatai visiškai patvirtina ir dainų duomenys. „Balelin'o“ suplakimas su „brališu“ — tik nevykęs sąvokų sumaišymas dainų varijantuose. „Balelin'o“, kaip etnografinio termino, problema yra viena svarbiausiųjų ir įdomiausių visoje latvių dainologijoje. Nemažiau ji svarbi ir kalbiškuoju atžvilgiu. Tačiau ji išeina iš šios apžvalgos ribų.

---

[116]) A. Švabe, Latvju kulturas vesture, 1921, I t. I d. Šiame veikale galima rasti taip pat gausios medžiagos ir kitokiais pirmykščio latvių socialinio gyvenimo klausimais.

[117]) Žiūr. jo „Balelin'i un tautas“, Burtnieka pūrs, I. 1912 m.

Dainų struktūra ir metrika

Pagrindinis latvių dainų — dziesmų tipas yra ketureilis posmas. Dainuojant tokie posmai gali būti mokomai sujungti vienon virtinėn, tačiau jie nepraranda savaimingumo. Toks dainos tipas, tokia dainos forma labai atitinka turinį, kuris nesiekia gilios praeities, pilnos nuostabumų, o yra glaudžiai susijęs su dabartimi, kurioje akilus stebėtojas pastebi kiekvieną reikšmingesnį momentą, jį giliai perjaučia ir meniškai atvaizduoja. Bet gyvenimas nuolat plūsta į priekį, nuolat kinta, ir nėra laiko ilgai vieną kurį jo momentą apdainuoti.

Ketureilės dainos tipas nėra tik latvių dainijos ypatinga savybė. Tokių dainų užtinkama ir kitur. Pavyzdžiui, tokias dainas dueto forma dainuoja moterys Venecijoje. Norvegijoje valstiečių vestuvėse tokia dainų forma vartojama pašiepti; ketureilio tipo yra ir žinomieji Alpių žemių „Schnaderhüpfli". Rimtam turiniui tokia dainų forma neretai pritaikoma ispanų, italų, rusų ir kitų tautų kūryboje. Lietuviškoji giesmė iš šiaurės rytų Lietuvos taip pat yra ketureilio tipo. Jei iš vienos pusės ketureilio posmo tipas užtinkamas dainose, kurios sukuriamos, taip sakant, momentaliai, tai iš antros pusės yra pastebėta, kad ketureilės dainos išlieka tautos atmintyje ilgiau, negu ilgosios. Pavyzdžiui, vokiečių Bohemijoje, kur dainos sparčiai nyksta, daugiausia yra išlikusių ketureilių dainų.

Savaime kyla klausimas, kodėl latvių dainos yra kaip tik šitokio, o ne kitokio tipo? Kokios istoriškos priežastys bus paveikusios šitokį latvių dainų išsirutuliojimą? Ypačiai šis klausimas pasidaro įdomus, atsiminus, kad mes, lietuviai, artimiausi latvių kaimynai, turime daugiausia visiškai kitoniško tipo dainas ir, būtent, tokio tipo, kuris latvių dainijoje sudaro tik nedidelę dainų dalį. Jau prof. A. R. Niemi savo studijos apie lietuvių dainas skyriuje (IV) „Lietuvių ir latvių tautos dainos rutuliojimosi istorija" prideramu platumų bandė išspręsti šį klausimą. Nesileidžiant į smulkesnį prof. A. R. Niemi minčių išdėstymą, nes tai

būtų tik nereikalingas pakartojimas, vis dėlto pravers iškelti pagrindinius jo teigimus.

Bendras aisčių tautų dainų tipas buvęs visiškai ne ilgosios dainos, vadinamosios latvių „zingės", kaip manė Mannhardt'as ir J. Lautenbachas. Aisčių, „bendrąja daina yra buvusi trumputis ketureilis, artima šiaurės rytų Lietuvos giesmę primenanti poezija". Priežasčių, kad latvių daina iš to laipsnio beveik visiškai nepakilo į aukštesnį ir nepasiekė tų „pilnasvorių" ir turiniu ir forma lietuvių dainų, pasak prof. A. R. Niemi, buvę dvejetas.

Viena priežastis — dainavimos būdas. Latvių dainavimo būdas pančioja raidą. „Aplinkybė, kad latvis pasiliko taip tipingame rečitatyviniame prade su rinkinio rinkėjomis ir chorais, sulaikė rutuliuojimąsi, daina sukietėjo tam tikroje schemoje, kurios paskui nebeturėjo jėgų sutraukyti". „Latvių dainininkas nei pats nežinojo, kad jis supančiotas, nei dargi visiškai žinojo apie dziesmų skirtingumą. Jo nuomone, tokios pačios dziesmos buvo tarp savęs lygios, ir jas jungė ta pati nuotaika, iš tų jo pačių lūpų einąs, kad ir gal skirtingas, turinys. Mažas ketureilis jo sąmonėje nesiskyrė tokiu pat būdu, kaip šiandien dziesma nuo dziesmos skiriasi spausdintoje knygoje. Gyvas gyvenimas jungė viską". Ir tais atvejais, kai tik atsipalaiduota nuo tokio rečitatyvinio dainavimo būdo, tuoj ir latviuose atsirado mūsiške — lietuviška — prasme daina, vadinamoji „zingė".

Antroji priežastis, prof. A. R. Niemi manymu, galėjusi būti „skirtingoje tautinėje ir valstybinėje raidoje". Jau stabmeldybės laikais Lietuva pakilo į didesnę nepriklausomybę, kaip Latvija, ir sukūrė savo bajoriją[118]). „Negalimas daiktas, kad lietuviškos liaudies dainos rutuliuojamasis to luomo tarpe nebūtų vykęs". O jei jis čia vyko, tai pirmapradė giesmė neišvengiamai turėjo virsti daina, turinčia daugiau epiškojo, paskojamojo, baladiško pobūdžio, nes tai kaip tik yra charakteringa daugelio šalių bajorų luomo poezijai. Nors XIV amžiuje lietuviškoji bajorija ir nutolo nuo liaudies — sulenkėjo ar surusėjo — (tatai išaiškina faktą, kodėl lietuvių dainose, turinčiose stiprų pasakojamąjį pobūdį, neužtinkam daugelio tos epochos istorinių įvykių. atvaizdavimo), tačiau, pasak Niemi, „lietuvių daina savo tipingą

[118]) Nežinia, ar taip teigdamas prof. A. R. Niemi žinojo, kad ir latviuose taip pat buvo bajorų luomas, kaip tat neabejotinai nustatė iš pačių dainų prof. P. Šmits ir iš įvairių istorinų šaltinų dr. A. Švabe (žiūr. jo Latvju kultūras vesture, I ir II d.).

formą jau buvo gavusi prieš karus su kryžeiviais, ir kad dainai yra kaip tik savas, o ne kito kokio vėlyvesnio laikotarpio antspaudas". „Lietuvos kilčių tautiškos kultūros galimumai žuvo draug su krikščionių tikėjimo įvedimu", bet užtat „ką jos prieš tai buvo dvasios srity surinkusios, to joms nebegalėjo išplėšti". Galima stipriai paabejoti šių paskutiniųjų teigimų teisingumu, bet tatai darytina ne šioje vietoje. Svarbu čia pažymėti tai, kad visiškai kitaip buvo latviuose. Jie kur kas pirmiau atsiskyrė nuo bendrojo aisčių lizdo. Todėl „tuo Lietuvos tautiško pakilimo ir žydėjimo metu latvių tautos elementas galėjo gyvuoti nuošaliai vidury suomiškų kilčių be valstybiškos reikšmės ir taip buvo paliktas nedalyvauti dvasios ekspansijoje, kuri Lietuvos istorijoje galėjo turėti lemiančios reikšmės" [119]). O visa tai stipriai veikė latvių dainos plėtojimąsi.

Tokie yra šiuo klausimu prof. A. R. Niemi teigimai. Kaip jie komentuojami moderniųjų latvių dainologų, šios apžvalgos autoriui nepasisekė patirti. Kiek vėliau, kalbėdami apie latvių dainą — „zingę", pamatysime, kad tokie naujųjų laikų latvių folkloristai, kaip prof. P. Šmits ir dr. A. Švabe, būdami tokios pat nuomonės apie pirmapradį aisčių dainos tipą, tos dainos istorinę evoliuciją, o ypačiai „zingės" atsiradimą, aiškina visiškai kitaip, negu prof. A. R. Niemi. Netenka abejoti, kad šis klausimas dar ilgai bus įvairių ginčų objektas ir skirtingų hipotezių galimybė.

Latvių ketureilių dainų pagrindinė struktūros ypatybė — dvipusė simetrija. Tatai galima pailiustruoti pavyzdžiu, kuriame tam tikram gamtos ar aplinkos vaizdui, išreikštam dviem eilutėmis, prieš pastatytas atitinkamas gyvenimo vaizdas, taip pat išreikštas dviem eilutėmis:

Div' baloži gaisa skreja,	(Du balandžiai oru skrido,
Abi sparnus platidami;	Abu sparnais plasnodami;
Div' balini kar'a gaja,	Du broleliai karan ėjo,
Abi gaja raudadami.	Abu graudžiai verkdami.)

Matome, kad viena strofa pastatoma prieš antrą strofą, tiksliau antistrofą, kaip palyginimas prieš palyginamąjį daiktą. „Ši tautos dainų muzikalioji ir meniškoji simetrija, — sako dr. A. Švabe, — yra tiktai laukujis išreiškimas psichiškų procesų simetri-

[119]) Visos citatos iš Mūsų tautosakos, VI t. 245—246 p.

jos, kuri vyrauja tautos mergaitės dvasioje. Ir dažnai ji pati supranta savo mąstymo paralelizmą“ [120]).

Taip, pavyzdžiui, dainuojanti mergaitė sako:

Vienu pusi dziesmas zinu,	(Vieną dainos pusę žinau,
Otru pusi nezinaju;	Antros pusės nežinojau;
Kad zinatu otru pusi,	Kad žinočiau antrą pusę,
Būtu liela dziedataja.	Būčiau didi dainininke.)

Arba berniokas dainuoja:

Ne visam dziesmin'am	(Ne visų dainelių
Es zinaju otru pusi,	Aš žinojau antrą pusę.
Ne visam meitin'am	Ne visų mergelių
Es zinaju tikumin'u.	Žinojau padorumėlį.)

Kitais atvejais vietoje palyginimo dainos strofa ir antistrofa reiškia klausimą ir atsakymą, ryžimąsi ir nusprendimą, priežastį ir pasekmę. Vienoje dainos strofoje nors ir iškeliama kuri nors mintis, bet ji dar nėra čia galutinai paaiškėjusi, ligi galo išvesta ir meniškai išbaigta. Tatai įvyksta tiktai antistrofoje. Tai pastebima net ir dainoje: daina, kurios žinoma tiktai viena pusė, yra tarytum toji ką tik pamatyta mergelė: jos laukują pusę matai, bet nežinai jos padorumo, jos vidaus, jos sielos.

Kokia yra ilgųjų latvių dainų — „zingių“ formalinė konstrukcija? Ji negali būti išaiškinta ir suprasta netarus kelių žodžių apie pačių „zingių“ atsiradimą bei išsirutuliojimą. Jeigu poetinės evoliucijos atžvilgiu mūsų daina yra kažkas aukštesnio, tobulesnio už giesmę, tai atrodytų, kad latvių „zingė“, formaliniu atžvilgiu maždaug prilygstanti mūsiškei dainai, turėtų taip pat stovėti aukštesniame poetinės formos lygyje, negu „dziesma“. Tačiau taip nėra, ir prof. A. R. Niemi teisingai sako, kad „jei būtų duota vietos patiekti trumpų, bet giedrių ir šviesių „dziesmų“ pavyzdžių, tai pamatytumėm, kad poezijos deivė žiūri į „zinges“ kaip į podukras. Visa savo esme „zingė“ kas kita, kaip lietuviška daina, nes jai trūksta dainos lengvumo, kiaurai permatomo paveikslo. Daina savo lytim — lyg giedri vasaros diena, „zingė“ — kaip apsiniaukęs rytas[121]). Kodėl taip yra? Šis klausimas dar nėra pakankamai išsamiai išnagrinėtas ir išspręstas.

[120]) Raksti par latvju folkloru, 20 p.

[121]) Mūsų tautosaka, VI t. 251 p.

Galimas dalykas, kad „zingės“ atsiskyrimas nuo „dziesmos“ bus įvykęs ir todėl, kad „zingė“, turėdama epiškojo pobūdžio elementų, savo plėtotei reikalavo kitokios formos, negu lyrinė „dziesma“. Bet kodėl ji nepasiekė tokių aukštumų, kaip lietuviškoji daina? Prof. A. R. Niemi mano, jog tai „kad latviuose „zingė“ nesuskubo išsirutuliuoti, parėjo, matyt, nuo to, jog ten „dziesma“ anksti paėmė vyraujančią vietą. Dainos (lietuviškos — K. K.) raida yra ėjusi kitais, dar nežinomais keliais. Juk daina prasidėjo iš nežymios pradžios... Ji yra sujungimas mažų ketureilių formų, tik ne taip, lyg tai būtų matematišku sudėjimu sudėta iš mažų dalelių, bet taip, kad vienybė padaryta dainininko vaizduotėje... „Zingė“ gi nepagrįsta tokiu pat ketureilio pradu, kaip daina, bet jos pagrindu yra toks pat rečitatyvinis ritmas, kurs charakteringas „dziesmai“. Iš to išėjo, kad tas pats formos pradas, kurs pajėgė sukurti dešimtimis tūkstančių „dziesmų“, nesugebėjo lygiai sukurti „zingių“, ir dėl to „zingė“ vyto ir niekaip negalėjo labiau sužysti, kaip iš antros pusės giesmė skurdo, o daina kilo aukštyn“ [122]). Puikiu to paties prof. A. R. Niemi pasakymu, — „latvių rasos lašas Lietuvoj pavirto žibančiu skaidriu perlu“ [123]).

Matome, kad prof. A. R. Niemi „zingės“ išsirutuliojimą bando aiškinti imanentišku dainos evoliucijos pradu. Visiškai kitaip, pasakytumėme, daugiau istoriškomis priežastimis remdamasis, mėgina „zingės“ atsiradimą latvių dainijoj išaiškinti prof. P. Šmits. Straipsnyje „Apie dainą“ jis rašo: „Liaudies dainos su romantišku turiniu, vadinamieji romansai, naujųjų tyrinėtojų nuomone, atsirado maždaug apie XIV amžių pietų Europoje, ypačiai Italijoje. Iš čia jos pamažu išplito po visą Europą. Latviai šiuos romansus bus pasisavinę apie XVI amžių ir pagal vokiečių kalbą juos pavadinę zingėmis. Kadangi apie XVI amžių prasideda mūsų (t. y. latvių — K. K.) dainų suklestėjimo laikotarpio pabaiga, tai zingės negalėjo labai plačiai mūsuose įsivyrauti. Lietuviai šiuos romansus bus pasisavinę, gal būt, anksčiau ir, kaip manoma, geresnėse sąlygose, negu latviai. Lietuvių dvarininkai stovėjo toliau nuo naujosios kultūros mados, todėl jie gyveno paprasčiau ir mažiau sirgė savo valstiečius, kaip Baltijos vokiečiai“ [124]).

---

[122]) Ibid. 252 p.

[123]) Ibid. 294 p.

[124]) Etnografisku rakstu krajums, I d. 88 p.

Dr. A. Švabe, pagrindinai nagrinėjęs latvių karo dainas (studijoje „Kar'a dain'as“[125]), kurių daugumas yra „zingės“, dėl jų atsiradimo taip pat yra panašios nuomonės, kaip ir prof. P. Šmits. Ta proga jis pateikia įdomių pastebėjimų ir apie „zingių“ formalę struktūrą, juo įdomesnių, kad jo pastebėjimai padaryti lyginant su lietuvių dainomis. Leisime sau išrašyti čia kiek ilgesnę citatą. —

„Žinoma, — rašo dr. A. Švabe, — ne visos ilgosios karo dainos latviuosna yra patekusios tiesiog iš Lietuvos ir per Lietuvą. Sekdami jų pavyzdį, patys latvių rekrutai taip pat mėgino kurti panašias karo dainas. Nors šių dainų kalba ir yra charakteringa, tačiau jas tuč tuojau galima atskirti nuo tikrų lietuviškų dainų — joms trūksta posmų paralelizmo. Tiesa, pirmasis posmas susideda iš dviejų pusių, bet nei antras, nei trečias nebeišlaiko šio dėsnio, ir tokiu būdu visa baladė išeina kreiva: pagrindas padėtas simetriškas, bet antstato yra tiktai viena siena, ir lietuvių dainos vietoje išeina tipiškas vokiečių romansas. Pavyzdžiui:

I Du b a l a n d ž i a i srovėj gėrė,
Abu gėrė dūduodami!

II Du b e r n e l i a i karan jojo,
Abu jojo dūmodami,
Ar bus joti, ar nejoti,
Ar palikti Kuržemėj.
Kuržemėj gera gyventi,
Moters, mergos lovą kloja ir t.t.

Toji pati lietuvių daina skamba šitaip:

I 1. Du k a r v e l i a i klony gėrė,
Begerdami suulbavo:
2. O kur mudu, k a r v e l ė l i a i,
O kur gausim nakvynėlę?
3. Vienas: l ė k s i m į girelę,
Į girelę pas gėgelę.
4. Antras: l ė k s i m į ąžuolą,
Į ąžuolą pas genelį ir t.t.

[125]) Raksti par latvju folkloru.

II 7. Du b r o l e l i a i lauku jojo,
Bejodami sudūmojo:
8. O kur mudu b r o l u ž ė l i,
O kur gausim nakvynėlę?
9. Vienas: j o s i m į dvarelį,
Į dvarelį pas mergelę.
10. Antras: j o s i m į kiemelį,
Į kiemelį pas mergelę ir t.t.[126]).

Architektoniškasis pastatymas abiejuose pavyzdžiuose toks skirtingas, kad tuoj galima atskirti tikrą dainą nuo netikros"[127]).

Latvių dainų metrika yra glaudžiai susijusi su latvių kalbos fonetišku charakteriu. Latvių kalboje, be nedidelių išimčių, beveik visi žodžiai turi kirtį ant pirmojo skiemens. Tokiu būdu latvių kalbai geriausiai tinka tokios eilėdaros pėdos, kuriose kirtis krenta ant pirmojo skiemens. Tokios pėdos yra trochejus (— ◡) ir daktilis (— ◡ ◡).

Norint tiksliau susipažinti su latvių, kaip ir bet kurios kitos tautos, dainų metrika, pirmiausia reikia atsikratyti plačiai pasklydusio prietaro, kad liaudies poezijos ritme viską nulemia muzika ir kad dainos tekstas neturi jokios savarankiškos metrikos. Žymiausias latvių dainų metrikos tyrėjas prof. L. Berzin'š[127a]) sako, kad „latvių dainų tekstas taip pat turi griežtą dėsningumą, visiškai nepriklausantį melodijos" [128]).

Tą dėsningumą geriau pastebėti padeda latvių dainoms taip charakteringas rečitatyvas. Rečitatyvas yra vidurkis tarp dainavimo ir šnekėjimo. Pati liaudis skiria dainavimą nuo rečitatyvo. Daina ne visada dainuojama, bet ir „sakoma", arba net „skaitoma". Posakis „sakyk dainelę" dažnai užtinkamas latvių dainose. Pavyzdžiui:

Teic dziesmin'u, dziedi pati.
(Sakyk dainelę, dainuok pati.)

---

[126]) Žiūr. A. Juškevičiaus „Lietuviškos dainos", II, 188 p. Nr. 723. Citatoje kalbos tarmiškumo nesilaikyta.

[127]) Raksti par latvju folkloru, 22 p.

[127a]) Pagrindinis tuo klausimu jo darbas: „Latviešu tautas dziesmu metrika", žurnale „Austrums" 1894 m. (ankstybesniųjų tyrinėjimų apžvalga ir kritika) ir 1896 m. (savarankiški tyrimai). Naujausias jo tos srities pažiūrų išdėstymas: Latviešu literatūras vesture, I t. 246—271 p. p.

[128]) „Über das lettische Volkslied". Die Letten, I Bd. 297 p.

Rečitatyvo būdu daina, be to, dar dažnai ištariama mažų vaikų, kurie negali pilnai „paimti“ melodijos, senių, kurie nebeturi jėgų, pagaliau, tais atvejais, kai nenorima bergždžiai balso „laidyti“, arba kai mokomasi dainos teksto. Prof. L. Berzin'š sako: „Apskritai, rečitatyvas latvių tautos dainose turi tą pačią reikšmę, kaip ir antikinėje poezijoje, ir kaip Ovidijaus hegzametrų bei Horacijaus odžių meniškumą mes galime pilnutinai įvertinti tik tada, kai žinome atitinkamą jų skiemeniavimą, taip ir norėdami juo pilniau pajusti latvių tautos dainų formos meniškumą, turime naudotis rečitatyvu“ [129]). Latvių dainų melodijų skaičius yra labai gausus ir įvairus. Suskatus po Didžiojo karo užrašinėti latvių dainų melodijas, jau dabar jų užrašyta per 7000 (įskaitant ir varijantus) [130]). Tatai daug ką suklaidina, nes pamanoma, kad ir dainų metrika yra tokia pat įvairi. Rečitatyvo pagalba labai lengva nustatyti, kad nors dainų melodijos yra visiškai skirtingos, tačiau jų teksto metrika — perdėm vienokia. Tuo pačiu keliu nustatoma, kad beveik absoliuti latvių dainų dauguma yra tik dviejų metriškų tipų, būtent: trochejiško ir daktiliško.

Trochejiškas tipas sudaro vyraujančią daugumą. Trochejiško ketureilio eilutė turi aštuonius skiemenis, kurie sudaro keturias pėdas. Po kiekvienų dviejų pėdų seka cezūra, kuri visą eilutę padalina į dvi dipodijas. Kiekviena dipodija būtinai baigiasi pilnu žodžiu, neperkirsdama jo. Šitą teorišką schemą, gal būt, geriau paaiškins pavyzdys:

Kās tĭe tādĭ // kās džiedājā	(Kas tie tokie, kur dainavo
Bēz saŭlītēs // vākārā?	Be saulytės vakare?
Tīe ĭr vīsĭ // bār'ā bērnĭ	Tie yr visi našlaitėliai,
Bārgŭ kūngŭ // klāusĭtāj!	Žiaurių ponų valdiniai.)

Kiekviena dipodija prieš cezūrą ir po cezūros yra taip pat dėsningas garsų kompleksas, kuriame kiekvienas skiemuo turi tam tikrą ilgumą ar trumpumą. Pirmieji du skiemens dipodijoje yra garso atžvilgiu svarbesni, negu paskutinieji du; be to, iš tų pirmųjų dviejų skiemenų pirmasis yra svarbesnis už antrąjį. Pa-

---

[129]) Ibid. 298 p.

[130]) Žiūr. prof. J. Vitols, „Latvju muzika“, Latvieši, II t. 442 p. 1932 m. Paskutiniuoju metu surinktų melodijų ir jų variantų skaičius yra dar padidėjęs ir siekia jau 10.000. Žiūr. Latviešu literatūras vesture, I t. 325 p.

grandinis kirtis visuomet krenta ant pirmojo dipodijos skiemens, o tretysis skiemuo teturi tik pagelbinį kirtį (paligakcents, Nebenakzent).

Jeigu skiemens ilgumą pažymėsime ženklu (—), o trumpumą ženklu (v), tai bendrą trochejiško tipo latvių dainos eilutę galėsime išreikšti šitaip:

— ∪ — ∪ || — ∪ — ∪

Tais pačiais ženklais sužymėję dipodijos skiemenis garsumo atžvilgiu, gausime schemą:

$\overset{''}{—}$ — | $\overset{'}{∪}$ ∪ || $\overset{''}{—}$ — | $\overset{'}{∪}$ ∪

Sujungę šias abi schemas, gausime pilnutinę latvių dainos trochejiško tipo eilutės schemą:

$\overset{''}{—}$ — | $\overset{'}{∪}$ ∪ || $\overset{''}{—}$ — | $\overset{'}{∪}$ ∪
— ∪ | — ∪ || — ∪ | — ∪

Iš šios schemos matome, kad visų svarbiausias skiemuo dipodijoje yra pirmas, o visų lengviausias — ketvirtas. Šis ketvirtasis skiemuo prieš cezūrą ir eilutės gale yra charakteringas visai latvių dainų metrikai. Ant šio ketvirto skiemens ne tik niekuomet negali kristi kirtis, bet jis taip pat niekuomet negali būti ilgas. Ketvirtasis skiemuo latvių dainų trochejiškoje dipodijoje yra toks trumpas ir lengvas, kad jį tegali sudaryti tiktai trumposios balsės a, e, i, u su priebalse s (as, es, is, us), o jokiu būdu ne ilgosios balsės ar atskiri žodžiai. Dažnai ketvirtasis dipodijos skiemuo bedainuojant dėl savo lengvumo atkrinta, tada gaunama nepilna, vadinamoji katalektiška dipodija.

Nuo dipodijos skiemenų santvarkos priklauso kokie žodžiai kokioje dipodijos vietoje gali būti pavartoti. Vienskiemeniai žodžiai gali stovėti pirmo ir antro skiemens vietoje. Jeigu, sakysime, vienskiemenis žodis stovėtų trečio skiemens vietoje, tai ir ketvirtoji dipodijos vieta liktų laisva vienskiemeniui žodžiui, o tatai prieštarautų ritmui. Dviskiemeniai žodžiai, paprastai, užima vieną dipodijos pėdą („Avu, avu baltas kajas" — Ieviau, ieviau baltas kojas). Triskiemeniai žodžiai su trumpa galūne gali dipodijoje stovėti tiktai pradedant nuo antro skiemens, gaudami tuo būdu kirtį ant viduriniojo skiemens, ir tas pagelbinis kirtis pavaduoja tikrąjį žodžio kirtį (pav. :„Es uzaugu pie mamin'as" — Aš užaugau pas močiutę). Toks triskiemenių žodžių pavartojimas latvių dainose yra labai gausus. Tačiau jeigu triskiemenis žodis turi ilgą galūnę, tai ji gali stovėti ir dipodijos pradžioje (Biti-

tem, meitin'am — bitelėm, mergelėm). Keturskiemeniai žodžiai užimą visą dipodiją (pav.: „Ozoliti zemzariti" — Ąžuolėli žemašaki).

Daktiliškasis eilėdaros tipas neįneša latvių dainų metrikon nieko specifiškai nauja. Prof. P. Šmits net mano, kad jis yra tik trochejiško tipo varijacija[131]). Daktiliškojo tipo latvių dainų iš viso, prof. L. Berzinio tvirtinimu, tėra tik dešimtoji dalis[131a]). Daktiliškas ir trochejiškas ritmas toje pačioje dainoje niekuomet nesujungiamas, bet užtat galimi tos pačios dainos trochejiški ir daktiliški varijantai:

Trochejiškas:	Daktiliškas:
Ai metin'as, ai metin'as,	Ai meitas, meitas
Glabajat savas govis:	Glabajat govis:
Raganin'a krūmin'os,	Ragana krūmos,
Slaucenite rocin'a.	Slaucene roka.

(Ai mergos(-elės), ai mergos(-elės),
Saugokite (savo) karves:
Ragana(-nėlė) krūmuose,
Milžtuvė(-lė) rankoj(-elėj).

„Daktiliškas dainas su trochejiškomis jungdami, — sako prof. L. Berzin'š, — palydi ypačiai šokius, žaidimus, eisenas, ir abu skirtingi eilėdaros tipai, matyt, atitinka skirtingus žaidimo ar šokio judesius" [132]). Lyginant šiuos abu dainų metrinius tipus pažymėtina, kad jų abiejų ritmas yra krintančio pobūdžio. „Kylantis ritmas", jeigu jį tektų kurioj nors dainoj konstatuoti, neabejotinai rodytų, kad ta daina nėra tikra latvių tautos daina", — sako prof. L. Berzin'š[132a]). Be to, pastebėtina, kad daktiliškasis ritmas yra daug energingesnis negu trochejiškas.

Nors latvių dainų metrika, kaip matom, griežtai apibrėžta, tačiau joje vis dėlto yra labai daug įvairiausių ritmo atspalvių. Kadangi dipodijos antrasis kirtis krenta ant trečiojo skiemens, tai jis ne visuomet sutinka su tikruoju žodžio kirčiu, bet su pagelbiniu kirčiu, kuris tokiu atveju virsta svarbiausiu. Dėl to

---

[131]) „Das lettische Volkslied", Die Letten, I Bd. 310 p.

[131a]) „Über das lettische Volkslied" Die Letten, I Bd., 299 p.

[132]) Ibid. 299 p.

[132a]) Latviešu literatūras vesture, I t. 249 p.

dainų eilutėse vyrauja toks įvairumas, kad sunku rasti dvi eilutes, visiškai panašias vieną į antrą.

Kyla natūralus klausimas, kada galėjo atsirasti tokia latvių dainos metrika. Yra dvi viena antrai priešingos hipotezės. Vieni dainologai šitą metriką laiko senovės baltų tautų dainų bendra savybe, kurią baltai bus paveldėję dar iš indogermanų protautės, kadangi kai kurios lietuvių dainos turi tokį pat ritmą, o senovės indų dainų metrika taip pat yra labai panaši. Tačiau šioje hipotezėje daug spragų,kurių negalima užtverti konkrečiais įrodymais, todėl ir pati hipotezė ne visais atžvilgiais priimtina.

Kiti gi mano, kad latviai savo dainų ritmą pasisavino iš estų ir suomių, kadangi kaimyninių tautų dainose vyrauja tokia pat metrika. Tačiau, kaip pastebi prof. P. Šmits, ir šitoji hipotezė yra daugiau teoriško pobūdžio ir negali būti konkrečiais faktais įrodyta. Latvių dainų ritmas su trumpu ketvirtuoju skiemeniu atrodo visiškai savaimingas ir siekiąs gilios senovės, tuo tarpu estų ir suomių dainose skiemenų kiekis (Quantität) nesudaro jokio svarbesnio vaidmens. Be to, kultūra Pabaltyje, paprastai, plėtėsi iš pietų į šiaurę, o ne atvirkščiai. Šią prof. P. Šmito nuomonę iš dalies paremia ir prof. A. R. Niemi. Savo 1911 met. Helsinkiuose laikytoje ir 1931 met. lietuviškame vertime papildytoje paskaitoje „Lietuvių ir latvių aidai suomių liaudies poezijoj“ [133]) jis, stengdamasis nustatyti suomių estų ir lietuvių latvių tautų kūrybos tarpusavinius poveikius, prieina išvados, kad „lietuviškų susisiekimų estų-suomių poezijoj daugiau, kaip latviškų. Skolinių davėjais yra buvę paprastai lietuviai; aš nežinau nė vieno atsitikimo, kur dalykas būtų vykęs atvirkščiai“ [134]). Kitoje vietoje: „Nepalyginti didžiausioji dalis estų-suomių vestuvių papročių yra paimta iš lietuvių“ [135]). Tatai yra dėl to, kad — kaip sako prof. A. R. Niemi — „yra buvęs laikas, kada lietuviai yra buvę kultūros nešėjais Rytų Pabaltijo suomių kilčių tarpe“. Tiesa, kitoje vietoje žymusis Pabaltijo tautų dainijos žinovas lyg ir griauna prof. P. Šmito kritiškąjį skepticizmą šios teorijos atžvilgiu, nes jis rašo: „Kaip ten bebūtų, ar vienodumas eina vien nuo latvių ir suomių kalbų trochejiško ir daktiliško charakterio, ar nuo kitų kokių vienodumų, aš išspręsti nedrįstu, tačiau tikra,

---

[133]) Mūsų tautosaka, VI t. 285—310 p.

[134]) Ibid. 296 p.

[135]) Ibid. 307 p.

[136]) Ibid. 244 p.

kad latvių daina savo bendrais bruožais artimesnė suomių dainai, negu lietuvių“ [136]). Tačiau, čia pat jis tuoj turi pripažinti, kad „latvių kalboj suomių kalbos balsių ilgis nepasidarė metrišku principu, o viešpatauja labiausia kirtis“ ir kad nors „latvių poezijos eilė ima ilgį į dėmesį ir ji susideda iš 8-nių pėdų, kaip ir suomių“, tačiau „latvių eilės cezūra vis dėlto skiriasi nuo suomiškos, būdama paprastai eilės vidury“. Visa tai stipriai paremia prof. P. Šmitą, ir todėl jis yra linkęs atmesti abi anas aukščiau išdėstytas hipotezes. Jo manymu, senovės baltų tautos šią metriką greičiausiai bus pasisavinusios iš gotų, kurių dainos taip pat buvo aštuoniaskiemenės. Tas pasisavinimas galėjęs įvykti dar prieš baltų tautų persiskyrimą, bent prieš latvių atsiskyrimą nuo lietuvių. Kad baltų tautų dainijoje kadaise įvykusi pakaita, kad joje kadaise pasireiškusi nauja kryptis, rodo ir tas faktas, jog senovės latvių lietuvių tautos dainai turi bendrą pavadinimą — giesmė-dziesma, kai tuo tarpu prūsiškai daina vadinosi „grymikan“. Dainose dažnai minimai lakštingalai (latviškai — lakstigala) ir vainikui (latv. — vain'ags) lietuvių latvių tautos taip pat turi vienokius žodžius, kai tuo tarpu prūsiškai lakštingala vadinosi „salowis“, o vainikas, berods, „graudis“. Tatai rodo, sako prof. P. Šmits, kad toji nauja baltų dainijos kryptis turėjusi prasidėti jau po to, kai senieji prūsai atsiskyrė nuo lietuvių[137]). Aišku, reikia nepamiršti, kad visa tai sakant turima galvoje ne dainų tekstas, o jų metrika.

Tačiau pačiu paskutiniu metu iškyla visiškai nauji latvių dainų ritmikos aiškinimai. Žurnale „Sejejs“ Viktors Tretjajakovs[137a]) apskritai pasisako prieš metrišką dainų ritmikos traktavimą. Anot jo, metriška galima vadinti tik tokią eilėdaros eilutę, kurios ritmas remiasi ne akcentu, o ilgumu. Tuo tarpu latvių dainos rodo, kad nors latvių kalba ir skiria trumpąsias bei ilgąsias balses, tačiau dainų ritmas (pantmers) remiasi ne jomis, o akcentu.

V. Tretjakovs apskritai pasisako prieš liaudies dainų ritmikos aiškinimą klasikinės poezijos ritmo pagalba. Esą, graikų ir romėnų poetų kūrinių ritmiką reikią laikyti poetinės kultūros viršukalne. Ji buvusi sudaryta dirbtiniai, jau po to, kai buvęs išgyventas senasis tautinis laikotarpis. Todėl „imti pavadinimus

---

[137]) P. Schmidt, „Das lettische Volkslied“. Die Letten, I Bd. 311—12 p.

[137a]) Viktors Tretjakovs, „Dainu ritms“, Sejejs (menešraksts latviskas dzives veidošanai), 1937 m. Nr. 11, 1152—56 p.

ir sąvokas ne iš savo tautos literatūros, o iš klasikinės literatūros jos aukščiausiame plėtotės laipsnyje, ir tas sąvokas taikyti tautos poezijai, laisvai ir nedirbtinei, yra anachronizmas, kurį seka neišvengiamos klaidos". Esą, jeigu jau kreiptis į graikus ir romėnus, tai logiškiau būtų lyginti latvių tautos dainas su šių tautinėmis dainomis, kurios, kaip esą žinoma iš Plutarcho, Katono ir kitų autorių, buvusios labai skirtingos nuo rašytinės poezijos. Jos neturėjusios griežtai nustatyto ritmo ir ilgų bei trumpų balsių skirtumo. Jų ritmas buvęs laisvas ir rėmęsis čia akcentu, t. y. toniškų principu, kaip tai dažnai atsitinką liaudies poezijoje, čia vienodo ilgumo žodžiu pakartojimu, kas taip pat neretai pasitaiką. Tautos poezija, esą, turinti kitokius dėsnius negu rašytinė. Tautinei poezijai esą svetimi daugelis klasikinės poetikos sąvokų ir terminų, pav. pėdos sąvoka, kurios principo griežtai laikosi klasikinė eilėdara, bet kurio jau daugeliu atvejų atsisakanti modernioji poezija. Įprotis įvairias poezijos formas nagrinėti klasikinės metrikos pagalba esąs daugelį mokslininkų privedęs prie to, kad jie net ten, kur aiškiai matyti nukrypimas nuo klasikinio metro, norį šį reiškinį aiškinti tik kaip išimtį.

Atsisakęs latvių dainoms taikyti klasikinės eilėdaros principus, V. Tretjakovs teigia, kad latvių dainų metras kyląs ne iš ilgumo, o iš akcento, todėl jis esąs ne metriškasis, o toniškasis metras. Todėl esą negalima toniškosios dainų pėdos vadinti metriškąja. Taip pat latvių dainų metro negalima laikyti ir skiemeniniu (zilbiskais pantmers) metru, nes dainų eilutės ne visada turinčios vienodą skiemenų skaičių, o tai juk esąs svarbiausias skiemeninio metro požymys. Pailiustravęs savo teigimus dainų pavyzdžiais, V. Tretjakovs prieina išvados, kad „latvių dainas valdąs toniškasis principas: be akcento negalima perskaityti dainos; kartais pasitaiko ir skiemeninis elementas, bet metriškasis — nepaprastai retai".

Tačiau tokiu atveju, koks gi yra visuotinis latvių dainų ritmiškasis principas, bendras visoms dainoms? V. Tretjakovs bando ir jį nustatyti.

Pirmiausia, dainų pagrindu esąs tapęs latvių kalbos ritmas, kur kirtis visada krentąs ant pirmojo žodžio skiemens. Turint galvoje, kad daugiausia vartojami žodžiai yra dviskiemeniai, triskiemeniai ir keturskiemeniai, tokiu būdu, kirčiuojant jų pirmuosius skiemenis, jau savaime gaunami toniškieji chorejai, daktiliai ir paionai. Kai kurių dainų tikrąjį ritmą gauname skaitydami

jas visai paprastai, t. y. kirčiuodami kiekvieno žodžio pirmąjį skiemenį.

Norint duoti latvių dainų ritmikos schemą, tenką atsisakyti pėdos sąvokos, kaip svetimos tautinei poezijai, o žiūrėti į dainos posmo eilutes, kaip į „ritmiškų grupių" junginį ar „toniškus periodus", kurių kiekvienas yra valdomas vieno kirčio. Pagal šį principą bet kuri daina gaunanti šitokią metrišką formą:

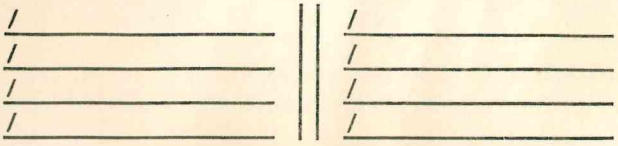

Horizontalinės eilutės čia reiškia puseilutes su kirčiu(/) ant pirmo skiemens, o dvi vertikalinės — cezūras tarp puseilučių.

Šią schemą galima pailiustruoti konkrečiu pavyzdžiu — populiariąja našlaičių dainele:

Kás tie tadi	kás dziedaja
Bez saulites	vakara?
Tíe ir visi	bár'a bęrni,
Bargu kungu	klausitaj!

Ši schema, V. Tretjakovo tvirtinimu, lengvai pritaikoma didžiajai latvių dainų daugumai. Ji įgalinanti lengvai išsklaidyti visus abejojimus, kurie kylą benagrinėjant dainas su mišria ritmika. Be to, šios schemos ritmiški akcentai visiškai sutampą su dainų muzikališkai vokališkais akcentais.

Tačiau dainų ritmo originalumas, anot V. Tretjakovo, slypįs ne akcentavime, o kiekvienos eilutės perdalinime maždaug viduryje cenzūra, kur, be to, stiprasis kirtis krentąs ant pirmojo kiekvienos puseilės skiemens.

Ši nauja ir gana originali V. Tretjakovo teorija, be abejo, turėtų sukelti tam tikrą polemiką latvių dainologų tarpe. Iš dalies tokia polemika jau ir yra kilusi. Dar 1936 m. bene tas pats V. Tretjakovas, pasirašydamas tik kriptonimu V. T., „Daugavos" žurnale išspausdino straipsnį „Apie dainų metriką"[137b]). Straipsnyje buvo dėstomos tos pačios pažiūros į latvių dainų metriką, kaip ir čia ką tik atreferuotame V. Tretjakovo straipsnyje. Į šį V. T. straipsnį tame pačiame „Daugavos" numeryje atsiliepė

[137b]) V. T., „Par dainu pantmeru". Daugava, 1936 m. Nr. 5, 427—436 p.

poleminio pobūdžio straipsniu prof. L. Berzin'š[137c]). Pripažindamas kai kuriems V. T. teigimams racijos, prof. L. Berzin'š vis dėlto griežtai palaiko senąją, „tradicinę", daugiausia jo paties išplėtotą latvių dainų metrikos teoriją. Kad ši polemika problemos neišsprendė, rodo ir tas faktas, jog V. Tretjakovas beveik po metų vėl rado galima dar kartą net griežčiau ir preciziškiau išdėstyti savo pažiūras žurnale „Sejejs". Taigi, laukiant tolimesnės ir platesnės tuo klausimu polemikos, nuo kokių nors galutinių išvadų, šiuo tarpu tenka susilaikyti.

Rimas latvių dainose užtinkamas labai retai ir jis nėra būdinga jų ypatybė.

[137c]) Prof. Dr. L. Berzin'š, „Vai latviešu tautas dziesmu metrika ir metrika pedin'as?" Daugava, 1936 m. Nr. 5, 437—448 p. p.

Dainų stilius

Latvių dainų stiliaus klausimams būtų galima paskirti ištisą studiją. Jau vien išsamus atreferavimas žymiausio latvių dainų stiliaus tyrinėtojo prof. L. Berzinio[138]) šios srities darbų pareikalautų daug daugiau vietos, negu čia šiam klausimui skiriama. Be to, plačiau iškeliant stiliaus ypatybes, tektų jas gausiai iliustruoti dainų citatomis originalo kalba, nes vertime dažnai neįmanoma perduoti visus stilistinius niuansus. Nemokantiems latviškai skaitytojams tokie pavyzdžiai mažai ką tesakytų. Todėl latvių dainų stilistines ypatybes čia teks apžvelgti tik gana schematiškai, remiantis daugiausia prof. L. Berzinio darbais.

Suprantama, kad dainų poetikoje randame daugelį tų stilistinių priemonių, kurios yra bendros visų tautų liaudies poezijai. Čia pirmiausia svarbu pažiūrėti, kaip tos bendrosios poetikos priemonės latvių dainose yra modifikuojamos, kitaip tariant — kokį latviškumo atspalvį jos įgyja.

Stiliaus v a i z d i n g u m u i ir latvių dainose pasigaunama p e r s o n i f i k a c i j ų, p a r a l e l i z m ų, m e t a f o r ų. Apie latvių dainų personifikacijų simboliką (ąžuolas — vyras, liepa — moteris ir kt.) jau buvo kalbėta aukščiau. Čia belieka pažymėti, kad latvių dainoms personifikacija yra gana būdingas reiškinys. Jos ypatingumas daugiausia pareina nuo to, kokia giminė — vyriška ar moteriška — kuriam objektui suteikiama latvių kalboje, juo labiau, kad latvių kalba neturi nekatrosios lyties žodžių, ir todėl čia kiekvienas objektas gauna vieną ar antrą lytį, nuo kurios ir pareina, su kokiomis ypatybėmis asocijuojasi šį objektą reiškiančio žodžio vartojimas. Pav., blusa vokiečių kalboje yra

---

[138]) Pagrindiniai jo tos srities darbai: „Epitets latviešu tautas dziesmas", Filologu Biedribas Raksti, VI t. 123—140 p. p.; „Dažada veida at. kartojumi latv. tautas dzejas", Zin. Kom. Rakstu Krajums, XVIII, 45—92 p. p.; „Tautas dziesmu studijas", Izg. Min. Menešraksts, 1926, Nr. 7, 20—30 p. p.; visų šių darbų papildyta santrauka: Latviešu literatūras vesture, I t. 271—324 p. p.

vyriškos giminės (der Floh), todėl ji vokiečių folklore dažnai traktuojama kaip „sūnus", tuo tarpu latvių dainose blusa yra jaunoji (sužadėtinė), kurią svirplys — jaunikio vaidmenyje — veda „iš užkrosnio į kambarį". Blusa, be to, turi „šilkinę šalubę" ir kitus atributus, priderančius tik moterims.

Prof. L. Berzin'š pažymi, kad personifikacija latvių dainose nėra tik techniškoji priemonė sukelti didesnį skaitytojo ar klausytojo dėmesį, bet kad joje pasireiškia gilių ir plačių simpatijų dvasia, kuriai saulė ir vėjai, vandenys ir ugnies liepsnos, dideli ir mažiausi daiktai — visi yra seserys ir broliai. „Be personifikacijos simpatijų pasaulis latvių tautos dainose nebūtų toks turtingas, koks jis dabar yra" [139]).

Iš to paties bendrumo su aplinka jausmo kyla ir kita labai dažna latvių poetikos priemonė — paralelizmas. Jis dažniausiai yra dviejų rūšių: stereotipiškas ir simboliškas. Stereotipiškas paralelizmas yra tuo atveju, kai dainos išreiškimo forma yra bendra keliems atvejams, kai belieka joje pakeisti tik atskirus elementus. Pav., karan šaukiamas jaunuolis iš eilės prašo tėvą, motiną, brolius, seseris išpirkti jį iš kareivių. Arba miegalį dainoje žadina iš eilės visi šeimos nariai. Stereotipiško paralelizmo pavyzdys gali būti ir ši dainelė:

Mates meitas pūru veda,
Skudri judza vezumei;
Sak' skudrite svilpjodama
Kas par vieglu vezumin'u!
Serdenites pūru veda,
Laci judza vezumei;
Sak' lacitis n'ammadams:
Kas par smagu vezumin'u!

(Močios dukros kraitį vežė,
Kinkė skruzdę į ratus;
Sako skruzdė švilpaudama:
Kas vežimo per lengvumas!
Našlaitėlės kraitį vežė,
Kinkė lokį į ratus;
Sako lokys maumodamas:
Kas vežimo per sunkumas.)

Daug dažnesnis ir latvių dainoms būdingesnis yra simboliškasis paralelizmas. Jo schema dainose beveik visada būna šitokia: pirmose dviejose dainos eilutėse duodamas gamtos vaizdas, o likusiose dviejose — gyvenimo reiškinys ar jausmų išraiška. Pav.:

Ieva, ziedus izkarusi,
Gaida pilnu menestin'u:
Masa, puru pielocij'si,
Gaida tautas atjajam.

(Ieva, žiedus išskleidusi,
Laukia pilno mėnesėlio:
Sesuo, kraitį prikrovusi,
Laukia piršlių atjojant.)

[139]) Latviešu literatūras vesture, I t. 317 p.

Šio paralelizmo konstrukcija dainoje dažniausiai nėra siejama su jokiais tarpiniais žodžiais — „taip", „kaip". Abi dainos pusės, vaizdingu prof. L. Berzinio pasakymu, lyg akmenys mūre, laikosi draugėje savo viduju sunkumu, tokiu būdu suteikdamos dainai monumentalaus paprastumo. Šios rūšies paralelizmas kyla iš tautos artumo ir giminingumo gamtai, o tai tam tikru atžvilgiu sija su galvosenos paprastumu ir naivumu. Naivus, paprastas žmogus į visus dalykus žiūri savo subjektuviniu požiūriu, gamtos bei aplinkumos reiškiniuose matydamas kaip tik tai, kas yra analogiška jo išgyvenimams. Šiuo atžvilgiu, pavyzdžiui, labai būdinga ši dainelė:

Degu sveci, degu skalu, —
Tumša mana istabin'a;
Ienak mana mamulin'a,
Tūlit gaiši atspideja.

(Degu žvakę, degu balaną, —
Tamsi mano pirkelė;
Įeina mano motinėlė,
Tuojau šviesiai suspindėjo.)

Objektyviškai imant, šviesumas įėjus motinai nepasidaro didesnis, tačiau vaikas, džiaugdamasis motinos atėjimu, tartum pasidaro akil snis, ir niūri aplinkuma jam nušvinta šviesesnėmis spalvomis. To pasėkoje orutinis įspūdis tampa vidujo pasaulio jausmų išreiškėju, ir atsiranda noras, kalbant apie jausmus, parodyti ir šį orutinį įspūdį. Dainos vaizdingumą tai žymiai padidina, o, be to, klausytojui perduodama atitinkama nuotaika, kuri daug intensyviau veikia mūsų dvasią. „Šitoks simboliškas paralelizmas galėjo pradžioje atsirasti visiškai naiviai, tačiau susilaukdamas rezonanso, jis pamažu virto stiliaus priemone, kuria tauta ėmė naudotis jau daugiau ar mažiau sąmoningai" [140]).

Iš ypatingesnių latvių dainų m e t a f o r ų pažymėtinos tos, kurios yra atsiradusios vengiant daiktą pavadinti tikruoju jo vardu. Pav., vienoje dainelėje sakoma:

Priegul'nieki, balelin'i,
Vai ir visi kumelin'i?
Es redzeju Dieva suni
Kumel'kaju valkajot.

(Naktigoniai, broleliai,
Ar yra visi žirgeliai?
Aš mačiau Dievo šunį
Žirgo koją valkiojant.)

Nesunku suprasti, kad „Dievo šuns" vardu čia pavadintas vilkas? Kodėl taip? Toji metafora dainoje atsirado kaip senojo tikėjimo pėdsakas. Seniau buvo tikima, kad žodis turi magiškos

[140]) Ibid. 320 p.

galios, kad tarp žodžio ir jo reiškiamo daikto esanti mistiška sąsaja. Minėti vilką tokioje vietoje, kur jis iš tikrųjų gali pasirodyti, — pavojinga. O naktigonėje vilkas, jį paminėjus, tikrai gali pasirodyti. Bet juk reikia naktigoniams kaip nors pranešti, kad jų žirgas „sudraskytas". Ir pranešama, tiktai visiškai neminint vilko vardo, o suteikiant jam kitą, metaforišką, pavadinimą. Kartais dainose daiktai įgyja metaforišką prasmę iš pagarbos jiems — vengiama minėti jų tikruosius vardus, kad nebūtų įžeistas jų šventumas. Tai dažniausiai liečia įvairius religinius objektus, Dievą, taip pat tėvą ir motiną.

Kaikurios metaforos atsiranda dėl kalbos spaudimo (spaids, gniot), kuris dažniausiai jaučiamas skubant reikšti savo mintį arba susijaudinus, kai nėra daug laiko rinktis atitinkamus žodžius, o tenka imti tie, kurie greičiausiai ateina galvon, nors jie ir nevisiškai atitiktų nusakomąjį objektą. Pav.: saužemio gyventojas, apdainuodamas jūros gyvenimą ir jūrininkus, vartoja žodžius bei sąvokas, paimtus iš laukų gyvenimo:

Nakat, l'audis, skatities,
Kur tek Ventas kumelin'š:
Pret bangam stavu leca,
Abejpus sviedri tek.

(Eikit, žmonės, pažiūrėkit,
Kur bėga Ventos žirgelis:
Prieš bangas piestu šoka,
Abiem pusėm prakaitas teka.)

„Ventos žirgelis" čia reiškia jūrininko laivą bangose. Žirgelio sąvoka geriau atitinka tai sferai, kurioje yra išaugęs dainos kūrėjas.

Ypatingai svarbi vieta latvių dainų poetikoje pridera e p i t e t u i. Ryškiausiai epiteto ypatybės latvių dainose iškyla a p o z i c i j o j e, arba priede. Toji epiteto forma paaiškės iš pavyzdžių:

Ai saulite, b r i d a l i n'a!
Alutini r u d a c i t i.
Ozoliti, z e m z a r i t i.
Kumelin'i b a l t k a j i t i.

(Ai saulyte, b r i d i j ė l e!
Alutėli, r u d a k ė l i.
Ąžuolėli, ž e m a š a k i.
Žirgužėli, b a l t k o j e l i.)

Kai kada apozicija gali būti iš dviejų žodžių: „Ei, Perkon, v e c a i s t e v s" (Ei, Perkūne, senas tėve). Šios formos epitetas latvių dainose yra labai išplitęs. Ypačiai dažnai apozicija jungiama prie žirgelio, kuris dainose turi daugybę epitetų. Metrikos atžvilgiu būdinga, kad apozicija dažniausiai užima ištisą dipodiją.

Prof. L. Berzin'š, daugiausiai tyręs latvių dainų epitetą, skiria jį į dvi rūšis: epitetą ornans ir epitetą constans. Jau įsižiūrėjus į apozicijas, matyti, kad išsireiškimai čia yra rinktiniai, ilgai ieškoti, priderinti, nes tik tai išaiškina, kodėl buvo pasigaunama ilgų žodžių, beveik be išimties pavartotų meilybine forma. Deminutyvo konsekventiškas vartojimas rodo, kad epitetas čia reiškia tam tikrą malonumą, meilumą, pasigėrėjimą. Be to, apozicijos forma jau iš esmės reiškia iškilmingumą, nes ji verčia dėmesį sustoti ties objektu, kuris logiškai jau yra atžymėtas. Matyt, epitetas apozicijos forma nori duoti kažką daugiau, negu nuogą, logiškai būtiną, neišvengiamą elementą. Jis nori puošti — jis tokiu būdu yra epitheton ornans. Visų pirma jis puošia pažymiamąjį objektą, jis siekia jį pagražinti, padailinti, sukelti juo pasigėrėjimą. Tačiau puošdamas objektą, epitetas taip pat puošia ir pačią kalbą ir todėl pasidaro poetinio stiliaus požymys[141]).

Žiūrint į epitetą šitokiu stiliaus, o ne tik jo turinio ar esmės požiūriu, galima kalbėti apie puošiamąjį epitetą net ir tais atvejais, kai apozicija iškelia ne teigiamąsias, o neigiamąsias objekto ypatybes (pav.: „bites — maitas", „puisis — blinda"). Žiūrint esmės, čia greičiau būtų galima kalbėti apie epitetą deformans. Tačiau stiliaus atžvilgiu abiem atvejais — ir tada, kai objektas puošiamas, ir tada, kai jis koneveikiamas — kalba yra turtinama, dailinama, daroma vaizdingesnė, Būdinga, kad latvių dainose neigiamo pobūdžio epitetai sutinkami nepalyginamai rečiau, negu giriamojo pobūdžia, ir beveik visada jie yra trumpi žodžiai, kai tuo tarpu meilybiniai epitetai paprastai linksta į platumą.

Latvių dainų puošiamajam epitetui taip pat būdinga, kad apozicija beveik be išimties yra vartojama vokatyvo lytimi. Prof. L. Berzin'š tai iškelia kaip nepaprastai reikšmingą poetikos faktą. Esą, jeigu yra vokatyvas, tai yra ir kreipimasis: tokiu atveju epitetu papuoštąjį objektą mes turime įsivaizduoti antrojo (tu) asmens, į kurį kreipiamasi, vaidmenyje. Šitoji aplinkybė įgalinanti išaiškinti epiteto ornans kilmę. Kalbant apie kurį nors daiktą ar asmenį trečiame asmenyje (jis), nesą reikalo jį ypatingai puošti. Tačiau kreipiantis reikią išsireikšti taip, kad užkalbinamajam asmeniui kreipimasis būtų malonus. Todėl esą dar ir šiandien šnekamoje kalboje kreipiantis į ką girdime vartojant visokius meilybinius žodžius. Jeigu gi dainose buvo kreipiamasi į gyvius,

---

[141]) Filologu Biedribas Raksti, VI t. 132 p.

į gamtos reiškinius ir daiktus, tai ant kreipimosi pagrindo — ipso fakto — įvykusi personifikacija, o tat davę prasmės šį poetišką kreipimąsi išpuošti jau pagal tikrojo kreipimosi analogiją. Su vokatyvų dainų epitetuose dažnai yra susijęs ir įvardis „mano" (mans). Visa tai, esą, leidžia manyti, kad epitetas ornans yra išaugęs iš kreipimosi ir jam būdingo meilinimosi bei jausmingumo[142]).

Kiek kitokios prigimties yra epitetas constans. Jo pagrindą sudaro tiek gyvenime, tiek ir kalboje glūdintis inercijos pradas. Koks nors pažyminys, suteiktas asmeniui ar daiktui, labai dažnai suauga su juo draugėn. Vos ištarus pažyminį, mums tuoj prisimena ir juo pažymėtasis objektas. Todėl dainose, pavyzdžiui, žodį „mielas-a" beveik visada seka žodžiai „motinėlė", „mergužėlė". Šis sąvokų artimumas dažnai būna toks glaudus, kad epitetas virsta tikriniu žodžiu, pačiu objektu. Tatai ir yra epitetas constans. Pavyzdžiui, latvių dainose labai mėgiamas epitetas „melnace", „melnacite" (juodakė, juodakytė); jį priskiria ir pupai, ir Dauguvai, ir ypačiai mergelei. Bet užtat dainose vietoje mergelės dažnai bevartojamas tik vienas jai skiriamas epitetas — „juodakėlė", „juodakytė" —

Kas kait tautu m e l n a c e i
Kamanas nesedet!
(Kas kliudo tautų j u o d a k e i
Važelyje nesėdėti!)

Jeigu toks stabilizuotas epitetas kaikuriais atvejais ir nevirsta pačiu objektu, tai jis labai dažnai turi bent titulo reikšmę[143]).

Kaikada epitetas įgyja t a u t o l o g i š k o atspalvio, būtent tuo atveju, kai jis teatkartoja tiktai tą patį, kas jau pasakyta objekto vardu. Pav.:

E kur puika, puisenin'š! (Ei kur bernas, bernužėlis.
Brinums bija, brinumin'š. Nuostabumas buvo, nuostabumė-
[lis.
Ei kundzin'i, bajarin! Ei, poneliai, bajorėliai.)

Tačiau ir čia epitetas nėra nereikalingas balastas. Būdamas atkartojamojo pobūdžio, jis labiau iškelia, išryškina objektą, su-

[142]) Latviešu literatūras vesture, I t. 299—300 p. p.
[143]) Filologu Biedribas Raksti, VI t. 135 p.

teikia jam didesnės reikšmės, nei kad objektas būtų turėjęs tik paprastai tepaminėtas. Be to, jis objektui duoda naujo atspalvio, o išreiškimo formą padaro spalvingesnę, nuoširdesnę.

Iš kitų latvių dainų epiteto rūšių dar galima paminėti epitetą su negacija ir dvigubą epitetą, bet jie dainose pasitaiko žymiai rečiau.

Apskritai pasakytina, kad epitetas latvių dainose nėra visiškai laisvai parenkamas. Jis turi stabiliškumo požymių. Yra visa eilė epitetų, kurie pastoviai jungiami su tam tikrais objektais, pav.: epitetas „baltas" visada jungiamas su „motinėle", „broleliais". Taigi, latvių dainų epitetas nėra individualios prigimties, o daugiau tradicinis, konvencionalus, nors jis taip pat niekur nevartojamas ir automatiškai, o pritaikomas situacijai[144]).

Iškeldamas epiteto reikšmę dainose apskritai, prof. L. Berzin'š dar pažymi, kad epitetas padėdavo atminčiai. Kalbant apie latvių, kaip ir apie kitų tautų dainas, esą, visada reikia turėti galvoje tai, kad turima reikalo ne su rašto, o su klausos poezija, kuri fiksuojama ne knygoje, ne skaityme, bet atmintyje. Todėl dainose esą kultivuojamos visos tos ypatybės, kurios pagelbsti atminčiai. Pirmiausiai prie tokių ypatybių priklausąs ritmas, toliau strofos konstrukcija ir kit. Prie jų priklausąs ir epitetas, ypač epitetas constans, nes jis esąs įprastas ir todėl palengvinąs atsiminti dainą. Be to, epitetas pririšąs atmintį ilgesniam laikui prie kurio objekto, o juo ilgiau turima reikalo su kuriuo nors objektu, juo atmintis geriau jį atsimena. Pav., dainos posakis „Ai, godiga mates meita" (Ai, garbinga močios dukra) logiškai nieko nenukentėtų, jei jo vietoje pasakytumėm tiesiog „meita" (dukra). Tačiau tokiu atveju šis objektas greitai prasprūstų pro mūsų dėmesį, tuo tarpu kai jį pasakant su visais epitetais, praeina ilgesnis laikas, ir jis giliau įsminga atmintin. Atėjus reikalui kurį kitą kartą tą posakį pakartoti — bus lengviau jį atsiminti. Todėl prof. L. Berzin'š sako: „Epitetai — ir ypačiai ilgesnieji iš jų — tokiu būdu atitinka pirmapradžiai dainos dvasiai, nes jie, užimdami tam tikrą platumą laike, tuo pačiu tartum simbolizuoja didesnę vertę, kuri priklauso daiktui. Tokiu būdu epitetas, nebežiūrint jo logiškojo turinio, jau savo alogiškais elementais yra svarbus dainos ramstis" [145]).

---

[144]) Ibid. 136 p.

[145]) Latviešu literatūras vesture, I t. 305 p.

Apie mažybingumą latvių dainose jau buvo užsiminta apžvelgiant dainų kalbą. Čia dar tenka iškelti tik keletą jo ryškesniųjų ypatybių. Pirmiausia, deminutyvas ypač vartojamas vaikų dainose, kur jis yra visiškai natūrali išsireiškimo forma, nes vaikų kalboje visa aplinkuma paprastai yra traktuojama siaurumo ir mažumo požiūriu. Tačiau deminutyvas dažnai užtinkamas ir karo dainose. Jo atsiradimas čia gali būti aiškinamas tuo faktu, kad daugumas karo dainų buvo skirtos dainuoti ne patiems kariams, o jų motinoms, seserims, sužadėtinėms. O moterų mintys su savo simpatijomis, pasak prof. L. Berzinio, yra linkusios viską mažinti, meilinti[146]). Be to, deminutyvas nevisada reiškia objekto sumažinimą, nevisada remiasi tikruoju objekto mažumu („kojelės", „rankelė"), o labai dažnai reiškia tik jausmo švelnumą, su kuriuo dainoje ištariamas objekto pavadinimas.

Palinkimas vartoti deminutyvą latvių dainose yra toks stiprus, kad kartais jis čia virsta contradictio in adjecto. Pavyzdžiui, dainose dažnai sakoma:

Gar'a, gar'a rindin'a.	(Ilga, ilga eilutė.)
Sunišam maizes devu	(Šuneliui duonos daviau
Dižu, dižu gabalin'u.	Didelį, didelį gabalėlį.)

Tačiau liaudies dainininkas nepastebi šitų prieštaravimų: jeigu „eilutė", tai ji negali būti „ilga, ilga"; jeigu „gabalėlis", tai jis negali būti „didelis, didelis". Jis nepastebi to todėl, kad deminutyvas latvių tautos dainose jau yra virtęs tiktai stiliaus forma. Ir dar daugiau. Kaip teigia prof. L. Berzin'š, deminutyvas rodo, kad latvių tautos poezija yra švelnios dvasios, kuri nešykštėjanti simpatijų. Kai tik koks daiktas pasidaręs dainos objektu, tuojau nuo jo atkrinta visi tikrovės šiurkštumai, estetišku požiūriu ir draugai ir priešai pasidarą vienodai mieli. Tai labai ryškiai matyti iš to, kaip dainose kalbama apie didžiausiąjį senovės latvio priešą — vilką: jis dainose niekada nekoneveikiamas. Tai rodo, kad latvių dainose gyvenimo reiškiniai yra subordinuojami dainos menui ir jos stiliui, kad daina turi savo tikslams tam tikras išreiškimo formas, kurios galioja net ir tada, kai atrodo, jog jos neatitinka gyvenimo tikrovės. Dainose vyrauja ne nuoga tikrovė, o dainų pasaulis yra organizmas pats sau, kuris asimiliuoja tikrovės medžiagą[147]).

---

[146]) Ibid. 306 p.

[147]) Ibid. 308 p.

Deminutyvas latvių dainose turi dar ir kitokį, jei taip galima pasakyti, formalinį pagrindą. Jeigu paimsime dainos žodžius „ozols" (ąžuolas) ir „ozolin'š" (ąžuolėlis), tai logiškai galvojant būtų galima spręsti, jog pirmasis žodis daugiau reiškia negu antrasis. Tačiau ne taip yra dainose. Dainų kalba, ypač eiliuota, norėdama kurį nors daiktą labiau pabrėžti, iškelti, skiria jam didesnį laiko tarpą. Kaip spausdintuose raštuose daugiau raidžių turintis žodis ilgiau pririša prie savęs mūsų dėmesį ir tuo pačiu pasidaro reikšmingesnis, taip ir dainose — o seniau jos buvo tik klausos ir atminties, bet ne rašto poezija — daiktui, kuriam buvo norima suteikti svarbesnės reikšmės, taip pat buvo duodamas ilgesnis laiko tarpas, t. y., jį reiškiančiam žodžiui buvo duodamas toks skiemenų skaičius, kad jis užimtų didesnę dainos posmo dalį, vadinasi, kad dainuojant daina užimtų ilgesnį laiko tarpą. Tam reikalui geriausiai ir tinka deminutyvo forma. Dainoje, pavyzdžiui, guodžiama saulė, nuskendus jos laiveliui:

Neraudi, saulite,	(Neraudok, saulute,
Dievs dara citu:	Dievas daro kitą:
No zelta, no var'a,	Iš aukso, iš vario,
No sudrabin'a.	Iš sidabrėlio.)

Prof. L. Berzin'š labai įdomiai aiškina deminutyvo pavartojimo priežastį šioj dainelėj. Dainoj laivo darymui minimi trys metalai. Bet kodėl sidabras minimas paskutinėje vietoje? Jeigu tauriųjų metalų minimi net trys, tai būtų galima laukti jų laipsniavimo, kuris prasidėtų variu, kaip pigiausiuoju metalu, pereitų prie sidabro, kaip vidutinės vertybės, ir baigtųsi auksu, kaip visų vertingiausiuoju. Tačiau dainoje, kaip matome, to nėra. Duotame pavyzdyje sidabras paminėtas paskutinėje vietoje ne pagal tikrovės reikalavimus, o pagal stilistinius sumetimus: pabaigoje turėjo stovėti ilgiausias žodis, kuris užimtų visą dainos eilutę, o mažybinė „sidabro" lytis kaip tik tam tinka, nes ir „varis", ir „auksas", net pridėjus jiems deminutyvo galūnę, yra per trumpi[148]).

Latvių dainose dar užtinkame p r e g n a n s ę, e l i p s ę ir kit. ypatingesnes stilistines formas, bet jos nėra ypatingai būdingos latvių dainų stiliui.

Užtat įvairių rūšių a t k a r t o j i m a i yra viena būdingiausių latvių dainų stiliaus ypatybių. Prof. L. Berzin'š svarbiau-

[148]) Ibid. 309 p.

sia skiria dviejų rūšių atkartojimus: 1. atkartojimai dainuojant ir 2. atkartojimai dainą sakant (teicot).

Teksto atkartojimai dainuojant nėra atsitiktinumas, o kyla iš pačių dainos struktūros gelmių. Atkartojimai būna įvairūs: kartojama ištisas dainos posmas, kartojama eilutė po eilutės, kitais atvejais tekartojama tik viena ar dvi dipodijos, pav.:

Padziedasim mes, balin'i,	(Padainuosim mes, broleliai,
Nu vienai pulcin'a,	Nū viename būrely,
Pulcin'a,	Būrely,
Nu vienai pulcin'a.	Nū viename būrely.)

Jei keturias dipodijas, kurios, kaip žinome, yra kiekvienoje dainos eilutėje, pažymėsime skaičiais 1, 2, 3, 4, — tai gausime dažniausiai šitokias atkartojimo schemas: 1, 2, 3, 4, 4, 3, 4; arba 1, 2, 2, 3, 4, 3, 4; arba 1, 2, 1, 2, 3, 4, 3, 4 ir t.t. Tiktai 1 ir 3 dipodijos eilučių pradžioje nekartojamos vienos.

Yra skirtumų tarp atkartojimo dainose ir zingėse. Dainose tradicija yra stipresnė, dainų forma vienodesnė, jos daugiau kolektyvinio pobūdžio, todėl ir atkartojimai jose būtinesni, kai tuo tarpu zingė yra daugiau individualinio charakterio, moderniškesnė, dainininkams ją lengviau atsiminti ir žinoti pagelbsti jos kontinualus turinys. Taigi, ir atkartojimai zingėse mažiau reikalingi. Tuo tarpu dainuojant dainos vieną posmą (ketureilį), kiekvienas choro dalyvis negalėjo žinoti koks bus tęsinys. Dainų virtinės turinį pagal aplinkybes ir savo nusiteikimą parinkdavo tarytoja (vedėja), o choras jos tekstą pagaudavo ir jai pritardavo. Žiūrint to, ar choras gerai žinojo dainuojamą tekstą, ar silpnai, jis atkartodavo čia ilgesnius, čia trumpesnius dainos posmus. Taigi, atkartojimų dainuojant pagrindą sudaro chorinio dainavimo sąlygos, vadinasi, šitoji latvių dainų ypatybė yra atsiradusi ne atsitiktinai, o išaugusi iš realių aplinkybių[149]).

Bet yra latvių dainose viena atkartojimų rūšis — refrenas, — kurio prigimtis gali būti ir kiek kitokio pobūdžio. Refrenų pavyzdžiai:

Meness savas zvaigznes skaita,
Vai ir visas vakara.
Rami langsam, rami langsam
Rami langsam, ram.
(Mėnuo savo žvaigždes skaito,
Ar yr visos vakare ir t. t.)

[149]) Ibid. 274 p.

Arba: Čigans man iemacija
Savu mazu amatin'.
A i d a i d a l l a, a i d a i d a l l a,
A i, d a i m u d i r a l l a l l a!
(Čigonas mane išmokė
Savo mažo amatėlio ir t. t.)

Refrenas čia galėjo atsirasti iš noro pamėgdžioti ką nors asociacijos būdu (pav. čigonų kalbą), arba prasmingajam dainos tekstui dėl tam tikrų priežasčių (dainininkų nuovargio, teksto neaiškumo, noro paįvairinti jo monotoniškumą ir t.t.) suyrant. Tačiau yra tokių dainų, kuriose refrenas pirmauja, kur jis yra tartum dainos tikslas, kurio atsiekimui daina ir tedainuojama. Prie tokių dainų priklauso beveik visos piemenų dainos su savo šūkavimu (aurešana) ir Joninių dainos su savo lygavimu. Piemeniui dainuojant svarbiausias dalykas yra pats šūkavimas, bet negalima šūkauti betiksliai: daina yra tartum tas tiltas, kuriuo eidamas piemuo artėja prie savo šūkavimų. Tas pat yra ir Joninių dainose. Čia erotiškos kilmės šauksmas „lygo" stovi dainos centre, ir visos Joninių dainos veda prie jo. Tačiau ilgainiui šio šūksnio tikroji reikšmė išbluko ir buvo užmiršta. Neabejotinai kulto reikšmės turėjęs šūksnys tokiu būdu virto beprasmiu refrenu, kuris šiandien dainininkus veikia nebe savo prasme, o tiktai savo skambumu, nebe savo turiniu, o tik savo stilistinėmis ypatybėmis[150]).

Daugelis tų atkartojimų, kurie girdimi dainą dainuojant, išnyksta ją sakant. Tačiau ir dainą sakant atkartojimai turi didelės reikšmės. Čia teks paminėti iš tų atkartojimų tiktai visų ryškiausius.

Pirmoje vietoje tenka pažymėti „g r a n d i n ę" (kede). Tai atkartojimo rūšis, kurios uždavinys jungti strofą su strofa, pav.:

Kad uzaugse mieži, rudzi,
E d m a i z i t i s i j a d a m a,
E d m a i z i t i s i j a d a m a,
Brauc kumel'u dididama.
(Kai užaugs miežiai, rugiai,
V a l g y k d u o n e l ę s i j o d a m a,
V a l g y k d u o n e l ę s i j o d a m a,
Važiuok žirgelį šokdindama.)

[150]) Ibid. 276 p.

„Grandinė“ yra interstrofiškos prigimties. Kur nėra perėjimo nuo strofos strofon, ten nėra ir „grandinei“ vietos. Kur sekančioji strofa glaudžiai jungiasi su pirmesniąja, ten reikalinga ir „grandinė“; kur sekančioji strofa savaiminga, išreiškianti naują mintį, ten „grandinė“ nebūtina.

„Grandinei“ labai artima „k o b i n ė“ (pakare), kuri bendrojoje poetikoje vadinama epanalepsis. „Kobinės“ pavyzdys:

Berni, mani mil'i berni,	(Vaikai, mano mieli vaikai,
Neaiztiekiet s e r d i e n i t i!	Nenuskriauskit n a š l a i t ė l ė s!
S e r d i e n i t e Dievam gauda,	N a š l a i t ė l ė Dievui rauda,
Saujai slauka asarinas.	Saujon šluosto ašarėles.)

Šio atkartojimo atveju nesvarbu ar žodis abu kartu yra pavartotas vienu ir tuo pačiu linksniu. „Grandinė“ duoda pradėtoms mintims tęsinį, „kobinė“ įveda naujas mintis. „Kobinė“ dažnai sutinkama ir proziniame, o ne tik eiliuotame latvių folklore.

Latvių dainose dar dažnai užtinkamas „d v i g u b i n i m a s“ (divkaršojums). Paprastai, jis apima tiktai vieną žodį:

Migla, migla, rasa rasa.	
Z i n u, z i n u, bet neteikšu.	(Žinau, žinau, bet nesakysiu.
V i r i, v i r i nebūs labi.	Vyrai, vyrai, nebus gerai).

Šis atkartojimas neturi dainoje konstruktyvinės reikšmės, kaip „grandinė“ ar „kobinė“; šitoks paprasto žodžio padvigubinimas tiktai suteikia išreiškimui tam tikro intensyvumo.

E p i f o r a, taip dažnai minima bendrojoje stilistikoje, latvių dainose, prof. L. Berzinio teigimu, didesnio vaidmens nevaidina[151]). Užtat nepaprastai ryški latvių dainose yra a n a f o r a. Prof. L. Berzin'š sako, kad anafora, jeigu ir nėra mylimiausias, tai bent visų populiariausias latvių dainų stilistikos vaikas. Anafora dažniausiai susideda iš trijų posmų, nors pasitaiko ir dviejų ar keturių posmų kombinacijų. Anaforos pavyzdys:

Ž e l metin'as, ž e l purin'a,	(Gaila mergelės, gaila kraitelio,
Ž e l un zelta gredzentin'a.	Gaila ir aukso žiedelio.)

Anafora skaičiaus bei apimties atžvilgiu turi beveik matimatiško pobūdžio dėsnius. Dažnai anaforos uždavinį atlieka ne ištisas žodis, o kurio nors žodžio dalis, pav., prefiksas.

---

[151]) Ibid. 282 p.

Bendroje stilistikoje pabrėžiama, kaip anaforai labai būdinga ypatybė, — gradacija. Prof. L. Berzin'š nurodo, kad latvių dainose su anafora jungiama dar kita stiliaus figūra, kuri tokia forma nesanti užtinkama kitų tautų poezijoje. Šią latviams būdingą stiliaus figūrą jis siūlo pavadinti pusiausvyros figūra (lidzsvara). Jos prigimtis esanti šitokia: „Latvių tautos poezija mielai sugretina tarpusavinį sąsąjį turinčius paralelius išsireiškimus, ir būtent tokiu būdu, kad du pirmieji išsireiškimai drauge paimti yra tokio platumo, kaip tretysis vienas pats; galima būtų pasakyti, kad kiekvienas sekantis posmas yra tokio didumo, kaip visi prieš jį stovintieji draugėn sudėti. Ši formulė paprastai galioja ir tada, kai prie trijų posmų prisijungia ketvirtasis. Tokiu būdu latvių anaforą paremia be gradacijos dar ir pusiausvyros figūra“ [152]).

Trijų posmų anaforos su pusiasvyros figūra pavyzdys:

V a i bus lietus, v a i bus saule,
V a i miglin'u nomiglos?

(A r bus lietus, a r bus saulė,
A r miglelę numiglos?)

Šalia teksto pakartojimų, latvių dainose randame ir garsų pakartojimų. Pirmoje vietoje minėtina a l i t e r a c i j a:

Zviegstin zviedza zviedru zirgi.
Riti, riti rita rasa.
Gludu gludu galvu glaudu ir t. t.

Aliteracija turi panašumo į anaforą. Jeigu anafora signalizuoja, kad atkreiptume dėmesį į kurį nors žodį ar jo logiškąjį turinį, tai aliteracija kreipia dėmesį į kurį nors garsą, ypač į garsą žodžio pradžioje. Tačiau dainose ji neturi konstruktyvinio pobūdžio. Aliteracijos elementai dainoje nestovi nustatytoje vietoje ir neturi apibrėžto skaičiaus. Tai yra laisvas žaidimas garsų skambumu su onomatopoetišku atspalviu.

Kiek didesnį vaidmenį dainose vaidina a s o n a n s a i:

Ko ta saulite
Tik gauži raud?
Jūr'a noslika
Sudraba laivin'a.

(Ko ta saulytė
Taip graudžiai rauda?
Jūroj nuskendo
Sidabro laivelis.)

[152]) Ibid. 283 p.

Nors tekste asonansai, sako prof. L. Berzin'š, dažnai praslenka nepastebėti, nes juos užstelbia racionalusis dainos turinys, tačiau tai nereiškia, kad jie neturėtų dainoje ypatingos reikšmės. Asonansai dažnai derinasi prie bendros dainos nuotaikos. Ir aukščiau duotame pavyzdyje dvibalsis „au" esąs nebe reikalo pakartotas tris kartus — jis čia pabrėžiąs liūdesio nuotaiką, sustiprinąs liūdną dainos pobūdį. Aišku, garsai čia yra glaudžiai susiję su turiniu, tačiau atrodo, kad garsai turi ir savaimingos reikšmės, ir kad dainos menas kartais nepasitenkina tik logiškojo turinio adekvatišku išreiškimu žodžiais, bet prie šio išreiškimo, kad jis būtų tikrai meniškas, prijungia dar ir iracionalų elementą[153]).

Apibūdindamas atkartojimų reikšmę ir pobūdį latvių dainose apskritai, prof. L. Berzin'š pirmiausia pabrėžia, kad daugumas atkartojimų rūšių atsiranda natūraliai, be jokio dirbtinumo dėl dainavimo aplinkybių ar dėl dainos konstrukcijos. Choro dainavimas ir maža strofos apimtis (dažniausiai tik 4 eilutės), esą, bus nulėmę latvių dainų stilių. Tačiau be šių techniškų priežasčių, atkartojimai dainose turį dar ir kitokias šaknis. Juk iš tikrųjų, kodėl choras dar kartą pakartojąs tarytojos dainuojamą dainą ištisai arba bent iš dalies? Atrodo, kad be techniškų priežasčių čia dar slypį ir psichologinės.

Atkartojimų priežasties esą reikia, be kita ko, ieškoti dar ir magijoje, kurioje didelį vaidmenį vaidina skaičius trys. Pavyzdžiui, toks trejopas atkartojimas nuolat pasitaikąs Joninių dainų refrene: „lygo, lygo, lygo!" Taip pat ir trijų laipsnių pusiausvyros ar anaforos figūros galį turėti priežastingumo sąryšio su magijos reikalavimais.

Tačiau prof. L. Berzin'š, neneigdamas kai kurių magiškų elementų latvių dainose, yra linkęs atkartojimų šaknies ieškoti dar giliau. Dainos pagrindus, esą, sudaro emocijos. Tačiau emocijų efektai pasireikšdami nesitenkina paprastu išsireiškimu. Stiprūs susijaudinimai norį pasireikšti daugelį kartų. Dvasia nesanti patenkinama vieno karto eksplozijos: juo didesnis susijaudinimas, juo atsirandąs didesnis reikalas reakcijos būdu leisti plačiau išsiveržti dvasios jėgoms, kad žmogaus dvasiai vėl grįžtų pusiausvyra. Be to, primityvioje aplinkumoje, kur įvairios sąvokos dar nesančios pakankamai išsideferencijavusios, žodis ir žodžiu pažymėtas daiktas dažnai nesą skiriami. Todėl, pavyzdžiui, jeigu

[153]) Ibid. 288 p.

dainoje norima kalbėti apie ilgą kelionę, tai ilgai kartojamas tas žadis, kuris žymi kelionę ir t.t.

Iš antros pusės, po kelius kartus dainoje kartojami žodžiai daug intensyviau veikią klausytojus. Todėl atkartojimai esanti gera priemonė labiau paveikti aplinką, nes daina su šitais elementais geriau patinkanti klausytojams ir giliau įstringanti į jų atmintį. Tokiu būdu ir visuomeniški motyvai paremią tas dainų stiliaus ypatybes (t. y. atkartojimus), kurios atsirandančios nesąmoningo efekto poveikyje.

Atkartojimai dar palengviną dainą atsiminti. Tautos daina, progresuodama kitais atžvilgiais, įvairius atkartojimus, atsiradusius dar pirminėje jos kilmės stadijoje, konservavo kaip naudingus atminties pagelbininkus. Galimi net tokie atvejai, kad ten, kur dainos tekste yra „grandinė", o melodija savaime reikalauja atkartojimo, viena dainos eilutė gali būti dainuojama 4—5 kartus. Aišku, kad tokiose sąlygose dainos tekstas gali tiesiog sprauste įsisprausti atmintin. Be to, čia dar daug nulemianti toji aplinkybė, kad šie atkartojimai nesą sugalvoti šaltu apskaičiavimu, bet kad jie remiasi emocijomis. Todėl prof. L. Berzin'š teisingai sako: „Tokiu būdu mūsų tautos dainoms senųjų priemonių pagalba pasiseka pasiekti tai, ko modernioji poezija jokiu būdu neįstengia, būtent — nesuskaitoma daugybe įsiskverbti į dainininkų atmintį" [154]).

[154]) Ibid. 292 p.

Dainų reikšmė latviams

Pabaigos žodyje belieka trumpai pažymėti tą didelę reikšmę, kokią dainos turėjo ir tebeturi latvių tautos gyvenime.

Dainos ilgą laiką buvo beveik vienintelė priemonė latvių nacionalinei sąmonei pasireikšti. Tegu toji sąmonė, kaip matėme, dainose ir nereiškė visų visuomenės luomų aspiracijų vienodu pilnumu, tačiau ji vis dėlto atitiko tautos daugumos, gausiausio jos sluoksnio pažiūras bei norus. Dainos taip pat ilgus amžius buvo kuo ne vienintelė, išskyrus bendrą kalbą, jungtis, kuri jungė vienan kūnan tarp kelių valstybių išdalytą Latviją. Dainos pirmosios atkreipė į save svetimtaučių dėmesį jau tada, kai latviais, kaip etnografiniu vienetu, dar labai mažai tebuvo domimasi. Studijuojant dainas buvo stengiamasi tuo pačiu pažinti latvius ir Latviją. Net tie žmonės, kurie neigiamai žiūrėjo į latvių dainas, net ir jie negalėjo visiškai išvengti jų tam tikros įtakos. Senasis Stenderis, garsusis latvių tautos dainų priešas, pats rašė dainuškas apie girtuoklius tų dainų stiliumi. R. Girgersonas XIX amž. pradžioje davė daugelio dainų parafrazes etc.

Latvių tautos nacionalinis atgimimas taip pat pasireiškė didesniu susidomėjimu liaudies dainomis. Didesnis susidomėjimas dainomis, antra vertus, tam tikra dalimi kėlė nacionalinį atgimimą. Latvių dainos darė ir tebedaro didžiulės įtakos latvių literatūrai, ypačiai poezijai. Žymiausias latvių nacionalinio[155]) atgimimo epochos poetas Auseklis (1850—1879) sėmė savo kūrybai motyvus iš dainų ir savo eilėraščius rašė pagal jų metriką. Tos pat epochos poetas Andriejs Pumpurs (1825—1891) savo poemoje „Lačplesis" ir J. Lautenbachas savo kūriniuose „Zalša ligava" ir „Niedrišu Vidvuds" bandė, naudodamiesi dainų medžiaga ir sekdami jų formą, sukurti latvių tautos epus. Didžiausio latvių poeto J. Rainio (1865—1929) kūryba yra perdėm susi-

---

[155]) Auseklio kūrybos sąsają su liaudies dainomis apžvelgia prof. P. Šmits savo str. „Auseklis ka dzejnieks tautas dziesmu gara", Etnografisku rakstu krajums, I d. 3—12 p.

jusi su dainų motyvais, dvasia ir forma. Reikia tik prisiminti jo dramą „Uguns un nakts", kurios siužetą sudaro sena latvių legenda apie Lokiaplėšį — Lačplesį, arba jo dramatizuotą pasaką „Zelta zirgs" (Aukso žirgas), perdėm ataustą dainų motyvais, arba pagaliau jo liaudies dainų stiliumi parašytą 5 veiksmų pasaką „Pūsk, vėjeli!". Vienas žymiausių latvių prozaikų, Apsišu Jekabs (1858—1929), parašė „Vaizdus tautos dainose" (Bildes tautas dziesmas). Pagaliau, jaunosios kartos pasižymėjęs poetas J. Medenis sukūrė savo poezijoje (ypač baladėse iš latvių nepriklausomybės kovų) ypatingus devynius metrus, paremtus tautos dainų ritmikos pagrindinių elementų (dipodijų) kombinacijomis.[157]). Nėra galima čia išskaičiuoti visų smulkesnių latvių literatūros kūrinių, šiokiu ar tokiu atžvilgiu susijusių su dainomis. Visiškai teisingai sako prof. L. Berzin'š, kad „latvių literatūra be sąryšio su tautos dainomis visai nebūtų tokia, kokia ji yra dabar"[156]).

Dainų melodijos ir ritmika darė ir tebedaro didelės įtakos latvių muzikai. Tokių muzikų ir kompozitorių, kaip Andrieju Jurjano, Melngailio, Graubinio kūryboje skamba daug dainų melodijų motyvų. Žymusis latvių dailininkas Rozentalis ieškojo dainose siužetų savo paveikslams. Daugelis kalbininko prof. J. Endzelino darbų yra pagrįsti kalbos faktais, paimtais iš dainų.

Latvių dainos, apimdamos kelių amžių Latvijos istoriją tiek su jos politiniu ir visuomeniniu, tiek su religiniu ir dvasiniu, plačiausia šio žodžio prasme, gyvenimu, jau seniai pasidarė neišsemiamas faktų ir tyrimų šaltinis istorikams, etnografams ir šiaip įvairiausių sričių praeities tyrinėtojams. Negalima rasti nė vienos naujesniais laikais rašytos Latvijos istorijos, kurioje nebūtų naudotasi dainų duomenimis. Istoriko dr. A. Švabes daugelis studijų yra pagrįstos dainų medžiaga. Jo dviejų tomų „Latvių kultūros istorija" mirgėte mirga dainų citatomis. Etnografas prof. P. Šmits parašė visą eilę įdomių etnografinių studijų, naudodamasis tik dainomis. Tos studijos sudėtos jo „Etnografinių raštų rinkiniuose" (Etnografiski rakstu krajumi), kurių jau išėjo trys dalys (1912 m. ir 1923 m.). Jo paties parašyta „Latviešu mitologija" (II laid. 1926 m.) taip pat pagrįsta dainų ir, apskritai, folkloro

---

[156]) Žiūr. Doc. L. Berzin'š, „Tautas dzejas nozime latviešu tautas dzive". Latvieši, I t. 242 p.

[157]) Apie latvių dainų metrikos įtaką latvių rašytinei poezijai ir apie J. Medenio sudarytuosius metrus žiūr. plačiau Jono Rudzyčio str. „Tautiškas metras latvių poezijoj". Židinys, 1936 m. Nr. 4, 410—421 p. p.

duomenimis. Naujausieji jo istoriniai ir etnografiniai raštai, surinkti knygoje „Vesturiski un etnografiski raksti“ (1937 m.), irgi daugiausia paremti dainų medžiaga. Dainos pasidarė viso latvių mokslinio ir intelektualinio pasaulio susidomėjimo bei tyrimų objektu. Kiekvienos mokslo srities specialistas jose randa sau medžiagos.

Dainos, ypačiai monumentalūs jų rinkiniai, jau seniai pasidarė latvių pasididžiavimas tiek pačioje Latvijoje, tiek už jos sienų. Negalima sakytis pilnai pažįstant Latviją, latvių tautos praeitį ir dabartį, nepažįstant latvių dainų.

Pedagogai nebe nuo šiandien nurodinėja didžiulę latvių dainų auklėjamąją reikšmę. Dainų platus humaniškumas, neretai apimąs net gyvulių ir augalų pasaulį, jų gilus nuoširdumas ir, apskritai, demokratiškos socialinio gyvenimo tendencijos, pasireiškiančios dainose, suteikia jų turiniui iš tikrųjų visiškai pozityvios auklėjamos reikšmės[158]). Štai kodėl latvių mokyklų chrestomatijose skiriama daug vietos dainoms, o mokyklų bibliotekose pilna dainų rinkinių.

Pagaliau, latvių liaudies dainos yra svarbios ir reikšmingos tiek apskritai visiems, tiek ypač latviams, kaip didžiulis, visos tautos amžių amžiais sukurtas ir visos tautos širdyje ir sąmonėje plačiai išsišakojęs meno kūrinys. Kaip tik šitąjį dainų reikšmės atžvilgį ypačiai pabrėžia prof. L. Berzin'š, kurio žodžiais ir baigiame šią apžvalgą: „Svarbiausia dainų vertybė yra ta, kad tautos dainos, nepaprastai teisingai ir giliai atvaizduodamos gyvenimo reiškinius, o ypačiai žmonių jausmus, virš mūsų pilkos kasdieninės buities iškelia naują, šviesesnį pasaulį, į kurį mes — vėlesniosios kartos — žiūrime kaip į nesuprantamą gamtos stebuklą. Ir šį savo pasaulį tautos dainija iškelia tokiu nuoširdumu ir naivumu, tokiu monumentaliu paprastumu, tačiau tuo pačiu ir tokia nepaprasta formos pilnybe, kad mažosios dainelės atrodo nebe sukurtos, o tiesiog augte išaugusios“.

---

[158]) Dainų reikšmę nacionaliniam latvių jaunuomenės auklėjimui ypač pagrįstai iškelia cand. phil. Kr. Ancitis str. „Tautas tradicijas un nacionala audzinašana“. Izglitibas Ministerijas Menešraksts, 1938 m. Nr. 1, 15—27 p. p.

P. S. Ši apžvalga buvo parašyta 1932 metais. Aplinkybės vis taip susidėdavo, kad ji net ligi šiol negalėjo būti išspausdinta. Pagaliau atsitikus progai ją išspausdinti, teko ji papildyti naujų, paskutiniais metais pasirodžiusių dainologijos veikalų duomenimis, žinoma, kiek tai buvo galima padaryti iš esmės nebekeičiant jau parašyto darbo apimties bei plano.

Šioje vietoje viešas padėkos žodis priklauso gerb. prof. M. Biržiškai, peržiūrėjusiam šios apžvalgos pirmąją redakciją ir suteikusiam vertingų nurodymų.

Prie šios apžvalgos, kaip iliustracinis priedas, buvo išversta per 400 latvių tautos dainų. Deja, jos dar ir šį kartą tebelieka rankraštyje.

Taip pat tenka apgailestauti, kad bespausdinant šią apžvalgą dėl spaustuvės kaltės nebuvo išvengta nemalonių korektūros klaidų. Skaitytojo dėmesiui įdėtas jų atitaisymo sąrašas.

PAGRINDINĖ LITERATŪRA

Latvju Dainas Kr. Barona, kopojuma. I—VI t. Ryga, 1922 m.

Latvju tautas dain'as. Kedig'ejis prof. J. Endzelins, sakartojis R. Klaustiņš. I—XII t. Ryga, 1928—32 m.

Prof. L. Berzin'š, Latviešu tautas dziesmas. Latviešu literatūras vesture. Red. prof. L Berzin'š ir kt. I t. Ryga, 1935 m.

Prof. L. Berzin'š, Epitets latviešu tautas dziesmas. Filologu Biedribas Raksti, VI t.

Prof. L. Berzin'š, Dažada veida atkartojumi latviešu tautas dzejas. Zin. Kom. Rakstu Krajums, XVIII t.

Prof. L. Berzin'š, Latviešu tautas dziesmu metrika. Austrums, 1894 ir 1896 m.

J. Bičolis, Latviešu tautas dziesmu chronologija. Cel'i, VII t. 1936 m.

Dr. A. Bilenstein, Das Johannisfest der Letten. Baltische Monatschrift, XXIII, 1874 m.

Otto Böchel, Psychologie der Volksdichtung. 1906 m.

Karl Bücher, Arbeit und Rhytmus. 1909 m.

J. A. Jansons, Latvju skatulugas sakumi kazas un rotal'as. Zin. Kom. Rakstu Krajums, XVIII t.

J. A. Jansons, Uz ka pamatojas mūsu tragedijas sakumi Jan'os un Dievaines? Filologu Biedribas Raksti, VI t.

J. Lautenbachs, Ligo svetki. Rota, 1886 m.

J. Lautenbach, Očerki iz istorii litovsko-latyšskago narodnago tvorčestva. I—II t.

Latvieši. Red. prof. Fr. Balodis, prof. P. Šmits ir prof. A. Tentelis. I t. 1930 m., II t. 1932 m.

Die Letten. Aufsätze über Geschichte, Sprache und Kultur der alten Letten. Ryga, 1930 m.

W. Mannhardt, Die lettischen Sonnenmythen. Zeitschrift für Etnologie, 1875 m.

Prof. A. R. Niemi, Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai. Mūsų Tautosaka. VI t. Kaunas, 1932 m.

Prof. P. Šmits, Latviešu mitologija. II leid. Ryga, 1926 m.

Prof. P. Šmits, Etnografisku rakstu krajums. I—III d.

Prof. P. Šmits, Vesturiski un etnografiski raksti. Ryga, 1937 m.

Prof. A. Švabe, Raksti par latvju folkloru. I d. Ryga, 1923 m.

Prof. A. Švabe, Latvju kulturas vesture. I d. 1921 m., II d. 1922 m.

Prof. A. Švabe, Latvju dainu vecums. Latvju gramata, 1923 m. Nr. 9—10, 1924 m. Nr. 2.

T. Zeiferts, Latviešu rakstniecibas vesture. I d. 1927 m.

Smulkesnioji ir antraeilė literatūra nurodyta išnašose.

PROF. A. P. PRIOULT

BALZAC EN 1834 ET LA PRÉPARATION DU PERE GORIOT

„Etre célèbre et être aimé": ces paroles, bien que figurant dans la lettre XIV de la **Correspondance** publiée en 1876 par Calmann-Levy, n'ont pas été écrites par Balzac; la lettre manuscrite qu'il adressait à sa soeur Laure vers le 15 Août 1821, contient, non cette formule lapidaire, mais le texte suivant: „... je n'ai que deux passions: l'amour et la gloire, et rien n'est encore satisfait, et rien ne le sera jamais"[2]). Cette phrase définit assez clairement le double objectif poursuivi par Balzac au cours de sa carrière, pour que l'on soit fondé à se demander à quel souci des éditeurs peuvent bien répondre des retouches aussi inutiles, aussi arbitraires, du texte primitif. Sur cette remarque, demandons nous où en était la vie sentimentale, et où en était l'oeuvre de Balzac en 1834, avant la préparation du **Père Goriot.**

Depuis plusieurs mois, Balzac se trouvait en pleine indécision, tant au point de vue affectif que littéraire: fait grave, pour lui, pour son avenir, si l'on songe combien, chez lui, la vie intime et le progrès de l'oeuvre ont toujours été liés[3]). Jusqu'en Décembre 1833 et bien au delà, il a profondément aimé la Duchesse de Castries, sans avoir été payé de retour: du moins, il le croit. Cependant, comme l'indique M. Marcel Bouteron dans **Les cahiers Balzaciens:** „cette femme a certainement aimé Balzac autant qu'il lui semblait permis d'aimer une seconde fois. Quant à

---

[1]) **Oeuvres complétes de Balzac, T XXIV, edit. C. L. 1926. p. 35.**

[2]) **Walter Scott Hastings. Les variantes des lettres de Balzac à sa famille. Edit de la Rev. Polit et Litt. (Revue Bleue), p. Il et 12.** A noter que Balzac écrivait déja en Septembre 1819 (et non 1820, comme l'indique à tort l'édition C. L, p 19): „Rien, rien que l'amour et la gloire ne peut remplir la vaste place qu'offre mon coeur..."

[3]) „Sachez bien que j'ai la vie du coeur et celle du cerveau, que je vis plus par les sentiments que par les caprices de l'esprit..." **(Balzac. Lett. à l'Etrangère. T. I. p. 153)**, écrivait-il à Mme Hanska en 1834.

Balzac, il est non moins certain qu'il lui a fallu des mois et des années pour s'en détacher"[1]). Il n'en éprouvait pas moins une cruelle désillusion, fort compréhensible jusqu'à un certain point: il est vrai que Madame de Castries „a joué avec lui un impitoyable jeu de coquette"[2]) qu'une nature violente comme celle de Balzac devait mal supporter. Il est vrai encore qu'il n'a pas pleinement compris cette femme aristocratique: ce qui le prouve, c'est qu'il passera longtemps encore à son sujet, par des alternatives de bouderie et de réconciliation, dont ses lettres à Madame de Castries, à Madame Zulma Carraud, son amie d'Angoulême, et même à l'Etrangère, constituent autant de témoignages.

Balzac, pourrait-on objecter, est allé, fin Décembre 1833, chercher à Genéve des consolations près de la Comtesse Hanska; il a prolongé son séjour dans cette ville jusqu'au début de Février 1834. Mais les déclarations d'amour parfois enfantines contenues dans les billets rédigés par lui du 25 Décembre 1833 au 12 Février suivant, les serments de fidélité prêtés à l'Etrangère, un peu vite peut-être, ne sauraient faire illusion: Balzac demeure épris de Madame de Castries. C'est à elle qu'il pense en composant son roman de vengeance: **Ne touchez pas la hache,** presque entièrement rédigé à Genéve et publié en 1834 dans les **Etudes de Moeurs, Scénes de la Vie Parisienne,** tome III[3]). — En outre, à peine Balzac était-il de retour à Paris, que, le 18 Février, il allait voir Madame de Castries[4]): il avouait cette visite à Madame Hanska, prétextant qu'il ne voulait point de cette femme „pour ennemie" à l'occasion de son livre: „le meilleur des moyens de m'en faire un défenseur contre le Faubourg St Germain est de lui faire approuver l'oeuvre par avance, et elle l'a fort approuvée". Ainsi Balzac hésite entre Mme de Castries et Mme Hanska; sa vie demeure comme en suspens. Il a beau dire à l'Etrangère: „Ton esprit me plaira toujours, ton âme est forte; tu es bien la **femme** que j'ai souhaité pour mienne"[5]); ou encore „. . . . j'ai senti là que je t'aimais **in aeternum**"[6]), il n'y a pas à s'y

---

[1]) No 6. **Correspondance inédite de H De Balzac avec la Duchesse de Castries, (1831—1848), p. XXII.**

[2]) **J. Bertaut. Le Père Goriot de Balzac. p. 12.**

[3]) Ce roman prendra, en 1839, dans l'edition Charpentier, le titre de **La Duchesse de Langeais.**

[4]) **Balzac. Letters à L'etrangère. T. I. p. 131.**

[5]) **Balzac. op. cit. T. I. Lettre du 17 Février 1834, p. 130.**

[6]) **Balzac. op. cit. T. I, Lettre du 21 Février 1834, p. 132.**

tromper: Mme de Castries l'attire encore et, au moindre geste, il demeure prêt à la suivre. Il en sera longtemps ainsi: les lettres qu'il a échangées avec elle jusqu' en Octobre 1834 sont douloureuses, sans marquer pour cela une rupture définitive.

***

Pendant cette période, la production balsacienne demeure hésitante. Au premier trimestre 1834, Balzac travaille à son **Histoire des Treize. Ne Touchez pas la Hache,** roman fort médiocrement rédigé à Genève, est encore sur le chantier et coûte à son auteur un gros effort: „Mercredi 19 Février 1834. Travail enragé. **La duchesse de Langeais** me coûte plus que je ne saurais te dire. A mon avis, c'est colossal de travail, mais ce sera peu apprécié de la foule"[1]). Et il ajoute, le Samedi 22: „Ne touchez pas la hache a été changé. Tu liras une oeuvre nouvelle"[2]). Ce roman, achevé au début de Mars[3]), parait le 15. Puis Balzac reprend le roman mystique de **Séraphita,** au quel il travaillait déjà à Genéve: mais il n'avance guère et ne va pas tarder à interrompre cette tâche[4]).

Depuis son retour à Paris,, il est préoccupé de nouer des relations avec la Contesse Apponyi, femme de l'ambassadeur d'Autriche, à laquelle il était recommandé: elle le reçoit pour la première fois le 23 Mars[5]), c'est à l'une de ses soirées qu'il rencontrera peu aprés la Comtesse Guidoboni-Visconti, laquelle devait tenir pendant les années suivantes une certaine place dans la vie sentimentale de l'écrivain. Il s'est brouillé avec M. de Girardin[6]), prétend l'être avec les Fitz-James, passe du temps à corriger les épreuves des ouvrages qu'il a sous presse, la troisième livraison des **Etudes de Moeurs au XIX siècle, les Chouans,** le troisième dixain des **Contes drolatiques.** Entre temps, Balzac éprouve un échec au prix Montyon: l'Académie française, dans ses séances des 13, 25 Mars et 17 Avril 1834, ne l'accorda pas

---

[1]) Balzac. op. cit. T. I, p, 131.

[2]) Balzac. op. cit. T. I, p, 135.

[3]) Balzac. op. cit. T. I, Lett. du 2 Mars. p. 137.

[4]) C'est fait le 3 Avril: „Votre pauvre **Séraphita est délaissée.** (Balzac. op. cit. T. I. p, 145).

[5]) Balzac. op. Cit. T. I. p. 144: „... J'ai dit adieu à la taupinière des Gay, des Emile de Girardin et Cie".

[6]) L. J. Arrigon. Balzac et la Contessa. p. 11.

au **Médecin de Campagne,** que le romancier avait publié l'année précédente; elle lui préféra **Le Petit Bossu** et la **Famille du Sabotier par** Melle S. Ulliac Trémadeure[1]). Le 10 Avril, il était à Frapesle pour combattre l'anémie cérébrale qui le menaçait: „Le docteur m'a ordonné le changement d'air, le repos absolu, nulle occupation et une nourriture abondante. Me voici donc pour une dizaine de jours, en Berry, à Issoudun, chez Madame Carraud.

„Aujourd'hui, 10 Avril, me voilà mieux; je puis vous écrire, „vous mander ma petite agonie, mon désespoir; car, en ne me „sentant plus ni force, ni pensée, je pleurais comme un enfant. „Mais aujourd'hui je reprends courage; **passato pericolo, gabba-„to il santo.** Je vais me moquer du docteur, qui me disait: „Vous „mourrez comme Bichat, comme Béclard, comme tous ceux qui „ont abusé, par le cerveau, des forces humaines, et ce qu'il y aura „d'extraordinaire en vous, c'est que vous, vous le plus énergique „**interdicteur** du mouvement, vous l'apôtre qui prêchez l'absence „de pensée, vous qui prétendez que la vie s'en va par les passions, „et par les mouvements du cerveau plus encore que par les mou-„vements corporels, vous serez mort pour avoir oublié les formules „que vous formuliez" [2]).

Balzac n'écoutait que d'une oreille les bons conseils de son excellent ami, le docteur Nacquart: car, déjà, il reprenait son travail, songeait à „une oeuvre capitale, **César Birotteau,** le frère „de celui que vous connaissez, victime comme son frère, mais „victime de la civilisation parisienne, tandis que son frère n'est „victime que d'un seul homme[3])". Revenu à Paris vers la mi-Avril, il préparait la nouvelle édition des **Chouans** qui allait paraitre le 15 Mai; puis il entreprenait „une tragédie en prose, „intitulée **Don Philippe et Don Charles**[4])" qu'il mettra de côté dés le début de Juin[5]. Car les rééditions d'oeuvres antérieures le retiennent et, pour s'assurer une vogue qui ne vient point, il prépare **La Recherche de l'Absolu.**

---

[1]) Marcel Bouteron. Balzac ET le prix Montyon. Rev des 2 Mondes du 15 Décembre 1933, p 931; et les Candidatures de M. de Balzac. Rev des 2 Mondes du 15 Octobre 1935, p. 915.

[2]) Balzac. op. cit. T. I. p. 148. Voir egalement la correspondance entre Balzac et le Dr. Nacquart publiée par M. Bouteron dans les Cahiers Balsaciens.

[3]) Balzac. op. cit. T. I. p. 149.

[4]) Balzac. op. cit. T. I. p. 156.

[5]) Balzac. op. cit. T. I. p. 162.

Ses échecs avaient été prévus par l'auteur du **Medecin de Campagne**: sa correspondance de l'année 1834 passe sans cesse de l'espoir à la déception, d'un succés escompté à la désillusion. De Genéve, le 30 Janvier, il écrivait à Mme Zulma Carraud: „Mes travaux faits ne sont rien en comparaison de mes travaux à faire. **Séraphita** est une oeuvre encore plus cruelle qu'aucune autre pour le faiseur. Ma libération s'avance peu. Le **fiasco** du **Médecin de campagne**, de **Louis Lambert**, m'a chagriné, mais j'ai pris mon parti; rien ne me découragera[1]). „Le 9 Mars, note plus optimiste, le romancier écrit à Madame Hanska: „**La Duchesse** parait le 15; elle soulève tout Paris déjà[2])". Mais, le 10 Mai suivant, il laisse entendre à sa correspondante que l'heure du triomphe n'est pas venue pour lui, faute d'un public assez éclairé; et que, pour en finir avec les „écrasantes obligations" qui pésent sur lui, „Il faut „que tout marche de front: la petite littérature de gros sous, les „niaiseries, les études de moeurs et les grandes pensées qui ne „sont pas comprises, **Louis Lambert, Séraphita, César Birotteau,** „etc.[3])". Cependant à préparer **Séraphita,** Balzac a repris espoir: „**Séraphita** m'a servi à rentrer avec un grand éclat. L'oeuvre a surpris les Parisiens[4])" écrit-il le 3 Juin; et le Ier Juillet: „**La Recherche de l'absolu** reculera, certes, les bornes de ma réputation; mais ce sont des victoires qui coûtent trop cher...[5])" Cet optimisme a soutenu Balzac quelques mois.

En Août 1834, il dut fournir „dix jours de travail exorbitant" pour achever la troisième livraison des **Etudes de Moeurs**[6]); il en éprouve à la fois une horrible fatigue et de sérieuses alarmes au sujet de sa santé: „j'ai eu hier une inflammation au cerveau, par „suite de mes trop grands travaux; mais, par le plus grand des „hasards, j'étais chez ma mère qui a une fiole de baume tranquille „et qui m'en a baigné le front. J'ai horriblement souffert pendant

---

[1]) Balzac. O. C. T. XXIV édit. C. L. p. 192. Ce texte contient une allusion aux dettes que Balzac trainait depuis 1828, à la suite de la faillite de son imprimerie.

[2]) Balzac. Lettres à l'Etrangère. T. I. p. 139.

[3]) Balzac. op. cit. T. I. p. 156.

[4]) Balzac. op. cit. T. I. p. 161.

[5]) Balzac. op. cit. T. I. p. 167.

[6]) M. Bouteron. Les Cahiers Balsaciens No VIII. Correspondance inédite de Honoré de Balzac avec le Dr. Nacquart (1823—1850), Lettre VII, p. 11.

„neuf ou dix heures. Je suis mieux aujourd'hui[1])". Sur le conseil de son médecin et ami, le docteur Nacquart, il se proposait donc, sitôt achevée **la Recherche de l'absolu,** de prendre un repos et de le consacrer à un voyage à Vienne, auquel il dut renoncer par la suite. A son ami Théodore Dablin, il adressait, sans doute dans les premiers jours de Septembre, le billet suivant:

„Mon Cher Dablin,

„Je me trouve dans un de ces effroyables abattements qui suivent „les excés. Je suis incapable de quoi que ce soit. Cela vient de ce „que je ne prends plus de café noir. Soyez assez bon pour „m'excuser, remettez à lundi notre diner; si vous ne pouviez pas, „vous me le diriez. Mille choses gracieuses; mon ouvrage ne parait que Lundi; en attendant, voici un nouveau **Médecin de campagne.**

„Ayez l'amitié de me pardonner l'incohèrence de cette lettre, „car je suis hors d'état d'écrire. C'est là de ces souffrances qui „ne sont connues que de Dieu et de moi.

„Mille amitiés devouées[2])".

Aussi, pour se remettre des fatigues que lui avait causées **La Recherche de L'absolu,** et poursuivre son travail, Balzac s'était-il rendu, avant la fin Septembre, au château de Sâché, chez Monsieur de Margonnes. Laissons ici la parole à Mr. Jules Bertaut pour la description de Sâché et de la vie qu'y menait Balzac: „C'est une bonne et solide maison à deux étages, située „au milieu d'un jardin aux arbres centenaires. L'intérieur est „composé de belles piéces (le salon a plus de dix métres de long), „meublées dans le goût de l'Empire et de la première Restaura„tion, avec quelques trés belles épaves du XVIII-e siécle. Sauf „le salon qui est parqueté, toutes les pièces sont dallées de car„reaux de Châteaurenault blancs.

„La chambre de Balzac est située au deuxième étage. Elle „est petite, mais chaude d'atmosphère. Au fond de l'alcôve, on „devine un grand lit peint en gris. La commode est premier em„pire, la table à écrire, le fauteuil et les chaises en acajou. Les „murs sont tendus d'un papier à fleurs.

„... Cette fois, il (Balzac) parait absorbé. Il avoue à ses „hôtes une grande détresse: le travail écrasant, le fardeau des

---

[1]) Balzac. op. cit. T. I. Lettre du 20 Août 1834. p. 183.

[2]) Balzac. O. C. T. XXIV. p. 199.

„dettes, des pressentiments de mauvaise augure... On le félicite „sur ses dernières productions: La **Recherche de l'absolu, Eugé-** „**nie Grandet,** deux chefs d'oeuvre!... S'il est venu chez ses amis „Margonne, c'est pour travailler ferme et écrire un roman qui le „hante depuis des mois, mais qu'il faut terminer maintenant, car „il doit passer, par traité, en Décembre, à la **Revue de Paris**[1])". Ce roman, c'était le **Père Goriot.**

Mais, de retour à Paris, Balzac ne tardait pas à éprouver une nouvelle dépression, comme il l'indique à Madame Hanska dans sa lettre du 18 Octobre: „... que puis-je vous dire de bon? Je suis gai dans ma tristesse, gai parce que mes pensées peuvent s'envoler diaprées vers vous sans crainte; mais, en réalité, je suis fatigué, accablé de travaux et de contrariétés. Tenez-vous beaucoup à connaître cette vie de cratère ensanglanté? Comment vous envoyer à vous, si fraiche, si pure, le récit de tant de douleurs? Savez-vous, pouvez-vous savoir ce qu'un éditeur nous cause de souffrances, en lançant mal dans le monde un livre qui nous coûte cent nuits, **comme la Recherche de l'absolu.** Deux membres de l'Académie m'ont appris la chimie pour laisser le livre vrai scientifiquement, ils m'ont fait remanier mes épreuves jusqu'à dix à douze fois. Il a fallu lire Berzèlius, travailler son style, ne pas ennuyer de chimie les froids lecteurs de France en faisant un livre dont l'interêt se base sur la chimie, et il n'y en a pas, en effet, huit pages en tout dans les quatre cents pages du livre. Eh, bien, ces travaux gigantesques qui, faits en un temps donné, ont lassé vingt ouvriers imprimeurs, qui m'appelaient un tueur d'hommes", parce que quand je passais dix nuits ils en passaient cinq; eh bien, ces travaux de lion sont compromis. **L'Absolu** dix fois plus grand selon moi, comme **Eugénie Grandet,** va rester sans succés et mes douze volumes ne s'èpuiseront pas au gré de mes travaux; ma libération sera retardée! Comprenez vous ma rage?[2])".

Balzac ne savait que trop qu'à écrire de grands romans, il risquait d'être incompris de ses lecteurs. Il le dira nettement en Mars 1835 à la Duchesse de Castries, à propos de **Séraphita:** „... ou j'aurai grandi, ou les Parisiens ne me comprendront „pas. Et, comme, chez eux, la moquerie remplace ordinairement „la compréhension, je n'espère qu'en un succés lointain et tar-

---

[1]) J. Bertaut. Le Père Goriot de Balzac. p. 104—105.

[2]) Balzac. Lettres à l'etrangère. T. I. p. 193—194.

„dif[1])" Il ne s'en adonnait pas moins à un travail surhumain, dont Jules Sandeau, qui s'était offert à lui comme secrétaire, a laissé divers témoignages[2]). Car, aprés tant d'échecs subis, il lui fallait un succés qui le classât à part des autres faiseurs de romans et le mît hors de pair.

***

Aussi veut-il faire une oeuvre pour le grand public, oeuvre toute différente bien entendu, de ses romans philosophiques, mais capable de plaire au lecteur et de l'émouvoir. Il ne songe pas pour cela, — sa **Correspondance** en offre la preuve formelle, — à interrompre la rédaction de ses romans philosophiques et, en particulier, du roman mystique et swedenborgien qu'est **Séraphita.** Mais il va présenter à des lecteurs en quête d'émotions fortes, l'histoire du **Père Goriot.** C'etait là un sujet qu'il devait tenir en réserve depuis longtemps. Faut-il admettre, avec M. J. Bertaut que Balzac, pendant qu'il était clerc d'avoué en 1816—1818 chez maitre Guyonnet-Merville, a pu avoir „connaissance par hasard, d'une histoire de la vie réelle, d'une „affaire de l'étude", dans laquelle on voyait un père abandonné par ses enfants, après avoir comblé ceux-ci, mourir affreusement dans la misère et la solitude?[3])" Cette hypothèse n'est malheureusement étayée que par un trés léger détail: dans l'un de ses romans de jeunesse, publié, en 1821, sous le titre de **Jean-louis ou la Fille trouvée** et sous la signature de Lord R'hoone, Balzac avait placé parmi les personnages de second plan le saute ruisseau Courottin, lequel abandonne sa mère mourante aprés l'avoir volée; mais il s'agit là d'un fait bien lointain. De ci, de là, dans ses romans de jeunesse, se rencontrent divers détails qui, transformés par l'imagination essentiellement plastique et déformante du génial romancier, vont se fondre dans ces complexes si riches que sont le père Goriot et Vautrin. En 1824, Balzac avait publié un roman noir, dont le titre primitif devait être **Le Criminel;** cet ouvrage, paru chez J. Buissot à Paris, portait en réalité le titre de: **Annette ou le criminel,** par Horace de St-Aubin; il sera réedité en 1836—37 par le libraire Charpentier, sous celui **d'Argow le pirate.** Or, ce roman s'ouvre par

---

[1]) Balzac. O. C. T. XXIV, p. 212.

[2]) Mabel Silver. Jules Sandeau, l'homme et la vie. p. 70 et suivantes.

[3]) J. Bertaut. op. cit. p. 31.

une étude de la famille Gérard, dont le père, vieux sous-chef de bureau des Droits Réunis, récemment mis à la retraite, a une fille, Annette, qu'il aime profondément, comme le vieux Goriot aimera les siennes. Selon toute vraisemblance, cette étude de caractéres a été empruntée à un projet de roman, **La Famille R'hoone,** auquel Balzac songea fort tôt, au point d'écrire à Mme Laure Surville, sa soeur, en Juin 1821: „Ah! nous sommes de fiers originaux dans notre sainte famille. Quel dommage que je ne puisse nous mettre en romans!..[1])"; et, à ce propos, il lui déclarait encore fin Janvier ou Ier Février 1822: „Chère Soeur, je m'en vais travailler comme le cheval d'Henri IV avant qu'il fût en bronze, et, cette année, j'espére gagner les vingt mille francs qui doivent commencer ma fortune. J'ai à faire: **Le Vicaire des Ardennes, Le Savant, Odette de Chandivers** (roman historique) et **la Famille R'Hoone,** plus une foule de pièces de théâtre![2])". Ces originaux qu'il voulait peindre dans ce dernier roman, c'étaient certainement son vieux père, Bernard-François Balzac, et ses soeurs, Laure, mariée à M de Surville, alors ingénieur des Ponts et chaussées à Bayeux, et Laurence, qu'épousera M. de Montzaigle. A coup sûr, le romancier dut utiliser ses souvenirs et des manuscrits déjà anciens pour composer les personnages de Goriot et de ses deux filles. D'ailleurs, le père Goriot n'est-il pas pour reprendre la définition plaçée par Balzac dant une lettre adressée à sa soeur Laure, vers le 15 Août 1821, „un homme qui a diné et qui regarde ceux qui arrivent en faire autant?[3])" Et le jeune Rastignac ne pouvait-il pas s'écrier, comme le Balzac de 1821: „... mon assiette est vide, elle n'est pas dorée, la nappe est terne, les mets insipides. J'ai faim, et rien ne s'offre à mon avidité". Dans le roman de **Wann-Chlore,** publié en 1825 et réédité en 1837 sous le titre de **Jane la Pâle,** Balzac a mis en scène une jeune fille anglaise, Miss Smithson, ardemment aimée par le vieux musicien et compositeur qu'est son père: elle fait tout son bonheur et, lorsqu'il meurt, c'est en attachant sur elle son regard et en lui consacrant ses dernières pensées, ainsi que le fera par rapport à ses filles, ou croira le faire, le vieux Goriot agonisant. Enfin, ce n'est pas sans raison que M. Bellessort a signalé que, dés 1829—1830 et dans **la Vendetta,** Balzac a cotoyé le sujet qu'il développera dans le **Père**

[1]) Balzac. O. C. T. XXIV. p. 28.

[2]) Balzac. op. cit. p. 42.

[3]) W. S. Hastings. op. cit. p. 12.

Goriot[1]). Reconnaissons d'ailleurs que le romancier, lorsqu'il rédigeait **la Vendetta,** n'eût pas été capable de donner à son sujet l'ampleur, le degré d'interêt, la profondeur d'analyse qu'il déploiera dans le **Père Goriot.**

***

A ces élements, il convient d'ajouter les données empruntées à la tradition littéraire. Précisant les indications laissées à ce sujet par le regretté A. Lebreton, M. J. Bertaut a montré ce que ce roman devait à la vieille idée, si souvent exploitée dans les littératures, du „père génereux."[2]). M. P. Barrière a repris la question dans sa thése principale, où l'on trouve tout un luxe de renseignements à cet égard[3]). A la suite de F. Baldensperger[4]), de Marcel Bouteron[5]), j'ai indiqué dans mon édition du Père Goriot[6]) ce que ce roman paraissait devoir à Shakespeare et à Walter Scott; sans doute conviendrait-il d'ajouter à tout cela l'influence des romans noirs anglais, notamment de **Maturin. Melmoth ou l'homme errant,** dont Balzac connaissait bien la traduction faite par Cohen en 1821: il s'en était inspiré dans **Le centenaire ou les Deux Béringheld.** Inutile de passer en revue les textes, fort nombreux, ainsi utilisés par Balzac, qui a passé sa jeunesse et une partie de sa carriére, à dévorer des livres de toute espéce. Disons plutôt que **le Père Goriot,** comme la plupart des romans balsaciens, est une synthèse originale faite d'éléments disparates, autour d'un ébranlement léger issu de l'expérience personnelle de son auteur.

De cet ébranlement, nous saisissons peut être la première trace dans le carnet de notes balsacien publié en 1910 par M. Jacques Crépet et intitulé: **Pensées, Sujets, Fragments.** Voici le texte auquel nous faissons allusion: „sujet du Père Goriot. — Un brave homme — pension bourgeoise — 600 francs de rente — s'étant dépouillé pour ses filles qui, toutes deux, ont 50.000

---

[1]) A. Bellesort. Balzac et son oeuvre. P. 314—315.

[2]) J. Bertaut. op. cit. ch. III.

[3]) P. Barriere. Honoré de Balzac et la tradition littéraire. Classique. Index dee oeuvres citées, N° 69, p. 271.

[4]) F. Baldensperger. Orientations étrangères chez Honoré de Balzac. p. 90—94. ouvrage dans lequel ont été mis en valeur notamment les éléments lavatériens du roman balsacien.

[5]) Comédie Humaine, édition Conard, T. VI.

[6]) Balzac. Le Père Goriot, éditions de Cluny, p. XVI.

Francs de rente, mourant comme un chien. „En outre, dès Février-Mars 1832, et à la fin de **la Transaction** qui deviendra par la suite **La Comtesse à deux Maris,** puis **Le Colonel Chabert,** Balzac prêtait à l'avoué Derville les paroles suivantes: „Combien de choses n'ai je pas apprises pendant le temps que j'ai été avoué? j'ai vu mourir un père dans un grenier, sans sou ni maille, abandonné par ses deux filles, à chacune desquelles il avait donné quarante mille livres de rente![1])" Ce fait divers doit-il être considéré comme une histoire réellement vêcue, dont Balzac aurait été témoin? Il l'a du moins présenté comme tel à plusieurs reprises[2]); et il n'existe aucune raison valable de mettre en doute cette affirmation.

Ce n'est que le 28 Septembre 1834[3]), que Balzac fait allusion à la composition de ce nouveau roman dans une lettre qu'il adressait ce jour-là à sa mère: „j'estime qu'il me faut dix jours pleins, à compter d'aujourd'hui Dimanche, pour achever **le Père Goriot** et Séraphita...[4])" Cette phrase parait bien prouver que ces romans avaient été commencés depuis quelque temps déjà: nul doute pour **Séraphita;** mais, sur le premier de ces ouvrages, la correspondance de Balzac ne donne aucune indication. En même temps, il renseignait sa mére sur la date probable à laquelle serait terminé le roman: „tu recevras, dans une boîte qui partira vers Jeudi (2 Octobre, je crois), le manuscrit du **Père Goriot.** „Songe que c'est précieux, unique, et prie Madame Everat de le „serrer dans sa commode plutôt que de me perdre cela, — car „on m'a déjà perdu par là le traité Ricourt! — enfin, prends tou„tes les précautions imaginables; — c'est une oeuvre plus belle „**qu'Eugénie Grandet;** du moins j'en suis plus content[5])". Le lendemain, il écrivait à Mme de Surville: „Je ne suis pas ici pour autre chose que pour travailler comme un cheval, et samedi vous aurez un manuscrit, une fière oeuvre! bien plus émouvante que ne l'est **Eugénie Grandet** ou **La Recherche de l'absolu.** Ca m'a coûté cher, du reste![6])". A Mme Hanska, il déclare enfin, le 18

[1]) Balzac. La Comtesse à deux Maris. In Oeuvres de H. de Balzac, Bruxelles, Méline et Cans. 1852. T. IV, p. 477.

[2]) Nous avons cité les textes dont il est ici question dan Le Père Goriot, édit de Cliuny, p. XIII et XIV.

[3]) Date précisée par W. S. Hastings, op. cit., p. 28.

[4]) Balzac. O. C. T. XXIV. P. 206.

[5]) Balzac. op. cit. p. 207.

[6]) Balzac. op. cit. p. 202.

Octobre suivant: „j'espérais finir **Séraphita** en Touraine; mais „je me suis usé, comme Sisyphe, en efforts superflus. On ne va „pas tous les jours dans le ciel.

„J'y ai commencé une grandeoeuvre, **Le Père Goriot.** Vous „verrez cela dans les prochaines livraisons de **la Revue de Pa-„ris**[1])"; et il ajoutait: „. . . ce à quoi vous ne vous attendez point, c'est **le Père Goriot,** une maitresse oeuvre! La peinture d'un sentiment si grand que rien ne l'épuise, ni les froissements, ni les blessures, ni l'injustice; un homme qui est père comme un **saint,** un **martyr est chrétien**[2])".

Balzac s'etait trop avancé en fixant aux premiers jours d'Octobre la date d'achévement de son roman, puisqu'il écrivait le 26 à Mme Hanska: „J'ai beaucoup travaillé au **Père Goriot,** qui sera dans la **Revue de Paris** dans le mois de Novembre[3])". Mais, au début du dit mois, le roman n'était pas encore prêt; il parut en feuilleton dans cette revue, du 14 Décembre au 11 Février suivant. Balzac y travailla encore presque tout Janvier. Une lettre à Mme Hanska révèle la date, lundi 26 Janvier 1835, à laquelle son roman avait été terminé: **„Aujourd'hui** a été fini le **Pére Goriot.** Spachman en relie pour vous le manuscrit et, dans cinq à six jours, il s'acheminera vers Vienne, escorté de la **Lettre aux Ecrivains,** puisque vous ne la connaissez pas[4])". Ainsi ce roman avait été longuement préparé, longtemps travaillé, et Balzac se trouvait atteindre avec cet ouvrage à l'un des sommets de la **Comédie Humaine.**

***

D'ou la vogue que connut l'oeuvre nouvelle et que Balzac souligne dans sa **Correspondance.** Il disait dèjà à l'Etrangère dans le lettre ci dessus: **„Le Père Goriot** est un étourdissant suc-„cés; les plus acharnés ennemis ont plié le genou. J'ai triomphé „de tout, des amis comme des envieux. Quand **Séraphita aura „déployé** ses grandes ailes, quand **les Mémoires d'une jeune Ma-„riée** auront montré les derniers linéaments du coeur humain, „quand les **Vendéens** auront arraché la palme du roman à Walter „Scott, alors alors je serai bien content en me trouvant près de

---

[1]) Balzac. Lett. à l'Etrangère. T. I. p. 194.

[2]) Balzac. op. cit. p. 195.

[3]) Balzac. op. cit. p. 201.

[4]) Balzac. op. cit. p. 227. Spachmann était le relieur de Balzac.

„vous. . .[1])". A la Marquise de Castries, il annonçait vers le 11 Mars 1835: „Toute la première édition du P[ere] G[orit] est vendue avant les annonces: je ne vous enverrai que de la deuxième[2]). „Et les éditions de se succéder, tant à l'étranger qu'en France. Bien plus, on mettait en scène le roman de Balzac, et cela, avec plus ou moins de bonheur. Le 6 Mars 1835, ANCELOT, J. A. P. François et Paul Dupont donnaient au théâtre du Vaudeville **Le Père Goriot,** comédie en deux actes, mêlée de chants: la pièce, bâclée par ces professionnels et trop vite mise en scéne, connut une chute méritée, d'ailleurs soulignée par la chronique theâtrale. Le 12 Avril suivant, Théaulon de Lambert, Comberousse et Aime ainé faisaient représenter aux Variétés **Le Père Goriot,** drame vaudeville en trois actes, qui connut, lui, un certain succés, pleinement légitimé par le talent du comédien Vernet, qui tenait le rôle du personnage principal: et cela, en dépit des modifications fort contestables que les auteurs avaient apportées au texte de Balzac. Même les critiques lancées contre le caractère du bonhomme Goriot, contre le plan, étaient des symptômes indiscutables de succés: Balzac avait atteint à son apogée. Désormais, son art ne progressera guére: plutôt en largeur, grâce à un effort de renouvellement, qu'en complexité. Il ne lui restera plus qu'à découvrir le titre général de son oeuvre: **La Comédie Humaine.**

---

[1]) Balzac. op. cit. p. 228. — cf. p. 232, 237. Les vendéens n'ont pas été composés.

[2]) M. Bouteron. Cahiers Balsaciens, VI, p. 31—32.

V. KRĖVĖ MICKEVIČIUS

LIETUVIŲ PATARLĖS IR PRIEŽODŽIAI

IV

(14178—15189)

14178. Ir Adomas rojuj neilgai buvo — greit į velnio pinkles pakliuvo, - Vištyčio p.; — greit per bobos pinkles pražuvo, - Keturvalakių p.

14179. Ir Adomas sugriešijo, kai Jėvą patiešijo, - Margininkų p.; — kai Jėvos paklausęs velnią patiešijo, - Gražiškių p.

14180. Ir Adomui Dievas paliepė ne tinginiauti, bet prakaitauti, - Alksninės p.; — bet su prakaitu duoną valgyti, - Krakių p.

14181. Ir aklai vištai grūdas pasitaiko, - Kučiūnų p.; — pasitaiko grūdas surasti, - Liškiavos p.

14182. Ir aklam dieną linksmiau, - Alantos p.; — graži diena linksmiau šaiposi, - Dabužių p.

14183. Ir aklas regėjo ir kurčias girdėjo, tik tu, razumnas, nieko nepastebėjai, - Butrimonių p.; — tik tau giedri diena nieko nepasakė, - Punios p.

14184. Ir aklas saulele džiaugiasi — kad ir nemato šviesumos, tai pajunta šilumos, - Daukšių p.

14185. Ir aklą arklį žmogus šeria — negi gyvą sielą badu galima marinti, - Miroslavo p.

14186. Ir aklą jauna merga sugundo, - Veisiejų p.; — jauna boba į pagundą veda, - Daugų p.

14187. Ir aklo arklio niekas badu nemarina, - Pusnės p.

14188. Ir ant pečiaus žmogų vargai suranda, - Žiežmarių p.; — bėdos pasiekia, - Duokiškio p.

14189. Ir ant skūros ir ant tvoros, - Dusetų p.; — tie patys ir ant tvoros, - Utenos ap.

14190. Ir ant šviesios saulės dėmės atsiranda, ir pas šventą griekų susiranda, - Panevėžys.

14191. Ir ant šviesios saulės žmonės dėmes pamato, - Inturkės p.; — tamsias dėmes mato, - Duokiškio p.

14192. Ir ant šviesios saulutės tamsios dėmės, o kad ant žmogaus jų nebūtų, tai ir pekla sugriūtų, - Antalieptės p.; — O kad žmogus jų neturėtų, pragaras seniai subyrėtų, o jis dar vis tvirtai stovi, - Kavarsko p.

14193. Ir ant velnio yra vyresnysis, - Veviržėnų p.

14194. Ir ant velnio perkūnas griūva, - Veliuonos, Vilkijos p.

14195. Ir ant velnio perkūnas griūva, ir turtingi vargan pakliūva, - Slavantų p.; — ir galingi ponai bėdon pakliūva, - Onuškės p.

14196. Ir apsiniaukė diena ir susiraukė kakta — lauk audros iš šeimininko burnos, - Krosnos p.

14197. Ir apsiniaukė, kada nelaukė, ir pagiedrėjo, kai nesitikėjo, - Varėnos p.; — ir pagiedrėjo, kai dirbti nesinorėjo, - Daugų p.

14198. Ir apsiniaukė, kaip giedra prieš lietų, - Marcinkonių p.

14199. Ir apsiniaukė, kaip rudens dienelės, - Batakių p.

14200. Ir apsiniaukė mano dienos, lyg aš būčiau viso svieto bėdas vedęs, - Pilviškių p.

14201. Ir apsiniaukė netikėtai, kaip giedra per rugiapjūtę, - Merkinės p.

14202. Ir apsiniaukė šviesi saulelė, kaip pėtnyčia prieš subatėlę, - Airiogalos p.

14203. Ir apsiniaukė tenai, bet nusišypsojo čionai — kur bėdos laukė, ten laimė svečiuosna raita atjojo, - Druskininkų p.; — kur bėdos laukė, ten laimė jai kelią pastojo, - Liškiavos p.

14204. Ir apsiniaukė visi, kaip mirti skirti, - Utenos p.; — kaip nudėti paskirti, - Biržai; — kaip pakartį pasmerkti, - Vilkaviškis.

14205. Ir apsiniaukė visų veidai, kai paaiškėjo, kad Dievas jau žino, ir visi žmonės girdėjo, - Marijampolės p.

14206. Ir arklys arklio dykai nekaso, - Baisogala; — nekaso už dyką, - Eržvilko p.

14207. Ir arklys arklio dykai nekaso, ir žmogus žmogui nepadeda, kol jo gražiai neprašo, - Molėtų p.; — o kad žmogus žmogui padėtų ir sau naudos iš to negautų, - Tauragės par.

14208. Ir arklys arklio nekaso už dyką, ir žmogus žmogui gelbsti tik už skatiką, - Dotnuvos p.

14209. Ir asilas moka ausim karpyti, bet išmokyk jį arklą patampyti, - Alvito p.; — bet pamokyk jį žagrę patampyti, - Krosnos p.

14210. Ir asilas peikti sugeba, - Kupiškis.

14211. Ir asilas žirgu sužvengia, kai avižas pamato, - Seinai.

14212. Ir asilas žvengia, avižas pamatęs, - Marijampolės, Naumiesčio p.

14213. Ir asilo protu pasitikėsi, kai sukčiaus nagus paregėsi, - Ratnyčios p.; — kai sukto naguose pabuvosi ir savo razumo nustosi, - Seirijų p.

14214. Ir asilui reikia avižų, kad gražus būtų, - Surviliškių p.

14215. Ir aš esmi stiprus, ir mano šūvis pažeidžia, - Šakių, Naumiesčio p.

14216. Ir aš esu girdėjęs apie nelabojo gąsdinimus, bet nesu pats regėjęs, - Tauragnai.

14217. Ir aš esu girdėjęs, kaip nelabasis gąsdina tuos, kurie nori jo bijoti, - Eržvilko p.; — kurie nori nusigąsti ir į piktą įprasti, - Judrėnų p.

14218. Ir aš esu girdėjęs, nors pats nematęs, kaip velnias gundo tuos, kurie nori gundomi būti, - Alksnėnų p.; — kurie pagundos ieško, - Sangrūdos p.

14219. Ir aš esu stiprus, kai silpnesnį užklumpu, ir aš esu protingas, kai su durnesniu susitinku, - Marcinkonių p.

14220. Ir aš gerai numanau, kas po mano slenksčiu dergia, - Dusmenų p.; — kas mano slenkstį apdergė, - Žilnų p.; — kas man po nosim dergia, - Ryliškiai.

14221. Ir aš gudrus durnių apgauti, - Švedasų p.; — iš kvailio pasijuokti, - Saločių p.

14222. Ir aš iš to paties diego išdygęs, - Kretingos p.

14223. Ir aš iš to paties krūmo, to paties pagautas glūmo, - Seirijų p.

14224. Ir aš kalbu, kai už save durnesnį randu, - Dusmenų p.; — kai durni manęs klauso, - Nemunaičio p.

14225. Ir aš kalbu, kai visi tyli, ir aš geras, kol mane myli, - Krosnos p.

14226. Ir aš kaltas, kai išsisukti negaliu, - Butrimonių p.

14227. Ir aš moku šokti, kai bėdos pašokdina, - Pusnės p.

14228. Ir aš numanau, kas galva, kas uodega, kas gudrus pataria, kas durnas padaro ir bėdon įsivaro, - Inturkės p.

14229. Ir aš numanau, kur bėda, kur nauda, kur velnio pagunda, o ne Dievo valia, - Videniškis.

14230. Ir aš pats gerai numanau, iš kur vėjai pučia, - Želvos p.; — iš kur šalti vėjai dumia, - Merkinės p.; — koki nūnai vėjai dumia, - Liškiavos p.

14231. Ir aš pats gerai žinau, kuris mano puodas, kuris mano aruodas, - Niedzingės p.; — kas mano puode, kas mano aruode, - Simno p.

14232. Ir aš pats jau žinau, kurio kaimyno puodas mano lašiniais kvepia, - Perlojos p.

14233. Ir aš pats numanau, kur tiesos ieškoti, tik negaliu išsižioti, - Valkininkų p.

14234. Ir aš pirštu košės nekabinu, rėčiu vėjo negaudau, pelais į vilkus nešaudau, - Merkinės p.; — maišu vėjo negaudau, žirniais meškų nešaudau, - Valkininkų p.

14235. Ir aš proto turiu, kad tarp svetimų durų savo pirštų nekišu, - Vaškų p.

14236. Ir aš raguotas, galiu badyti, jei svetimi šunys ims mane kramtyti, - Varėnos p.

14237. Ir aš ragus turiu, kai savo reikia ginti — geriau manęs nekibinti, - Udrijos p.

14238. Ir aš randu, ko nepametęs, ir liudiju, ko nesu matęs, - Vištyčio p.

14239. Ir aš regiu, kas sėja, kas akėja, o kas rengiasi savo kluonan priglausti ir silpnesnį nuskriausti, - Onuškės p.

14240. Ir aš regiu, keno javai, o kam teko grūdai, - Marcinkonių p.

14241. Ir aš regiu, keno žąsys mano avižas lesa, - Alvito p.

14242. Ir aš rodau, kai matau, ir aš kalbu, kai žinau, - Luomių p.

14243. Ir aš smaguriauju, kai svetimą ragauju, - Valkininkų p.

14244. Ir aš smagus svetimą gerti, bet tik bėdon neįsivelti, - Nočios p.

14245. Ir aš su Dievo pagalba bėdas senas nugalėjau, bet velnio patariamas naujų prisisėjau, - Žvirgždaičių p.

14246. Ir aš su Dievu, kol velnias negundo, - Sasnavos p.

14247. Ir aš su tavim, jei karčiamėlėn gerti, bet eik sau vienas, jei dirvelę arti, - Leipalingio p.; — bet tau ne sėbras pūdymo arti, - Liškiavos p.

14248. Ir aš tau buvau dėdė, kol tave utėlės ėdė, - Dusmenų p.

14249. Ir aš tave mėgau, kai nuo bėdų bėgau, o dabar lik sveikas, kad buvai paikas, - Inturkės p.

14250. Ir aš tokis — tai ir manęs bijokis, - Kruopių p.

14251. Ir aš tokiu durnium buvau, kol motinos pienu rūgavau, - Druskininkų p.

14252. Ir aš tokiu keliu ėjau, kol ant pečių savo galvos neturėjau ir svetimu razumu gyvenau, - Aukštadvario p.

14253. Ir aš turiu razumo durniui akis mulkinti, - Labanoro p.

14254. Ir aš turiu razumo prieš durnių pasigirti, ir aš turiu drąsos parblokštą paspirti, - Marijampolė; — silpnesnį koja paspirti, - Skudutiškio p.; — kitų mušamą koja paspirti, - Barzdų p.

14255. Ir aš užuodžiu, iš kur kvepia, iš kur dvokia, - Slavantų p.; — iš kur kvepia nauda, iš kur gresia bėda, - Jėzno p.

14256. Ir aš užuvėjoj ponu sėdėčiau, kad banke skolų neturėčiau, — Marijampolės ap.; — kad ant sprando skolų neturėčiau, — Naumiestis.

14257. Ir aš vertinu, kas vertinti galima Dievui nenusidedant, velnią nedžiūginant, žmones nepajuokinant, - Veisiejų p.; — žmones nepiktinant, - Seirijų p.

14258. Ir aš vertinu narsų, nors ir negarsų, - Ilguvos p.

14259. Ir aš vertinu turtus, bet tik su Dievo pagalba įgytus, - Eržvilko p.

14260. Ir aš vertinu vertingus, bet nevertinu žalingų, nors ir galingų, - Viekšnių p.; — bet nevertinu kad ir turtingų, bet kitiems kenksmingų, - Darbėnų p.

14261. Ir atėjau neprašytas ir išeisiu nevarytas — savo reikalą atliksiu ir tave durną ramybėj paliksiu, - Didvyžių p.

14262. Ir atėjo, kaip Tonkus į pakasynas su veseiliniu karvojum, - Kybartai.

14263. Ir atėjo, kaip vilkas pas avis pasisvečiuoti, - Būdviečių p.; — kaip vilkas pas šunį žiemą pasišildyti, - Ratnyčios p.

14264. Ir ateina rudenėlis, jaunimėlio rūpestėlis, - J. Jablonskio užr.

14265. Ir ateina žiogui šalta žiemelė — o kur yra šiltas kampelis? — Lieplaukės p.; — o kur žiogo šiltas namelis? - Janapolės p.

14266. Ir atidaram kambary dūmų gali būti, - Skirsnemunės p.; — dūmų yra, - Zapyškio p.

14267. Ir atidaram kambary gali būti oras tvankus, ir giriamas žmogus gali blogas mintis turėti, - Sartininkų p.; — gali griekų turėti, - Judrėnų p.

14268. Ir atidaram kambary nevisados oras švarus, ir gero žmogaus širdy nevisados Dievas gyvena, - Gelvonių p.

14269. Ir atidavė Dievui dūšią, o velniui k . . . , - Vabalninkų p.

14270. Ir atidavė Dievui, ko velnias imti nepanorėjo, - Slavantų p.; — ko velnias neima, - Stirnių p.; — kas velniui netiko, - Pusnės p.

14271. Ir atidavė, kaip Gails savo pačią ant mūkų, - Plungė.

14272. Ir atidavė, kaip svetimą skolą mokėdamas, - Vilkaviškio p.

14273. Ir atidavė koliodamas, ką ėmė dėkodamas, - Burbiškio p.; — ką skolinosi ašarodamas, - Pandelio p.

14274. Ir atkišo, kaip kiškis koją pakaustyti, - Liškiavos p.

14275. Ir atkišo, kaip meška kebloną, - Sedos p.

14276. Ir atkišo ranką į svetimą turtą, kaip elgėta ant šventoriaus, - Perlojos p.

14277. Ir atnešė garnys mergelei vaiką — tegul dabar bernelį besivaiko, - Linkuva, Zapyškis.

14278. Ir atnešė vėjai, kad tu tik vakar negalėjai, o kodel nūnai guli, ar su Dievu rokuojies, ar savo griekus skaičiuoji? - Daugų p.

14279. Ir atsigulė, kaip karvė ant kelio, - Viekšniai; — kaip karvė į pelkę, - Šilalės p.; — kaip karvė ant savo mėšlo, - Palevonys; — kaip karvė į lovą, - Alsėdžiai.

14280. Ir atsisėdom ant kalno, kaip durniai ant balno, - Ratnyčios p.

14281. Ir augi ir nebręsti, ir nori ir negali, - Raguva.

14282. Ir augi nebręsdamas, ir klausai nesuprasdamas, - Šėtos p.

14283. Ir auksinis plaktukas ne visas duris pralaužia, ne visas sienas pramuša, - Veliuona, Vilkija.

14284. Ir avinas žino, kad iš tvarto reikia eiti, - Merkinės p.; — kada iš tvarto reikia eiti, - Daugai.

14285. Ir avinas žino, kad jis ne kiaulė, - Alytus.

14286. Ir baisiam grasinimui nepasiduok, ir nuo saldaus žodžio netirpk, - Daujėnų ap.

14287. Ir baisi bausmė nuo pikto neatgrasina, - Marcinkonių p.; — nevisados žmones pataiso, - Perlojos p.

14288. Ir baisi pagūnda iš tiesaus kelio neišves, kas Dievą turi širdyje, - Valkininkai.

14289. Ir baisu klausyti, ir bjauru matyti — kalba rimtai, daro durnai, - Niedzingės p.

14290. Ir baisu klausyti ir bjauru matyti, kaip savi ginčinasi dėl niekų, užmiršdami, kad dideli ginčai laimės nežada, - Varėnos p.; — kad dideli ginčiai ir dorą šeimą išardo, - Aukštadvaris.

14291. Ir baisumas gi žmogaus: iš priekio — vilkas, iš darbų — kiaulė, - Alvitas.

14292. Ir baisų Dievas sutvėrė, tik dangun durų jam nepravėrė, - Leipalingio p.

14293. Ir balta karvė šėmą telią atveda, ir doroj šeimoj būna išsigimusių, - Prienų p.; — nedoras atsiranda, - Skapiškio p.

14294. Ir balta katė juodus kačiukus atneša, ir dori tėvai blogus vaikus turi, - Suginčių p.; — ir geri tėvai blogus vaikus išaugina, - Jėzno pp.

14295. Ir baltas gi kaklas bernelio, kaip kiaulės blauzdai, - Eržvilkas.

14296. Ir baltas pajuosta, kai prakaito pauosto, - Merkinė.

14297. Ir baltas pajuosta, mėšle pasivoliojus, - Valkininkų p.; — purvu padrapstytas, pamazgomis palaistytas, - Varėnos p.

14298. Ir baltas pajuosta neplaunamas, ir aštras atšimpa negalandamas, - Leipalingis.

14299. Ir baltas, purvu drapstomas, įsipurvina, ir geras žmogus, nuolat juodinamas, gero vardo nustoja, pas dorus — tik galvoje, o pas durnus — ir burnoje, - Onuškio p.

14300. Ir baltas, purvuose pagulėjęs, negreit nusivalo, ir geras žmogus, su nedorais susidėjęs, dangaus nustoja, - Palevonys; — gero vardo greitai nustoja, - Švenčionėlių ap.

14301. Ir baltas svietas turi galą, - Ašmenos apsk.

14302. Ir balto daikto gilioj tamsoj nepamtysi, ir gero žmogaus tarp piktųjų neatskirsi, - Palevonys.

14303. Ir balto tamsumoj nepamatysi, ir piktų minčių svetimoj galvoj neišskaitysi, - Utenos p.

14304. Ir baltu ožiu velniui neįtiksi, Dievo medin neįvaręs, - Marcinkonių p.

14305. Ir bamba, kaip ubagas žirniuose, - Salantų p.; — kaip ubagas prie kelio, - Sedos p.; — kaip ubagas, žirnius pabėręs, - Plungė; — kaip elgetos ant tilto, - Alytus.

14306. Ir barimas nepadės, ir mušimas galvon svetimo proto neįdės, - Čedasai; — ir mušimas razumo iš kojų galvon nesuvarys, iš durno žmogaus protingo nepadarys, - Valkininkai.

14307. Ir barimas po laiko nepadeda, ir peikimas prie gero nepriveda, - Joniškio ap.

14308. Ir barimu nesulaikysi ir gyrimu nieko nepadarysi — ko Dievas protu neapdovanojo, iš to gero neišvysi, - Butrimonys.

14309. Ir barimu nesulaikysi nuo blogų darbų to, kuriam galvoj smagenų trūksta, - Stakliškių p.

14310. Ir barniais ir keiksmais bėdoje sau nepadėsi, tik neprietelių daugiau turėsi, - Valkininkų p.

14311. Ir barte barė ir mušte mušė, bet jei mažo neišmokysi, suaugusio durnio protingu nepadarysi, - Alovės p.

14312. Ir baubia, kaip jautis po jungu, - Daugai; — kaip jautis pievoje, - Alytaus ap.; — kaip jautis be darbo, - Nemunaičio p.

14313. Ir baublys pagaliau lūžta, širdelei išpurus, - Smilgių p.

14314. Ir baubsi, į skyles žiūrėdamas, kaip jautis, - Alksnėnų p.

14315. Ir baužia, kaip jautis per bandą, - Plungės p.

14316. Ir bažnyčioj durnių muša, - Liškiavos p.

14317. Ir bažnyčioj girtas alasavoja, net velnio negundomas, - Dubičiai.

14318. Ir bažnyčioj girto nesutvarkysi, - Pivašūnų p.

14319. Ir bažnyčioj nėra tvarkos, kuningui pasenus, - Zapyškis; — nėra tvarkos be priežiūros, - Dambravos p.; — nėra tvarkos, kai niekas neprižiūri, - Klovainių p.

14320. Ir bažnyčioj velnias žmogų gundo, - Pagramantis.

14321. Ir begulintį ant pečiaus bėda užtinka, - Nevarėnai; — bėdos suranda, - Druskininkai.

14322. Ir begulintį bėda aplanko, ir bebėgantį pasiveja, - Marijampolė.

14323. Ir be kunigo paliepimo per Velykas varpai skamba, - Lazdijai.

14324. Ir be kunigo žinoma, kad nedėlioje šventa, - Babrai.

14325. Ir be kunigo žinoma, kad vogti negalima, - Seirijų p.; — kad vogti ne niekas, bet griekas, - Nemunaičio p.

14326. Ir bernas be lašinių pievos nešienaus, ir arklys be avižų arklo netemps, - Veliuonos p.

14327. Ir bernas dar neatsiklausė, o jau vestuvėms vaišes ruošia, - Alytaus p.; — o jau užurašų rengiasi, - Merkinės p.

14328. Ir bernelį, mergele, greičiau surasi, kai už stovų nesnausi, - Varėnos p.; — kai pabarėly mažiau stoviniuosi, - Valkininkų p.; — kai plonų drobelių austi gražiai mokėsi, - Marcinkonys.

14329. Ir bernui lašinių reiks, kai šienauti eis, - Gelgaudiškis.

14330. Ir besispiriančią ožką turgun nuveda, - Ratnyčios p.

14331. Ir bėda badosi, ir vargas spardosi, kur čia žmogus ramus būsi, - Šunskas.

14332. Ir bėda man, ir vargelis tau, kad mūsų sprandai nelankstūs, - Ilguvos p.

14333. Ir bėda mėgsta, kad prieš ją sprandas žemai lankstytųsi, - Višakio Rūda.

14334. Ir bėda ne bėda, kai ateina viena, - Veisiejai.

14335. Ir bėda ne bėda, kai už pečių gera teta, - Vilkaviškis; — kai tetulė gerai pavaražija, - Alytus.

14336. Ir bėdas ir vargus ant žemės ne vien velnias perėjo, bet ir dangus pasėjo, - Merkinės p.

14337. Ir bėda viena nevaikšto, bet vis kitų lydima, - Sintautų p.

14338. Ir bėdoms yra skaičius ir vargui galas, - Sangrūdos p.

14339. Ir bėdoms kelią Dievas rodo, ką turi aplankyti, jis pats nurodo, - Dubingiai.

14340. Ir bėdos nebūtų, kad tik gerą galvą ant pečių turėtų, - Luokė.

14341. Ir bėdos už ragų nepaimsi, ir vargo apynasriu nepažabosi, ir skurdo turgun nenuvesi, kitiems neparduosi — nei geruoju, nei piktuoju, kai apsėdo, iš namų neišprašysi, nuo sprando nenusikratysi, - Veiveriai.

14342. Ir bėdų maišas ištuštėja, kai javai gerai užderėja, - Liškiava.

14343. Ir bėdų nebūtų, kad kišeniuje vėjai nešvilpautų, - Merkinė; — kad iš kišenės vėjas paskutinio skatikėlio nebūtų išpūtęs, - Saldutiškis.

14344. Ir bėdų tiek turėta, kiek dar sviete neregėta, - Dilių p.

14345. Ir bėdų turėjau ir vargo regėjau, bet rankų nenuleidau ir velnią nugalėjau, - Labanoro p.; — bet rankų nenuleidęs viską nugalėjau, - Šimonys.

14346. Ir bėdų vargu nenugalėsi, ir dangaus keiksmais neprisišauksi, ir žmonių ašaromis nesugriaudinsi — kentėk, kiek gali, dantis sukandęs, kad niekas nematytų, kur tau skaudu, - Nemajūnų p.

14347. Ir bėdų visiems užteks ir vargų visiems pakaks — velnias parūpins, dangus su pagalba nepasiskubins, - Salamiesčio p.

14448. Ir čia, matyti, jo gudrūs nageliai į svetimas kišenes įspruko, - Kirklėnų p.; — į svetimas kišenės sau kelią surado, - Šešuolių p.

14449. Ir čia, matyti, jo yla iš svetimo maišo lenda, - Semeliškių p.

14450. Ir čia, matyti, kam bus, kam nebus, o bizniui beuodegiui tai jau klius! - Dubičių p.

14451. Ir čia, matyti, marti nusidėjo, kad anyta sublogėjo, - Žiežmarių p.; — marti prisidėjo, kad anyta suliesėjo, - Semeliškių p.

14452. Ir čia, matyti, ne iš dangaus ištrūkęs, bet iš peklos išrūkęs, - Kalvių p.

14453. Ir čia, matyti, ne mano tėvų vaikas, tik primestinukas, kad tokis didelis peštukas, - Šešuolių p.

14454. Ir čia, matyti, ne man vienam galvą skaudės — ir kitiems bėdos prasidės, - Veliuona; — bet ir kitiems bėdų prisidės, - Kulvos p.

14455. Ir čia, matyti, ne sviestu tepia, bet pinigu kvepia, - Kruonio p.

14456. Ir čia, matyti, net patsai aniolas žmonėms neįtiktų, - Šėta.

14457. Ir čia, matyti, ne vienam klius, kam į svetimus griekus kišo savo nagus, - Darsūniškio p.; — kam į svetimą karklyną savo ožkas ginė, - Dotnuvos p.

14458. Ir čia, matyti, piemenų kaltė, kad girti gaspadoriai tvoras vartė, - Paparčių p.; — kad girti bernai vartus išvartė, - Butrimonys.

14459. Ir čia matyti, puodus žalius lipdė ne vieni šventieji — pirštus savo prikišo ir nelabieji, - Bukonių p.

14460. Ir čia, matyti, už durnos galvos griekus pasturgalis atsakis, - Platelių p.; — kojoms nepakajus, - Babrai.

14461. Ir čia, matyti, už svetimus griekus teks mano nugarai atsakyti, - Plungės p.

14462. Ir čia, matyti, vieniems galvas skaudėjo, kitiems delnai niežėjo, - Beižonių p.

14363. Ir bėginioja, besibastydamas po svietą, kaip griešna dūšia, peklon nepatekusi, dangun kelio nesuradusi, - Dukštų p.

14364. Ir bėginioja, kaip dveigis veršis paskui karves pavasario metu, - Nočios p.

14365. Ir bėginioja, kaip kiaulė, šūdą suodus, - Marcinkonys; — kaip kniustė užukampiais, šūdą suodžiusi, - Onušiškė.

14366. Ir bėginioja, kaip namų nepasėda, - Nočios p.

14367. Ir bėginioja, kaip rudis, gylio įkirstas, - Dubičiai; — kaip šuva, varmų apipultas, - Nočios p.

14368. Ir bėginioja, kaip svetimų rūpesčių apsėstas, - Ratnyčios p.; — kaip svetimomis bėdomis susirūpinęs, - Liškiavos p.

14369. Ir bėginioja, kaip šuo, veseilios ieškodamas, - Ratnyčios p.; — rujos pasiilgęs, - Nočios p.

14370. Ir bėginioja, kaip šuva be namų, - Marcinkonys; — kaip šuva, gaspadorių pametęs, - Nočios p.; — kaip šuva, gaspadoriaus ieškodamas, - Dubičiai.

14371. Ir bėginioja, lyg su paleistu pilvu, - Liškiavos p.; — lyg veseilioj apsiputęs, - Valkininkų p.

14372. Ir bėginioja užukampiais, kaip nuo skolų besislapstydamas, - Onušiškė: — kaip nuo žmonių savo griekus paslėpti norėdamas, - Marcinkonių p.

14373. Ir bėginioja užukampiais, kaip sarmatos prisigėręs, - Onušiškės p.; — kaip sarmatą apturėjęs, - Nočios p.

14374. Ir bėgios dabar į visas šalis, kaip įkirpta uodegon avis, - Prienų p.

14375. Ir bėgios dabar, kaip šuva su parišta pusle, - Giedraičių p.; — kaip katinas su pusle ant uodegos, - Papilys.

14376. Ir bėgios dabar, liežuvį iškišęs, uodegą parietęs, kaip Ribinsko kalė, - Niedzingės p.

14377. Ir bėgios dabar po laukus, kaip padukęs, - Pabiržės p.; — kaip kaduko apsiputęs, - Alizavos p.; — kaip drignių apsigėręs, - Merkinės p.

14378. Ir bėg ir vietoj stovėk — vistiek, kur skirta suklupti, ten suklupsi, kas lemta, tą užtiksi, - Kuktiškio p.

14379. Ir bėgs dabar, kaip kumelys, per septynias mylias del pieno lašo, - Kaušėnai.

14380. Ir bėgs, kaip velnias iš bognos prie griešninko dūšios, - Plungė.

14381. Ir bėgs negalvodamas, o kur — nežinodamas, bet tik namie nesėdėtų ir barnių negirdėtų, - Merkinės p.

14382. Ir bėgtų, kad žmonės vytų, - Skapiškio p.; — kad nors zuikis vytų, - Naumiesčio p.

14383. Ir bėguliuoja, kaip avis, kur gulti ieškodama, - Stakliškių p.

14384. Ir bėguliuoja, kaip gylio įkirstas, - Dusmenų p.; — kaip gylio įgeltas, - Semeliškių p.

14385. Ir bėguliuoja, kaip namų netekęs, - Onušiškio p.; — kaip namus padegęs, - Stakliškių p.

14386. Ir bėguliuoja, lyg vietos gulti nesurasdamas, - Seinų ap.

14387. Ir bėguliuoja, miglas begaudydamas, vėją laukuose bevaikydamas, - Seinų ap.

14388. Ir bitės ant dobilo susikerta, - Druskininkai; — dobile susipjauna, - L. M. Dr.

14389. Ir bitė skriaudžiama gelia, - Merkinės p.

14390. Ir bitės nors piktos, bet saldų medų neša, - K. Būgos žod.; — saldų medų gamina, - Gelvonių p.

14391. Ir bitukė maža save skriausti neduoda, - Liškiavos p.

14392. Ir bitukė savo medų gina, - Alytaus ap.; — savo avilį gina, - Daugai; — savo namelius gina, - Valkininkų p.

14393. Ir bitukė skriaudžiama netylės, bet skaudžiai gels, nors žino, kad įgėlus mirti turės, - Lukštų p.

14394. Ir bitutei tranas tol reikalingas, kol aviliui naudingas, - Dusmenų p.

14395. Ir bitutė, nors mažytė, be darbo nesėdi, - Salantų p.

14396. Ir bitutė tol traną peni, kol jis reikalingas, - Marcinkonių p.

14397. Ir bitutė traną nukerta, kai aviliui jis nereikalingas, - Merkinės p.

14398. Ir byra, kaip ašaros, - Merkinės p.

14399. Ir byra, kaip iš dangaus, - Merkinės p.

14400. Ir byra, kaip iš palaido maišo, - Žiobiškio p.; — kaip iš skylėto maišo, - Bijutiškio p.; — kaip iš prakiūrusios terbos, - Krosnos p.

14401. Ir byra, kaip iš rago - Šimonių p.

14402. Ir byra, kaip iš rėčio, - Nemunaičio p.; —

14403. Ir byra, kaip prinokę rugiai, - Liškiavos p.; — kaip žirniai iš rėčio, - Valkininkų p.

14404. Ir byra, kur įra, - Merkinės p.

14405. Ir byra rugeliai, kaip vanduo — gaspadorius pramiegojo, pjovėjėlės pratinginiavo, - Alovės p.

14406. Ir blevyzgoja, kaip girtas karčiamoje, - Varėnos p.

14407. Ir blevyzgoja todėl vaikeliai, kad nedori tėveliai, - Liškiava; — kad nerazumni auklėjo juos tėveliai, - Krosnos p.

14408. Ir blevyzgoja žmogus, nors Dievus iš pirkios nešk, - Marcinkonių p.

14409. Ir blūdija, kaip ožka, į vandenį žiūrėdama, - Raseiniai; — į vandenį veizėdama, - Plungė.

14410. Ir boba gudri, kai aruodai pilni, - Marcinkonių p.; — kai vyro kišeniai netušti, - Ratnyčios p.

14411. Ir boba mato, kuris gerai suprato, - Dabužiai.

14412. Ir boba pamokina, kad pirštų tarp svetimų durų kišti nereikia, o kas to nesupranta, visi jį peikia, - Antalieptės p.

14413. Ir boba tau pasakis, kur gausi per akis, kad žiūrėjai ir neregėjai, klausei ir negirdėjai, - Dibičių p.

14414. Ir boba tau pasakis, kur nosies kišti nereikia, - Dubingių p.

14415. Ir boba pažįsta nedėlią, kad lapienę su lašiniais verda, — Pasvalys.

14416. Ir boba žino, kodel ožys pieno neduoda, - Vabalninko p.; — iš kur ožio pienas bėga, - Kiburiai.

14417. Ir bovinasi, kaip katė su pele, - Sedos p.

14418. Ir bovinasi, kaip mažas vaikas, - Merkinės p.

14419. Ir bovinasi, lyg jam kito darbo nebūtų, - Onuškio p.; — lyg rimto darbo nesuradęs, - Leliūnų p.

14420. Ir bovysis dabar čia, kaip katė su pusle, - Salantai, Plungė.

14421. Ir braižo, kaip vanagas nagus, - Tirkšliai.

14422. Ir braunasi, kaip alkana kiaulė iš tvarto, - Merkinės p.; — kaip kiaulė bulbėsna, - Daugų p.

14423. Ir braunasi, kaip girtas į atdaras duris, - Šeštokai.

14424. Ir braunasi, kaip meška per krūmus, - Sedos p.

14425. Ir burbuliuos čia, kaip aketėn įkritęs, - Merkinės p.; — kaip aketėn patekęs, - Krosna.

14426. Ir burbuliuos, kaip akmuo, į vandenį įmestas, - Plungė; — kaip akmuo ant liūno, - Niedzingės p.

14427. Ir burbuliuos, kaip girtas griovy, - Naumiestis.

14428. Ir burbuliuos, kaip pelkė pervažiuota, - Kaušėnai; — kaip liūnas po ratais, - Niedzingės p.

14429. Ir čia buvęs ir ten buvęs ir niekur nepakliuvęs, - Bukonių p.; — ir visur pakliuvęs, todėl ir šonai velėti ir galva skylėta, - Inturkės p.

14430. Ir čia geras, ir ten geras, todel ir susirado jam dvaras, - Kaunas; — bet kuriam tik gražiai kalbėjo, tas dar vakar stenėjo, - Lumpėnai.

14431. Ir čia gero tik krislelis, o bėdų — visas maišelis, - Vepriai.

14432. Ir čia kadaise javai puikiai žaliavo, kol žmonės mažiau tinginiavo, - Viliūnų p.

14433. Ir čia kadaise rugiai derėjo, kol vilkas dirvoj netupėjo, - Liškiavos p.; — kol giliai arė, dažniau akėjo, - Kirdeikių p.; — kol laiku arė, laiku ir sėjo, - Seirijų p.

14434. Ir čia kliudo, ir ten pjudo — svetimi šunys pjaunasi, savam kaulas klius, - Butrimonys.

14435. Ir čia laukia iš dangaus keptų karvelių, kol susilauks didžių bėdelių, - Alantos p.; — oi, susilauks netikėtų vargelių, - Šiaulėnai.

14436. Ir čia mala, ir ten kala, bet tik visiems tektų žala, - Kalnujai.

14437. Ir čia, mat, yra kam svietas gūbyti, - Joniškis.

14438. Ir čia, mat, yra, kas svietą juokina ir be tavo gudrių kalbelių ir be tavo durnų darbelių, - Šaukoto p.

14439. Ir čia, matyti, ant visų keturių kaustytas — niekur pats nesuklups, o durniams visur kailius nulups, - Girdžiai.

14440. Ir čia, matyti, ar ne bus tik velnias moliavotas, o ne šventasis, Dievo dovanotas, - Surviliškis.

14441. Ir čia, matyti, ar nebus tik velnias savo nagus prikišęs, - Josvainių p.; — ar nebus tik sukčius savo rankų pridėjęs, - Kiaukliai.

14442. Ir čia, matyti, be arielkos neapseisim, blaiva galva nieko neišspręsim, - Švenčionėliai.

14443. Ir čia, matyti, bus ne zobova, bet velniui patrova, - Viduklės p.; — bet giltinei tikra patrova, - Tytuvėnų p.

14444. Ir čia matyti, buvo geri vėjai, kad visų aruodai ištuštėjo, - Merkinės p.; — kad visų kišenės ištuštėjo, - Viduklės p.

14445. Ir čia, matyti, durniams klius, o sukčiui nieko nebus, - Paupys.

14446. Ir čia, matyti, jis paspruko, kitus įklampinęs, - Kėdainiai.

14447. Ir čia, matyti, jis savo trigrašį pridėjo, - Druskininkų p.; — savo trejoką prikišo, - Ratnyčios p.

14348. Ir bėdų vargų ir visokių priepuolių užteks man savų — pas kitus nesiskolinsiu, su manim niekas nepasidalins — tempk vienas tylėdamas ir kitų nesigailėdamas, - Videniškio p.; — varg pats vienas tylėdamas, kitiems nepavydėdamas, - Kamajų p.

14349. Ir bėga, kaip meška per karklyną, - Spitrėnai; — kaip meška per eglyną, - Stirnių p.

14350. Ir bėga, kaip vilkų rujos vejamas, - Daugų p.; — kaip dvaro šunų genamas, - Platelių p.

14351. Ir bėga kulnuodamas, kaip šlubas, strioko pagautas, - Krosna.

14352. Ir bėga nepabėgdamas, kaip aklas per arimą, - Rumbonių p.; — kaip voveris per rugieną, - Merkinės p.

14353. Ir bėgantį viesulu šluba bėda paveja, - Merkinės p.

14354. Ir bėga, uodega nuleidęs, kaip išbartas šuva, - Nemunaičio p.; — akis nuleidęs, kaip išvanotas šuva, - Udrijos p.

14355. Ir bėgą bėgantis nepabėgs ir besislepiantis nepasislėps — kur skirta, ten bėda jį užklups, kur lemta suklupti, ten ir suklups, - Skriaudžiai.

14356. Ir bėginėja ir šokinėja, o iš to naudos, kiek iš blusos skūros, - Simno p.

14357. Ir bėginėja, kaip bėdos ieškodamas, - Raguva; — kaip bėdą pametęs, - Alizavo p.

14358. Ir bėginėja, kaip dilgėlių klynan gavęs, - Geležių p.; — kaip dilgėlėmis vanotas, - Dilių p.

14359. Ir bėginėja, kaip yla įdurtas, - Utenos p.; — kaip yla badytas, - Žiobiškis; — kaip yla badomas, - Antašava.

14360. Ir bėginėja, kaip lapė, pėdus sumėtydama, - Kvėdarnos p.; — kaip kiškis, pėdus sumėtydamas, - Liškiava.

14361. Ir bėginėja, kaip nuo piktos žmonos slapstydamasis, - Vilkaviškis.

14362. Ir bėginėja, kaip žalių žirnių apsivalgęs, - Niedzingės p.

14463. Ir čia, matyti, vieni peikia, kiti valio šaukia, - Marijampolė.

14464. Ir čia, matyti, visi tavo raugu rūgyti, - Kietaviškio p.; — vienu raugu rūgyti, - Daugų p.

14465. Ir čiaupsi, kaip mėtu galvon gavęs, - Kruonio par.; — kaip kuolu parblokštas, - Perloja.

14466. Ir čigonas po vainos mandras pasidaro, - Joniškis; — po vainos mandresnis, - Molėtų p.; — po vainos gudresnis darosi, - Dotnuvos p.

14467. Ir čigonė neišims, ką bernas prikimš, - Vabalninkų p.

14468. Ir čigonė nepadės, ką tau, mergele, bernas pridės, - Kėdainių p.

14469. Ir čigonės nepadės kortos, kai reiks galvoti apie abortus, - Zapyškis.

14470. Ir čiumpa, kaip vanagas vištą, - Apytlaukis; — kaip vanagas žvirblį ant pelų krūvos, - Liškiava.

14471. Ir čiumpa visi, keno tik nagai ilgi, - Jonava; — keno tik pirštai į save linksta, - Uninkų p.

14472. Ir čiumpa visus, kas po ranka pasitaikė, ar doras ar nedoras, ir siulpia, kaip voras, - Nemunaičio p.

14473. Ir čiuoksi, kaip kiaulė bulbėse, - Merkinės p.; — kaip kiaulė žalias bulbes, - Leipalingio p.; — kaip kiaulė žalius obolius, - Dubičiai.

14474. Ir čiupinėja, kaip akla boba gaidį, - Žiežmarių p.; — kaip kušla merga gaidį, - Kalviai.

14475. Ir čiupinėja, kaip kušlas savo bambą, - Pašvintinys.

14476. Ir čiupinėjo ir žiūrinėjo, o ko reikia, nepastebėjo — katę maiše nupirko ir namo už paršą parvilko, - Nemunaitis.

14477. Ir čiupinės dabar, kaip kušlas aplink duoną, - Stakliškių p.; — kaip kušlas durų, - Žiežmarių p.

14478. Ir čiupinės dabar, kaip su karvės papais, - Kaušėnai; — kaip bergždžios karvės spenius, - Varėnos p.; — kaip boba nepasivaikiusios karvės titkas, - Nočios p.

14479. Ir dairėsi draugų, bet visi išnyko — užmiršęs, kad bėdos išblaško draugus, kaip vėjai sausus lapus, - Viešintos.

14480. Ir dairėsi ir nepastebėjo, kur piktas šuva gulėjo, - Veisiejų p.; — kur šuo pakastas gulėjo, - Virbalio p.

14481. Ir dairykis dabar žmogus, iš kur vėjai pučia — neatspėsi, nepastebėsi, bėdų nenusikratysi ir vargų daug turėsi, - Vilkaviškis; — priešų įsigysi, iš bėdų neišlysi, - Leipalingio p.

14482. Ir dairykis ir nesidairyk — iš kur bėda ateina, vistiek nepamatysi, - Girkalnio p.; — iš kur bėdos atkulnuoja, vistiek nepastebėsi, - Kupreliškio p.

14483. Ir dairosi į šalis, kaip netyčia subezdėjęs, - Vilkaviškis; — kaip bažnyčioj superdęs, - Vabalninkas; — kaip svečiuose netyčia susiperdęs, - Alvito p.

14484. Ir dairosi į šalis, kaip Rudkis, bandos neparginęs, - Marijampolės, Naumiesčio p.

14485. Ir dairosi į šalis, kaip smetoną išlaižiusi katė, - Nočios p.

14486. Ir dairosi į visas puses, kaip svetimus žirnius braškindamas, - Nemunaičio p.; — kaip žirnius prie kelio raškindamas, - Merkinės p.; — kaip į svetimą sodą įsivogęs vaikas, - Videniškio p.

14487. Ir dairosi į visas šalis, kaip ant svetimo arklio užkluptas čigonas, - Butrimonių p.; — kaip su svetimu arkliu sugautas čigonas, - Prienai.

14488. Ir dairosi mirgčiodamas, kaip pelė miltuose, - Merkinės p.

14489. Ir dairosi mirkčiodamas, kaip užkluptas patamsėje vagis, į šviesą jį išvilkus, — Stirnių p.

14490. Dalijasi, kaip akli pinigus, - Linkmenys.

14491. Ir dalijasi, kaip broliai tėvo palikimu, - Daugų p.; — kaip tėvo palikimu — vienas su kuolu, kitas su branktu, - Eišiškių p.

14492. Ir dalijasi, kaip čigonai vogtais arkliais, - Butrimonys; — kaip čigonai uždarbiu, - Prienų p.

14493. Ir dalijasi, kaip durnius su sukčium — vienam gunčelė, kitam grytelė, - Kaltinėnai.

14494. Ir dalijasi, kaip girti pažadais, - Kaltinėnai; — kaip susibroliavę girtuokliai paskutiniu arielkos lašu, - Dūkšto p.

14495. Ir dalijasi, kaip kurčias su aklu naujienomis, - Raseiniai.

14496. Ir dalijasi, kaip maži vaikai surastomis geležėlėmis, - Subačius.

14497. Ir dalijasi, kaip močeka su podukrėmis Dievo blagaslovinimais, - Švenčionėlių ap.

14498. Ir dalijasi, kaip papas su kunigu Dievo malonėmis, - Adutiškio p.; — Dievo gerybėmis, - Daugeliškio p.

14499. Ir dalijasi, kaip ubagai sūrio guriniais, - Linkmenys; — kaip ubagai sūrių, - Plungė.

14500. Ir dalijasi, kaip Vaitkus su Sragiu blakėmis, - Kaltinėnų p.

14501. Ir dalinasi, kaip davatkos nugirstais pletkais, - Rodūnės p.

14502. Ir dalinasi, kaip ubagai prie bažnyčios vartų vietomis, - Merkinės p.; — kaip ubagai terbomis, - Nemaniūnai; — kaip ubagai ūtėlėmis, - Daugai.

14503. Ir dalinasi, kaip žydai naujienomis, - Nemunaičio p.; — kaip žydai pantofliavo pašto žiniomis, - Rodūnės p.

14504. Ir dalinasi meškos kailiu, dar meškai girioje sveikai beesant, - Plungės p.

14505. Ir dalinasi nepasidalindami, kaip pusininkai ropėmis, - Valkininkų p.; — kaip pusininkai ant svetimo daržo ropėmis, - Šalcininkai.

14506. Ir dalinasi, ridikus ravėdami, kaip svetimą turtą suradę, - Daugų p.; — kaip senus turtus iš žemės iškasę, - Nočios p.; — kaip vogtu lobiu, - Eišiškių p.

14507. Ir dangaus karalystėj ne visi Dievo sostą prieina, - Kalnujų p.; — ne kiekvienas Dievo sostą ma-

to, - Šimkaičių p.; — ne visų balsas Dievo ausį pasiekia, - Krakių p.

14508. Ir dangaus karalystėj ne visi lygūs — yra šventesnieji, yra ir prastesnieji, - Žem. Kalvarija.

14509. Ir dangaus karalystėn kelias pinigais klotas, ne vien tik maldomis brukavotas, - Druskininkų p.

14510. Ir dangaus karalystėn su pinigu nesunku patekti, ir nuo peklos lengviau atsipirkti, - Seinų ap.

14511. Ir dangaus karalystėn su pinigu prasiskverbsi ir čyščių aplenksi, - Tverečiaus ap.

14512. Ir dangaus vartai tepiami, kad negirgždėtų, ir šventieji meldžiami turi būti, kad mūsų bėdas paregėtų, - Merkinės p.

14513. Ir danguje ant sauso niekas neklauso, - Joniškis.

14514. Ir danguje ne visiems gera, nors iš dangaus nieko nevaro, - Šaukotas.

14515. Ir danguje šventieji apie save galvoja, - Pakapės p.; — šventieji savim rūpisi, - Palevonių p.

14516. Ir danguje tiesa nevisados budi, - Kolainių p.; — ne visados budi, kaikada ir ją miegas marina — kas tada dedasi, ji nieko nežino, - Kaltinėnai.

14517. Ir dangun be pinigo nepateksi — už pazvanas nesumokėjus, nei zvanai nezvanija, - Rodūnės p.

14518. Ir dangun be pinigo nesurasi kelio — dykai nei varpai sujudės, nei kunigas maldomis į amžinatvę lydės, - Vilkaviškio ap.

14519. Ir dangun kelias ne pelėnais barstytas, bet auksu lipdytas, - Kapčiamiesčio ap.

14520. Ir dangun nepateksi, kai kunigui neįtiksi, - Marcinkonių p.

14521. Ir dangun pateksi, kai Dievui čia, ant žemės, savo darbais įtiksi, - Palevonių p.

14522. Ir dangun pinigais kelias lengvai praskinamas, - Kamajų ap.

14523. Ir dangus ne vien tik maldomis pasiekiamas, - Pašušvio p.

14524. Ir dangus turi vartus, aukso raktais atrakinamus, - Vilkaviškis.

14525. Ir dangus vienu grynu kumsčiu nepasiekiamas, - Vosyliškio p.

14526. Ir dangų lengvai gyvas pamatysi, kai čia dar visų griekų nusivalysi, - Šiluvos p.

14527. Ir dangų lengviau apturėsi, kai ubagą dažniau pamylėsi, - Skudutiškio p.; — kai pavargėliui dažniau padėsi, ištieston rankon akmenio nedėsi, - Marcinkonių p.

14528. Ir dangų už pinigus nusipirksi, tik mokėk surasti, per ką danguj savo bylą vesti, - Grinkiškio p.; — tik mokėk surasti, kam savo reikalus danguje pavesti, - Kurtuvėnų p.; — tik mokėk juos gerai sunaudoti, kad ir danguj apie tai galėt žinoti, - Degučių p.

14529. Ir darbas darbui nelygus, ir rankos būna netikusios, - Degučiai.

14530. Ir darbas daugyn, kada sveikata geryn, - Rodūnės p.

14531. Ir darbas dirbti nusibosta, kai galo nematai, - Joniškis.

14532. Ir darbas lengvas nusibosta, kai tavęs niekas nepaglosto, - Melagėnai.

14533. Ir darbas negaras, kada gaspadorius nuolat baras, - Marcinkonių p.

14534. Ir darbas nieko nepadės, kai Dievas to nenorės, - Žlibinų p.

14535. Ir darbas nieko nepadės, kai visa draugė darbymetėj negalės (bus susirgus), - Švenčionėlių ap.

14536. Ir darbas nueis šuniui ant uodegos, kai Dievas nelaimins, - Subačiaus p.

14537. Ir darbas sunkus, kai jo galo nematai, - Seinų ap.

14538. Ir darbas tavo nueis niekais, kai jį pradėsi su griekais, - Rodūnės p.

14539. Ir darbo jokio nepradėk, Dievui nepasimeldus, - Gardamo p.

14540.Ir darbo nesurasi ir duonos negausi, kol su žmonėmis ridikus rausi, - Alytus; — kol visur tik ropes su žmonėmis rausi, - Liškiavos p.; — kol vargas gerai tave patrins ir su žmonėmis gyventi išmokins, - Nemunaičio p.

14541. Ir darbo netekęs gyvensi, kol numirsi, - Pilviškiai.

14542. Ir darbo nėra, ir ponauti nemoku — pilve muzikos graina, kišeniuj vėjai šoka, - Švenčionių ap.

14543. Ir darbšti merga nevisados išteka, - Valkininkų p.; — nevisados darbščiam bernui atitinka, būna, kad tinginys jai labiau patinka, - Seirijų p.

14544. Ir darbu Dievui be maldos neįtiksi, - Žvingių p.

14545. Ir darbui galas, ir atoilsiui būna metas, - Tenenių p.

14546. Ir darbu nepasidžiaugsi, kai ne savo kišenei dirbi, - Naumiesčio p.

14547. Ir daužausi, kaip kirminas riešuto lukšte — ir čia ankšta, ir čia kieta, ir matau, kad ne mano čia vieta, - Rodūnės p.

14548. Ir daužausi po žmones, kaip velnias po raistus — nei tau nuosavo kampelio, nei tau šiltos lovelės, - Švenčionėlių ap.

14549. Ir daužysis nuolat, kaip velnias po kaulinyčią, - Tryškiai, Kelmė.

14550. Ir daužosi, kaip Dievą iš namų išvaręs, - Druskininkų p.; — kaip Dievą medin įvaręs, - Marcinkonių p.; — kaip Dievą pametęs, - Nočios p.

14551. Ir daužosi kaip Dievus pardavęs, - Gaurės p.

14552. Ir daužosi, kaip girtas į tvoras, - Santaikos p.; — kaip girtas namon parėjęs, - Tauragės p.

14553. Ir daužosi, kaip girti bernai, antausių ieškodami, - Vilkaviškis; — kaip girti, bėdų sau ieškodami, - Naumiestis.

14554. Ir daužosi, kaip katė su parišta pusle, - Sedos p.

14555. Ir daužosi, kaip Morkus po peklą, velniųs baidydamas, - Luomių p.

14556. Ir daužosi, kaip naktibaldos, - Utena; — kaip naktibaldos, baisiąją naktį žydus gąsdindami, - Zarasai.

14557. Ir daužosi, kaip paparčio žiedo ieškodamas, - Adamynės p.; — kaip paparčio žiedo nesurasdamas, - Simno p.; — kaip paparčio žiedą pametęs, - Merkinės p.

14558. Ir daužosi, kaip ponai po Kauno karčiamas, lengvai gautus pinigus prašvirkštaudami, - Marijampolė.

14559. Ir daužosi, kaip skaudulio varginami, - Eržvilko p.; — kaip dantų skaudulio kamuojamas, - Nemunaičio p.; — kaip dantų skaudomas, - Salos p.

14560. Ir daužosi, kaip šunys, pavasary besirujodami, - Alvito p.

14561. Ir daužosi, kaip šuva be namų, - Ratnyčios p.; — kaip šuva, iš namų pavarytas, - Jėzno p.; — kaip šuva, gaspadoriaus ieškodamas, - Šunskai.

14562. Ir daužosi, kaip velniai tamsią naktį Gudo raiste, - Marcinkonių p.; — kaip velniai po raistus švento Jono naktį, - Niedzingės p.

14563. Ir daužosi po svietą, kaip dūšia be vietos, - Vilkaviškis; — kaip griešna dūšelė be vietos, - Kalvarijos p.

14564. Ir dejavo, kada antstolis atvažiavo, o kai skolon ėmė, tai manė, kad aitvaras jam pinigų privėmė, - Leipalingio p.

14565. Ir dejavo, kada pasturgalin gavo — ar nežinojo, kad del kvailos galvos subinė kenčia visados, - Biržų ap.; — kad už galvos griekus nugara atsako, - Raudondvario p.

14566. Ir dejuoja, kad niekados nesirguliuoja — bijo, kad be ligos teks numirti, - Valkininkų p.; — bijo, kad sveikam teks su šiuo pasauliu skirtis, - Skiemonys.

14567. Ir dejuoja, kaip baublys baloje, - Niedzingės p.; — kaip konys pievoje, - Merkinės p.

14568. Ir dejuoja, kaip didelių skolų spaudžiamas, - Marijampolės ap.

14569. Ir dejuoja, kaip dieglių suremtas, - Kazliškio p.; — kaip dieglių remiamas, - Varėnos p.

14570. Ir dejuoja, kaip Dievo pamirštas, - Šunsko p.; — kaip Dievo baudžiamas, - Pakapės par.; — kaip nekaltai baudžiamas, - Kurtuvėnai.

14571. Ir dejuoja, kaip dvylikos bėdų susilaukęs, - Laukuvos p.; — kaip kapos bėdų apsėstas, - Šventežerio p.

14572. Ir dejuoja, kaip griešna dūšia čyščiuje, - Kražių p.

14573. Ir dejuouja, kaip padegėlis po gaisro, - Naumiestis.

14574. Ir dejuouja, kaip pavargėlis, pavasario susilaukęs, - Valkininkų p.; — kaip pavargėlis, po svietą kalėdodamas, - Rodūnės p.

14575. Ir dejuoja, kaip sunkių bėdų gniaužiamas, - Spirakių p.

14576. Ir dejuoja, kaip svetimas skolas mokėdamas, - Kalvarijos p.

14577. Ir dejuoja, kaip už svetimus griekus kentėdamas, - Žem. Kalvarija.

14578. Ir dejuoja, kaip vaikų apleistas senatvėje tėvelis, - Vilūnų p.

14579. Ir dejuoja, kaip vargo vaikelis, - Merkinės p.; — kaip laimės posūnis, - Virbalio p.

14580. Ir dejuoja, kaip visų apleistas vargšelis, - Kybartų p.; — kaip žmonių apleistas ir Dievo pamirštas vargšas, - Liubavo p.

14581. Ir dejuoja, kaip visų pamiršta dūšia čyščiuje, - Šilavos p.

14582. Ir dejuoja, kaip visų skriaudžiamas, - Pavandenės p.; — kaip be kaltės nuskriaustas, - Kalvių p.

14583. Ir dejuoja žmogus, kaip pašiną gimdydamas, - Merkinės p.

14584. Ir dejuoja žmonės, kad Dievą užmiršus velnio kūmuosna neparsikvietė, - Meškuičių p.

14585. Ir dejuoja žmonės, kad juos Dievas užmiršo, o velnias bėdų pripiršo, - Metelių p.; — o velnias bėdų prisėjo, - Seirijų p.

14586. Ir dejuok dabar atiduodamas, kad džiaugeisi imdamas, - Krosnos p.

14587. Ir dejuok nedejavęs, o man atiduok, ką iš manęs esi gavęs, - Šiaulėnų p.

14588. Ir dejuok sveikas, kad skolas grąžinti reikia, - Liudvinavo p.; — kad skolų mokėti reikia — turėjai malonumų imdamas, padejuok dabar atiduodamas, - Sintautų p.

14589. Ir dejuok, vargšele, kad nusipirkai sau paršelį, - Paluobių p.

14590. Ir dėdė ne giminė, kai jį bėda užklumpa, - Sudargo p.

14591. Ir dėdienei neįtiksi be pautienės, - Liškiavos p.; — neįtiksi, pautiene nepavaišinus, - Veisiejų p.

14592. Ir dėtas skatikas ubagui pinigas, - Eišiškės p.; — tik už poterius ubagui duodamas, - Druskininkų p.

14593. Ir didelė galva nevisados razumna, - Varlaukio p.; — nevisados protinga, - Kuktiškio p.; — nevisad proto pilna, - Merkinės p.

14594. Ir dideli griekai dangun kelio dar neuždaro, o maži dažnai dūšią net peklon nuvaro, - Udrijos p.; — ir maži dažnai dūšią į pragarą veda, - Eigirdžių p.

14595. Ir dideli griekai dar aniolo sargo nuo žmogaus neatbaido, - Valakbūdžių p.

14596. Ir dideli griekai ne be atmaldos, - Nevarėnų p.

14597. Ir dideli griekai pakuta atperkami, - Nerimdaičių p.; — per karštą maldą, didelę pakutą ir gailias ašaras atmaldaujami, - Šiluvos p.

14598. Ir didelis būtų veikėjas, tik gaila, kad galvoj švilpia vėjas, - Panevėžys.

14599. Ir didelis griešninkas į Dievą atsiverčia, - Viešvėnų p.; — į Dievą atsiverčia, kai bėdos sunkiai prispaudžia, - Gaurės p.

14600. Ir didelis griešninkas kai atgailauja, aniolas sargas už jį Dievą maldauja, - Alksnėnų p.

14601. Ir didelis iš stomens ir kvailas iš razumo, - Šeštokų p.

14602. Ir didelis protas be apynasrio bažnyčios, kaip kiaulė seklyčioj, - Batakių p.

14603. Ir didelis protas ein su Dievu, o mažam ir velnio patarimų pakanka, - Judrėnų p.

14604. Ir didelis protas tik Dievo eina keliu, o mažas, puikybės pagautas — dažniausiai velnio takeliu, - Renavo p.

14605. Ir didelis protas turi būti Dievo įsakymais pažabotas, - Žvyngių p.

14606. Ir didelių darbų maža galva padaro, ir didelė galva dažnai savo razumą šiknon suvaro, - Daugeliškio ap.

14607. Ir didelių griešninkų Dievas dar neatstumia, - Mosėdžio p.; — Dievo malonė dar neapleidžia, - Žygaičiai; — Dievo ranka ilgai nebaudžia, - Didkiemis.

14608. Ir didelių mokslinčių tarpe yra asilų, ir tarp prasčiokų — gerų galvų, - Ubiškės p.

14609. Ir didelių žmonių tarpe yra avinų, - Garliavos p.

14610. Ir dideli žmonės šunybių pridaro, - Panevėžys; — mažas šunybes daro, - Bartininkų p.

14611. Ir didelį grieką atgaila nugali, - Adakavo p.; — gaili pakuta nugali, - Adutiškis.

14612. Ir didelį grieką atmelsi, jei dar Dievą širdy turėsi, - Sartininkų p.; — kol dar Dievo neužmiršai, - Lieplaukės p.; — kai tik į Dievą atsiversi, - Vainuto p.

14613. Ir didelys, kaip kumelys, ir durnas, kaip asilas, - Rodūnė.

14614. Ir didelys, kaip traigys kumelys, ir razumo pas jį, kaip pas nikštuką uodegoj, - Eišiškių ap.

14615. Ir didžiausieji vandenys iš lašų susideda, - Kretingos, Darbėnų p.; — iš mažų lašelių susideda, - Skuodo p.; — iš lašų susidėję, - V. Kalvaičio užr.

14616. Ir didžiuojasi, kaip Dievą medin įvaręs, - Marcinkonių p.

14617. Ir didžiuojasi, kaip kurčias, aklą apgavęs, - Gižų p.

14618. Ir didžiuojasi, kaip latvį apgavęs, - Zarasų ap.; — kaip gudas, latvį apgavęs, - Daukšių ap.

14619. Ir didžiuojasi, kaip su kunigu papietavęs, - Perlojos p.; — kaip su kunigu už vieno stalo pasėdėjęs, - Ratnyčios p.

14620. Ir didžiuojasi, kaip turguj pabuvojęs, - Pilviškių p.; — kaip Tonkus, Kapčiamiesčio turgų pamatęs, - Lazdijai; — Kaip turguje kultas, - Sintautų p.

14621. Ir didžiuojasi, kaip už mergas muštas, - Perloja; — kaip del mergų nukentėjęs, - Varėnos p.; — kaip už mergas apdaužytas, - Merkinės p.

14622. Ir didžiuojasi, kaip vilką pažabojęs, - Raseinių ap.; — kaip vilku jojęs, - Šventežerio p.

14623. Ir didžiuojasi, lyg mešką nuveikęs, - Plungės p.; — lyg mešką už ausų iš laužo išvilkęs, - Sedos p.

14624. Ir didžiuojasi sūneliu, kaip bajoras ristu žirgeliu, - Surviliškių p.

14625. Ir didžiuosis čia dabar, kaip katinas, pelę įskaudęs, - Kaušėnai; — kaip katinas, pelę pagavęs, - Alytus.

14626. Ir didžiuosis čia man dabar, kaip Dievą iš medžio išprašęs, - Marcinkonių p.

14627. Ir didžiuosis čia man dabar, kaip dievdirbis, šimtą smutkelių išrėžęs, - Viviržėnų p.; — kaip smutkelį įkėlęs, - Judrėnų p.; — kaip smutkeliu apsirūpinęs, - Kalnalio p.

14628. Ir didžiuosis čia man dabar, kaip ožka, į turgų vedama, - Rodūnės p.; — kapi ožys turguje, - Nočios p.

14629. Ir didžiuosis, kaip subinė, turguj išstatyta, - Luomių p.; — kai subinė, turgun vežama, - Kaušėnai.

14630. Ir didžiuosis, kaip velnią už uodegos pagavęs, - Pilviškiai.

14631. Ir diena su galu, ir darbas su saiku, - Liubavo p.

14632. Ir dienos maža geram darbui, ir valandos gaila kvailoms kalboms klausyti, - Marijampolė.

14633. Ir Dievas be nieko nepadės, - Kazokiškio p.; — be nieko nieko ir nepadės, - Joniškis.

14634. Ir Dievas neprašomas žmogaus negelbsti, - Vilkaviškis; — žmogui nepadeda, - Valkininkų p.

14635. Ir Dievas šeštą dieną ilsėjosi, - Joniškio p.

14636. Ir Dievas tau nieko nepadės, jei žmonės sąžinės neturės, - Kruonio p.; — jei teisėjai sąžinės nežiūrės, - Geidžiūnų p.

14637. Ir Dievas tau nieko nepadės, kai teisėjas į tave kreivai žiūrės — jei šeimininkei žąselės nepakiši, tai bylą prakiši, - Alytus; — jei žmonai rankon litukų neįdėsi, visas bylas savo pralaimėsi, - Marijampolė.

14638. Ir Dievo kantrybė turi rybas, - Vilkaviškio ap.; — turi galą, - Seirijų p.; — turi pabaigą, - Kelmės par.

14639. Ir Dievui kantrybės pritrūksta, - Merkinės p.

14640. Ir dingo be pėdsakų, kaip viesulo nupūstas, - Debeikių p.; — pėdsakų nepalikęs, kaip velnio nuneštas, - Žiobiškio p.

14641. Ir dingo be triukšmo, kaip uodas prieš lietų, - Antašavos p.

14642. Ir dingo, kaip dūmai, - Varėnos p.; — kaip dūmais parūkęs, - Pusnės p.

14643. Ir dingo, kaip žemėn prasmegęs, - Merkinės p.; — kaip žemės prarytas, - Valkininkų p.

146644. Ir dingo man nūnai, kaip pradingo tau vakar, - Veisiejai.

14645. Ir dingo netikėtai, kaip atsiradęs buvo negirdėtai. - Druskininkų p.; — kaip susiradęs buvo nelauktai, - Alovės p.

14646. Ir dingo, tik kvapą negerą palikęs, - Krosnos p.; — tik visiems panosėn prismarvinęs, - Seinų ap.

14647. Ir dirba, kaip panaktinis, - Panevėžio ap.; — kaip žydo panaktinis, - Anykščių p.

14648. Ir dirba, kaip šlapius rugius kuldamas, - Alovės p.; — kaip šlėktelė, žalius rugius kuldamas, - Pivašūnų p.

14649. Ir dirba, kaip už riešutus, - Viešintų p.; — kaip už tuščių riešutų saują, - Šilų p.; — kaip už pelų maišą, - Liškiavos p.

14650. Ir dirbs čia man, kaip žydo merga lauko darbą, - Kaušėnai; — kaip žydo merga šeštadieny, - Naumiestis.

14651. Ir dirbs tau čia, kaip žydbernis šeštadieny, - Kelmės p.; — kaip žydbernis, pakaušį krapštydamas, - Josvainių p.; — kaip žydo bernas, pasiraivydamas, galvą pakrapštydamas, - Utenos p.; — kaip žydo bernas stoviniuodamas, - Malėtų p.

14652. Ir dyvijasi, kaip karvė į naujus vartus, - Kaunatavo p.

14653. Ir dyvijasi, kaip niekad neregėtu daiktu, - Sudargo p.; — kaip pirmą kartą pamatytu daiktu, - Būdviečių p.

14654. Ir dyvijasi, kaip pirmą kartą savo amžiuj pamatęs, - Varlaukio p.

14655. Ir dyvijasi, kaip tėvas ne čėsu gimusiu vaiku, - Namakščių p.; — kaip ne čėsu pagimdytu, - Žvyngių p.

14656. Ir dyvijasi, kaip žioplys, varną ant kuolo pamatęs, - Rodūnės p.; — kaip žioplys lekenčiomis gervėmis, - Marcinkonių p.

14657. Ir dyvisis čia dabar, kaip Laurinkus į arkliašūdį! - Kaušėnai.

14658. Ir dyvisis čia dabar, kaip ožka į varlę! - Liškiavos p.

14659. Ir dreba, kaip epušės lapas, - Skaudvilės, Merkinės p. ir d. kur kitur.

14660. Ir dreba, kaip šuva, lazdą pamatęs, - Merkinės, Marčinkonių p. ir d. kur kitur.

14661. Ir drebės čia man dabar, kaip kiškio nugąsdintas! - Žiežmarių p.; — kaip kiškio nugąsdinta avis, - Leipalingio p.

14662. Ir drebės čia man dabar, kaip rudens kačiukas be pastogės, - Panevėžys.

14663. Ir drebės čia man dabar, kaip sudrengtas viščiukas, - Alytaus p.; — kaip sulytas viščiukas, - Valkininkų p.; — kaip šlapia višta, - Žiežmariai.

14664. Ir drebės čia man dabar, kaip sugautas vagis, - Žiežmarių p.

14665. Ir drebės man čia, kaip šuva, gaspadoriaus mušamas, - Šunsko p.

14666. Ir du gaidžiu vienam gurbe nesutinka, - Dusetų p.; — vienam darže nesipešę nesugyvena, - Gižų p.

14667. Ir du gaidžiu vienam kieme pešasi, tai du gaspadoriu vienuose namuose tuo labiau nesipešdami negyvens, - Valkininkų p.

14668. Ir dumia gi akis visam baltam svietui! - Palevonių ap.; — visiems, kurie apsigauti nor, - Melagėnų p.

14669. Ir dumia, kaip meška per karklyną, - Alovės p.; — kaip meška per krūmus, - Merkinės p.

14670. Ir dumia, kaip ragana į Šatrijos kalną, - Tytuvėnų p.; — kaip ragana, kačergą apžergusi, - Liškiavos p.; — kaip raganius, ožį pasibalnojęs, - Palevonių ap.; — kaip raganius ant juodo gaidžio, - Nočia.

14671. Ir dumia, kaip šimto vilkų vejamas, - Kazlų Rūda; — kaip alkanų vilkų rujos vejama meška, - Merkinės p.

14672. Ir dumia per laukus, kaip viesulo kojom, - Ratnyčios p.; — kaip aitvaro nešamas, - Merkinės p.

14673. Ir duris uždarius čėsas bėga, - Utena; — čėsas bėgęs nesustoja, - Veliuona, Vilkija;; — laikas slinkęs nesiliauja, - Vilkaviškis.

14674. Ir duris uždarysi, o čėso vistiek nesustabdysi, - Tauragė.

14675. Ir durniaus lūpomis dažnai tiesa byloja, - Adutiškio ap.; — dažnai Dievas byloja, - Dūkštas.

14676. Ir durnius atskiria lašinius nuo pelų, ir aklas dieną nuo nakties, - Veisiejų p.

14677. Ir durnius dažnai dar už save durnesnį suranda, - Laižuvos p.

14678. Ir durnius kartais mandrai padirba, - Plungė.

14679. Ir durnius kartais protingai prakalba, - Alytus; — kaikada protingą žodį pasako, - Krosnos p.; — kartais tiesos žodį pasako, - Dotnuvos p.

14680. Ir durnius kartais protingus apgauna, - Prienų p.; — protingus sukčius apeina, - Punios p.

14681. Ir durnius ne kitam, tik sau naudos ieško, - Kruonio p.

14682. Ir durnius pirštu košės nevalgo, - Merkinės p.

14683. Ir durnius savo naudą supranta, - Leipalingio p.

14684. Ir durnius žino, kas Dievui patinka, kas velniui pritinka, - Dubičių ap.

14685. Ir durs tau su regiamu virbu į akį, - Plungė.

14686. Ir dūla patvory, kaip sunešiotas vyžas, - Liškiavos p.; — kaip gudo vyža, - Melagėnų ap.

14687. Ir dūlėsi čia, kaip nabašninkas grabe, - Nočios ap.; — kaip gyvas žemėn pakastas, - Rudaminos p.

14688. Ir dūlią gausi panosėn gerą, kad neišeini, kol iš svečių nevaro, - Sangrūdos p.

14689. Ir dūlią panosėn pakišo, ir dar žodžiu prikišo, kad kvailas buvai ir skolon davei, rašto nepareikalavęs, tik garbės žodį gavęs, - Varėnos p.

14690. Ir džiaugėsi ir iš džiaugsmo šokinėjo, kol pamatė, ko ankščiau neparegėjo, - Švenčionėlių ap.

14691. Ir džiaugės pavasarį vargšelis, kad suniekei galas, o nepastebėjo, kad tikras badas atėjo, - Valkininkų p.; — kad ponas badas atėjo, - Marcinkonių p.

14692. Ir džiaugiasi dabar, kaip durnių apmulkinęs, - Vilkaviškis; — kaip aklą apgavęs, - Kiauklių p.

14693. Ir džiaugiasi dabar, kaip gerą darbą padaręs, - Raseinių ap.; — lyg gerą darbą atlikęs, - Merkinės p.; — kaip Dievui geru darbu įtikęs, - Krosnos p.

14694. Ir džiaugiasi dabar, kaip merga, vaiką susigraibusi, - Šešuolių p.; — kaip senmergė, vaiku apsirūpinus, - Skrebotiškių p.

14695. Ir džiaugiasi dabar, kaip voverė tuščiu riešutu, - Daugų p.; — kaip voveris riešutų sauja, - Miroslavo p.

14696. Ir džiaugiasi dabar, kaip žvirblys alkanas grūdu, - Merkinės p.; — kaip žvirblis, grūdą iškapstęs, - Vydžgirių p.; — kaip žvirblys, šūde grūdą suradęs, - Aukštadvario ap.; — kaip žvirblis pabertu grūdu, - Naumiestis.

14697. Ir džiaugiasi gi, kaip kiaulė purvynu, - Punios p.; — kaip kiaulė pamazgomis, - Liškiavos p.; — kaip kiaulė, pamazgose išsivoliojus, - Merkinės p.

14698. Ir džiaugiasi, kaip basom kojom degimą perėjęs, - Simno p.; — kaip basom kojom per laužą perėjus, - Kretinga.

14699. Ir džiaugiasi, kaip Dievą pamatęs, - Žem. Kalvarija; — kaip davatka stebūklu, - Anykščių p.; — kaip su Dievu susitaikius, - Vaiguvos p.

14700. Ir džiaugiasi, kaip durnius pakasynose, - Panevėžio ap.; — kaip durnius pagrabe, - Viešintų p.; — kaip durnius per pagrabą, - Zarasų p.

14701. Ir džiaugiasi, kaip durnius, savo bambą sučiupęs, - Ryliškių p.

14702. Ir džiaugiasi, kaip garnis, mergą vaiku apdovanojęs, - Utena; — kaip busilo dovaną gavusi merga, - Merkinės p.

14703. Ir džiaugiasi, kaip gegutė, svetiman lizdan kiaušinį padėjus, - Simno p.; — kaip gegužė, kielukei perėti savo kiaušiniuką padėjusi, - Pivašūnų p.

14704. Ir džiaugiasi, kaip gegužė savo vaikais, - Merkinės p.

14705. Ir džiaugiasi, kaip griekų nusikratęs, - Šiluvos p.; — kaip griekais nusikratęs ligonis, - Skapiškio p.

14706. Ir džiaugiasi, kaip gryna ranka įkaitintą geležį pakėlęs, - Kretingos p.; — kaip geležim bandytas, - Varnių p.

14707. Ir džiaugiasi, kaip gudas, naujus vyžus nusipynęs, - Ratnyčios p.; — kaip gudas, nagines ant vyžų išmainęs, - Druskininkų p.

14708. Ir džiaugiasi, kaip kalakutas savo snapu, - Naumiestis.

14709. Ir džiaugiasi, kaip katinas, į lašinių paltį įkibęs, - Dydvyžių p.

14710. Ir džiaugiasi, kaip kiškis, nuo šunų pasprukęs, - Seirijų p.; — kaip zuikis kopūsto lapu, - Inturkės p.

14711. Ir džiaugiasi, kaip ligos nusikratęs, - Kelmės p.; — kaip nuo sunkios ligos atsigavęs, - Liuolių ap.; — kaip iš ligos patalo atsikėlęs, - Joniškio p.

14712. Ir džiaugiasi, kaip marti, anytą palaidojus, - Merkinės p.; — kaip anytą pašarvojusi marti, - Kalnujų p.

14713. Ir džiaugiasi, kaip marti, mošą iš namų išleidus, - Niedzingės p.; — kaip marti, mošą už vyro išleidus, - Seirijų p.; — kaip marti, mošai ištekėjus, - Valkininkų p.

14714. Ir džiaugiasi, kaip mažas vaikas, geležėlį suradęs, - Subačiaus p.; — kaip vaikas geležėle, - Raseinių ap.

14715. Ir džiaugiasi, kaip naktibaldos iškrėstais šposais, - Virbalio p.

14716. Ir džiaugiasi, kaip povas savo uodega, - Viekšnių ap.; — kaip povas uodegos plunksnomis, - Geidžiūnų p.; — kaip povas savo kojom, - Biržų ap.

14717. Ir džiaugiasi, kaip senus vyžus sunešiojus, - Švenčionėlių ap.

14718. Ir džiaugiasi, kaip skaudulį pagydęs, - Lekėčių p.; — kaip dantį ištraukęs, - Šiaulių ap.

14719. Ir džiaugiasi, kaip sūnų kuniguosna išleidęs, - Marcinkonių p.

14720. Ir džiaugiasi, kaip ubagai turtingomis pakasinomis, - Marijampolės ap.; — kaip ubagas pagrabu, - Melagėnų ap.

14721. Ir džiaugiasi mergelė, kad surado sau gražų bernelį, - Liškiavos p.

14722. Ir džiaugiasi, mergelę radęs, bet ar pasidžiaugs žmonelę vedęs — mergelės būdo iš kasos neatspėsi, - Valkininkų p.

14723. Ir džiaugiasi, mergelę radęs su vainikėliu, bet ar pasidžiaugs ja su nuometėliu, - Rodūnės p.; — bet ar pasidžiaugs po čepčiukėliu — po šilko skarele — angelėlis, po baltu čepčiukėliu ir velnias atsiranda - Dubičių p.

14724. Ir džiaugiasi nūnai, kaip sena merga nors šlubą sugavus, - Lazdijų p.; — kaip sena merga raišą berną sau susiradus, - Rudaminos p.

14725. Ir džiaugiasi žmogelis, kad jau yra savas kampelis, - Kriokalaukis; — kad yra nuosava vietelė, - Sasnava; — kad yra šilta vietelė ir prie šono jauna mergelė, - Marijampolė.

14726. Ir džiaugsies čia dabar, kaip nuo meškos pabėgęs, - Sedos p.; — kaip lokiui iš nagų pasprukęs, - Plungė.

14727. Ir džiaugsies čia dabar, kaip seną bebrą už uodegos nutvėręs, - Dubinė; — kaip bebrų lizdą aptikęs, - Kražiai.

14728. Ir džiaugsies čia dabar, kaip šuva, blusą pagavęs, - Ratnyčios p.; — kaip šuva, uodą prarijęs, - Merkinės p.

14729. Ir džiaugsies čia dabar, kaip velnias, davatką sugundęs, - Žem. Kalvarija; — kaip velnias, davatkai poterius sukliudęs, - Anykščiai.

14730. Ir džiaugsies čia dabar man, kaip svetimus Dievus pavogęs, - Marcinkonių p.; — kaip žydo Dievus išnevožijęs, - Žem. Kalvarija.

14731. Ir džiaugsies dabar tu čia man, kaip iš mirties patalo atsikėlęs, - Prienų p.; — kaip iš mirusių atgijęs, - Dubičių p.

14732. Ir džiaugsies tu čia man, kaip Meškuičių davatka kunigo kelnėm, - Pakapės p.

14733. Ir džiaugsies tu čia man, kaip Pakampių Marija, dūšią gavusi, - Plungė.

14734. Ir džiaugsies tu čia man, kaip trailas gudas, ožio barzdą užuginęs, - Kapčiamiesčio ap.

14735. Ir džiaukis dabar, guzą gavęs ir lazdos paragavęs, - Vištyčio p.; — ir su lazda susikūmavęs, - Pociūnėlių p.; — ir lazdos smoką supratęs, - Pabiržės p.

14736. Ir džiaukis dabar savo darbeliais, kad vaikščiojai šunų takeliais, - Kučiūnų p.

14737. Ir džiaukis dabar, tėve, kad sūnus tavo čebatus avi — gali basas pabūti arba iš kiaulės kailio sau nagines pasisiūti, - Radūnės ap.; — kad sūnus tavo čebatais avėja — senam tėvui čebatai jau nederėjo, jam ir vyžų užtenka, - Švenčionėlių ap.

14738. Ir džiaukis nūnai, kad vakar tik muštas bubai, - Užuguosčio p.; — kad vakar tik mušti gavai, - Kirdeikių p.

14739. Ir džiaukis vaikais, kol jie dar maži, suaugusiais gal nepasidžiaugsi, - Stakliškių p.; — kai suaugs, gal džiaugtis neteks, - Dubičių p.; — suaugusiais džiaugtis jau negalėsi, kai už pečiaus pas juos ant lackavos duonos sėdėsi, - Pasvalio p.

14740. Ir eina gandai, kad patins dabar žmonių sprandai, kol ponų kišenės patvinks, - Marijampolė; — kol ponų gerklės prisisotins, - Vilkaviškio ap.; — kol mūsų ponai pralobs ir dvarų sau prisigrobs, - Saldutiškis.

14741. Ir eina, kaip kūlį vilkinas, - Viekšniai; — kaip kūliu nešinas, - Tirkšlių p.

14742. Ir eina, kaip ūtėlė Varšuvon savo ponų ieškoti, - Valkininkų p.; — kaip ūtėlė Varšuvon ponystės ieškotų, - Marcinkonių p.

14743. Ir eina, kur akys neša, - Užpalių p.; — kur kojos neša, kur akys veda, - Merkinės p.

14744. Ir eina lodamas, kaip šuo, gėdos nebodamas, - Ragelių p.; — sarmatos neturėdamas, - Kirdeikiai.

14745. Ir eina patylomis, kaip šešėlis per šiaudus, - Rodūnės ap.; — kaip vagis į svetimą jaują, - Pašušvys.

14746. Ir eina per triobas, kaip margis per kales, - Nemajūnai; — kaip vilkas per girias, - Nemunaitis.

14747. Ir eina per žmones, kaip sudevėtas pinigas, - Raseinių ap.

14748. Ir eina pletkaudamas, lyg išanksto apmokėtas, - Stirniai.

14749. Ir eina sau akis nuleidęs, kaip sukčius, gėdą suradęs, - Apytalaukis; — kaip viso svieto perėjūnas, - Merkinės p.

14750. Ir eina sau įkandin, kaip kuilis, į uodegą įgnybtas, - Viekšniai.

14751. Ir eina sau, uodegą nuleidęs, kaip išniekintas šuva, - Varėna.

14752. Ir eina sau, žmonių nebodamas, apie Dievą negalvodamas, kur išmaldaudamas, o kur ir vogdamas, - Videniškio p.

14753. Ir eina svieto duoną valgydamas, - Gadonavo p.; — svieto duona misdamas, svieto vargu gyvendamas, - Kulvos p.

14754. Ir eina švilpdamas, kaip pustelninkas per tyrlaukius, - Girkalnio p.

14755. Ir eina užukampėmis, kaip vagis į svetimą klėtį, - Salamiestis.

14756. Ir eina vienas, kaip nepadėtas, - Labanoro p.; — kaip nepadėta dūšelė, - Aukštadvario p.

14757. Ir eina visomis keturiomis, kaip kiaulė iš tvarto, - Kirdeikių p.; — kaip kiaulė į lovį, net snukio neperžegnojęs, - Stakliškių p.

14758. Ir eina visur garsas, kad tu esi paršas, - Kruonis.

14759. Ir eina visur, kaip loti samdytas, - Stakių p.; — kaip už pinigus pasamdytas, - Pernaravos p.

14760. Ir eina visur, liežuviu matažgodamas, - Marcinkonių p.; — liežuviu maldamas, - Videniškio p.

14761. Ir eina, visur nebūtus niekus pliauškindamas, - Semeliškių p.; — grynus niekus zaunydamas, - Merkinės p.

14762. Ir eina, visur savo trigrašį kišdamas, - Valkininkų p.

14763. Ir eina, vos kojas panešdamas, - Kietaviškio p.; — vos kojas pavelkdamas, - Suosto p.

14764. Ir eis baubdamas, kaip rambus jautis per dobilus, - Paberžės p.; — kaip margis, dobilų pripuntarojęs, - Kazokiškės p.

14765. Ir eis dabar, kaip apkvaišusi avis paskui vilką, - Darsūniškis.

14766. Ir eis dabar, kaip skolintom kojom - Jėzno p.; — kaip žyčytom kojom, - Plungė.

14767. Ir eis dabar kampus teršti, kaip žalių žirnių privalgęs, - Paparčių p.; — kaip gavėnią atbadavęs, - Švenčionėlių ap.

14768. Ir eis dabar ubagų duonos ieškoti, - Kirklėnu p.; — ubagų duonos ieškoti, kad perdaug mėgo ulioti, - Švenčionių ap.

14769. Ir eis dabar visam svietui zaunyti apie nebūtus daiktus, - Dusmenų p.

14770. Ir eis dabar visiems akis muilinti, - Krakių p.; — durniams akis dūmti savo pasakomis, - Varėnos p.

14771. Ir eis, kaip davatka per kaimą, liežuviu skambindama, - Naumiestis; — liežuviu zvanydama, - Kražių p.

14772. Ir eis, kaip jautis per bandą, - Plungės p.

14773. Ir eis, kaip klebono šuo per davatkas, - Telšių ap.

14774. Ir eis, kaip meška į žirnius, - Utenos p.; — kaip meška į bites pasišokinėdama, - Pandėlio p.

14775. Ir eis, kaip padvėsęs, - Plungė; — kaip dvėsdamas, - Tauragės ap.

14776. Ir eis, kaip žirnio kirminas, - Kražių p.; — kaip kirminas per lapą, - Siesikai.

14777. Ir eis, kaip žydas eketėn šikti, - Meteliai.

14778. Ir eis, kojas pas kirminą pasiskolinęs, - Varnių ap.

14779. Ir eis nepaeidamas, eis ir pilvu šliaužđamas, kur tik gali skatiką išgauti ar durną žmogų apgauti, - Kietaviškių p.

14780. Ir eis repečkomis, kaip girtas per arimą, - Valkininkų p.

14781. Ir eis skubėdamas, kaip žydas į Kalvarijos atlaidus, - Plungės p.

14782. Ir eis, vos krutėdamas, kaip kirminas per lapą, - Telšių ap.; — kaip kirmėlė per kopūstą, - Kartenos p.

14783. Ir eketėj maudytas ir ugnėj degintas, o velnio vis dar neatsižadėjęs — vis dar gyvena, kaip gyventi buvo pradėjęs, - Kražių p.

14784. Ir eketėj nebuvojęs strioką supranta - Varnių p.

14785. Ir eketėj nebuvojęs žinau, kad mirti baisu, - Metelių p.; — žinau, kad žiemą vanduo šaltas, - Želvos p.

14786. Ir eketės girtam nebaisios, - Saldutiškio p.

14787. Ir eketvirbalis, taukuose iščirškintas, yra skanus, - Plungė; — gali būti skanus, - Darbėnų p.

14788. Ir ekėčiomis margintas veidas vis dar Dievo atvaizdas, - Kiburiai.

14789. Ir ekėčiomis švelnios dūšios nesubjaurosi, ir gerybėmis į griekus nepriviliosi, - Salamiestis.

14790. Ir falšyvas pinigas nori nueit už gerą, - Ukrinų p.

14791. Ir falšyvas žmogus kartais būna nuoširdus,- Siesikų p.; — kai kada būna atviras, - Panevėžio ap.; —kartais savo širdį kitam atidaro, - Vainutas.

14792. Ir gaidys alkanas negieda, - Merkinės p.; savo giesmes pamiršta, - Slavantų p.

14793. Ir gaidys dainas užmiršta, kai vanagą išgirsta, - Punios p.; — kai vanagą padangėj išgirsta, - Kruonio p.

14794. Ir gaidys, dvylika žiemų mitęs, pradeda dėti, - Ilakiai.

14795. Ir gaidys giedot nenori, kai vanagas kiba ore, - Siesikų p.

14796. Ir gaidys giesmių negieda be priežasties, - Palevonių ap.

14797. Ir gaidys iškasęs sulesa, - Tauragė; — ką iškasęs sulesa, - Molėtų p.; — kirminą iškasęs sulesa, - Naumiesčio ap.

14798. Ir gaidys kiaušinį sudės, jei dvylika žiemų jį gaspadinė penės, - Merkinės p.

14799. Ir gaidys lesinas tunka, - Pasvalys.

14800. Ir gaidys neleseęs negieda, - Alsėdžių p.

14801. Ir gaidys per tvorą lėkęs kas grūdą, - S. Daukanto užraš.

14802. Ir gaidys po pečium ponas, - Babrai; — po pečium vanago nebijo, - Lazdijų p.

14803. Ir gaidys savo kieme drąsus, - Joniškio p.; — savo kieme karingas, - Užpalių p.

14804. Ir gaidys savo namus žino, ir kiaulė savo lovį suranda, - Nočios p.; — ir avinas savo vartus atitinka, o tu nakvoji girtas, kur atsitinka, - Antalieptis.

14805. Ir gaidys tave pabaidys — drąsiu nesidėk ir kitų nepuldinėk, kad bėgti nereikėtų, kaip varlei nuo zuikio, - Panevėžio ap.

14806. Ir gaidys vidunakty gieda, kad ir nenorėdamas, ir šuva vagį pajunta, kad ir miegodamas, - Rodūnės p.

14807. Ir gaidžio galva norus turi, - Alksnėnų p.; — savo norus žino, - Liudvinavas.

14808. Ir gaidžio galva supranta, kad vanago reik bijoti — kai jis atskrinda, nereik gaidžiui žiopsoti, - Tabariškiai.

14809. Ir galva ir šikna jo vienodai durna, - Valkininkų p.

14810. Ir galva ir šikna pas jį vienodai razumo turi, kur gera, kur bloga — niekad nežiūri, - Šiaulėnų p.

14811. Ir galva neveikia, ir rankos nieko nemoka, - Paupys; — ir rankos nieko nepramoko, ir kišenėj nė šeštoko, - Tverių ap.

14812. Ir galva nieko nenumano, ir rankos nieko neišmano, o pilvas duonos reikalauja, - Onuškio p.; — o pilvas valgyt prašo, - Ratnyčios p.

14813. Ir galva tau nūnai nieko nepadės, jei rankos darbo nemokės, - Merkinės p.; — jei rankos nieko neturės. - Druskininkai.

14814. Ir galvą dėdamas manęs neįtikinsi: kur balta — balta ir sakysiu, kur juoda — juoda ir matysiu, - Valkininkų p.

14815. Ir galvą dėdamas nieko neįtikinsi, kad margas jautis palšu virs, - Gižų p.

14816. Ir galvą dėjo, bet niekas vistiek nepatikėjo, - Onuškio p.

14817. Ir galvą dėjo, ir kitus įtikinėjo, ir paskui pats pirmas visko atsižadėjo, - Dubičiai.

14818. Ir galvoja ir rankom matažgoja, o iš vietos anei krust. - Ūdrija.

14819. Ir galvoja, kaip avinas, naujus vartus pamatęs, - Subačiaus p.

14820. Ir galvoja, kaip karvė, atorają krimsdama, - Perloja.

14821. Ir galvojo, kol sugalvojo — gudriai kumelę ant ožkos pramainė, - Rumbonių p.; — noragus pardavė, adatą nusipirko, - Daugų p.

14822. Ir galvoj turėk ir kišeniun žiūrėk, - Nemunaičio p.; — ir aruodan žiūrėk — kai aruodai ištuštės, ir draugai tavęs neregės, - Veisiejų p.

14823. Ir galvok tu man žmogus ne galva, bet pasturgaliu! - Niedzingės p.

14824. Ir galvok tu man taip žmogus! - Alytaus ap.

14825. Ir galvomis vaikščioti dar prasimanys! - Joniškio ap.

14826. Ir galvon dėjo ir šiknon mušė, ir vistiek nieko nepadėjo, proto neįgijo, tik dar labiau sudurnėjo, - Marijampolės ap.; — ir vis tiek nieko nepasiekė tėvelis — kaip durnas gimė, durnu ir pasiliko sūnelis, - Skirsnemunės ap.

14827. Ir galvos čia su jumis neteksi ir sveikatą prarasi, o gero vistiek nepasieksi, - Vyžuonų p.

14828. Ir galvos neteksi čia, netik gero vardo. - Labūnavo p.

14829. Ir galvos sukti jam neteko — svetimi rubliai patys jo kišeniun pateko, - Varėnos p.

14830. Ir galvotas ir kuprotas, o senai mergai vistiek geras, - Obelių p.

14831. Ir gandai ejo, ir žmonės kalbėjo, kad šiais laikais bėdos visur užderėjo, - Ragelių p.

14832. Ir gandai kartais tiesą atneša, - Geidžiūnai; — tiesą pasako, - Biržai.

14833. Ir gandai ne iš piršto išlaužiami, ne iš vėjo sugaudomi — be ugnies dūmų nebūna, - Merkinės p.

14834. Ir gandai ne vėjo atpučiami, bet žmonių pramanomi, - Kamajų p.; — ne vėjo pūstyti, bet žmonių pramanyti, - Pakruojo p.

14835. Ir gandais ne vien durni domisi, - Stirnių p.; — ne vien davatkos gyvena, - Anykščiai.

14836. Ir gandai visur sklinda, kad svetimi skatikai jam į kišenę linda, - Švėkšna.

14837. Ir gandas buvo, kad vargai pražuvo, durniai patikėjo ir džiaugtis pradėjo, - Melagėnų ap.

14838. Ir gandas ne visados paikas, būna kad jį pagimdo razumas sveikas, - Adutiškio ap.

14839. Ir gandas sklinda pavėjuj, o ne prieš vėją. - Batakių p.; — sklinda su vėju, - Zarėnų p.

14840. Ir gandą paskleisti ne kiekvienas moka, - Sangrūdos p.; — ne kiekvienam apsimoka, - Vilkaviškis.

14841. Ir gandras ne kiekvienam laimę žada, - Suosto p.; — ne visiems laimę atneša, - Saločiai.

14842. Ir gandro dovana ne visiems mylima, - Skudutiškio p.; — ne visiems maloni, - Smilgių p.

14843. Ir gandro lizdas nuo bėdų neapsaugo, - Skiemonių p.

14844. Ir gandus gaudyti nevisados sveika, - Kvetkų par.

14845. Ir gandus piktus ir pletkus bjaurius pavydas gimdo, - Vaškų p.

14846. Ir gandus skleidžia ir pletkus nešioja, kaip pasamdytas, - Burbiškio p.; — kaip velnio pasiuntinys, - Videniškio p.; — kaip senstanti davatka, - Anykščiai.

14847. Ir gandų gandai ten nieko nepadės, kur velnias pirštų nepridės, - Užpalių p.; — kur boba savo liežuvio nepridės, - Palėvenės p.

14848. Ir gandų ir pletkų kašelės be dugno, - Gaurės p.; — kašelė skylėta: kiek ten kas įdės, tiek ir išbyrės, - Didkiemio p.

14849. Ir gandų visų nesuvaikysi, ir žmonėms burnų neuždarysi, - Onuškio p.; — ir visiems lūpų neužčiaupsi, - Merkinės p.

14850. Ir gardi kalba ir saldūs žodžiai iš bjaurių lūpų širdies nepasiekia, - Bukonių p.; — į širdį nelimpa, - Gudžiūnų p.

14851. Ir gardu ir skanu, kaip iš svetimo puodo semta, - Ratnyčios p.; — kaip svečiams gaminta, - Valkininkų p,; — kaip pirmoms krikštynoms ruošta, - Veisiejų p.

14852. Ir gardu man ir saldu tau, bet mano uošvio žentui ar tik ne bus rukščios pagramdynės, - Nočios p.

14853. Ir gardus ir saldus, o gerklėn nelenda, - Daugų p.

14854. Ir gardus, kaip medus, o širdis nepriim, - Kauklių p.

14855. Ir gardus paragauti ir kvapus pauostyti, bet skilvis nepriima, — Leipalingio p.

14856. Ir gardus žodis iš jo lūpų neskaniai kvepia, - Šešuolių p.

14857. Ir gardų daiktą dažnai žmonės išvemia, - Druskininkų p.; — dažnai skilvis lauk išmeta, - Veisiejų p.

14858. Ir gardų radus reik paliauti, - Naumiestis; — reik pamest, - Bartininkų p.

14859. Ir garsas aiškesnis girioje, ir duona gardesnė svetimam krašte uždirbta, - Dusetų p.; — ir duona skanesnė svečiuose valgoma, - Tauragnų p.

14860. Ir garsas didesnis svetimoj girioj, ir bėda sunkesnė svetimoj šaly, - Kavarsko p.

14861. Ir garsiai iškilo, bet greitai sudilo, - Krosnos par.

14862. Ir garsiai skambėjo, kol kišeniuj turėjo, - Leipalingio p.; — kol pinigus leido su vėju, - Liškiavos p.

14863. Ir garsus buvo, bet veltui pražuvo, - Žagarės p.; — bet del garsumo ir pražuvo, - Antalieptės p.; — bet del niekų žuvo, - Molėtų p.

14864. Ir garsų žmogų bėdos kimba, - Valkininkų p.

14865. Ir gauruotas nuplinka, ir gan dažnai tai atsitinka, - Viekšniai.

14866. Ir gauruotas tur širdį, o ne akmenį krūtinėj, - Seda.

14867. Ir gaus badauti, kad panoro svetur ponauti, - Labanoro p.

14868. Ir gaus bernas badauti, kad neišmoko šienauti, nei arti, nei akėti, tik aplink mergas šokinėti, - Merkinės p.

14869. Ir gaus bernelis ne gražią mergelę, bet sau tikrą vargelį, - Ratnyčios p.; — bet visam amžiui didelę bėdelę, - Seirijų p.

14870. Ir gaus beuodegis, kam uodegos neteko! - Adutiškis; — kam uodegą prarado! - Eišiškių p.

14871. Ir gaus dažnai susigraužti, kad panorėio mieščionkėlę su pirštinaitėm gauti, - Švenčionių ap.

14872. Ir gausi dažnai ropių rauti, kad panorėjai miesto mergelę gauti: nei ji moka austi, nei ravėti, nei rugelių pjauti, - Švenčionėlių ap.

14873. Ir gausi derėtis del margo niekučio, - Vyžainių ap.

14874. Ir gausi gerai, kad kalbi negražiai, - Kaltinėnų ap.

14875. Ir gausi gėdos ir del savo kalbelių ir del garsių darbelių, - Salako ap.

14876. Ir gausi gražaus vargelio, kad neišmokai pas motulę darbelių, - Šalcininkų ap.

14877. Ir gausi iš jo naudos, kiek iš kumelės raišos, - Melagėnų ap.; — kiek iš ožio pieno, iš ožkos vilnos, - Valkininkų p.

14878. Ir gausi juodos pasrėbti sriubos, kad panorėjai turtingos mergos, - Švenčionėlių ap.

14879. Ir gausi lapanų, kad mėgsti be reikalo kalbėti, kur geriau būtų patylėti, - Merkinės p.

14880. Ir gausi margą kumelę, o ne turtingą mergelę, - Daugeliškio ap.

14881. Ir gausi mazgote per snukį, kad niekus kalbėjai, kuriais ir patsai netikėjai, - Nemunaičio p.

14882. Ir gausi per akis, kaip tas, kur eina į svečius, į aukštą slenkstį neatsižvelgdamas, - Kamajų ap.

14883. Ir gausi per nosį, kaip tasai, kuris nekviestas už svetimo stalo su savu šaukštu lenda, - Valkininkų p.

14884. Gausi rausti, kad vaikų neišmokei veido nusiprausti, - Rodūnės p.

14885. Ir gausi smarkiai per nosį, už ką — ir pats sužinosi, - Dūkštas.

14886. Ir gausi sunkiai stenėti, kad nemoki žmonių būdo atspėti, - Valkininkų p.; — kad nemoki žmonių norų atspėti, - Liškiavos p.; — kad pamėgai kitus apgaudinėti, - Nemunaičio p.

14887. Ir gausi špygą panosėn! - Seirijų p.

14888. Ir gausi už savo dvylekį tinfą į nosį, - Švenčionių ap.

14889. Ir gausi virkščių vainiką, kad sumanei alksnines klumpes per ąžuolinį slenkstį kilnoti, - Seinų ap.; — kad panorai į aukštus dvarus raišu kuinu joti, - Metelių p.

14890. Ir gausi žiemą skaniai pabadauti, kad pamėgai vasarą tinginiauti, - Simno p.

14891. Ir gaus katės prašyti už žmoną pietus jam išvirti! - Alytaus ap.

14892. Ir gaus lapanų, kad nemoka liežuvio suvaldyti, - Varėnos p.

14893. Ir gaus margą niekutį, kaip durnius lauktuvių, - Rodūnės p.

14894. Ir gaus miesčionkėlę, bet ką su ja daris rugių pabarėly? - Druskininkų p.

14895. Ir gaus po svietą pasitrankyti, vargo paragauti, kad panorėjo svetimoj šaly paponauti, - Ratnyčios p.

14896. Ir gaus ubago duonos ragauti, kad darbymetėj mėgsta tinginiauti, - Dubičių ap.

14897. Ir gaus vedęs patirti, kad merga nemoka pietų išvirti, - Simno p.; — kad merga nemoka nei austi, nei pjauti, nei pietų virti, - Daugų p.

14898. Ir gauta dovana nevisados maloni, - Josvainių p.; — iš pikto žmogaus rankų nemaloni, - Žeimelio p.

14899. Ir gautas dykai arklys badu nemarinamas, - Gardamo p.; — ko nors vertas yra, - Veviržėnų p.; — savo vertę turi, - Batakių p.

14900. Ir gautas dykai pinigas delno nedegina, - Medingėnų p.; — delnų nesvilina, - Merkinės p.; — vistiek žmogaus prakaitu kvepia, - Veisiejų p.

14901. Ir gauti gavo, bet ir vargo paragavo! - Daugų p.

14902. Ir gavo guzą, kurio ieškojo, - Varėnos p.; — kad jo ieškojo, — Perloja.

14903. Ir gavo, kad net burnoj buvo rūkštu! - Su dargo p.

14904. Ir gavo, kiek užtarnavo ir dar su kaupu, - Merkinės p.

14905. Ir gavo lapanų, kiek tik pakelti galėjo, - Merkinės p.

14906. Ir gavo pakaušin, kaip už gerą darbą! - Merkinės p.

14907. Ir gavo sprandas kentėti, kad lūpos nemėgo tylėti, - Valkininkų p.

14908. Ir gegužė pavirsta vanagu, kai badas prispiria, - Rodūnės p.; — kai badas prispaudžia, - Nočios ap.

14909. Ir gegužės pienu padykusio vaiko nepatenkinsi, - Liškiava.

14910. Ir gegužioko gerklė prisisotina, bet visą kielytės lizdą nuslopina, - Valkininkų p.

14911. Ir gegužiukas pagaliau iš svetimo lizdo išlekia. - Pasvalio p.; — svetimą apleidžia lizdelį, bet kiek nuvargina mažą paukštelį! - Marcinkonių p.

14912. Ir gegužiuką maža kielytė prisotina, - Biržų ap.

14913. Ir geležim ženklintas sviete vietą suranda, - Kamajų ap.

14914. Ir geležiniai užraktai nuo naminio vagies neapsaugos, - Biržai.

14915. Ir geležinis pantis arklio nuo vagies neapsaugo, ir geri darbai žmogaus nuo pavido neapgina, - Burbiškio p.

14916. Ir geležis nudyla, nuolat benaudojama, - Pasvalio p.

14917. Ir geležis sudyla, ir arklys patrūksta, o kad tu, žmogau, nuolat bedirbdamas, nesudiltum, sveikatos nenustotum! — Vilkaviškio ap.

14918. Ir geležis sudyla, ir ąžuolas išpursta, o kad žmogaus jėgos nesudiltų, amžius sveikatos nesutryptų! - Seirijų p.

14919. Ir geležis sudyla, ir brangiausias rūbas susinešioja, - Šakių ap.; — o kad geriausias rūbas nesusinešiotų. - Dubingių p.; — ir geriausias rūbas nesaugojamas susidevėja, - Varlaukės p.; — ir naujas rūbas, mažai saugojamas, susiglamžo, kad ir mažai nešiotas, - Ratnyčios p.

14920. Ir geležis sudyla, ir rūbas susinešioja, o kad žmogaus sveikata nesusinešiotų, iegos varguose nesudiltų! - Alytaus ap.; — o kad žmogaus siela nesudiltų, sveikata nepalūžtų! - Rodūnės p.; — o kad žmogaus sila nesudiltų, sveikata nesusilpnėtų! - Krosnos p.

14921. Ir geležis sudyla, o kad žmogus, mat, tokią naštą sau užsikrovęs, nesudiltų, nepatrūktų! - Joniškio p.

14922. Ir geležis sudyla, o kad žmogus varguose nesudiltų, jo sveikata nesuniktų! - Marcinkonių p.

14923. Ir gera būtų, kad pavydas iš svieto išniktų, ir žmonės kits kito nesmauktų, - Merkinės p.; — kad vienas antro žmonės neskriaustų, - Dotnuvos p.

14924. Ir gera būtų, kad po svietą bėdos nesitrankytų, žmonėms gyvenimo negaišytų, - Valkininkų p.

14925. Ir gera būtų, kad velniai ir bėdos visam sviete išnyktų, - Dubičių p.

14926. Ir gera duona atsivalgo, - Labanoro p.; — be permainos atsibosta, - Merkinės p.; — darbe nepavargus neskani, - Veisiejų p.

14927. Ir gera duona dantys atsikanda, kai žmogus jokio sau darbo nesusiranda, - Merkinės p.

14928. Ir gera duoti iš svetimo kišeniaus, bet pamėgink iš savo nors skatiką iškrapštyti! - Antalieptės p.

14929. Ir gera gauti būtų, kad tik atiduoti nereiktų! - Utenos p.

14930. Ir gera man, jog net subinėj saldu! - Pasvalio ap.

14931. Ir geram darbui nevisados žmonių susiranda, - Zarasų ap.

14932. Ir gera merga gali ragana virsti, už vyro ištekėjus, - Pakalnio p.; — už laidoko ištekėjus, - Pusnės p.; — už vyro pijoko išėjus, - Pociūnėlių p.; — su pikta anyta pagyvenus, - Merkinės p.

14933. Ir gera motina dažnai vaikus išbjurina, - Veisiejų p.; — savo vaiką paikina, - Naumiesčio p.

14934. Ir geram šuniui rankos į nasrus nekišk, - Virbalio p.; — pirštų į dantis nedėk, - Grinkiškio p.

14935. Ir geram žodžiui kišenė kurčia, - Pumpėnų p.; — šikštus žmogus kurčias, - Šaukoto p.

14936. Ir geras aš, kas man geras, o su piktu moku piktai pakalbėti, kai reikia, su žodžiais ir kumštį pridėti, - Šimkaičių p.

14937. Ir geras buvo, kol piktiems į rankas nepakliuvo, - Suosto p.; — kol piktiems į rankas pakliuvo, - Merkinės p.

14938. Ir geras geriems, ir piktas piktiems — kaip mane kalbina, taip aš atsiliepiu, - Veprių p.; — kaip kas užtraukia, taip aš užgiedu, - Onuškio p.; — kaip kiti gieda, taip aš vturavoju, - Nočios p.

14939. Ir geras gyvenimas be darbo nusibosta, - Seredžiaus p.

14940. Ir geras, kaip girtuoklis, už svetimą skatiką gerdamas, - Kalnujų p.; — kaip fundijamas girtuoklis, - Viešintų p.

14941. Ir geras, kaip velnias girtam — tik krisk, akmenį po galvą pakiš, - Šateikių p.

14942. Ir geras, kaip žilas diedas savo bobai, - Dusmenų p.; — kaip žilas šuva kiaules pjudyti, - Merkinės p.

14943. Ir geras kelias su duobėmis, ir geras žmogus su ydomis, - Marijampolės ap.; — su griekais, - Seirijų p.

14944. Ir geras, kol nepajudini, ir švelnus, kol neprakalbini, - Vilkaviškio ap.; — kol neužgauni, ir mandagus, kol neprieštarauji, - Naumiestis.

14945. Ir geras rūbas ne kiekvienam dera, - Leipalingio p.; — ne visiems pritinka, - Lazdijų p.

14946. Ir geras rūbas su vyžu nesiderina, - Liškiavos p.

14947. Ir geras žmogus velnio sugundomas, ir piktas kaikada gerą darbą padaro, - Ratnyčios p.; — kartais gerai su žmogum pasielgia, - Marcinkonių p.

14948. Ir gera teta tai vis ne motina, - Merkinės p.; — tai vis motulės neatstos, - Valkininkų p.

14949. Ir gerą žmogų nevisados iš veido pažinsi, ir piktą ne visados iš kalbos atspėsi, - Merkinės p.; — iš kalbų suprasi, - Daugų p.

14950. Ir gerą žmogų netikėti turtai pagadina, - Liškiava; — netikėtai gautas pinigas supaikina, - Krosnos p.

14951. Ir gerą žmogų pasisekimai dažnai iš kelio veda, - Anykščiai; — dažnai į šuntakius nuveda, - Ukmergė.

14952. Ir geriausia anyta vistiek marčiai peilis, - Seirijų p.; — marčioms vistiek neįtiks, - Lazdijų p.

14953. Ir geriausia katė žiurkės nepagaus, — Vilkaviškis; — žiurkių ne išgaudys, - Šeštokų p.; — žiurkių negaudys, - Žagarės p.; — pacukų bijo, - Adutiškio p.; — pacuko vengia, - Rodūnės ap.

14954. Ir geriausia marti tai vis ne tikra dukrelė, ir geriausias žentas — ne tikrasis sūnelis, - Leipalingių p.

14955. Ir geriausia merga su gražiais darbeliais nelimpa prie širdies, kai jos nemeilūs žodeliai, - Valkininkų p.

14956. Ir geriausias augintinis tai vis svetimas vaikas — kad ir mylės, dažnai į tave vilku žiūrės, - Merkinės par.; — dažnai vilko akimis žiūrės, - Daugai; —vistiek vilko mintis galvelėj turės, - Dubičiai, — vistiek, kad greičiau mirtai, norės, - Butrimonių p.

14957. Ir geriausias būk, vistiek visiems neįtiksi — juo su žmonėmis geresnis būsi, daugiau neprietelių turėsi, - Kaltinėnai.

14958. Ir geriausias gaspadorius darbo reikalauja sunkiausio, o lašinių tau gailis kad ir kąsnelio mažiausio, - Melagėnų ap.

14959. Ir geriausias gaspadorius tol darbininkui meilus, kol jis jautį jam atstoja ir arklį pavaduoja, - Adutiškio ap.; — kol del sunkiausio darbo nerugoja, - Zarasų ap.

14960. Ir geriausias gaspadorius tris kailius nori samdininkui nulupti, o blogas tai jau ir visus devynis, - Semeliškių p.

14961. Ir geriausias samdininkas, kad bedirbdamas net ir patruktų, vistiek gaspadoriui neįtiktų, - Stakių p.; — vistiek gaspadorius tinginio pančiu palaikys, - Ratnyčios p.

14962. Ir geriausias samdininkas namuose neprietelius, - Rumšiškių p.; — namuose vilkas, - Skaisgirio p.; — gaspadoriui priešas, - Šeštokų p.

14963. Ir geriausias samdininkas niekados gaspadoriui darbu neįtiks, - Jonavos p.; — niekados gaspadoriaus geru žodžiu giriamas nebus, - Lapės p.

14964. Ir geriausias samdininkas užanty prieš gaspadorių akmenį laiko, - Gudžiūnų p.; — gaspadoriui akmenį užanty slepia, - Dabužių p.; — gaspadoriui virvę gamina, - Butrimonių p.; — gaspadoriui Dievo neprašo, - Marcinkonių p.

14965. Ir geriausias samdininkas vistiek vilku į gaspadorių žiūri — kaip jį bepenėsi, vistiek gero žodžio iš jo negirdėsi, - Darsūniškio p.

14966. Ir geriausias samdininko darbas gaspadoriaus nepatenkins, - Alovės p.; — niekados gaspadoriui neįtiks, - Nemajūnų p.

14967. Ir geriausias žentas blogo sūnaus neatstos, - Merkinės p.

14968. Ir geriausia šluota iš namų bėdų neišsluosi, - Merkinės p.; — namų nuo vargų nenuvalysi, - Rūdaminos p.

14969. Ir geriausią anytą marti peikia, - Liškiavos par.

14970. Ir geriausią žmogų yra kas peikia, - Rūdaminos p.

14971. Ir geriausio priimtinio namuose augintiniui duona karti, - Liškiavos p.

14972. Ir geriausios tetos ranka kieta, - Girėnų p.; — ranka už motinos kietesnė, ir meilūs jos žodžiai už motinos barimą šiurkštesni, - Merkinės p.

14973. Ir geriausio žmogaus šūdas nekvepia, - Salamiesčio p.; — ne medum kvepia. - Merkinės p.; — šūdu irgi dvokia, - Valkininkų p.

14974. Ir geriausio žmogaus turima ydų, - Kalvarijos p.; — darbuose yra kas peiktina, - Stalgėnų p.; — darbuose turima, kas peiktina, - Šeštokų p.

14975. Ir geriu ir noriu, - Sedos p.

14976. Ir geriu, kol turiu, kai neturėsiu, pats vienas troškulį kentėsiu, - Švenčionėlių ap.; — kai neturėsiu, badą kentėsiu, bet kitų lockos neprašinėsiu, - Pasvalio p.

14977. Ir geriu sau ir giedu sau — kam nepatinka, neklausyk, bet mane pijoku nevadink, - Marcinkonių p.; — bet manęs durnium nevadink, - Liškiavos p.

14978. Ir gero darbo vaisiai nevisados malonūs, - Tirkšlių p.

14979. Ir gero ir blogo gyvenimas pamokina, ant vežimo ir po vežimu pagulėti, šiltoj pirkioj ir po žiemos vartais kartais pasėdėti, - Merkinės p.

14980. Ir gero ir blogo gyvenimas pamokina, vienam proto suteikdamas, kitam paskutinį atimdamas, - Švenčionėlių ap.

14981. Ir gero man norėjo, tik ant blogo viskas išėjo, - Merkinės p.

14982. Ir gero nebus, kol Dievo namuose nėra, - Mosėdžio p.

14983. Ir gero nebus, kol policijai į nagus nepaklius, o kai turmoj pasėdės, gal gi daugiau razumo apturės — bizūnas ir durnam galvon razumo įvaro, - Adutiškio ap.

14984. Ir gero nesusilauksi ir skatiko nesusikrausi, kol su sukčiais draugausi — tik sukčiaus kišenių skatikas mėgsta, - Veisiejų p.; — tik į sukčiaus kišenių skatikas lengvai kelią suranda, - Liškiavos p.

14985. Ir gero nesusilauksi, kol su čigonais arkliais prekiausi — čigono arklys tik turguje geras, - Butrimonių p.

14986. Ir gero nesusilauksi, kol su žydais bendrausi — negi tavo kopūstas žydo galvai prilygs, - Jurbarkas.

14987. Ir gero nevisados tiesiu keliu pasieksi, reikia kaikada ir aplinkiniais keliais, - Merkinės p.

14988. Ir gero pamatė ir blogo patyrė, kol kraujas gyslose virė, - Merkinės p.

14989. Ir geros akys kaikada dūmų nebijo, - Veiverių p.; — nevisados dūmų bijo, - Pažerų p.

14990. Ir gero sūnaus darbai nevisados tėvelius džiūgina, - Barzdų p.

14991. Ir gero šunies dantys aštri, ir ramus žmogus moka atsikąsti, - Rodūnės p.

14992. Ir gero tėvo vaikai kartais šunkeliais nueina, - Merkinės p.; — kartais vogti pramoksta, - Valkininkų p.

14993. Ir gero tu man žmogus panorėk kvailam žmogui padaryti! - Kalvarijos p.

14994. Ir gero žmogaus darbuose griekų surasi, - Darbėnų p.

14995. Ir gero žmogaus pirštai į save palinkę, ir šventieji pirmiausia už save meldės, - Kražių p.

14996. Ir gero žmogaus širdis nevisados gerų norų kupina, būna, kad ir pykčiu pabrinksta, - Kalvarijos p.; — būna, kad ir pavydas piktas mintis pakiša, - Dotnuvos p.

14997. Ir gero žmogaus širdis pirmiausia savų pasigaili, - Lekėčių p.; — labiausiai savaisiais rūpinasi, - Ūdrijos p.

14998. Ir gero žmogaus širdis užsigauna, - Alantos p.; — užgauta akmeniu pavirsta, - Alovės p.

14999. Ir gero žmogus norėjo, bet piktai išėjo, - Jurbarko p.; — bet nuo pikto pradėjo, - Skirsnemunės p.

15000. Ir gero žmogus paragaus tik pas Dievą ant kampo, - Viešvėnų p.

15001. Ir gersi ryt smalą juodo dangaus karčiamoje, kur velniai šinkavoja, - Melagėnų ap.

15002. Ir gersi smalą raudodamas, kaip dabar laki arielką ožiu bliaudamas, - Raseinių ap.

15003. Ir geru arkliu viesulo nepralenksi, - Valkininkų p.; —aitvaro nepavysi, ir geru žodžiu vagies nuo vogimo neatgrasysi, - Ratnyčios p.; — ir lazda gudo vogti neatgrasysi, - Druskininkų p.

15004. Ir geru metu badausi, kai darbymetėj tinginiausi, - Krosnos p.

15005. Ir geru metu duonos neturėsi, jei visą laiką ant pečiaus gulėsi, - Darsūniškio p.; — jei už pečiaus sėdėsi — Dievas duonos ten neatneš, o laimė tavęs už pečiaus nesuras, - Seirijų p.

15006. Ir geru noru dangaus nepelnysi, ir viena malda sau rojuj kampelio neišmelsi, jei gerais darbais neparemsi, - Kalvių p.

15007. Ir geruoju ir bloguoju su piktu žmogum kalbėti, vistiek gero nelaimėti, - Varsėdžio p.; — su piktu žmogumi vis tąpat pasieksi, - Lukštų p.

15008. Ir geruoju mėgino ir piktuoju baugino, o galas vis tas pat, - Viduklės p.; — o nauda vienoda, - Inturkės p.

15009. Ir geru svečiu, nelaiku atvykusiu, žmonės bodisi, - Kalnujų p.; — ne metu atvažiavusiu, nelaiku išvažiavusiu, visi bodisi, - Pumpėnų p.

15010. Ir gėles šalna pakanda, ir žmogų bėdos palaužia, - Lukšių p.; — ir žmones vargai sugniaužia, - Simno p.

15011. Ir gėlė be šalnos nuvysta, kai ruduo anksti atvyksta, - Sasnavos p.; — kai ruduo nelauktas atklysta, - Gižų p.

15012. Ir gėlėmis apkaišytas šūdas savo kvapo nenustoja, - Adutiškio p.; — savo kvapo nepraranda, - Merkinės p.; — vis smirda, o ne kvepia, - Antalieptės p.

15013. Ir gėlėmis apkaišyto šūdo sūriu nepaversi, - Kairių p.; — sūriu nepadarysi, pikto kvapo iš jo neišvarysi, - Obelių p.; — už sūrį svečiui nepakiši, - Zarasų p.

15014. Ir gėlėmis apsikaišius savo ydų nepaslėpsi, - Marijampolės ap.; — savo kvapo nepaslėpsi, žmonių uoslės neapgausi, - Veisiejų p.; — savo nagų nepaslėpsi, nei žmonių nei Dievo neapgausi, - Seirijų p.

15015. Ir gėlė nuvysta, kai šalna atklysta, - Plutiškių p.; — kai šalnos žiaurios atvyksta, - Alvito p.

15016. Ir gėlė pakirsta greitai suvysta, ir žmogus skriaudžiamas dar greičiau sunyksta, - Tauragnų p.; — ir žmogus nekaltai skriaudžiamas sunyksta, - Saldutiškio p.; — ir nekaltai apkalbėta mergelė dar greičiau nuvysta, - Labanoro p.

15017. Ir gėlės vysta nuo šalnų, ir žmonės skursta nuo vargų, - Varlaukio p.; — ir žmonės sensta nuo sunkių darbų, - Švėkšnos p.; — ir mergos nyksta nuo piktų kalbų, - Žlibinų p.; — ir mergelės liūsta nuo piktų pletkų, - Gadūnavo p.

15018. Ir gėlė vysta, šalnos pakirsta, ir mergelė džiūsta, piktų žmonių apkalbėta, - Šiaulėnų p.; — ir mergelė vysta, nekaltai purvu apdrėbta, piktų lūpų skaudžiai nuskriausta, - Labanoro p.; — ir mergelė kenčia, piktai apkalbėta, - Utenos p.

15019. Ir gėlės žiedas ir alus pagaliau išsikvepia, - K. Būgos Žod.

15020. Ir gėrė iš žydo bačkos, kaip straublys iš ežero, - Dubingių p.; — kaip siurblis vandenį, - Lazdijų p.

15021. Ir gėrė karštas žmonių ašaras, kaip vanagas gyvą kraują, - Bukonių p.; — kaip vilkas kraują, - Eigirdžių p.

15022. Ir gilaus ežero dugnas pasiekiamas, - Tau ragnai.

15023. Ir giliai įaugusios šaknys medžio nuo griuvimo neapsaugo, - Gudelių p.; — nuo vėtrų nesaugo, - Seirijai.

15024. Ir giliai knisis dabar žmonių darbuose, kaip kiaulė mėšluose, - Naumiestis.

15025. Ir giliai paslėptas griekas aikštėn išeina, - Palėvenės p.; - į šviesą iškyla, - Girdžių p.

15026. Ir giliai žemėj pasislėpusį Dievas tave suras, kai nubausti panorės, - Sartininkų p.; — kai savo pirštu paliesti panorės, - Lieplaukės p.

15027. Ir giliai žemėn pasikasi, bet nuo Dievo nepasislėpsi — Dievo akis ir po žeme mato, Dievo ranka ir marių dugne pasiekia, - Žem. Kalvarija.

15028. Ir giliausiai žemėn pasikasi, nuo mirties vistiek nepasislėpsi — kai tavo valanda ateis, mirtis ir marių dugne tave suras, - Zarėnų p.

15029. Ir giliausia po žeme pasikasusį Dievo koronė suranda, - Medingėnų p.

15030. Ir giliausias ežeras su dugnu, ir plačiausios marios su kraštu, - Molėtų p.

15031. Ir giliausias miegas tai vis dar ne mirtis — iš miego prabusi ir į Dievą atsidusi, - Luokės p.

15032. Ir giliausioj slėptuvėj mirtis tave suras, - Žygaičių p.; — mirtis suranda, - Seirijai.

15033. Ir gili tamsa griekų nepaslepia, - Paluobių p.; — žmogaus griekų nuo Dievo akies nepaslepia, - Kantaučių p.

15034. Ir gilumoj marių žmogų mirtis suranda, - Kretingos p.

15035. Ir gilus protas neviską apima, - Panevėžio ap.; — nevisados viską numato, - Sintautų p.

15036. Ir gilus su dugnu, ir platus su kraštu, - Surviliškio p.

15037. Ir gilus vanduo dugną tur, - Pasvalio p.

15038. Ir gilų giliausias ežeras už marias negilesnis, - Molėtų p.

15039. Ir gilų vandenį audros drumsčia, - Kretingos ap.; — audros sudrumsčia, - Tauragnai.

15040. Ir gilūs vandenys nevisados ramūs — būna, kad ir be vėjo siūbuoja, - Seirijų p.

15041. Ir girgžda ir murma, kaip nepatenkintas paliegėlis lovoje, — Daugų p.; — kaip nepaeinanti boba ant pečiaus, - Rodūnės p.; — kaip marčiomis nepatenkinta anyta, - Niedzingės p.

15042. Ir girgžda ir niūrna, kaip senis, ant pečiaus sėdėdamas, - Seirijų p.; — kaip susenęs gaspadorius, namiškiais nepatenkintas, - Merkinės p.

15043. Ir girgžda, kaip palaužtas medžias girioje, - Pivašūnai; — kaip šakomis susikabinę medžiai girioje, - Merkinės p.

15044. Ir girgžda, kaip papurtęs beržas prie kelio, - Alovės p.; — kaip pasviręs beržas prie vieškelio, - Kirdeikių p.

15045. Ir girgždža, kaip senas uošvis, žentu nepatenkintas, - Varėnos p.; — kaip senas uošvis užukampiais, - Nočios p.

15046. Ir girgžda, kaip svirtis žiemos šalčių metu, - Videniškio p.; — kaip žiemos vartai, - Alizavos p.

15047. Ir girgžda, kaip šlektelės vežimas, - Pivašūnų p.; — kaip žydo vežimas, - Sudeikių p.

15048. Ir girgžda, kaip tinginio ratai, gerti prašydami, - Dusmenų p.; — kaip netepti žydo ratai, - Žilnų p.; — kaip perdžiūvę šlėktos ratai, - Pivašūnų p.; — kaip gudo neaptraukti ratai, - Marcinkonių p.; — kaip gudo nekaustyti ratai, - Tveriaus ap.

15049. Ir girgžda, kaip žardas ant vėjo, - Liškiavos p.; — kaip tuščias žardas, šiaurės vėjo supamas, - Valkininkų p.

15050. Ir girgždantis medžias nevisados pirmas griūva, - Veisiejų p.; — nevisados pirmiausias vėjo griaunamas, - Daugų p.; — negreit lūžta, - Ratnyčia.

15051. Ir girgžda nuolat, kaip jaunavedžių lova klėty, - Šeštokų p.

15052. Ir girgždės čia dabar, kaip po vestuvių užkimusi dainininkė, - Viduklės p.; — kaip po kalėdušky giedorka, - Liškiavos p.

15053. Ir girgždės čia man dabar, kaip medy užkeikta dūšelė, - Vosiliškio p.

15054. Ir girgždėti reikia mokėti ir bartis reikia žinoti, kada reikia, kada ne, ir vaišinant reikia atspėti, kam pakišti geresnis kąsnelis, o kuriam ir grinas kaulelis, - Alvito p.; — o katrams ir abgraužtas kaulelis, - Joniškio p.

15055. Ir girgždėti teko gerai, po žiemos vartais pasėdėjus, - Merkinė.

15056. Ir giria, kaip ant šakių keliamą mėšlą, - Alytaus ap.

15057. Ir giria, kaip gaidys gegutę — vienas gieda, kita kukuoja, kad vaikų savo neturi, - Alksnėnų p.

15058. Ir giria, kaip gaidys vanagą, - Alvito p.

15059. Ir giria, kaip gaidys vištoms iškrapštytą slieką, - Marcinkonių p.; — kaip gaidys surastą grūdą, - Rodūnės p.

15060. Ir giria, kaip kiškis pelėdos nagus, - Ratnyčios p.; — kaip zuikis pelėdos nagų švelnumą, - Sugintų p.

15061. Ir giria, kaip kragas savo skujinę, - Simno p.; — kaip kragas savo subinę, - Alvito p.

15062. Ir giria, kaip motina savo vaikus, - Žvyngių p.; — kaip motina savo pirmagimį, - Sartininkų p.; — kaip motina savo padūkusį vaiką, - Pasvalis.

15063. Ir giria, kaip pavargėlis turtingą giminaitį, - Varėnos p.

15064. Ir giria, kaip pelėda Dievui savo vaikus, - Merkinės p.

15065. Ir giria, kaip puodas aruodą, - Nemunaičio p.

15066. Ir giria, kaip šiknon gavęs pono bizūną, - Niedzingės p.

15067. Ir giria, kaip vagis tamsią naktį, - Viešvėnų p.

15068. Ir giria, kaip žydas kiaulieną, - Prienų p.; — kaip žydas tekio jaknas, - Alytaus ap.

15069. Ir giria, kaip žydas savo tavorą, - Vabalninkų ap.; — kaip žydas savo prekes, - Marijampolė.

15070. Ir giria mane, kaip už mano stalo sėdėdamas, ir peikia tave, kaip tavo lauką akėdamas, - Niedzingės p.; — ir keikia mane, kaip mano dirvonus plėšdamas, - Alovės p.

15071. Ir giria pupas, žirnių dar neparagavęs, - Kampiškių p.

15072. Ir giria savo darbelius, kaip pelėda vaikelius, - Šatės p.

15073. Ir giriasi durnas savo razumnumu, davatka šventumu, o velnias kantrumu, - Ylakių p.; — o žydas gudrumu, - Pašaltuonio p.

15074. Ir giriasi, kad kiti nepeiktų, ir pačiam kitų girti nereiktų, - Merkinės p.

15075. Ir giriasi, kaip Ameriką suradęs, - Lekėčių p.

15076. Ir giriasi, kaip čigonui aklą arklį įpiršęs, - Sudargo p.; — kai čigoną turguj apgavęs, - Šeštokų p.

15077. Ir giriasi, kaip durnas bažnyčioj subezdėjęs, - Šunsko p.

15078. Ir giriasi, kaip gerą padaręs, - Leckavos p.

15079. Ir giriasi, kaip girtas medinčius nebūtais nuotykiais, - Veisiejų p.; — kaip strielčius pramanytais dalykais, - Sedos p.

15080. Ir giriasi, kaip girtas sumanumu, o kvailas apsukrumu, - Virbalio p.

15081. Ir giriasi, kaip katilas su puodu, kad abudu juodu, - Žarėnų p.

15082. Ir giriasi, kaip nelabasis davatką sugundęs, - Kražių p.; — davatkai poterius sukliudęs, - Raseiniai.

15083. Ir giriasi, kaip ubagas turtingomis pakasinomis, - Naumiestis; — kaip ubagas, turtingam pagrabe pabuvojęs, - Grūšlaukio p.

15084. Ir giriasi, kaip velnias geru darbu, - Ūpynos p.; — kaip velnias gerą darbą atlikęs, - Adakavo p.

15085. Ir giriasi, kaip velnią surietęs! - Valkininkai; — kaip velnią ožio ragan suvaręs, - Simno p.

15086. Ir giriasi, kaip višta, kiaušinį padėjusi, - Baisogala, Alytus, Kelmė, Biržai, Tauragnai ir k.; — kaip višta kiaušį sudėjus, - Eržvilkas, Plungė; — kaip višta, pautą sudėjus, - Palevonys, Adutiškė.

15087. Ir giriasi kalbomis, kaip ubagas terbomis — geriau pasigirtų darbais, - Dubingių p.; — geriau nesigirtų ir darbo imtųsi, - Liškiavos p.

15088. Ir giriasi savo turtais, kaip jaučias ragais, - Merkinės p.

15089. Ir giriasi tėvas vaikeliu, o sūnus tėveliu — abu iš vieno molio lipdyti, vienam klane murkdyti, - Merkinės p.; — abu vienon kilpon tinka sunerti ir ant vienos šakos pakarti, - Namunaičio p.

15090. Ir girioje Dievas galioje, - Sedos p.; — Dievo valia galioja, - Platelių p.

15091. Ir girioj įsisiūbavę medžiai ilgai šumija, - Nevarėnų p.; — ilgai nenurimsta, - Kazlų Rūda.

15092. Ir girioje medžiai nelygūs, - Žagarė; — nevisi medžiai lygūs, - Medingėnų p.

15093. Ir girioje nevisados ramu, ir šile nevisados tylu, - Antalieptės p.

15094. Ir girioje nuo Dievo nepasislėpsi, iš Jo rankos neišbėgsi, - Švenčionėlių ap.; — iš jo rankos neištrūksi, - Adutiškio ap.

15095. Ir girioje pikta dvasia be Dievo valios žmogaus nenuskriaus, - Tirkšlių p.; — žmogaus nesuklaidins, - Sedos p.; — žmogui akių neapdums, iš tikro kelio neišves, - Merkinės p.

15096. Ir girios Dievo žinioj, o ne velnio galioj, - Didkiemio p.; — o ne velnio globoj, - Merkinės p.

15097. Ir giriose bažnyčios varpai girdėti, ir giriose gali drąsiai poterius kalbėti — velnias nesutrukdys, į gudo raistą nenubugdys, - Marcinkonių p.

15098. Ir girios išnyko ir velniai nepranyko — seniau laikėsi giriose miškuose, o dabar gyvena žmonių kampuose, - Veisiejų p.; — o dabar gyvena pas žmones ant kampo, - Seirijų p.

15099. Ir girių gelmėse aniolas sargas žmogaus neapleidžia, - Marcinkonių p.; — aniolas sargas žmogaus vieno nepalieka ir ten nuo piktų monų gina, - Alovės p.

15100. Ir girių gelmėse Dievo akis viską mato, - Merkinės p.

15101. Ir girių nebėra, o velnių žemėj vis dar yra, - Naumiestis; — o velnių ant žemės tiek priviso, kad net Dievui įgriso, - Daugų p.

15102. Ir girk ir negirk — su durnu vis tas pats galas, - Šešuolių p.; — vis toji pati nauda, - Viduklės p.

15103. Ir girk, kad nori, jei merga nepadori! - Kalnujų p.

15104. Ir girk tu man tokį žmogų! - Merkinės p.; — tokį darbą! - Dotnuva.

15105. Ir girnas reikia kalti, jei nori lengvai malti, - Liškiavos p.; — jei nori plonai malti, maldamas nestenėti ir gardaus ragaišio turėti, - Valkininkų p.

15106. Ir girnos nekaltos nemala, ir šventieji neprašomi nepadeda, o kad svetimas tau žmogus neprašytas, neapdovanotas, nors ir sūdžia pastatytas, padėtų arba tavo neprietelius pelenais sumaltų, to ir patsai Dievas negal reikalauti, - Melagėnų ap.

15107. Ir girnos nekaltos nemals plonai niekados, ir geriausi šventieji tavęs neužtars be maldos, - Dubeikių p.

15108. Ir girnos nuo žalių rugių greita atšimpa, ir bergždžios kalbos dar greičiau nusibosta, - Šimonių p.

15109. Ir girnų nekalsi ir rugių nemalsi, jei skilvyvėjas švirkštauja, - Ratnyčios p.

15110. Ir girnų nepakalęs plonai nesumalsi, ir sūdžios nepatepęs nieko nelaimėsi, kad ir savo pusėj tiesą turėsi, - Nemajūnų p.

15111. Ir ginsis čia dabar, kaip pirmą kartą čebatais apsiavęs, - Nočios p.

15112. Ir girsis čia, kaip čebatas prieš naginę! - Švenčionėlių ap.; — kai čebatuotas prieš vyžuotą, - Druskininkų p.

15113. Ir girsis, kaip Amerikoje pabuvojęs! - Kuktiškio p.; — kaip Ameriką atradęs! - Krosnos p.

15114. Ir girsis, kaip lenkas savo giminėmis! - Seinų ap.

15115. Ir girtas atsimena, kad yra Dievas danguje, - Marcinkonių p.; — kad yra Dievas, kuris viską girdi ir mato, - Pagramančio p.

15116. Ir girtas, eketėn patekęs, greit Dievą prisimena, ir bedievis bėdoje Dievo šauktis išmoksta, - Laužemio p.

15117. Ir girtas nevisados ant kojų netvirtas, ir durnu gimęs nevisados durnai kalba — ir jo žodžiuose dažnai tiesos būna, - Palonų p.

15118. Ir girtas nevisados apie velnią galvoja, būna, kad ir Dievą savo širdy vis dar nešioja, - Rodūnės p.

15119. Ir girtas nevisados razumo nustoja, - Gudžiūnų p.; — nevisados proto netenka, - Naumiestis.

15120. Ir girtas nevisados velnią galvoj turi, būna, kad ir apie Dievą pamislija, - Kalnujų p.

15121. Ir girtas nujaučia, kur purvynas, kur sausa, - Merkinės p.

15122. Ir girtas supranta, kada šiokiadiena, kada šventa, - Merkinės p.

15123. Ir girtas žino, kad Dievas danguje yra, - Kurtuvėnų p.; — kad Dievas iš dangaus viską mato ir girdi, - Vadžgirių p.

15124. Ir girtas žmogus nevisados griovin patenka, - Stačiūnų p.; — nevisados griovy nakvoja, būna, kad namo patenka ir net žmonai lovą pakloja, - Seirijų p.

15125. Ir girtina mergelė, jei audėjėlė, girtinas ir bernelis, jei artojėlis, o ne mergelių šokdintojėlis, - Adutiškio ap.

15126. Ir girtinas darbas nevisados pagirimo susilaukia, - Skiemonių p.; — nevisados žmonių pagiriamas, - Merkinės p.; — dažnai žmonių peikiamas, - Siesikų p.

15127. Ir girtinas darbas padėkos nesusilaukia, - Želvos p.; — dėkingumo nesulaukia, - Kalvarijos p.

15128. Ir girtinas žmogus dažnai kitų peikiamas, - Viduklės p.; — dažniau peikiamas, negu giriamas, - Skirsnemunės p.

15129. Ir girtina toji mergelė, kuri gražiai laiko rūtų darželį, - Marcinkonių p.; — kuri gražiai nešioja rūtų vainikėlį, - Valkininkų p.

15130. Ir girtinu darbu dažnai žmonės pasipiktina, vieni pavydėdami, kiti razumo neturėdami, - Čekiškės p.

15131. Ir gydykis ir nesigydyk, vistiek be laiko nemirsi, o kai mirtis ateis, ir šimtai gydytojų jos neįveiks, - Šeštokų p.; — vistiek be laiko nemirsi, o kai ateis mirtis, jokiais vaistais neatsipirksi, - Vilkaviškis.

15132. Ir gydykis, kiek nori, o mirti vistiek turėsi, kad ir kažin kaip savo sveikatos prižiūrėsi, - Liškiavos p.

15133. Ir gydytis nenori, kad liga nepadori, - Marijampolės ap.

15134. Ir gydytojas miršta, kai jam mirti laikas ateina, - Marijampolės ap.

15135. Ir gydytojas nuo rūpesčių nepagydo, - Krosnos p.; — nuo bėdų neišgydys, - Lazdijų p.

15136. Ir gydytojas patsai nesigydo, tik kito gydytojo šaukiasi, - Panevėžio ap.

15137. Ir gydytojas savęs nepagydo, kai ateina mirties valanda, — Šiaulių ap.; — kai mirtis į jo patalą atkeliauja, - Raseinių ap.

15138. Ir gydytojas tau nieko nepadės, kai Dievas nepanorės, - Šešuolių p.; — kai Dievas pagydyti nenorės, - Dusmenų p.

15139. Ir gydo, kaip nuplaktą subinę! - Platelių p.; — kaip nuvanotą nugarą, - Plungė.

15140. Ir gydo, kaip Pipas savo vaikus, - Ratnyčios p.; — kaip Pipas žydo vaiką nuo blusų, - Merkinės p.

15141. Ir gydo, kaip žydas savo šašus, - Paliepio p.; — kaip žydas savo parkas, - Kairių p.

15142. Ir gydo žaizdas liežiuviu lodamas, nei Dievo nebodamas, - Alvitas.

15143. Ir gyva gi bėda žmogui su durnium kalbėti, su sukčium reikalo turėti, - Južintų p.; — su latviu reikalą turėti, - Sartų ap.

15144. Ir gyvas dangun vagis patekti galėtų, kad tik dangaus raktus pavogti mokėtų, - Švenčionėlių ap.

15145. Ir gyvas garas mėšlu pavirsta, kai sveikata ištirpsta, - Adutiškio p.

15146. Ir gyvas sidabras nevisados juda, - Dambrava; — nejuda, duobėn patekęs, - Veisiejų p.

15147. Ir gyvas visiems buvo įkyrėjęs, ir miręs dar klapato pridėjo, - Nočios p.

15148. Ir gyvas žmogus gi, kaip sidabras! - Daugų p.

15149. Ir gyvas žodis kurčios širdies nepaveikia, - Druskininkų p.; — kurčios ausies nepasiekia, - Leipalingio p.

15150. Ir gyvena, balta duona misdamas, juodus darbus atlikdamas, - Melagėnų ap.; — Judošiaus darbu besiversdamas, - Švenčionėlių ap.

15151. Ir gyvena čiulbėdamas, kaip vieversys rugiuose! — Ratnyčios p.; — kaip paukštis žaliuose lapuose, - Labūnavo p.

15152. Ir gyvena, kaip gyvulys, ir valgo, kaip kiaulė — nei jis moka su žmonėmis susieiti, nei su juo galima, kaip su žmogumi, apseiti! - Kietaviškių p.

15153. Ir gyvena, kaip kiaulė purvuose, - Šimonių p.; — kaip kiaulė: nei snukio žegnoja, nei rankų mazgoja, - Pandelio p.

15154. Ir gyvena, kaip meška lauže — nei jo žmonės pamatys, nei jis kam gerą žodį pasakys, - Kiburių p.

15155. Ir gyvena, kaip šuo, ir ėda, kaip kiaulė — kaip stovėjo, taip į stalą ir priėjo! - Smilgių p.

15156. Ir gyvena, kaip ugnelė merdena, o mirti vis tik nenori! - Vaškų p.

15157. Ir gyvena, kaip vieversys čiulbiana, rytdiena nesirūpindamas, į darbą perdaug nesiskubindamas, - Darsūniškio p.

15158. Ir gyvena linksmai, kaip antis baloje, - Aukštadvario p.; — kaip antis ant vandenio, - Marcinkonių p.

15159. Ir gyvena, nieko nebodamas, apie rytdieną negalvodamas, - Merkinės p.; — ateitimi nesirūpindamas - Vilkaviškio ap.

15160. Ir gyvena ramiai, kaip Dievo užanty, - Veisiejų p.; — kaip pas Dievą svečiuose, - Aukštadvario p.; — kaip pas Dievą ant kampo, - Merkinės p.

15161. Ir gyvenimas ne visiems vienodai skanus: vieniems saldus, o kitiems net perdaug kartus, - Saločių p.; — vieniems patiekia saldumynų, kitiems aitrių kartumynų, - Aukštadvario p.

15162. Ir gyvenimas ne visus vienodai džiūgina, ir mirtis ne kiekvieną vienodai baido, - Eržvilko p.

15163. Ir gyvenimas ne visus vienodai glosto, - Giedraičių p.

15164. Ir gyvenimas ne visus vienodai laime apdovanoja, vieniems rožėmis, kitiems erškėčiais kelius nukloja, - Lazdijų p.

15165. Ir gyvenimas ne visus vienodai proto išmokina, - Debeikių p.; — nevisus razumo mokina, kaiką dažnai durnyste apsvaigina, - Nočios ap.

15166. Ir gyvenk, kaip sau nori, bet tik dūšia liktų padori, - Leipalingių p.; — bet tik dūšia būtų padori, - Aukštadvario p.

15167. Ir gyvenk tu man, kaip pas kiaulę svečiuose: atsisėsi — įsipurvinsi, prisiglausi — įsipėckosi, - Druskininkų p.

15168. Ir gyvenk tu man, kaip žvirblys kanapėse — nei sėjo, nei ravėjo, o nuo lauko nori nuimti, - Nemunaičio p.; — nei sėja, nei ravėja, tik svetimu darbu minta, - Punios p.; — nedirba, nevargsta, neprakaituoja, tik iš svetimo aruodo šinkuoja, - Rodūnės p.

15169. Ir gyvenk tu man žmogus kiaulės gyvenimu! - Šateikių p.; — kiaulės gyvenimu, avino razumu! - Kruopių p.

15170. Ir gyvenk tu man žmogus taip, lyg rytdienos jam nebūtų! - Merkinės p.; — lyg Dievo danguje nebūtų! - Marcinkonių p.

15171. Ir gyveno, kaip šiaudus kureno — dar gyventi nepradėjo, o jau sveikata supleškėjo, - Alovės p.; — dar gyventi nepradėjo, o jau ūkį paleido ant vėjo, - Kruonio p.

15172. Ir gyventi gerai, jei moki kalbėti gražiai — gražiais žodžiais ir sveikam ligą įkalbėsi, ir mirštantį ant kojų pastatysi, - Kietaviškių p.; — jei moki kitiems akis dumti gražiai — kai panorėsi, razumną apgausi, o iš durniaus tai ir paskutinį skatiką išgausi, - Adutiškio ap.; — o iš durno paskutinį pinigėlį iškrapštysi, visur ant savo pastatysi, - Melagėnų p.

15173. Ir gyventi reikia galėt, ir mirti reikia mokėt, - Tūbausių p.

15174. Ir gyventi reikia mokėti, jei nenori daugel vargo kentėti, - Tauragės p.

15175. Ir gyventi reik mokėti taip, kad gyvendamas pats nevargtum, kitų neskriaustum ir Dievui nenusidėtum, - Kartenos p.

15176. Ir gyventi turi, kad mirti negali, - Meškuičių p.; — jei mirti nenori, - Lyduvėnų p.

15177. Ir gyventi vargas neatbaido, ir melstis griekas neatšaldo, - Vadžgirio p.

15178. Ir gyvi ir sveiki, kaip nūnai iš kiaušinio išsilupę viščiukai! — Merkinės p.

15179. Ir gyvos tik bėdos su tokiais žmonėmis reikalus turėti! - Josvainių p.; — su durnais reikalų turėti, su plepiais apie reikalus kalbėti, - Aukštadvario p.

15180. Ir gyvulėlis Dievo tvėrimėlis — ir skausmą junta, ir badą supranta, - Dubičių p.

15181. Ir gyvulėliui pavydėsi, kai badui numarinti nei sužiedėjusios plutelės neturėsi, - Liškiavos p.

15182. Ir gyvulėlį Dievas liepia mylėti, ir gyvulėlio Dievulis liepia pasigailėti — vargdamas jis žmogui nepasiskųs, bet Dievuliui sunkiai atsidūs, - Marcinkonių p.

15183. Ir gyvulio daliai ne vienam žmogui tenka pavydėti: jis turi savą kampelį ir ėsti šieno gniūštelę, - Marcinkonių p.

15184. Ir gyvulio pasigailėti Dievulis liepia, o pavargėlio tuo labiau, - Ratnyčios p.; — o kaip gi ubago nepasigailėsi? Juk ką jam čia duosi, danguj atgal apturėsi, - Dubičių ap.

15185. Ir gyvuliu neraliuotu būk tu man žmogus! - Varėnos p,

15186. Ir gyvulys susigėdintų tokio pasielgimo! - Seirijų p.

15187. Ir gyvulys svetiman tvartan nelenda, savo kampelį žinodamas, - Salamiesčio p.; — svetimon kūtėn nelenda, savo kampą turėdamas, - Daugeliškio ap.

15188. Ir gyvulys svetiman tvartan nelenda, savo vietą žino, - Nemunaičio p.

15189. Ir gyvulys žino, kur jo gaspadoriaus namai, kur svetimi kampai, - Valkininkų p.

Svarbesniųjų spaudos klaidų, įsibrovusių K. Korsako Radžvilo straipsnin „Latvių tautos dainos", atitaisymas

Psl.	Eil.	Išspausdinta	Turi būti
169	2 išnašose	Veltimas	Vertimas
178	5 iš virš.	amė.	amž.
178	6 iš apač.	Literärischen	Literarischen
180	8 iš apač.	padėto	padėjo
182	19 išnašose	laukųjų	laukujų
191	4 iš virš.	išleikšti	išreikšti
	8 iš virš.	stadjia	stadija
	7 iš apač.	ižnome	žinome
192	10 iš virš.	Lautenabcho	Lautenbacho
193	12 iš virš.	žiląja	žilają
193	1 iš apač.	reliativiškai	reliatyviškai
197	10 iš apač.	analitiinio	analitinio
	6 iš apač.	metrą.	metrą
	1 iš apač.	sikrtinga	skirtinga
199	6 iš apač.	darinata	darinata*)
	2 išnašose	Tepažymeta	Tepažymėta
	3 išnašose	siu	sių
204	3 iš virš.	akip	kaip
205	5 išnašose	pjesė rodoma dar kita pjes.	pjesėj rodoma dar kita pjesė
208	17 iš virš.	pastebėti	pastebėti"
208	1 išnašose	Latvieš	Latviešu
212	11 iš apač.	neužtinka	neužtinkama
213	2 išnašose	11 A. Bilenstein	Dr. A. Bilenstein
214	3 išnašose	(mūsų pabraukta)	Ši pastaba nukeltina po cituojamojo eilėraščio.
215	išnašoj		[61a]) Latviešų literatūras vesture, I t. 233 p.
220	10 iš apač.	(lietuvių	(lietuvių)
222	8 iš apač.	pobūdžio	pobūdžiu
224	11 iš apač.	turįs	turi
227	1 iš viršaus	lūbos	lubos
228	9 iš apač.	Mellajiem	Melnajiem
231	8 iš virš.	trumųjų	trumpųjų
233	2 iš apač.	kojų	koju
233	17 išnašose	Lačplešis	Lačplesis
234	3 iš virš.	Sidabrelio	Sidabrėlio

Psl.	Eil.	Išspausdinta	Turi būti
236	14 iš virš.	encikloperija	enciklopedija
	10 išnašose	tauutas	tautas
237	17 iš virš.	pavidalu“ [83]).	pavidalu“ [82]).
	3 iš apač.	latvaitė“ [83a]).	latvaitė“ [83]).
239	2 iš apač.	luomui“.	luomui[87]).
	10 išnašose	vismo	visom
240	10 iš virš.	prižiūri	ji prižiūri
242	3 iš apač.	iemanktin'us	iemauktin'us
243	3 iš apač.	kreipęsis	kreipęsi
244	3 iš virš.	Dievinč	Dievin'š
246	4 iš apač.	kitmis	kitomis
247	10 iš virš.	Aukselio	Auseklio
	8 iš apač.	vienlatvių	vien latvių
253	antraštėj	idealas	idealai
253	7 iš virš.	redžių	medžių
254	4 iš virš.	kio	kia
	10 iš apač.	veinikėlis	vainikėlis
	7 iš apač.	Dvi	Divi
256	14 iš virš.	p'lautu	pl'auta
257	11 iš virš.	dr. A. Švabe[105a])	dr. A. Švabe[103a])
263	16 iš virš.	Trešu	Treša
265	7 iš apač.	tbu	tabu
266	10 iš apač.	į vieni	vieni į
270	16 iš apač.	kitų	Kita
	6 iš apač.	vilhelių	vilheliu
	išnašose		[114b]) Žiūr. jo Über die sogenannten Flickvokale des lettischen Volksliedes, 1895.
271	4—5 iš virš.	gimtosios	gimtinės
	8 iš virš.	mueina	nueina
	12 iš virš.	boreliu	broleliu
273	7 iš virš.	paskojamojo	pasakojamojo
282	išnaša [136])		nukeltina į 116 pusl.
284	iš virš.	žodžiu	žodžių
285	dainelėj	bęrni	berni
289	8 iš virš.	subjektuviniu	subjektyviniu
	8 iš virš.	akil snis	akilesnis

TURINYS

1. **Prof. V. Dubas.**
Provanso trubadūrai ir jų kūryba ..... 1—166

2. **K. Korsakas Radžvilas.**
Latvių liaudies dainos ..... 167—306

3. **Prof. A. P. Prioult.**
Balzac en la préparation du Pere Goriot .. 307—322

4. **Prof. V. Krėvė Mickevičius.**
Lietuvių patarlės ir priežodžiai (14178 — 15189) ..... 323—392